

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ

Νεωτέρα τιμὴ Μεθόδω συμπαχθεύτα μὲν
εἰς Ἰταλικῶν Διάλεκτον

ΥΠΟ

ΦΡΑΓΓΙΣΚΟΥ ΣΟΑΤΙΟΥ

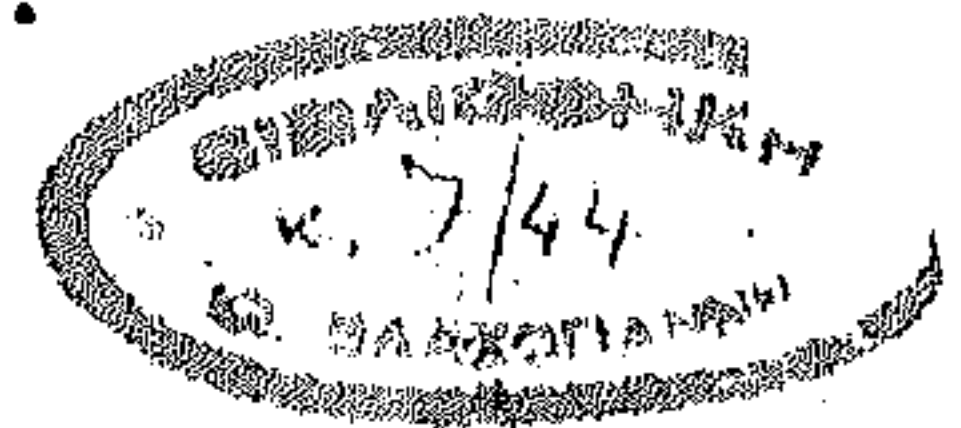
ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΑ ΔΕ ΠΑΡΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑ ΤΟΥ ΜΗΛΙΩΤΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

περιέχων τὴν Ἀναλυτικὴν.

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄.

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ.

Παρά Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

1818.

Ἄρ. Βιβλ. Μουσ. 15574

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ Εὐρέσεως τῆς Ἀληθείας

Ἡ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ.

Τῷ ΥΨΗΛΟΤΑΤῷ ΚΑΙ ΕΤΣΕΒΕΣΤΑΤῷ

ΑΤΘΕΝΤῆ,

ΚΤΡΙΩ ΜΟΙ ΚΤΡΙΩ,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝῷ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΥΨΗΛΑΝΤῆ,

Τῷ Μεγαλοπρεπεστάτῳ Ἡγεμόνι
πάσης Οὐγκροβλαχίας.

„ Φιλοσοφεῖτε μάλλον, ἢ ἀναπνεῖτε.

Τῷ φιλόσοφον ταυτῶν Δέλτον τῷ
φρόνῳ τῷ ΣΟΥ θεοφρενήτε Ἵψος προσ-
άγων, οὐκ ἀν' ἰξείπομι οὐδὲ λαμπρό-
τητα γένους τοῦ ΣΟΥ, οὐδὲ πατρί-
δος περιφάνειαν, οὐδὲ τιμᾶς, αἷς Σε
Βασιλεῖς ἀξίως ἐτίμησαν, οὐδ' ἄλλο
τί οὐδὲν τῶν πολλῶν κάγαθῶν πλεο-
νεκτημάτων, οἷς κοσμεῖται μὲν ἐκ πε-
ριουσίας τὸ ὕψος ΣΟΥ, κοσμεῖ δὲ

καὶ λαμπρῶς τὸ Πανελλήνιον· εἶλω γὰρ αὐτὸν εἶπερ ἄτοπος οὐδὲν ἦν, ἢ εἴτις ἐν γαστέρα μεσημβεῖα δακτύλῳ πειρῶτο δεικνύειν τὸν Ἥλιον τοῖς εὐτε καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν ὄψεως· ἄλλως τε καὶ τὸ φιλόσοφον ἦθος ΣΟΥ ἀκοῇ εἰδῶς οὐ πάνυ τοι πεφυκὸς τοῖς τοιούτοις ἐνασμενίζεσθαι. Ὁ δὲ ἐστὶν ἐμοὶ μὲν εἰπεῖν δίκαιον, ΣΟΙ δὲ πρέπον ἀκοῦσαι καὶ ἡγεμονικώτερον, τῆτό ἐστι· ΣΥ γὰρ δὴ, κράτιστε Ἡγεμόν, ἀτίος ἐμοὶ ἦς ὅπως οὐ μετέχῃ παιδείας· ΣΥ καὶ ὁ δαιμόνιος ΣΟΣ, μᾶλλον δ' εἰπεῖν κοινὸς πατήρ, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος μὲν ἡγεμονικῆ τῶντι καὶ φιλοπάτερι χρώμενος γνῶμη, ἀνῆγειρεν ἐν Βουκρεγίοις Ἑλληνικὰ Φροντιστήρια, ἐπέστησε τῆτοις τὸν ἀειστον τῆς Ἑλλήνων, καὶ ἀμφιλαφῆ μαθήσεως τράπεζαν παρασκιάσασαμενος, συνεκάλεσεν ἐπ' αὐτῷ μεθ' ὑψηλῆς τοῦ κηρύγματος πάντας ἀπανταχόθεν, οἷς παιδείας ἔρος ἐνέστανται· ΣΥ δὲ καὶ πᾶρρω τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως βαίνων, πε-

ειέ-

ειέπεις αὐτὰ ἐς διῶαμιν, καὶ πειρᾶ πάντα τρόπον προάγειν ἐπὶ τὸ βέλτιον· ΣΟΙ με δεῖ καὶ τῷ βίβλον ταύτην ἀναθεῖναι εἰς ἀμυδρὸν ἀγνωμοσύνης τελευτήριον.

Λιτὸν μὲν τὸ δῶρον, καὶ εἰς πολλοσύν, ὣν ἀπήλαυσα οἶον ἀντισηκῶσαι· ὕδωρ γὰρ αὐτόχρημα χλωκαῖς ἀρηρυσμένου χερσίν, οἶον ὁ ἀγροῖκος ἐκεῖνος Ἀρταξέρξης τῆς Περσῶν Βασιλεῖ προσεκόμισε· πλὴν ὅσον ἐκεῖνο μὲν ἐκ ποταμοῦ σῶμα πεφυκὸς ποτίζειν, τοῦτο δὴ τὸ φθειρόμενον· τῆτο δὲ ἐκ πηγῆς τῆς Σοφίας, ἣτις αὐτὴν ψυχὴν ἀρδεῖ, καὶ τρέφει τὸ κράτιστον καὶ ἀκῆρατον. Ἀλλ' εἶγε καὶ τὸν Πέρσην καὶ ΑΥΤΟΥ τὸ πενήτητον μὲν τῆς τῆ κομίζοντος χειρῶν πεειόψει· τὸ κομιζόμενον δ' ἐς ἡγεμονικὴν φιάλην ἀξιώσεις εἰσδέξασθαι, ἔσεται δήπε καὶ ἔτις ἔχον, αὐτό τε καθ' ἑαυτὸ χαριέστατον, τῷ τε γένει παντὶ χρησίμον, καὶ τῷ γε παρόντος αὐχμῆ, εἰ μὴ βαρὺ φαίαι, ἀλεξήτηριον.

Σὸν

Σὸν δ' ἄρ' αὖ εἶπεν, Ἡγεμόνων Μεγα-
 λοπρεπέεσσι, τὰ πάντα ὡς εἶπεν διὰ
 πάντων τῶν καλῶν ΣΕΑΥΤΟΥ ἀναρτή-
 σαντος, τὰς ἐμὰς τουτουσί πόνους ἀ-
 κόσμους ἄλλως ὄντας, τῇ παρὰ ΣΕΑΥ-
 ΤΟΥ δόξῃ κοσμήσανται, τοῖς Ἑλλησι
 σωσῶν, ἵνα δῆ τις καὶ ὄνησις διὰ τῆς
 ΣΗΣ ἡγεμονικῆς προστασίας εἴξῃ αὐ-
 τῶν γένηται, ὅπερ ἦν μοι εἴξῃ ἀρχῆς τὸ
 σκοπεύμενον.

Τῆς Ἐμετέρας Θεοσεβείας
 Ἐψηλότητος

Ἐποκλινέσσι καὶ ἐλάχιστος δῆλος
 Γρηγόριος Ἱεροδ. Κωνσταντοῖς.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Τῷ ἀγνώμονι Ἀμαγνώστῃ.

Μία ἀπὸ τὰς πολλὰς δυσκολίας, ὅτῃ ἐμποδίζεν
 εἰς τὸ γένος μας πῶν διὰ τάχους πρόβασιν, τῆς μαθη-
 σεων, εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς μεθοδικῶν ἀναγκαίων
 βιβλίων, ἡ ὅποια εἶναι καὶ ἡ μεγαλιτέρα· διὰ τὴν ἡ-
 μῖς οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, ὅτῃ ἐπλούτιζον μίαν φο-
 ρὰν τὸν κόσμον μὲ κατὰ ὕλης συγγραμματα, δεισι-
 κόμεθα πτωχοὶ καὶ σερμηνοὶ καὶ αὐτῶν τῆς ἀναγκαιο-
 πύτων. Ὅθεν ἐγχειρῶντες νὰ διδάξωμεν κἀνεὶα μά-
 θημα εἰς τὰ χολεία μας, ἀναγκαζόμεθα ἢ νὰ φθεί-
 ρωμεν ἑαυτὰς ἀνεπίττοντες τὰ ὀλίγα λείψανα τῆς Πα-
 λαιῶν, ὅτῃ μᾶς ἀπέμειναν ἀπὸ τὴν καθολικὴν ναυα-
 γίαν τὰ γένη, τὰ ὅποια κορτὰ ὅτῃ εἶναι χεῖροι ὡς
 πορὸς ἡμᾶς καὶ ἀνίγματα, συγκεκλιμένα καὶ μὲ τὴν
 χεῖραν τὰ πωρῶν κόσμῳ, δευ εἶναι τίποτε· ἢ νὰ με-
 ταφέρωμεν ἀπὸ ξένης διαλέκτου εἰς τὴν ἐδικὴν μας
 κἀμμίαν πραγματείαν ἀτελή καὶ αὐτὴν, ἀναλίσκοντες
 εἰς τὴν μετάφρασιν τὸν καιρὸν, ὅτῃ ἔπρεπε νὰ με-
 ταχειρίζομεθα εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ γύμνασιν τῆς
 μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτων χεῖροντες τὸν εἰς
 ἐπίδοσιν ἀρμοδιώτερον καιρὸν τῆς ἡλικίας των εἰς τὸ νὰ
 γένων ἐγκρατεῖς μιᾶς ξένης ἡδὴ καὶ πορὸ πολλῆς τεθνη-
 κείας γλώσσης, καὶ δι' αὐτῆς νὰ συνομιλήσων ταῖς Μῆ-
 σαις, ἀφ' ἧς κοπιᾶσων ἀνήνυτα πέντε καὶ δέκα χρόνους,
 ἀπαυδῶσι τέλος πάντων, καὶ ἀφίστανται μὲ ναυτίαν τὴν
 δρόμου, ὅτῃ μεθ' ἡδονῆς ἀρχισαν. Οἱ μαθηταὶ τῆς
 δευτέρων ἀναλίσκοντες εἰς ἀντιγραφεὶς τὸν καιρὸν, ὅτῃ
 ἔπρε-

ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζονται εἰς μελέτην καὶ ἀσκήσιν, πρὸς κατοχὴν καὶ σερύωσιν τῶν μαθημάτων, ὅπως ἀκροάζονται, καὶ περιεργάζονται νὰ εὐγῆ ἀπὸ φύλλον, φύλλον ἐκεῖνο τὸ ἀδελφικὸν μάθημα, ἀντιδράζον καὶ αὐτοὶ εἴνα μὲν ἀπὸ τοὺς μόχθους τῆς ἀντιγραφῆς, ἀλλο δὲ ἀπὸ τῆς ἀργοπορείαν καὶ δυσκολίαν, ὅπως βλέπων εἰς τὴν ἐπιτόξιν τῶν σκοπέων, καὶ ρίπτοντες ὅλα, καταφεύγουν εἰς ἄλλα ἔργα, ὅπου πῶς ἔλκων αἰ μάλλον καταπείγασαι χρεῖαι τῶν. Πονῶμεν λοιπὸν ἀνιούτα καὶ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, τῶν ἑσθὲν ἐκάτεροι ἀμαρτάνοντες, καὶ προκοπὴν ἕδεμα, ἢ πολλὰ ὀλίγη εἰς τὸ γένος μας (1).

Εἰς αὐτῶν τῶν περὶ τῶν ἀριστοκράτων ὅλοι καὶ διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι· καὶ εἰς ἐμπέδωσιν τῶν λόγων μὲν ἡμπορέσα νὰ φέρω παραδείγματα πρόσφατα καὶ βραχέα, πλὴν τὸ δεῦν εἶναι μὴτε τῶν παρόντος καιροῦ, μὴτε τῆς ἐμῆς προθέσεως. Εἰς αὐτῶν τῶν περὶ τῶν ἀριστοκράτων ἢ ἐγὼ πρότινον ἐνιαυτῶν διαβίβων ἐν Ἀμπελακίῳ (2), ἠναγκάσθην νὰ μεταφέρω ἐκ τῆς Ἰταλίδος εἰς τὴν ἡμετέραν καθωμιλημένην διάλεκτον, τῶν στοιχειῶν ταύτων βιβλόν, τῶν ὁποῖαν καὶ εἶχον ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν νὰ μεταδώσω, εἰμὴ μόνον τοῖς παρ' ἐμοὶ φοιτῶσιν. Ἡ προκοπὴ ὅμως τινῶν

με

(1) Ὁ λόγος μὲν ἐπαύδα εἶναι περὶ τῆς προκοπῆς καὶ ὅλου· δεῦν τὶ δὴν ἔλα ἄσπασμα, ὅπως πᾶσαι φύσεως, ἢ ἄλλῃ τινὶ συγκυρίᾳ φθάσῃ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ προχωρήσῃν δύο πείρα βήματα εἰς τὸ σάδιον τῆς φιλοσοφίας, καὶ περὶ, ἢ δέκα ἀπὸ χιλίας, ὅπως ἀγαθὸν ἀπὸ πᾶς σχολείᾳ ἐφοδισμένοι μὲ μίαν ἀπλῶν εἰδήσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσῃς, δὲν καθιστᾷσιν τὴν προκοπὴν καὶ γένος, καθὼς μὴτε πέντε καὶ δέκα χελιδόνες τὴν ἀνοιξίν.

(2) Πόλις τῆς Θεσσαλίας μικρὰ μὲν, οὐκ ἀσίμω δὲ, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἐμπόριον· ἐμοὶ δὲ φίλη διὰ τὸ φιλόμυσον πῶν κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐς αἰὶ ποδητῆ δεῦν τῶν φίλων καὶ περιποίησιν, ὅπως μοὶ ἔδειξαν καὶ κοινῇ πάντες καὶ κατὰ μέρος ἕκαστος, εἰς ὅλον τὸν καιρὸν ὅπως διέτρεφα ἐν αὐτῇ.

με φίλων, καὶ ἢ ἔλειψις, ὅπως ἐβλέπον εἰς τὸ γένος μας μίαν ὀλοχερῆ καὶ ὀμαθόδα σειράν τῶν ποιῶν μαθημάτων, μοὶ ὑπεκίνει κάποιαν ὀρεξίν καὶ κλίσιν εἰς τὸ νὰ τὴν κοινοποιήσω καὶ διὰ τῶν τύπων. Ἡ ἀντίληψις ἔπειτα καὶ ἐτοίμη συνδρομὴ ἀπανταχόθεν τῶν ὀμογενῶν μὲν, μὲ ἔκαμε νὰ αποφασίσω ἐκεῖνο, ὅπως πρότερον μόλις ἐτόλμων νὰ φαντασθῶ, καὶ ἰδὲ προκύπτειν εἰς τὸ φῶς τὰ ἐν γωνίᾳ χάσει τινῶν με φίλων γραφύνα, καὶ ἐν σκοτεινῶν ἴσως ἀξία κείσθαι.

Ἡ βιβλὸς ἐπαγγέλλεται μὲν τῶν Λογιῶν, τῶν Μεταφυσικῶν, καὶ τῶν Ἠθικῶν· ἐπιγράφεται δὲ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ἐκλαμβανόμενον τοῦ ὀνόματος κατὰ τῶν χησίων τῶν Παλαιῶν, οἱ τινες κυρίως καὶ ἰδιαίτερον (καὶ εἰκότως ἴσως) φιλοσοφίαν ὀνομαζόν τὰ τεῖα ταῦτα μαθήματα, καὶ μάλιστα πάντων τὸ ἔχατον.

Τὶ πραγματεύεται καθε μίαν, τὶ τὸ χησιμὸν τῆς, καὶ ὅποια ἢ τάξις καὶ μέθοδος, περὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς, αὐτὰ ὅλα τὰ ἐκθέτει ἀριστα ὁ συγγραφεὺς ἐν ἀρχῇ ἐκάστης. Λοιπὸν ἐγὼ δεῦν ἔχω νὰ εἰπῶ περὶ τούτων ἄλλο, εἰμὴ ὅτι αἱ βίβαι αὐταὶ μαθήσεις εἶναι ἀλληλοκύνετοι, καὶ ἢ προηγουμένη χησιμὸς πάντοτε εἰς κατέληξιν τῆς ἐπομένης. Ὅθεν εἶναι ὄχι μόνον χησιμὸν, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς ἀναγκαῖον νὰ εἶναι ὅλα ἐνός καὶ τῶν αὐτῶν συγγραφέως· διὰ τὴν ἀλλέως ἢ θελον ἀναγκάζηται τις, μεταβαίνων ἀπὸ τῆς μίαν εἰς τὴν ἄλλην, νὰ χάσῃ τὸν καιρὸν τῶν εἰς τὸ νὰ συμβιβάζῃ συστήματα ἐναντία, νὰ σιωπηρῶς μεθόδους διαφορετικὰς, καὶ νὰ πειράσθαι πολλάκις νὰ συγκλῶθῃ καὶ τὰ ἀσύγκλωσα.

Ἴσως ἦτον χρεῖα καὶ ἀπολογίας τινὸς πρὸς ἐκεῖνος, ὅπως ὑποπτόμην ὅτι θελον εἶπῃ, " τίς ἢ χρεῖα Λογιῶν καὶ, ἐν ᾧ ἔχομεν τόσας "; Τὸ ὅμως ἀφῆναι καθε μὲν νὰ τὸ συνάξῃ ἐκ τῶν προσηχῶν εἰρημῶν, καὶ ἐγὼ μεταβαίνω εἰς τὸ νὰ εἰπῶ ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν συγγραφέων μὲν.

Ὁ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ σοφίᾳ θρυλλέμενος Φραγγίσκος Σοαύιος, Κληρικός Κανονικός, Σομμάσκος (1), ὁ Συγγραφεὺς τῆς παρόντων Στοιχείων, ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰταλικὴν Σβίτζεραν, εἰς τὸ καλέμενον Μπαϊλάγιον τῆς Λογάνε. Ἐσπούδαζεν ἔτι τὴν Θεολογίαν εἰς Ρώμην, ὅπου τὴν παραδεχθεὶς ὡς μέλος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν καλεσμένην Ἀρκαδίαν, ἐξεθάμβισεν ὅλους μὲ τὰ ποιητικὰ τε ποιήματα, τῆς ὁποίων πρώτον ἦτον ἢ εἰς σίχως ἰταλικῆς ἀκαταλήκτες μεταφράσεις τῆς Γεωργικῶν καὶ Βυκολικῶν τῆς Βιργιλίᾳ, τυπωθεῖσα καὶ ἀνατυπωθεῖσα εἰς διαφόρους τόπους. Δεύτερον ἢ εἰς σίχως ὡσαύτως μεταφράσεις τῆς ἐπιστολῶν καὶ λόγων τῆς Οὐρατίε, πορσεθεῖσα εἰς τὰς ᾠδὰς τοῦ αὐτοῦ Οὐρατίε, μεταφραθεῖσας παρά τινος ἄλλου Σομμάσκου Φραγγίσκου Βανίε καλεμένου. Πολλὰ νέος ἔτι ὢν ἐκλήθη εἰς τὴν Κόρτην τῆς Πάρμας, διὰ νὰ ἐπιστήσῃ εἰς τὴν παιδαγωγίαν τῆς τελευταίας Ἡγεμόνος τῆς τῆς Δεκιάτῃ. Μετὰ τῆτο ἐκλέχθη ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ Οἴκου Ἐφορος τῆς μαθήσεων εἰς τὸ γενικὸν σχολεῖον τῆς Μπαράβας καὶ τότε ἄρχισε νὰ συγγράψῃ τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα, ὅπερ ἔμελλον νὰ χρησιμοποιῶσιν εἰς παιδείαν τῆς παιδῶν καθ' ἡλικίαν· ἐπειδὴ ἄρχισεν ἀπὸ τὸν ἔθρονον τοῦ διδάσκειν τὸ ἀλφάβητον, καὶ ἐτελείωσεν εἰς τὴν Μεταφυσικῶν καὶ Ἠθικῶν· τὰ ὁποῖα ὅλα ἔκαμαν πολὺν κρότον εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, εἰς ἔθρονον ὅπερ ἀνατυπώνονται σχεδὸν καθ' ἡλικίαν. Ἐκαμε προσέτι καὶ μίαν ἐπιτομὴν τῆς ἀθανάτου ποιήματος Λωκίε τῆς Ἀγγλῆς, ὅπερ ἐπιγράφεται „ Δοκίμιον φιλοσοφικὸν περὶ τῆς ἀνθρώπινου νοῦς “ εἰς τὸ ὁποῖον ἐπαρόθεσε πολλὰς παρατηρήσεις καὶ σκέψεις ἐν

εἶδει

(1) Τὸ Κληρικός Κανονικός εἶναι ὀφφίτικα ἐκκλησιαστικά· τὸ δὲ Σομμάσκος εἶναι ὄνομα τόπων καλογηρικῶν, παρονομαζέτωσιν ἀπὸ τῆς Σόμμας Πόλεως τῆς Ἰταλίας, ἐν ἣ κατ' ἀρχαίαν ἔσκε Βενετὸς Εὐπαβίδης ἐσύστησε τὸ πρῶτον Μοναστήριον αὐτῶν τῶν τόπων.

εἶδει σπουδαίων (1)· καὶ ἐτάθη εἷς ἀπὸ ἐκείνους τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὅπερ ἐξέδωκεν τὰ περὶ τὸ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα τῆς Μεδιολάνων. Μὲ τὸ νὰ ἐγραφε ὅμως μίαν πραγματείαν ἐναντίον εἰς τὰς πρώτας ἀπορεῖς τῆς ζίζαντιαν τῆς τελευταίας τῆς πολιτικῶν πραγμάτων μεταβολῆς, ἠλαγκάσθη, εἰδὺς ὅπερ οἱ Γάλλοι ἐφάνησαν εἰς τὴν Λομβαρδίαν, νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, καὶ τότε ἐπροσκαλέσθη εἰς τὴν Νεάπολιν, διὰ νὰ διδάξῃ τὰς παῖδας τῆς βασιλικῆς φιλίας. Ἀφ' ἧ ὅμως ἔλαβαν ἄλλην μορφήν τὰ πολιτικὰ πράγματα, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Λομβαρδίαν, καὶ ἐξέδωκεν εἰς Πάρμαν τὴν ἰταλικὴν μεταφράσιν τῆς ἀγγλικῆς καλλιτεχνίας τῆς σοφῆς Βλαίρε. Τότε δὲ ἐκλέχθη ὑπὸ τῆς ἔθνης τῆς Μοδένης δημογῶρος εἰς τὴν τῆς ἔθνης Κολλέγιον· ἐντεῦθεν μετέβη εἰς τὴν Παύλιαν, καὶ κοσμεῖ τὴν σήμερον τὴν φιλοσοφικὴν καθεδρῶν τῆς ἐκεῖ γενικῆς σχολῆς, ἄγων περὶ τοῦ ἐξηκοσίου ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς, τιμώμενος παρά τῆς αὐτοχθόνων, τῆς περὶ τὸν ἔθνον ἔχων, καὶ πάντων τῆς εἰδημόνων τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου ὡς ἄλλος Σωκράτης, εἰς ἔθρονον ὅπου συρρέουσι πανταχόθεν εἰς τὴν Παύλιαν οἱ ἄρασαι τῆς σοφίας, διὰ νὰ ποτισθῶσι παρ' αὐτῶν τὰ τῆς φιλοσοφίας σωτήρια νάματα.

Ἡ φιλοσοφία, ταῦτον εἰπεῖν τὰ περὶ τῆς ὄντων φρονήματα τῆς ἀνθρώπων, λαμβάνει ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μεταβολὰς· ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι θεωρῶντες τὰ ὄντα, μὴ δυναμένοι νὰ εἰχωρήσῃν εἰς τὰ ἄδυτα τῆς φύσεως, γνωμοδοτῶν εἰς τὰ περιεσώτερα μὲ εἰκασίας, μὲ πιθανολογίας, μὲ ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας πολὺ

πραγ-

(1) Ἡ ἐπιστομή αὕτη εἶναι εἰς δύο τόμους ἰσομεγέθεις μὲ τὸν παρόντα, ἐκδομένη εἰς γλῶσσαν ἰταλικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συνγράφη βιβλίον ἀξιολογώτατον, ὡς αὐτὸς εἰς αὐτῆς τῆς δύο τόμους βλέπει τινὰς ὅλας τὰ δόγματα, ὅπου ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος περιλαμβάνει εἰς ἑπτὰ τόμους.

παραγμονῶντας ὁ χρόνος μὲ ἀτενέστερον ὄμμα; τὰς δὲ εἰσκει ἀπιθανῆς, ἢ ἀδυνατῆς. "Ὁσον ἐκεῖνο, ὅπῃ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Καρτεσίε ἐπρεσβόβετο ὡς βέβαιον, ἐπὶ Λεϊβνιτίε, καὶ Λωκίε ἀρέθη ἀπίθανον, ἢ καὶ ψόδῆς καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἐπὶ Λεϊβνιτίε ἐνομήθη ἀλήθεια ἀνάντιρρητος, εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐφαίνῃ ἀγχινοια ψιλῆ, καὶ φαντασίας ἀνάπλασμα, καὶ τῆτο θέλει ἀκαλαθῆ ἔγω, "μέγεις ἀν οἱ ἀνθρώποι καρπὸν γαίης ἔδωκεν". Οὐ Συγγραφεύς μὲ εἰς τὰ παρόντα Στοιχεῖα ἐμιμήθη τῶν μέλισσων διήλθον ὅλους τὰς τῆς Φιλοσοφίας λειμῶνας, καὶ ἐξελέξατο ἐξ ἀπύπτων ἐκεῖνα, ὅπῃ ὁ χρόνος μὲ τὴν συνεχῆ παρατήρησιν ἔδειξε ἀπιθανώτερα καὶ ὁμοιαληθέστερα. "Ἐχει ὁμῶς ὡς βάσιν τὸν Ἄγγλον Λάκιον, καὶ τὸν Γάλλον Κορυδιάν, οἱ ὅποιοι ἐφάνησαν ἔσπον τινὰ διορθωτὰ τῆς Φιλοσοφίας εἰς πολλὰ πράγματα, θεωρῶντες ὅχι τὸν αἴρα καὶ τὰ νέφη, διὰ τὰ κτίσεν συστήματα ἀφηρημένα, ἀλλὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν φύσιν, διὰ τὰ εἰποῦν περὶ αὐτῆς ἐκεῖνα, ὅπῃ φθάνει τὰ νοήση καὶ τὰ καταλάβη εἰς τὸν σκοπὸν καὶ περιορισμοῦς νῆς τῆς ἀνθρώπου.

Ἐγὼ μεταφράζωντας τὸν ἐσκέδασα, ὅσον ἦτον δυνατὸν, καὶ ἐρμηνεύωντας εἰληκενῆς καὶ πιστῆς τῆς νοημάτων τὰ τὰ γένω, καὶ τὰς φράσεις, τὰς ἔσπευ, τὰς ἰδιωτισμῶς τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου τὰ ἀποφύγω, ἀντιστοιχῶντα τὰ ἀντιστοιχῶντα ἀνάλογα τῆς ἐδικῆς μας. Δὲν καυχῶμαι ὁμῶς ὅτι ἐνίκησα ὅλας τὰς δυσκολίας, ὅπῃ παρακολοθεῖν εἰς εἰς ὅσον ἐργῶδες ἐγχείρημα, ὅσον εἶναι ἢ ἀπὸ μίας εἰς ἄλλω γλώσσῃ μεταφράσις καὶ μάλιστα ὅπου τὰν αἰ γλώσσῃ δὲν ἔχον ἀμεσον γέσιν πρὸς ἀλλήλας, καὶ ὁ μεταφράζων ὑστερῆται καὶ αὐτῆς τῆς ἀνάγκαιότατων μέσων. Ὁ περὶ φημος Βαρδαλομαῖος, ὁ Συγγραφεύς τῆς περιηγήσεως τῆς νέης Ἀναχάρσιος, ὑποπτῶς μήπως ὁ σύλος τὰ μυεῖζη ἀπὸ τῶν ἀνάγνωσιν τῆς Συγγραφέων, ὅπου ἐσυμβολοῦνται εἰς τὴν συγγραφῆν ἐπειδὴ εἶναι, λέγει, πρῶτον δύσκολον ὅπου τὰν ἀδύναται τις εἰς τὴν χάραν τῶν

μύ-

μύθων, τὰ μὴ δυναισθῆ ἀπὸ κάμμιαν φορὰν καὶ τὴν γλώσσωντων. Ἡθελον εἶναι λοιπὸν ἄκρα ἀλαζονία τὰ εἰπῶ ἐγὼ ὅτι ὁ σύλος μὲ εἶναι πάντῃ ἀπηνήγαγμένος ἰταλικῆς ἀποφορᾶς.

Γλώσσῃν εἰς τὴν μεταφράσιν μὲ μετεχειρίθην τὴν κοινῶν, τῆτ' ἔσιν ἐκεῖνην, ὅπῃ καταλαμβάνει ὅλον τὸ γένος μὲ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς μὲ ἀποβλέπει εἰς φωτισμὸν τῆς ὄλας, καὶ ὅχι εἰς πολλοσημοῦς. Εἶναι, τὰ, ῥιζωμένη εἰς τὸ γένος μὲ μία πρόληψις, ὅτι ἡ γλώσσα μὲ εἶναι ἀνεπιτηδεία εἰς Φιλοσοφίαν. Αὐτὴ ἡ δόξα ἐπειρατῶσεν ἕως προχθῆς καὶ εἰς τὰ δυνόμενα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ διετείνοντο ὅλοι, ὅτι ἡ μόνη γλώσσα τῆς Φιλοσοφίας ἦτον ἡ Λατινική. Ὁ καιρὸς ὁμῶς καὶ ἡ πείρα ἔδειξαν ὅτι τῆτο ἦτον ἀπάτη, καὶ ὅλαι αἱ γλώσσαι χαλῆς ἐξαρτῶν εἶναι ἐπιτηδεῖαι καὶ εἰς Φιλοσοφίαν, καὶ εἰς Γεωμεσίαν, καὶ εἰς Φυσιολογίαν, καὶ ἀπλῶς εἰς κάθε μάθησιν (1). Αἱ Μῆσαι ἰξούρην ὅλας τὰς γλώσσας τῆς κόσμου, φαίνονται ὁμῶς ὅτι νοσημῶνται καλλίτερα τὰ ὁμιλῶν μὲ κάθε ἔθνος εἰς τὴν γλώσσῃν, ὅπῃ τὸ ἔθνος ἰξούρει καλλίτερα, τῆτ' ἔσιν τὴν καθωμιλημένῃν, ὡς ἀν ὅπῃ αὐτὴ μόνη διεγείρει εἰς τὸ ὅλον τὴν τῆς μαθήσεων ὄρε-

(1) Τὰ ποιήματα τῆς Γαλακμάχου, τῆς Ρίζου, τῆς Κάλφογλου, τῆς Σάτζου, καὶ ἄλλων Βιζαντιῶν, καὶ Συμυρναίων, καὶ Χίων, εἶναι δείγματα προδηλόματα ὅτι ἡ γλώσσα μὲ ποιητικίζει ἀρμονικώτερα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρμονικωτάτην ἰταλικὴν. Οἱ λόγοι τῆς Μηνιάτου δείχνουν, ὅτι ῥητορῶς ὅχι καπώτερα ἀπὸ τὸν Δημοδοκῆν διὰ τί λοιπὸν, ἀφ' ἧ εἶναι ἐπιτηδεία εἰς αὐτὴν τὰ πλέον δυσκολώτερα ὡς πρὸς μίαν γλώσσῃν, τὰ μὴν εἶναι καὶ εἰς Φιλοσοφίαν, τὸ ἀπλῆστερον καὶ ἀφαιρέστερον; Ἀλλ' εἶναι πτωχὴ (λέγει γυντινές) ἀλλ' ἡ πτωχία εἶναι ἀποτελεσμα τῆς ἐδικῆς μας πτωχίας μὴν ἔχοντας τὰ πράγματα, ἐπεταὶ ἀναγκαίως τὰ μὴν ἔχων μὴτα τὰ ὀνόμασι τῶν ἀφ' ἧ πλεπῶμεν ἡμεῖς ἀπὸ ἰδέας, σπληνίζεταί καὶ αὐτὴ ἀπὸ λέξεως, ἔχουσα μάλιστα μίαν μυστήρα, ἢ ὅποια εἶναι κορόδυμος τὰ τῆς χαλῆς πάντοτε ὅτι τῆς χρειάζεταί.

**

ὄρεξι, χωρίς τῶν ὁποίων εἶναι ἀνοφέλη καὶ μισοῦσα
 καὶ βιβλία, καὶ ὅλα, ὅσα ἐπινοοῦνται εἰς τὴν Μῆσων
 οἰκίωσιν. Ἐν ὅσῳ τὰ ἀραπαῖα ἔθνη κατεφρόνουν τὴν
 καθωμιλημενύτων γλῶσσαν, αἱ Μῆσαι ἦσαν κλει-
 σμύαι εἰς τὰ μαγασήρια, εἰς τὰ δικασήρια, εἰς τὰ
 παλάτια, τῶν ἔστι τιφάρικια, εἰς μόνους ἐκείτους, ὅπῃ
 εἶχον καιρὸν καὶ μέσα νὰ οἰκισθῶν μετ' αὐτῶν διὰ τῆς
 Λατινίδος. Ἀφ' ἧ ὅμως συνιδόντες τὴν συμβαίνουσαν
 ἐκ τῆς εἰς τὸ κοινὸν ζημίαν, ἄρχισαν νὰ καθιεργῶν
 κάθε ἔθνος τὴν καθωμιλημενύτων γλῶσσαν, καὶ δι'
 αὐτῆς νὰ προσέρχονται τῇ φιλοσοφίᾳ, ἔγνων κοινὰ,
 καὶ σοβῶσιν ἤδη διὰ τῆς ἀγορᾶς, διὰ τῶν ἐργαστηρίων,
 διὰ τῶν στρατοπέδων, διὰ πάσης τάξεως, καὶ καταστά-
 σεως τῶν ἀνθρώπων. Τῆτο πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω-
 μεν καὶ ἡμεῖς, ἀν' θέλωμεν νὰ μὴ ἀντιφάσκωμεν
 ἑαυτοῖς, ὅταν λέγωμεν ὅτι σπυδαῖομεν νὰ ἀνακαλέ-
 σωμεν τὰς Μῆσας εἰς τὴν πατρίδα μας.

Τὰς λέξεις τῶν τεχνικῶν, ὅσον καὶ τὰς ἄλλας,
 ὅπῃ μοι ἐχειράδθησαν εἰς τὸ νὰ ἐκφράσω τὰς ἰδέας
 τῆς Συγγραφέως μου, ἐσκέδασα νὰ τὰς λάβω ἀπὸ τὴν
 ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν μητέρα τῆς ἐδικῆς μας· ἐκεί-
 νας ὅμως, ὅπῃ δηλῶν ἰδέας νεοφανεῖς, ἀγνώστους εἰς
 τὴν ἑλληνικὴν, ἠναγκάσθην νὰ τὰς δανειθῶ ἀπὸ τὴν
 Ἰταλίδα, ἢ νὰ τὰς δημιουργήσω παρ' ἑμαυτῆ, παχι-
 ζώντας νὰ τὰς μετάρμοσω εἰς τὸ φυσικὸν ἴδιωμα τῆς
 ἐδικῆς μας, κατὰ τὰς κανόνας, ὅπῃ καὶ ἄλλοι σοφοί, καὶ
 αὐτὸς ὁ Συγγραφεὺς μου (Τόμ. Β'. Τμήμ. Α'. τῶν
 παρόντων Στοιχείων) δίδει περὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν
 ἀπὸ μίας γλῶσσης εἰς ἄλλαν λαμβανόμενων λέξεων.
 Τὸ πλῆθος ὅμως τῶν νεοφανῶν ἰδεῶν, ὅπῃ ἀναφύου-
 νται κατ' ἐκάστῳ εἰς τὴν φωτισμένην Ἑυρώπην, ὅσα
 „ φύλλα καὶ ἀνθήματα ἦρος “ καὶ ὅπῃ καταστάνει καὶ αὐτὴ τῆς
 Ἑυρωπαϊκῆς τῆς λέξεως ἀπὸ μίαν ἡμέραν ἕως ἄλλαν
 ἀτελή· ἢ ἡμετέρα πτωχεῖα, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν παντε-
 λῆς εὐδεια εἰς ἀκριβῆ λέξεως τῶν ἑλληνικῆς
 γλῶσσης, ὅσον καὶ τῆς ἐδικῆς μας, μὴ ἀφαιρῶν κάθε

ἐλπίδα τῆ νὰ καυχηθῶ, ὅτι εἶμαι ἀναμάρτητος καὶ
 εἰς τῆτο.

Ὅσον δὲ διὰ τὸ ὕφος τῆς γλῶσσης, ὅπῃ μετεχει-
 ρίω, τὴν μὲν ὅλιαν ὑφὴν τῆς λόγου ἐσκέδασα τὸ κα-
 τὰ δύναμιν νὰ τὴν κάμω καθαραν, σαφῆ καὶ ὁμα-
 λῶν, καθὼς πρέπει, σοχάζομαι, νὰ ὑφαίνεται κα-
 θε βιβλίον, ὅπῃ ἐπαγγέλλεται νὰ διδάξῃ, καὶ ὅχι
 νὰ τέρψῃ· εἰς δὲ τὸν χηματισμὸν, καὶ τὴν κλίσιν τῆς
 λέξεων, ἐφύλαξα καὶ ἄκων ποντῆ τὰς τύπας τῆς ἑλλη-
 νικῆς, ὅχαιρμεν ὀλίγων τιπῶν, ὅπῃ αἰθαλόμεν
 ὅτι ἠθέλων προξενῆ ἀνδρίαν, ἀν' ἐχηματίζοντο ἑλλη-
 κά. Εἰς τὴν σιμύταξιν τέλος ἠκολέθησα τὰς κανόνας
 τῆς γλῶσσης, ὅπῃ ἔγραφον· καὶ μοι φαίνεται ὅτι δεῦ
 ἠμπορέσω νὰ κάμω ἄλλῶς, ἐκτὸς εἰμὴ ἀν' ἠθέλα
 νὰ χηματίσω μίαν γλῶσσαν ἀνυπόστατον εἰς τὴν φύ-
 σιν (1). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆτο εἶμαι βέβαιος ὅτι δεῦ

(1) Τὸ γένος μας ἀφ' ἧ ἔχασε (φεῦ !) ὅλα τὰ καλά, ἔχασε
 μαζί με αὐτὴ καὶ τὴν γλῶσσαν τῆ· δεῦ ἔχασεν ὅμως καὶ ἐκεῖνο τὸ
 δεῦ ἰξάριον πῶς νὰ τὸ ὀνομάσω, ὅπῃ τὸ ὠδύσεν δὲ ἀρχῆς εἰς
 τὸ νὰ ζητῆ πάντε καὶ ὑφὴν. Ὅθεν οἱ ἐδικοί μας, μὴ τὴν ἑ-
 λεινήν πτωσιν, θέλοντες νὰ γράφον κάμμιαν ἐπιστολήν, ἢ ἄλλο τί
 παρόμοιον, ἐπάδαιναν ἐκεῖνο, ὅπῃ παθαίνει ἕνας ἀστὸς, ὅπῃ ἔχει
 πὰ πτερὰ κομμένα· δοκιμάζει ὁ ἀδελιὸς νὰ ὑφωδῆ ἕως εἰς τὰ νε-
 φη καθὼς προτερον, ἀλλὰ μὴν ἔχωντας πὰ πτερὰ, ἐν τῷ ὑφωδαί
 πίπτει κατὰ γῆς, καὶ ἐν τῷ πίπτειν παχιζέει εἰς μάστιν νὰ ὑ-
 φωδῆ. Καὶ οἱ ἐδικοί μας θέλοντες ἐν τῷ γράφειν νὰ ὑφωδῶν
 ἕως ἐκεῖ, ὅπῃ ὑφωδετο ὁ Θεκυδίδης καὶ Δημοθένης, χρεῖς νὰ
 ἔχον πὰ πτερὰ καὶ πὰ νεῦρα τῶ Δημοθένης καὶ Θεκυδίδου, ἐν τῷ
 ὑφωδαί ἐπιπτον, καὶ ἐν τῷ πίπτειν, παχιζόντας νὰ ἀνυφωδῶν,
 ἐγενήσαν τὸ ὕφος αὐτῶ, ὅπῃ ὀνομάζον τὴν σήμερον μισοβάρβα-
 ρον· τὸ ὁποῖον κρίνωντας τινὰς με ὀρθὸν λόγον, εἶναι μία γλῶσ-
 σα ἀνυπόστατος εἰς τὴν φύσιν· ἐπειδὴ δεῦ εἶναι μήτε ἑλληνική,
 μήτε κοινή· εἶναι καθαρὸς ἑαγέλαφος, εἶναι εἷνα πῆρας ἀποπον,
 εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ ὀνομά τῶ καταπίπτουσαν· ἀλλὰ κακὴ τύχη ὅπῃ εἰς
 τῆτο θέλων νὰ γράφον οἱ περιωστέροι, καὶ μάλιστα οἱ ἀσειότεροι
 τῶ γένος μας· καὶ ὑπομονῆ, ἀν' πειρωθῶν τὴν χρεῖσιν τῶ εἰς πῆρας

θέλω ἀρέσει εἰς πολλὰς, καὶ μάλιστα τὰς λογίους τῶ γένους μᾶ, οἱ ὅποιοι μὲν ἔχοντες μίαν κοινὴν Γραμματικὴν νὰ διδάσκη τὴν γραφίδα των, ἔχεν κατ' ἑνας εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν μίαν ἰδίαν, χυματισμένον κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς, καὶ κατ' ἐκείνῳ ἓ μόνον γραφῆν, ἀλλὰ καὶ σαθμίζεν καὶ κείνῳ καὶ κατακείνῳ τὰ τῆς ἄλλων· πρὸς τὰς ὁποίας δεῦν λέγω ἄλλο, εἰμὴ ὅτι κατὰ τὴν κατ' ἑνας διατείνεται ὅτι ἡ Γραμματικὴ τῆς εἶναι ἡ καλύτερα, καὶ ἔχει δεῦν ἰξούρω πόθεν λαβὼν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ποροτιμᾶ ἀπὸ τὰς τῆς ἄλλων, ἔπως ἔχω καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέρει μᾶ τὸ δικαίωμα τελάχισον νὰ μὴ καταφρονῶ τὴν ἐδικλὴν μᾶ, τὴν ὁποίαν καυχώμαι μάλιστα ὅτι ἐσπύδασα νὰ τὴν ἐξαντλήσω ἀπὸ τὴν χῆσιν, ἥτις ἐστὶ φύσις τῆς γλώσσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ πηγάζῃ ἡ Γραμματικὴ κατὰ τὴν γλώσσης.

Εὐχῆς ἔργον ἦτον νὰ ἔχωμεν μίαν Γραμματικὴν καὶ εἷνα Λεξικὸν τῆς γλώσσης μᾶς, τῶτ' ἐστὶν εἷνα κοινὸν κα-

πρὸς ἀλλήλους μόνον ἐπιστολὰς· τὸ ἀπαιτῶν πικρῶς καὶ εἰς τὰ διδασκτικὰ βιβλία· θέλων νὰ τὸ κάμω κανὸνα γενικὸν τῆς καθωμιλημένης γλώσσης μᾶς. Ἐγὼ ὅμως ποτὲ δὲν θέλω συγκατανύσει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποπὸν γνώμην. Ἰξούρω ὅτι ἡ γλώσσα ὅπου ὁμιλῶ σήμερον, δεῦν εἶναι ἑκείνη, ὅπου ὁμιλῶσε ποτὲ ὁ Δημοθένης καὶ Θουκυδίδης· ἰξούρω ὅτι ἡ γλώσσα μᾶ διαφέρει ἀπὸ τὴν τοῦ Θουκυδίδου, ὅσον ἡ γλώσσα τοῦ Σοανίου ἀπὸ τὴν τῶ Αἰσχυροῦ καὶ τῶ Κικέρωνος· ἰξούρω ὅτι ἡ Γραμματικὴ κατὰ τὴν γλώσσης, ἀρτεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν γλώσσης, καὶ ἡ Γραμματικὴ, ὅπου κανονίζεται ἐκείνη, ὅπου δεῦν ἔχει ἡ γλώσσα, δεῦν ἔχει Γραμματικὴ τῆς γλώσσης, περὶ ἧς ὁ λόγος· ἀλλὰ ἔχει μίαν γλώσσης ἀνυποστάτην. Ἦτος μὲ περιόδους Θουκυδίδους, καὶ Δημοθευικάς, διακακομιμῆας μὲ εἷνα μόριον ὅπου, καὶ νὰ καὶ τὰ παραπλήσια, εἶναι ἕφος ἀποπὸν, εἶναι δεῖγμα ἀμαθίας, ἢ ὀκνηρίας. Λέγω ἀναφανδὸν τὴν γνώμην μᾶ, καὶ ἀναδέχομαι γὰρ τὴν διαφεντεύσω, ἐπὶ κριτῶν τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τῆς σοφίης Εὐρώπης. Ἐδῶ ἴσως φαίνομαι ἀποπὸς· ὅταν ὅμως ἐκδέσω τὴν δόξαν μᾶ εἰς τὰ Ἀκαδημαϊκὰ τῆς δίκης, εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλω λάβω τὴν νικητήριαν.

κανὸνα, πρὸς τὸν ὁποῖον νὰ κανονίζόμεθα ὅλοι, καὶ νὰ μὲν ἀσαφῶμεν καὶ διαφωρῶμεν πρὸς ἀλλήλους, ἀπολαθῶντες κατὰ τὴν τὴν φαντασίαν τῆς· ἀλλὰ τῶτο δεῦν εἶναι ἔργον εἷδος ἢ δύο. Εἰς τῶτο χρειάζεται σύνοδος τελάχισον ποτὲ καὶ ἐξ ἀνδρῶν πεπαιδευμένων διαφόρων τόπων, διαφόρων σχολείων, ἀπηνελαγμένων πάσης ἄλλης φροντίδος καὶ ἀσχολίας, καὶ ἀφιερωμένων ὅλως δι' ὅλα εἰς τῶτο καὶ μόνον. Ἡ γλώσσα μᾶς εἶναι ἔσοπον τινὰ ἐν τῷ γίνεσθαι· διὰ νὰ κανονισθῇ κατὰ τὴν πρέπει χρειάζεται σκέψις πολλή, παρατήρησις ἀκρίβης· χρειάζονται συμβῆλια, διαλέξεις, συζητήσεις, ἀλληλογραφίαι πρὸς τὰς ἀπανταχῆ πεπαιδευμένους Ἑλλήνας καὶ ἀλλογενεῖς (εἰ δύο). Ὅθεν τῶτο δεῦν πρέπει νὰ τὸ πορομῶμεν ἀπὸ μόνους τῆς ἀπαθείας καὶ λογίους τῶ γένους μᾶς, οἱ ὅποιοι ζῶσι διασπαρμένοι εἷνας ἐδῶ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ, καταγινομένοι εἰς τὸ νὰ κερδίζεν τὸν ἐπίσσιον. Πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς ἄλλους τινὰς, οἱ ὅποιοι νὰ ἔχεν καὶ ποροαίρεσιν καὶ διώαμιν νὰ δὲρ-γετήσεν αὐτὴν τὴν μεγαλωτάτην δὲρργεσίαν τὸ γένος· πρέπει νὰ τὸ ἐλπίζωμεν ἀπὸ ἐκείνων, οἱ τινὲς χωρὶς τινος παρακλήσεως, χωρὶς τινος ἰκεσίας, αὐτεπάγγελτοι ἐκχέουσι τὸν πλετόν τῆς εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς μεθόδους Διδασκάλων, εἰς ἐκδόσεις βιβλίων, εἰς πάντα ἀπλῶς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν τοῦ γένους βελτίωσιν. Ἦμέτερον τὸ κατόρθωμα πάνεκλαμ-ποροι Ἠγεμόνες, δὲργενεῖς Ἀρχοντες, λείψανα τῆς παλαιᾶς δὲρπλείας τῶ γένους· Ἦμέτερον τὸ ἔργον Θεοφιλεῖς Ἀρχιερεῖς, ἀνδραποὶ τῶ Θεῶ, ἐπιτεξάμενοι τὴν ποροασίαν τῆς λογικῶν ποροβάτων· Ἦμέτερον τὸ ἔργον πλέσιοι ἔμποροι· Ἦμέτερον τὸ ἔργον φιλόκοινοι καὶ φιλοπάτριδες Ζωσιμάδαι, καὶ Καπλαναί· Ἦμεῖς φαίνομεθα ὅτι ἀγωνίζεσθε νὰ ἀνακαλέσητε εἰς τὸ γένος τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ τῆς μαθήσεως, ἀμυλλόμενοι ποῖος ποῖον νὰ ὑπερβῆ εἰς τῶτο τὸ μέγα κατόρθωμα. Τὰ μέσα τῶτα φαίνονται πολλὰ· τὸ ἀληθινὸν ὅμως εἶναι εἷνα· μετεχειρίσθητε ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ μάλιστα τὰ δα-

παινηρότερα, καὶ τὸ ἐκολώτερον σὰς ἐλαύθασα. Τὸ μόνον μέσον, ὅπῃ ἐφώτισεν, ἐσόφισεν, καὶ ἐπορόκοφεν ὀλικῶς τὰ πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, εἶναι αἱ Ἀκαδημίαι τῆς καθωμιλημένων γλωσσῶν τῆς καθ' ἑθνος. Ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσης εἰς ἕθνος, καλλιέργει καὶ πλετίζει τὸ πνεῦμα τῆς ἑθνος· τὸ λέγει ὁ Λάμιος, ὁ Κορδουλιάου· τὸ λέγει ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· τὸ ἔθνος ὅπῃ ἀμελεῖ τὴν γλῶσσαν τα, δευ ἔχει γλῶσσαν, εἶναι αὐτόχρημα βουβόν· αἱ ξένοι γλῶσαι εἶναι ἄπιστοι δραγμαῖοι· τὸ τὸ ἐβεβαίωσεν ἡ πείρα εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ὅπῃ τὸ ἔπαθον. Τὸ μόνον λοιπὸν μέσον, ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ βελτιώσῃ καὶ τὸ ἐδικόν μας γένος, εἶναι μία μικρὰ πρὸς τὸ παρὸν Ἀκαδημία, συστηματικὴ εἰς εἶνα τὸν ἀρμόδιον· τὸ τὸ δὲ εἶσιν εἶνα σύστημα ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, εἰδημόνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἄλλων ξένων γλωσσῶν, ὅχι νὰ παραδίδων μαθήματα καὶ ἐπισήμας (δευ εἶναι ἔτος ὁ ἔτος τῆς βελτιώσεώς μας)· ἀλλὰ νὰ καλλιεργήσων τὴν γλῶσσαν μας (τὸ τὸ εἶναι ἡ βάση καὶ τὸ θεμέλιον), νὰ συγρᾶφον διπλαθὴ τὴν Γραμματικὴν τῆς, νὰ κάμνουν τὸ λεξικὸν τῆς, νὰ συγρᾶφον τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ βιβλία· νὰ μεταφράσων ἀπὸ τὰς σοφὰς διαλέκτους, τὰ μεθοδικὰ βιβλία, ὅπῃ χρειάζονται εἰς τὴν παιδαγωγίαν, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, τὴν γένος, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἀλφαβητικόν, καὶ προβαίνοντας βαθμίδον ἕως εἰς τὰς ὑψηλοτέρας μαθήσεις· νὰ κοσμιώσων τὰς Ἑλληνικὰς Συγγραφεῖς, καὶ ἄλλας μὲν νὰ μεταφράσων εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἄλλας δὲ νὰ χολιάσων, καὶ νὰ διαλύκων, διὰ νὰ ἡμπορῇ τὸ λοιπὸν νὰ ἐγκύπτῃ εἰς αὐτὰς μὲ καρποφορίαν ὁ βηλθμοκος, καὶ εἰς αὐτὰ νὰ συνάξων εἶνα πλήρες καὶ ἀκριβὲς λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπῃ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖον πεισιώτερον ἀπὸ τὸ ἀναπνεῖν, καὶ μᾶς λείπει· νὰ συγρᾶφον βιβλίον καθ' αὐτὸ διδακτικὸν τῆς ἔπος, καθ' ὃν πρέπει νὰ παραδίδωνται μὲ καρποφορίαν τὸσον ἡ καθωμιλημένη γλῶσσα, καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα, ὅ

πῆ ἀνῆκον εἰς τὰ κοινὰ καὶ κατώτερα χολεία, ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ, καὶ τὰ ὑψηλότερα μαθήματα, τὰ ἀνῆκοντα εἰς τὰ ἀνώτερα χολεία· νὰ δάσων ἐν ἐνὶ λόγῳ κανόνας εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς σαρδῆς, καθὼς κάμνουν ὅλα τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης γένη. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον, ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς τὸ γένος μας ἐκείνο, ὅπῃ ἐπιθυμεῖτε ὅσοι φιλογενεῖς καὶ διάπυροι ζήλωται τῆς Ἑλληνικῆς δὴμλείας· τὰλλα πάντα εἶναι θεραπείαι ἐπιπόλαιαι· ἐρωτήσατε ὅλας τὰς σοφὰς τῆς Εὐρώπης, καὶ δευ θέλου σὰς δείξει ἄλλο ἀπὸ τὸ τὸ. Τὸ τὸ λοιπὸν, ὅποιος ἀποφασίσῃ νὰ τὸ κάμῃ, θέλει εἴσῃ κολασθὸν αἰώνιον τῆς ζήλας τα, τῆς καλοπαγαθίας τα, τῆς ἀθανάτης ὀνόματός τα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρεμβατικώτερον.

Ἑμεῖς δὲ, ὡ φιλογενεῖς καὶ φιλόκαλοι Συνηδρομηταί, ἀπέχεστε ὅσον ἡκεῖ εἰς τὴν ἐμὴν δαύαμιν τὴν χάριν τῆς ὑπὲρ τῆς κοινῆς συμφέροντος ζήλας σας, καὶ συγγνώμη διάτε τὰ ἐλλείματα, καὶ πῆν μέγχι τῆδε ἀναβολὴν. Ὁ ἀνθρώπος ὑπόκειται εἰς τὴν φορὴν τῆς κειρῶν, καὶ φέρεται, ὅπῃ φέρεται, χωρὶς νὰ ἡμπορῇ μήτε νὰ κάμῃ ἐκείνο ὅπῃ θέλει, μήτε νὰ θέλῃ ἐκείνο ὅπῃ πρέπει. Καὶ ὑμεῖς, ὡ φιλόλογοι παῖδες Ἑλλήνων, διδάσκαλοι, καὶ μαθηταί, καὶ πάντες ἀπλῶς, ὅσοι λάβετε ἀνὰ χεῖρας τὴν ὅπως ποτε ἔχασαν ταύτην μεταφρασίν με, δεχθῆτε εὐμενῶς τὴν προσφοράν, ὅπου εἶνας μικρὸς καὶ ἀδιώατος συμπολίτης σας ἐν τῆς ὑσερημάτων τα σὰς προσφέρει, καὶ σαρδάσατε ἐν τῆς μέρει σας νὰ γένῃ ὅπως ἐν καρποφόρος εἰς τὴν κοινότητα. Μὴν καταφρονήσατε τὸ βιβλίον, διότι ὀμιλεῖ τὴν γλῶσσαν σας· μὴ τὸ ἀπορρίψετε διὰ γλωσσηματικὰ σφάλματα, ὅπῃ θέλετε ἀπαντήσῃ τὸ ἀμαρτάνειν ἀνθρώπινον, καὶ κοινὸν δυσύχημα· καὶ αἱ δυσκολίαι, ὅπῃ παρακολεθῶν εἰς τοιαῦτα ἔργα, εἶναι ἀνίκητοι. Διὰ τὰς καινοτομίας, ὅπῃ θέλεται ἰδῆ εἰς τὸ ὄλον, καὶ κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν Λογικὴν, μὴ φρονθῆτε· τὸ κινεῖν τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα, καὶ μὴ ἐμμενεῖν τοῖς κα-

θεσῶσιν, ἔχουσιν ὡς ἔτυχε, διώρθωσεν ἀπ' αἰῶνος
 καὶ διορθοῖ καθ' ἑκάστου καὶ τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Τὴν
 ἀποβολὴν τῆς περιττῶν, καὶ μάλιστα τῶν περὶ τὰ συλ-
 λογιστικὰ καλέμενα χήματα τερθρευῶν τῶν ἀσόφων
 σοφιστῶν, μὴ τὴν νομίσητε ἀτέλειαν τῆς βίβλου, μήτε
 τῆς συγγραφέως ἀμάθειαν. Τὰ τοιαῦτα κοινῇ ψήφω
 τῶν τῆς Εὐρώπης σοφῶν ἐκείθησαν μάταια καὶ ἀνω-
 φελῆ, μᾶλλον δὲ ἐπιζήμια, καὶ ἢ τοιαῦτα ἐξαισρακίδθη-
 σαν ἀπὸ τὸν ἱερὸν περίβολον τῆς φιλοσοφίας· καὶ αὐ-
 τὴς τῶν ἐνδόξων φαίνεται ὅτι τὰ διαφρακτικὰ, ἀπὸ
 πάθος κινεῖται, καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς τούτων ἀφέλειαν.
 Τὸ συλλογίζεσθαι εἶναι ἀπλῆν καὶ φυσικὸν εἰς τὸν ἀν-
 θρωπον, καὶ ὀλίγας μόνον κανόνας χρειάζεται εἰς διό-
 ρωσιν· τὸ περιττότερον τῶν εἶναι πρὸς κομμά, καὶ
 ματαλα βιβλὴ τῆς χρόνου. Ἐμῶν δὲ τέλος, τῆς καὶ πόνων
 καὶ δαπάνης καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς ὑπὲρ τῆς κοινῆς συμφέ-
 ροντος ἀφειδήσαντος ὑπερόχεσθε, πρὸς τὸν Κύριον.

Ἐν Βιόννῃ τῆς Αὐστρίας.
 τῆς 1804. ἐν μηνὶ Αὐγούστου.

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΤΕΘΕΟΜΕΝΟΙΣ.

Η Μεταφυσικὴ τῶν παλαιῶν καὶ νέων φιλοσόφων,
 ἀγκαλὰ καὶ εἰς τὸ ὄνομα φαίνεται νὰ μὴ ἔχη καμ-
 μίαν διαφορὰν, εἰς τὴν εἴδησιν ὅμως εἶναι πολλὰ
 ἐναντία καὶ διαφορητικὴ, ἀν' ὅχι εἰς ὅλα, ἀλλ' εἰς τὰ
 κεφαλαϊωδέστερα, καὶ ὑψηλότερα ζητήματα· καὶ ἡ ἀφορ-
 μὴ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς εἶναι, διατὶ οἱ πρῶτοι φιλό-
 σοφοὶ ἠθέλησαν νὰ περιπατήσων εἰς ταύτην τὴν παγ-
 κόσμιον πεδιάδα τῆς Μεταφυσικῆς, ἀρκέμενοι μὲ ὅσα
 ἐδωκίθη νὰ εὕρη, καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ ἀφ' ἑαυτῶν εἴας
 ἀνθρώπινος νῆς. Διὰ τῆτο καὶ εἰς πολλὰ, ἀντὶ νὰ φι-
 λοσοφήσων ἐπισημονικῶς, κατὰ τὸ ἐπάγγελμά τας, ἐ-
 ξεβραχηλίθησαν οἱ ἄθλιοι εἰς βλασφημίας μυρίας
 ἐναντίον τῆς ὑψίστης Θεῆς, καὶ εἰς μύθους ἀυποστάτας, καὶ
 καταγελάστους, καὶ ἢ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωραύθη-
 σαν τῇ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸν ἔρανοβάμονα, καὶ θεῖον Ἀ-
 πόστολον. Οἱ δὲ δούτεροι φιλόσοφοι, ὅσοι ἐγνώρισαν
 τὴν ἀδύναμιον τῆς ἀνθρώπινου νοός, δὲν ἐπορεύθησαν
 αὐτῆς τῆς ὀλεθροῦ, καὶ σφαλέρᾳ ὁδῶν, ἀλλὰ τὴν
 ἀσφαλῆ, καὶ εὐθείαν, ὀδηγέμενοι εἰς τὰ ὑπὲρ διώα-
 μιν τῆς νοός μὲ τὰ ἀσβεστα φῶτα, καὶ ἀπλανῆ τῆς ὑ-
 ψηλῆς ἡμῶν, καὶ θείας Πίστεως. Ἀπὸ τῆς δόξας τῶν
 παλαιῶν, καὶ νέων φιλοσόφων βλέπει καθόνας ὀφ-
 θαλμοφανῶς τὴν τυφλότητα τῶν πρῶτων, καὶ τὴν ὀξυ-
 δέρκειαν τῶν δούτερων.

Εἷς εἶναι τῆς δούτερας τῶν φιλοσόφων τάξεως καὶ ὁ
 συγγραφεὺς τῆς παρέσης Μεταφυσικῆς Φραγγίσκος
 Σοαύης ὀνομαζόμενος, Ἰταλὸς τὸ γένος, ἀλλὰ πολυ-
 μαθῆς ἀνὴρ, καὶ φιλόσοφος τῶν περιφήμων, καὶ γνω-
 στὸς εἰς τὰς ἐκεῖ Ἀκαδημίας, τὰς εἰς τὴν Εὐρώπῃ
 τῆς

τῷ σήμερον ἀνδράσας. Τὸ Σύγγραμμα τῆτο εἶναι ἰκανὸν νὰ μαρτυρήσῃ τὸ ὕψος τῆς σοφίας τῆ ἀνδρός, καὶ μάλιστα τῷ θεοσέβειά τῃ· ὅθεν εἶναι περὶ τῶν εἰς ἐμὲ νὰ ὀμιλήσω περὶ αὐτὸν εἰς ἔπαινον αὐτοῦ.

Τῆτο τὸ σοφώτατον καὶ ἀξιολογώτατον πόνημα ἰδὲ ὅπῃ μεταφράσθῃ Θεὸς εὐδοκίᾳ κατὰ τὸ παρὸν ἀπὸ τῆν Ἰταλικῶν εἰς τῷ ἐδικῶν μας κοινῶν, καὶ περὶ τῶν φωνῶν παρὰ τῆ Πανοσιωτάτῃ, καὶ πολυμαθῆς, καὶ σοφῆ ἐν Ἱεροδιακόνοις Κύρ Γρηγορίου Δημητρίως, χολαρχῆντος ἤδη ἐν τῇ πρὸ ὀλίγων χρόνων συγκροτηθεῖσῃ νέᾳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Ἑλληνικῶν Μαθημάτων, τῆς τῆς Ἀμπελακίων, μικρᾶς μὲν, ἀλλὰ κλεινῆς, καὶ φιλομυσίας Πόλεως. Ὁ φιλογενῆς καὶ φιλόπονος ἕτος ἀνὴρ, βλέπων τὸ Γένος ἡμῶν ὑπερέμεινον, καὶ κατὰ πάντα πτωχὸν ἀπὸ παρόμοια ἀξιόλογα Συγγράμματα, ἀνέλαβε τὸ βῆρος τῆτο εἰς ἀφέλειαν τῆς ὁμογενῶν ἀσκηδίων, ὅσοι δὲν ἔχουσιν εἶδῃσιν ὅλως εἴτε τῆς γαλλικῆς, εἴτε τῆς λατινίδος φωνῆς.

Δεχθῆτε λοιπὸν ὅλοι μεταπροθυμίας τῆν σοφωτάτῃ αὐτῷ Βίβλον, ὅσοι ἀσκηδαῖοι, καὶ φιλόμυσοι, ἐμολογῆντες χάριτας εὐγνωμόνως εἰς τὸν μεταφράσαντα, διὰ τῆς ἰδρώτῃς, ὅπῃ κατέβαλε, καὶ διὰ τῷ προθυμίαν, ὅπῃ φέρει ἀπὸ φιλαδέλφῃ αὐτῆ προαιρέσεως, διὰ νὰ μεταδώσῃ τὸ ἐμπισθῆσθῆν αὐτῆ τάλαντον ὅσον διώεται, εἰς ἀφέλειαν τῆς ὁμογενῶν.

α ψ γ δ. Ἰανίη δ.

Ὁ πρῶτον Τελεχίης Ἀμβρόσιος, καὶ πολλοσὸς ἐν Ἀρχιερεῦσι.

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ὅση μάλιστα ἀφορᾷ εἰς

ΤΗΝ ΛΟΓΙΚΗΝ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΝ

ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΝ.

Η Φιλοσοφία, κατὰ τῆν Ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως, θέλει νὰ εἰπῆ φίλια, ἤτοι ἔραος Σοφίας· τῆν δὲ Σοφίαν τῷ ὀρίζει ὁ Κικέρων (Βιβλ. 2. Κεφ. 2. τῆς Καθικ.) ἐπισημῶν τῆς θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῆς αἰτιῶν, ἐξ ὧν ταῦτα παράγονται.

Ὄνομάσθῃ μὲ τῆτο τὸ ὄνομα ἡ Φιλοσοφία ἀπὸ τὸν Πυθαγόρα πρῶτον, καθὼς ἀναφέρει αὐτὸς πάλιν ὁ Κικέρων (Βιβλ. 5. Κεφ. 3. Ζητήμ. Τρισκβλ.)· ἐπειδὴ προπότερα, λέγει, ἐκεῖνοι, ὅπῃ κατεγγίνοντο εἰς τῷ θεωρίαν τῆς ὄντων ὀνομάζοντο Σοφοί. Ὁ Πυθαγόρας ὅμως, ἀφ' ἧ ἐπῆγεν εἰς τῆν Σικεῶνα, καὶ ὀμίλησε σοφῶς περὶ πολλῶν πραγμάτων, ἔμποροσεν εἰς τὸν Λέοντα τύραννον τῆς Φλιασίων, ὁ τύραννος θαυμάζωντας, τὸν ἐρώτησε πόθεν ἐσυνάθροισε τόσῃν σοφίαν; καὶ ὁ Πυθαγόρας μετριοφρονῶντας ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἦτον σοφὸς, ἀλλὰ φίλος, ἔρασῆς τῆς Σοφίας.

Τῷ Φιλοσοφίαν ἐσιωπήθῃσαν νὰ τῷ διαίρῃν εἰς τέσσαρα μέρη κυριώτερα, εἰς Λογικῶν διπλαδῆ, Μεταφυσικῆν, Ἠθικῆν, καὶ Φυσικῆν· ἀπὸ τῶ ὅποια τῶ τρία πρῶτα, τῶτ' ἐσιν ἡ Λογικῆ, Μεταφυσικῆ, καὶ Ἠθικῆ, ἡ ὅποια περιλαμβάνει καὶ τῷ Πολιτικῶν, καὶ τὸ

τὸ φυσικὸν ἢ πολιτικὸν Δικαίωμα, ἀνήκον κυρίως εἰς τὴν Διάνοιαν· τὸ δὲ τέταρτον, ὅπερ ἐστὶν ἡ Φυσικὴ, ὁμῶς μὲ τὰ Μαθηματικά, περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἐπιστήμας, ὅπερ εὐφρονταί περὶ τὴν γνῶσιν τῶν σωμάτων.

Ἡ φυσικὴ περὶέργεια, ἢ ὁ ἔραος τῆς εὐ εἶναι, ἐκίνησαν τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς πρώτης καιρῆς εἰς τὸ νὰ παχίζον μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀυξάνον τὰς μαθησεις τῆς, ὅ ἐστι νὰ φιλοσοφῶν· ὑπομνήματα ὁμῶς τῆς φιλοσοφικῆς Ἴσοείας τῶν ἀρχαιοτάτων ἔθνῶν, ὅπερ εἰς μὲν τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν προσηύθησαν τῶν Ἑλλήνων, ἀνομάθησαν δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ αὐτῶν βάρβαροι, πολλὰ ὀλίγα ἔφθασαν εἰς ἡμᾶς· ὅθεν μίαν ἐπιπόλαιον μόνον σημείωσιν θέλομεν κάμει ἐν τῷ παρόντι περὶ αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς πλεον ἀρχαιοτέρων Ἑθνῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α΄.

Περὶ τῆς Χαλδαίων.

Οἱ παῖδες, ὅπερ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστημῶν, θέλον μερικοὶ νὰ ἐσάθησαν οἱ Χαλδαῖοι, ἢ ὅτι αὐτοὶ τὰ πρώτα σπέρματα τῆς Φιλοσοφίας τὰ ἔλαβον ἀπὸ τὸν Ζωροάστρου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος τὸν ὑποθέτει σύγχρονον τῷ Νεμβρόδ. Βῆλος ὁ πατήρ τῆς Σεμιράμιδος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι βέβαιον πότε ἠκμασε, θέλον νὰ ἐσάθη παρ' αὐτοῖς ὁ παῖς εἰσηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας.

Περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄντων αὐτοὶ ὑπέθετον διαφορῆς ἀπορροίας, ἢ διαφορῆς τάξεις πνευμάτων, ἀναμεταξὺ εἰς τὰ ὅποια ἔπειτον ἢ τὰς δαίμονας, ἢ ἀγγέλους. Ἀπὸ εἰνα Θεὸν αἰδίου ἔλεγον ὅτι ἀνεπήγασε τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς, καὶ ἀπ' αὐτὰ διάφοροι τεράδες ἐσιῶν· τὸ ὁποῖον τὸ ἐδέχθησαν μετὰ ταῦτα καὶ οἱ Πλατωνικοὶ. Καὶ τοῦτο ἄρα λέγουσι ὅτι ἐδηλοῦσεν ὁ χρῆσμός τῆς Ζωροάστρου, ὅπερ λέγει· „ Παντίγ' ἐν κόσμῳ λαμπρὴ φῶς, ἢς μονὰς ἀρχεῖ. „ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ὁμῶς (Βιβλ. Β΄.) καὶ Φίλων ὁ Ἰεδαῖος λέγουσι ὅτι αὐτοὶ ὑπέθεσαν τὸν Κόσμον αἰδίου, ἢ τὸν ἐθεωρῆσαν ὅχι ὡς ποίημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς Θεόν. Ἡ τὸν πολλὰ ἐπιδεδομένοιοι καὶ εἰς τὴν Ἀστρολογίαν, καὶ τὰς λοιπὰς μαγικὰς τερατείας, καθὰς ἀναφέρει (Ἰσορ. Φιλοσοφ. Ἀσιαν. Τμήμ. Β΄. Κεφ. 17.) ὁ Στανλέϊος.

Ὁ πρῶτος αὐτῶν, ὅπῃ ἔφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐπισήμην τῆς Χαλδαίων, ἐσάθη ὁ Βηρόζος, ἐπίσημος διὰ τὴν Ἰσοκράτη, ὁ ὁποῖος ἤημασεν εἰς τὸν καιρὸν Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, περὶ τὸ 280 ἔτος πρὶν Χριστῷ, καὶ τὸν ὁποῖον τὸν ἐτίμησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ ἀνδραγαθία, καθὼς λέγει (Βιβλ. Ζ. §. 37.) ὁ Πλίνιος.

A P O P O N B.

Περὶ τῶν Περσῶν.

Ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἀπέβησαν αἱ ἐπισήμαι εἰς τὰς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουσι τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστημῶν εἰς εἴνα ἄλλον Ζωροάστρην, ὅπῃ κώθησεν εἰς τὰς καιρῶς Δαρείου τῷ Ἰσάωτος. Ἐκεῖνοι, ὅπῃ κατεγίνοντο εἰς τὰς ἐπισήμας, ἀνομάζοντο παρ' αὐτοῖς Μάγοι, καὶ ἦτον εἰς μεγαλωτάτῃ τιμῇ.

Αὐτοὶ ὑπέθετον δύο ἀρχὰς ἐναντίας ἀλλήλαις, τὴν μίαν ἀγαθοποιῶν, καὶ τὴν ἄλλην κακοποιῶν, καὶ ἀνόμαζαν τὴν πρῶτην Οὐρανόσδην, καὶ τὴν δευτέραν Ἀεμαάνην, μεταξύ τῆς ὁποῖαν ἔθετον καὶ μίαν τρίτην μέσῃ, τὴν ὁποῖαν τὴν ἀνόμαζαν Μίδραν.

Τὰς δόξας τῶν τῶν ἔφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα πρῶτος ὁ Ὄσανης, καὶ σώζονται καὶ πῖν σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Περσίαν ὁπαδοὶ τῆς παλαιᾶς Φιλοσοφίας τῆς Μάγων, τὰς ὁποῖας πῶρα οἱ Μωαμεθανοὶ τὰς ὀνομάζουσι Γκαμπέλ, ἢ Γαβέλ.

A P O P O N Γ.

Περὶ τῶν Ἀράβων.

Ἐἶχον καὶ οἱ Ἀραβες τὰς Μάγους τας, καὶ μάλιστα οἱ Σαββαῖοι, καθὼς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (Ἱστορ. Φυσικ. Βιβλ. Α'. Κεφ. Α'), οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπὸ χρόνης ἀμνημονούτες ἦτον ἐφωδιασμένοι μὲ διαφόρους μαθήσεις, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ Βιβλίον τῆς Ἰώβ. Περὶ δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ καὶ συμπεραίνεται ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν τῶν φίλων τῆς Ἰώβ, ὅτι ἐκλίναν πολλὰ εἰς τὴν δόξαν τῶν Περσῶν.

A P O P O N Δ.

Περὶ τῶν Αἰγυπτίων.

Οἱ Μάγοι ἦτον εἰς τιμῇ καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἐπιστημῶν ἐφιλονεικῶσαν μὲ τὰς Χαλδαίας. Εἰς αὐτὰς τὰς Αἰγυπτίους ἀπονέμονται κοινῇ ψήφῳ τὰ πρῶτα σοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας, τὰ ὁποῖα κωαγκάθησαν νὰ τὰ ἐπινοήσαν ἀπὸ τὴν χεῖραν, ὅπῃ εἶχον νὰ διορίζουσι τὰ μέτρα καὶ τὰ σύνορα τῶν ἀγεῶν τας, οἱ ὁποῖοι ἐσυγχέοντο ἀπὸ τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τῆς Νείλου. Πόσον ἐπιτήδειοι ἦτον καὶ εἰς τὴν Μηχανικῇ, τὸ ἀποδείχον οἱ ὀβελίσκοι, καὶ αἱ πυραμίδες, ὅπῃ ἀνήγειραν. Δὲν ἦτον κατώτεροι μήτε εἰς τὴν Ἀστρονομίαν.

Ἡ Θεολογία, καὶ Ἡθική τας ἦτον, κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον, σχεδὸν ὁμοία μὲ τὴν τῆς Πυθαγόρου, τὴν ὁποῖαν τὴν ἐπῆρσαν ἀπὸ αὐτῆς, καὶ περὶ τῆς ὁποῖας θέλομεν ὀμιλήσει ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ὁ πλέον ἀρχαιότερος ἀναμεταξὺ εἰς αὐτὰς, ἐσάθη κα-

κάποιος Ἀπόλλωνος, ἢ Ἑρμῆος, τὸν ὁποῖον διεδέχθη πολὺν καιρὸν μετὰ ταῦτα ὁ Σοφίας, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ὠνομάζετο Ἑρμῆος, τὴν ἐπωνυμίαν Τελσμέγιστος, τῶ ὁποῖου φέρονται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον κάποια συγγράμματα νομίζονται ὅμως ἀπὸ τῶν περαιοτέρων νόθα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε΄.

Περὶ τῶν Ἑβραίων.

Ἀπὸ τῶν περικοπιῶν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὅπως λέγει „Καὶ ἐπαιδύθη Μαυσιῆς πάση σοφίᾳ „Αἰγυπτίων“ συμπεραίνων μερικοὶ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ὅλην τὴν μάθησίν τας τῶν ἐδαφείδισαν ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας. Ὡς τὸσον εἰς τὴν Θεολογίαν ἦτον τὸσον διαφορετικοὶ τὸ εἶδος ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅσον τὸ σκότος ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ τὸ ψεῦδος ἀπὸ τῶν ἀληθειῶν. Αἱ θαυμάσιαι ὑποθήκαι, ὅπως περιέχει ἡ Σοφία τῆς Σολομώντος, καὶ τὰ προφητικὰ βιβλία, δεῦν εἶναι ὅλα παντὸς μαθήματα τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας δαίεια.

Εἰς τὰ λοιπὰ ὅμως τῆς φιλοσοφίας μέρη βλέπομεν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι δεῦν ἔκαμαν καμμίαν ἀξιόλογον προκοπὴν ἕως τῶν ἐπαύσεων ἀπὸ τῶν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλωνίας. Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλωνίας ἐμίχθησαν πολλὰ μὲ τὰς Ἑλλήνας, καὶ διηρέθησαν εἰς τὰς διαφορὰς αἱρέσεις τῶν Φαρισσαίων, καὶ Σαδδουκαίων, καὶ Ἑσθηναίων, ἀπὸ τῶν ὁποῖων οἱ μεῦν πρῶτοι ἐδέχθησαν τὰ δόγματα τῶν Στωϊκῶν, ἢ μάλλον εἰπεῖν τῶν Κιλικῶν (Ἰωσήπος Ἑβρ. Τόμ. Β΄.), οἱ δὲ δεῦτεροι τὰ τῶν Ἐπικρετῶν, καὶ οἱ τρίτοι τὰ Πυθαγορικά, περὶ τῶν ὁποῖων θέλομεν διαλάβη ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ αὐτὰς τέλος πάντων τὰς διεδέχθησαν οἱ Καββα-

βαλισαί, τῶν ὁποῖων τὸ σύστημα ἦτον εἶς μίγμα τῶν Πυθαγορισμῶν, καὶ Πλατωνισμῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Σ΄.

Περὶ τῶν Φοινίκων.

Οἱ ὀνομαστότεροι Φιλόσοφοι, ὅπου ἀπαριθμῶνται ἀναμεταξὺ εἰς τὰς Φοινίκας, εἶναι ὁ Σαρχονιάδων, ὁ ὁποῖος λέγουσι ὅτι ἤκμασε προτιήτερα ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὁ Ἔλχος, ἢ Μόχος, ἢ Μόχος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν Σέξάβωνα ἐξημέτισεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῶν ἀτόμων, περὶ τῶν ὁποῖων θέλομεν ὀμιλήσει ἐν τοῖς ἐξῆς, καὶ ὁ Φαιρεκίδης, ὅς τις ἐστάθη διδάσκαλος τῶν Πυθαγῶν.

Εἰς τὰς Φοινίκας ἀπομένον τὴν εὔρεσιν τῶν γραμμάτων. Εἰς αὐτὰς ἀπομένον κάποιοι καὶ τὴν εὔρεσιν τῆς Ναυτικῆς, διατεινόμενοι ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἔβαλαν καὶ τὸν πολιτικὸν ἀστέρα ὁδηγὸν τῶν ναυτιλιῶν.

Εἰς τὴν Προπαρασιόην τῶν Εὐαγγελίων Βιβλ. Α΄. Εὐσεβίῳ τῶν Παμφίλων, δέλεσται εἶς κομμάτιον τῶν Σαρχονιάδωνος, τὸ ὁποῖον στρέφεται προηγουμένως περὶ τῶν Κοσμολογίαν, ἢ Κοσμογενέσιν· κείνεται ὅμως ἀπὸ τῶν περαιοτέρων ἀπόκρυφον.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ζ΄.

Περὶ τῶν Ἰνδῶν.

Οἱ ἀρχαιότεροι Φιλόσοφοι παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ἦτον οἱ Βραχμανοὶ, ἢ Γυμνοσοφισαί, οἱ ὁποῖοι ἐδόξαζαν ὅτι ὁ κόσμος δεῦν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία ἀπόρροια

τῷ Θεῷ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μία ἕντασις τῷ ἰδίῳ Θεῷ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐσυμφωνοῦσαν μετὰ τοὺς Χαλδαίους. Ἐπρέσβειον κοροσέτι καὶ τὴν μετεμψύχωσιν, τῷτ' ἔστι τὴν ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα μετάβασιν τῆς ψυχῆς, δόξα τὴν ὁποῖαν τὴν ἐπῆρε μετὰ ταῦτα ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ὁ Πυθαγόρας, καὶ τὴν ὁποῖαν τὴν διαφυλάττουσιν παρ' αὐτοῖς πολλοὶ μέχρι καὶ τῆς σήμερον. Τὴν σοφίαν τὴν ὑπέθετον εἰς τὴν ἀπάθειαν, καὶ εἰς μίαν βεβιασμένω ἀναληθσίαν, εἰς τὸ ὁποῖον τῆς ἀκολούθησαν μετὰ ταῦτα οἱ Στωϊκοί.

A P O P O N H'.

Περὶ τῶν Σιρῶν, ἢ Κινέζων.

Η φιλοσοφία τῶν Κινέζων, ὡς μὲν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς παντός, καὶ τὴν ἐκείσιν ἀναιθνησίαν τῆς ψυχῆς, ὁμοίαζε πολλὰ μετὰ τὴν τῶν Ἰνδῶν· εἰς τὰ ἠθικά ὅμως ἐξαιρετοὶ γινώσκονται εἰς τὰ Σουγγραμματα τῷ Κομφουκιῶνος, ὁ ὁποῖος ἐσάθη ὁ περιφημότερος τῶν Κινέζων φιλοσόφων.

Εἰς τὴν Ἀστρονομίαν ἔχομεν παλαιότητα παρατηρήσεις, ὡς καὶ τῆς Ἑθνεῖς. Εἰς τὴν εὐρεσίαν τῆς τύπης ἐπρόλαβαν πολὺ τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ὁμοίως καὶ τῆς πυροβόλου κόνεως (τῆς μπαρῆτις), καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἡ καλλιέργεια πᾶν ἐπιστημῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχίσαν ἀπὸ χρόνου ἀμνημονώτους· ἢ δεισιδαιμονία ὅμως ἢ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν, ἢ φοροδεῖς ἀποστατάσεις εἰς τὰ παλαιὰ ἔθιμά τας, καὶ τὸ ὀχληρὸν καὶ κοπιαστικὸν τοῦ γραμμάτων τῶν γραμμάτων τους, (τὰ ὁποῖα μὲν τὸ νὰ εἶναι τόσα, ὅσα αἱ λέξεις τῆς γλώσσης, πολλὰ ὀλίγοι φθάνουσι εἰς τὸ νὰ τὰ μάθουσι ὅλα) ἔκαμαν τὰς ἐπιστήμας νὰ μὴ λάβουσι κοντὰ εἰς αὐτὰς πολλὴν αὐξήσιν.

A P O P O N O'.

Περὶ τῶν Μαυριταῶν, Θρακῶν, Γάλλων, Γερμανῶν, ἔ Βρετανῶν.

Θέλων πολλοὶ ὅτι εἰς τοὺς Μαυριταίους ὁ Ἄτλας ἐστάθη ἐμπειρότατος εἰς τὴν Ἀστρονομίαν, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλαι προῆλθεν ὁ μῦθος ὅτι αὐτὸς βαστάζει τὸν ἄραν ἐπὶ τῆς ἡμέρας τῆς.

Τῶν Θρακῶν Ὀρφέως, ὁ ὁποῖος ἐσάθη πρῶτος, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς νὰ ἐξημερόνη τὴν βάρβαρότητα καὶ θηριωδίαν τῶν Θρακῶν, καὶ νὰ τὰς ἐπανάγη εἰς κιναικὸν σύστημα, ὅθεν ὁ μῦθος ὅτι ἔσυρεν εἰς τὸν ἑαυτὸν τὰ μὲν τὴν λύραν τὰ θηρία, σάζονται μερικοὶ στίχοι, τῆς ὁποῖας πᾶρα ὅλοι τῆς ναμίζου νόθας.

Οἱ Γάλλοι, καὶ Γερμανοὶ εἶχον καὶ αὐτοὶ τῆς Δρυΐδας τῆς, ὁμοίως καὶ οἱ Βρετανοὶ τῆς Βάρδας τῆς· κατὰ τοῖον ὅμως ἔθρον αὐτοὶ ἐφιλοσοφῆσαν, δὲν μᾶς εἶναι καὶ τόσον γνωστὸν· ὅθεν ἀντὶ νὰ λέγωμεν ἀβέβαια, εἶναι καλύτερα νὰ μὴ εἰπῶμεν τίποτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ἀποικοὶ, ὅπῃ ὁ Ἰναχὸς, καὶ Δαναὸς ἔφεραν ἀπὸ τῆς Αἴγυπτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἔφερον ὁ Κάδμος ἀπὸ τῆς Φοινίκης, ἐστάθησαν οἱ παῖδες, ὅπου ἀρχισαν νὰ ἐξημερῶνουν τὰ ἔθνη τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς ἀρχὰς ἦτον παντὶπασι βάρβαρα.

Ἡ καλλιέργεια ὁμῶς καὶ ὁ ἔρως τῆς ἐπιστημῶν δὲν ἀρχισαν νὰ ἀνθῆ παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ περὶ τῆς 49 Ὀλυμπιάδα, ὅ ἐστι 573 ἐπι πρὶν Χρυσῆ, καὶ ὁποῖος ὑπερέβαινε τὰς ἄλλας κατὰ τῆτο, ἀνομαζέτο κατ' ἐκείνας τὰς καιρὰς Σοφός.

Ἐπεὶ ἔλαβον κατ' ἐξοχὴν τὸ ὄνομα τοῦτο παρὰ τοῖς Ἑλλησι. Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Χείλων ὁ Λακεδαιμόνιος, Πιπτακὸς ὁ Μιτυληναῖος, Βίας ὁ Περινθίος, Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος, καὶ Περικλῆς ὁ τύραννος τῆς Κορινθίων. Οἱ δύο ἑκατοὶ ὁμῶς ἤρπασαν τῆτον τὸ τίτλον μὲ πανουργίαν καὶ διωαστεῖαν περὶ αὐτῶν, παρὰ κατ' ἀξίαν ἀρετῆς καὶ σοφίας. Διὰ τῆτο οἱ Ἕλληνας μετὰ ταῦτα ἐπέγραψαν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπιγράψαν τῆς Θύρας τὸ σοιχεῖον Ε, διὰ νὰ δείξοιεν ὅτι πρῶτον μόνον Σοφοὶ ἀληθινοὶ ἐξημερῶνουν. Εἰς τῆτες ὁμῶς συλαειδημοῦσι τινὲς καὶ Ἀνάχαρσιν τὸν Σκύθα, καὶ Φαιρεκίδην τὸν Σύρον, ἢ Φοῖνικα, καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὁ ὁποῖος ἐκατοίκησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ Ἐπιμενίδην τὸν Κρητικὸν, καὶ Μύσωνα τὸν Χιναῖον.

Τὸ μέρος τῆς Φιλοσοφίας, ὅπῃ ἐπεχειρήθησαν ἦτοι κατ' ἐξοχὴν νὰ καλλιεργουῖν, ἦτον ἡ Ἠθικὴ καὶ Πολιτικὴ. Ἐφιλοσοφῶσαν λοιπὸν νομοθετῆρες, κατα-

- εὐαίνοντες πολιτείας (δημοκρατίας διοικήσεις), καὶ διασπιδάζοντες εἰς τὸν κόσμον ὑποθήκας καὶ ἀποφθέγματα ἡθικά· ἔξω ἀπὸ τὸν Θαλῆν, ὁ ὁποῖος κατεγίνηκεν εἰς τὴν Γεωμετεῖαν, Ἀστρονομίαν, καὶ Φυσικῶν, καὶ κατέβαλε τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς, ἀπὸ τῆς ὁποῖαν ἐπήγασε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθε εἶδος μαθήσεως.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α΄.

Περὶ τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς.

Θαλῆς, γόννημα καὶ θεμέλιον τῆς Μιλήτης, Πόλεως Ἰωνίας, ὕστερα ἀπὸ τὰς πολλὰς καὶ μακρὰς περιηγήσεις, ὅπῃ ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀσίαν, Φοινίκην, καὶ Κρήτην, ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν πατρίδα τῆ, ἀνοίξε σχολεῖον, διὰ νὰ διδάξῃ, καὶ νὰ μεταδώσῃ ἐκείνο, ὅπῃ ἀπὸ τὰς ἀποδημίας καὶ τῆς ἀσθενείας ἀπόκτησε, καὶ ἔδωκεν ἀρχὴν εἰς τὴν Αἴρεσιν, ἡ ὁποῖα ἐπανομαζέθη ἀπὸ τὸν τόπον Ἰωνικὴ. Αὐτὸς εἰς τὴν Γεωμετεῖαν εὗρηκε διάφορα θεωρήματα, ἐξήγησε τὰ αἰτία τῶν Ἐπιλείφων, καὶ ἐπεδόθη πολλὰ εἰς τὴν Φυσικῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν τὴν πρῶτην ἀρχὴν τῆς φυσικῶν ὄντων τὴν ἀπέδιδεν εἰς τὸ ὕδωρ.

Τῆτον διεδέχθη εἰς τὴν αὐτὴν σχολὴν Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐπαρατήρησε τὴν λόξωσιν τῆς Ζωδίακῆς, καὶ τὰς Ἰσημερίας· ἐπεκρόνησε τὰ ὠροσκόπια, τὴν σφαῖραν, τὸν γράμονα, καὶ τὰς γεωγραφικοὺς πίνακας, ταῖς κοινῶς λεγομέναις χάρταις.

Τοῦτον τὸν διεδέχθηκεν Ἀναξίμανδρος, Μιλήσιος καὶ αὐτὸς, ὁ ὁποῖος ἐστάθη πρῶτος, ὅπου κατεσκεύασε πεταρπιμόδιον, ἢτοι ὠρολόγιον ἡλιακόν. Οὗτος ὑπέθετο ἀρχὴν παντὸς πράγματος τὸν αἶρα.

Τούτον διεδέχθη Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος, ὁ ἐπονομασθεὶς νοῦς, δι' ὅ,τι ἐγνώριζε, τούτ' ἔστιν ἐδόξαζε διὰ πρώτην αἰτίαν τὴ παντὸς εἷνα νῦν θεῖον. Οὗτος ἐτάθη πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ὁμοιομελείας, εἰτ' οὖν τῆς δόξης ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἀπὸ μέρη ὁμοία.

Αὐτὸν τέλος πάντων τὸν διεδέχθηκεν Ἀρχέλαος, ὁ ὁποῖος ὄξ ἐναντίας ἐπαρέσβεσεν ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἀπὸ μέρη ἀνόμοια, καὶ ὠνομάθη Φυσικός, ἐπειδὴ πρῶτος ἔφερεν ἀπὸ τῆς Ἰωνίας εἰς τὰς Ἀθήνας τῆς ἀουδῆς τῆς Φυσικῆς, εἷδα ἐχημάτισε διδάσκαλος τὴ Σωκράτης.

A P O P O N . B .

Περὶ τῆς Σωκρατικῆς Σχολῆς.

Σωκράτης, ὁ υἱὸς Σωφρονίσκου τοῦ λιθουργοῦ, καὶ Φαιναρέτης τῆς μάλας, ὅς τις ἐγνωρίθη εἰς τὰς Ἀθήνας 467 χρόνος πρὶν Χριστοῦ, μ' ἄλλοι ὅπῃ ἐτάθη μαθητὴς τοῦ Αρχελάου, ἄφησεν ὅμως τὰ φυσικά, καὶ ἐπεδόθη ὅλος δι' ὅλου εἰς τῆς Ἡθικῆς Φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἐνομίθη δικαίως παρὰ τοῖς Ἕλλησι πατήρ, καὶ πρῶτος εἰσηγητὴς.

Ἐκαλλιέργησε καὶ ἐπεμελήθη πολλὰ καὶ τῆς Λογικῆς, ἡ ὁποία πολὺ μεγαλητέρων πόροβασιν ἤθελε λάβῃ παρὰ τοῖς Παλαιοῖς, μὲν οἱ μετ' αὐτὸν ἀκολουθήσαν καλλίτερα τὸ παράδειγμα τῆς, καὶ τὰς διδασκαλίας του.

Αὐτὸς διὰ τὴν ἐλέγχῃ τῆς ἀλαζονίας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλοντο, ὅτι τὰ ἔξωρα ὅλα, καὶ ἐφιλονεύουσιν περὶ παντὸς πράγματος, ἐπαροσποιεῖτο καὶ διετείνετο ὅτι δὲν ἔξωρε τίποτες (ἐν οἷδα, ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν οἷδα). Καὶ αὐτὸς τῶς περιβοήτης εἰσελικούς,

πρῶ-

προβάλλωντάς τες πότε μίαν ἀπορίαν, καὶ πότε ἄλλω, ἐρωτῶντας πότε εἷνα ἐρώτημα, καὶ πότε ἄλλο, τῶς ἐβίαζε νὰ προσδιορίζεν ἀκριβῶς τῶς ὅρους, ὅπῃ μετεχειρίζοντο, νὰ ἐκφράζου λεπτομερῶς τὰς ιδέας τῶς, νὰ καταβαίνεν ἀπὸ τὰς γενικὰς καὶ ἀορίστὰς ἀρχὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπλανῶντο, εἰς τὰ μερικὰ καὶ ἀτομικά καὶ σφίγγωντάς τες ἔτω μᾶλλον καὶ μᾶλλον, τῶς ὑπάγκαζε τέλος πάντων νὰ ὁμολογῆν καὶ ἀκοντες τῆς ἀμάρτυριαν τῶς.

Μὲ τῆτον τὸν ἔσῳπον αὐτὸς ἐδίδασκε τὴν ἀληθινὴν τέχνῃ τῶς συλλογίζεσθαι, καὶ ὄχι μόνον τὸ μέρος ἐκείνο τῆς Διαλεκτικῆς, ὅπῃ πραγματεύεται τὸν ἔσῳπον τῶς ἀποδεικνύειν εἰς ἄλλους τῆς ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀναλυτικὴν, τῆς ἔστιν ἐκείνῃ, ὅπου διδάσκει τὸν ἔσῳπον τῶς ἀείσκειν τῆς ἀλήθειαν ἐπειδὴ ἡ κυρία καὶ καλλίτερα ὁδὸς εἰς τὸ ἀρεῖν τῆς ἀλήθειαν εἶναι κυρίως ἐκείνη, ὅπῃ αὐτὸς ἀπολαθῆσεν, ὁ ὁποῖος ἀρχίζεν ἀπὸ τὸ νὰ ἀμφιβάλλῃ μετὰ λόγῃ, καὶ νὰ μὴ δέχεται ὡς ἀληθινὸν ἐκείνο, ὅπῃ μὲ τὴν πείραν δὲν γνωρίζεται τέτοιον καὶ ἤθελεν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ προσδιορίζεται ἀκριβῶς τὸ εἰσῳδες τῶς ζητήματος, καὶ νὰ ορίζονται σαφῶς οἱ ὅροι, καὶ εἰς κάθε συζήτησιν νὰ προβαίνουν βαθυμυδὸν ἀπὸ τὰ μερικὰ εἰς τὰ καθόλα, καὶ ὄχι τὸ ἐναντίον. (Χρυσίου. Θωμάσιος Φιλοσ. ἀρχ. Κεφ. Δ'. §. 7.)

Ὡς τὸσον ὑπόμνημα γεγραμμένον δὲν μᾶς ἄφησε κανένα, καὶ τὰ δόγματα τῆς διδασκαλίας τῆς ἤθελεν εἶναι βέβαια χαμένα, μὲν δὲν ἐφρόντιζαν ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων νὰ μᾶς τὰ διαδώσεν μὲ τὰ συγγράμματά τους.

Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὸ ἑβδομηκοντὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς, κατηγορήθη ὅτι κατεφρονῆσε τῶς Θεοῦς, μὲ τὸ νὰ ἐδέχετο εἷνα μόνον Θεόν, καὶ διέφθειρε τῶς νέες, χαρίζωντάς τες ἀπὸ τῶς γονεῖς των ἐπειδὴ οἱ νέοι συνέτρεχον ἀγεληδὸν διὰ νὰ τὸν ἀκροάζονται ὅθεν τὸν κατεδίκασαν νὰ πίνῃ τὸ κάκειον, τῆς ὁποίας καταδί-

*** 4.

κλι

κῆν ἠμπορῆσαι εὐκολώτατα νὰ τῶ ἀποφύγῃ μὲ ἀπολογία, ἢ φυγῶ· αὐτὸς ὅμως ὑποφέρωντάς τῶ φεληματικῶς, κῆ διαλεγόμενος εἰς τὸ δεσμοτήριον μὲ τοὺς μαθητὰς του περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, κῆ περὶ τῆς μελλέσης μακαριότητος τῶ ἀγαθῶν ψυχῶν, ἐτελεύτησεν ἡσύχως, κῆ μὲ ὑπομονῶν μεγάλην.

Αὐτὸς εἶχεν εἷνα ἀξιόλογον ἀειθερὸν μαθητῆν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἐγίναν μετὰ ταῦτα ἀρχηγοὶ διαφόρων Διρέσεων, καθὼς ὁ Εὐκλείδης τῆς Μεγαρικῆς, ἢ ὁποία ἐλέγετο κῆ Ἑρισικῆ, ἢ Διαλεκτικῆ ὁ Φαίδων τῆς Ἡλείακῆς, ἀπὸ τῶ ὁποίαν προῆλθεν ἢ Ἐρεξιακῆ ὁ Πλάτων τῆς Ἀκαδημαϊκῆς, ἀπὸ τῆν ὁποίαν ἀνεβλάστησεν ἢ Περειπατικῆ ὁ Ἀριστοτέλης τῆς Κυωικῆς, ἢ ὁποία παρήγαγε μετὰ ταῦτα τῶ Στωϊκῶ· ὁ Ἀρίστιππος τῆς Κυρῶαϊκῆς, ἢ Ἡδονικῆς, ἢ ὁποία ἔδωκεν ἐν μέρει ἀρχῶν εἰς τῶ Ἐπικύρειον, περὶ τῶ ὁποίων τύπων Διρέσεων θέλομεν ὁμιλήσει ἡδὴ ἰδιαίτερον.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ.

Περὶ τῆς Μεγαρικῆς, Ἡλείακῆς,
ἔ Ἐρεξιακῆς Διρέσεως.

§. Α'. Μεγαρικῆ.

Εὐκλείδης ὁ Μεγαρεὺς, διάφορος ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅς τις εἷνα αἰῶνα μετὰ ταῦτα ἐγινε περίπυτος διὰ τὰ σοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας τῆς, ἔλαβεν εἷνα τῶσον διάπυρον ἔρωτα μαθήσεως, ὅπῃ ὄντας ἐμποδισμένον μὲ τιμωρίαν θανάτου εἰς τοὺς Μεγαρεῖς νὰ πατήσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, (ἐξ αἰτίας τῆς πολέμου, ὅπῃ εἶχον τότε αὐτὰ τὰ δύο ἔθνη) ἐπήγαυε καθὲρ νύκτα μὲ ἐν-

ἐνδύματα γυναικεία, διὰ νὰ ἀκῆ τὰ μαθήματα τοῦ Σωκράτους.

Αὐτὸς ἐπεμελήθη περισσότερον ἀπὸ καθὲρ ἄλλο τῆν Λογικῶν, ἢ μάλλον εἰπεῖν τῶ Διαλεκτικῶν, παρακινέμενος ὅμως εἰς τῆτο, ὅχι ἀπὸ μίαν καθαραν ἐπιθυμίαν τοῦ γινώσκειν τῆν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ εἷνα ἄμετρον ἔρωτα τῆ εἰζεῖν, εἰς ἔῶπον ὅπῃ ἢ Σχολῆ, ὅπου εἰς τῶ παρῆδα ὠοῖξε, κῆ ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν τόπον Μεγαρικῆ, μετωνομάσθη ἔπειτα διὰ τῶ ἐδικῶν τῆ Ἑρισικῶν διάθεσιν Ἑρισικῆ· κῆ ἐπειδὴ αἱ εἰδες ἐγίνευνταν κατ' ἐρωταπόκεισιν, ὠνομάθη ἀκόμι κῆ Διαλεκτικῆ.

Ἐχε διαδόχους πρῶτον τὸν Εὐβουλίδην, ὁ ὁποῖος ἐφεῦρεν εἷνα εἶδος ἐπιχειρήσεως, ὅπῃ ὠνομάθη Σωκράτης, κῆ ὁ ὁποῖος λέγειν νὰ ἐχημάτισε κῆ διδάσκαλος τῆ Δημοσθένος· ἔπειτα τὸν Ἀλεξῆνον, τὸν Εὐφώντον, Ἀπολλώνιον τὸν Κρόνον, τὸν Διόδωρον, τὸν Ἰχθύαν, κῆ Κλινόμαχον, τὸν Στίλποννα, οἱ ὁποῖοι ὅλοι ἦτον ἀκαταμάχητοι κῆ πειθόητοι εἰς τὸ εἰζεῖν διὰ καθὲρ πράγμα κῆ εὐλογὸν κῆ ἄλογον, ὅθεν κῆ Σοφισαὶ ὠνομάθησαν.

§. Β'. Ἡλείακῆ, ἔ Ἐρεξιακῆ.

Φαίδων ὁ Ἡλεῖος, εἷνας ἀπὸ τῆς πλέον ἀγαπητοῦς μαθητὰς τῆ Σωκράτους, ὠοῖξε τῶ χολῶν, ἢ ὁποία κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθη Ἡλείακῆ, εἰς τῶ ὁποίαν τὸν διεδέχθη ὁ Πλείσανος· μετὰ ταῦτα ὅμως, ἀπερνῶντας εἰς Μενέδημον τὸν Ἐρεξιακῆ, ὠνομάθη Ἐρεξιακῆ, εἰς τῶ ὁποίαν τὸν διεδέχθη ὁ Ἀσκληπιάδης, διάφορος ἀπὸ τὸν πειθόημον Ἰαθῶν, ὅπου μετήρχετο τῶ Ἰατρικῶν εἰς τῶ Ρώμῶν ἐπὶ Πομπηίας, κῆ Καίσαρος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς ἔ Περὶ πατητικῆς Αἱρέσεως.

§. Α'. Ἀκαδημαϊκή.

Ο πρεσβυτέρως ἀπὸ τῶν μαθητῶν τῷ Σωκράτους ἦτον ὁ Πλάτων, ὃς τις ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας 428 ἐπὶ πρὶν Χρῆστῶ. Αποδηήσκοντας ὁ Σωκράτης, ἔτος ἐδόθη εἰς πειρηγήσεις ἐπῆγον εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τῶν Πυθαγορείων· ἐπῆγον εἰς τὴν Αἴγυπτον νὰ βυβλώθῃ μὲ τῶν Ἰερείων τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπειτα γυρίζοντας εἰς τὴν πατρίδα τε, ἔκοιξε τὴν Σχολὴν τε εἰς εἷνα τόπον κατάσκιον ἀπὸ δένδρα, ἢ ὅποια, ἀπὸ Ἐκαδημον τὸν κτίτορα τῆ τύπε, ἀνομάθη πρῶτον Ἐκαδημία, ἢ ἔπειτα Ἀκαδημία.

Οὗτος ἐδόξαζε τὴν ὕλην αἰδίου, ἀμορφον ὅμως κατ' ἑαυτὴν, ἢ μεταμορφωμένην ἔπειτα ἢ τεταγμένην παρὰ Θεῶν. Εἰς τὸν Κόσμον ἀπέδιδε μίαν ψυχὴν αἰδίου, ἢ ὅποια διοικεῖ τὸ πᾶν, κατὰ τὴν θεῖαν πρόνοιαν. Κοιτᾷ εἰς τὸν πρῶτον ἢ ἀνώτατον Θεόν, ὑπέθετον ἀκόμη καὶ ἄλλας Θεούς κατωτέρως, ἢ δαίμονας, τῶν ὁποίων τῶν ἐδόξαζεν ὡς ἀπορροίας τῷ Θεῷ. Ἀπορροίας Θεοῦ ἐνόμιζε προσέτι καὶ τὰς ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ διὰ τὸ φύσει αἰδίας ἢ ἀδυνατίας· ἀφ' ὧν ὅμως κλειθῆν εἰς τὰ σώματα ἀποβάλλειν κατ' αὐτὸν, ἢ συγχέουσι τὰς πρῶτοτύπους ιδέας των, τῶν ὁποίων κρέπει νὰ παχίζων διὰ νὰ τὰς ἀποκτήσῃν πάλιν διὰ μέσων τῶν θεωρίων, καὶ ἔτω νὰ ὁμοιωθῆν ἐξ ὑπαρχῆς μὲ τὸν Θεόν, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατον τῶν σωμάτων.

Τὴν Σχολὴν τοῦ Πλάτωνος τὴν διεδέχθησαν ἐξῆς
Σποῦ.

Σπύσιππος ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιός του, Ξενοκράτης, Πολέμων, Κρατύωρ, ἢ Κράτης, οἱ ὅποιοι ἐφύλαξαν ἀπαραχάρικτα τὰ δόγματα τῆς διδασκαλίας τε, καὶ διὰ τὸ ἐπιτελεῖν τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν.

Ἀρκεσίλαος ὅμως, ὅπου διεδέχθη τὸν Κράτητα, ἔκαμιν εἰς αὐτὰ κάποιας μεταβολῆς, καὶ κατέστησε τὴν μέσσην Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἔχε διαδόχους τὸν Λακίδην, τὸν Εὐάνδρον, καὶ τὸν Ἡγησίονον.

Καρνεάδης τέλος πάντων, ὅπου διεδέχθη τὸν Ἡγησίονον, ἔκαμιν ἄλλας μεταβολῆς, καὶ κατέστησε τὴν νέαν Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν ὅποιαν τὸν ἠκολούθησαν πρῶτον ὁ Κλιτόμαχος, ἔπειτα ὁ Φίλων, ὁ ὁποῖος πηγαίνων εἰς Ῥώμην ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῷ Μιθριδάτη, ἔλαβεν ἀπρὸσθήν τε τὸν Κικέρωνα, καὶ τελευταῖον Ἀντίοχον τὸν Ἀσκαλονίτην.

Ἡ πρῶτη ἢ κυριώτερα διαφορά τῶν τῶν Ἰων Ἀκαδημαϊκῶν Αἱρέσεων ἦτον περὶ τὴν βεβαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων· διότι ὁ Πλάτων ἔλεγεν, ὅτι ἐπειδὴ τὰ πράγματα μανθάνονται ἄλλα διὰ τῶν αἰδήσεων, καὶ ἄλλα διὰ τῶν νοσῶν, ὁ μὲν νῦν παράγει τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην καὶ βεβαιότητα τῶν πραγμάτων, καὶ δὲ αἰδήσεις δὲν ἔμπορῶν νὰ παράξων, εἰ μὴ τὴν ἀπλήρως δοξασίαν καὶ πιθανότητα. (Κικερ. Ἀκαδημ. Ζητήμ. Α'. καὶ Δ'.) Ὁ Ἀρκεσίλαος ἐξ ἐναντίας ἔλεγεν ὅτι ἡμεῖς οἱ ἀνθρωποὶ δὲν ἔμπορῶμεν νὰ ἰξούρωμεν καμὴν πρᾶγμα, καὶ ὅτι αὐτὴ ἢ φύσις τῶν πραγμάτων δὲν ἐπιδέχεται ἀληθινὴν ἐπιστήμην. (Κικερ. αὐτόθ.) Ὁ Καρνεάδης πάλιν ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀλήθεια δέλεσκειται, ναί, εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, εἶναι ὅμως εἰς ἡμᾶς ἀκατάληπτος. (Κικερ. Ἀκαδημ. Δ'. καὶ Εὐσέβ. Προπαρασχ. Εὐαγγελ. 14.)

Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἀνεβλάστησε καὶ μία ἄλλη Πλατωνικὴ Αἵρεσις, ἢ ὅποια ἀνομάθη τῶν Πλατωνικογενιόρων· ἀλλὰ περὶ ταύτης θέλομεν ὁμιλήσει ἐν τῷ εἰς ἐφεξῆς.

§. Β'. Περιπατητική, ἢ Ἀριστοτελική.

Αριστέλης, ὁ υἱὸς Νικομάχου τῷ ἰατρῷ ἐγεννήθη εἰς Στάγειρα, Πόλιν Μακεδονίας, 382 ἐπὶ παρὶν Χριστῷ. Αὐτὸς ἐμαθήτευσεν 20 χρόνια παρὰ Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ἐσυνήθιζε νὰ τὸν ὀνομάζοι ψυχικῶς ἢ νῦν τῆς Σχολῆς του. Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τὸν ἐκπροσκάλεσεν διὰ παιδαγωγὸν τῷ μεγάλῳ Ἀλεξάνδρῳ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσάθη ὀκτὼ χρόνας, καὶ ὁ ὁποῖος ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι ἀπὸ τὸν πατέρα τὰ ἔλαβε τὸ εἶναι, καὶ ἀπὸ τὸν Ἀριστέλην τὸ εὖ εἶναι. Γυρίζωντας μετὰ ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἐδίδασκεν ὁ Ἐκνοκράτης, αὐτὸς ἠνοιξε σχολεῖον εἰς τὸ Λύκειον, τὸ ὁποῖον ἦτον εἰς τὸν οἶκον οἰκοδομημένον ἀπὸ τὸν Περικλέα, διὰ νὰ ἀσκῶνται οἱ νέοι τὴν γυμνασικὴν καὶ πολεμικὴν καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖον ἐδίδασκεν ὄχι ἐπὶ καθέδρας, ἀλλὰ περιπατῶντας, οἱ μαθηταὶ τὰ ὀνομάθησαν Περιπατητικοί.

Ἐκράτισε τὸ σχολεῖον πῆλο δεκαῖς χρόνοις· ἐπειτα ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς διαβολὰς τῶν ἐχθρῶν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Χαλκίδα Πόλιν τῆς Εὐβοίας, ἀφῆκε διάδοχόν τινε Θεόφραστον τὸν Ἐρέσιον, τὸν ὁποῖον διεδέχθη Στράτων ὁ Λαμφακιώτης. Τῆτον διεδέχθησαν Λύκαν ὁ Τρώς, Ἀρίστων ὁ Κεῖος, καὶ τελευταῖον Κριτόλαος, καὶ Διόδωρος.

Ὁ Ἀριστέλης, μὲ τὸ ὑψηλὸν καὶ βαθὺ πνεῦμά τε, ἐνηγκαλίθη σχεδὸν ὅλας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, τὴν Ποιητικὴν, τὴν Ῥητορικὴν, τὴν Λογικὴν, τὴν Μαθηματικὴν, τὴν Ἠθικὴν, τὴν Πολιτικὴν, τὴν Φυσικὴν, καὶ κατ' ἔξοχον τὴν Ἱστορίαν τῶν ζώων, εἰς τὴν ὁποίαν, διὰ βοήθειαν, καὶ τῶν ὄντι βασιλικῆς συνδρομῆς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔκαμε παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις θαυμασίας.

Αὐτὸς πρῶτος κατέστραψε τὴν Λογικὴν εἰς πραγματεσίαν συστηματικὴν, ἀγκαλὰ καὶ αὐτὸς ἐνηκολίθη

περισσότερον εἰς τὴν Διαλεκτικὴν, παρὰ εἰς τὴν Ἀναλυτικὴν καὶ συγγνωστός ὁ ἀνὴρ, αὐτὸς ὄντας τότε εἰς ἀκμὴν ἢ ἀπατηλὴ τέχνη τῶν Σοφιστῶν, ἐστοχάσθη ἀναγκαιότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ διδάξῃ τὸν βόπον, διὰ τὰ ὁποῖα νὰ τὰς καταβάλλῃ.

Τὰ βιβλία, ὅπερ ἐσυνέθεσεν ἐπάνω εἰς τὴν Λογικὴν, καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Φιλοσοφίας, εἶναι ἀναεῖδημα. Διογενὴς ὁ Λαέρτιος μᾶς ὑφαίνει εἰς ἀκτάλογον τῶν διεξοδικώτατον· εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα ἀφῆκε διάδοχον τὸν Θεόφραστον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέρασεν μὲ ἐντολὴν διαθήκης εἰς τὸν Νηλέα, καὶ εἰς τὰς κληρονόμους του, οἱ ὁποῖοι, φοβούμενοι μὴ τοὺς τὰ πάρεν οἱ Βασιλεῖς τῆς Περγάμης, καὶ τὰ μετακομίσαν εἰς τὴν μεγαλωτάτην βιβλιοθήκην, ὅπερ μετὰ σπουδῆς μεγάλης ἀπὸ διάφορα μέρη συνήθροισαν, τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμειναν τὰ περισσότερα. Ἀφ' ἑ μετα 130 χρόνας ὑγῆκαν ἀπὸ τὴν γῆν, ἐπωλήθησαν εἰς Ἀπελικῶντα τὸν Τήιον, ὁ ὁποῖος ἀνεπλήρωσε πολλὰ ἐλλείματα κατὰ τὴν φαντασίαν του. Ἄλλα τόσα ἀναπληρώματα ἔκαμεν εἰς αὐτὰ μετὰ ταῦτα Θυραμνίων ὁ Γραμματικὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Λ. Σύλλαν (1), ὁ ὁποῖος τὰ ἔφερεν εἰς Ῥώμην μαζί μὲ ἄλλα λάφυρα, ἀφ' ἑ ἐπόρθησε τὰς Ἀθήνας. Τοιούτης λογῆς διεφθαρμένα καὶ νενοθευμένα τὰ συγγράμματα τῷ Ἀριστέλει ἐξεδόθησαν πρῶτον φορᾶν παρ' Ἀνδρονίκα τῷ Ῥοδίῃ, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑ ἔβαλον εἰς τὴν ἐκείνην, ὅπερ ἀνήκεν εἰς τὴν Λογικὴν, Ἠθικὴν, καὶ Φυσικὴν, δεισκωντας καὶ μερικὰ, ὅπερ ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν ὄντων ἐν γενεῇ, καὶ μὴ ἐξοδύωντας εἰς ποίαν ἀπὸ τὰς εἰρημενῶν κλάσεις ἐπῆρε νὰ τὰ ἀνάξῃ, τὰ ἔταξον ὑπερα ἀπὸ τὰ φυσικὰ,

ἐπι-

(1) „Καὶ τὴν Ἀπελικῶντος βιβλιοθήκην καταλαβὼν ὁ Σύλλανος“ κατ' Ὅρα Σκίδαν ἐν τῇ λέξει Ἀπελικῶν.

ἐπιζεάφωντάς τα δια τοῦτο, Μετὰ τὰ φυσικά· καὶ ἐπὶ
τεῦθεν προήλθε τὸ ὄνομα τῆς Μεταφυσικῆς, ἢ ὅποια
ὑπεράτερα ἐφειρόμενη καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Φι-
λοσοφίας, ὅπερ πραγματεύεται περὶ τῶν πνευματικῶν,
ἢ αὐτῶν ἐστῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε΄.

Περὶ τῆς Κυλικῆς ἔ Στωϊκῆς Αἱρέσεως.

§. Α΄. Κυλική.

Η Κυλικὴ Αἴρεσις ἀνομάσθη οὕτω πρῶτον ἀπὸ τὸν
τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀντισθένης ἠύοιξε τὸ σχο-
λεῖον τοῦ, ὁ ὁποῖός ἦτον πλησίον εἰς εἴνα Ναόν τοῦ
Ἡρακλέος ἔξω ἀπὸ τῆς Ἀθῶνας, καὶ ἀνομάζετο Κυ-
κόςαργες, ἀπὸ εἴνα κυάα ἀργῶν, τὰτ' ἔστι σκύλαν ἀ-
σπρον, ὁ ὁποῖός ἤρπασε ποτὲ θυμά, καὶ ἔφυγεν αὐ-
τῶ. Δεύτερον ἀνομάσθη Κυλικὴ καὶ ἀπὸ τῆς κυλικῆς
αὐθάδειαν, καὶ τὸ δικτικόν, ὅπερ ἐσυνήθιζαν καὶ ἔχων
οἱ Φιλόσοφοι αὐτῆς τῆς Αἱρέσεως.

Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῆ Σωκράτους ἐκεῖναι μόνον
ἤρεσαν εἰς τὸν Ἀντισθένη, ὅσαι ἀπέβλεπον εἰς τῆς
ἀνοχίῳ τῶ δεινῶν, καὶ καταφρόνησιν τῶ ἀνθρώπων
πραγμάτων. Τὰς ἐμεταχειρίσθη ὅμως μὲ τὴσιν ὑπερ-
βολῆς, ὥστε ἔπεσον ὄχι μόνον εἰς μίαν πτωχίαν ἐ-
κείσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν παντελῆ ρυπαρότητα, εἰς
τῆς ὅποιαν ἤκασε τῆς ἀναισχυντίαν, καὶ τῆς ἀνόμα-
ζον ἐλόθυεσαν.

Τέτα διάδοχοι πρῶτοι καὶ ὀνομαστότεροι ἐχρημάτισαν
Διογενῆς ὁ Σινωπῆς, Μόνιμος, Οἰσησίκρατος, Κρά-
της ὁ Θηβαῖος, μὲ τὴν γυναικά τῆ Ἰππαρχίαν, Μη-
σοκλῆς, Μενίππος, καὶ Μενέδημος.

§. Β΄. Στωϊκή.

Ζωῶν ὁ Κιττιῶς ἐστάθη μερικὸν καιρὸν ὄπαδος
τῆ Κράτης, μὲ ταῦτα ὅμως δὲ τῆ ἤρεσιν ἢ ρυπα-
ρότης, καὶ ἀνάδεια τῶ Κυλικῶν, μάλιστα ἀφ' ἔ ἀρχι-
σε νὰ ἀκῆη τῆς Φιλοσοφίας τῶ ἄλλων Αἱρέσεων, Διδ-
δαρὸν δηλαδὴ τὸν Κρόνον, καὶ Στίλπονα τῆς Μεγαρι-
κῆς· Ζενοκράτη καὶ Πολέμωνα τῆς Ἀκαδημαϊκούς·
ἔθεν ἐκράτησεν ἀπὸ τὰ κυλικὰ δόγματα, ὅσα ἀπέ-
βλεπον εἰς τὴν ἀνοχίῳ τῶ δεινῶν, καὶ ἀπορρίπτωντας
τὰ λοιπὰ, ἠύοιξε σχολεῖον εἰς τῆς Στουῶν, τῆς περὶ
φημον διὰ τῆς ζωγραφίαν τῆ Πολυγνώτῃ, καὶ ἀπ' αὐ-
τῆς οἱ ὄπαδοί τῃ ἀνομάσθησαν Στωϊκοί.

Εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖον διεδέχθησαν τὸν Ζωῶνα ὁ
Κλεάνθης, ὁ Χρῦσιππος, Ζωῶν ὁ Ταρσῶς, Διο-
γενῆς ὁ Πτολεμαεύς, Ἀντίπατρος ὁ Σιδωνίος, Πα-
ναίτιος ὁ Ρόδιος, καὶ Ποσειδώνιος ὁ Ἐπαμῶς.

Οἱ Στωϊκοὶ ἐπεμελήθησαν πολλὰ τῆς Διαλεκτι-
κῆς, τῆς ὁποῖαν τῆς παραμοίαζον μὲ τὸν γερνθρον
κεκλεισμένον, καθὼς τῆς Ρητορικῆς μὲ τῆς παλά-
μῃς ἀνοικτῆς, καὶ ἦτον ἐπιτηδειότατοι εἰς τὸ συλλογι-
ζεσθαι. Ὅμως ἢ ἀγχινοια καὶ λεπτολογία τῆς ἐπιπτε
πολλῶς εἰς τῆς σοφιστικῆς τέχνης, τῆς ὁποῖαν ὁ
Ζωῶν τῆς ἔμαθεν ἀπὸ τῆς Στωϊκῆς.

Εἰς τῆς Ἡθικῆς καλὸν μόνον ἐνόμιζον τῆς ἀρε-
τῆς, καὶ κακὸν μόνον τῆς κακίαν· τὰ δὲ λοιπὰ ὅλα
τὰ ἀνόμαζον ἀδιάφορα. Τὸν Σοφὸν τὸν ἠθέλαν παν-
τάπασιν ἐλόθυερον ἀπὸ πάθη· ἐπειδὴ τὰ πάθη, ἐ-
λεγον, ἐναντιόγονται εἰς τὴν ἀρετῆν. Ἐγνώριζον ὅλα
μόνον Θεὸν, τὸν ἐσοχάζοντο ὅμως ὡς συνισῶντα τῆς
ψυχῆς τῆς παντός, καὶ ὑποκείμενον εἰς τῆς τυφλῆς
θεαποτείας τῆς Εἰμαρμένης· διάφοροι κατὰ τῆς ἀπὸ
τῆς Πλατωνικῆς, οἱ ὁποῖοι τῆς ψυχῆς τοῦ Κόσμου
τῆς ἐδόξαζον διαφορετικῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τῆς Κυρλωαϊκῆς, ἔ τῆς Ἐπικυρείου Αἱρέσεως.

§. Α'. Κυρλωαϊκή.

Εἰς διαμέτρων ἀντικειμένη εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀντιφώνου ἦτον ἡ διδασκαλία Ἀλεξιππῆ τοῦ Κυρλωαίου. Καὶ εἶναι γὰρ θαυμάζη τινὰς ὅπου ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σχολὴν τοῦ Σακράτους ἀνέκυψαν δύο Αἱρέσεις τόσον ἐναντία ἀλλήλαις. Ὁ Ἀλεστιππος, θέτωντας ὄλλω τὴν δὴ δαιμονίαν εἰς μόνω τὴν ἡδονὴν, ἐπάχιζε μὲ κάθε τρόπον γὰ ἀπερνᾶ μίαν ζωὴν παντάπασιν ἡδονικῶ, καὶ ἀπὸ τοῦτο ἡ Αἱρεσίς του ὠνομάθη Ἠδονική.

Τὸν Ἀλεστιππον τοῦτον διεδέχθη Ἀλεστιππος, ὁ υἱὸς τῆς θυγατρὸς τῆς Ἀρήτης, ὁ ὁποῖος ἀνάμεσα εἰς τὰς μαθητὰς τῆς εἶχε καὶ τὸν Θεόδωρον, τὸν διὰ τὴν ἀκραν ἀσωτείαν τῆ καὶ ἀσέβειαν, ἐπονομαζέται Ἄθεον· ἐπειδὴ ἀρνεύταν τὴν ὑπαρξίν καὶ τὰ Θεῶ, καὶ κάθε αὐτῆς ἐπίας.

Τῆτον διεδέχθη Ἀντίπατρος, τὸν ὁποῖον διαδέχθη Ἐπιτιμίδης ὁ Κυρλωαῖος. Τῆτον διεδέχθη Παραϊβέτης, τὸν ὁποῖον τέλος πάντων διεδέχθησαν Ἠρησίας ὁ Πεισιδάματος, καὶ Ἀννίκευς.

§. Β'. Ἐπικυρείος.

Ἐπικυρος, ὁ υἱὸς τῆ Νικοκλέως Ἀθηναῖος, ὅς τις ἐγεννήθη 340 ἔτη πρὶν τῆ κοινῆ ἔτας, εἰς Γαργήτιον, χωρίον ὀλίγον ξέμακρον ἀπὸ τὰς Ἀθῶνας, μὲ ὄλον ὅπου δὲν ἐσάθη μαθητὴς κένουὸς Κυρλωαϊκῆ, ἀλλὰ μάλ-

μάλιστα ἐκαυχᾶτο ὅτι δὲν εἶχε κένουὸν Διδάσκαλον, ἐδέχθη μὲ ὄλον τῆτο τὸ ἀξίωμα τῶ Κυρλωαϊκῶν, ὅτι κάθε δὴ δαιμονία σωίσταται εἰς τὴν ἡδονὴν. Ἀγκαλὰ ἐπρόθετον ὅτι ἡ φρατίση δὴ δαιμονία ἴσταται εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποῖα δὲν ἡμπορεῖ γὰ φροσκηθῆ γὰ εἰς τὴν μετελότητα, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς. Αὐτὸς ἦτον τῆ ἀληθεία ὀλιγαρκῆς εἰς τὴν δὴ δαιμονίαν τῆ καὶ χρησθήτης· οἱ ὁπαδοὶ τῆ ὅμως δὲν ἦτον τέτοιοι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο γὰ, Ἐπικυρείοι, εἰς τὰ ἔργα ὅμως καὶ ἦθη ἦτον ἡδονικοί.

Ὁ Ἐπικυρος ἐγράψεν σχολεῖον πρῶτον εἰς Μιτυλήνην, ἔπειτα εἰς Λάμφακον, καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθῆνας, εἰς εἷνα κῆπον, τὸν ὁποῖον τὸν ἀγόρασε δι' αὐτὸ τὸ τέλος. Εἰς τὰς Ἀθῶνας ἀφῆσε διαδόχους Ἐρμαχον, Πολύστρατον, Διονύσιον, καὶ Βασιλείδω· εἰς Λάμφακον, Μηρόδωρον, Πολύαινον, καὶ Λεόντιον.

Μᾶς ἀφῆσε κάποιος κανόνας ἐπιπῶ εἰς τὴν Δογικῶν, τὸ ὁποῖον δι' αὐτὸ τῆτο τὸ ὠνόμασε Κανονικόν. Τεῖα κειρήρια, ἡ μέσα εἰς τὸ κελνεῖν περὶ τῆς ἀληθείας ὑπέθετε· τὰς αἰσθήσεις, τὰς φρολήψεις, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὸν εἰπεῖν τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν ἀληθῆ δόξα. Εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα ἔλεγεν ὅτι αἱ αἰσθήσεις κατ' ἐαυτὰς δὲν ἀπατοῦν, καὶ ὅτι ἡ ὑπόληψις (δόξα) ὅπου γεννᾶται ἀπὸ αὐτὰς, εἶναι ἀληθῆς ἢ ψεῦδῆς, κατὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς, ἢ κατ' αὐτῆς μαρτυρίαν τῶ αἰσθήσεων. Εἰς τὰ νοητὰ ἔβανε Θεμέλιον κάθε ἀποδείξεως τὴν σαφῆ ἐννοίαν, καὶ τὸν ἀκριβῆ ὀρισμόν. Εἰς τὰ πρακτικά, εἶτ' ἐν ἡθικῶ ἔλεγεν, ὅτι φρέπει γὰ αἰρούμεθα τὴν ἡδονὴν, ὅπου δὲν ἔχει συνημενῶν μαζῆς λύπῶ, καὶ γὰ ἀποφύγαμεν τὴν λύπῶ, ὅπῃ δὲν ἔχει μαζῆς ἡδονῶ. Ὡς τόσον γὰ ἀποφύγαμεν μίαν ἡδονὴν μικροτέραν, ὅπῃ γίνεται ἐμπόδιον εἰς μίαν μεγαλιτέραν· καὶ γὰ αἰρούμεθα μίαν λίπην μικροτέραν, ὅπῃ ἡμπορεῖ γὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ μίαν μεγαλιτέραν.

Εἰς τὰ Μεταφυσικὰ ἀναίρεσε παντάπασιν τὸ αὐλον, Elem. di Fil. T. I. * * * * καὶ

καὶ τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς, καὶ δεῦν παρεδέχετο ἄλλοι, εἰ μὴ μόνω πὺν ὕλιν. Ἐδέχετο τὴν ὑπαρξίν τῶν Θεῶν, ὅμως λόγω περισσότερον, παρὰ παράγματι· ἐπειδὴ τὰς ἠθέλε σωματικὰς, καὶ παντάπασιν ἀργὰς, εἰς ἔσπον ὅπῃ δεῦν ἴξοσαν κατ' αὐτὸν τίποτες, μήτε ἐφρόντιζαν διὰ ἐκεῖνα, ὅπῃ συμβαίναν εἰς τὸν Κόσμον. Ὡς καὶ εἰς αὐτῶν τῶν γένεσιν τὰ Κόσμου λέγει πᾶς δεῦν εἶχον κἀμμίαν μετοχὴν· ἀλλὰ ἔγνω καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν τυχαίων συνδρομῶν τῶν ἀτόμων, μοειδίων δηλαδὴ μικροτάτων καὶ ἀδιαιρέτων τῆς ὕλης· γινώσκων, τῶν ὁποίων τῶν ἐπῆρσαν ἀπὸ τὸν Δολκιππον καὶ Δημόκετον, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ὁμιλήσει μετὰ ταῦτα.

Αὐταὶ εἶναι αἱ διάφοροι Αἱρέσεις, ὅπῃ ἀνεφύισαν ἀπὸ τὴν Ἰωνικῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Σακρατικῆν Σχολῶν. Τώρα μεταβαίνομεν εἰς ἐκεῖνας, ὅπῃ ἐβλάστησαν εἰς τὰς αὐτὰς χρόνας ἀπὸ τῶν Ἰταλικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας τῶν Ἰταλῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α.

Περὶ τῆς Πυθαγορικῆς Αἱρέσεως.

Κεφαλή καὶ θεμελιωτὴς τῆς Ἰταλικῆς Σχολῆς ἐστὶν ὁ Πυθαγόρας, ὅστις ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Σάμον, ἡδὸν 564 ἐτη πρὶν τὰ κοινὰ ἔτη. Οὗτος ἐμαθήτευσε πρῶτον εἰς τὸν Ἐρμολάμαντα (1), τὸν ἀπόγονον Κρεοφίλου· μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Φαιρέκιδην εἰς τὴν Λέσβον, καὶ τέλος πάντων εἰς τὸν Ἀναξίμανδρον, καὶ εἰς τὸν ἴδιον Θαλῆ εἰς τῶν Μίλητον.

Διὰ συμβολῆς τέτα τὰ Θαλῆ ἀπεδήμησεν εἰς πῶν Φοινίκην καὶ Αἴγυπτον, εἰς τῶν ὁποίων ἐμύθηθη ἀπὸ τὰς ἱερεῖς ὅλα τὰ μυστήρια τους, ἐδιδάχθη τῶν Γεωμετρίας, καὶ Ἀστρονομίας. Τὰ ἐλείπεν ἀπόμνη ἢ Μουσικῆ καὶ ἢ ἐπιστήμῃ τῶν ἀριθμῶν, τὰς ὁποίας τὰς ἐδιδάχθη ἀπὸ τὰς Μάγας τῶν Χαλδαίων, ἢ τῆς Περσίας, εἰς τῶν ὁποίων τὸν ἔφερον αἰχμάλωτον Καμβύσης, ὁ κατακτητὴς τῆς Αἰγύπτου.

Ἐξαγοράζωντάς τὸν ἀπὸ αὐτῶν ὁ Ἡγεμῶν τῶν Κρότωνιατῶν, ἐγύρισεν εἰς τῶν Σάμον, ἰδρῖσκωντάς ὅμως τῶν πατερίδα τὴν τυραννεύοντα, καὶ τὰς συμπαξιώτας τὴν ὄχι τὸσον προθύμως νὰ δεχθῶν τὰς διδασκαλίαις τῶν, ἀπέρασεν εἰς τὰ Κρότωνα, Πόλιν εἰς τὸν κόλ-

(1) Διογενὲς ὁ Λαέρτιος λέγει ὅτι πρῶτον ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν Φαιρέκιδην, καὶ ὕστερα εἰς τὸν Ἐρμολάμαντα. Ἐν τῶ βίῳ Πυθαγ. * * * * 2

κόλπον τῆς Τάραντος ἐν τῇ Καλαβρίᾳ, ἢ ὅποια τῶν καιρῶν ἐκείνων ἀνομάζετο ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίας, ὅπῃ αὐτὴ ἐκατοικῆσαν Μεγάλη Ἑλλάς, καὶ ἀνοίγωντες αὐτὴ τὴν χολιδίαν, ἀπόκτησε εἴνα μέγαν ἀειθρὸν μαθητῶν.

Οἱ ἐπισημότεροι ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τε ἦτον Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπέθετεν ἀρχὰς ὕλων τῆς παραγμάτων τὴν συμφωνίαν καὶ διαφωνίαν, καὶ ἀπέθανε μέσα εἰς τὰς φλόγας τῆς Αἴτνης, εἰς τὰς ὁποίας λέγουσιν μερικοὶ ὅτι ἔπεσε θεληματικῶς. Ἀρχύτας ὁ Ταραντῖνος, ὁ ὁποῖος ἐφόρηκε τὸν διπλασιασμόν τῶν κύβων, καὶ ἐσάθη πρῶτος, ὅπῃ ἐφήρμωσε τὴν Γεωμετείαν εἰς τὴν Μηχανικὴν. Τίμαιος ὁ Λοκρός, ὅστις συνέγραφε περὶ Κόσμου βιβλίον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐδανείθη πολλάς γνώμας ὁ Πλάτων, Φιλόλαος ὁ Κροτωνιάτης, ὁ ὁποῖος νομίζεται ὡς πρῶτος εἰσηγητῆς τῆς κινήσεως τῆς Γῆς. Ἀλκμέων ὁ Κροτωνιάτης, Ἰππασσος ὁ Μεταποντῖνος, Εὐδόξος ὁ Κνίδιος, καὶ Ἐπίχαρμος ὁ Κῶος. Τῆς αὐτῆς Λιρέσεως ἦτον καὶ ὁ Ἰππάρχος, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀνεκάλυψε τὴν ἀναπόδισιν τῶν ἀστέρων ἀπὸ Δυσμάς εἰς Ἀνατολὰς, ἀπὸ τῆν ὁποῖαν γεννᾶται ἡ ἀναπόδισις τῶν ἰσημερινῶν σημείων, καὶ ἔκαμα καὶ τὸν κατάλογον τῶν ἀστέρων.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Πυθαγόρου ἐδιαίρουντο εἰς δύο κλάσεις εἰς ἀκραματικὰς, ἢ γνησίους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Πυθαγορικοὶ, καὶ εἰς ἀκυσματικὰς, ἢ ἀπλῆς ἀκροατὰς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Πυθαγόρειοι. Οἱ πρῶτοι ἔζων μαζί τε κατὰ τινὰ τρόπον κοινότητος, καὶ ἐχωρῆσαν εἰς τὰ ἐνδότερα μυστήρια τῆς διδασκαλιῶν τε, εἰς τὸ ὁποῖον πῖτο δεῦν ἔφθαναν, παρὰ ὕστερα ἀπὸ μίαν μεγάλην δοκιμὴν, καὶ τὴν αὐστηρὰν πενταετησιωπὴν, καὶ δεῦν τὸν ἦκοον, παρὰ τὴν νύκτα, καὶ ὅπῃ δεῦν ἀπὸ εἴνα παραπέτασμα. Οἱ δῶτεροι ἦτον ἐκείνοι, ὅπῃ συνῆχον νὰ ἀκροάζωνται τὰ μαθήματα, ὅπῃ παράδιδεν εἰς τὸ κοινόν, τὰ ὁποῖα ἐσρέφοντο περὶ τῶν κυριωτέρων κανόνων τῆς Ἡθικῆς,

Ο

Ὁ Πυθαγόρας ἐκαλλιέργησε πολλὰ τὴν Γεωμετείαν, Ἀειθμητικὴν, καὶ Μυσικὴν, τὰς ὁποίας καὶ κατεπλήθυνε μετὰ διάφορα ἐφόρματα, ἀπὸ τῶν ὁποῖων τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ περὶ τὸν θεῶν τῆς ἐν τῷ ὀρθογωνίῳ τετραγώνῳ ὑποτεινούσης, καὶ ἡ εὕρεσις τῶν Μονοχόρδων.

Τὴν Φιλοσοφίαν, τὴν ὁποῖαν αὐτὸς πρῶτος ἀνόμασε μετὰ τὸ ὄνομα, τὴν διαιρῆσεν εἰς Θεωρητικὴν καὶ Πρακτικὴν. Εἰς τὴν πρῶτην ἐπαραματῶετο περὶ Θεῶν, περὶ ψυχῆς, καὶ περὶ τῶν ὑλικῶν παραγμάτων· εἰς τὴν δῶτερην περὶ τῶν Ἡθικῶν. Τὸν Θεὸν τὸν ἐδόξαζεν εἴνα πνεῦμα, ἢ μίαν νοερὰν δυνάμιν, διακεχυμένην εἰς ὅλην τὴν φύσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπέπετε τῶν ἄλλων κατωτέρων Θεῶν, τῶν Δαιμόνων, καὶ τῶν Ἡρώων. Τὰ ὑπὲρ Σελήνῃ ἐδόξαζεν ὅτι διοικεῖνται ἀπὸ τῶν θεῶν Πρόνοιαν· τὰ ὑπὸ Σελήνῃ, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν θεῶν Πρόνοιαν, καὶ ἄλλα ἀπὸ τῶν Εἰμαρμένων καὶ Τύχων. Τὰς ψυχὰς τὰς ἐσοχάζετο ὡς μέρη τῆς φύσεως τῶν Θεῶν, καὶ ἐδόξαζε τὴν μετεμψύχασιν, τὴν ἔστι τὴν μετὰβασιν τῶν ψυχῶν ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ζῶα, καὶ ἀπὸ αὐτῶν εἰς ἐκείνας, τὴν ὁποῖαν παρέλαβον, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἀπὸ τῶν Ἰνδῶν· δι' ὃ καὶ ἀπέφλυγε τὸ νὰ θανατοῖν ζῶα, καὶ νὰ τὰ ἔσῳγη· ἀγκαλὰ μερικοὶ ὑπολαμβάνουσι ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ ἀπομακρῶνῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ αἵματος, τὴν ἔστι τὸν φόνον, καὶ δι' ὅτι εὗρισκε τὰ φυτικὰ βρώματα ὑγιεινότερα. Τὴν ἀνθρωπίνην δὲ δαιμονίαν τὴν ἔθετεν εἰς τὸ ἀσείδειν ἀπαλλαγῆναι ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ τὰ ἐμπόδια τῶν σώματος, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἠκόλυθη καὶ ὁ Πλάτων· καὶ εἰς τὴν ἔτι ἀρα ἀπέβλεπον οἱ διάφοροι βαθμοὶ τῶν κατὰ εἰσμάτων, τῆς ὑφώσεως τῶν νοῶν, τῶν θεωριῶν, καὶ τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ σώματος, ὅπῃ ἐδίδοιζε. Τὸν Κόσμον τὸν ἐδόξαζεν αἰδίον, καὶ αὐτὸς πρῶτος τὸν ἀνόμασε Κόσμον, ὅπῃ θέλει νὰ εἴπῃ τρέξις. Εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἐρανίων σωμάτων ἐφαντάζετο μίαν κάποιαν

**** 3

συμ-

συμφωνίαν κ) ἁρμονίαν, ὁμοίαν μὲ ἐπεινήν τῆς μουσικῶν φθόγων, ἢ ὅποια διὰ τὸ πολὺ διάστημα δυνάμει κέεται εἰς ἡμᾶς.

Ἐκεῖνοι, ὅπῃ διεδέχθησαν τὸν Πυθαγόραν εἰς τὴν σχολὴν, εἶναι Ἀρισταῖος, ὁ ὅποιος ὑπανδράβη τὴν Θεανὴν χήραν τῆς Πυθαγόρας, καὶ ἐδίδαξε κ) τῆς δύω υἱῶν, ὅπῃ ἄφησεν ὀρφανούς, τὸν Μνήσαρχον, καὶ τὸν Τηλαυγῆν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος διεδέχθηκε ὕστερα τὸν Ἀρισταῖον, τὸν ὅποιον Μνήσαρχον τὸν διεδέχθηκε Τύδας ὁ Κροτωνιάτης, εἰς τὸν ὅποιον ἐτελείωσεν ἡ σχολὴ τῆς Πυθαγορικῶν, διὰ τὴν καταστροφὴν, ὅπῃ σιωβῆν εἰς τὰ Κρότωνα, ὄχι ὁμῶς καὶ ἡ Αἴρεσις τῶν, ἢ ὅποια διασάρη εἰς πολλὰ μέρη, κ) διετηρήθη πολὺ καιρὸν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β΄.

Περὶ τῆς Ἐλεατικῆς Αἵρέσεως.

Η Αἵρεσις αὕτη ὀνομάθη ἀπὸ τὴν Ἐλέαν, πόλιν τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀρχὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ξενοφάνην τὸν Κολοφώνιον, ὁ ὅποιος παραλαμβάνωντας τὸ δόγμα τῶν Πυθαγορικῶν περὶ τῆς αἰδιότητος τοῦ Κόσμου, δυνάμει ἐδέχετο εἰμὴ μίαν μόνον ἔσθιν, καὶ ἕως ἔδωκε τὰ προοίμια εἰς τὸ ἀσεβέστατον σύστημα, ὅπῃ ἐξέθετο, καὶ εἰς πέρας ἔφερε τὸν ἀπερασμένον αἰῶνα ὁ Σπινόζας, περὶ τῆ ὁποίας ρηθῆσεται μετὰ ταῦτα.

Τῆτον τὸν Ξενοφάνην τὸν διεδέχθη πρῶτον Παρμενίδης ὁ Ἐλεάτης, ὁ ὅποιος δύω μόνον σοιχεῖα ἐδέχετο, τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν, καὶ ἔθετε τὴν γῆν εἰς τὸ κούρον τῆς παντός (1)· ἔπειτα Μέλσιος ὁ Σάμιος·

με-

(1) Πρῶτος δὲ ἕως τὴν γῆν ἀπίφησε σφαιροειδῆ, κ) ἐν μίση κῆ-

μετὰ ταῦτα Ζυῶν ὁ Ἐλεάτης, ὁ ὅποιος πρῶτος λέγειν, ὅτι ἔγραψεν ὑπομνήματα περὶ Διαλεκτικῆς, τὰ ὅποια λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ἀπέβλεπον περιαισώτερον εἰς τὴν σοφιστικὴν τέχνην. Ὑστερα ἀπὸ τῆτους διεδέχθη τὴν Αἴρεσιν Λάμπρος ὁ Ἐλεάτης, ὁ ὅποιος πρὸ πάντων ἀνεκαίνισε τὴν σωματικὴν Φιλοσοφίαν, εἴτ' ἐν διδασκαλίᾳ τῆς ἀτόμων, ὄρεθεισαν πρῶτον ἀπὸ Μόχον τὸν Φοῖνικα. Κατόπι ἀπὸ τῆτον ἐσάθη Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρῆτης, ὁ ὅποιος ἐξάπλωσε πολλὰ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀτόμων, κ) ἐγένετο περὶ πυστος διὰ τὸν γέλωτα, ὅπου ἔκαμνον εἰς κᾶθε παράγωμα, καὶ διὰ τὴν μεγάλην βέλαν, ὅπου ἔκαμε κοντὰ εἰς τὰ τέλη τῆς μακροτάτης ζωῆς τῆς, ὄγάζωντας τὰ μάτια τῆ, διὰ τὰ πρᾶσκηται καλλίτερα εἰς τὴν μελέτην κ) θεωρίαν.

Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς ἀτόμων δόγματα τὰ ἐνηγκαλίθη προσέτι καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, ὁ ὅποιος ἔκλεισε διὰ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα παράγωμα· καὶ διὰ τὸ μῖσος καὶ τὴν καταφρόνησιν, ὅπῃ εἶχε πρὸς τῆς ἀνθρώπων, ἀπέρασε τὸ περιαισώτερον μέρος τῆς ζωῆς τῆ μέσα εἰς τῆς λόγους.

Διεδέχθησαν τέλος πάντων τὴν Ἐλεατικὴν Αἴρεσιν Πρωταγόρας, ὁ ὅποιος μὲ τὸ νὰ ἔβαλεν εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ὑπαρξίν τῆς Θεῶν, ἐξωρίθη ἀπὸ τῆς Ἀθῆνας, καὶ Ἀνάξαρχος, ὁ ὅποιος, ἀφ' ἑ τὸν ἔβαλεν Νικοκρέων ὁ τύραννος εἰς τὸ γαδί διὰ τὸν κοπανίστην, ὑπέφερε γενναίως τὴν τιμωρίαν, λέγωντας με-

καὶ δαί· δύωτε εἶναι σοιχεῖα πῦρ κ) γῆ· κ) πρῶ μὲν, δημιουργῆσαι εἶναι τὴν δὲ, ὕλης. Γενέσιν τε ἀνθρώπων δὲ Ἡλίου πρῶτον γενέσθαι· αὐτὸν δὲ ὑπάρχον τὸ δερμὸν κ) πρῶ ψυχρὸν, δὲ ὄν πᾶσι πᾶσι σιωβῆσαι, κ) τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νῦν πύθον εἶναι, καθὰ μέμνηται κ) Θεόφραστος ἐν ποῖς Φυσικοῖς, πάντων σχεδὸν ἐκτιθέμενος πᾶ δόγματι. (Διογεν. ὁ Λαέρτιος. Ἐκ ποῖς βίοις. Βιβλ. Θ'. Τμήμ. 22.)

**** 4

μὲ ἀπαραξίαν ψυχῆς „ πτύσσε πτύσσε τὸν Ἀναξάρ-
„ χε Φύλακον· αὐτὸν δὲ Ἀναξάρχον ἢ πτύξεις“.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ τῆς Αἰρέσεως τῆς Πυρρῶνιζῶν,
καὶ Σκεπτικῶν.

Πυρρῶν Ἐλεάτης καὶ αὐτός, καὶ μαθητὴς Ἀναξάρχα, σωμακρότησε μίαν νέαν Αἴρεσιν, τῆς ὁποίας τὸ ἀξίωμα ἦτον τὸ ἀμφιβάλλειν περὶ πάντων, καὶ ἡ ὁποία ἔλαβε διάφορα ὀνόματα· Πυρρῶνική δηλονότι, ἀπὸ τὸν παρῶτον εἰσηγητῆ· Ἀπορητική, ἀπὸ τὸ ἀπορεῖν· Σκεπτική, καὶ Ζητητική, ἀπὸ τὸ σκέπτεσθαι καὶ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς νὰ ἠμπορῆν ποτὲ νὰ τὴν ἴδῃν καὶ νὰ τὴν εὔρῃν· Ἐφεκτική, ἀπὸ τὸ ἐπέχειν, εἴτ' ἔν ἐμποδίζειν κάθε συναίρεσιν· καὶ Ἀκαταληπτική, ἀπὸ τὴν ἀκαταληψίαν, ὅπου ἐδόξαζον, ἢ ἔλεγον ὅτι εἶχον εἰς κάθε παρῶγμα.

Αὐτοὶ ἔλεγον ὅτι δεῦν εἶναι εἰς τὴν φύσιν κανένα παρῶγμα, ὅπῃ νὰ ἠμπορῆ καθ' ἑαυτὸ νὰ ὀνομασθῇ ἀληθινόν, ἢ ψεῦδες, δίκαιον, ἢ ἀδίκον, τίμιον, ἢ ἀτιμον, καὶ ὅτι δεῦν ἰξόρομεν τίποτε, δεῦν καταλαμβάνομεν τίποτε, δεῦν ἠμποροῦμεν νὰ καταφύσασμεν τίποτε· ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα κρέμονται ἀπὸ τὴν παρῶληψιν, καὶ τυφλίαν σιμῆθειαν τῆς ἀνθρώπων.

Μία πόσον ἄτοπος Αἴρεσις δεῦν ἔλειψε μ' ὅλον τῆτο νὰ ἀφήσῃ καὶ αὐτὴ τῆς ὀπαδῆς τῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ ἐπισημότεροι εἶναι Εὐρύλοχος, Ἐκαταῖος ὁ Ἀβδηρῆτις, Ναυσιφανῆς ὁ Τήσιος, καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἠθέλε σβέσῃ αὐτὴ ἡ Αἴρεσις, αὐὸ δεῦν ἠθέλε τὴν ἀναστήσῃ μετὰ ταῦτα εἰς ὑπαρχῆς Πτολομαῖος ὁ Κυρηναιῖος, ὅς τις ἄφησε πολλοὺς ὀπαδοὺς, τῆς ὁποίας τῆς ἐπαριθμεῖ Διογενῆς ὁ Λαέρτιος εἰς τὸ

Θ' βιβλίον, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ πλέον ἐπισημότερος ἦτον Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς, ὁ ὁποῖος ἠκμαζεν ἐπὶ τῆς Αὐτοκράτορος Ἀντωνίνε τῆς Εὐσεβῆς, καὶ εἰς δέκα βιβλία τῆς, δείχνωντας ὅτι ἰξόρε πολλὰ, διατείνεται ὅτι δεῦν ἰξόρε τίποτε.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ῥωμαίων.

Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι (Ῥωμαῖοι), ὅτιες ἐπιδεδομένοι ὄλας δι' ὄλα εἰς τὰ πολεμικά, δεῦν ἔλαβον κανένα μίαν φροντίδα τῆς ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας τῆς ἐστοχάζοντο ὡς βλαπτικῆς, καὶ ἰκανῶς περισσότερον νὰ ἐκνδύεισιν τὴν ἀνδρείαν, καὶ βάλω τῆς στρατιωτῶν, παρὰ νὰ τὴν κρατῶν, καὶ νὰ τὴν αὐξήσῃν· ὅθεν καὶ κανένας Φιλόσοφος δεῦν ἀπαριθμεῖται παρ' αὐτοῖς εἰς τὸν καιρὸν τῆς Βασιλείαν, καὶ πολλὰ ὀλίγοι εἰς τὸν καιρὸν τῆς Κονσόλων. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἐπιστημῶν δεῦν ἀρχισεν εἰς αὐτοὺς, εἰμὴ ὅπῃταν ἀρχισαν νὰ ἐπιμίσγωνται μετὰ τοὺς Ἑλλῶνας, ὅθεν καὶ κανένα μίαν Αἴρεσιν δεῦν ἐσύστησαν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῆς οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ ἐποροσκοπήθησαν ἄλλοι εἰς μίαν, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλῶν ἀπὸ τῆς Αἰρέσεως τῆς Ἑλλῶνων.

Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν Πυθαγορικῆ Αἴρεσιν ἦτον ὁ Ἐννιος, καὶ Νιγίδιος ὁ Φιγῆλος, καὶ Κάτων ὁ Κινσοεῖνος. Ἀπὸ δὲ τὴν Ἀκαδημαϊκῆ, Μάρκος ὁ Βρέτος, καὶ Μάρκος Τερτύτιος ὁ Οὐάρραν, καὶ Μ. ὁ Πίσσων, καὶ Μ. Τίτος ὁ Κικέρων. Ἀπὸ δὲ τὴν Στωϊκῆ, Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς, Μούτιος ὁ Σκοδόλας, Κάτων ὁ Ἰτικαῖος, Λ. Ἄννιος ὁ Σάουρας, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς Γορδόβαν τῆς Ἰαπωνίας, καὶ ἐχημάτισε Διδάσκαλος τῆς Νέρωνος, Ἐπίκτητος Ἰεραπολίτης, ὁ ὁποῖος ἦτον ἀπὸ τὴν Φρυγίαν, καὶ ἐχημάτισε ἄλλος

τῆ Ἐπαφροδίτῃ, ἀξιοματικῆ τῆ Νέρωνος, καὶ τελευ-
ταῖος Μάρκος Αὐρήλιος ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἀπὸ δὲ τῶν
Ἐπικύρειον, Λακρῆτιος ὁ Χάρων, καὶ Πλίνιος ὁ νεώ-
τερος. Ἀπὸ τῶν Περικαπιτικῶν, ὁ Θυραμνίων, Ἀν-
δρόνικος ὁ Ῥόδιος, Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιάδης, ὁ ὁ-
ποῖος πρῶτος ἐδιοίκησε τῶν περικαπιτικῶν σχολῶν,
συσηθεῖσαν ἀπὸ Μάρκον τὸν Αὐρήλιον, καὶ Λ. Βή-
ρων, καὶ Σεβηεῖνος ὁ Βοήτιος, ὁ ὁποῖος ἤμασεν εἰς
τὸν Ε'. αἰῶνα, καὶ ἐγένετο ἐπίσημος διὰ τὰς περὶ βί-
βλια, ὅπερ ἐξέδωκε περὶ Παραμυθίας τῆς Φιλοσο-
φίας (1).

Κ Ε.

(1) Τὸ τοῦ βιβλίου μεταφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑδικλωμένην ἑλ-
ληνικῶν γλῶσσαν παρὰ Μαξίμου τοῦ Πλανυδίου, μέρος εἰς πε-
ζῶν φράσιν, καὶ μέρος εἰς ἑμμέτρον, καθὼς εἶναι καὶ τὸ Λατι-
νικόν· εἶναι ὅμως ἀνεκδόστον, καὶ ἀρῆσκειται χειρόγραφον καὶ ἀλ-
λῶ, καὶ εἰς τὴν πατρίδα μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ τῆς Ἐκλεκτικῶν Φιλοσοφίας.

Ἐν ᾧ αἱ διάφοροι Αἱρέσεις τῆς Φιλοσοφίας πόσον εἰς
τῶν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ εἰς τῶν Ἰταλίαν ἐμάχοντο
παρὸς ἀλλήλας, καὶ μάλιστα αἱ τέσσαρες, ὅπου εἶχον
τῶν κρείσθητι ἐπάνω εἰς τὰς λοιπὰς, δηλαδὴ ἡ Ἀ-
καδημαϊκὴ, Περικαπιτικὴ, Στωϊκὴ, καὶ Ἐπικύρειος,
ἀνεφαῖν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐδικλωμένου ἔτους εἰς τῶν
Ἀλεξάνδρειαν εἰς νέος ἔθος τοῦ φιλοσοφεῖν, ὁ ὁ-
ποῖος μόνος εἶναι ἀληθινός, νόμιμος, καὶ ὀρθός· να
μὴ προσκολλῶνται δηλαδὴ εἰς κἀμμίαν Αἴρεσιν, ἀλ-
λὰ να διαλέγην ἀπὸ ὅλας ἐκείνο, ὅπερ ἤθελεν δι-
ρεθῆν ὅτι ἔχει περὶ πλεονέστερον λόγον.

Αὕτη ἡ νέα Σχολὴ ὠνομάσθηκε Ἐκλεκτικὴ, διλο-
νότι ἀπὸ τὸ ἐκλέγειν, καὶ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ἐστάθη
ὁ Ποτάμων, γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Ἀλεξανδρείας,
εἶθ' ἀπὸ τὴν ἐλευθεριότητα, καὶ τὴν ἐπίσημον Βιβλιο-
θήκην τῆς Πτολομαίων, συνέφερον κατ' ἐκείνας τὰς
χρόνας ἀπὸ κἀθε μέρος πλῆθος ἀνδρῶν γραμματισ-
μένων, καὶ φιλοσόφων κἀθε Αἱρέσεως.

Εἰς τὸ τοῦ κρείσθητι γένος τῆς Φιλοσοφίας ἐπεδό-
θησαν εὐθύς οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἀπορί-
ριαπίζωντες κατὰ κράτος τὴν Ἐπικύρειον Αἴρεσιν, ὡς
πολλὰ ἐναντίαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἐδιάλεξαν ἀπὸ
τὰς λοιπὰς ὅσα δὴ ἐναντιόνοτο εἰς αὐτὸ, καὶ διὰ μὲν
τῶν Διαλεκτικῶν ἐπαροτίμωσαν τὸν Ἀριστοτέλιν, διὰ
δὲ τῶν Ἠθικῶν, τὰς Στωϊκὰς· εἰς δὲ τὰ περὶ Θεῶν,
Δαιμόνων, Ἀγγέλων, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὸν
Πλάτωνα, παροτιμῶντες τοῦτον εἰς αὐτὰ ἀπὸ κἀθε
ἄλλον Φιλόσοφον, ὡς αὐτὸ ὅπερ τὰ δόγματα τῆς ἐπλη-
στίαζαν περὶ πλεονέστερον εἰς τῶν χριστιανικῶν θρησκείαν.

Πρῶτος αὐτῆς τῆς σχολῆς ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐστά-
θη,

θη, κατὰ τὸν Σιδεταν, ὁ Ἀθίναγόρας, τὸν ὁποῖον
τὸν διεδέχθη ὁ Πάππαιος, εἶτα ὁ Ἅγιος Κλήμης
ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Ὠριγένης, Ἡράκλειος, ὁ Ἅγιος Ἀ-
νατόλιος, Ἐπίσκοπος τῆς Λαοδικείας, ὃς τις ἐπορο-
κολλήθη περὶ αὐτὸν εἰς τὸν Ἀριστοτέλιον, ὁ Ἀρνό-
βιος, ὁ Λακταντίος, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἅγιος Λύκτι-
νος, ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος, Ἰσίδωρος ὁ Μάρτυς, ὁ Συ-
νέσιος, καὶ οἱ περισσότεροι τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς
ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν Πλατωνικοῦ ἰουριόρων.

Ἀπὸ τῆς Σχολῆς τῶν Ἐκλεκτικῶν ἀνεβλάστησεν
ἡ Αἴρεσις τῶν Πλατωνικοῦ ἰουριόρων, τῆς ὁποίας ἀρχι-
γὸς ἐσάθη Ἀμμώνιος ὁ Σακκάς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη
εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπὸ γονεῖς Χριστιανῶν, καὶ ἐδι-
δάχθη τὴν Ἐκλεκτικὴν Φιλοσοφίαν, καθὼς λέγουσιν
μερικοὶ, ἀπὸ τὸν Πάππαιον, καθὼς δὲ λέγουσιν ἄλ-
λοι, ἀπὸ τὸν Ἅγιον Κλήμента, τὸν Ἀλεξανδρέα. Ἀ-
φ' ἧς ὁμοῦς εἰδωλολάβησε, διέφθειρε τὰ δόγματα, ὅ-
τι ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς Ἐκλεκτικῆς. Οὗτος βλέπων-
τας, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ Φιλόσοφοι εἶχον εἰς μεγάλῳ
ὑπόληψιν τὸν Πλάτωνα, ἔβαλε τὰς διωκτικὰς τοῦ δια-
να δειξῆν πῶς ὅ,τι καλὸν περιέχει ἡ χριστιανικὴ δι-
δασκαλία, τὸ ποροῖται ὁ Πλάτων, καὶ διὰ τὸτο ἔσπε-
πε νὰ μείνη τινὰς εἰς αὐτὸν, χωρὶς νὰ ἀσπασθῆ μίαν
θρησκείαν, ἡ ὁποία ὀνόματι μὲν ἦτον νέα, πράγμα-
τι ὁμοῦς δὲν εἶχε, κατ' αὐτὸν, κἀνούα νέον, παχί-
ζοντας πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, μετὰ φουδεῖς παρασημα-
σίας τῶν λέξεων, μετὰ βαβιασμενάς ἐξηγήσεις νὰ ἐλ-
κύσῃ μετὰ κάθε τρόπον εἰς τὴν χριστιανικὴν εὐνοίαν
τὰς περιόδους τῆς Πλάτωνος, μεταβάλλοντας, καὶ πα-
ραφθεύρωντας τὰς περισσοτέρας κατὰ τὸν σκοπὸν τα.
Ἀφ' ἧς ἔκαμε μετὰ τῶτον τὸν ἔσπον εἷνα κυκεῶνα ἀπὸ
ιδέας τῆς Πλάτωνος, καὶ μερικὰς Πυθαγορικὰς, καὶ Ἀ-
ριστοτελικὰς, ἐσυνέθεσεν εἷνα νέον σύστημα Φιλοσο-
φίας, καὶ θρησκείας, τὴν ὁποίαν ἠθέλησε, μάτην ὁ-
μοῦς, νὰ ἀντιστάξῃ ἀντὶ τῆς Χριστιανικῆς.

Ἔχε καὶ ἔτος τῆς ὁπαδῆς τα εἰς τούτῳ τῶν τερα-
τῶν Αἰρέσιν, ἀπὸ τοῦς ὁποῖους ἐπισημότεροι ἦτον ὁ
Εἰρηναῖος, καὶ ὁ Πλωτῖνος, ὁ ὁποῖος εἰσέφρησεν εἰς
τὴν Ῥώμην πῆτῳ τῶν νέων Αἰρέσιν, καὶ ἔσχεον εἰς
αὐ-

αὐτῶ μαθητὰς Ἀμύλιον, ἢ Ἀμύλειον τὸν Τόσκον, Παυλίνον τὸν Σκυθοπολίτην, Εὐσόχιον τὸν Ἀλεξανδρέα, Ζήθωνα τὸν Ἀραβα, Ζωτικὸν, Κασρικὸν, Φέρμον, Μάρκελλον, Ὀρόντιον, Σαβιρίλλον, καὶ Ρογατιανόν.

Προσάτης αὐστηρότατος αὐτῆς τῆς Λιρέσεως, καὶ ἐχθρὸς τῆς Χριστιανῶν ἀπονοδος περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐσάθη ὁ Πορφύριος, ὁ ὁποῖος εἶχε μαθητὰς Θεόδωρον τὸν Γαδαρέα, καὶ Ἰάμβλιχον τὸν Χαλιιδέα, ὅχι κατώτερον ἀπὸ τὸν Διδάσκαλον εἰς τὴν φήμην, καὶ τὴν κατὰ τῆς Χριστιανῶν λύσσαν. Τοῦτον διεδέχθη ὁ Λιδέσιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προῆλθον ὁ Ἀντώνιος, ὁ Χρυσάνθιος, ὁ Σαρδιανός, ὁ Πείσιος, Εὐσέβιος ὁ Μιῦδιος, καὶ Μάξιμος ὁ Ἐφέσιος, ὁ ὁποῖος ἠμπόρεσε νὰ ἐλυθῆν εἰς τὸ μέρος τοῦ Ἰουλιανὸν τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἀποσταθῆν ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Αὕτη ἡ Αἵρεσις ἔλαβεν ὀπαδὸς καὶ εἰς τὴν Ἀττικῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν τὴν ἔφερε Πλέταρχος ὁ Ἀθηναῖος (διάφορος ἀπὸ τὸν περιφημον φιλόσοφον καὶ ἱστορικὸν Πλέταρχον τὸν Χαιρωνέα, ὅπῃ ἠκμάσεν ἐπὶ Καίσαρος Τραϊανῶ), ὁ ὁποῖος τὴν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀπὸ τὸν Ἱεροκλέα, ἢ Ὀλυμπιόδωρον κατ' ἄλλους, καὶ ἰδὸν ἠμπόρεσε νὰ ἀνοίξῃ σχολεῖον εἰς τὰς Ἀθῆνας, εἰμὴ εἰς τὸν Δ'. αἰῶνα ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τῆς Αὐτοκράτορος, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸν ἠκολούθησαν ὁ Συριανός, ὁ Πρόκλος, ὁ Μαῦρος, ὁ Δαμάσιος, καὶ ὁ Συμπλίκιος.

Ἀποθνήσκοντες ὅμως Ἰβλιανός ὁ Παραβάτης, ὁ πρῶτος προσάτης αὐτῆς τῆς Λιρέσεως, ἀρχισεν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ε'. αἰῶνος νὰ ἀπανθῆ, καὶ νὰ ξεπέφτῃ τόσον, ὅπῃ εἰς τὸν Γ'. αἰῶνα, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἰβστιανῆς, ἐσβέθη τελείως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Διάβασις τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὰς Ἀραβὰς καὶ Μαύρας.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῆς Βορείων Βαρβάρων εἶχαν ἀφανίσῃ ἤδη τὸ Ῥωμαϊκὸν Βασίλειον εἰς τὴν Δύσιν, καὶ συγκατέθαψαν μαζί με αὐτὸ καὶ ἐπιστήμας καὶ γράμματα. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν πάλιν αἱ ἀδιάκοποι διαφοραὶ, καὶ αἱ καταδρομαὶ, ὅπῃ ἐκίνησε κατὰ τῆς Φιλοσοφίας Λέων Αὐτοκράτωρ ὁ Ἰσαυρικὸς, ἔρριψαν τὴν Φιλοσοφίαν εἰς ἀκραὴ ἀπορίαν καὶ χαλῶσιν. Ὅθεν ἐπαρσρέξεν ἐκεῖ, ὅπῃ ἐφαίνετο ὅτι ὀλίγον ἔσπερε νὰ ἐλπίζῃ διὰ νὰ εὕρῃ καταφυγὴν, εἰς τὴν Ἀφρικῶν κοντὰ εἰς τὰς Ἀραβὰς, καὶ Μαύρας.

Οὔτοι, ἀφ' οὗ τοὺς ἔπεσον εἰς χεῖρας εἰς τὸν Η'. αἰῶνα, εἴνα ἀντίγραφοι τῆς Ἀριστοτέλους, ἀρχισαν νὰ τὸ μεταφράζων εἰς τὴν γλῶσσάν τας, νὰ τὸ σκεδάζων, καὶ νὰ τὸ χολιάζων, καὶ ἐκτεινόμενοι μετὰ τὰς κατακτήσεις των εἰς τὴν Ἀφρικῶν, καὶ Ἰαπωνίαν, ἔφερον μαζί τας, ὅπῃ καὶ αὐτὸν ἐπήγαυον, καὶ τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους παραμορφωμένῃ ὅμως ἀπὸ τὰς μεταφράσας καὶ χολιασὰς, ἀπὸ τὰς ὁποῖους οἱ πρωτόγονοι ἦτον Ἀβηρότης, Ἀλφαράβιος, Ἰάκωβος ὁ Ἀχιλίνδιος, καὶ Ἀβικαλίννας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ κάτω εἰς τὰς Σχολαστικὰς.

Ο Ἀριστοτέλης μεταφρασμένος (μεταμορφωμένος) ἔπος ἀπὸ τῆς Ἀραβας, μεταφρασμένος ἔπειτα εἰς τὸ λατινικὸν, ἄρχισε νὰ κατέχη τὰς καθεδρὰς τῆς Παιδείας, τῆς Οἰονίας, καὶ τῆς λοιπῶν γενικῶν σχολείων τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅποια ἀνήγειρον ὁ μέγας Κάρολος, εἰς ἔθρονον ὅπῃ αὐτὴ ἢ νέα Ἀριστοτελαραβικὴ Φιλοσοφία, διὰ τὴν κατοχὴν, ὅπῃ ἔλαβον εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα, ὠνομάσθη Σχολαστικὴ.

Διηρέθη καὶ αὐτὴ μετὰ τὸν καιρὸν εἰς δύο Αἱρέσεις, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἢ μία ὠνομάσθη τῆς Ὀνοματικῶν, ἐπεὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἔλεγον, ὅτι αἱ γενικαὶ καὶ καθόλου φύσεις συνίστανται εἰς μόνον καὶ ὀνόματα, ὅπερ ἐστὶ τὴν γένῃ, καὶ τὰ εἶδη δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀθροίσματα ἰδεῶν ἀφρημένων, σχηματισμένα παρ' ἡμῶν, καὶ προσωποσμενὰ εἰς κάποια ὀνόματα, χωρὶς νὰ εἶναι πράγματα ὑφῆσῶτα πραγματικῶς εἰς τὴν φύσιν, ἢ ὅποια δὲν παράγει, εἰμὴ μόνον ἄτομα, καὶ ἢ ἄλλη ἐλέγετο τῆς Πραγματικῶν, οἱ ὅποιοι ἔλεγον ὅτι χωρὶς ἀπὸ τῶν ἀτομικῶν πράγματα ὑφίστανται πραγματικῶς εἰς τὴν φύσιν κάποια σχήματα, καὶ κάποια καθόλου φύσεις, αἱ ὅποια, ἀφ' ἧς ἐφαρμοθῆν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους πράγματα, καὶ κάμνουν τῆς, ἢ ἐκείνη τῆς γένῃς, τῆς, ἢ ἐκείνη τῆς γένῃς.

Ἡ γνώμη τῆς Πραγματικῶν, τὴν ὁποίαν ἄρχισεν, ἔπος εἰπεῖν, νὰ χεδιάζῃ Σεβηῆνος ὁ Βοήτιος, πύξῃσε καὶ ἐκοινώθη εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀπὸ τὸν Ὀδάρδον ἡγέμενον τῆς Ἀγίας Μαρτίου τῆς Τυρναῖ, καὶ Ἐπίσκοπον ἔπειτα τοῦ Καμβραῖ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε

Πέτρος ὁ Λομβάρδος, ὁ λεγόμενος Γνωμοδιδάσκαλος, ἐπεὶ ἐβάλον εἰς τάξιν, καὶ ἐξήγησε τὰς γνώμας τῆς παλαιῶν Πατέρων τῆς Εκκλησίας, Ἀλέξανδρος Ἀλῆς, ὁ ἐπονομαζόμενος Διδάσκαλος ἀναντίρρητος, Ἀλβέρτος, ὁ προσωποζόμενος μέγας, Σαν-Τομάζος Ἀκβίνος, ὁ λεγόμενος Ἀγγελικὸς Διδάσκαλος, Σαν-Βοναβεντέρας, ὁ καλέμενος Σεραφεϊκὸς Διδάσκαλος, Αἰγίδιος ὁ Ῥωμαῖος, ὁ ὀνομαζόμενος Σεμελιωδέστατος Διδάσκαλος, καὶ Ἰωάννης Δεῖς ὁ Σκότος, ἢ Σκότιος, ὁ λεγόμενος Διδάσκαλος λεπτός.

Πρῶτος, ὅπῃ παρήγαγε τὸ φρόνημα τῆς Ὀνοματικῶν, ἐσάθη Ῥοσελῖνος ὁ Ἀγγλος, ὁ ὅποιος ὀλίγως ὀπαδὸς ἀπόκησεν. Ἀφ' ἧς ὅμως τὴν ἀνέστησε Γελιέλμιος Ὀσκιαμὸς Διδάσκαλος τῆς Οἰονίας, ὁ ὅποιος ὠνομάζετο ἀκαταμάχητος Διδάσκαλος, τὴν ἐνηγκαλίθησαν Ῥιπάρδος ὁ Σκίσετος, Γρηγόριος ὁ Ῥιμίνιος, Γαβριήλ ὁ Βιέλκος, Πέτρος Ἀλβιανός, Ἰωάννης ὁ Γερσόνης, Καγγελάριος τῆς Παιδείας, καὶ ἄλλοι καὶ αἱ λογομαχίαι τῆς δύο κομμάτων ἐπαροχώρησαν ἐπὶ τὸς ἔτον, ὅπῃ οἱ Ὀνοματικοὶ ἔεις φορὰς ἐξώθησαν, καὶ ἀνεκαλέθησαν ἀπὸ τῆς Γαλλίας.

Ἀπὸ τῆς τῆς μάχης τῆς Ὀνοματικῶν, καὶ τῶν Πραγματικῶν ἠμπορεῖ τινὰς νὰ συμπεραθῇ ὅποιον φουσικὸν καὶ ἔφιν εἶχεν ἢ Φιλοσοφία τῶν Σχολαστικῶν. Ὀλη συνίστατο εἰς λεπτολογίας καὶ εἶδας περὶ λεξιθίων, καὶ Λογικῆς, καὶ Μεταφυσικῆς, καὶ Ἠθικῆς, καὶ αὐτὴ ἢ Φυσικῆς. Ὀλη ἢ σπουδὴ ἐβάλετο εἰς τὸ νὰ συζητῶν ποῖαν ἐξήγησιν ἔπαρετε νὰ δώσων εἰς τὰς γνώμας τῆς Ἀριστοτέλους, χωρὶς νὰ ἐξετάσων αὐτὰς αἱ γνώμαι τῆς Ἀριστοτέλους, μάλιστα ἀφ' ἧς διεφθάρη πρῶτον ἀπὸ τὸν Ἀμπελιώντα, καὶ Θυραμνίονα (ἀνώτερον Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Δ'. §. Β'), ἔπειτα ἀπὸ τῆς Ἀραβας (ἀνώτερον Κεφ. Γ'), ἠμπορέσαν νὰ συμβιβασθῶν μετὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, μετὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μετὰ τὴν φύσιν. Ἡ Ἀναλυτικὴ τέχνη ἦτον χεδὸν πάντῃ ἀγνωστος εἰς αὐτὰς, καὶ ἀπὸ τῆτος ἠκολούθησε νὰ μὴ

λάβη καμμίαν αξιόχρεον παρόδοον η̄ ἀληθῆς φιλοσοφία εἰς διάστημα πόσων αἰώνων, ἐν οἷς τῆτο τὸ ψεῦδος κ̄ ἀμορφον γένος τῆ φιλοσοφεῖν κατετυραννῆσε τὰ σχολεῖα, μ' ὅλον ὅτι ἀνεφάνησαν πολλάκις νέες ὀξυπατοὶ κ̄ ὀξυδερκέστατοι κ̄ ἱκανάτατοι ὡς εἰδῆς νὰ τῶν προβιβάσων, κ̄ νὰ τῶν ἐξυγείσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Παλιγγενεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Α'.

Ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα Ῥαϊμόνδος Λούλλος, ὁ ἐκ Μαϊόρκας, ἄρχισεν ἤδη νὰ μακρυνῆται ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλῳ, ἐκδίδωντας μίαν νέαν Λογικῶν, τῶν ὁποῖαν τῶν ἐπέγραψεν τέχνῳ μεγάλῳ, καὶ τῶν ὁποῖαν εὖθὺς τῶν ἐνηγκαλίθησαν πολλοὶ, ὅμως τῶν ἀπέρριψαν πάλιν οἱ περὶ αὐτότεροι.

Ἀνεφάνησαν εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα κ̄ παρ' ἡμῶν (τῶν Ἰταλοῖς δηλονότι) κ̄ Φιλόσοφοι ἄριστοι, κ̄ Ποιηταί, Δάσκαλοι ὁ Ἀλβέρτος, καὶ Φραγγίσκος ὁ Πέζαρχης, ὁ Βαρλαάμ, Βερνέτος ὁ Λατῖνος, Γκίδων ὁ Καβαλικάτης, Κίνος ὁ ἐκ Πισόβιας, κ̄ ἄλλοι, ὅπαδες ὅμως πολλὰ ὀλίγες ἀπόκτησαν.

Πρῶτοι, ὅπῃ τῶν ἀνεξωπύευσαν τὴν Φιλοσοφίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐσάθησαν οἱ Ἕλληνας, ὅπῃ ἦλθον εἰς τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύλλογον κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, κ̄ ἐκεῖνοι, ὅπῃ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἡ ὁποία ἠκολούθησεν εἰς τὰ 1453 ἀπὸ τὸν Β' Μεχμέτ), κ̄ τῶν παντελῆ καταστροφῶν τῆ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων, ἐπὸς ῥεῖσαν εἰς τὸ σκῆπος τῶν Μεδίκων, οἱ ὅποιοι φέρωντες μαζί τῆς τὰ πρωτότυπα συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων Φιλοσόφων, κ̄ ἀνακαίνιζοντας τῶν ἀσπιδῶν τῶν Παλαιῶν, μ' ὅλον ὅπῃ δεῦρ ἐπάχισαν ἄλλο, παρὰ νὰ ἀνακαλέσων τὰς παλαιὰς

Αἱρέσεις, ἔδωκαν ὅμως μὲ τῆτο εἶνα νέον ἐρεθισμὸν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων.

Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, Ἰωάννης ὁ Ἀργυρόπελος, Γεώργιος ὁ Τραπεζέντιος, κ̄ Γεννάδιος, ἔχοντες ὅπαδες ἔπειτα τῆς δύο Βαρβάρους, τὸν Μαγιόραγιον, τὸν Βικτόριον, τῆς Πικολομίνης, τὸν Σεπελβῆδον, τὸν Λεονικῆνον, καὶ τὸν Φρακάτωρα, ἔμειναν στερεοὶ εἰς τὰ δόγματα τῆ Ἀριστοτέλους, διαρρωμένους ὅμως παρ' αὐτῶν κατὰ τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα.

Γεμιστὸς ὁ Πλήθων, Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος, Μαρσίλιος ὁ Φικῆνος, Ἄγγελος ὁ Πολιτιανὸς, τῆς ὁποῖας τῆς ἠκολούθησαν μετὰ ταῦτα Φραγγίσκος ὁ Φαβρίκιος, κ̄ ἔτι προσφάτως ὁ Κεδβόρθ (Cudworth), ὁ Μῶρος, ὁ Βορτιγγθῶν (Worthington), ὁ Γαλαῖος, ὁ Βερνέτος, ἐκινῶνται διαρρωμένους τοῦ Πλάτωνος.

Ἰωάννης Πίκος, ὁ Περγιῆ τῆς Μυρανδόλας, ὁ ὁποῖος διὰ τὸ βαθυτάτον πνεῦμα τῆ ἀνομάθη Φοινῆς τῆ αἰῶνος τῆ, ἔως μὲ τῶν Πλατωνικῶν Φιλοσοφίαν τῶν Πυθαγορικῶν, καὶ τῶν Καββαλιστικῶν, τῶν ὁποῖαν τῶν ἐνηγκαλίθησαν μετὰ ταῦτα, εἰς μὲν τὴν Ἰταλίαν, Φραγγίσκος ὁ Διάκκηντος, Φραγγίσκος ὁ Ζόρζης, κ̄ Ἰερόλαμος ὁ Καρδιανός, εἰς δὲ τῶν Γερμανίαν, ὁ Ῥαϋνκλίνος, καὶ Κορνῆλιος ὁ Ἀγρίππας, οἱ ὅποιοι καινοζώπως ἐπεδόθησαν εἰς τὰς γοντείας τῆς Ἀστρολογίας, κ̄ Μαγικῆς.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆ ΙΓ' αἰῶνος Θεόφραστος ὁ Παρακέλσος κατέστησε μίαν νέαν Αἴρεσιν ὅχι πολλὰ διαφορετικῶν ἀπὸ τῶν Καββαλιστικῶν, τῶν Αἴρεσιν λέγου τῶν Φανητιῶνων, ἢ Θεοσοφιστῶν, τὴν ὁποῖαν τὴν ἠκολούθησαν μετὰ ταῦτα ὁ Πλαῦ, ὁ Βοέμιος, οἱ δύο Βαν-Χελμόνται (Van-Helmont), καὶ οἱ Λαγόμειοι Συναδελφοὶ τῆ Ῥοδοειδῆς Σταυρῆ, οἱ ὅποιοι ἐπεδόθησαν μὲ μανίαν εἰς τὰς γοντείας τῆς Ἀλχημίας.

Βερναρδῖνος ὁ Τηλέσιος, γόννημα καὶ θρέμμα τῆς Κονσταντίας, ἀνεκάλεσεν εἰς ἐναντίας εἰς τὸν αὐτὸν

αἰῶνα τῶν Φιλοσοφῶν τῶν Παρμενίδου (ὅρα ὄπισθεν Κεφ. Γ'. Ἀρθρ. Β'), καὶ ἐσύστησαν εἰς Νεάπολιν τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἀνομασμένῳ παρ' αὐτῆς Τηλεσίαν, ἢ Κορσυντίαν, εἰς τῶν ὁποίων ἐβίβησαν μετὰ ταῦτα ὁ Καμπανέλλης, καὶ ὁ Βρένιος, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν ἀρχὴν καὶ εἰσῆλθον εἰς τῶν Φυσικῶν τῶν πειραματικῶν μέθοδον.

Ἰᾶτος ὁ Λείψιος, Γάσπαρος ὁ Σκιδππίος, Λίτισιος, καὶ Γαττάρος ἀνεκρίναν τῶν διδασκαλῶν τῶν Στωϊκῶν.

Συνέρτιος ὁ Γερμανός, Βάσων, Γασκόνδος, καὶ Βερνιέρος οἱ Γάλλοι ἀνέστησαν τῶν Φιλοσοφῶν τῶν Ἐπικυρέων, ἐκκαθάρθεισαν ὅμως ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπου ἦτον ἐναντία εἰς τῶν Ὀρθοκρίτων· πολλὰ διαφορετικοὶ εἰς τῆτο ἀπὸ τὸν Ὁμαζόν Χόμπλιον τὸν Ἄγγλον, ὁ ὅποιος διέπειρεν εἰς τὰ συγγραμμάτα τὰ πολλὰ ἀνέματα ἀθείας, εἰς τὸ ὅποιον τῆτο προηγήθησαν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Βανίσις, ὁ Κρεμόνιος, καὶ ἄλλοι.

Ἐν τῶν μεταξύ ὅμως τῆς μάχης καὶ τῶν λογομαχιῶν τῆτων τῆς Αἰρέσεως, τῶν μέρος μὲν νεωτέρων, μέρος δὲ ἀνακαινισμένων, ὁ Ἀριστοτέλης ἀκολούθησεν ὅλον εἰς τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰ χολαία πλεονόστερον ἀπὸ ὅλης τῆς ἄλλης, μὲν ὅλον ὅπως ἔβαλαν τὰς δυνάμεις τὰς καὶ τὸν κρημνίσουσαν ἀπὸ τῆς χολικῆς καθεύρας εἰς μὲν τῶν Ἰταλῶν Βερναρδίνος ὁ Τηλεσίος, Λαυρεντίος ὁ Βάλλης, Μάριος ὁ Νιζόλιος, Ἀδελφάνος ὁ Καρδινάλιος, καὶ Φραγγίσκος ὁ Παβίτικος· εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν, Πέτρος ὁ Ράμος, συγγραφεὺς μιᾶς νέας Λογικῆς, Ἰάκωβος ὁ Φάβρος, ἢ Φέβρης, Λυδοβίκος ὁ Βίβες, καὶ Πέτρος ὁ Γασκόνδος· εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν, Ροδόλφος ὁ Ἀγκρόλαος, καὶ Δανιὴλ ὁ Χοφμάτος· καὶ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ὁ Ἐρασμος, οἱ ὅποιοι ὅλοι κατεπόλεμησαν πικρῶς εἰς τὰ συγγραμμάτα τὰς τὰς Ἀριστοτελικὰς, καὶ κατ' ἐξοχίαν τὰ Σχολαστικὰ Δόγματα. Τῆτο ἦτον ἀποτεταμιωμένον εἰς ἄλλαν Ἡρωα, περὶ οὗ θέλομεν ὁμιλήσει εἰς τὸ ἀκόλουθον Κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Παλιγγυμεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Β'.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α.

Περὶ τῆς Καρτεσιανῆς Φιλοσοφίας.

Πρῶτος, ὅπως ἐσάλωσε τὸν Ἀριστοτέλιον ἀπὸ τῆς χολικῆς καθεύρας, ἐσάθη κυρίως Ρενάτος ὁ Καρτέσιος, ὁ ὅποιος ἐγενήθη εἰς τῶν Ἄϊαν Πόλιν τῆς Τορραίνης εἰς τὰ 1596. Τὸ νέον σύστημα τῆς Φιλοσοφίας, ὅπως αὐτὸς ἐμηχανώθη, καὶ ἐσυνέθεσε μὲν 25 ἐνιαυτῶν σπουδῶν, τὸ ἐκείνωσεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, εἰς τῶν ὁποίων κατεστάθηκε, τὸ ὅποιον μὲν ὅλον ὅπως εὐρήνη κατ' ἀρχὰς πολλὰς ἐναντιότητες ἀπὸ μελικούς, μὲν ὅλον τῆτο εἰς ὀλίγον διάστημα καιρῶν, ἐξαπλώθη εἰς πολλὰ μέρη· καὶ κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἡ Καρτεσιανὴ Φιλοσοφία ὑψώθη ἐπάνω εἰς τὰ ερείπια τῆς Πλατωνικῆς.

Ἡ μεγαλιτέρα δέλωση, ὅπως ἔκαμαν ὁ Καρτέσιος εἰς τῶν ὀρθῶν Φιλοσοφῶν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως ἀπετίναξε τὸν ζυγὸν τῆς αὐθεντίας, καὶ τῶν προλήψεων, ὑπὸ τὸν ὅποιον ἐχαιρόνενταν οἱ νόες τῶσαν αἰῶνων, καὶ τῆς ἐσυνήθησε καὶ ἰξόρην δια καὶ κάμην χεῖσιν τῆς λογικῆς· καὶ ἀμφιβάλλεν μετὰ λόγῳ εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπως δεῦν εἶναι αὐτόθεν παρόδηλα· καὶ ἐξετάζεν τὰ παράγματα μὲν τὴν δάσσαν βραδύτητα καὶ ἀκρίβειαν, καὶ καὶ σπουδάζεν (παχίζεν) δια καὶ ἀποκτῆν ἰδέας σαφεῖς καὶ διακεκεμημένας.

Τὸ κειθέριον ὅμως τῆς ἀληθείας, ὅπως ὑπέθετο, δογματίζωντας, ὅτι βέβαια πρέπει καὶ νομίζομεν ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἔχομεν σαφῆ καὶ διακεκεμημένην ἰδέαν,

δέων, δεῦν εἶναι ἀρμετὰ βέβαιον, καὶ ἵμφορεῖ πολλάκις νὰ εἶναι καὶ ἀπατηλόν. Ἐξω ἀπὸ τῆτο, ἡ γνώμη τῆς ἐμφύτων ἰδεῶν, ἡ δόξα ὅτι ἡ ψυχή νοεῖ πάντοτε, καὶ ἡ ἐσώτης σωίζεται εἰς τὴν νόησιν, καὶ ὅτι τὰ ζῶα εἶναι ἀπλάι μηχαναὶ, ἡ ἀπόκλεισις τῶ κενῆ ἀπὸ ὀλλῶ τὴν φύσιν, ἡ εἰσαγωγή μιᾶς ἀγνώστῃ αἰθερίας ὕλης, ὅπου πληροῖ τὸ πᾶν, αἰετὶ δῖναι, ὅπου σωισῶσι τὸ πρὸς Κόσμου σύστημα, ὅλα αὐτὰ εἶναι πράγματα, τῆς ὁποῖων ἡ φανερά ἀνυπαρξία ἔκαμε τὸν Καρτεσιανισμόν νὰ μὴ βασιλεύσῃ πολὺν καιρὸν.

Ἀπὸ τὰ βιβλία, ὅπου ἐγγῆκαν ἀπὸ τὴν Καρτεσιανῶν Σχολῶν, ἔξω ἀπὸ τὴν Διατριβὴν τοῦ ἰδίου Καρτεσία, πρὸς μεθόδον τῶ ὀρθῶς χρῆσθαι τῆς λόγου, καὶ τῶ ἐρῶν τὴν ἀλήθειαν, εἶναι καὶ ἄλλα δύο εἰς τὴν Λογικῶν πολλὰ ἀξιόλογα, τῆς ὁποῖων τὸ εἶνα ἐπιγράφεται, ἡ Λογική, ἡ Τέχνη τοῦ νοεῖν, τὸ ὁποῖον τὸ ἀπονέμειν εἰς τὸν Ἀρνάλδον, καὶ Νικόλαον καὶ τὸ ἄλλο, Ἐξέτασις τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον εἶναι τῶ Μαλεμβραχίς.

Ἡ Τέχνη τῶ νοεῖν, μὲ ὅλον ὅπῃ ἔχει τὰ ἐλαττώματα τῆς, εἶναι ὅμως ἡ καλύτερα πραγματεία τῆς Λογικῆς, ὅπῃ ἐφάνη ἔως τότε, καὶ μία ἀπὸ τὰς καλλιτέρας, ὅπῃ ἔχομεν τὴν σήμερον. Τὸ πρὸς ἐξέτασως τῆς ἀληθείας, μὲ ὅλον ὅπῃ ἡ ἐν αὐτῶ ὑπόθεσις τῶ ὅτι βλέπομεν ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὸν Θεὸν ὡς αὐτὸ μέσα εἰς κατόπτρον, εἶναι πάντῃ πλασματώδης, καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα τὰ λεπτολογεῖ πέρα τῶ δέοντος. πρὸς ἐλέχει ὅμως καὶ αὐτὸ πολλὰ εἰσαίρητες παρατηρήσεις περιγύρω εἰς τὰς ἀπάτας τῆς αἰσθήσεων, τῆς φαντασιῶν, τῆς κλίσεων, τῆς παθῶν, καὶ τῆς ἀπολήψεων.

Πρὸς τοῦ Σπινοζισμοῦ.

Πολλὰ διαφορετικὸς ἀπὸ τῆτες ἐσάθη Βενέδικτος ὁ Σπινόζας, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀμστερδὰμ εἰς τὰ 1632 ἀπὸ γονεῖς Ἑβραίου. Γενόμενος δὲ ἀπὸ Ἑβραῖος Χριστιανός, πάλιν ἀπέρριψε τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ἀνεκαίνισεν εἰς τὴν ἀπάτη γεωμετρικῆ κενάλυμνῶν Ἡθικῶν τὸ ἀτοπον σύστημα τῶ Ζουοφάνης, ὅτι μία μόνη ἐσώ ὑφίσταται εἰς τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον τὸν ὀνομάζει Θεὸν, καὶ ὅτι τὰ πνεύματα, καὶ τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς τὰ δοξάζομεν ὡς διαφορετικὰ καὶ διακεκεμενῶς ἐσώας, δεῦν εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ ἀπλάι μεταβολαὶ, ἡ ἔσοποι ὑπάρξεως ἐκείνης τῆς μοναδικῆς, καὶ καθόλα ἐσώας.

Πρὸς τῆς Δεῖβνιτιαῆς Φιλοσοφίας.

Γοφρενδὸς Γβλιέλμος ὁ Δεῖβνίτιος, ὅς τις ἐγεννήθη εἰς τὴν Δεῖβλαν εἰς τὰ 1646, ἀνὴρ πνεύματος ὀξυτάτου καὶ ὕψηλῃ, ἐφαντάθη καὶ αὐτὸς εἶνα νέον σύστημα ἀνάλογον εἰς πολλὰ μὲ τὸ τῶ Καρτεσία.

Τὰ εἰρητῆ τῶν σωμάτων εἶναι κατ' αὐτὸν ὅλα ἀπλά, καὶ ἀδιαίρητα, τὰ ὁποῖα τὰ ὀνομάζει μονάδας, καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς μονάδας σωῆσῃ τὸ πᾶν. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή δεῦν εἶναι καὶ αὐτῆ, εἰ μὴ μία μονάδα, ἡ ὁποῖα ἔχει κάποιαν κενερότητα ἐπάνω εἰς τὰς μονάδας, ὅπῃ συγκροτῶν τὸ σῶμα, καὶ διὰ τῆτο τὴν ὀνομάζει ἐντελέχεια κενερότητα.

Ἀπὸ τὴν πρῶτῶν σιγμῶν, λέγει, ὅπῃ ἡ ψυχή

ενώθηκε μετ' τὸ σῶμα, ὁ Θεὸς ἔβαλον εἰς τὴν ψυχὴν μίαν ἄλυσον ἀντιλήψεων καὶ ἰδεῶν, διαδεχομένης ἢ μίαν τὴν ἄλλω, καὶ εἰς τὸ σῶμα μίαν σειράν κινήσεων, ἀντιστοιχούντων εἰς τὰς ἀλληλοδιαδόχους ἰδέας τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὸ σῶμα νὰ ἐνεργῇ καθόλου ἐπίπλευσιν εἰς τὴν ψυχὴν, μήτε αὐτὴ ἐπίπλευσιν εἰς ἐκεῖνο. Ἡ μίαν τοιαύτη ἀντιστοιχία προδιωρισμένη ἀπὸ τὸν Θεόν, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτὸς ὀνομάζει προδισταγμένην Ἀρμονίαν.

Τὸ τοῦ περὶ αὐτὸν ἀγγέλιον, παρὰ βέβαιον σύστημα ἐξελάθη πολὺ εἰς τὴν Γερμανίαν, μάλιστα ἀπ' ἧς τὸ διεσάφησε Χεισιανὸς ὁ Βόλφιος, ὅς τις ἐξέδωκεν εἰς πολλὰς Τόμας εἰς σύστημα Φιλοσοφίας, τὸ ὁποῖον παραγματούεται κατὰ ἕλκω μὲ μεθόδον Γεωμετρικὴν σύστημα κατὰ ἄλλον τρόπον πολὺ τιμον, ἐπεὶ ὅμως φιλοτιμεῖται εἰς πολλὰ νὰ ἀπαδείξῃ καὶ τὰ αὐτόθεν πρόδηλα, κοντὰ εἰς τὴν ὀχληρωχοινοτέλειαν, καταντὰ πολλὰς καὶ εἰς τὸ νὰ σκοτίσῃ καὶ τὰ πλέον σαφέστερα πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Παλιγγενεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Γ'.

Η Φυσικὴ ἀρχισεν ἀκόμι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' αἰῶνος νὰ λαμβάνῃ μίαν νέαν ὄψιν, παρατιπώντας τὰς κεκαλυμμένας ποιότητας τῆς Περιπατητικῶν, προσηλωθεῖσα εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ πείρῳ, καὶ συζητηθεῖσα δυνάμει μετὰ τὰ Μαθηματικά.

Ἐνα κάποιον Δουίμιον τῆς πειραματικῆς μεθόδου ἐξέδωκεν ἤδη καὶ ἡ Κοσεντίνα Ἀκαδημία ἐκεῖνος ὅμως, ὅπερ τὴν προήγαγεν εἰς αὐξήσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ μετὰ ἔργα καὶ μετὰ ὑπομνήματα, ἦτον Γαλιλαῖος ὁ Γαλιλαῖος, ἀνὴρ πνεύματος θεοῦ καὶ ὑψηλῆς, τὸν ὁποῖον τὸν ἠκολούθησαν ὕστερα ὁ Τορρίτζέλλιος, ὁ Κατέλλιος, ὁ Βιβιανῆς, ὁ Βορέλλιος, ὁ Μαγαλόττιος, ὁ Ρήδιος, ὁ Μολπίγγιος, ὁ Μοντανάειος, ὁ Γαλιελλίνιος, ὁ Γελμάλδιος, καὶ ἄλλοι.

Μεγάλας προόδους ἐκαμνεν ἤδη ἡ ὀρθὴ Φυσικὴ καὶ πέρα τῆς Ἀλπεων (1), διὰ τῶν παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων τῶ Βούλε, τῶ Γκερρίχ, τῶ Ευκλῆς, τοῦ Λεβναίης, τῶ Ἀρτσαιπέις, τῶ Οὐίγνσνίς, ἡ Οὐίγνίς, τῶ Σβαμμερδάμ, τῶ Τερνεφορτίς, καὶ ἄλλων εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη περὶ τὰ τέλη τῆ αὐτῆς αἰῶνος ὁ μέγας Νότων, ὁ ὁποῖος ἐκαμε μεγαλωπύτην αὐξήσιν τὸσον εἰς τὴν Φυσικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὰ Μαθηματικά.

Ἡ Λογικὴ ὅμως καὶ Μεταφυσικὴ ἐκείντων ἀκόμι θαμμένη ἢ εἰς τὰς γολαστικὰς ὀμίχλας, ἢ εἰς τὰ μά-

(1) Εἰς τὴν Γαλίαν δηλ. Ὀμιλῆ ἔπος ὁ Συγγραφεὺς, ἐπεὶ ἐφιλοσόφη εἰς Ἰταλίαν, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τὴν Γαλίαν διὰ τῆς Ἀλπεων.

μάταια ονειράται τοῦ Καρτεσίου. Εἰς μάτῳ ἐπάξι-
σον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἀκόμι τῷ αὐτῷ αἰῶνος νὰ δείξῃ
καὶ εἰς αὐτὰς τῷ ἀληθινῷ ὁδῶν, ὁ ὑψηλὸς καὶ δε-
ξιότατος κτῆς Φραγγίσκος Βάκων ὁ ἐκ Βερολαμίας, διὰ
τὴν κανόνας ἀκόμι δὲν ἐκινήθη νὰ τῷ ἀκολουθήσῃ.

Πρῶτος, ὅπῃ ἔβαλεν εἰς παρᾶξιν τὰς σοφίας καὶ ἀ-
είτης κανόνας τῷ Βάκωνος, πόσον εἰς τῷ Λογικῷ,
ὅσον καὶ εἰς τὴν Μεταφυσικῷ, ἐστάθη Ἰωάννης ὁ Λάι-
κιος, ὅς τις ἐγεννήθη εἰς τὸ Οὐτιγγτόν εἰς τὰ 1632,
ἐκπιδόντας ἐπαύῳ εἰς ταύτῳ τῷ ὕλῳ τὸ ἀθάνα-
τον πόνημα, ὅπῃ ἐπιγράφεται „ Δοκίμιον φιλοσοφί-
κῶν περὶ τῷ ἀνθρωπίνου νοός“. Τῷ τὸ πόνημα τὸ
διαίρει εἰς τέσσαρα Βιβλία· εἰς τὸ πρῶτον ἀναίρει
τῷ ὑπόθεσιν τῷ Καρτεσίου περὶ τῷ ἐμφύτων ἰδεῶν
καὶ ἀρχῶν· εἰς τὸ δεύτερον δείχνει τῷ ἔοπῳ ποσο-
γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῷ αἰδήσιν, καὶ τῷ σκέψι-
ῶλαι αἱ ἰδέαι· εἰς τὸ τρίτον παραματῶεται περὶ
τῷ λέξεων, διὰ τῷ ὁποῖων δηλῶνται αἱ ἰδέαι, καὶ
παρανεύει ἐξάίρετα πράγματα περὶ τῷ φύσεως,
ρηήσεως, καὶ καταχρήσεως αὐτῶν τῷ λέξεων. Εἰς τὸ
τέταρτον μεταβαίνει εἰς τὰς γνώσεις, τῶν ὁποῖων ἐκ-
θέτει τὰς βαθμῆς, τῷ ἔκτασιν, τῷ ἀλήθειαν, τὸν
ἔοπον, κατ' ὃν διορίζεται ἡ βαβαιότης, ἡ πιθανότης
τῶν ἰδίων· δείχνει τὰς πηγὰς τῶν σφαλμάτων, καὶ
ἀναίρει ἐπιπολαίως τὴν καθόλα διαίρεσιν τῶν ἐπιστη-
μῶν. Ἐξαιρέτως σκέψις τῷ πρακτικῷ Λογικῷ ἐ-
κπρόθεσε καὶ εἰς τὸ πόνιμά τε τὸ ἐπιγραφόμενον „ Ο-
ἰκονομία τοῦ νοός εἰς τῷ ἔροναν τῷ ἀληθείας“ τὸ ὅ-
πῃον ἐξεδόθη μετὰ τὸν θανάτον τε, εἰς ἔοπον ὅπῃ
ἡ Λογικῇ, καὶ Μεταφυσικῇ εἰς τῷ τὸν αἰοίδιμον ἀν-
δρὶ οφείλει ἀρονγμενάως τὸ πρῶτον σερμένιον τῷ οὐ-
τως εἰπεῖν, καὶ τῷ μεγίστῳ ἐπίδοσιν, ὅπῃ ἔλαβον
εἰς τὸ μετὰ ταῦτα.

Πρῶτος, ὅπῃ ἔβαλεν εἰς χεῖσιν τὰς ἀρχὰς τῷ Λα-
κίῳ εἰς τῷ Ἰταλίῳ εἶναι Ἀντώνιος ὁ Γενελώσιος,
Διδάσκαλος τῷ Φιλοσοφίας εἰς τὸ γενικὸν σχολεῖον τῷ

Νεαπόλεως, ὁ ὁποῖος εἰς τῷ Λογικῷ ἐκπρόθεσε καὶ
τῷ Κετικῷ, καὶ ἐπέγραψε διὰ τῷ τὸ πόνιμά τε,
Στοιχεῖα τῷ Λογικοκετικῷ Τέχνῃ· καὶ εἰς τὰ σοι-
χεῖα τῷ Μεταφυσικῷ ἐχώρησε μετὰ πολλὴν βαθύτητα
εἰς τὸ νὰ ἀναλύσῃ καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ πλέον ἀξιολο-
γώτερα ζητήματα.

Εἰς δὲ τῷ Γερμανίῳ πρῶτοι, ἡ ἀνάμεσα εἰς τὰς
πρῶτας, ὅπῃ μετεχειρίθησαν τὸν Λάκιον εἶναι ὁ Π.
Παῦλος ὁ Μάκος, καὶ Σιγισμόνδος ὁ Σπορχονάς, Δι-
δάσκαλοι τῷ γενικῷ Σχολεῖῳ τῷ Βιόννης, οἱ ὁποῖοι
καὶ αὐτοὶ δὲν ἔμειναν κατόπι ἀπὸ τὸν Γενελώσιον, καὶ
μᾶς ἀφήσαν δύο πολυτίμους παραματείας περὶ τῷ
Λογικῷ, καὶ Μεταφυσικῷ.

Ὡς πόσον ὁ Λάκιος ἐγύρω εἰς τὰς δυνάμεις, καὶ
ἐνεργείας τῷ ψυχῆς δὲν ἔκαμον, εἰμὴ μόνον μίαν
ἀπλῶ νύξιν, καὶ πρῶτος, ὅπῃ ἐπεχειρίθη μίαν ἐ-
σπεδασμένην καὶ ἐντελῆ ἀνάλυσιν αὐτῶν, εἶναι ὁ Ἀβ-
βᾶ Κονδυλίας ὁ Γάλλος, πρῶτον εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς
τῷ ἀνθρωπίνων γνώσεων Δοκίμιόν του, καὶ ἐπειτα
λεπτομερέστερον εἰς τῷ περὶ αἰσθημάτων Πραγμα-
τεῖαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑποθέτωντας εἶνα ἄγαλμα ἐμ-
ψυχον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ δοθῇ πρὸς τὸ δο-
κῆν πότε ἐτέτη ἡ αἰδήσις, καὶ πότε ἐκείνη, δείχνει
τῷ ἔοπῳ ἡμπορεῖσαν νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὸ, καὶ νὰ ἀ-
ναπτυχθῆν μίαν κατόπι τῷ ἀλλῆς ὅλαι αἱ δυνάμεις
καὶ ἐνεργείαι τῷ ψυχῆς. Ἡ γνώμη τῷ Κονδυλίας ὅτι
ὅλαι αἱ δυνάμεις ἀνάγονται εἰς τῷ αἰδήσιν, καὶ δὲν
εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀπλοῖ ἔοποι τῷ ἰδίᾳ αἰδήσεως,
ἴσως νὰ μὴ εἶναι ἀποδεκτά· καὶ εἰς τὸ ἄγαλμά τε
ὑποθέτει ὁμοίως πολλὰ πράγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα
δυσκόλως ἴσως ἠθελεν ἔλθῃ εἰς τῷ κατάστασιν, ὅ-
πῃ τὸ πλάττει. Ὡς πόσον προσητέρα ἀπὸ αὐτῷ κά-
νεῖς ἄλλος δὲν ἀπόκτησε καλλίτερα τὸ ἀναλυτικὸν
πνεῦμα, κἀνεῖς δὲν τὸ ἐξάπλωσε περὶασότερον, καὶ
μετὰ τὸ παράδειγμα, καὶ μετὰ τὴν συμβεβηέν, κἀνεῖς δὲν
ἐδείξε καλλίτερα τὸ μάταιον καὶ ἐπικίνδυνον τῷ ἀφρη-
μέ-

μεθ' αυτων συσημάτων, μήτε εδίδαξε καλλίτερα τῶν ἀλλήλων
θινῶν ἐφαρμογῶν τῆς Λογικῆς, καὶ Μεταφυσικῆς εἰς
ὅλας τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας.

Τῶν ἰδίων ὑπόθεσιν τῆ ἐμφύχου ἀγάλματος ἐπή-
ρουν εἰς τὸ ἐδικόν τε ἀναλυτικὸν Δοκίμιον περὶ τῆς οὐ-
νάμεων τῆς ψυχῆς καὶ Κάρολος ὁ Βονέτ, πολίτης τῆς
Γενέβρας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπάχισε μὲ πολλῶν σαφῶν
καὶ ἀκρῶν ἀγχίνοιαν νὰ εἰχωρήσῃ εἰς τὸν μηχανισμόν
τῆς ἐνεργειῶν τῆ νοός. Εἰς τὴν Παλιγγενεσίαν τε (1)
ὅμως θέλωντας νὰ ἐξηγήσῃ τίνι ἔστω ἔχει νὰ γέ-
νη ἡ ἀνάστασις τῆς σωματίων, φαίνεται ὅτι παρεξέστη
τῆ δέοντος.

Ἡ Λογικὴ καὶ Μεταφυσικὴ ὀφείλει πολλὰ διὰ τῶν
Βελτιωσίν τις καὶ εἰς Δαλαμπέρτ τῶν Γάλλων, ὁ ὁ-
ποῖος πολλὰ ἐξαιρέτως σκέψεις παρεκείρει εἰς τὸν
ποροισιακὸν λόγον τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, καὶ εἰς ἐπι-
μιτὰ συγγραμμάτα τε.

Ἐξαιρετὰ παράγματα εὐρίσκονται προσέτι καὶ εἰς
τὰς δύο ἐπιστολάς περὶ κωφῶν καὶ βιβλίων τῆ Διδερῶ,
ὁμοίως καὶ μερικὰ τῶν μεταφυσικῶν Ἄρθρων τε, ὅπῃ
περιέχονται εἰς τῶν Ἐγκυκλοπαιδείων τῆς Γαλλίας.

Καὶ ἡ θεωρία τῶν τερπνῶν αἰδημάτων τῆ Εὐκ
Πέλλε, εἶναι εὖ βιβλίον μικρὸν μὲν τὸ μέγεθος,
πλήρες ὅμως μεταφυσικῆς ποιότητος.

Βαθύτατος Μεταφυσικὸς ἐσάθη καὶ παρ' ἡμῶν (τοῖς
Ἰταλοῖς διηλαθῆ) καὶ Ἰωάννης Βαπτιστῆς ὁ Βίκος, καὶ
κέλευμα ὅπῃ εἰς τὰ στοιχεῖα μιᾶς νέας ἐπιστήμης δὲν
ἔως μὲ τῶν βαθύτητα μίαν περὶ αὐτῶν σαφή-
νειαν.

Ὁξέτατοι Μεταφυσικοὶ ἐχημάτισαν ἀκόμι Ἐλβε-
τιος ὁ Γάλλος, καὶ Χάμ ὁ Ἄγγλος, οἱ ὁποῖοι καὶ ἠ-
θέλων εἶναι περὶ αὐτῶν ἐπαινῶν ἀξιοί, αὐ ἐκλιπῶν
ὀλι-

(1) Βιβλίον ὅπως ἐπιγραφόμενον.

ὀλιγώτερον ὁ πρῶτος εἰς τὸν Ἐπιχειρησμόν, καὶ ὁ δὲυ-
τερος εἰς τὸν Σκεπτισμόν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσημοι ὁ-
χι ὀλιγώτερον ἐσάθησαν καὶ Πέτρος ὁ Βαύλ εἰς τὸν
ἀπερασμὸν αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ὅμως πολλάκις ἀντι-
φάσκει αὐτὸς ἑαυτῶν, καὶ ὁ Βερκελάϊος εἰς τὸν παρόν-
τα αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἔβαλε τὰ δυνατὰ τε νὰ ἀποδεί-
ξῃ μὲ πολλῶν ἀγχίνοιαν τῶν ἀνυπαρξίαν τῆς σωμα-
τίων, μ' ὅλον ὅπῃ παράγματι ἔδειχνεν ὅτι ἦτον πολλὰ
πληροφορημένος περὶ τῆς ὑπάρξεώς των.

Μεταφυσικὸς βαθύτατος ἐσάθη εἰς τὸν αἰῶνα μας,
καὶ Ἰωάννης Ἰάκωβος ὁ Ρασῶ, ὁ πολίτης τῆς Γενέ-
βρας, ὁ ὁποῖος διὰ τὰ παράδοξα καὶ ἀλλόκοτα, εἰς
τὰ ὁποῖα ἔπεσε περὶ αὐτῶν ἀπὸ καθεὶ ἄλλου, κα-
τήνησε νὰ γένη, μὲ ὅλλω τὴν ὑψηλότητα καὶ βαθύτη-
τα τῆ νοός τε, ὁ πλέον δυσυχέστερος ἀπὸ ὅλους τοὺς
ἀνθρώπους.

Τὰς ἐπαίνας τῆς βαθυνοίας δὲν εἶναι δίκαιον νὰ
τῆς σερηθῶν καὶ οἱ δύο Ἄγγλοι Σιαφτεσβέρυς, καὶ
Χεθουσαν, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἠθέλων κάμῃ καλλίτερα,
αὐ διέτριβον ὀλιγώτερον εἰς ἐκείνῃ τῶν ἀγνωστων καὶ
φαντασιῶν ἐπιτῶν αἰδησιν, ἢ ἠθικῶν αἰδησιν, ὅ-
πῃ ἠθέλησαν νὰ καταστήσῃν ἐσωτερικὸν κεντῶν τοῦ
καλῆ καὶ ὠραία, τὸ ὁποῖον τὸ ἐπεχειρήθη, ἀροπήτερα
καὶ ὁ Κεμβερλαῦδ.

Περὶ τῆ ὠραία ἔξέδωκε καὶ ὁ Π. Ἀνδρέας μίαν
παραγματεῖαν, ἡ ὁποῖα καὶ αὐτῇ δὲν εἶναι σερημὸν ἀ-
πὸ μεταφυσικῆς σκέψεις. Ἀγκαλὰ αὐτὸς δὲν εἶδε
τῶν ἀληθινῶν ἀρχῶν τε καθῶς μήτε ὁ Διδερῶ, εἰς
τὸ Ἄρθρον Beau (ὠραῖον) τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

Πολλὰς ἐπαίνας ἔλαβεν ὁ Κλέρκ εἰς τῶν Κεντι-
κῶν, καὶ πολλῶν κρότον ἔδωκεν ὁ Κλάρκ εἰς τὰς περὶ
διασῆματος, χρόνου, Θεῶν, ψυχῆς, ἐλευθερίας, κτλ.
φιλονεικίας τε.

Ἡ τῆ γλαυαῶν Μεταφυσικὴ ὀφείλει πολὺ εἰς τὸν
Λανκελδτ, εἰς τὸν Μαρσαί, εἰς τὸν Βροσέ, εἰς τὸν
Βαζέ, εἰς τὸν Χέρδερ, καὶ ἄλλους καὶ τῶν ἐπιρροῶν
τῆ

των γλωσσῶν ἐπιπῶ εἰς τὴν ὀρθὴν λόγον τὴν ἐπιπραγ-
ματεύθη αἰεὶ ὁ Σάλτζερ, ὁ ὁποῖος ἐσάθη ἱκανὸς
να εἰσάξῃ εἰς τὴν πρῆν τῶν αἰράων, ἢ ἐγγενῶν τε-
χνῶν θεωρεῖται τὸ φῶς τῆς πλέον καθαρᾶς καὶ ὀρ-
θῆς Μεταφυσικῆς, διὰ τὴν σαφηνίστην, καὶ τὴν ἀποδείξῃ
πρὸς ἀληθινὰς ἀρχὰς τῶν.

Τῆτο τὸ μεταφυσικὸν φῶς τὸ μετέφερον ὁμοίως καὶ
εἰς τὴν Ἰσορίαν ὁ Χέμ, ὁ Ροβερτσῶν, ὁ Ἀββᾶ
Μαμβλῦ, ὁ Μιλλιότ, ὁ Κορδυλιὰκ, ὁ Μοχεγαῦ,
ὁ Γιββῶν, ὁ Δουίνης, καὶ ὁ Βερτόλαος. Εἰς τὴν Νο-
μοθεσίαν ὁ Μοντεσκιᾶ, ὁ Λάκιος, ὁ Βερλαμάκιος,
ὁ Μαρκέζος Βηκκαεῖας, καὶ ὁ Καβαλιέρος Φιλαγκέ-
ειος. Εἰς τὰ Οἰκονομικὰ ὁ Μαρκέζος Μιραβῶ, ὁ
Χέμ, ὁ Τεργῶτ, ὁ Νέκκερ, ὁ Γαλόνηης, ὁ Μορε-
λέτ, ὁ Ἀββᾶ Γενυῶσιος, ὁ Ἀββᾶ Γαλλιαῖος, ὁ
Κόντε Κάρλος, ὁ Κόντε-Βήρριος, ὁ Ἀββᾶ Βάσκος, καὶ
ἄλλοι. Ἀγκαλὰ καὶ δεῦ ἐπαινεῖται καθ' ὅλα ὅλοι οἱ
εἰρημεῖοι Συγγραφεῖς.

Εἰς τὴν Ἠθικῶν, ἢ ὁποῖα εἶχεν ἀυξήσει ἤδη πο-
λὺ ἀπὸ τῆς πρῆν παθῶν πραγματείας τῆς Καρτε-
σίης, καὶ τῆς Λαχιάμβρ (de la Chambre), ἀπὸ τῆς
Χαρακτήρας τῆς Βραυῆρη, ἀπὸ τῆς Ἠθικῆς Σκέψεως
τῆς Δακῆς τῆς Ροχεφουκῶλτ, ἀπὸ τῆς Συγγραμμάτα τῆς
Παρφουδῶρ, τῆς Κεμβερλαῦδ, τῆς Σχιαφτεσβῆρ, καὶ
ἄλλων πολλῶν, ἐπρόδρασαν εἰς τὸν φῶς ὁ Χηρσι-
σῶν, ὁ Χέμ, ὁ Μωπερτουῖς, ὁ Τρηβλέτ, ὁ Φοιτε-
νέλης, ὁ Π. Σπελίνιος, ὁ Π. Βόγλιος, ὁ Ἀββᾶ
Κασίνας, καὶ ἄλλοι.

Ἐνὶ λόγῳ ἀφ' ἧς ἀρχισε νὰ ἐξαπλόνηται τὸ ἀνα-
λυτικὸν πνεῦμα, δεῦ εἶναι σχεδὸν τέχνη, ἢ ἐπιστήμη,
τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ νὰ μὴ εἰσηγήθησαν μὲ τὰ τῆς
τῆς μεθόδου καθήπερα.

Εἰς τὴν κρείως ὅμοιος καλεσμένῳ Μεταφυσικῶν ἀ-
πὸ τῆς πλέον προσφάτης περὶ φήμης Ἰταλῆς διέφερον
κατ' ἐξοχίαν ὁ Ἀββᾶ Δραγγέτης, ὁ Ἀββᾶ Βενίνης,
ὁ Ἀββᾶ Τέσας, καθὼς εἰς τὴν Λογικῶν ὁ Σοεῖας,
ὁ Π.

ὁ Π. Κορσίνιος, ὁ Π. Φρομόνδος, ὁ Π. Βαλδιώττης,
καὶ ὁ Ἀββᾶ Ροσῆιος.

Ταῦτα μὲν ὡς ἐν συνόψει περὶ τῆς Φιλοσοφίας,
καὶ τῶν αὐτῆς ἐπισημοτέρων Διρέσεων καὶ Φιλοσόφων
ἀπ' ἀρχῆς κόσμου σχεδὸν ἕως τῆς σήμερον. Αἱ ὁμοίως
παρεσιωπήθησαν τινὲς Συγγραφεῖς, ἀξιοὶ νὰ ἀναφερ-
θῶν, τῆτο ἄς ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἐλάττωμα τῆς ἐμῆς
μνήμης, καὶ τῆς ἀγνοίας τῶν Συγγραμμάτων τῆς (ἵ-
πειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τινὰς ὅλα, καὶ νὰ
ἐνθυμῆται τὰ ἐγνωσμένα) καὶ ὅχι εἰς ἕλκειν τῆς
ὀφειλομένης τιμῆς εἰς ὑποκείμενα ἀξία πάσης λα-
τρείας, διὰ τὴν δαλόσιν, ὅπως ἔκαμαν μὲ τὰ πανή-
ματά τῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα (1).

(1) Ὅποιος ποθεῖ νὰ λάβῃ πλέον ἐκτεταμένης ἰδίας τῆς
Φιλοσοφικῆς Ἰστορίας, μάλιστα διὰ τῆς Παλαιᾶς, ἢμπορεῖ νὰ
διαβάσῃ τὰ Ἀρσκοντα ποιῆ Φιλοσόφοις πρὸ Πλάτωνα, Διογέ-
νους Λαέρτιου πρὸς Βίους καὶ Φιλοσόφων, Σπέρκην πρὸ περὶ αἰδίου
Φιλοσοφίας, Βοσσίον πρὸ περὶ Φιλοσοφίας καὶ Φιλοσόφων Διρέ-
σεων, Σταυλεῖον τὴν Φιλοσοφικὴν Ἰστορίαν, Βρυκέρου τὴν Κρι-
τικὴν Ἰστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, πρὸ Δελανῶδε τὴν Κριτικὴν
Ἰστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, πρὸ Βοναφῶδε τὴν Ἰστορίαν, καὶ ἀνα-
καίνισιν πάσης Φιλοσοφίας, πρὸ Φορμαῖου τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς
τὴν συνοπτικὴν Ἰστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ τῆς εἰρημεῖας Βιβλία ἡμᾶς δεῦ ἔχομεν ἄλλα, εἰμὴ Διο-
γενῆν πρὸν Λαέρτιον, καὶ πρὸν Πλάτωνα. Ἰὰ λοιπὰ ἄλλα ἢναι
Λατινικὰ, καὶ ἄλλα Γαλλικὰ. Εὐχῆς ἔργον ἡσὸν νὰ ἀποκτήσωμεν
καὶ τὴν Κριτικὴν Ἰστορίαν πρὸ Βρυκέρου, ἢ ὁποῖα εἶναι εἰς Βι-
βλίον Δαυμάσιον, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπῆρην ὁ κύρ Εὐγένιος
ὅλα σχεδὸν ἑκάνα, ὅπως σορίζουν τὴν Λογικὴν πρὸ, δεῦ λέγω εἰς
τὴν προσηγουμένην Ἰστορίαν, ἀλλὰ εἰς ὅλον τὸ Βιβλίον, καθὼς
εἶναι πρὸ ἐπίγραμμα πρὸ Δημοκροῦ Ἡρακλείτου, ἢ ὁμοίως πρὸ
μὴ ἐπιτυχευανόντων τῆς Φιλοσοφίας μὲ πρὸν Ἰξίωνα, καὶ ἄλλα
μυρία. Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ τινὰς ἀρότερον, καὶ μὲ ποιῆς βόπης;

Εἰς τῆς ἡμέρας μας ἀνεφῆν καὶ μία νέα Διρέσις ἢπως εἰπῆν
Φιλοσοφίας εἰς τὴν Γερμανίαν, τῆς ὁποίας Ἀρχηγὸς εἶναι ὁ
περὶ φημος Καντ, ἀνὴρ γοῦς ὀξυπέτην καὶ ὑψηλῶν, ὁ ὁποῖος καὶ
σωτήγραφε πολλὰ, καὶ κρότον ἔδωκε πολλῶν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώ-
πην,

πλή, καὶ ὁπαδὸς ἔχει πολλὰς, οἱ ὁποῖοι συνήγαγαν ἡμειστοὶ
 σπέρμα καὶ ὅλον εἶνα συγγράφον. Ἡ Γερμανία ὅλη σχεδὸν πῖν ση-
 μερον πὸ Καστιανὸν Σύστημα ἀρεσβόει, καὶ διατείνονται ὅτι ὁ
 Κεῖντ, καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῶ ἑκάμην εἰς τὴν Φιλοσοφίαν (νόει μοι
 τὴν Λογικῶν, Μεταφυσικῶν, καὶ Ἠθικῶν ἐν γενεῖ) τὴν με-
 ταβολῶν, ὅπῃ ἑκάμην προσιότερα οἱ Βάκονες, οἱ Λώκιοι, οἱ
 Κονδυλιὰκ· καὶ ὅτι ἡ Μεταφυσικὴ πύρα δὲν εἶναι πλέον ὑπο-
 θέσεις, καὶ σοφίσματα, ἀλλὰ ἀλήθειαι γεωμετρικῶς ἀποδεδειγμένα
 περὶ τῆς ὁποίας πύτης Φιλοσοφίας, δὲν ἰξόρω νὰ εἰπῶ πε-
 ρισσότερον ἄλλο, εἰμὴ ὅτι εὐχομαι νὰ ὀρεθῆ κανένας ἀπὸ τῆς
 ὁμογενεῖς μας γένος, ὅπῃ ἐασάδεσαν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ εἰς
 τὴν Γερμανικὴν Διάλεκτον, καὶ ἔλαβον τὴν τύχην νὰ πῖν πᾶ
 νάματι αὐτῆς τῆς Φιλοσοφίας, νὰ πᾶ μεταχαιτῶσεν καὶ εἰς τὸ
 γένος μας, διὰ νὰ ἀπαλαχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως,
 καὶ πᾶ σοφίσματα ἢ ἄλλο πᾶ δε μεταφυσικῶμενων, καὶ νὰ ἴδῃ
 δὴ ὁ μῦθος πᾶ Γκαλέρτ, ἐν ᾧ παρικήζει ὁ τῆς Λειπίας Φι-
 λσοφος τῆς μεταβολῆς τῆς Φιλοσοφίας μετὰ τῆς πᾶ πῖλυ, ἢ
 ποὶ πᾶ καπέλλο, πὸ ὁποῖον μὲ ὅλας τῆς μεταφορφώσεως, ὅπου
 ἔλαβεν, ἀφ' οὗ ὀρέθη ἕως πᾶρα, δὲν ἔγινε περὶσσότερον ἢ
 πὸ καπέλλο.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΛΟΓΙΚΗΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ προτέρημα, ὅπου ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐπιπᾶ εἰς
 τὰ ἄλλα ζῶα, συνίσταται προσημενῶς εἰς τὴν ῥῆ-
 σιν τοῦ λόγου (1), ἢτοι τῆς δυναμείως ἐκείνης, διὰ
 μέσου τῆς ὁποίας αὐτὸς μόνος ἢμπορεῖ νὰ ἀναβαῖνῃ
 ἀπὸ τὰ μεμενὰ πράγματα εἰς τὰ καθόλου, ἀπὸ τὰ
 ἀπλᾶ εἰς τὰ συνῶματα, ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα εἰς τὰ
 ἀφηρημένα, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ εἰς τὰ νοητὰ καὶ, πα-
 ραβάλλωντας τὰ πράγματα πὸς ἄλληλα, νὰ προσ-
 διοείζη τὰς ἀναφορᾶς των, νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰς ἀρχὰς
 των, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς συνεπείας· νὰ αὐξάνῃ μάλ-
 λον ἢ μᾶλλον καὶ νὰ τελειοποιῆ τὰς γνώσεις τῶ (2),
 καὶ νὰ διακεῖνῃ εἰς αὐτὰς τὰς διαφόρους βαθμοὺς τῆς
 πιθανότητος, καὶ βεβαιότητος, καὶ νὰ διασέβῃ ὀφῶς
 τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τὸ ψεῦδες.

Τῆτο τὸ εἰσᾶρετον δῶρον, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐτίμη-
 σεν ὁ Δημιουργὸς τῆς φύσεως, πρέπει νὰ τὸ τιμᾶ πε-
 ρισ-
 ελο-

(1) Διαφόρους ὀρισμὸς αὐτὸν λόγῳ ἀπέδωκαν οἱ φιλοσοφῶντες,
 τῆς ὁποίας ἢμπορεῖ τινὰς νὰ πᾶς ἰδῆ εἰς τὴν Μεταφυσικῶν πᾶ
 Σπορχενάκ. (Βιβλ. Γ'. Μέρ. Α'. Κεφ. Α'.) Οὗτος, ὅπου
 ἀπέδωκαμεν ἡμεῖς ἐπιπᾶ εἶναι ὁ πλέον ἐκπέταμένος, καὶ φα-
 νοταὶ ὅτι αὐτὸς περιλαμβάνει ὅλας.

(2) Εἰς αὐτὴν πῖν τελειοποίησιν πῶν γνώσεων δέσει προσημε-
 νῶς ὁ Ρυοῶ πῖν μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων ζῶων διαφορᾶ.

ελασώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο, καὶ νὰ καταβάλλῃ μεγαλωτάτῳ σπουδῇ, διὰ νὰ ἰξούρη νὰ τὸ μεταχειρίζηται καλῶς· διὰ τὴν κατὰ τὸ λογικὸν διασέλλει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ἔτσι ἢ καλλιτέρα καὶ δυσωχότερα χεῖσις τῆ ἰδία διακρίνει ἄνθρωπον ἀπὸ ἄνθρωπον, καὶ ἀποδείχνει τὸν εἶνα προτιμότερον ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Διὰ τὸτο λοιπὸν ἡ Λογικὴ, τὸτ' ἔστιν ἡ τέχνη ἐκείνη, ὅπερ μᾶς διδάσκει νὰ κάμνωμεν ὀρθὴν χεῖσιν τῆ λογικῆς, εἶναι ἡ πλέον ἀναγκασιότερα ἀπὸ ὅλας, καὶ πρέπει νὰ τὴν σπουδάζωμεν μὲ μεγαλωτάτην φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν. Μεγαλωτάται ἀναμφιβόλως εἶναι αἱ ὠφέλειαι, ὅπερ ἡμποροῦν νὰ πορεύθῃ ἀπὸ κάθε ἄλλῳ ὀποιοῦνδήποτε τέχνῳ, ἢ ἐπιστήμῳ, ὅθεν καὶ πρέπει ὅλας νὰ τὰς καλλιεργούμεν ποίαν πλεοναστότερον, καὶ ποίαν ὀλιγώτερον. Δὲν εἶναι ὅμως καμμία ἄλλη τόσο ὠφελίμος καὶ τόσο ἀναγκαία, ὅσον εἶναι ἡ Λογικὴ· διὰ τὴν ἡμπορεῖ τις νὰ ὑστερήται πολλὰς ἄλλας, καὶ νὰ εἶναι μὲ ὅλον τὸτο δοκιμὸς εἰς τὰς λοιπὰς· χωρὶς ὅμως τὴν ὀρθὴν χεῖσιν τοῦ λογικῆς, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀδοκιμήσῃ εἰς τίποτε· καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι, ὅπερ θέλου νὰ ἀχοληθῶν εἰς ἄλλας τέχνας, ἢ ἐπιστήμας, ἀπὸ αὐτῶν πάντοτε πρέπει νὰ κάμωμεν ἀρχὴν· ἐπειδὴ χωρὶς τὴν τέχνην τῆ συλλογίζεσθαι, δὲν ἐλπίζεται ποτὲ ἐπίδοσις εἰς τὰς λοιπὰς (1).

Εἶναι ἀληθινόν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ χωρὶς τὴν σπουδὴν τῆ βιβλίων, φθάνου νὰ συλλογίζωνται ὀρθῶς εἰς πολλὰ πράγματα, καὶ νὰ ἀποκρίσθωσιν τὴν καλεσμένην φυσικὴν Λογικὴν (2), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν γιν-

φρονᾶται μαζί μας, δὲν ἀποκρίσθαι, παρὰ μὲ πολλὰ τὴν σπουδὴν καὶ σκέψιν ἐπάνω εἰς κείσας καὶ διανοήματα τόσο ἑδικά μας, ὅσον καὶ ἑσῶ, καὶ διὰ μέσας μακρὰς πείρας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ πολλὰ καὶ συχνὰ σφάλματα· εἰς τὸν ὅπον ὅπερ μεταξὺ τῆς φυσικῆς Λογικῆς, καὶ ἐκείνης, ὅπου ἄνομάζομεν τεχνικὴν, αἱ πρώται καὶ κλειώτεραι διαφοραὶ εἶναι, ὅτι ἡ φυσικὴ πρώτη μὲν εἶναι δυσκολώτερα εἰς τὸ νὰ ἀποκριθῇ· ἐπειδὴ κατ' εἶδος ἀναγκάζεται νὰ τὴν δημιουργήσῃ, ἔτιωσ εἰπεῖν, μόνος ἀφ' ἑαυτῆς, χωρὶς βοήθειαν ἄλλων, καὶ μὲ μόνῳ τὴν ἑδικὴν τῆ σκέψιν καὶ πείραν· Δυστότερον δὲ εἶναι ἑσῶτερα καὶ ὀλιγώτερον ἐκτεταμένη· ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ δύσκολον εἶναι μόνος, μὲ μόνῳ τὴν ἑδικὴν τῆ χεῖσιν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ ὅλας ἐκείνης τῆς κανόνας τῆ διακρίσεως, ὅπερ ἀνεκαλύφθησαν ἕως τώρα ἀπὸ τύσας ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κατεγίνησαν τὸσους αἰῶνας εἰς αὐτῶν τὴν ἔρεσιν. Τελτον εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλὴς· ἐπειδὴ εἰς τὸ διανοεῖσθαι εἶναι τόσοι κίνδυνοι τῆ νὰ πλανηθῇ τις, καὶ νὰ συγχύσῃ τὴν ἀλήθειαν μὲ τὸ ψεῦδος, τὸ ὄν μὲ τὸ δοκῶν, ὅπου εἶναι πολλὰ σπᾶνίον νὰ μὴ προσκρίσῃ (σκοπέψῃ), ἢ νὰ μὲν ἀποπλανηθῇ τῆς εἰσείας, ὅποιοι διαβαίνει αὐτῶν τὴν ὁδὸν μόνος, χωρὶς ὀδηγὸν ἐπιτήθειον (1).

Τὰ συχνὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νὰ ἀχαιεστηθῶν εἰς μόνῳ τὴν φυσικὴν Λογικὴν, ὅ ἔστιν εἰς μόνῳ τὴν ἑδικὴν τῆ σκέψιν καὶ πείραν, ἐπαρακίνησαν χωρὶς ἀμφιβολίαν μερικὰς φρονιμωτέρης καὶ εἰδημόνεσέρης εἰς τὸ νὰ πᾶχίσωσιν νὰ ἀνάξῃ

(1) Ὄρθως ἄρα ἡ Λογικὴ ἀνομάθει κλειδί πᾶν ἐπιστημῶν, ὡς αὐτὸ ὅπερ αὐτὴ εἶναι ἐκείνη, ὅπερ ἀνοίγει τὴν εἰσοδὸν εἰς αὐτὰς, καὶ χωρὶς αὐτῆς δὲν ἡμπορεῖ τις νὰ εἰσαίρῃ εἰς καμμίαν.

(2) Ἡ φυσικὴ Λογικὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐκείνην, ὅπερ κοινότερον λέγεται καλὴ αἰσθῆσις, buon senso.

(1) Δὲν εἶναι (λέγει ὁ Συγγραφεὺς τῆς πέχνης τοῦ νοεῖν, Ομιλ. Α.) ἀπὸ κανὸνα πρᾶγμα προτιμότερον ἀπὸ τὴν καλὴν αἰσθῆσιν; καὶ τὴν ἀδύνησιν τοῦ νοός εἰς τὸ νὰ ἡμπορῇ τις νὰ νὰ κείνη πᾶν τῆ ἀλήθειας καὶ ψεύδους· ὅμως εἶναι ἀπᾶν πᾶρᾶδοξον νὰ βλέπωμεν πᾶσον σπᾶνίον εἶναι αὐτὴ ἢ ἀρετὴ.

βαθμοὶ τῆς πιθανότητος, ἢ βεβαιότητος, ὅπερ ἡμπορεῖ νὰ ἔχη κάθε μία, καὶ ποῖοι οἱ ἀσφαλεῖς κανόνες ἐκείνη, ὅπερ ὀνομάζεται κριτικὸν τῆς ἀληθείας, τῶν τ' ἔστι τὸ νὰ ἰξόρῃ νὰ διακρίνη εἰς κάθε μίαν τὸ βεβαιον ἀπὸ τὸ ἀβεβαιον, καὶ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τὸ ψεῦδες.

Δ'. Ἐπειδὴ τὰς γνώσεις ἐν γένει μὲ δύο μέσων τὰς αποκτοῦμεν, ἴτοι δηλαδὴ μὲ τὰς οἰκείας ἐδικὰς μας παρατηρήσεις καὶ σκέψεις, ἢ μὲ διδασκαλίαν ἑτέρων, θέλει εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἰδοῦμεν τί τρόπον πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν ἀφ' ἑαυτοῦ μας, ἴτοι διὰ τῶν οἰκείων σκέψεών μας, γνώσεις ἀκριβεῖς καὶ βεβαίας. Τὸ ὁποῖον τῆτο θέλει μᾶς δώσει ἀφορμὴν νὰ ὀμιλήσωμεν ἐπιπολαιῶς περὶ τῶν γενικῶν καὶ βασίμων ἀρχῶν τῶν διαφορῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὅπερ ποικιλοτρόπως εἰς διάφορα ἀντικείμενα τῶν γνώσεών μας καταγίνονται.

Ε'. Ἐπειδὴ αἱ γνώσεις, ὅπερ μανθανόμεν ἀπὸ ἄλλους, ἀφορῶσιν ἢ εἰς πράγματα διανοημάτων, ἢ εἰς πράγματα γεγονότα, θέλει εἶναι ἀναγκαῖον νὰ δεῖξωμεν ὡσαύτως τῆς χαρακτῆρας, διὰ τῶν ὁποίων νὰ διακρίνωμεν πόσον εἰς τὸ εἶνα, ἕσον καὶ εἰς τὸ ἄλλο εἶδος, ποῖαι εἶναι περαιτέρον, ἢ ὀλιγώτερον ἀποδεικτέαι, ἢ ἀπορριπτέαι, εἰς τὸ ὁποῖον τῆτο συλλίσταται ἢ καλουμένη κριτικὴ τέχνη· τέχνη ἀναγκαιότερα καὶ χρησιμώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλου.

Ζ', καὶ τελευταῖον. Ἐπειδὴ τὰ σφάλματα, ὅπου μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, προέρχονται ἢ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν πλοῖας, ἢ ἀπὸ τὸ νὰ κάμνωμεν κακῶς χρῆσιν τῆς λογικῆς, θέλει εἶναι χρεῖα νὰ ἐκθέσωμεν καὶ τὰ διαφορὰ αἰτία, ὅπερ μᾶς φέρουν εἰς τοῦτο, καὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων νὰ τὰ ἀποφύγωμεν.

Εἰς τὸ δεύτερον Μέρος θέλομεν ἀρχήσῃ παρῶτον ἀπὸ μίαν σύντομον ἐρώτησιν περὶ τῆς ἀρχῆς, φύσεως καὶ χρῆσεως τῶν λέξεων, τῆτ' ἔστι τῶν μέσων, δι' αἷν ἐξηγεῖται καὶ ἀποδείχνεται εἰς ἄλλως ἢ ἀλήθεια.

Β'. Ἀπὸ τὰς λέξεις, ὅπου εἶναι τὰ σύμβολα τῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, θέλομεν μεταβῆ εἰς τὰς προτάσεις, ὅπερ εἶναι αἱ διάφοροι συζυγίαι τῶν λέξεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται αἱ συζυγίαι τῶν ἰδεῶν, τῆτ' ἔστιν αἱ κλίσεις, καὶ θέλομεν ἐκθέσει τὰ διαφορὰ εἶδη των, καὶ τὴν χρῆσιν, ὅπερ πρέπει νὰ κάμνωμεν εἰς αὐτάς.

Γ'. Ἀπὸ τὰς προτάσεις θέλομεν μεταβῆ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, τῆτ' ἔστιν εἰς τὰς συζυγίαι, εἴτ' ἐν σειράς τῶν προτάσεων, δι' ὧν ἐκφράζονται τὰ διανοήματα, καὶ χηματίζονται αἱ ἀποδείξεις, τῶν ὁποίων καὶ τῶν θέλομεν ἐκθέσει τὰ διαφορὰ εἶδη, καὶ τῆς κανόνας, ὅπερ πρέπει νὰ φυλάττωμεν καὶ εἰς αὐτάς.

Δ'. Ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις νὰ παχίζεν ἄλλοι μὲ σοφίσματα, εἴτ' ἐν συλλογισμῶς κανὲς καὶ ψεύδῃς, διὰ νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ ἀπατήσῃ, ἢ νὰ παρασύρῃ τῆς ἀποφυλάκτες, θέλομεν ἀνακαλύψῃ ἀκριβῶς τὰς πολυχιδεῖς ποικιλότητας τῶν σοφισμάτων, καὶ διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἰς αὐτά, καὶ διὰ νὰ τὰ ἀμβλυώσωμεν, ὅποτε μᾶς τὰ προτείνεν ἄλλοι.

Ε'. Ἐπειδὴ συμβαίνει προσέτι συχνάκις νὰ ἀμφιβάλλεται, ἢ νὰ ἀντιφάσκῃται ἀπὸ τῆς ἀλλῆς ἢ ἀληθείας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τῆτο προκύπτει εἰδες καὶ λογομαχίαι, θέλομεν δεῖξει ποίους κανόνας πρέπει νὰ φυλάττωμεν εἰς ὁποιαδήποτε διάλεξιν, διὰ νὰ φαίνεται ἢ ἀλήθεια μὲ ἄλλω τῶν λάμψιν τῆς.

Ζ', καὶ τελευταῖον. Ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ πολλάκις νὰ φανερώσωμεν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν εἰς ἄλλους χωρὶς εἶδας τὰς ἀληθείας, ὅπου ἡμεῖς ἰξόρομεν, θέλομεν δεῖξει ποῖα εἶναι ἢ καλλιτέρα μέθοδος, ὅπου πρέπει νὰ φυλάττωμεν καὶ εἰς τῆτο.

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ

ΤΟΥ ΖΗΤΕΙΝ ΚΑΙ ΓΙΝΩΣΚΕΙΝ

Τ Η Ν

Α Λ Η Θ Ε Ι Α Ν.

Τετα είδη ἀληθείας διαστέλλουν οἱ φιλόσοφοι ἀλήθειαν μεταφυσικῶν, ἀλήθειαν λογικῶν, καὶ ἀλήθειαν ἠθικῶν.

Ἀλήθεια μεταφυσικὴ εἶναι ἐκεῖνη, καθ' ἣν εἶνα πράγματα ἔχει ὅλα ἐκεῖνα, ὅπου ἀνήκον εἰς τὴν φύσιν τε. Οὕτως ἀληθινὸς χρυσὸς, καὶ ἀληθινὸς ἄργυρος λέγεται ἐκεῖνο, ὅπου ἔχει ὅλας τὰς ποιότητας, ὅπερ ἀνήκον εἰς τὴν φύσιν τῆς χρυσῆς καὶ τῆς ἀργύρης. Κατὰ τὴν τὴν εἰρησίων ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἀληθινὰ, ἐπειδὴ ὅλα ἔχον τὰς ποιότητας, ὅπου ἀνήκον εἰς τὴν φύσιν των, τὰτ' ἔστιν ὅλα εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ εἶναι καὶ ὅποταν λέγεται ὅτι τὸ τάδε πρᾶγμα εἶναι χρυσὸς, ἢ ἄργυρος ψαδῆς, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἀληθινόν, ἀλλὰ ὅτι ψαδῶς ὑπολαμβάνεται χρυσὸς, ἢ ἄργυρος, ὅποταν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἄλλο τί.

Λογικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅταν αἱ ιδέαι καὶ αἱ κείσεις μας συμφωνῶν μετὰ τὰ πράγματα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται. Λογικὴ ἀλήθεια θέλει εἶναι, ὅποταν λέγωμεν φέρει πτεῖν ὅτι ὁ κύκλος εἶναι σρογγυλός καὶ λογικὸν ψεῦδος, ὅταν λέγωμεν ὅτι εἶναι τετραγώνος.

Ἡ δὲ ἠθικὴ ἀλήθεια σωλίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς διαθέσεων τῆς ψυχῆς μετὰ τὰς λέξεις καὶ τὰ κινήματα, δι' ὧν ἐκφράζονται. Ἀλήθειαν φέρει πτεῖν λέ-

γει

γει ἐκεῖνος, ὅπερ ἀποφαίνεται ὅτι ἔκαμεν ἐκεῖνο, ὅπερ ἀληθινὰ ἔκαμε καὶ ψαδεται ὅποιος ἀρνεῖται ἐκεῖνο, ὅπερ ἔκαμεν, ἢ ὁμολογεῖ ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ἔκαμε.

Περὶ τῆς μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας δὲν ἔχομεν νὰ ὁμιλήσωμεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς λογικῆς καὶ ἐπειδὴ ὡς πρὸς τὴν λογικὴν ἀλήθειαν τῆς πραγμάτων ἢ ψυχῆς μας ἢμπορεῖ νὰ δῦρεθῆ εἰς τέσσαρας καταστάσεις, εἰς ἀγνοίαν δηλονότι, ἀμφιβολίαν, ἀπλῶν ὑπόληψιν, καὶ βεβαιότητα, ἢ τέχνη ἄρα τῆς ζητεῖν καὶ γινώσκειν τὴν ἀλήθειαν συνίσταται εἰς τὸ νὰ διδάξῃ τὸν τρόπον, δι' οὗ ἀφαιρεῖται ἢ ἀγνοία καὶ ἀμφιβολία εἰς τὸ νὰ σημειώσῃ τὰς χαρακτῆρας, ὅπερ διαστέλλον τὴν ἀπλῶν ὑπόληψιν ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς βεβαιότητα εἰς τὸ νὰ δείξῃ τὰ μέσα, δι' ὧν ἢμπορεῖ τινὰς νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πιθανῶν ὑπόληψιν, ἢ εἰς τὴν βεβαιότητα καὶ εἰς τὸ νὰ δηλοποιήσῃ τὰς αἰτίας τῆς σφαλμάτων, διὰ νὰ ἢμπορῆ τινὰς νὰ τὰ ἀποφύγῃ.

Εἰς ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν ἢμπορεῖ νὰ φθάσῃ ὁ νῦν, εἰμὴ μετὰ τὴν χεῖσιν τῆς δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν τε, καὶ μετὰ τὴν ἐπίκτησιν τῆς ἀναγκαίων ἐννοιῶν καὶ ιδεῶν. Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς νὰ ἐκθέσωμεν τὸν τρόπον, καθ' ὃν πρέπει νὰ ζητῆται ἢ ἀλήθεια, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξηγήσωμεν ποῖαι εἶναι αἱ δυνάμεις καὶ ἐνεργεῖαι, ὅπερ πρέπει νὰ μεταχειρεθῆ ἢ ψυχὴ εἰς αὐτῶν τῶν ζήτησιν, καὶ πῶς διὰ τῶν ἀποκτᾶ τὰς διαφορὰς ἐννοίας καὶ ιδέας, ἀπὸ τῶν σύγκρισιν τῶν ὁποίων πρὸς τὰ ὑποκείμενά των προκύπτει ἢ ἀλήθεια.

Γ Μ Η Μ Α Α΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Τ Η Σ Ψ Υ Χ Η Σ.

Η ψυχή είναι εκείνη ή οσία, ὅπῃ εἰς ἡμᾶς νοεῖ, καὶ ἢ ὅποια θέλομεν δείξει εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Μεταφυσικῆς, ὅπου πραγματεύεται κατ' αὐτὸ περὶ ψυχῆς, καὶ διὰ τῆτο ὀνομάζεται Ψυχολογία, ὅτι εἶναι μία οσία φύσει πνευματικὴ, τῆτ' ἔστι καθαρά, ἀπλή, ἀδιαίρετος, ὁμοιωδῶς διάφορος ἀπὸ τῆς ὕλης, ἢ ὅποια οὐσα συρτηθεμένη ἐκ μερῶν, εἶναι πάντη ἀνεπίδεκτος ὁποιασδήποτε νοήσεως.

Τρεῖς δυνάμεις συνυφίζην κοινότερον νὰ διασέλθῃν εἰς τῆς ψυχῆς, ἢ ἐν δηλονότι, μνήμῃ, καὶ βέλησιν. Αὕτη ὅμως ἡ διαστολή δεῦν εἶναι ἀρκετὰ ἀκείβης· ἐπειδὴ δεῦν περιλαμβάνει ὅλας τὰς δυνάμεις, ὅπου πραγματικῶς διασέλθονται εἰς τὴν ψυχήν, αἱ ὅποια εἶναι κυρίως πέντε, καὶ εἶναι, αἱ ἡ δυνάμις τοῦ αἰσθάνεσθαι, β'. ἡ δυνάμις τῆ σκέπτεσθαι. γ'. ἡ δυνάμις τῆ μεμνήσθαι. δ'. ἡ δυνάμις τῆ βέλεσθαι· καὶ ε'. ἡ δυνάμις τῆ ἐνεργεῖν.

Εἰς τῆς παλαιῶν διαίρεσιν ἡ δυνάμις τῆ αἰσθάνεσθαι καὶ ἡ τῆ σκέπτεσθαι περιλαμβάνονται εἰς μόνην τῆς τῆ νοός, κακῶς ὅμως· ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ δύο δυνάμεις εἶναι πράγματι καὶ φύσει διάφοροι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλῃ (1). Ομοίως ὑποκάτω εἰς τὴν βούλησιν περιλαμβάνονται ἡ δυνάμις τῆ βέλεσθαι καὶ ἡ τοῦ ἐνεργεῖν.

(1) Ἡ δυνάμις τῆ αἰσθάνεσθαι εἶναι, κακῶς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον αἰσθάνεσθαι, κακῶς παθητικὴ, ἢ δὲ τοῦ σκέπτεσθαι εἶναι πῖναντίον ὅλην ἐνεργητικὴν.

ἐνεργεῖν, αἱ ὅποια ἀπέχουσι πολὺ ἢ μία ἀπὸ τῆς ἄλλῃ.

Ἐκ τῶναντίε ἡ δυνάμις τῆ κείνῃν καὶ τοῦ διανοεῖσθαι, κακῶς καὶ ἢ τῆ ἀφαιρεῖν, συνδέσθαι, καὶ ἀναλύειν τὰς ἰδέας, κτ. δεῦν πρέπει νὰ διασέλθῃν ἀπὸ τὰς ἄλλας δυνάμεις, τῆς ὅποιων αὐταὶ εἶναι ἀποτελέσματα ἄμεσα, μὴτε πρέπει νὰ κάμνωμεν, κακῶς ὁ Στορχνάς, (Μεταφυσικ. Τόμ. Γ'. Μέρ. Α΄.) μίαν ξεχωριστὴν κλάσιν τῆς δυνάμεως τῆ ὀρέγεσθαι, ἢ ἀποσρέγεσθαι, ἢ ὅποια κρέματα ἀμέσως, κακῶς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον τῆ, ἀπὸ τῆς δυνάμιν τῆ αἰσθάνεσθαι.

Μία πλήρης ἀνάλυσις τῆς ἔσθαι, κατ' ὅν ὅλας αὐταὶ αἱ δυνάμεις ἀναπτύσσονται ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν ἀνθρώπον, θέλει μᾶς ἀποπλανήσῃ ἐνταῦθα πολὺ ἀπὸ τῆς ὑπόθεσιν μας· ὅθεν ἀφίνομεν νὰ τῆς κάμνωμεν εἰς τὴν Ψυχολογίαν, ὡς καὶ ὅπῃ ἐκεῖ εἶναι κυρίως ὁ τόπος τῆς, καὶ ἐνταῦθα κάμνωμεν μόνον μίαν ἐπιπόλαιον σημείωσιν, ἢ ὅποια ὅμως θέλει ἀρκέσει εἰς δύκολωτέραν κατάληξιν τῆς ἔξῃς ρηθισομένων εἰς τῆς παρῶσαν πραγματείαν τῆς Λογικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς αἰσθάνεσθαι, τῆς σκέπτεσθαι, ἔτι τῆς μεμνήσθαι.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς αἰσθάνεσθαι.

Η δυνάμις τῆς αἰσθάνεσθαι εἶναι ἐκείνη, ἧς ἔχει ὁ ἄνθρωπος, καὶ μαζί με αὐτὸν ἔχουν ὅλα τὰ ζῶα καὶ νοιάθουν τὰς προσβολὰς, ἧς γίνονται ἔξωθεν ἑπιπέσει εἰς τοῦ λόγου τῆς. Ἀνίσως μὲ ἐγκλίξι, ἢ μὲ κεντήση τινὰς, νοιάθω, ἢτοι γνωρίζω ὅτι ἐγκλίχθηκα, ἢ ἐκεντήθηκα· τῆτο εἶναι πρόδηλον ὅτι τὸ νοιάθει καὶ εἴνα πτηνόν, καὶ εἴνα ὀφάειον, καὶ εἴνα εἴτομον. Τῆναντίον ὅσω καὶ ἂν κεντᾶ, ἢ ὠθῆ τινὰς εἴνα ξύλον, ἢ μίαν πέτραν, δευ δίδεν κανένα σημεῖον ὅτι εἴνοιασαν, ὅ ἔστι δευ δείχνειν ὅτι αἰσθάνθησαν τίποτες.

Ἐκ τῆτε προκύπτει ἡ διαίρεσις τῆς ὄντων εἰς δύο κλάσεις, εἰς αἰσθαντικά, ἢ μάλλον εἰπεῖν αἰσθητικά (1), καὶ εἰς ἀναίσθητα. Ὅντα αἰσθητικά ὀνομάζονται

(1) Αἰσθαντικὸν κυρίως λέγεται τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, ὅπου αἰσθάνεται, ἢτοι ἔχει αἰσθήσεις, καὶ αἰσθητικὸν ἐκεῖνο, ὅπου ἔχει τινὴ δύναμιν πρὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ εἶναι οἱ δύο ὅροι σχεδὸν συνώνυμοι· λαμβάνονται ὁμῶς κυρίως ὁ μὲν πρῶτος ἰδιαίτερον εἰς τὰ ἡθικά, ὁ δὲ δεύτερος ἀδιαφόρως καὶ εἰς τὰ ἡθικά καὶ εἰς τὰ σωματικά. Αἰσθητὸν δὲ, ὅπου ἀντιστοιχεῖ εἰς τινὴ ἰταλικὴν λέξιν sensible, (ἢτις λαμβάνεται παρὰ τῆς Ἰταλοῦς ἀδιαφόρως καὶ εἰς τὰς δύο προειρημένους σημασίας, καὶ εἰς τὴν ἡδὴ ρηθισομένην) σημαίνει πρᾶγμα, ὅπου ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας.

ταὶ τὰ ζῶα, ἐπειδὴ αἰσθάνονται, καὶ ἀναίσθητα τὰ ἐπίλοιπα πρᾶγματα, ἐπειδὴ δευ αἰσθάνονται.

Ἡ ἀρχὴ, εἴτ' ἐν τὸ ὄν ἐκεῖνο, ὅπως εἰς ἡμᾶς αἰσθάνεται, εἶναι ἡ ψυχὴ· ἐπειδὴ τὸ σῶμα, καθὼς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον τῆς, δευ αἰσθάνεται τίποτες· καὶ διὰ τῆτο εἰς ὅλα τὰ αἰσθητικά ὄντα ὑπόθετον, ὅτι ὑφίσταται μία ψυχὴ (ἢ ὅποια ὑπόθεσις θέλομεν ἰδῆ εἰς τινὴ ψυχολογίαν πρὸσον ἔλλογος εἶναι), καὶ ὀνομάζονται ὅλα ὄντα ἔμφυχα· ἔξ ἐναντίας τὰ ἀναίσθητα ὅλα ὀνομάζονται ἀψυχα.

Ἡ αἰσθησις, δευ εἶναι ἄλλο, εἴμη ἢ ἰδίᾳ κίνησις, εἴτ' ἐν ἐρέργεια τῆς αἰσθάνεσθαι· ὅθεν μία ὄσμη, ἢ νὰς χυμὸς, εἴνας ἦχος, ἢ ὅποιαδήποτε ἄλλη προσβολὴ, ὅπου ἤθελεν αἰσθάνθῃ ἡ ψυχὴ, προξενεῖ μίαν αἰσθησιν, ἢ εἴνα αἰσθημα. Ἡ δυνάμις τῆς αἰσθάνεσθαι λέγεται αἰσθητικότης. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐλέγετο ὑδετέρως τὸ αἰσθητικόν.

Αἱ ἔξωτερικαὶ προσβολαὶ ἀπὸ πάντε ὁδοῦς διαπορθμύονται εἰς τινὴ ψυχῆ, αἱ ὅποια ὀνομάζονται πάντε αἰσθήσεις, καὶ εἶναι ἡ ὄσφησις, ἢ γεῦσις, ἢ ἀκοή, ἢ ὄρασις, καὶ ἡ ἀφή. Τίνι ἔστω ὁμῶς φθάνειν εἰς τὴν ψυχῆ διὰ τῆς πάντε αἰσθήσεων αἱ προσβολαί, δευ εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ ὀρίσωμεν.

Ἡ Ἀνατομία μᾶς δείχνει, ὅτι ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, ἀπὸ τὸν πορμήκη, καὶ ἀπὸ τὸν νωτιαῖον, ἢ ἀκανθώδη μύελον, ἐγαίνεν κάποια χορδαί, ἢ νήματα ὀνομαζόμενα νεῦρα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἄλλα μὲν ἐπιταίνονται ἔως εἰς τοὺς μυτιῆρας (τὰ ῥωθένια), ἄλλα δὲ ἔως εἰς τινὴ γλώσσαν, ἄλλα ἔως εἰς τὰ ἄντλια, καὶ ἄλλα ἔως εἰς τὰ ὄμματα, καὶ ἄλλα διαίρεμένα καὶ ὑποδιαίρεμένα, διαμοιράζονται εἰς ὅλον τὸ σῶμα.

Ἡ πείρα ἀπὸ ἄλλο μέρος μᾶς δείχνει, ὅτι ὅπου ἤθελε κοπῆ, ἢ δεθῆ σφικτὰ κανένα νεῦρον, τὸ μέλος ἐκεῖνο, ὅπως μένει κάτω ἀπὸ τὸν δεσμὸν, ἢ τινὴ τὸ μὴν, καὶ δευ ἔχει κάμμιαν κοινανίαν μετὰ τὸν ἐγκέφαλον, ἢ μὲ τὰς ἄλλας προειρημένους ἐστίνας, (αἱ ὅποια εἶναι

εἶναι συνεχῆ τῷ ἐγκεφάλῳ), ὅσον καὶ μὴ κεντηθῆ, ἢ πληγῆ, ἢ καυθῆ, ἢ ξεσχισθῆ, δευ' αἰσθάνεται πλέον τίποτε.

Ἀπὸ τῆτο συνάγεται, ὅτι μία ἐξωτερικὴ προσβολή, διὰ τὴν ποροξενήσῃ αἰσθημα εἰς τὴν ψυχὴν, ἀνάγκη εἶναι τὴν διαποροθμοθῆ παροπίτερα διὰ τῆς νούρων εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Πῶς ὅμως διαποροθμοθῶνται διὰ τῆς νούρων, εἰς ποῖον μέρος τῷ ἐγκεφάλῳ πηγαινῶν, καὶ περὶ πλέον, ἀφ' ἧ φθάσῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, με ποῖον ἔσπον μεταδίδονται εἰς τὴν ψυχὴν, αὐτὰ ὅλα εἶναι ζητήματα σκοτεινότερα (1).

Τὰ

(1) Ὅσον μεν διὰ τὸν ἔσπον, καθ' ὃν ἀφικνῶνται δευ' ἡν νούρων εἰς τὸν ἐγκέφαλον αἰ δῆλωσε καὶ προσβολαί, δοξάζομεν κρινότερον, ὅτι πᾶσα γίνεται δευ' μέσῃ εὐδὲς ῥοθῶ λεπτοπίτου, καὶ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι εἶναι μία ἀπόρροια ἡν καθαρῶν ῥων, καὶ πνευμάποδέρων μερῶν πᾶ ἀίματος, καὶ ἔχει μίση εἰς πᾶ νεῦρα, δευ' τὸ ὁποῖον καὶ ὀνομάζεται χυμὸς νούρακος, ἢ πνεῦμα ζωτικόν· κἀνεῖας ὅμως ἕως πᾶρα δευ' ἡμπορεσε τὰ ἰδῆ κἀνεῖα δᾶγμα βέβαιον πᾶσα πᾶ ῥοθῶ.

Ὅσον δευ' ἡν τὸν ἔσπον, εἰς τὸν ὁποῖον πηγαινῶν, ἰξούρομεν ἀπὸ πρῶτης, ὅτι πᾶ νεῦρα πᾶ ὀπτικά λήγῶν εἰς ἑκάνα πᾶ μέρη πᾶ ἐγκεφάλῳ, ὅπῃ λέγονται θάλαμοι ἡν ὀπτικῶν νούρων. Ὁ Ἀββᾶ Βαρδολομῶος ὁ Τροφόλιος διέλεσκῶντες πᾶρα νουσί τὸν ἔσπον τὰ σέρροποίησῃ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τὰ ἡμπορέσῃ τὰ τὸν ῥατέμη δὺκολώτερα, νομίζει, ὅτι ἀνεκάλυψε πᾶσα πᾶ ὀσφρητικὰ νεῦρα λήγῶν εἰς πᾶ δὺω πρῶτη γαστρίδα πᾶ ἐγκεφάλῳ· πᾶ ὀπτικά, εἰς τὸ ἔσπον γαστρίδιον· πᾶ ἀκουστικά, εἰς πᾶ πτυχῶδη σωματία πᾶ ἐγκεφάλῳ. Πρέπει ὅμως τὰ προσμείνωμεν, ἕως ὅπῃ τὰ τελιοποίησῃ καλλίτερα πᾶς ἀγχίνυς παρατήρησε πᾶ, (αἰ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν); καὶ τὰ πᾶς κοινολογήσῃ.

Διὰ δὲ τὸν ἔσπον, καθ' ὃν, ἀφ' ἧ φθάσῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, μεταδίδονται εἰς τὴν ψυχὴν, δευ' φοροὶ ὑποδέσῃς ἰπανοῖθσαν ἀπὸ πολλούς· εἰς τὴν ψυχολογίαν ὅμως θέλωμεν ἰδῆ πόσον μάταια καὶ ἀπίκανοι εἶναι ὅλα.

Ὅσοι δυσκολῶνται εἰς πᾶς διαφόρους ὀνομασίας ἡν μερῶν πᾶ ἐγκέ-

Τὰ αἰσθηματα ὡς τὸσον λαμβάνονται ἀλλὰ μεν διὰ μέσῃ εὐδὲς μόνον εἶδες νούρων, καθῶς αἰ ὀσμαι διὰ τῆς ὀσφρητικῶν μόνον, οἱ ἡχοὶ διὰ τῆς ἀκουστικῶν μόνον, καὶ τὰ χρώματα διὰ μόνων τῆς ὀπτικῶν· ὅθεν οἱ κωφοὶ καὶ τυφλοὶ, εἰς τῆς ὁποῖες τὰ ἀκουστικά, ἢ ὀπτικά νεῦρα, ἡθελαν εἶναι βεβλαμμένα, ἢ ἄλλως ἐμποδισμένα, ἐν ὅσῃ διαρκεῖ αὐτῆ ἢ βλάβη, ἢ τὸ ἐμπόδισμα, δευ' ἡμπορεῖν ποτὲ τὰ λάβῃν αἰσθημα τῆς ἡχῶν, ἢ τῆς χρωμάτων.

Ἀλλὰ δευ' πάλιν λαμβάνονται διὰ μέσῃ περισσοτέρων εἰδῶν νούρων· καθῶς τὰ αἰσθηματα τῆς ἀφῆς λαμβάνονται διὰ μέσῃ ὅλων τῆς νούρων ἐκείνων, ὁποῦ διαχίζόμενα πολυπλασιάζονται ὑπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ἐπιδερμίδα εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Τὰ τῆς θερμῆ καὶ ψυχρῆ λαμβάνονται ὅχι μόνον διὰ μέσῃ τῆς εἰρημῶν νούρων, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ διὰ μέσῃ ἐκείνων, ὅπῃ ἐμβαίνῃν εἰς πᾶ ἐσωτερικὰ μέρη τῷ σώματος. Τὰ τῆς ἡδονῆς καὶ ἀλγηδόνης λαμβάνονται γενικῶς διὰ κάθε εἶδες νούρων.

Ἐδῶ ὅμως πρέπει τὰ θεωρήσωμεν με ποῖες βαθμῆς αἰ σωματικαὶ προσβολαὶ φθάσῃν εἰς τὸ τὰ ποροξενήσῃν τὰ αἰσθηματα εἰς τὴν ψυχὴν· καὶ αἰ δέλεσηται καμμία ὁμοίότης ἀναμεταξῶν εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τῆς ποιότητας τῶν σωμάτων, ἀπὸ τῆς ὁποῖα ποροέρχονται.

Εἰς τῆς παλαιότερες καιροὺς ὁποῖος ἡθελαν εἰπῆ, ὅτι ὁ κρύσταλλος (ὁ πάγος) δευ' εἶναι ψυχρὸς, τὸ πῦρ δευ' εἶναι θερμὸν, ὁ ἀργυρος (τὸ ἀσήμη) δευ' εἶναι λευκός, ἢ μίλτος δευ' εἶναι ἐρυθρὸς, αὐτὸς βεβαία ἡθελαν νομιθῆ ἢ ἔελος, ἢ ἀναίθητος· καὶ ὅμως δευ'

ἐγκεφάλῳ, ὅπῃ ἀναφέρονται εἰς πᾶ τῆς σημείωσιν καὶ ἀλλῶ, αἰς ἀναγνώσῃν τὸ βιβλίον Χρυσοβελόνῃ πᾶ Χίος, τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη ἐκλιωσί εἰς Βιένναν, καὶ βοηθῶνται ὁπῶσῃν.

δεν εἶναι εἰς ὄλιω τῶ φιλοσοφίαν καμμία ἀλήθεια μήτε ἀπληρέα, μήτε βεβαιότερα ἀπὸ αὐτῶ.

"Όταν λέγωμεν ὅτι αἰσθανόμεθα εἰς κἀνεὶα πράγμα ψυχρότητα, ἢ θερμότητα ὅτι ἐδοκιμάσαμεν ὄσμῶν, ἢ χυμῶν ὅτι ἠκούσαμεν ἦχον, ἢ εἶδομεν χρώμα, τότε ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι εἰς τὰ σώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται αὐτὰ, καὶ εἰς τῆτο, ὅπου εἶναι εἰς τῶ ψυχῶν, δεν εἶναι μήτε παραμικρά, μήτε καμμία ὁμοιότης· καὶ μὲ ἀκρίβῃ κυριολεξίαν ἠμπορῶ νὰ ἀποφασίσω, ὅτι αἱ ὀσμαι, οἱ χυμοί, οἱ ἦχοι, τὸ θάλπος, τὸ ψύχος, τὰ χρώματα, δεν εἶναι παντελῶς τέτοια καθῶς τὰ αἰσθανόμεθα, καὶ καθῶς κοινῶς νομίζονται ὅτι ὑφίστανται εἰς τὰ σώματα.

Ἡ μόνη θεωρία τῆς ὀλικῆς ἑτερότητας, ὅπου εἶναι μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σώματος, ἦτον ἀκριβῆ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι μεταξὺ εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς, καὶ τὰς ποιότητας τῶ σώματων, δεν ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῆ καμμία ἀναλογία, ἢ ὁμοιότης.

"Όταν ὀσφραίνομαί εἷνα ῥόδον (τελαντάφυλλον), βαβῶ μαζὶ μὲ τὸν ἀέρα μέσα εἰς τὰς μυκτῆρας καὶ τὰ μικρότατα καὶ ἀδιαίρητα μόρια, ὅπου ἀδιακόπως ἐξατμίζονται ἀπὸ αὐτό. Αὐτὰ τὰ μόρια πλήτταν τὰ ὀσφρητικὰ νεῦρα· τὰ νεῦρα διαβιβάζει εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶ προσβολῆν, ὅπῃ ἔλαβον, καὶ τότε ἡ ψυχὴ λαμβάνει, ἔστω ἀγνώστῳ ἄχει τῶ ὅτι εἰς ἡμᾶς, τὸ αἰσθημα ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται ὀσμή.

"Όταν γδύωμαι εἷνα καρπὸν, τὰ ἄλατα, ὅπου ἐκρύπτοντο μέσα εἰς αὐτὸν, πλήττουν μὲ περιεσσότεραν ἢ ὀλιγωτέραν σφοδρότητα, κατὰ τὸ διάφορον χῆμα τῶ μορίων τῆς, τὰς νερῶδεις ῥόγας, ὅπῃ εἶναι εἰς ὄλην τὴν γλῶσσαν. Αἱ ῥόγαι, διὰ μέσθ τῶ γδυστικῶν νερῶν, τῶ ὁποῖων αὐταὶ εἶναι μέρη, διαπορθεμῶν τὴν προσβάλλουσαν κίνησιν, ὅπου ἔλαβον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ἡ ψυχὴ τότε αἰσθάνεται ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται χυμὸς ἡδύς, ἢ ἀπῆς.

"Όταν

"Όταν πλήττεται μία χορδὴ τῆς κιθάρας, ἢ εἷνας κῶδων (καμπῶνα), ὁ κλόνος (ἢ ἔρμερα), ὅπῃ τὰ μικρότατα μόριάτων λαμβάνει ἀπὸ τὴν πλήξιν, μεταδίδεται εἰς τὸν περιέχοντα ἀέρα, καὶ διὰ τῶ ἀέρος πληθύνεται εἰς κύκλους ἀλληλέχως, παρομοίως καθῶς συμβαίνει εἰς εἷνα νερὸν σκεῆμανον, ὅταν ρίψῃ τινὰς μίαν πέτραν. Ἀφ' ἑ πολυπλασιασθῆ ἔτις, ἢ ἑκτανθῆ ὁ κλόνος τῶ ἀέρος, φθάνει εἰς τὸ αὐτίμα, πλήττει τὸ τύμπανον τῶ αὐτίμα, καὶ κινεῖ τὸ ακηστικὸν νεῦρον, τὸ ὁποῖον διαβιβάζοντας τὴν κίνησιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, κάμνει νὰ διεγερθῆ εἰς τὴν ψυχὴν τὸ αἰσθημα, ὅπῃ λέγεται ἦχος.

"Όταν θῆγω μὲ τὸ χέριμα εἷνα σώμα, τὸ ὁποῖον ἔχει πῦρ σοιχεϊακὸν περιεσσότερον ἀπὸ ὅσον ἔχει τὸ χέριμα, τὸ σώμα μεταδίδει εἰς τὸ χέριμα εἷνα μέρος τῶ πυρός τῆ· ἐπειδὴ τὸ σοιχεῖον τῆτο ἔχει ἰδίωμα φυσικὸν νὰ βαίνεται εἰς ἰσοσταθμίαν (1)· αὐτὸ τὸ πῦρ ἀφ' ἑ ἀυξήσῃ ἔτις διὰ μίαν εἰς τὸ χέριμα, κάμνει τὰ νεῦρα τῆς χειρός καὶ νὰ λάβῃ μίαν κίνησιν σφοδρότεραν· εἰς ἐναντίας αὐτὸ τὸ σώμα, ὅπῃ ἐφῆλαψα ἔχει ὀλιγωτέραν ποσότητα πυρός ἀπὸ τὸ χέριμα, τὸ χέριμα δίδει εἰς αὐτὸ εἷνα μέρος ἀπὸ τὸ ἐδικόν τῆ, καὶ αὐτὴ ἡ αἰφνιδία ὀλιγόςδουσις τῶ πυρός τῆς χειρός καὶ κάμνει τὰ νεῦρα τῆς νὰ κινήθῃν μὲ κίνησιν μικροτέραν. Αὐταὶ αἱ διάφοροι κινήσεις φθάνοντας εἰς τὸν

(1) Ὁ Βοερχάβιος ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πῦρ ἀφαιμένον καθ' ἑ αὐτὸ, ταίνει νὰ διανεμηθῆ ἐπίσης κατὰ τὸ διαστήματα. Ὁ Φραγκλῆκος καὶ ἄλλοι νεώτεροι Φυσικοὶ καὶ Χημικοὶ ἀνεκάλυψαν, ὅτι τινὲς ὑσῖαι ἰσῶ ὄγκῳ ῥοφῶν ὀλιγωτέραν ποσότητα πυρός, καὶ ἄλλαι περιεσσότερον· ἔγιναν ὁμοῦ πολλαὶ ἐρεῖδες εἰς τῆσθ τῆς ἐχάπης θεόνος περὶ τῆς φύσεως τῶ πυρός καὶ τῆς θερμότητος. Ἡμῶς δὲ χωρὶς νὰ ἐμβῶμεν εἰς αὐτὰς τὰς διαλέξεις, αἱ ὁποῖαι ἠδελῶν εἶναι ἀπόρριαι τῆς ὑποθέσεώς κας, μὲ τὴν χειρὶς ὀμδα τῶ ἀρχαίαν ὀνομασίαν τῶ πυρός, ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι αὐτὸ τὸ πῦρ, καὶ καθ' ὅπῃ ὀνομασίαν μεταδίδεται ἀπὸ εἷνα σώμα εἰς ἄλλο.

τὸν ἐγκέφαλον, εἰσέρου εἰς τὴν ψυχὴν πᾶ διάφορα αἰσθήματα, ὅπῃ μὲ διάφορα ὀνόματα ὀνομάζομεν ψυχρότητα, ἢ θερμότητα.

Τώρα ἄς ἰδῶμεν τί ὁμοιότης, ἢ ἀναλογία εἶναι μεταξὺ εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ὑφίσταται εἰς αὐτὰ τὰ σώματα, καὶ εἰς τοῦτο, ὅπου αἰσθάνθη ἢ ψυχὴ μας. Εἰς τὸ ῥόδον δὲ ὑφίσταται ἄλλο, εἰμὴ μικρότατα μόελα, ὅπῃ ἀσυνάως εἰσπνίζονται ἀπὸ ἐκεῖνο. Εἰς τὸν καρπὸν ὡσαύτως δὲ ὑφίσταται ἄλλο, παρὰ ἄλατα, τῶ ὁποῖων τὰ μόελα εἶναι τοιάτῃ, ἢ ἀλλοίῃ χήματος. Εἰς τὴν χορδὴν τῆς κιθάρας, ἢ εἰς τὸν κώδωνα δὲ ὑφίσταται παρὰ εἰς κάποιος ἔομος τῶ μορίων τῆς. Εἰς τὸ σῶμα, ὅπῃ ἐψηλαφήσαμεν, δὲ εἶναι ἄλλο, παρὰ μία ποσότης πυρὸς πειραστότερα, ἢ ὀλιγωτέρα ἀπὸ ἐκεῖνω, ὅπῃ εἶναι εἰς τὸ χέρι, ὅπῃ πλησιάζει εἰς αὐτὸ, τὰ ὁποῖα αὐτὰ ὅλα καθύνας βλέπει σαφῆστα, ὅτι δὲ ἔχεν μῆτε ὁμοιον, μῆτε κοινόν τι μὲ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἢ ψυχὴ καθ' ἑαυτῶ αἰσθάνεται, καὶ ὅπῃ ἡμεῖς κυρίως μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὀσμῆς, τῆ χυμῆ, τῆ ἡχῆ, τῆ θάλπης, τῆ φύχης ἐσωηθίσσαμεν τὰ ὀνομάζομεν.

Τὸ ἴδιον εἶναι καὶ διὰ τὰ χρώματα· ἐπειδὴ παρὰ πάντων εἶναι βέβαιον ὅτι καθ' ἑαυτὸ σῶμα δὲ βλέπεται χρωματισμένον, αὐ δὲ φωτισθῆ ἀπὸ τὸ φῶς. Ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸς τὸ φῶς σύγκειται, κατὰ τὸν Νότον, ἀπὸ ἑπτὰ ἀκτῖνας μικροτέρας, αἱ ὁποῖαι παρὰ ρασταίνου ἑπτὰ χρώματα διάφορα, τῆτ' ἐστὶ τὸ ἐρυθρόν, τὸ χρυσοειδές, τὸ ὠχρόν, τὸ πράσινον, τὸ κυανόν, τὸ πορφυρόν, καὶ τὸ ἰώδες (1). Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀκτῖ-

(1) Τινὲς διῃγουρίζονται, ὅτι πᾶ τῶν πύγονα χρώματα εἶναι ὀλιγωτέρα ἀπὸ ἑπτὰ (Συγγραμμάτια ἐπίλεχτα, περὶ Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν. Μεδιόλ. Τόμ. 10. σελ. 342. καὶ Τόμ. 11. σελ. 117.) ζήτημα, πὸ ὁποῖον ἀρίνομεν εἰς ἄλλους γὰ τὸ ὑξισάσαν.

ἀκτῖνας, ὅταν προσβάλλῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαμάτων, ἀλλὰ ἀντανακλῶνται, καὶ ἄλλαι ροφῶνται μέσα εἰς τὸ σῶμα. Ἐκεῖναι, ὅπῃ ἀντανεκλῶνται, ἐμβαλνεν εἰς τὸ ὄμμα, καὶ διαπερνῶντας τὰς ἄλλας χυμῆς τὰ ὄφθαλμῶ, τῆτ' ἐστὶ τὸν ὑδατώδη, τὸν κρυσταλλώδη, καὶ τὸν ὑαλώδη, πηγαινεν καὶ πλήττει τὸν ἀμφιβλίσροειδῆ χιτῶνα, ὁ ὁποῖος εἶναι μία ἐκφυσις, ἢ ἀπονημάτωσις τὰ ὀπτικῆ νούρη, ὑφασμένη ὡς αὐ δίκτυον, (ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἐπωνομάθη), καὶ περιβάλλει τὸν μυχόν τὰ ὄφθαλμῶ. Ὁ ἀμφιβλίσροειδῆς χιτῶν μετὰ δίδει τὴν κίνησιν, ὅπῃ ἔλαβεν, εἰς τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, αὐτὸ τὴν διαπορθεύει εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τότε ἢ ψυχὴ, κατὰ τὴν διάφορον κίνησιν, ὅπῃ ἔλαβεν ὁ ἐγκέφαλος, λαμβάνει τὸ αἰσθημα εἰς τοιάτῃ, ἢ εἰς ἄλλοίῃ χρώματος.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ χρώματα ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαμάτων τίποτες ἄλλο δὲ ὑφίσταται, εἰμὴ μία κάποια φύσις καὶ διάθεσις μορίων ἐπιτηδεῖα τὰ θλάσῃ τὴν τὰ δὲ ἀκτῖνα πειραστότερον, παρὰ ἄλλω, τὸ ὁποῖον τῆτο καθ' ἑαυτὸς βλέπει πρὸσον διαφορετικὸν εἶναι ἀπὸ τὸ αἰσθημα τῆ χρώματος.

Ἀλλὰ μῆτε ἢμπορεῖ πάλιν τινὰς τὰ εἰπῆ ὅτι τὰ χρώματα ὑφίστανται εἰς τὰς ἀκτῖνας τῆ φωτὸς, ἀγναλα καὶ ὀνομάζονται ἢ μία ἐρυθρὰ, ἢ ἄλλη ὠχρῆ, ἢ ἄλλη πράσινη, ἢ ἰοειδῆς· ἐπειδὴ ὀνομάζονται μὲ τέτοια ὀνόματα, καθ' ἑαυτὸ ἐπιτηδεῖα τὰ εἰσέρου τὸ αἰσθημα τῆτῃ μᾶλλον τῆ χρώματος, ἢ πρὸ ἄλλῃ τινὸς· τῆτο ὄμως τὸ κάμνεν, ὅχι διὰ τί ἔχεν τὸ χρῶμα εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μόελα, εἰς ὧν σύγκειται καθ' ἑαυτὸ μία, ἔχου ἴσως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πιθανῶς, διάφορον καὶ μέγεθος καὶ χῆμα, ὅθεν καὶ διαφορετικῶν κίνησιν πορθεύεν εἰς τὸν ἀμφιβλίσροειδῆ χιτῶνα, καὶ εἰς τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ψυχῶν καὶ τὸ αἰσθημα εἰς διαφορετικῶν χρώματος.

Ἐν γούει λοιπὸν πρέπει τὰ κάμνωμεν τὴν ἴδιαν

κείσιν περὶ ὅλων τῶν αἰσθημάτων τῆς ὁσμῆς δηλονότι, τῆ χυμῆ, τῆ ἡχῆ, τῆ θερμῆ, τῆ ψυχρῆ, περὶ πάντων λέγω τέτων πρέπει νὰ κάμνωμεν τὴν ἰδίαν κείσιν, ὅπῃ κάμνει καθ' ἑαυτὰ εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς ἡδονῆς καὶ ἀλγηδόνης. Ὄπότεν κεντρωθῶ μὲ μίαν βελόνην, θέλω εἰπῆ, ναί, ὅτι ἡ βελόνη ἐσάθη αἰτία τῆς ἀλγηδόνης (τῆ πόνου), ὅπῃ αἰσθάνθηκα, δευ θέλω ὁμως εἰπῆ ποτὲ, ὅτι ὁ πόνος ἦτον εἰς τὴν βελόνην. Παρομοίως λοιπὸν καὶ ἀνίσως εἷνα ὅποιονδήποτε ἄλλο σῶμα ἐνεργήσῃ ἐπάνω εἰς τὰ αἰσθητήρια μὲ, καὶ μὲ κάμνῃ νὰ λάβω τὸ αἶσθημα μιᾶς ποιᾶς ὁσμῆς, ἢ χυμῆ, ἢ ἡχῆ, ἢ χρώματος, θέλω εἰπῆ, ναί, ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα ἐσάθη αἰτίον τῆ αἰσθημάτων (ἀγκαλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πόρρα αἰτία, ἐπειδὴ ἢ προσεχῆς αἰτία, ἢ δικαίρα εἷνος αἰσθημάτων εἶναι ἢ κίνησις τῆ ἐγκεφάλου), δευ θέλω εἰπῆ ὁμως, ὅτι ἡ ὁσμῆ, ὁ χυμὸς, ὁ ἡχος, τὸ χρῶμα ὑφίσταται εἰς τὸ σῶμα.

Μ' ὅλον ὅπῃ τὰ αἰσθήματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι ὅλα μιᾶς φύσεως, ἐπειδὴ κυρίως ἄλλο δευ εἶναι, εἰ μὴ τόσαι διαθέσεις τῆς ψυχῆς, μὲ ὅλον τέτο συμφέρει νὰ γνήῃ εἰς αὐτὰ μίαν διαστολήν, κατὰ τὰ διαφορὰ ἀποτελέσματα, ὅπῃ προξενῶν εἰς ἡμᾶς.

Τινὲς ἀπὸ τὰς προσβολὰς, καθὼς τῶν ὁσμῶν, τῶν χυμῶν, τῶν ἡχῶν, τῆ θάλπει, τῆ ψύχει, καὶ τῶν ὁμοίων, μᾶς κάμνω νὰ δοκιμάζωμεν μίαν ἐσωτερικῶν ἀλλοίωσιν ἡδεῖαν, ἢ ἀηδῆ· ἄλλαι, καθὼς τῶν χρωμάτων, καὶ τῶν χημάτων, μᾶς προσφέρουν μόνον μίαν ἐξωτερικῶν παράστασιν.

Λοιπὸν τὴν κίνησιν τῆ αἰσθάνεσθαι τὴν ἐσωτερικὴν ἀλλοίωσιν τὴν ἡδεῖαν, ἢ ἀηδῆ, ἡμεῖς θέλομεν τὴν ὀνομάσει κυρίως αἶσθημα· καὶ τὴν κίνησιν τῆ αἰσθάνεσθαι τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν, θέλομεν τὴν καλέσει ἀντίληψιν. Ὄταν λοιπὸν ὁσφραινώμεθα εἷνα ῥόδον, θέλομεν εἰπῆ, ὅτι λαμβάνομεν τὸ αἶσθημα τῆς ὁσμῆς τῆ, καὶ ὅταν τὸ βλέπωμεν, θέλομεν εἰπῆ, ὅτι

ἔχο-

ἔχομεν τὴν ἀντίληψιν τῆ χρώματος καὶ τῆ χημάτων τῆ (1).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆ σκέπτεσθαι.

Ὄπότεν ἔχομεν παρόντα εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν πολλὰ αἰσθήματα, ἢ πολλὰς ἀντιλήψεις, ἢ ψυχὴ δευ ἐνασχολεῖται ἐπίσης εἰς ὅλα, ἀλλὰ προσηλόνεται περὶ εἰσότερον πότε εἰς εἷνα, καὶ πότε εἰς ἄλλο. Ἀνοίγωντας φέρει πτεῖν τῆς ὀφθαλμῆς μας, ἔχομεν δι' ἑαυτῶν ἐμπροσθεν εἷνα πλῆθος ἀντικειμένων, δευ τὰ κοιτάζομεν ὁμως ὅλα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν μὲ τὴν αὐτὴν ἐντάσιν, ἀλλὰ λαμβάνομεν νὰ θεωρῶμεν πότε εἷνα, καὶ πότε ἄλλο ἀνὰ μέρος.

Λοιπὸν αὐτὴ ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ διαβίβει, ἐνασχολεῖται ἰδιαιτέρον εἰς τοῦτο, ἢ εἰς ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ὀνομάζεται προσοχή· καὶ ἐκεῖνη, καθ' ἣν μεταφέρει ἐν συνειδήσει τὴν προσοχὴν τῆς ἀπὸ εἷνα εἰς ἄλλο, λέγεται σκέψις. Ἡ δυνάμις λοιπὸν τοῦ σκέπτεσθαι δευ εἶναι ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνη τῆ ἐπισηελίζειν ἔπως εἰπτεῖν, καὶ διδιδυῖν ἐν συνειδήσει τὴν

προ-

(1) Δευ κάμνω ὅλοι οἱ Λογικόμενοι καὶ Μεταρυστικοὶ αὐτὴν τὴν ἀκριβῆ διαστολήν μετξὺ αἰσθημάτων, καὶ ἀντιλήψεων· ἡμᾶς ὁμως προχωρῶντες εἰς τὰ ἐμπροσθεν, θέλομεν ἰδῆ πόσον εἶναι ἀναγκαῖα. Θέλομεν ὅτις τις προσεῖτι εἰς τὸν ἀρμόδιον σῆπον πτε, καὶ τὸ δυσκολώτατον ζήτημα περὶ τῆ ἔσπτι, καθ' ὃν ἡ ψυχὴ φθαίει διὰ τῶν αἰσθημάτων νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπαρξιν τῆς ἐκτὸς ἡμῶν αὐτῶν πραγμάτων.

Θέλομεν ἰδῆ πῶς πάντων ἡμῶν ποίαν αἰτίαν αἰ ὁσμαι, οἱ χυμοί, καὶ τὰ παραπλήσια προξενῶν εἰς ἡμᾶς τὰ κυρίως λεγόμενα αἰσθήματα, καὶ τὰ χρώματα δευ προξενῶν ὡς τὰ πολλὰ, εἰμὴ ἀπλᾶς ἀντιλήψεις.

προσοχῶν πότε εἰς εἷς πράγμα, καὶ πότε εἰς ἄλλο (1).

Ἡ ψυχὴ πότε στέφει τὴν προσοχὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν πρὸς, θεωρῶσα ἐκεῖνο, ὅπῃ ἐν ἑαυτῇ αἰδάνεται, καὶ τῆτο μερικοὶ τὸ ὀνομάζειν ἐπιστροφῶν, ἢ συστολῶν τῆς ψυχῆς εἰς ἑαυτὴν. καὶ πότε τὴν πρὸς στέφει εἰς τὰ ἔξω πράγματα, θεωρῶντας τα αἰὰ μέρος καθ' εἷς, καὶ μεταφέρωντας τὴν νόησιν πρὸς ἀπὸ εἷς εἰς ἄλλο, καὶ τῆτο ἐν γὰρ ὀνομάζεται σκέψις.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς μεμνηθῆαι.

Η δυνάμις τῆς μεμνηθῆαι, ἥτις λέγεται καὶ μνήμη, οὐκ εἶναι κοινότερον δυνάμις τῆς ἀνακαλεῖν τὰς ἀπερασμίας ιδέας. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσωμεν κάποια πράγματα ἕξω εἰς αὐτὴν, τὰ ὅποια δείχνουν, ὅτι ὁ ὀλισμὸς τῆς πρὸς καὶ πλατῶν καὶ νὰ παικιδῆν πρὸς αὐτὴν.

Α'. Λοιπὸν ὅπου εἶδον, καὶ ὡσφραίνθηκα φέρει εἰπεῖν, εἷς ῥόδον, αἰδάνομαι, ὅτι καὶ ἀφ' ἑ ἀρθῆν ἐκ μέσου (ἀναμνηθῆν) τὸ ῥόδον, ἢ μπορῶ νὰ ἀναμνηθῶ καὶ τότε νὰ σοχαζώμαι τὸ χρώμα, καὶ τὸ χῆμα, καὶ χαλὸς νὰ εἶναι πλέον ἐκεῖνο παρὸν, τὸ ὅποιον τῆτο ἔργον ὁ Λάκιος τὸ ὀνόμασε θεωρεῖν.

Ἐδῶ ὅμως εἶναι ἑστῆ ἡ διαφορὰ, ὅπῃ τῆ χρώματος καὶ τῆ χῆματος παρασάτω προσέτι εἰς τὸν νῦν καὶ τὴν εἰκόνα, τὴν ὅποιαν οἱ παλαιοὶ Ἑλλῆνες τὴν ὀνομάζαν ιδέα. τῆς ὀσμῆς ὅμως ἀπὸ βλέπω καὶ μὴ μίαν

(1) Διαφόροι ὀλισμοὶ ἔδωκαν τῆς σκέψις, πρὸς ὅποιον δίδομεν πρὸς ἀναμνηθῆν εἰς τὴν ψυχολογίαν, εἷς δὲ δίδομεν ἰδίῃ καὶ ὅσα ἀνήκον εἰς τὴν προσοχὴν.

μίαν εἰκόνα, ἀλλὰ μίαν ἀπλῶν ἐνοίων μόνον ἔχω, ὅτι τὴν αἰδάνθηκα. Πότεν πορεύεται αὐτὴ ἢ διαφορά, θέλομεν τὸ ἰδίῃ εἰς τὴν ψυχολογίαν ἀλλὰ καθὼς τὰς ἐπετάσας προσβολὰς τὰς διεσείλαμεν ἀνωτέρω (Ἀρθ. Α'.) εἰς προσβολὰς προξενήσας μίαν ἐσωτερικὴν ἀλλοίωσιν ἡδονῆς, ἢ ἀπῆας, ὡς εἶναι αἰ ὀσμαι, οἱ χυμοὶ, οἱ ἦχοι, ἢ θερμότης, ἢ ψυχρότης, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰς προσβολὰς προσφερέσας μόνον μίαν ἐξωτερικὴν παράσασιν, καθὼς τὰ χῆματα καὶ χρώματα. καὶ τὴν μὲν κίνησιν τῆς νοιάθην αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν ἀλλοίωσιν, τὴν ἡδέϊαν, ἢ ἀπῆ τὴν ὀνομάσαμεν αἰδῆμα. τὴν δὲ τῆς νοιάθην τὴν ἐξωτερικὴν παράσασιν τὴν ὀνομάσαμεν ἀντίληψιν. ἔτω καὶ τὰς προσβολὰς τὰς φυλαττομείας ἐν τῇ ψυχῇ δια τῆς θεωρίας, ἐκεῖνας μὲν, ὅπῃ μᾶς προσφέρουν μίαν εἰκόνα, καθὼς τὰ χρώματα καὶ χῆματα, θέλομεν τὰς ὀνομάσει ιδέας. καὶ ἐκεῖνας, ὅπῃ ἀπὸ μᾶς παρασάτω εἰκόνα, ὅ, τι λογῆς εἶναι αἰ ὀσμαι, οἱ χυμοὶ, καὶ τὰ παραπλήσια, θέλομεν τὰς ὀνομάσει ἀπλῶς ἐνοίας (1).

Β'. Βλέπωντας πάλιν ἐκ ἀλλῆ τὸ ῥόδον, ὅχι μόνον ἔχω ἐξ ὑπαρχῆς τὴν ἀντίληψιν τῆς χρώματος, καὶ τῆς χῆματος, ἀλλὰ γνωρίζω ἀκόμη καὶ ὅτι τὸ εἶδον καὶ ἀλλῶν φωνῶν παραπλήσια. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἔργον κοί-

(1) Ὁ Λάκιος μὲν τὸ ὄνομα τῆς ιδέας ἐνοίει ἐν γὰρ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀχολῶν τὸν νῦν ὅπου τὸν νοῦν, εἰς ὅπου ὅπῃ περιλαμβάνει ὅχι μόνον πᾶς ιδέας καὶ ἐνοίας τῆς ἀπερασμίων παρασάτω, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ πᾶς ἀλλοιώσεις καὶ πᾶς παρασάσεις, ὅπῃ προξενῶνται ἀπὸ πᾶς ἐπετάσας προσβολὰς. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐνοίαν μεταχειρίθησαν αὐτὴν τὴν φωνὴν οἱ περισσότεροι ἀπὸ πᾶς Λογικῶν καὶ Μεταφυσικῶν. Ὅμως ἀν' εἶναι εἰς τὸν κόσμον σέχνη, ἢ ἐπιστήμη, εἰς τὴν ὅποιαν ἢ ἀκρίβεια, καὶ τὸ κῆλον τῆς ἔργων εἶναι ἀναγκαῖα, εἶναι ἢ Λογικὴ, καὶ Μεταφυσικὴ. καὶ τῆς συγχύσεων, ὅπῃ προῆλθον ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν τῆς ιδέας ἔστω κακῶς ἐκληφθῆσιν, θέλομεν ἰδίῃ πολλὰς ἀπαδείξεις εἰς τὸν ἀρμόδιον ὅπου πᾶς.

κοινότερον λέγεται ἀνάμνησις· ἡμεῖς ὁμῶς θέλομεν τὸ ὀνομάσει κυριότερον ἀναγνώσειν (1).

Γ'. Καὶ ἀφ' ἑ μακρινῆς τελείως ἀπὸ λόγου μετὰ τὸν ῥόδον, καὶ ἐξαλειφθῆναι καὶ ἰδέα τῆς χήματος, καὶ τῆς χρώματος, καὶ καὶ ἑννοία τῆς ὁσμῆς, πολλαῖς συμβάλει νὰ γυρίσῃ εἰς τὸν νῦν μετὰ ἢ ἰδέα τῆς χήματος καὶ τῆς χρώματος, καὶ ἢ ἑννοία τῆς ὁσμῆς τοῦ τοῦ ὁποῖον τῆτο ἔργον ἡμεῖς θέλομεν τὸ ὀνομάσει κυριότερον ἀνάμνησιν.

Δ'. Ἡ ψυχὴ ἔχει ὄχι μόνον τὴν διῶμιν τῆ νὰ ἔχη ὅτι ὑπαρχῆς ἔμποροῦ τις τὰς ἰδέας, καὶ τὰς ἐννοίας τῆς ἀπερασμῶν πραγμάτων κατὰ τὴν τάξιν, ὅτι ἐνέργησαν ἐπάνω εἰς τὰς αἰδήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐκείνῃ ἀκόμη τῆ νὰ ἐννοῖ πολλὰς ὁμῆς, καὶ νὰ τὰς συζυγῆ διαφόρως κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της, τὴν ὁποῖαν διῶμιν τὴν διασέλλου μετὰ τὸ ὄνομα φαντασίαν. Κατὰ τῆτον τὸν ἔοπον ἐπλασαν οἱ Ποιηταὶ τὰς Σατύρας, τὰς Κενταύρας, τὸν Πήγασον, τὴν Χίμαιραν, καὶ τὴν Σφίγνα· ἕως ἡμεῖς χηματίζομεν τὰς ἰδέας μιᾶς μάχης, μιᾶς πυρκαϊᾶς, μιᾶς ναυαγίας ἀκόμη πρὸ τῆ νὰ τὰ ἰδῶμεν.

Περὶ πάντων τῶν θέλομεν ὁμιλήσει διακεκριμένως εἰς ἄλλο μέρος. Ὡς ὅσον ἡμποροῦμεν πῶρα μετὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς, νὰ δεῖσωμεν τὴν μνήμην, ὅτι εἶναι διῶμιν ψυχῆς τῆ κατέχειν, καὶ ἔχειν ἐκ νέου ἔμποροῦ τις, καὶ ἀναγνωρίζειν τὰς ἰδέας καὶ ἐννοίας τῆς ἀπερασμῶν πραγμάτων.

Τὸ νὰ τὰς κατέχειν ἀνήκει εἰς τὴν θεωρίαν· τὸ νὰ τὰς ἔχειν ἐκ νέου ἔμποροῦ τις, ἀνήκει εἰς τὴν ἀνάμνησιν. Λέγομεν νὰ τὰς ἔχειν ἐκ νέου ἔμποροῦ τις, καὶ ὄχι νὰ τὰς ἀνακαλῆ· ἐπεὶ ἢ ἡ ἀνάμνησις δὲν εἶναι

ναί μόνον ἐκείνων, ὅτι ἀνακαλῶνται ἐπὶ τῆτο, καὶ μετὰ θέλημά μας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἐκείνων, ὅτι ἐγείρονται ἀφ' ἑαυτῶν, χωρὶς τὴν ἐδικλῆ μας θέλησιν, καὶ ἀνάκλησιν· τὸ δὲ νὰ τὰς ἀναγνωρίζῃ ἀνήκει εἰς ἐκεῖνο, ὅτι ὀνομάσαμεν ἀναγνώσειν. Ἡ δὲ φαντασία, κατὰ τὸ συλλίσταται εἰς τὸ νὰ ἐννοῖ διαφόρως ἰδέας, καὶ νὰ χηματίζῃ ἀπὸ αὐτὰς νέας συλλήψεις, μὴ ὅλον ὅτι ἤρπεται ἀπὸ τὴν μνήμην, ἐπεὶ χωρὶς αὐτῆ δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε, μὴ ὅλον τῆτο ἀρέπει νὰ θεωρῆται, ὡς πρᾶγμα διάφορον ἀπὸ αὐτῆ.

(1) Μετὰ τὸ ἴδιον ὄνομα τὸ ὀνομάζειν καὶ οἱ δύο πειρῆμοι Μισαφροσικοί Μάχων, καὶ Σπαρχενάου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆ βέλεσθαι, καὶ τοῦ ἐμεργεῖν.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆ βέλεσθαι.

Ἡ δυνάμις τῆ βέλεσθαι ἢ ἡ βέλησις εἶναι ἐκείνη, ὅπῃ ἔχει ἡ ψυχὴ νὰ αποφασίζῃ διὰ νὰ ἀσπάζηται, ἢ νὰ ἀποφύγῃ εἷνα πρᾶγμα, καὶ νὰ ἐκλέγῃ εἷνα πεισιώτερον, παρὰ ἄλλο.

Τὸ κίνημα, καθ' ὃ ἡ ψυχὴ αποφασίζει εἰς τῆτο, ὀνομάζεται ἀπὸ τὰς Σχολαστικὰς βέλησις· καὶ ἡμεῖς τὸ ὀνομάζομεν κοινότερον κίνημα βελήσεως.

Ἡ ψυχὴ ὡς πόσον δεῦ ἀποφασίζει εἰς τίποτε, εἰμὴ πόροςτι τέλος, ἢ διὰ νὰ ἀπολαύσῃ δηλαδὴ μίαν ἡδονὴν, ἢ διὰ νὰ ἀποφύγῃ μίαν ἀλγυδόνα (λύπην).

Ἀλλὰ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ ἀλγυδόνας εἶναι διτταί, διὰ τὴ ἄλλαι μὲν εἶναι καὶ ὀνομάζονται φυσικαί, καὶ ἄλλαι ἡθικαί.

Ἡδονὴ φυσικὴ εἶναι ἐκείνη ὅπῃ προέρχεται ἀπὸ μίαν φυσικῶν προσβολῶν, καθὼς μίᾳς ὀσμῆς, ἢ εἷνος χυμῶ ἀρεσῶ. Ἡδονὴ ἡθικὴ εἶναι ἐκείνη, ὅπου προέρχεται ἀπὸ μίαν ἑσωτερικῶν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καθὼς εἶναι ἐκείνη, ὅπῃ δοκιμάζει τινὰς ὀπότεν ἡθελεν ἀνακαλύψῃ καμμίαν νέαν ἀλήθειαν, ἢ ὀπότεν αἰσθάνεται ὅτι ἔκαμῃ καμμίαν καλὴν πράξιν. Ὡσαύτως ἀλγυδῶν φυσικὴ εἶναι ὁ πότος τῆς κεφαλῆς, τῆ ὀδόντος, κτλ. καὶ ἀλγυδῶν ἡθικῆ, ἢ λύπη, ὅπῃ δοκιμάζει τινὰς διὰ ἀποβολῶν εἷνος φίλων, ἢ εἷνος ἄλλης τιμῆς πρᾶγματος.

Κάθε πρᾶγμα, ὅπῃ εἶναι ἐπιτίθειον νὰ προξενήσῃ μίαν

μίαν ἡδονῶν, ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ μίαν ἀλγυδόνα, ὀνομάζεται καλόν· καὶ ἐξ ἐναντίας καθε πρᾶγμα, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ προξενήσῃ μίαν ἀλγυδόνα, ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ μίαν ἡδονῶν, λέγεται κακόν. Καὶ φυσικὰ, ἢ ἡθικὰ ὀνομάζονται ἀκόμη διὰ τῆτο καὶ τὰ καλὰ καὶ κακὰ, καθ' ὃ ἐπιτίθειον νὰ μᾶς προξενήσῃ ἡδονᾶς, ἢ ἀλγυδόνας τῆ εἷνος, ἢ τῆ ἄλλης εἷδος.

Γίνεται ὅμως ἀκόμη καὶ μία ἄλλη διαστολή τῆ καλῶν καὶ κακῶν, καθ' ἣν διασέλλονται εἰς ἀληθινὰ καὶ πρᾶγματικά, καὶ εἰς ψεῦδη, ἢ δοκῶντα.

Καλόν ἀληθινόν καὶ πρᾶγματικόν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς προξενήσῃ μίαν ἡδονῶν μόνιμον καὶ πρᾶγματικῶν καὶ ἀμιγῆ κακῶ ἀμιγῆποτε· καὶ καλόν ψεῦδες, ἢ δοκῶν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ δεῦ εἶναι ἐπιτίθειον νὰ μᾶς προξενήσῃ ἐκεῖνῶν τῶν ἡδονῶν, ὅπου μᾶς ὑπόχεται, ἢ ἐκεῖνο, ὅπῃ μὲ μίαν μικρὰν καὶ προσωρικὴν ἡδονὴν μᾶς φέρει μετὰ ταῦτα εἰς εἷνα ἀληθινόν κακόν, ἢ εἰς μίαν ἀληθινῶν ἀλγυδόνα. Αὐτὸ τῆτο ρητέον καὶ περὶ τῆ ἐναντίων (1).

Διὰ τῆτο δεῦ ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ καλόν ἀληθινόν εἷνα φαγητόν, ἢ ποτόν, ὅπῃ ἡδυνῶν παραυτίκα τὸν ἔρανίσκον μας, μετὰ ταῦτα ὅμως μᾶς προξενεῖ ἀλγυδόνας· ἢ ἡ εἷνος ἀδικίας ἐπίκτισις εἷνος πλέτες, ὁ ὅποιος ἔχει νὰ μᾶς κατεξώγῃ μετὰ ταῦτα μὲ τὰς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως· μήτε ἡμπορεῖ ἐξ ἐναντίας νὰ ὀνομασθῇ κακόν ἀληθινόν εἷνα ἰατρικόν, τὸ ὅποιον μᾶς προξενεῖ ἀνδύαν, διὰ νὰ ἀνακαλέσῃ τῶν ὑγείαν μας· ἢ μία ἐναντιότης καιρῶ, ὅπῃ μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ

(1) Κακόν δηλαδὴ ἀληθινόν καὶ πρᾶγματικόν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς προξενήσῃ μίαν ἀλγυδόνα μόνιμον, καὶ πρᾶγματικῶν καὶ κακῶ ἀμιγῆ καὶ ψεῦδες, ἢ δοκῶν ἐκεῖνο, ὅπῃ δεῦ εἶναι πῆσιον, ὅπῃ νὰ μᾶς προξενήσῃ τῶν ἀλγυδόνας, ὅπῃ ὑποπτέομεν ἀπὸ αὐτῶ· ἢ μὲ μίαν μικρὰν καὶ προσωρικῶν ἡδονῶν ἀλγυδόνα, μᾶς φέρει ὅπειτα εἰς μίαν ἀληθινῶν ἡδονῶν.

να δὲ χαλεπήσωμεν μίαν φαντασίαν μας, ἢ ὅποια θί-
λει μᾶς γυῖν μετὰ ταῦτα ὀλεθεῖα.

Κάθε πράγμα, ὅπῃ μᾶς παρασάινεται ὑπὸ κάτω
εἰς προσωπεῖον καλῆ, μᾶς προξενεῖ μίαν ῥοπῶν,
μῖαν κλίσιν πρὸς αὐτὸ, τὴν ὅποιαν οἱ φιλόσοφοι ὀ-
νομάζον ὄρεξιν· καὶ κάθε πράγμα, ὅπῃ μᾶς πα-
ρασάινεται ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον κακῆ, μᾶς προ-
ξενεῖ μίαν ἐναντιότητα πρὸς αὐτὸ, ἢ ὅποια λέγεται
ἀποστροφή. Αὕτη ἡ κλίσις, καὶ ἡ ἐναντιότης ὀνομάζον-
ται ἀκόμι γενικώτερον ἔρως, καὶ μῖσος· καὶ ἀπὸ αὐτὰς
τὰς δύο διαθέσεις, ἢ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πρῶτοντα
πάθη κρέμονται, καθὼς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὸν ἀρμό-
διον τόπον τε, ὅλα τὰ ἄλλα.

Τὰ πάθη εἶναι ἐκεῖνα, ὅπῃ συχνάκις ἐναντιονο-
ται εἰς τὸν λόγον παροξυνώντας τὴν βέλησιν ἢ νὰ
ἐναγκαλιθῆ ἀγαθὰ ψυδῆ, τὰ ὅποια ὁ λόγος βοᾷ
ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἀποφύγῃ, ἢ νὰ ἀποφύγῃ
κῆντα κακά, τὰ ὅποια ὁ λόγος μᾶς ὑπαγορεύει νὰ
τὰ ὑποφέρωμεν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ καλὰ, ὅ-
πῃ μετὰ ταῦτα ἔχον νὰ μᾶς προέλθῃ ἀπὸ αὐτὰ.

Εἰς αὐτῶν τὴν μάχην μετὰ τῶν παθῶν καὶ τοῦ
λόγου, ἡ ψυχὴ μένει κατ' ἀρχὰς μετέωρος, καὶ ἐνδοιά-
ζει μέχει τινός, ἕως ὅπῃ κλίνει τέλος πάντων εἰς
τὸ εἶνα, ἢ εἰς τὸ ἄλλο μέρος.

Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ἡ ψυχὴ δέισκεται ποιητοῦ ὅπως
μετέωρος, καὶ οἷον ἐν μεταίχμιῳ, σαθμίζοντας τὰ
αἰτία τῆ εἶδος καὶ τῆ ἄλλης μέρης, αἰθαίνεται εἰς τὸν
ἑαυτῆς τὴν δυνάμιν τῆ νὰ ἐναγκαλιθῆ ἢ τὸ εἶνα,
ἢ τὸ ἄλλο κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της. Ὡς καὶ ἀφ' ἑ ἀπο-
φασίση νὰ ἐκλέξῃ ἢ τὸ εἶνα, ἢ τὸ ἄλλο, αἰθαίνεται
ἀκόμι εἰς τὸν ἑαυτῆς τὴν δυνάμιν τῆ νὰ ἐναγκαλι-
θῆ τὸ ἐναντίον. Αὕτη ἡ δυνάμις εἶναι κυρίως ἐκεί-
νη, ὅπῃ ὀνομάζεται ἐλπίθεα, περὶ τῆς ὅποιας θέ-
λομεν παραματόθῃ πλατύτερα εἰς τὸν ἀρμόδιον τό-
πον τε, δείχνοντας καὶ πῶ συμπίπτει καὶ ταυτίζεται
μὲ τὴν βέλησιν, καὶ πῶ διασέπεται ἀπὸ αὐτῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐνεργείας.

Ἡ δυνάμις τῆς ἐνεργείας περιλαμβάνει ἐν γυῖν
τὴν ἐξουσίαν, ὅπῃ ἔχει ἡ ψυχὴ νὰ ἐνεργῇ καὶ μέσα
εἰς τὸν ἑαυτῆς καὶ ἔξω.

Εἰς τὴν αἰσθησιν, ἢ τὴν δυνάμιν τῆς αἰσθάνεσθαι
ἡ ψυχὴ εἶναι πλεονάζουσα παθητικῆ, παρὰ ἐνεργη-
τικῆ· ἐπειδὴ δεῖ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν της νὰ λάβῃ
εἶνα αἰσθημα, χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ τὰ ἐξωτερικὰ σώ-
ματα ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἄν ἦτον τῆτο, ἢμποροῦσαν
καὶ οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ κωφοὶ νὰ λάβῃ τὰ αἰσθηματὰ τῶν
χρωμάτων, καὶ τῶν ἡχῶν, καὶ νὰ τὰ ἔχῃ καθὼς οἱ
ἄλλοι· μήτε εἶναι εἰς τὸ χέρι της νὰ μὴν αἰσθάνθῃ
τὰς προσβολὰς τῶν σωμάτων, ὅπῃ αὐτὰ ἐνεργή-
σῃ πραγματικῶς ἐπάνω εἰς τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων·
μήτε θέλει εἰπῆ τινός, ὅτι εἰς τὸ χέρι της εἶναι νὰ
αἰσθάνθῃ, ἢ νὰ μὴν αἰσθάνθῃ τὸν πόνον, ὅπῃ αὐτὴν
κοντιθῇ, ἢ πληγῇ τὸ χέρι της.

Εἰς τὴν δυνάμιν τῆς σκέπτεσθαι ἡ ψυχὴ ἀρχίζει
νὰ γίνεται ἐνεργητικῆ· διὰ τὴν ἀπὸ λόγου της κρέμα-
ται νὰ ἐπισπείζῃ τὴν προσοχήν της πλεονάζουσα εἰς
τῆτο, παρὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ πράγμα, καὶ νὰ τὴν μετα-
φέρῃ ἀπὸ εἶνα εἰς ἄλλο.

Εἰς τὴν δυνάμιν τῆς μεμνήσθαι, ὅπῃ αἱ ιδέαι
ἐξυπνῶν ἀφ' ἑαυτῶν, ἡ ψυχὴ πάχει, καὶ ὅπῃ αὐτὴ
ἢ ἰδίᾳ παχίζει νὰ τὰς κατέχῃ εἰς τὴν θεωρίαν, ἢ
νὰ τὰς ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην, τότε ἐνεργεῖ.

Εἰς τὴν δυνάμιν τέλος τῆς βέλεσθαι εἶναι πάντοτε
ἐνεργητικῆ, ἐπειδὴ τότε αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἀποφασίζει
διὰ τὸ εἶνα, ἢ διὰ τὸ ἄλλο πράγμα.

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ δυνάμις τῆς ἐ-
νεργείας συγχέεται, εἴτ' ἐν ταυτίζεται μὲ τὰς ἰδίᾳς
δυνάμεις τῆς σκέπτεσθαι, τῆς μεμνήσθαι, καὶ τῆς βέλε-
σθαι.

δαι. Ὅμως ἡ ἐνεργητικὴ δυνάμις τῆς ψυχῆς ἐκτείνεται ἀκόμη καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα δηλονότι· καὶ εἰς αὐτῆς τῆς πειρασίν ἡ δυνάμις τῆς ἐνεργεῖν διασέλλεται παντάπασιν ἀπὸ τὰς προσηγμένους. Ὅθεν καὶ συνηθίζου πολλοὶ νὰ τῆς ὀνομάζωσιν καὶ κινήτικῃ δυνάμει· ἐπειδὴ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καθ' αὐτὸ εἶναι νὰ διεγείρῃ εἰς τὸ σῶμα διαφόρων κινήσεων.

Ἀλλὰ καὶ αἱ σωματικαὶ κινήσεις ἄλλαι εἶναι ἀναγκαῖαι, καὶ ἄλλαι ἐλεύθεροι, περὶ ὧν δὴ καὶ ρητέον τὰ ἀνήκοντα.

Κινήσεις ἀναγκαῖαι εἶναι ὅσαι ἐκεῖναι, ὅπῃ ὀνομάζονται ζωτικαί, καθὼς ἡ συστολή, καὶ διαστολή τῆς καρδίας· ἢ ἀπὸ αὐτὰς προερχομένη κίνησις τῆς αἵματος· τὸ φέσκαμα καὶ ξεφύσκαμα τῆς πνεύμονος εἰς τὴν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν τῆς ἀέρος· ἢ πνευματικὴ κίνησις τῆς ἐντοσίων, καὶ τὰ παραπλήσια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρέμαται ἡ ζωὴ. Αὐταὶ αἱ κινήσεις συμβαίνουσι εἰς ἡμᾶς αἱ περὶ αὐτὰς χαλεπὴς ἐνεργεσίαν, καὶ ποικίλας χαλεπὴς εἰδησίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μηχανικῶς. Χαλεπὴ ἐνεργεσίαν τῆς ψυχῆς συμβαίνουσι ἀκόμη καὶ αἱ κινήσεις, ὅπῃ διεγείρουσι τὰ αἰσθήματα· ὅθεν ὅσαι αὐταὶ αἱ κινήσεις, καὶ ὅσαι ἀκόμη αἱ ἀσασμῶδεις ὀνομάζονται ἀναγκαῖαι, ἢ ἀκέραιαι, καὶ φυσικαί, ἢ μηχανικαί.

Κινήσεις ἐλεύθεραι, ἢ ἐκέραιαι εἶναι ἐκεῖναι ὅπου κρέμονται ἀπὸ τῆς ἀπόφασις τῆς ἰδίας ψυχῆς, καθὼς ὅταν θέλῃ νὰ κινήσῃ τὸν πόδα, ἢ τῆς χεῖρα, ἢ τὸν ὄμω τῆς σώματος.

Καθὼς ὅμως εἶναι ἀγνωστον εἰς ἡμᾶς τίνι ἔστω αἱ σωματικαὶ προσβολαὶ ἐνεργεῖν ἐπάνα εἰς τὴν ψυχῆν καὶ τῆς προξενῶν τὰ αἰσθήματα, ἔτω μᾶς εἶναι ἀγνωστον καὶ τίνι ἔστω ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ ἐπάνα εἰς τὸ σῶμα, καὶ τῆς προξενεῖ τὰς κινήσεις.

Ὅλον ἐκεῖνο, ὅπῃ περὶ τῆς ἰξόρομον εἶναι, ὅτι αἱ σωματικαὶ κινήσεις ἐν γούει γίνονται διὰ μέσου τῆς μύων, οἱ ὁποῖοι εἶναι φακελλίδια ἰνῶν κρεατῶδων συσφροδμενῶν μετ' ἀγγεῖα αἱματῶν καὶ νεῦρα.

Εἰς καθὲ μῦν διασέλλεται τὸ μεσαῖον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι παχύτερον (χορδρότερον), καὶ ὀνομάζεται κοιλία τῆς μύος· καὶ τὰ δύο ἄκρα, τὰ ὁποῖα κοινῶς ἐνόματι ὀνομάζονται τένοντες, καὶ ἰδιαίτερον τὸ ἕνα κεφαλὴ, καὶ τὸ ἄλλο ἔρα.

Κεφαλῆ συνηθίζου νὰ ὀνομάζωσιν τὸ ἄκρον, ὅπου εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῆς σώματος, ὅπῃ μόνει ἀκίνητον, καὶ ἔρα ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι πρὸς τὸ μέρος, ὅπῃ κινεῖται ἀπὸ τὸ ὄγκωμα καὶ τῆς συστολῆς τῆς ἰδίας μύος.

Κάθε μῦς ἔχει ἐν γούει καὶ τὸν ἐναντίοντα, ἢ (καθὼς συνηθίζου οἱ Ἀνατόμοι νὰ λέγουσι) τὸν ἀνταγωνιστήν, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ ἐναντίοντα· ἐκεῖνος φέρει εἰπεῖν, ὅπῃ χρησιμεύει διὰ νὰ σηκώσῃ τὸν βραχίονα, ἔχει ἀνταγωνιστὴν ἐκεῖνον, ὅπῃ χρησιμεύει διὰ νὰ τὸν κατεβάσῃ· τὸ ὁποῖον γίνεται μετ' τὸν νόμον τοῦτον, ὅπῃ ὅταν ὁ εἷας ὄγκῃται καὶ συστέλλεται, ὁ ἄλλος τεντῶνεται καὶ μηκύνεται.

Πόθεν ὅμως γυνῶνται τῆς τὸ ὄγκωμα καὶ ἡ συστολή τῆς μύων, εἶναι ζήτημα δυσκολώτατον, καὶ τὸ ἀφίνομον νὰ τὸ ἐξετάσωμεν εἰς ἄλλο μέρος (1).

ΚΕ-

(1) Εἰς τῆς Ψυχολογίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὄργανωμένων ἀπὸ τὰς εἰρημίας δυνάμεις.

Αἱ ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς, ὅπῃ μᾶς μένει ἀκόμινὰ θεωρήσωμεν, κρέμονται προηγουμένως ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς σκέψεως, ἀγκαλὰ δὲ εἶναι ἀμέτοχοι εἰς τὸτο καὶ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις.

Διὰ τὸ καταλάβωμεν ὅμως τὸτο καλλίτερα, πρέπει νὰ διασείλωμεν ποιοτήτερα τὴν μερικὴν σκέψιν τῆς ψυχῆς, ὅπῃ κάμνει ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, ἀπὸ τὴν γενικὴν, τὸτ' ἔστι τὴν ἐπιστήμην καὶ γενικὴν μεταβίβασιν τῆς προσοχῆς ἀπὸ εἰς ἄλλο.

Ἀπὸ τὴν πρώτῃν γεννᾶται ἡ συνείδησις τῶν ἰδίων τῆς ἀλλοιώσεων, καὶ ἐνεργειῶν, τῆς ὑπάρξεώς τῆς, καὶ τῆς ἑαυτῆς τῆς. Ἀπὸ τὴν δευτέραν προκύπτει α'. ἡ σύγκρισις τῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, καὶ ἀπὸ αὐτῆν ἡ διάκρισις, ἡ γνώσις, ἡ κρίσις, καὶ ἡ διάνοια. β'. ἡ ἀφαίρεσις, ἡ ἔξῃς ἡ καθολικώσις, ἡ συνώθεσις, καὶ ἡ ἀναλύσις τῶν ἰδεῶν.

Ἀγκαλὰ καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνεργεῖαι κρέμονται περὶασότερον ἀμέσως ἀπὸ τὴν σκέψιν, μ' ὅλον τὸτο θέλομεν δείξει ὅτι μετέχον καὶ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις καὶ πρώτον ἡ δυνάμις τῆς αἰδανῆσαι· ἐπειδὴ χωρὶς αὐτῆν ἡ σκέψις δὲν ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ γεννηθῇ. β. ἡ μνήμη, ὅπῃ ἡ σκέψις ἀσχολῆται εἰς τὰς ἰδέας, ἡ ἐννοίας, ὅπῃ ἡ μνήμη κατέχει, ἡ ἀνακαλεῖ. γ. ἡ βέλῃσις, ὅπῃ ἡ ἐκκένωσις καὶ ἐλαττώσις ἐπισημαίνωμεν τὴν προσοχὴν ἐπάνω εἰς εἰς ἄλλο πρᾶγμα. δ. καὶ τελευταῖον ἡ δρατικότητα, τὸτ' ἔστι ἡ δυνάμις τῆς ἐνεργεῖν, κατ' ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις εἶναι μία ἀληθῆς πράξις ἡ ἐνεργεῖα, ὅπου ἡ ψυχὴ κάμνει ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, καὶ μάλιστα εἰς

εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἐγκεφάλου, ὅπῃ ἀναχολῆται εἰς τὰς ἐννοίας καὶ ἰδέας, ὅπῃ ἡ μνήμη κατέχει, ἡ ἀνακαλεῖ.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὄργανωμένων ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς ψυχῆς εἰς ἑαυτὴν.

Η σκέψις, ὅπῃ ἡ ψυχὴ κάμνει εἰς ἑαυτὴν, προσβάλλει, κατὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς, ἡ συνείδησιν τῶν ἰδίων τῆς ἐνεργειῶν καὶ ἀλλοιώσεων, τὸ ἔργον δηλονότι, κατ' ὅτι νοιώθει ἐκεῖνα, ὅπῃ συμβαίνον μετὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Ο Ἄββα Κονδουλιάκη συγγέει αὐτῷ τῷ συνείδησιν μετὰ τῷ ἰδίων αἰσθησιν καὶ βέβαια δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀρνηθῆμεν ὅτι δὲν εἶναι μία πρόδηλος ἀντιφασίς τὸ νὰ ἔχη ἡ ψυχὴ εἰς αἰσθησιν, χωρὶς νὰ ἰξόρη ὅτι τὸ ἔχει ἔμπορεῖ, ναι, νὰ λάβῃ μίαν προσβολῆν χωρὶς νὰ τὸ νοιώσῃ, τὸτ' ἔστι νὰ μὴ τῷ αἰστανθῇ, ἀλλὰ νὰ τῷ αἰστανθῇ, χωρὶς νὰ τῷ νοιώσῃ, ἢ θελεν εἶναι νὰ τῷ αἰστανθῇ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ νὰ μὴ τῷ αἰστανθῇ.

Αὐτὴ ὅμως ἡ συνείδησις, ἡ ὅποια ἔμπορεῖ νὰ ὀνομαθῇ αἰσθησιν, δὲν εἶναι ἐκεῖνη, ὅπῃ συνείδησις τῷ κελῶς λεγομένῳ συνείδησιν, τὸτ' ἔστι τὴν κατασκέψιν ἡ σκεπτικῶν (αὐτὴ πρέπει νὰ εἰπῶ ἔτσι) συνείδησιν, ἡ ὅποια συνίσταται εἰς τῷ ἐργασίᾳ ἐκεῖνῳ, κατ' ὅτι ἐπιστρέφοντες ἡ ψυχὴ εἰς ἑαυτὴν, θεωρεῖ ἐπιταυτῆς τὰς ἐνεργείας ἐνεργείας, ἡ ἀλλοιώσεις τῆς, διαστέλλει τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀπὸ αὐτῆς τὰς ἀλλοιώσεις, καὶ λέγει ἕνα τινὰ πρὸς ἑαυτὴν ἔγω αἰστανόμαι, προσέχω, σκεπτομαι, μέμνημαι, βέλῃμαι, ἐνεργῶ, κτλ.

Β'. Ἡ προειρημένη σκέψις προβάλλει τὴν σιμείδισιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεώς της. Ὁ Κοιιδυλιδάκ κὶ Βοιινέτ θέλει, ὅτι ἡ ψυχή ἀπὸ τὸ πρῶτον αἰδέθημα, ὅπῃ ἡ θελε λάβη, λαμβάνει τὴν σιμείδισιν τῆς ὑπάρξεώς της. Ὅμως πρέπει νὰ διασεύλωμεν καὶ ἐδῶ τὴν καθάρως αἰδέθητικὴν σιμείδισιν ἀπὸ τὴν σκεπτικὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐμβαίνωντας, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, ἡ ψυχή μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν της, κὶ λαμβάνωντας σιμείδισιν τῆς ἰδίων της ἐνεργειῶν κὶ ἀλλοιωσεων, λέγει κατὰ τινὰ τρόπον πρὸς ἑαυτὴν, ἐγὼ ὑπάρχω· σιμείδισιν, τὴν ὁποίαν τὰ βρέφη δὲν τὴν ἀποκτῶν, εἰμὴ πολλὰ βραδέως, καθὼς θέλομεν ἰδέη.

Γ'. Ἡ αὐτὴ σκέψις ἐνώθεῖσα μὲ τὴν μνήμην, παράγει τὴν σιμείδισιν τῆς ἰδίας προσωπότητος, εἰτ' ἐν ἐνόητος. Ἐγὼ (λέγω κατ' ἑμαυτὸν) αἰδαύομαι πῶρα· ἐγὼ ἐνθυμῶμαι, ὅτι αἰδαύθηκα κὶ ἀλλαις φοραῖς· σκέπτομαι ἐπάνω εἰς τὰ πωρινὰ καὶ εἰς τὰ ἀπερασμῶνα αἰδέθηματά μου, λέγω κατ' ἑμαυτὸν· ἐγὼ ἄρα, ὅπῃ πῶρα αἰδαύομαι εἰμὴ ὁ ἴδιος, ὅπῃ κὶ πῶτε αἰδαύθηκα, καὶ ἰδέ ἡ σιμείδισις τῆς ἐνόητος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Πεὶ τῆς ἐνεργειῶν τῆς ἕξαρτωμέων ἀπὸ τῆν ἐμ γέμει ἔ καθόλη σκέψιν.

§. Α'.

Πεὶ Συγκρίσεως, Γνώσεως, Διακείσεως, Κείσεως, ἔ Διαμοίαις.

Ἡ μεταβίβασις τῆς προσοχῆς ἀπὸ ἑνα πράγμα εἰς ἄλλο, κάμνει φυσικὰ νὰ γυνηθῆ ἡ Σύγκεισις τῆς

τῆς ἰδίων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται ἔπειτα ἡ γνώσις τῆς ἀναφορῶν, ὅπῃ ἔχεν ἀναμεταξύτων, τοῦ πῶς ἔχει διπλαθὴ τὸ ἐν πρὸς τὸ ἄλλο.

Τὸ γινώσκειν λοιπὸν τὴν διαφορῶν, ὅπῃ εἶναι μετὰξὺ εἰς δύο πράγματα, ὀνομάζεται Διακείσις. Τὸ γινώσκειν τὴν ἰσότητα, τὴν σιμύπαρξιν, ἢ ἐξάρτησίντων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνάγονται, καθὼς θέλομεν ἰδέη, ἄλλαι αἱ λοιπαὶ ἀναφοραὶ, δὲν ἔχει ἴδιον ὄνομα, ἀλλὰ λαμβάνει τὸ γενικὸν τῆς γνώσεως.

Ἀπὸ τὴν σύγκεισιν, κὶ γνώσιν προκύπτει ἡ κείσις, ἡ ὁποία εἶναι ἐκείνη ἡ ἐργασία, καθ' ἣν ἡ ψυχή καταφάσκει, ἢ ἀποφάσκει καθ' ἑαυτὴν τὴν ὑπαρξίν μιᾶς δοθείσης ἀναφορᾶς μετὰξὺ δύο πραγμάτων δοθέντων. Συγκείνωντας, παραδείγματος χάριν, τὴν ἰδέαν τῆς κύκλου μὲ τὴν ἰδέαν τῆς εὐρογγύλου, βλέπω τὴν συμφωνίαν των· συγκείνωντας τὴν αὐτὴν ἰδέαν τῆς κύκλου μὲ τὴν ἰδέαν τῆς τετραγώνου, βλέπω τὴν διαφωνίαν των. Ἐν ὅσῳ ἴσμαι εἰς τὸτο, ἔχω μόνον τὴν ἀπλήν γνώσιν τῆς συμφωνίας, ἢ διαφωνίας τῆτων τῆς δύο ἰδεῶν. Ἀφ' ἑ ὅμως σιμῶν ἐπίτηδες τὰς δύο ἰδέας τῆς κύκλου κὶ τῆς εὐρογγύλου καταφάσκωντας ὅτι σιμῶνται ἀλλήλαις, καὶ λέγωντας κατ' ἑμαυτὸν, ὁ κύκλος εἶναι εὐρογγύλος· τότε κάμνω ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται κείσις καταφατικὴ. Εἶδε κὶ διακείσω, εἰτ' ἐν κείσω ἀπ' ἀλλήλων τὰς δύο ἰδέας τῆς κύκλου, κὶ τῆς τετραγώνου, ἀποφάσκωντας ὅτι σιμῶνται ἀλλήλαις, καὶ λέγωντας κατ' ἑμαυτὸν, ὁ κύκλος δὲν εἶναι τετραγώνος, κάμνω ἐκεῖνο, ὅπῃ λέγεται κείσις ἀποφατικὴ.

Ἡ συμφωνία ὅμως, ἢ διαφωνία δύο ἰδεῶν δὲν ἢμπορεῖ νὰ γνωριθῆ πάντοτε κατὰ πρῶτην προσβολῆν. Ὅθεν εἰς μίαν τέτοιαν πείρασιν, συγκείνωνται αἱ δύο μὲ μίαν τείτην, διὰ νὰ συμπεραύωμεν ἀπὸ τὴν συμφωνίαν, ἢ διαφωνίαν, ὅπῃ ἔχεν αὐταὶ αἱ δύο ἀπὸ μίαν λαμβανόμεναί, πρὸς ἐκεῖνην τὴν τείτην, αὐτὴν συμφωνῶν, ἢ διαφωνῶν καὶ αὐταὶ πρὸς ἀλλήλας.

Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται διανόημα. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν κάμνομεν, καθὼς κάμνει κατ' εἴας, ὅποταν θέλει γὰρ διορίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀλλοῦ, ὅπῃ εἶναι μακρὰ εὐ ἀπὸ τὸ ἄλλο, εἶναι ἴσα ἀλλήλοις, ἢ ἀνίστα. Ἐφαρμόζει καὶ εἰς τὰ δύο εἴα κοινὸν μέτρον, καὶ αὐτὴν συνέρχονται καὶ τὰ δύο μετ' αὐτὸ τὸ μέτρον, συμπεραίνει ὅτι εἶναι ἴσα· εἶδεν καὶ τὸ εἴα συνέρχεται, τὸ ἄλλο ὅμως δὲν συνέρχεται, συνάγει, ὅτι εἶναι ἀνίστα. Οὕτως ἀνίστως θέλω γινώσκω αὐτὸ ὁ αἶρ, παραδείγματος χάριν, εἶναι σῶμα, παραβάλλω αὐτὰς τὰς δύο ιδέας μετ' αὐτὴν τῆς στερεότητος. Ὅτι ἡ ιδέα τῆς στερεότητος συνέρχεται μετ' αὐτὴν τὸ σῶμα τὸ ἰξόδρω, ἐπειδὴ μάλιστα αὐτὴ εἶναι μία ιδιότης ἐσιώδης καὶ χαρακτηριστικὴ τῆς σαμάτων· ὅτι ἡ αὐτὴ συνέρχεται μετ' αὐτὴν τὸ αἶρος, τῆς τὸ λαμβάνω ἀπὸ τὴν πείραν, ἐπειδὴ ὁ αἶρ κεκλεισμένος μέσα εἰς εἴα ἀσκὸν φησικωμένον ἀνδίσταται ἰχυρῶς ὅταν πιέζεται· ἀπὸ τῆς συνάγωγης, ὅτι αἱ δύο ιδέαι τῆς αἶρος καὶ τῆς σαμάτων, ἐπειδὴ συνέρχονται μετ' αὐτὴν τῆς στερεότητος, συνέρχονται ἄρα καὶ ἀλλήλαις· ἢ ὅτι ὁ αἶρ εἶναι τρώτι σῶμα, λέγωντας κατ' ἑμαυτὸν, ὁ αἶρ εἶναι στερεόν· πᾶν τὸ στερεόν εἶναι σῶμα· ἄρα ὁ αἶρ εἶναι σῶμα.

Ἡ τρίτη ιδέα, ὅπῃ χρησιμεύει διὰ γὰρ μᾶς κάμνῃ γὰρ γινώσκωμεν τὴν συμφωνίαν, ἢ διαφωνίαν τῆς δύο ἀλλων, εἶναι κυρίως ἐκεῖνο, ὅπῃ λέγεται μετ' αὐτὴν στερεότητος λέξεις, τὸ δὲ ὅτι, ἢ ὁ λόγος εἴδος παράγματος. Καταφάσκω ὅτι ὁ αἶρ εἶναι σῶμα, ἐπειδὴ εἶναι στερεός, τὸ ὁποῖον εἶναι ἴδιον τῆς σαμάτων. Καταφάσκω ὅτι ἡ ἀργία εἶναι φθικτῆα, ἐπειδὴ εἶναι ἐπιβλαβής· ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι ἀξιαγάπητοι καὶ ἀπεδασταί, ἐπειδὴ εἶναι ἀφέλιμοι, κτλ. Καὶ καλὸς διαλεκτικός, ἢ μάλλον εἰπεῖν συλλογιστής εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ μήτε καταφάσκει, μήτε ἀποφάσκει τίποτε χωρὶς εὐλογον δι' ὅτι, τῆς ἐστὶ χωρὶς λόγον.

Περὶ Ἀφαιρέσεως, Καθολικώσεως, Σιωπῆς, καὶ Ἀμαλύσεως τῆς ιδέων.

Εἰν ὅσα αἱ ποιότητες θεωρεῖται ὡς ἠνωμένα μετ' αὐτὴν ὑποκείμενάτων, αἱ ιδέαι, ὅπῃ ἐντεῦθεν λαμβάνομεν, λέγονται συνηνευμένα, εἴτ' ἐν ὅμῃ συνδεδεμένα. Ἀνίστως ὅμως εἰς μίαν σφαῖραν ἐλεφαντίνου φέρε, ἐπιστηλῶ τὴν προσοχήν μετ' αὐτὴν εἰς τὸ χεῖμα, καὶ θεωρῶ τῆς μόνον χωρὶς ἀπὸ ὅλα τὰ λοιπὰ, ἢ ιδέα, ὅπῃ τότε χηματίζω, λέγεται ιδέα ἀφρημική· καὶ ἡ ἀφρημική, κατ' ἑμὴν ἐχάρισα αὐτὴν τὴν ποιότητα ἀπὸ ὅλας τὰς λοιπὰς, μετ' αὐτὴν ὅποιαν εἶναι ἐκ φύσεως ἠνωμένη, ὀνομάζεται ἀφαίρεσις.

Ἀπὸ τὴν ἀφρημικήν τὴν ἀφαίρεσιν προκύπτει ἡ τῆς καθολικώσεως· ἐπειδὴ τὸ γὰρ χηματίζω τινὰς μίαν ιδέαν, ἢ μίαν εἴσοιαν γενικήν, ἄλλο δὲν εἶναι, εἴμῃ γὰρ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ πολλὰ ἀτομα τὰς ποιότητας, ὅπου ἀνήκον εἰς ὅλα, ἀφίνωντας ὅλας ἐκεῖνας, ὅπῃ εἶναι ἴδιαι εἰς τὸ καθ' εἴα, καὶ γὰρ χηματίζω εὐ ἀφρημισμό. Οὕτω λοιπὸν παρατηρῶντας εἰς εὐ δάσος μίαν πεπλαίαν, μίαν πεῦκον, μίαν ἐλάττω, βλέπω, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔχου κοινὸν τὸ, ὅτι ἀγαθὸν ἀπὸ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν λαμβάνω τὴν ἑσφῆν· ὅτι ἔχου εἴα σέλεχος, κλάδης, καὶ φύλλα· αὐτὴν εἴσοιαν ὅμῃ αὐτὰς τὰς ποιότητας, ὅπου εἶναι κοινὰ εἰς ὅλα αὐτὰ, ἀφίνωντας, τῆς ἐστὶ παραβλέπωντας ἐκεῖνας, ὅπῃ εἶναι ἴδιαι εἰς τὸ καθ' εἴα, καὶ διασέλλωσι τὰ εἰρημένα ὑποκείμενα ἀπ' ἀλλήλων, σχηματίζω τὴν γενικήν ιδέαν τῆς δούδρης. Ἀλλὰ περὶ τῆς διαμορφώσεως καὶ τῆς φύσεως τῆς γενικῶν ιδέων καὶ εἴσοιων θέλομεν ὁμιλήσει πλατύτερα εἰς τὸ ἀκόλουθον Τμήμα, καὶ ἐνταῦθα ἀρκεῖ μόνον γὰρ τὰς σημειώσωμεν.

Ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀφαίρεσιν ἠνωμένη μετ' αὐτὴν φων-

τασίαν γεννᾶται ἢ συνθέσις τῶν ἰδεῶν, ἢ ὁποῖα συνίσταται εἰς τὸ νᾶ συνάπτῃ ὁμῶς πολλαῖς ἰδέαις, αἱ ὁποῖαι πραγματικῶς εἰς τὴν φύσιν δυνὺ ὑφίστανται συνημμέναι. Οὕτως ὁ ζωγράφος συνάπτωντας ὁμοῦ ἰδέαις διαφόρων χημάτων, εἰς διαφόρας θέσεις, παρασάει εἰς τὴν φαντασίαν τὴν μίαν μάχην, μίαν ἄλλωσιν πόλεως, εἴνα θελαμβον (ἀλάϊ), πρὸ τῆς νᾶ τῆς ζωγραφισθῆ μετὰ τὸ κονδύλι εἰς τὸ πανί· καὶ αὐτὴ ἡ δύσφορτα, αὐτὴ ἡ γονιμότης τῆς φαντασίας εἶναι ἐκείνη, ὅτῃ προξενεῖ εἰς τὰς ὠραίας τέχνας (1) τὴν πρωτίστῃ ἐπίδοσιν καὶ λαμπρότητα.

Ἀπὸ τῆς ἰδίας φαντασίας συνημμένῃ μετὰ τὴν διάκρισιν προκύπτει ἡ ἐργασία τῆς ἀναλύειν τὰς ἰδέαις, ἢ ὁποῖα σιωπᾶται εἰς τὸ νᾶ ξεχωρίζῃ ἀπ' ἀλλήλων τὰς ἀπλεστέρας ἐνοίας, ἢ ἰδέαις, ὅπου σιωπᾶτον νᾶ συγκροτήσῃ μίαν συνθέτον ἐνοίαν, ἢ ἰδέαν. Οὕτως ἀναλύωντας τὴν ἐνοίαν τῆς ψυχῆς, εἶδκω ὅτι αὐτὴ περιέχει τὰς ἰδέαις μιᾶς ἐσίας ἀπλῆς, καὶ διὰ τῆτο καθαρᾶς, ἀδιαίρετης, ἀφθάρτης, ἀθανάτης, κηκοσμηνόνης μετὰ τὰς δυνάμεις τῆς αἰσθάνεσθαι, τῆς σκέπτεσθαι, τῆς μεμνήσθαι, τῆς βέλεσθαι, τῆς ἐνεργεῖν, κτλ. Ἀναλύωντας τὴν ἰδέαν τῆς χρυσῆς, βλέπω ὅτι περιέχει εἰς ἑαυτῇ τὰς ἰδέαις ἐνὸς μεταλλοῦ βαρυτάτη (2), ὠχρῆ, σφρηηλάτη, ἐλασικῆ, σθγανῆ (3), διαλυτῆ εἰς τὸ βασιλικὸν ὕδωρ, ἀδιαλυτῆ εἰς τὸ ἀση-

(1) Ζωγραφικῇ, Γλυπτικῇ, Ποιητικῇ, καὶ Ῥητορικῇ.

(2) Δὲν εἶπαμεν πᾶ πάντων τῶν μεταλλῶν βαρυτάτην, καθὼς εἶλεγον οἱ παλαιότεροι ἐπιθετὴν εὐρέδη ἢ δὴ νεωστὶ ὅτι ἡ Πλατῖνα ὁπόταν λαγαρεθῆ ἀπὸ τοῦ σίδηρου, ὅτῃ ὡς ἐπὶ τῆς πλείστον τὴν συνθεσθῆ, εἶναι βαρυτέρη καὶ χρυσῆ. (Ὁρα τὴν Φίλοσ. Γραμμ. ἐν τῇ μεταλλολογίᾳ.)

(3) Μετὰ τῆτο τὸ ὄνομα ἐνοῶ τὴν ἰδιότητα, ὅτῃ ἔχει ὁ χρυσοῦς νᾶ σέγη, ἢτοι νᾶ ἀσπῆ, καὶ νᾶ μὴ δαπανᾶται εἰς τὸ πῦρ· πῦρ ὁμοῦ τὸ κοινόν, διὰ τὴν εἰς ἑαυτὴν κηκοσμηνότητα, διαλύεται καὶ αὐτὸς εἰς αἶρα.

ἀσημόνερον, κτλ. Καὶ ἡ ἀκρίβεια εἰς τὸ ἀναλύειν εἶναι κυρίως ἐκείνη, ὅτῃ προξενεῖ εἰς τὸν Φιλόσοφον τὴν πρωτίστῃ τιμῇ καὶ ὑπόληψιν. Ἀλλὰ περὶ τῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς ἰκανὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῇ παρόντι.

(1) Μίαν πληρετέραν καὶ ἀκριβετέραν ἀνάλυσιν τῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς, ὑπεχῆθημεν νᾶ τὴν κάμωμεν εἰς τὴν Ψυχολογίαν. Ὅποιος ὁμοῦ θέλει νᾶ ἰδῆ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν πεπραγματωμένην πλατύτερα καὶ ἀκριβετέρα, ἢμπορεῖ νᾶ συμβεβηθῆ τὸν Ἀββᾶ Κονδυλιάκ εἰς τὸ, περὶ ἀρχῆς τῆς ἀδραστηρίων γνώσεων Δοκίμιόντα, καὶ εἰς τὴν περὶ τῆς ἀδραστηρίων πραγματείας, ἢ τὸν Κάρολον Βοννέτ εἰς τὸ, περὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς Ἀναλυτικὸν Δοκίμιόντα.

Τὰ τελεῖα αὐτῶν πολῦτιμα Συγγράμματα ἀναγρῆσαν εἰς διάλεκτον γαλλικῇ μεταφράσθησαν ὁμοῦ καὶ εἰς ἄλλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς διαλέκτους, ἐκτὸς τῆς ἐθδικῆς μας.

Τ Μ Η Μ Α Β΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ.

Αἱ ἰδέαι καὶ ἐννοιαὶ ἠμποροῦν νὰ θεωρηθῶν κατὰ τέσσαρας ἑόπας· ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τους, ὡς πρὸς τὴν φύσιν τους, ὡς πρὸς τὸν ἑόπον, καθ' ὃν τὰς λαμβάνει ἡ ψυχὴ, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν ἰδεῶν ἔ ἐννοιῶν θεωρημένων ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τους.

Ἦτον δόγμα τῶ Πλάτωνος, καὶ προσιότερα ἀπὸ αὐτὸν ἀκόμη τῶ Πυθαγόρου, ὅτι αἱ ψυχαὶ εἶναι ἐκ φύσεως αἰδίοι, καὶ ἔχον εἰς τὸν ἑαυτὸν τους ὅλας τὰς ἰδέας καὶ ἐννοίας των· ἐμβαίνοντας ὁμοῦ εἰς τὰ σώματα, συγχέονται αἱ ἰδέαι, καὶ διὰ τῆτο πρέπει νὰ παύσων μὲ τὴν μελέτην καὶ θεωρίαν νὰ τὰς διαδοῦν καὶν ὅς ὑπαρχῆς. ("Ορα Ἴσορ, φιλοσοφ." Κεφ. Β΄. Ἀρθρ. Δ΄. καὶ Κεφ. Γ΄. Ἀρθρ. Α΄.)

Ὁ Ἀριστοτέλης ὅς ἐναντίας λέγει, " ὅτι ἡδὲν ἐν τῷ νῶ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰδήσει " τῆτ' ἔστι δὲν ἔχομεν ἰδέαν μὴτε ἐννοίαν, ὅπῃ νὰ μὴν ἔχη τὴν πρῶτὴν ἀρχὴν τους ἀπὸ τὰς αἰδήσεις.

Εἰς τὸ ὁποῖον τῆτο τὸν ἠκολούθησαν ὁμοφώνως ὅλοι οἱ Περικρατικοὶ, καὶ Σχολαστικοὶ· οἱ ὁποῖοι ὁμοῦ ἀρκέμενοι μόνον εἰς τὸ νὰ διαβεβαιώων αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν, δὲν ἔλαβον ποτὲ τὸν κόπον νὰ τὴν ἀποδείξων.

Ὅθεν μετὰ ταῦτα πολλοὶ, καὶ μάλιστα πάντων οἱ Καρτεσιανοὶ, μὴ καταλαμβανόντας τίνι ἑόπῃ αἱ ἐννοιαὶ τῶ Θεῶ, τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀληθείας, καὶ ἄλλων τοιούτων, ὅπῃ μὴτε βλέπονται, μὴτε ἠηλαφῶνται, μὴτε ἄλλῃ κάμμιαν προσβολῇ κάμμιεν εἰς τὰς αἰδήσεις, ἠμποροῦν νὰ ἔχον τὴν ἀρχὴν τους ἀπὸ τὰς αἰδήσεις, ἀρχισαν νὰ ἀπορρίπτων ἀναφανδὸν τὴν γνώμην τῶ Ἀριστοτέλους, καὶ νὰ ἀκολουθῶν ἐν μέρει τὴν τῶ Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος, ἀποφαινόμενοι ὅτι αἱ τοιαῦτα ἐννοιαὶ ὑφίστανται εἰς τὴν ψυχὴν χωρὶς νὰ ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὰς αἰδήσεις, καὶ ἐνετυπώθησαν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὁμοῦ ἀπὸ τὴν σιγμῇ, ὅπῃ αὐτὴ ἀρχισε νὰ ὑπάρχη.

Αὐτοὶ ὡς τόσον διέσειλαν τετὰ εἶδη ἰδεῶν (περιλαμβανόντες ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆτο καὶ τὰς καθ' ἡμᾶς κινεῶν ἰδέας καὶ τὰς ἐννοίας), ἐμφύτως δηλαδὴ, ἐπεισάκτες, καὶ πεποιθησίας, ἢ πεπλασμεσίας.

Διὰ ἐμφύτως ἐννοίας ἐκείνας, ὅπῃ ἐνόμιζαν ἐγκατεσπαρμεσίας ὅς ἀρχῆς εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ὡς ἡ τῆς ἀρετῆς, ἡ τῆς ἀληθείας, ἡ τῆς δικαιοσύνης, ἡ τῆς ἀδικίας, καὶ αἱ τοιαῦτα. Ἐπεισάκτες, ἐκείνας, ὅπῃ γεννῶνται πραγματικῶς ἀπὸ τὰς αἰδήσεις· ὡς αἱ τῶ χρωμάτων, τῶ ὀσμών, τῶ χυμῶν, καὶ τῶ τοιούτων. Πεποιθησίας, ἐκείνας, ὅπῃ ἡ ψυχὴ ἀναπλάττει παρ' ἑαυτῆς, ὡς ἡ τοῦ Κενταύρου, ἡ τῆς Σφιγκῆς, καὶ αἱ καθόλου ἰδέαι τῶ ἀνθρώπου, τῶ δένδρου, τῶ ζώου, καὶ τῶ ὁμοῖον.

Μὴν ἀρκέμενοι εἰς τῆτο οἱ Καρτεσιανοὶ, διαβεβαίωσαν ἀκόμη ὅτι ἐγκατεσπαρθησαν παρὰ Θεῶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ διάφοροι ἀρχαὶ τόσον πρακτικαὶ, ὅσον καὶ θεωρητικαὶ· καθὼς τὸ, ὃ σὺ μισεῖς, ἐτέρῃ μὴ ποιῆς· τὸ, ἀδιώατον εἶνα πράγμα νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ ἄλλα παραπλήσια.

Ἐν ᾧ ἀρχισε νὰ ἐκτείνεταί καὶ νὰ ἔξαρτῶνται τὸ περὶ τῶ ἐμφύτων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν δόγμα τῶ Καρτεσιανῶν, ἐπανέστη κατ' αὐτῶ Ἰωάννης ὁ Λάκιος, καὶ τὸ

κατεπολέμισεν εἰς τὸ περὶ νοῦς φιλοσοφικὸν τε Δοκίμιον, καὶ ἀπέδειξε μὲ μίαν ὀξυδερκεσάτιω ἀνάλυσιν τίνι ἔστω αἱ ιδέαι ὅλαι εἶναι ἢ πεποιημέναι, ἢ ἐπίπείσακτοι καὶ ἔχων ὅλαι τὴν ἀρχῶν ἢ ἀπὸ τῆς αἰδήσεως, ἢ ἀπὸ τῆς σκέψιν.

Τὸ νῦν ἀναιρέσωμεν ἀπ' εὐθείας τὰς ἐμφύτας ιδέας καὶ ἀρχάς, τὸ ἀφίνομεν εἰς τὴν Μεταφυσικῶν, ἐν ἣ ἔδεικται καὶ τὸ ἀνυπόστατον ἐκείνης τῆς ἡθικῆς αἰδήσεως, ὅπως ἀνεῖρξάνθησαν μετριοί, καὶ τῆς φυσικῆς ὁρμῆς, τὴν ὁποῖαν δόξαζεν ἄλλοι καὶ ἄλλοι, ὅτι ἐνέθικεν ἡ φύσις εἰς τὸν ἀνθρώπον, καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα καὶ μετὰ τῆτο ἔδεικται τὴν ἀληθινῶν ἀρχῶν καὶ παραγωγῆν ὅλων τῶν ιδεῶν καὶ ἐνοσιῶν, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν πλέον ἀφηρημένων, καὶ φαινομένων ὅτι εἶναι πολλὰ μακρὰ ἀπὸ τῆς αἰδήσεως.

Ὡς ἄρα, ἐπειδὴ εἶναι φανερόν μὲ τί λογῆς λόγος ἀπέριψεν ὁ Λάκιος, καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὶ σοφισταὶ ἄνθρωποι, τὴν δόξαν τῶν ἐμφύτων ιδεῶν καὶ ἀρχῶν, ἀρκεῖ διὰ τὴν ἄραν νῦν παρατηρήσωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ ιδέαι καὶ ἐνοσιαι, ὅπως ἔχομεν, εὐρέθονται ἢ περὶ τὰς ἐσίας, ἢ περὶ τὰς ποιότητας τῶν ἐσιῶν, ἢ περὶ τὰς ἀναφορὰς τῶν αὐτῶν.

Ἀλλὰ αἱ ἐσῖαι ἄλλαι εἶναι πνευματικαὶ, τῆτ' ἔστιν αἰῶλοι, καὶ ἄλλαι σωματικαὶ.

Ὅσον μὲν διὰ τὰς πνευματικὰς ἐσίας, καὶ τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείων εἶδομεν ἤδη ἐν τοῖς ἐμπαροσθεν τίνι ἔστω ἡ ψυχὴ ἀποκτᾶ τὰς ἐνοσιαιτων, εὐρέθοντας τὴν σκέψιν ἐπαύω εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Ὅσον δὲ διὰ τὰς σωματικὰς ἐσίας, καὶ τὰς αὐτῶν ποιότητας, τὰς ἢ πραγματικὰς, καθὼς εἶναι ἡ ἔκτασις καὶ ἡ σερβότης, ἢ δοκῆσας, ὅ,τι λογῆς εἶναι αἱ ὄσμαι, οἱ χυμοὶ, οἱ ἦχοι, τὰ χρώματα, τῶν αἱ ἐνοσιαι καὶ ιδέαι ἀποκτῶνται προδηλότατα διὰ μέσων τῶν αἰδήσεων.

Τῶν δὲ ἀναφορῶν, ὅ,τι λογῆς εἶναι ἡ ταυτότης καὶ ἑτερότης, ἢ ὁμοιότης καὶ ἀνομοιότης, τὸ μείζον καὶ ἔλατ-

τον ἄρα εἰς τὸ μέγεθος, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν, τὸ πλησίον καὶ πόρρω ἄρα ἄρα ἄρα ἄρα, ὅσον καὶ κατὰ χρόνον, ἢ σωματικὰ τὰ αἰτίαι καὶ τὰ αἰτιατᾶ, ἢ ὑποθέσεις, κτλ. τῶν ὅλων αἱ ἐνοσιαι καὶ ιδέαι ποιεῖσονται ὁμοίως διὰ μέσων τῆς διαφορᾶς συγκρίσεως τῶν πραγμάτων πρὸς ἀλλήλα.

Δὲν εἶναι ὡς ἄρα ἄρα, ἢ ἐνοσιαι, ὅπως νῦν μὴ τὴν ἀποκτῶμεν παρ' ἑαυτῶν καὶ αὐτᾶ τὰ Θεῶν ἢ ἐνοσιαι ἐξαρύεται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν θαυμασίων τε δημιουργημάτων ὡς ἢ ὑπόθεσις τῶν ἐμφύτων ιδεῶν δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἐνῶ καθαρὸν ὄνειρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν ἰδεῶν ἔ' ἔρμολογῶν θεωρημάτων
ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν.

Ως πρὸς τὴν φύσιν τῶν θεωρούμενων αἱ ἐννοιαὶ καὶ
ιδέαι, ἢμποροῦν εἶναι, α'. Παραστατικά, ἢ μὴ
Παραστατικά. β'. Ἀπλά, ἢ Συμπλοκά. γ'. Συγκέ-
κεντρα, ἢ Ἀφρημενά. δ'. Μερικὰ, ἢ Καθόλου.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν Παραστατικῶν, ἢ μὴ
Παραστατικῶν.

Παραστατικά εἶναι ἐκεῖνα, ὅπῃ μᾶς προσφέρῃν
εἰκόνα τινὰ, καὶ ὅπῃ ὀνομάσαμεν κυρίως ιδέας ὡς
αἱ τῶν χημάτων καὶ χρωμάτων, καὶ ὅλων ἀπλῶς ἐκεί-
νων, ὅπῃ ἔχον συνημερότητα τὴν ιδέαν τῆς ἐκτάσεως,
εἰς τὰς ὁποίας συναριθμοῦνται (καθὼς ἀλλῶ θέλο-
μεν ἰδῆ) ἐν μέρει καὶ οἱ ἦχοι.

Μὴ παραστατικά εἶναι ἐκεῖνα, αἱ ὁποῖαι μὴ ἔ-
χοντας συνημερότητα τὴν ιδέαν τῆς ἐκτάσεως, δὲ
προσφέρῃν παρ' ἑαυτῶν ἑδμερίων εἰκόνα, καὶ διὰ τοῦτο
τὰς διεσείλαμεν ἀπὸ τὰς κυρίως ιδέας μὲ τὸ ὄνομα
τῶν ἐννοιῶν. Τοιαῦτα εἶναι α'. τῶν ὁσμῶν, τῶν χυ-
μῶν, τῆς θερμότητος, τῆς ψυχρότητος, τῆς πείνας, τῆς
δίψας, τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς ἀλγηδόνος. β'. τῆς ἀρετῆς,
τῆς κακίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀλη-
θείας, τῆς ψεύδους, καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων,
τὰ ὁποῖα, μὲ τὸ εἶναι ὄντα πραγματικῶς
ὕφιστα ἐκτὸς ἡμῶν, ὀνομάζονται ὄντα ἡθικά, πρὸς
δια-

διαβολὴν ἐκείνων, ὅπῃ ἔχον μίαν πραγματικὴν ὑ-
παρξιν ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ ὀνομάζονται ὄντα φυσικά.

Σημειότερον ὅμως, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἐννοιαὶ, ὅπου
ἡ ψυχὴ ἐναχολῆται περὶ αὐτὰς, ἔχον ὡς τὰ πολ-
λὰ συνημερότητα μίαν κάποιαν κυρίως ιδέαν. Ὅπου
παραδείγματος χάριν ἀναπολώμεν τὴν ὁσμὴν τῆς ῥό-
δου, παρασάινουμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν εἰκόνα τοῦ
ῥόδου, τὴν εἰκόνα τῆς κινήσεως, καθ' ὃ τὸ ὠσφρανθῆ-
μεν, τὴν εἰκόνα τῶν ὀνομάτων τῆς ῥόδου, τῶν ὁσμῶν,
αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ εἶναι ἄλλαι τοσαῦτα παρασάσεις,
ἢ τῶν ἡχῶν, δι' ὧν ποροφέρονται, ἢ τῶν χαρακτήρων,
δι' ὧν γράφονται. Ὅπου ἀναπολώμεν τὴν ὄργην
(τὸν θυμὸν), ἢ τὴν παρότητα, ἔχομεν ἕτερον τινὰ
ἐμφοροδὲν μᾶς τὴν εἰκόνα ἐνὸς ἀνθρώπου χαλαροῦ,
ἢ πρῶτος, καὶ τὴν εἰκόνα ἐνὸς σοφοῦ καὶ φρονίμου, ἢ ἐνὸς
ἀμαθέως καὶ ἀφρονος, ὅπου ἀναπολώμεν τὴν μάθη-
σιν, ἢ τὴν ἀμάθειαν. Ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἡθικά
καλεῖμενα ὄντα δίδομεν σῶμα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, προσω-
ποιῶντάς τε κατὰ τὴν φαντασίαν μας. Οὕτω χημα-
τίζομεν τὴν δικαιοσύνην ὡς μίαν γυναῖκα μὲ τὸ
ζυγὶ καὶ τὸ σπαθὶ εἰς τὰς χεῖρας τὴν ἐλπίδα μὲ
τὴν ἀγκυραν (καταβόσθηρον) τὴν φήμην μὲ πτε-
ρὰ, καὶ μὲ τὴν σάλπιγγα (φεμπέτα) εἰς τὰς χεῖ-
ρας, κτλ.

Κατὰ τῆτον τὸν ἕτερον λοιπὸν μόνον αἱ κυρίως ἰ-
δέαι, αἱ ὁποῖαι ὄντας συνημερότητα μὲ τὴν ἐκτάσιν,
μᾶς προσφέρῃν μίαν πολλαπλότητα μείζονα, ἢ ἐ-
λάσσονα σημεῖων ἀντιληπτῶν, εἶναι ἢ συνηθετέρα,
ταῦτον εἶπεν κυριώτερα βᾶσις τῶν νοήσεών μας, αἱ
ὁποῖαι δυσκόλως ἠθέλαν εὖρη ἔρεισμα εἰς τὰς ἐ-
πλάως ἐννοίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας καθ' ἑαυ-
τὴν δὲ μᾶς προσφέρει, διὰ τὸ εἶπαι ἔτσι, εἰμὴ ἔ-
να μόνον σημεῖον καὶ ἀδιαίρετον.

Περὶ τῶν Ἀπλῶν ἔ' τῶν Σιωθεῶν.

Ἀπλάϊ λέγονται αἱ ιδέαι καὶ ἐννοίαι, ὅταν μᾶς παρασαίνην εἷς παρᾶγμα μόνον καὶ ὁμοιόμορφον· καθὼς μίᾳς ὀσμῆς, εἷδος ἤχου, εἷδος χρώματος· καὶ Σιωθεοί, ἢ συμπτεπλεγμένα, ὅταν πειλαμβιώνω πολλα ὁμῶ, ἢτοι πειλαστέρας ιδέας καὶ ἐννοίας συνημμένας ὁμῶ. Τοιαῦται εἶναι αἱ ιδέαι τῶν σωμάτων, αἱ ὅποια πειλέχην εἰς ἑαυτὰς τὰς ιδέας πῆς ἐκτάσεως, τῆς σφειρόπιδος, τῆς χήματος, τῆς χρώματος, κτλ. Τοιαῦται εἶναι ὡσαύτως αἱ ἐννοίαι τῶν ἠθικῶν ὄντων, οἷον τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀδικίας, ἀπὸ τὰς ὅποιας καὶ πρώτη πειλέχει τὰς ἐννοίας καὶ ιδέας μίᾳς ἕξεως τῆ να μὴ κάμνη τινὰς κακὸν εἰς κάνα, καὶ να δίδῃ μὲ ἀκείβειαν εἰς κάθε εἷς ἐκείνο, ὅτῃ τῆ ἀνήκει· καὶ ἡ δούτέρα τὰς ἐννοίας καὶ ιδέας μίᾳς ἐναντίας ἕξεως.

Σημειωτέον ὁμῶς καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ἡμεῖς δευ λαμβάνομεν ποτὲ κάνα αἰθεῖμα, μήτε ἀντίληψιν, ὅτῃ να ἡμπορῆν να ὀνομαθῆν ἀπολύτως ἀπλάϊ. Ἐπειδὴ ὁ Ῥαμῶ καὶ ὁ Ταρτίνο εἰς τὰς ἤχους, χωρεῖσά ἀπὸ τὸν βᾶσιμον καὶ κύειον τόνον, διακρίνουν καθαρῶς καὶ τὰ σιωηχῆντα τρίτα, τέταρτα, πέμπτα, ἕβδομα, καὶ ὄγδοα λεπτά, σιωηχῆντα ὁμῶς, τὰ ὅποια μόνον τὰ γεγυμνασμένα εἰς τῆτο ἀντία τὰ διακρίνουν. Τὸ λευκὸν χῶμα, καθὼς ὅλοι οἱ φυσικοὶ ἀποδείχουν, εἶναι καὶ αὐτὸ μίξις ὄλων τῶν χρωμάτων (1), καὶ ἴσως ἀπὸ

(1) Ὅτι τὸ λευκὸν χῶμα δευ εἶναι χῶμα καθ' αὐτὸ ἀπλάϊ, ἀλλὰ μίᾳς μίξις ὄλων, τῶν ἔσι τῶν ἐπιπέτα χρωμάτων, ἀποδείχεται εἰς τὰ φυσικὰ πειράματα μὲ διάφορας τεχνικὰς μηχανὰς. Ἡ ἀπλῆτέρα ὁμῶς καὶ δὺκολωτέρα ἀπὸ ὄλας, εἶναι ὅνας κύκλος μετὰ

ἀπὸ τὰ νομιζόμενα ἀπλάϊ χῶματα να μὴν εἶναι κάνα καθαρῶς ἀπλάϊ, ἀλλὰ ὄλα λευκῶνα εἷς μὲ τὸ ἄλλο, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἕλαττον. Χωρεῖς τῆτο ἢ ποροσ-

πάκινος, ἢ ξύλινος, ἀπὸ ξύλον ὁμῶς ὅτῃ να ἔχη ἀρκετὸν βᾶρος, ἴσος μὲ μίᾳς μεγάλῃς παρπακέραν τὸ μέγεθος. Τῆτον τῆν ἐπιφάνειαν τῆν διαρῶν δι' ἀκτίνων εἰς ἐπιπέτα πομάας, ἢτοι τριμήματα ἰσάκηντα, καὶ κάθε τριῆμα τὸ βᾶπτειν μὲ καθὼς ἀπὸ τὰ ἐπιπέτα ἀπλάϊ χῶματα, τὰ ὅποια εἶναι ἀκάνα, ὅτῃ φαίνονται εἰς τὸ ἔρανον ὄξον, καὶ ὅτῃ ὁ Συγγραφεὺς ἀπηρεῖθμησησεν ἔμφορῶν (σελ. 18.) Διὰ τῆ καύβη αὐτῆ καὶ κύκλου ἀπεργῶν εἷς ἀξονα σιδηρῆν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μὲν τὸ κάτωθεν μέρος πορέπει να εἶναι κοινὸς ἕως μισὸν δάκτυλον, καὶ λήγων εἰς ὄξυ, ὅχι ὁμῶς τὸσον πολλα ὄξυ, ἀλλὰ ὡς αὐ τὸ ἀδράκτι τῶν γυναικῶν, ἢ ὀλίγον ὄξύτερον· ἀπὸ δὲ τὸ ἔπάνω μέρος, εἷδα εἶναι τὰ χῶματα, ἄς εἶναι μακρύτερος, διὰ να πιανάται, ἕως μίᾳς, ἢ καὶ δὺω παλάμας. Εἰς αὐτὸν τὸν κύκλον ἐν ὅσω ἀκινητῆ, βλέπει τινὰς τὰ ἐπιπέτα χῶματα διακεκριμένα· ἀφ' ὅτῃ ὁμῶς τὸν σφραγουεῖσθης μὲ ὅσον ἡμπορεῖς παχυπέτην κίνησιν ἐπάνω εἰς εἷς ἐπίπεδον πέβρινον λείον, ἢ ἐπάνω εἰς εἷς παφί, ποτε περιδινυμένῃ καὶ κύκλου, δευ βλέπεις πλέον εἰς αὐτὸν ἐπιπέτα χῶματα, ἀλλὰ λευκοπέτην τῆν ἐπιφανειαν τῆ, ὡς αὐ να ἦτον ἀργυρῆ καὶ καὶ λόγον ὅτῃ ἕλαττώται ἢ παχύτης τῆς περιστροφῆς, ἀρχίζει να χρωματίζετα ὁ κύκλος, πορῶτον μὲν μὲ χῶμα ξανθόν, ἐπειτα δε ὅσον ἀυξάνει ἢ ἕλαττώσεις τῆς παχύτητος, ποσον πο χῶμα γίνεται βαθύτερον, ἕως ἢ, ἀφ' ὅτῃ παύσει τελείως ἢ κίνησις, βλέπεις πάλιν τὰ ἐπιπέτα χῶματα διακεκριμένα. Μὲ αὐτο πο πείραμα ἀποδείχουν ὅτι πο λευκὸν χῶμα εἶναι μίγμα τῶν ἐπιπέτα, καὶ ὅτι αἱ ἀκτίνες τῆ Ἡλίυ ἔχει κάθε μίᾳ ἐπιπέτα χῶματα, ἢ μεγάλη ὁμῶς παχύτης, καθ' ἣν κινῶνται, τὰς κάμνει να φαίνονται λευκά. Τῆτο πο ὄργανον ἡμπορεῖ να πο κάμη καθὼς εἰς τῆν περιστροφῆν ὁμῶς εἶναι κομμάτι δὺσκολον να ἡμπορεῖσθι να τῶ δώσθι τῆν παχύτητα τῆς κινήσεως, ὅτῃ χρειάζετα διὰ να παραξῆ πο ἀποτέλεσμα· ὅθεν διὰ πο δὺκολωτέρον, ἄς κάμη τὸν ἀξονα μακρύτερον ἀπὸ τὸ ἔπάνω μέρος, καὶ ἄς κρεμάσθι δι' αὐτῆ τὸν κύκλον μὲ μίᾳς κλωθῆν, καὶ ἄς τὸν περιστρέψῃ μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις, καθὼς σφίβουν αἱ γυναῖκες πο ἀδράκτι ὅταν νάδων, καὶ ἴσως εὐγῆ πο ἀποτέλεσμα, ὅτῃ ζητῆ· ἀλλὰ καὶ αὐ δευ εὐγῆ πο ἀποτέλεσμα σωσόν, ἀπὸ τὰ εἰρημεῖα ἡμπορεῖ τινὰς να ἐννοήσθι τὸν νῦν καὶ Συγγραφεὺς, ὅτι πο λευκὸν χῶμα εἶναι μίξις ὄλων τῶν χρωμάτων.

προσβολή εἶδος χρώματος δεῦν γίνεται ποτὲ ἀπὸ εἴνα μόνον ἄτομον φωτός, ἀλλὰ πάντοτε ἀπὸ πλεονόστερα, καὶ δεῦν πλήτην μίαν μόνω ἴνα, ἀλλὰ πολλάς. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἰπῆμεν καὶ περὶ τῶν ὀσμῶν, καὶ περὶ τῶν χυμῶν, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθημάτων.

Μ' ὅλον τῆτο αἰσθήματα καὶ ἀντιλήψεις, καὶ ἐκ τῶν ἐννοίας, καὶ ιδέας ἀπλᾶς συνηθίζομεν νὰ ὀνομάζωμεν ὅλας ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ψυχὴ δεῦν διακεῖναι πλεονόστερον ἀπὸ μίαν, καὶ συνηθίζομεν ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ψυχὴ διακεῖναι πραγματικῶς πλεονόστερον ἀπὸ μίαν, καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς ιδέας τῶν σωμάτων, καὶ τὰς ἐννοίας τῶν ἠθικῶν ὄντων.

Διὰ τῆτο αἱ ἀπλᾶς ἐννοιαὶ καὶ ιδέαι δεῦν ἠμποροῦν νὰ δεῖσθῶν· ἐπειδὴ ὁ δεῖσμός συρίζεται, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν, εἰς τὸ νὰ δεῖξῃ τινὰς τὰς διαφορὰς ἀπλᾶς ἐννοίας καὶ ιδέας, ὅπῃ συγκροτῶν μίαν συῶθῶτον ἐννοίαν, ἢ ιδέαν· τὸ ὁποῖον δεῦν ἠμπορεῖ νὰ γένη ὁπότεν εἶναι ἀπλῆ ἢ ἐννοία, ἢ ιδέα, περὶ ἧς ὁ λόγος. Καὶ τῶντι αὐτῶν μᾶς ἐρωτήσῃ τινὰς τί εἶναι ἡ θερμότης, ἢ ψυχρότης, τὸ ἐρυθρὸν, ἢ ὀχρὸν χρῶμα, δεῦν θέλομεν ἠμπορέσει βέβαια νὰ τῆ τὰ δεῖσθῶμεν ἀλλέως, εἰμὴ ἀνακαλῶντας τῶν τῶν ἴδια αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ ἀντιλήψεων, λέγοντας ὅτι ψυχρότης εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ αἰσθανέσθαι ὅταν λέγῃς πῶς κρυόνεις, καὶ θερμότης ἐκεῖνο, ὅπῃ αἰσθανέσθαι ὅταν λέγῃς πῶς καυμάτονεῖς· χρῶμα ἐρυθρὸν, ἢ ὀχρὸν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀντιλαμβάνεσθαι, ὅταν λέγῃς πῶς εἶδες εἴνα σῶμα τῆτο, ἢ ἐκεῖνα τῶν χρώματος, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ Συγκεκεμενῶν ἔ' Ἀφρημενῶν.

Ὅπότεν αἱ ποιότητες τῶν πραγμάτων θεωροῦνται ἐπὶ πάνω εἰς τὰ ἴδια πράγματα, καὶ ὡς συμμεμενῶν μὲν τὸ

τὸ ὑποκεμενῶν τῶν, τότε αἱ ιδέαι καὶ ἐννοιαὶ, ὁποῦ λαμβάνομεν ἐξ αὐτῶν, λέγονται συγκεκεμενῶν· καὶ ὁπότεν θεωροῦνται καθ' ἑαυτὰς, χωρὶς ἀπὸ τῶν ὑποκεμενῶν, τότε αἱ ιδέαι λέγονται ἀφρημενῶν. Αἱ ιδέαι καὶ ἐννοιαὶ, παραδείγματος χάριν, τῶν χρώματος καὶ τῆς ὀσμῆς τῶν ῥόδων, λέγονται συγκεκεμενῶν, ἐν ὅσῳ τὰς θεωρῶ ἐπὶ πάνω εἰς αὐτὸ τὸ ῥόδον, καὶ ἀφρημενῶν ὁπότεν θεωρῶ τὸ χρῶμα, καὶ τὴν ὀσμὴν χωρὶς ἀπὸ τῶν ῥόδων, καὶ ὡς καθ' ἑαυτὰς ὑφίσταμεν.

Αἱ συγκεκεμενῶν ιδέαι καὶ ἐννοιαὶ δηλοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν τὰ ἐπίθετα ὀνόματα· καὶ αἱ ἀφρημενῶν μὲν τὰ ἀπὸ ἐπιθέτων χηματιζόμενα ἰσσιαστικά. Μία σφαῖρα, παραδείγματος χάριν, ἀργυρᾶ, λέγεται σφαιρογύλη, καὶ λευκῆ, ἐν ὅσῳ αὐτὰ αἱ ποιότητες θεωροῦνται ἐπὶ πάνω εἰς τὴν ἰδίαν σφαῖραν· ἀντίσως ὁμῶς θελήσω νὰ ὀμιλήσω ἀφρημενῶν διὰ αὐτὰς τὰς ιδιότητας, τὸ εἶναι διπλαθὴ λευκὸν, ἢ σφαιρογύλον, χωρὶς νὰ σοχάζομαι καθόλου τὴν ἀργυρᾶν σφαῖραν, τὰς ἀφρημενῶν αὐτὰς ιδέας τὰς ὀνομάζω μὲν ὀνόματα ἰσσιαστικά, λευκότης, καὶ σφαιρογυλότης.

Ὅθεν τὰ ἰσσιαστικά ὀνόματα, ὅπῃ δεῦν σημαίνουσι κυρίως ἰσσίας, εἶναι ὅλα ὀνόματα ἀφρημενῶν, δηλοῦνται ἐννοίας, ἢ ιδέας ἀφρημενῶν· καὶ τῆτοια κυρίως εἶναι τὰ ὀνόματα τῆς ὀσμῆς, τῶν χυμῶν, τῶν ἠχῶν, τοῦ χρώματος, τῆς ταυτότητος, τῆς ἑτερότητος, τῆς ὁμοιότητος, τῆς ἀνομοιότητος, τῆς ὠραιότητος, τῆς αἰσχρότητος, τῆς ἀρετῆς, τῆς κακίας, τῆς μαθήσεως, τῆς ἀμαθίας, τῆς ἀληθείας, τῶν ψεύδων, καὶ τῶν ὁμοίων.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῶν μεμενῶν ἔ' καθολικῶν.

Εἰς τὴν φύσιν δεῦν ὑφίστανται κυρίως, εἰμὴ ὑποκεμενῶν μεμενῶν καὶ ἀτομικά. Ὑφίσταται μία τῆδε πε-

λαία, μία τὰδε αἰγείρος (λάϊκα), μία τὰδε ἑλάτη· πελαία ὅμως καθόλη, ἢ αἰγείρος, ἢ ἑλάτη, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον δένδρον ἐν γένει, δὲν ἔλαβα ποτὲ ὑπόσασιν εἰς τὴν φύσιν.

Διὰ τὸτο αἱ παρῶται ιδέαι, ὅπῃ ἀποκτῶμεν, εἶναι ὅλαι ὑποκειμένων μερικῶν ἢ ἀτομικῶν.

Παρατηρῶντες ὅμως ἔπειτα, ὅτι πολλὰ ὑποκείμενα ἔχον τὰς αὐτὰς ιδιότητες, συνάπτωμεν ὁμῶς αὐτὰς τὰς κοινὰς ιδιότητες, καὶ ἀναπλάττωντας ἀπὸ αὐτὰς εἴνα ἄθροισμα, κάμνομεν κατὰ μικρὸν τὰς καθολικὰς ιδέας. Βλέποντες παραδείγματος χάριν μίαν δρυῶν, μίαν αἰγείρον, μίαν πελαίαν, μίαν ἑλαίαν, κτλ. θεωρῶμεν ἀφρημένως τὰς ποιότητας μόνον, ὅπῃ ἀνήκον εἰς ὅλα αὐτὰ, τὸ, ὅτι δηλαδὴ λαμβάνει τὴν τροφὴν ἀπὸ τῆς γῆς, ἔχον στέλεχος, κλάδους, φύλλα, κτ. ἢ χηματίζοντες ἀπὸ αὐτὰς μόνως μίαν ιδέαν συμπλεγμένην, τὴν ὁποίαν τὴν προσάπτωμεν εἰς τὸ ὄνομα δένδρον, κάμνομεν ἔπειτα τὴν καθόλην ιδέαν τῶ δένδρου. Μετὰ τὸν αὐτὸν τρόπον χηματίζομεν τὴν καθόλην ιδέαν τῶ ἀνθρώπου, τῶ ἰχθύος, τῶ ἐκτόμου, τῶ πτερυγίου, τῶ ἀνθός, τῶ καρπῆ, ἢ ὅλων τῶν λοιπῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ὄντας ὅμοια ἀλλήλοις κατὰ τινὰς ιδιότητας, πρέπει νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὴν αὐτὴν κλάσιν, καὶ νὰ ὀνομασθῶν μετὰ τὸ ἴδιον ὄνομα.

Παρατηρητέον ὅμως εἰς τὸτο, ὅτι τὰ ὀνόματα δηλοῦσι τὰ περισσότερα ιδέας, ἢ ἐννοίας καθολικὰς· διὰ τὴν τὰ ὀνόματα τῶ ἀτομικῶν ἢ σισίων, τὰτ' ἔστι τὰ δηλοῦντα εἴνα μόνον πρᾶγμα ἢ ἄτομον, καθὼς "Ἡλιος, Σελῶν, Ρώμη, Πλάτων, τὰ ὅποια λέγονται κύρια, εἶναι πολλὰ ὀλίγα. Τὰ ἄλλα, ὅπῃ ὀνομάζονται προσήγορικά, δι' ὅ,τι μετὰ αὐτὰ προσαγορεύονται πολλὰ πρᾶγματα, καθὼς ἀσὴρ, πλανήτης, πόλις, ποταμός, βασιλεῖον, ἐπαρχία, ἄνθρωπος, λίθος, μέταλλον, καὶ ἄλλα ἄπειρα, ὅλα εἶναι ὀνόματα καθολικὰ, δηλοῦντα ιδέας καθολικὰς.

Τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ ἢ εἰς τὰ ὀνόματα τῶ κρητῶν ἢ ἡθι-

ἡθικῶν ὄντων. Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, ἐλευθεριότης, φιλαργυρία, μῖσος, ἀγάπη, εἶναι κύρια· τέχνη ὅμως ἐπιστήμη, ἀρετὴ, κακία, πάθος, κτλ. εἶναι ὅλα ὀνόματα καθολικὰ.

Εἰς τὰς καθολικὰς ὅμως ἐννοίας ἢ ιδέας πρέπει νὰ διασεύλωμεν προηγουμένως δύο πράγματα· τὴν περὶ τὴν δηλαδὴ, καὶ τὴν ἑκτασιν, τὰ ὅποια μετὰ ἄλλας λέξεις ὀνομάζονται βάθος, ἢ πλάτος ἐννοίας, ἢ ιδέων.

Βάθος ἐννοίας, ἢ ιδέας ἐννοῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶ ἀπλυστέρων ιδέων, ὅπῃ εἰς αὐτὴν περιέχονται· καὶ πλάτος, τὸν ἀριθμὸν τῶν πραγμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἢμπορῶν νὰ ἐφαρμοσθῶν· ἢ εἴνα πρᾶγμα εἶναι πάντοτε εἰς ἀντιπεπλοῦσθαι λόγον πρὸς ἄλλο· τὰτ' ἔστι ὅσον περισσότερας ἀπλυστέρας ιδέας περιέχει μία καθολικὴ ιδέα, εἰς τὸσον ὀλιγώτερα ὑποκείμενα ἐκτείνεσθαι· ἢ εἰς ὅσον περισσότερα ὑποκείμενα ἐκτείνεσθαι, τὸσον ὀλιγώτερας ἀπλυστέρας ιδέας περιέχει.

Ὁ λόγος τῆς τῶ πρᾶγματος εἶναι εὐκόλου νὰ κατανοηθῆ· ἐπειδὴ μετὰ τὸ νὰ ἢμποροῦν περισσότερα πρᾶγματα νὰ ὀμοιάσων εἰς δύο, ἢ εἰς ποιότητας, ἢ ὀλιγώτερα εἰς δέκα, ἢ εἰκοσι, ὅσον ἄρα περισσότερας ποιότητας περιέχει μία καθολικὴ ιδέα, μετὰ τὸσον ὀλιγώτερα πρᾶγματα ἢμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῶν καὶ ἀνάπαλιν.

Διὰ νὰ γένῃ ὅμως σαφέστερον, ἄς ἰδῶμεν μετὰ ποῖαν κλίμακα ἀναβαίνων ἀπὸ τὰ ἄτομα, τὰτ' ἔστι τὰ μερικὰ πρᾶγματα εἰς τὰς καθολικώτερας κλάσεις.

Ὅταν βλέπω μίαν δάφνην, ἢ ιδέα τῆς τῶ ἀτομικῶν καὶ φυτῶν, περιέχει εἰς ἑαυτὴν τὰς ιδέας καὶ ἐννοίας εἴδος ὄντος ἀυθυπάρκτου, σπέρμα, ἐπιτεταμῆς, ὀργανικῆς, ἢεφορικῆς ἀπὸ τῆς γῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀναβλασάνει, ἔχοντος στέλεχος, κλάδους, φύλλα, ἀνθῶν, καρπῶν, τριῶν χήματος, μεγέθους, χρώματος, ὀσμῆς ἢ ὄχι μόνον τὰ εἰρημῶνα, τὰ ὅποια ἀνήκον εἰς καθὲν φυτὸν δάφνης, ἀλλὰ περιέχει προσέτι τὰς ιδέας εἴδος

ποιῆται πάχης καὶ ὕψους τῆς σελήχης· εὐὸς ποιῆται πάχης, μήκης, διαθέσεως, διόρθώσεως, ἀειθμῆ τῶν κλάδων· μιᾶς ποιῆσε δὲ θέσεως, εὐὸς ποιῆσε ἀειθμοῦ, κτλ. τῆς φύλλων, τῆς ἀνθέων, καὶ τῆς καρπῶν. Τόσαι ἰδέαι καὶ εἴηοιαι περιέχονται εἰς μόνον τὴν ἰδέαν ταύτης τῆς ἀτομικῆς, ὅτῃ ἐγὼ θεωρῶ!

Ἄν ὁμῶς ἀντὶ μιᾶς δάφνης, βλέπω τεύκοντα, ἢ τεσαράκοντα, καὶ ἀφαιρῶντας ἐκεῖνα, ὅτῃ εἶναι ἴδια εἰς κάθε μίαν, κρατήσω μόνον ἐκεῖνα, ὅτῃ εἶναι κοινὰ εἰς ὅλας, χηματίζω μὲ τῆτον τὸν ἔσποον τὴν καθόλα ἰδέαν τῆς δάφνης.

Ἄν ματὰ ταῦτα βλέπωντας ἐλαίας, ἀπιδιαιῖς, κερρασίς, καρυδιαῖς, ἀφήσω τὴν ἰδέαν τῆς ἰδιαιτέρας χηματισμῆς, μεγέθους, χήματος, κτλ. τῆς σελήχης, τῶν κλάδων, τῆς φύλλων, τῆς ἀνθέων, τῆς καρπῶν ὅλων τῆτων τῆς εἰρημεύων φυτῶν, καὶ κρατήσω μόνον τὰς εἰρημοιαῖς καὶ ἰδέας τῶν ὄντων, τῶν ἀυθυπάρκτων, τῶν στερεῶν, τῶν ἐκτεταμένων, τῶν ὀργανικῶν, τῶν ἔσπομένων ἀπὸ τὴν γλῶ, τῶν ἐχόντων σέλεχος, κλάδους, φύλλα, ἀνθη, καρπῆς, μὲ τῆτον τὸν ἔσποον λαμβάνω τὴν ἔτι καθολικωτέραν ἰδέαν τῆς δένδρου.

Ἄν ἀπὸ αὐτῆς ἀφαιρέσω ἀκόμη τὰς ἰδέας τῆς σελήχης καὶ τῶν κλάδων, καὶ κρατήσω ὅλας τὰς λοιπὰς, χηματίζω τὴν ἰδέαν τῆς φυτῆς, ἢ ὅποια εἶναι ἀκόμη καθολικωτέρα· ἐπειδὴ περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὰ δένδρα, ἀλλὰ καὶ τὰ γυνήματα (αἴτον, δηλ. κελθῆν, κτλ.), καὶ τὰ ὄσπερα, καὶ τὰ χόρτα, καὶ τὰ βρύα, κτλ.

Ἄν καὶ ἀπὸ αὐτῆς σικώσω τὰς ἰδέας τῆς ὅτι λαμβάνω τὴν ἔσποον ἀπὸ τὴν γλῶ, ὅτι ἔχων φύλλα, ἀνθη, καρπῆς· μοὶ μένουσιν αἱ ἰδέαι τῶν ὄντων, τῶν ἀυθυπάρκτων, τῶν στερεῶν, τῶν ἐκτεταμένων, τῶν ὀργανικῶν, αἱ ὅποια συγκροτῶν κλάσιν ἔτι μᾶλλον καθολικωτέραν, τῆτ' ἔστι τὴν τῶν ὀργανικῶν σωμάτων, ἢ ὅποια περιλαμβάνει καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα.

Ἀφαιρῶντας ἔτι καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ὀργανικῆς, μοὶ μένουσιν αἱ ἰδέαι τῆς ὄντος, τῆς ἀυθυπάρκτου, τῆς στερεῆς,

τῆς ἐκτεταμένης, αἱ ὅποια ἀνήκων εἰς ὅλα τὰ σώματα, καὶ χηματίζω τὴν ἔτι μᾶλλον καθολικωτέραν ἰδέαν τῆς σώματος.

Ἄν ἀφαιρέσω ἐντεῦθεν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς στερεότητος, καὶ τῆς ἐκτάσεως, δὲν μοὶ μένει ἄλλο, εἰμὴ αἱ ἰδέαι τῆς ὄντος καὶ τῆς ἀυθυπάρκτου, τῆτ' ἔστι τῶν εἰσῶν, εἰς τὴν ὅποιαν περιλαμβάνονται καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ πνεύματα.

Ἄν τέλος πάντων ἀφαιρέθῃ καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀυθυπάρκτου, δὲν μοὶ μένει ἄλλο, παρὰ ἡ καθολικωτάτη εἰρημοια τῶν ὄντων, εἰς τὴν ὅποιαν περιλαμβάνονται, καὶ αἱ εἰσῶν, καὶ αἱ ποιότητες καὶ αἱ ἀναφοραὶ, καὶ ὅλα ἀπλῶς ἐκεῖνα, ὅτῃ ἢμπορῆν εἶναι ἀντικείμενα τῶν νοήσεών μας.

Ἰδὲ λοιπὸν τίνι ἔσποον ὀλιγοσύνωντας τὸν ἀειθμὸν τῶν μερικωτέρων ἰδεῶν, χηματίζωμην τὰς μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθολικωτέρας· καὶ πῶς ἀυξανόντας, τὸ πλάτος, ὀλιγοσύνει τὸ βάθος.

Σημειοτόον ὁμῶς ἐν τέτοις, Α'. Ὅτι μᾶλλον αἱ καθολικωτέρας κλάσεις, ὅτῃ περιέχων ὑποκάτωτες ἄλλας κλάσεις, λέγονται γένη· καὶ αἱ ἦττον καθολικαὶ, ὅτῃ περιέχονται εἰς ἄλλας, ὀνομάζονται εἶδη· καὶ κάθε ὑποκείμενον μερικὸν, ὅτῃ περιέχεται εἰς ἓνα εἶδος, καλεῖται ἀτομον. Δένδρον φέρειπεῖν εἶναι γένος· δάφνη, ἐλαία, κερρασία, καρυδιά, εἶναι εἶδη· τῆτη ἢ δάφνη, ἢ τῆδε ἀπιδιά, κτλ. εἶναι ἀτομα.

Β'. Ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ κλάσις ἢμπορεῖ εἶναι γένος ὡς πρὸς μίαν, καὶ εἶδος ὡς πρὸς ἄλλω κλάσιν. Τὸ δένδρον φέρε, εἶναι γένος ὡς πρὸς τὴν δάφνην, ἐλαίαν, πελαίαν, κτλ. καὶ εἶδος ὡς πρὸς τὸ φυτὸν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν ἰδεῶν ζ' ἔρροιαῶν θεωρημάτων ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰς ἀντιλαμβάνεται ὁ νῦς.

Ὡς δὲ πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀντιλαμβάνονται ἀπὸ τὸν νῦν τὰ αἰδήματα, καὶ αἱ ἀντιλήψεις, καὶ δὴ καὶ αἱ εἰρηνοὶ καὶ ἰδέαι, ἢ μπορῶν νὰ εἶναι σαφεῖς, ἢ ἀσαφεῖς, καὶ διακεκεμενάαι, ἢ συγκεχυμένααι.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν σαφῶν ζ' ἀσαφῶν.

Τὰ αἰδήματα καὶ αἱ ἀντιλήψεις, καὶ ἐπομένως αἱ εἰρηνοὶ καὶ ἰδέαι εἶναι σαφῆ, ὅποτεν ἡ ψυχὴ ἢ μπορῆ νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸν ἑαυτόν της διὰ ἐκεῖνο, ὅπῃ αὐτὰ εἶναι, ἢ ἐκεῖνο, ὅπῃ παρασταίνων, καὶ διὰ τὸ εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχοντα· καὶ ἀσαφῆ, ὅποτεν δὲν ἢ μπορῆ νὰ δώσῃ αὐτὸν τὸν λόγον. Ἀνίσως αἰσθνομένου μίαν ὁσμῶν, γνωρίζω ὅτι αὐτὴ εἶναι ὁσμὴ κέδρου, ἢ ῥόδου, τὸ αἶδημά μου, καὶ ἢ ἀπ' αὐτοῦ προσηρχομένη εἰρηνοὶ θέλω εἶναι σαφεῖς. Ἄν ὅτι εἰρηνοὶ αἰσθνομένη μίαν ὁσμῶν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἢ μπορῶ νὰ τὴν γνωρίσω τίνος πράγματος εἶναι, τὸ αἶδημα, καὶ ἢ ἀπ' αὐτῆς εἰρηνοὶ θέλω εἶναι ἀσαφῆ. Ἀσαφῆ θέλει εἶναι ἀσαφῶς ἢ ἀντιλήψεις καὶ ἢ ἰδέαι εἰς ἀντικείμενα, ὅπῃ βλέπω ἀπὸ εἰρηνοὶ τὸσον διάστημα, ὅπῃ δὲν ἢ μπορῶ νὰ γνωρίσω αὐτὴ εἶναι πύργος, ἢ δένδρον, ἢ ἄλλο τί· καὶ σαφῆ γίνεται αὐτὴ ἢ ἀντιλήψεις καὶ ἢ ἰδέαι ὅποτεν πλησιάζοντα εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἢ μπορέσω νὰ τὸ γνωρίσω τὴν πράγμα εἶναι.

"Ἐπε-

"Ἐπεταί λοιπὸν ἐν τῶν νὰ μὴ ἔχη λόγον ἀποχρῶντα ὁ Ἀββᾶ Κονδυλῖαν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ σηκώσῃ τελείως τὴν διασφάλιν τῶν ἰδεῶν εἰς σαφεῖς καὶ ἀσαφεῖς, λέγοντας (Δοκίμ. περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνθρώπων γνώσεων), πῶς ὅταν λέγωμεν περὶ τίνος, ὅτι ἔχει ἀσαφῆ ἰδέαν εἰς πράγματος, ἢ περὶ περὶ αἰσθνομένου νὰ λέγωμεν ὅτι δὲν ἔχει τελείως ἰδέαν ἐκεῖνο τὸ πράγματος· ἐπειδὴ εἶναι τῆς ἀληθείας πολλὸν διαφορετικὸν τὸ νὰ μὴ ἔχη τελείως ἰδέαν τίνος ἀντικείμενα, καὶ τὸ νὰ ἔχη μίαν ἰδέαν, τὴν ὁποῖαν καὶ μὴ ἢ μπορῆ νὰ τὴν ὁλοῖ.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῶν διακεκεμενῶν ζ' συγκεχυμένων.

Διακεκεμενάαι ὀνομάζων οἱ λογικοῦμενοι τὰς ἰδέας, ὅποτεν γνωρίζωνται καὶ ἢ μπορῶν νὰ δευθῶν οἱ χαρακτῆρες, ἢ τὰ σημεῖα, ὅπῃ τὰς διασφάλιν ἀπὸ ἄλλας· καὶ συγκεχυμένααι, ὅποτεν αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ σημεῖα δὲν γνωρίζωνται, μῆτε ἢ μπορῶν νὰ δευθῶν. Ἐπεταί λοιπὸν κατ' αὐτῆς (ὅπῃ δίδων τῶν τὸν ὁλοῖ), ὅτι μόνον αἱ σωθετοὶ ἰδέαι νὰ εἶναι διακεκεμενάαι, αἱ δὲ ἄπλῆ νὰ εἶναι φύσει συγκεχυμένααι, ὡς αὐτὸ ὅπῃ δὲν ἢ μπορέσω νὰ εἰπῶμεν εἰς τί σωθῆται ἢ διαφορὰ τῆς μίας ἀπὸ τὴν ἄλλῃ· διὰ τί ποῖος ἢ θελεῖ ἢ μπορέσῃ νὰ εἰπῆ εἰς τί διαφέρει τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἀπὸ τὸ ἄχρον;

Μοὶ φαίνεται ὅμως πολλὰ ἄκυρος ἢ ὀνομασία τῶν συγκεχυμένων εἰς τὰς ἄπλῆς ἰδέας· ἐπειδὴ ὅπῃ δὲν εἶναι πολλαπλότης πράγματος, ἐκεῖ δὲν ἢ μπορῆ νὰ εἶναι σύγχυσις, καὶ ἢ πολλαπλότης βέβαια εἰς τὰς ἄπλῆς ἰδέας δὲν ὁλοῖται.

Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω ὅτι ἢ περὶ νὰ εἰπῶν τὸ ἐφαντικόν, δηλαδὴ ὅτι ἢ σύγχυσις μόνον εἰς τὰς σω-

Ἐτέως ἀνήκει· ἢ δὲ διάκεισις ἢμπορεῖ νὰ ἀνήκει ἐπίσης καὶ εἰς τὰς συνθέτους, καὶ εἰς τὰς ἀπλάς. Γινόντι τότε λέγονται δύο παράγματα διακεκευμένα, ὅταν τὸ εἷς δὲν εἶναι τὸ ἄλλο· καὶ αὐτὸ ἐγὼ λάβω εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν τὴν ἰδέαν δύο χρωμάτων τῆ ἐρυθροῦ, φέρε, καὶ τῆ ὀρεῖ, καὶ διακείνω καλὰ ποῖον εἶναι τὸ εἷς καὶ ποῖον τὸ ἄλλο, διὰ ποίαν αἰτίαν νὰ μὴν ἢμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι ἔχω διακεκευμένας ἰδέας τῶν πῶν δύο χρωμάτων; ἀγκαλὰ καὶ νὰ μὴν ἢμπορῶ νὰ δείξω εἰς ἄλλης τῆς χαρακτῆρας, καθ' ἕς διαφέρει τὸ εἷς ἀπὸ τὸ ἄλλο, διὰ λόγους ὅμως τῆς γινώσκω ἕνωσος καὶ διακεκευμένας.

Ἐνα προσφύεστρον ὀρισμὸν πῶν διακεκευμένων καὶ συγκεχυμένων ἰδεῶν φαίνεται νὰ ἔδωκεν ὁ Λάκιος εἰς τὸ περὶ νοῶς Δοκίμιόν τε (Βιβλ. Β'. Κεφ. Θ'), ὁ ὁποῖος διακεκευμένῳ ἰδέαν ὀνομάζει ἐκείνῳ, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀράται, ἢ αἰσθάνεται καθαρῶς μία διαφορά, ὅπῃ τὴν διασέλλει ἀπὸ κάθε ἄλλῳ· καὶ συγκεχυμένῳ ἐκείνῳ, ἢ ὁποῖα δὲν ἢμπορεῖ νὰ διασαλθῇ ἀπὸ ἄλλῳ.

Καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν προδέτει μετὰ λόγους (ὁ ἴδιος αὐτόθι), ὅτι τὰ ὀνόματα κατ' ἐξοχίαν εἶναι ἐκείνα, ὅπῃ σωτελῆν εἰς τὸ νὰ κάμνουται τὰς ἰδέας συγκεχυμένας. Ἐπειδὴν κάθε ἰδέα, οὔσα καθ' ἑαυτῷ ἐκείνο, ὅπῃ εἶναι, καὶ ἐπομένως διακεκευμένη ἀπὸ κάθε ἄλλῳ, δὲν ἢμπορεῖ νὰ γινῇ συγκεχυμένη δι' ἄλλο, παρὰ δι' ὅτι τὸ ὄνομα, ὅπῃ προσάπτῃν εἰς αὐτῷ, ἢμπορεῖ νὰ ἐφαρμόζη ὁμοίως καὶ εἰς κάθε ἄλλῳ.

Καὶ ἐντεῦθεν συνάγει σοφώτατα ὅτι μόνον αἱ σύνθετοι ἰδέαι ἢμπορῶν νὰ γίνων συγκεχυμένα· τὸ ὁποῖον συμβαίνει.

Α'. Ὄπῃ τῶν συντίθενται ἀπὸ μικρότερον τῆ δέοντος ἀειθμὸν ἀπλεστέρων ἰδεῶν, καὶ τῶν συγκροτήσων ὡσαύτως καὶ ἄλλας ἰδέας. Οὕτως ἢ ἰδέα τῆς λεοπαρδάλεως εἶναι συγκεχυμένη, ὅπῃ τῶν δὲν περιέχῃ
ἀλ-

ἄλλο, εἰ μὴ μόνον ὅτι εἶναι ζῶον μαλατὸν, ποικίλον (παρδαλόν)· τὸ ὁποῖον τῆτο ἀρμόζει ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Τίγριν, καὶ εἰς τὸν Πάθηρα, καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ζῶα.

Β'. Ὄπῃ τῶν ἀειθμὸς πῶν ἀπλεστέρων ἰδεῶν, ὅπῃ περιέχονται εἰς κάθε συνθετον, δὲν εἶναι μόνιμος, καὶ ἰκανῶς ὀρισμένος. Διὰ τῆ τῶν μάλισα τῶν αἰτίαν αἱ εἰρηνοίαι πῶν ἢθιπῶν ὄντων εἶναι αἱ περιεσότεραι συγκεχυμένα· καὶ τῶν τῶν βλέπομεν συχνότατα νὰ ἐκλαμβάνονται συγκεχυμένας ἢ ἀνδρεία καὶ ἢ θρασύτης, ἢ ἐλευθεροῦτης καὶ ἢ ἀσωντία, ἢ οἰκονομία καὶ ἢ φειδωλία, ἢ ἀληθής καὶ ἢ ψευδής τιμῆ, καὶ τὰ παρὰ πῶν καὶ μῆτε εἶναι τινὰς, ὅπῃ νὰ μὴν δῦρέθῃ εἰς ἀμνηχανίαν, ὅπῃ τῶν ἢθελον ἀναγκαθῆ νὰ ὀρίσῃ καθαρῶς ὅλας τῆς ἀφρημένους ὀρες, ὅπῃ μεταχειρίζεται, τοῦτ' ἔστι νὰ ἐξηγήσῃ διακεκευμένας ὅλας τῆς ἐννοίας καὶ ἰδέας, ὅπῃ περιλαμβάνει ὑπὸ κάτω εἰς αὐτῆς τῆς ὀρες· παράγμα, τὸ ὁποῖον ἔπαρετῆ νὰ τὸ κάμνη καθ' ἑαυτῆς, ὅπῃ ἀγαπᾷ νὰ λαμβανῇ ἰδέας ὀρεθῆ καὶ ἀπειβεῖς, καθῶς θέλομεν εἰπῆ εἰς ἄλλο μέρος.

Ὡς τὸσον πρέπει νὰ σημειώσωμεν εἰς ἄλλο παράγμα, τὸ ὁποῖον τὸ παρατηρεῖ ὁ ἴδιος Λάκιος· ὅπῃ εἶναι, ὅτι αἱ συνθετοι ἰδέαι μας ἢμπορῶν νὰ εἶναι ἀπὸ εἷς μέρος σαφεῖς καὶ διακεκευμένα, καὶ ἀπὸ ἄλλο ἀσαφεῖς καὶ συγκεχυμένα, ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα· πολλῶν παραγμάτων ἢμπορῶμεν νὰ λάβωμεν σαφῆ καὶ διακεκευμένῳ τῶν ἐννοίαν, ὅχι ὅμως καὶ τῶν ἰδεῶν. ἢ ἐννοία φέρ' εἰπεῖν, εἷς χιλιοπλόρη ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἀπειβεῖσατα διακεκευμένη ἀπὸ τῶν ἐννοίαν εἷς ἄλλης χήματος, ὅπῃ ἔχει ἐννεακοσίαις ἐννευήκοντα ἐννευὰ πλόρας, εἰς ἕθρον ὅπῃ νὰ ἢμπορῆ τινὰς νὰ δείξῃ ἕνωσος ὅλας τῆς ἰδιότητας, ὅπῃ ἀνήκει εἰς τὸ εἷς καὶ εἰς τὸ ἄλλο χήμα. Ἄρισως ὅμως τῶν ἐμπροσθενῶν μας αὐτὰ τῶν δύο χήματα, δὲν θέλομεν ἢμπορέσει νὰ διακείνωμεν τὸ εἷς ἀπὸ τὸ ἄλλο· καὶ πολ-

λῶ μᾶλλον νὰ λάβωμεν διακεκεμημένας ιδέαις αὐτῶν, ὅπότεν ἠθέλωμεν νὰ τὰ φαντασώμεν. Τὸ ἴδιον ἀκο-
λῶθεῖ καὶ εἰς τὰς ἀειθρίας, ὅπότεν ὑπερβαίνην εἰς
κάποιον ὄρον. Τελῶν, πεσάρων, ἢ πέντε μονάδων
θέλω λάβῃ ιδέαν διακεκεμημένην, ὄχι ὅμως καὶ εἰκο-
σιν ἢ τριάκοντα, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἑκατὸν, ἢ χιλίαν,
μᾶλλον ὅπῃ καὶ τῶν τῶν ἀειθριῶν ἔχω διακεκεμη-
τάς ἐννοίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν ιδεῶν ἔ" ἐννοιῶν θεωρημένων ὡς
πρὸς τὰ ἀντικείμενα, εἰς ἃ ἀναφέρονται.

Αἱ ιδέαι καὶ ἐννοιαί θεωρεῖσθαι ὡς πρὸς τὰ ἀντι-
κείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται, ἢμπορῆν νὰ εἴ-
ναι α'. πλήρεις, ἢ ἐλλειπτεῖς. β'. ὀλοχερεῖς, καὶ μὴ
ὀλοχερεῖς. γ'. πραγματικά, ἢ χεῖμαιρικά. δ'. ἀ-
ληθεῖς, ἢ ψευδεῖς.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Περὶ πληρῶν, ἔ" ἐλλειπτῶν.

Πλήρεις εἶναι καὶ λέγονται αἱ ιδέαι καὶ ἐννοιαί, ὅπ-
ταν παρῆσιν ὀλοκληρὰ τὰ ἀρχέτυπα, τῶν ἔστι τὰ
ὑποκείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται, καὶ ἐλλειπτεῖς,
ἔπότεν παρῆσιν εἷνα, ἢ τινὰ μόνον μέρη αὐτῶν.

Πλήρεις λοιπὸν κατὰ τῆτο ιδέαι καὶ ἐννοιαί εἶναι ἐκ
φύσεως Α'. Ὅλαι αἱ ἀπλαῖ, ἐπειδὴ αὐταὶ δεῦ ἢμ-
πορῆν νὰ παραστήσῃν εἷνα, ἢ τινὰ μόνον μέρη τῶ μὴ
ἔχοντος μέρη.

Β'. Αἱ συνῶθετοι ἐννοιαί τῶν ἠθικῶν ὄντων, ἐπειδὴ
αὐταί, λέγει ὁ Λάκιος (Βιβλ. Β'. Κεφ. ΛΑ'), μὲ
τὸ νὰ μὴ ἀναφέρονται εἰς κἀνὴνα ἀρχέτυπον, ὅπῃ
νὰ ὑφίσταται εἰς τῆτω φύσιν ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ μὲ τὸ νὰ
μὴ ἔχουσι ἄλλο ἀρχέτυπον, παρὰ εἰς θέλησιν ἐ-
κείνην, ὅπῃ τὰς σχηματίζει, εἶναι διὰ τῆτο πλήρεις
καθ' ἑαυτάς, καὶ δεῦ ἢμπορῆν νὰ γένῃν ἐλλειπτεῖς, πα-
ρὰ εἰς μίαν μόνην παρῆσιν, ὅπότεν δηλονότι ἠθε-
λαν διήχρυσανται οἱ τῆτων δημιουργοὶ ὅτι συνέρχον-
ται ἀκείβῳς μὲ ἐκείνας, ὅπῃ ἄλλοι ὀνομάζῃν μὲ τὰ
αὐτὰ ὀνόματα. Ἐγὼ (λέγει ὁ ἴδιος) συνάπτω τὰς
τέσ-

τέσσαρας ἀκολούθως ἰδέαι. 1. βλέπω εἷς αὐτῶν, ὅπῃ εἶναι εἰς μέγαν κίνδυνον. 2. ὁ φόβος δὲ τὸν συγχίζει, μήτε τὸν παράττει καθόλη. 3. χεδιάζει τὸν φόβον τῆς σωτηρίας τῆς. 4. τὸν εἰσακολληθεῖς μετὰ φόβου καὶ σαφεινότητι, χωρὶς νὰ φοβηθῇ τῆς νέας κινδύως, ὅπῃ προσίστανται εἰς τὸν κόπον τῆς. Τῆτο τὸ ἀθροισμα, εἶτ' ἐν τῷ ἐκ τῶν τεσσάρων συνθετον ἐννοίαν, τὴν ὀνομάζω ἀνδρείαν. Αὕτη ὡς πρὸς ἐμὲ εἶναι πλήρης. "Ενας ἄλλος κάμνει ἕνα συνθεμα ἐννοιῶν διάφορον ἀπὸ τὸ ἐδικόν μου, εἰς τὸ ὁποῖον προσάπτει τὸ ἴδιον ὄνομα τῆς ἀνδρείας, ἢ ἐννοιά τῃ ὡς πρὸς αὐτὸν, ἐν ὅσῳ τὴν ἀναφέρει μόνον εἰς τὸ ἐδικόν τῃ συνθεμα, εἶναι πλήρης· ἀφ' ἧ ὅμως θελήσῃ νὰ τῷ ἀναφέρῃ εἰς τὸ ἐδικόν μου συνθεμα ὡς εἰς ἀρχέτυπον τῆς, θέλει γένη ἑλλειπής. Αὕτω λέγει ὁ Λάικιος. Εγὼ ὅμως νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοῦς ἀφηρημένους ὄρους ἀπέλασαν ἀπᾶξ ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας, καὶ προσδιωλέθισαν αἱ ἀπλάϊ ἐννοίαι, ὅπῃ περιέχονται ὑπὸ κάτω εἰς αὐτὰς τῆς ὄρης, διὰ τῆτο ὁποῖος λέγοντας ἀρετῶν, ἢ κακίαν, ἀλιθίαν, ἢ ψεύδος, τέχνῃ, ἢ ἐπιστήμῃ, δὲν ἠθέλω περιλάβῃ ὑπὸ κάτω εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα ὅλας τὰς ἰδέαι καὶ ἐννοίας, ὅπῃ προσδιώρισαν ἤδη εἰς αὐτὰς οἱ φιλόσοφοι, αὐτὸς μὲ δίκαιον λόγον θέλει λεχθῆ ὅτι ἔχει ἑλλειπτεῖς ἰδέαι τῶν εἰρημένων.

Γ'. Αἱ συνθετοι ἰδέαι τῶν ὑποστάσεων καθ' ἑαυτὰς εἶναι ὅλα ἑλλειπτεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄγνωστος ἢ ἐσωτερικῆτων ἐστία, ἐπιτετα νὰ μᾶς εἶναι ἄγνωστοι καὶ πολλὰ ποιότητες τῶν. Μ' ὅλον τῆτο ἢμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει πλήρη ἰδέαν τῆ χρυσῆς, ὁποῖος γνωρίζει ἐντελῶς ὅλας τὰς ποιότητας τὰς ἀνακαληφθεῖσας εἰς αὐτὸ τὸ μέταλλον ἄχει τῆδε, ἀναφέροντας τῷ ἰδέαν εἰς τῷ συμπλοκῷ αὐτῶν τῶν γνωστῶν ποιότητων ὡς πρὸς ἀρχέτυπον τῆς, καὶ τῆσαντῶν ἔχει ἰδέαν ἑλλειπῆ τῆ χρυσῆς ἐκεῖνος, ὅπῃ δὲν γνωρίζει ἀκριβῶς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐγνωσμένας ποιότητας.

Λ Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ ὀλοχερῶν, ἢ μὴ ὀλοχερῶν. (1)

Αἱ ἰδέαι καὶ ἐννοίαι εἶναι ὀλοχερεῖς ὅπῃ γνωρίζονται ὄχι μόνον ὅλοι οἱ χαρακτῆρες, ὅπου τὰς διασέλλῃν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδιότητες ἀκόμη τῶν τῶν χαρακτῆρων· καὶ μὴ ὀλοχερεῖς, ὅπῃ αἱ ἰδιότητες τῶν χαρακτῆρων δὲν γνωρίζονται. "Ὅθεν ἐπιτετα μία ἰδέα, ἢ μία ἐννοία νὰ εἶναι σαφῆς, διακεκευμένη, καὶ πλήρης, καὶ μὲ ὅλον τῆτο νὰ μῶ εἶναι ὀλοχερῆς.

Ἡ ἰδέα φέρει εἶπῃν εἰς τὴν τριάντα θέλει εἶναι σαφῆς, διακεκευμένη, καὶ πλήρης, ὅπῃ μοι παρασαίνῃ εἷς χῆμα μὲ τρεῖς γωνίας, καὶ τρεῖς πλευράς· ἐπειδὴ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀπαιτεῖται εἰς τῷ πλήρη ἰδέαν εἰς τὴν τριάντα· ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ὀλοχερῆς, πρέπει νὰ ἔξῃρω πρὸς τῆτοις καὶ τὰς ἰδιότητας ὅλας τῶν γωνιῶν καὶ τῶν πλευρῶν τῆς.

Τῶν ἐσιῶν μῶ ἔχοντας ἰδέαν πλήρη, πολλὴ λείπομεν ἀπὸ τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν ὀλοχερῆ. Μ' ὅλον τῆτο οἱ φυσικοὶ, καὶ ἀπὸ αὐτὰς μάλιστα οἱ χημικοὶ εἰς τῆτο προηγουμένως τῷ σήμερον καταγίνονται, εἰς τὸ νὰ παχίζῃν δηλονάτι διὰ νὰ ἀνακαλύπτῃν εἰς τὰ σώματα ὄχι μόνον ποιότητας, ὅσον εἶναι δυνατὸν περισσοτέρας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὰς αἰτίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας προέρχονται, καὶ τὰς ἀναφορὰς, ὅπῃ ἔχει πρὸς ἀλλήλας, διὰ νὰ λαμβάνῃν ὅσον εἶναι δυνατὸν ὀλιγώτερον ἑλλειπτεῖς, καὶ ὀλοχερεστέρας ἰδέαις.

Τὸν

(1) Τὰς ὀλοχερεῖς καὶ μὴ ὀλοχερεῖς ἰδέαι καὶ ἐννοίας ὁ Μενελάου τῆς Λογικῆς πρὸ Βαυμαστῆρα, καὶ ὀνομάζει ἀκριβῶς μεύας καὶ μὴ ἀκριβῶς μεύας. Εγὼ ὅμως ἠκολύθησα τὸν σοφῶπιον κύρ Εὐγενίου, ὅστις τῷ λατινικῷ λέγει adaequata, τῷ ὁποῖαν μεταχρηρίζεται καὶ ὁ ἐδικός μου συνγραφεύς, τῷ μεταφέρει εἰς τῷ ἑλληνικῷ ὀλοχερῆ.

Τὸν ἴδιον ἔσπον καὶ οἱ Μεταφυσικοὶ, οἱ Ἡθικοὶ, οἱ Πολιτικοὶ, καὶ λοιποὶ, σπευδάζου δια τῆς ὀρθῆς ἀναλύσεως νὰ προσδιορίζου πάντοτε ἀκρίβεστερον εἰς τὰ ἠθικά ὄντα, τὰς ἰδέας καὶ ἐννοίας, ὅπως πρέπει νὰ περιλαμβανόμεν ὑπὸ κάτω εἰς κάθε ὄνομα, διὰ νὰ γίνωνται αἱ ἐννοιαί τας πάντοτε πληρέστεραι, καὶ νὰ ἀνακαλύπτου ἀκόμη καὶ τὰς χαρακτῆρας καὶ τὰς ἀναφορὰς τῶν μερικωτέρων ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας σύγκεινται, διὰ νὰ γινῆν καὶ ὀλοχερεῖς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ πραγματικῶν ἔ χειμαιρικῶν.

Αἱ ἰδέαι καὶ ἐννοιαὶ εἶναι πραγματικά ὅταν συμφωνῆν μετὰ τὴν ἀυτότητα, ἔτις εἰπεῖν, τῶν πραγμάτων καὶ χειμαιρικῶν ὅταν ἐναντιονοῦνται εἰς αὐτῶν.

Ὅθεν Α'. Αἱ ἀπλαῖ ἰδέαι καὶ ἐννοιαὶ εἶναι ὅλα πραγματικά ἐπεὶδὴ πραγματικῶς ὅλα εἶναι σύμφωνοι μετὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀντιλήψεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννῶνται. Λέγω αἰσθήματα καὶ ἀντιλήψεις, καὶ ὄχι μετὰ τὰς ποιότητες τῶν ἀντικειμένων, ἐπεὶδὴ Ἰσοδοσκ (Τμήμ. Α'. Κεφ. Α'. Ἀρθ. Α'. σελ. 16.) ὅτι οἱ χυμοὶ, αἱ ὀσμαι, οἱ ἠχοι, τὰ χρώματα, κτλ. δὲν ἔχου καμμίαν ὁμοιότητα μετὰ τὰς ποιότητες τῶν ἀντικειμένων, καὶ ἐπίσως ἀνεφέρουτο πρὸς αὐτὰς ὡς πρὸς ἀρχέτυπά τας, ἠθέλου γινῆν μάλισα χειμαιρικῶν. Ἀναφερόμενα ὅμως εἰς τὰ ἐδικά μας αἰσθήματα καὶ ἀντιλήψεις, δὲν ἠμποροῦν νὰ μὴ εἶναι πραγματικά ἐπεὶδὴ παρασάμεν πραγματικῶς ἐκείνο, ὅπῃ εἰς τὸν ἑαυτόν μας δοκιμάζομεν μετὰ τὰς διαφόρας προσβολὰς τῶν ἀντικειμένων.

Β'. Αἱ συνθετοὶ ἰδέαι τῶν ἠθικῶν, ὅπου παρασάμεν πράγματα, ὅπως πραγματικῶς ὑπάρχου, ἢ ὑπῆρξαν μίαν φορά, καθὼς ἡ ἰδέα εἰς ἀνδραπία, εἰς

εἰς δένδρον, μίαν πόλεως, εἰς κάστρον, εἶναι πραγματικά ὅπου ὁμοῦ παρασάμεν πράγματα, ὅπου ποτὲ δὲν ἐσάθισαν, καθὼς ἡ ἰδέα εἰς ὄρεν χρυσῶν, εἰς κεντρῶν, εἶναι χειμαιρικῶν. (1).

Γ'. Αἱ συνθετοὶ ἰδέαι τῶν ἠθικῶν ὄντων μετὰ τὸ νὰ εἶναι ἔργον τὰ ἐδικά μας νοῶν, δὲν ἠμποροῦν νὰ μὴ εἶναι σύμφωνοι μετὰ τὰ ἀρχέτυπά τας. Θέλου γινῆν ὁμοῦ χειμαιρικῶν, καὶ μάλισα τελείως ἀποτοί, ὅπου θελήσῃ τινὰς νὰ περιλάβῃ εἰς αὐτὰς, ἰδέας ἀσυμβιβάστες, καθὼς ἐκεῖνος ὅπου θέλει νὰ ἐννοήσῃ κύκλον τετραγώνον. Θέλου νομιθῆν ὁμοῦ χειμαιρικῶν ὅπου ὑπὸ κάτω εἰς εἷς ὄνομα ἐνονοῦνται ἰδέαι ἐναντία εἰς ἐκείνας, ὅπου ἡ γρηῖσις προσδιώσει, καθὼς ὅταν τινὰς διὰ ἀνδραπία ἠθέλου ἐκλάβῃ τὴν εἰς τὰς κινδύους δειλίαν, ἢ τὴν κῆτων φυλίαν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ ἀληθειῶν, ἢ ψεύδων.

Περὶ τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ψεύδων τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν, παρατηρεῖ μάλισα ὁ Λάκιος, ὅτι μόνον αἱ κρίσεις, τὰ ἔστιν αἱ προτάσεις ἠμποροῦν νὰ εἶναι κρείσως ἀληθεῖς, ἢ ψευδεῖς, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἢ διαφωνίαν τῶν ἰδεῶν, ὅπου τὰς ἀπαρτίζου. αἱ δὲ ἰδέαι καὶ ἐννοιαὶ θεωροῦμεναι καθὼς μίαν ξεχωριστὰ, καὶ καθ' ἑαυτῶν, εἰς μὴ τὴν ἐνδοχίαν τῆς ἀληθείας, ὅπου εἶναι

(1) Αἱ χειμαιρικῶν ὀνομάζονται προσέτι καὶ κατ' ἐπίνοιαν ὄντα (Τέχν. πρὸ νοῖν. Μερ. 1. Κεφ. 2.) ἀγχαλά καὶ μερικῶν ποῦτον τὸν ὄρον τὸν ἐκλαμβανόμεν γενικώτερον διὰ ὅλα αἱ πράγματα, ὅπου ὑφίστανται μόνον εἰς τὸν ἡμέτερον νῆν, καὶ δὲ ἔχου ἐκτὸς ἡμῶν καμμίαν ὑπαρξίν, καθὼς εἶναι ἐν γένει ὅλα τὰ νοητά καὶ ἠθικά ὄντα. (Μετῶν. Ὀντολογ. Κεφ. 2.)

μᾶσάμεν λογικὴν, δεῦν εἶναι κυρίως εἰπεῖν μήτε ψευ-
δεῖς μήτε ἀληθεῖς· εἰς δὲ τὴν μεταφυσικὴν ἐκδοχὴν
τῆς ἀληθείας, καθ' ἣν εἶναι ἀληθινὸν κάθε πράγ-
μα, ἐν ὅσῳ εἶναι ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι, εἶναι καὶ αὐτὰ
ἀληθεῖς.

Μ' ὅλον τῆτο καὶ εἰς τὴν λογικὴν εἴηοιαν οἰομάζον-
ται ἀληθεῖς, ἢ ψευδεῖς καθ' ὅσον συμφωνῶν, ἢ δια-
φωνῶν μὲ τὰ ἀρχέτυπά τες· καὶ τῆτο ὄχι δι' ἄλλο πα-
ρὰ διὰ τὴ ἢ ψυχὴ ὁπόταν τὰς ἀναφέρῃ εἰς τὰ ἀρχέ-
τυπα, κείναι πάντοτε κατὰ τὸ σιωπῶμενον περὶ τῆς
μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀντικειμένων συμφωνίας, ἢ
διαφωνίας.

Πρῶτον λοιπὸν αἱ ἀπλάϊ εἴηοιαι καὶ ἰδέαι εἶναι
ἀληθεῖς πάντοτε, ὁπόταν ἀναφέρονται εἰς τὰ ἴδια
ἡμῶν αἰσθήματα καὶ ἀντιλήψεις. Ἀληθεῖς εἶναι καὶ
αἱ ἰδέαι τῆς στερεότητος καὶ τῆς ἐκτάσεως, ἀναφερό-
μεναι εἰς τὰς ποιότητες τῶν ἀντικειμένων· ἐπειδὴ ἢ
ἐκτασις, καθὼς θέλομεν ἰδῆ ἄλλῃ, εἶναι ἢ σύστα-
σις πολλῶν μορίων ἢ αἰσθητῶν ὁμῆ· καὶ στερεότης εἶ-
ναι ἢ ἰδιότης, ὅπῃ ἔχειν τὰ σώματα καὶ κατέχειν ἢ
να δεδομένον διάστημα, εἰς ἕῶπον ὅπῃ καὶ μὴν ἢ
πῶρῃ κᾶνενα ἄλλο καὶ τὸ καταλάβῃ εἰς τὸν αὐτὸν
καῖρόν· καὶ αὐτὰ αἱ ποιότητες ὑφίστανται ἀληθινὰ
εἰς τὰ σώματα· τῶν χρωμάτων ὅμως, τῶν χυμῶν,
τῶν ἤχων, καὶ τῶν τοιῶτων, γίνονται ψευδεῖς, ὁπό-
ταν ἢ θελοῦν ὑποθεθῆ ὅτι ἀείσκονται εἰς τὰ ἀντικεί-
μενα ποιότητες ὅμοιαι μὲ αὐτὰς· ἐπειδὴ εἰς τὰ σώ-
ματα δεῦν εἶναι μήτε ὅμοιον μήτε ἀλόγον, καθὼς
ἐδείξαμεν σελ. 16.

Β'. Αἱ σιωπῆτοι ἰδέαι τῶν οὐσιῶν ἢ περιλαμβά-
νουσι ὅλας τὰς ποιότητας, ὁποῦ ἀληθινὰ σιωπῆ-
χεν εἰς τὸ ἀντικείμενον, τὰ ὁποῖα τὸ ἴνδαλμα παρα-
φαίνεν, καὶ αὐτὰς μόνον περιέχεν· ἢ δεῦν τὰς περιλαμ-
βάνουσι ὅλας, ἢ περιλαμβάνουσι ἐκεῖνας, ὁποῦ εἰς
αὐτὸ δεῦν ὑπάρχουσι. Εἰς τὴν πρώτῃ περιστασι
εἶναι ἀληθεῖς· εἰς τὰς λοιπὰς δύο ψευδεῖς· εἰς τὴν

δὲ.

δωτέραν ὅμως λέγονται ψευδεῖς μόνον, ὅταν εἴηας
διισχυρίζηται, ὅτι εἰς τὸ ἀντικείμενον δεῦν ὑφίσταν-
ται πραγματικῶς ἄλλαι ποιότητες, ἕξω ἀπὸ ἐκεῖνας,
ὁποῦ αὐτὸς ὑπέθεσεν εἰς αὐτὸ. Ὅπόταν ὅμως αὐτὸς
δεῦν ἕξω ἀπὸ αὐτῶν ὑφίστανται ἄλλαι ποιότητες εἰς αὐ-
τὸ, τότε λέγονται κυριώτερον, ἐλλειπτεῖς, ἀτελεῖς,
μὴ ἀκρεβεῖς. Παραδείγματος χάριν ἢ ἰδέα τοῦ χρυ-
σοῦ θέλει εἶναι ἀληθής ὁπόταν μοι εἰκονίζῃ εἴη
μέταλλον βαρύτατον, ἄχρον (κίτριον), λυόμενον,
σφιρήλατον, στερεόν, διαλυόμενον εἰς τὸ βασιλικόν
ὔδωρ, μὴ διαλυόμενον εἰς τὸ ἀσημόνερον, κτ. Καὶ
ἐλλειπτεῖς, ἢ μὴ ἀκρεβεῖς ὁπόταν περιλαμβάνῃ μερι-
κὰς ἀπὸ αὐτῶν τὰς ποιότητας, ἐπειδὴ αἱ λοιπὰ ἀ-
γνοοῦνται· καὶ ψευδής ὁπόταν ἢ θελοῦν διισχυρίζωμαι
πῶς ἄλλας δεῦν ἔχει, ἢ ἢ θελοῦν ὑποθέσῃ ἐκεῖνας, ὁ-
ποῦ δεῦν ἔχει πραγματικῶς· ὅτι εἶναι, φέρ εἰπεῖν,
ἐλαφρότερος ἀπὸ τὸν ὑδράργυρον, λυεται εἰς τὸ ἀσι-
μόνερον, καὶ τὰ παραπλήσια.

Γ'. Αἱ σιωπῆτοι ἰδέαι τῆς ἢ θετικῶν ὄντων ἐν ὅσῳ
ἀναφέρονται εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν ἰδεῶν, ὁποῦ ἢ
μῆς οἱ ἴδιοι ἐκάμαμεν, εἶναι πάντοτε, καθὼς πλή-
ρεις καὶ πραγματικαί, οὔτω καὶ ἀληθεῖς. Ὅπόταν
ὅμως ἀναφέρονται εἰς τὸ ἄθροισμα τῆς ἰδεῶν, ὁποῦ
ἢ κοινὴ χῆσις, καὶ μάλιστα οἱ σοφοὶ διώρισαν να
ἐνάσσου ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σημαίνόμενον ἐνὸς ὁποιοῦ-
δήποτε ὄρου, ἢ ἰδέα θέλει εἶναι ἀληθής, καὶ πλή-
ρης, ὁπόταν ἀκρεβεῖς ἐφαρμόζῃ εἰς αὐτὸ τὸ ἄθροισ-
μα· καὶ ἐλλειπτεῖς ὁπόταν ἢ θελοῦν ἀφαιρεθῆ δι' ἀγνοίαν
μερικὰ ἀπὸ τὰς ἀναγκαῖας ἰδέας τοῦ διωρισμένου
ἄθροισματος· καὶ ψευδής ὁπόταν ἐπὶ τῆτο ἀποκλείω-
μεν μερικὰς, ἢ προσθέτωμεν ἐκεῖνας, ὁποῦ δεῦν ἀ-
νήκουσι εἰς αὐτὸ. Ἀληθής καὶ πλήρης, παραδείγμα-
τος χάριν, θέλει εἶναι ἢ εἴηοια τῆς ἀνδρείας, ὁπό-
ταν περιέχῃ τρεῖς τέσσαρας προσηρημένας ἰδέας· ἐλ-
λειπτεῖς ὁπόταν λείπῃ κᾶμμία ἀπὸ αὐτῶν, καὶ ψευ-
δής ὁπόταν ἢ θελοῦν διισχυρισθῆ τινὰς πῶς ἢ μπορούν

να αποκλεισθῶν μερικαί, ἢ αἰσῶς θελήσῃ να περ
εικλείσῃ κάμμιαν, ὅπου δὲν ἀνήκει· ὡς αὐτὸ να
ἐπιδίδεται τυφλὰ εἰς τοὺς κινδυνούς, χωρὶς να τοὺς
ἔξετάζῃ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀνδραίας, εἶναι θρασύ-
της (1).

ΤΜΗ.

(1) Περὶ ἀρχῆς ἰδεῶν καὶ ἐνοπιῶν δέλομεν ὁμιλήσει ἀπε-
βάστερον, καθὼς εἴπαμεν, εἰς τὴν Ὀντολογία. Ἐν σοσούτῃ
ὁμως ἠμπορεῖ τις να ἰδῇ τὴν αἰάλυσιν, ὅπῃ ἔκαμαν ὁ Λα-
κιος εἰς τὸ περὶ ἀνθρωπίνῃ νοός Δοκίμιόν τῃ, Βιβλ. Α'. καὶ Β'.
καὶ ὁ Κονδυλιακ εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνῃ γνώσιων
Δοκίμιον, καὶ εἰς τὴν περὶ αἰδημάτων Πραγματιῶν.

Περὶ τῶν διαφόρων ἁμεσολῶν τῆς ἰδεῶν ἠμπορεῖ ὁ φιλομαθῆς
να συμβυλῶδῃ, Λωκίῃ τὸ Φιλοσοφικόν Δοκίμιον, Βιβλ. Β'.
τὴν Λογικῶν, ἢ τὴν Τέχνικῶν καὶ Νοεῖν, Μέρ. Α'. Ἀντωνίῃ
καὶ Γενεσιῶν, τὴν Λογικοκεντρικῶν Τέχνικῶν, Βιβλ. Β'. τὸν
Μάκον, Λογικ. Μέρ. Α'. τὸν Σπορχεναν, Λογικ. Μέρ. Α'.
τὸν Βαλδινότῃν περὶ ὀρθῆς παιδείας ἀνθρωπίνῃ νοός, Βιβλ. Α'.
τὸν Βονέτιον, καὶ ἀπλῶς ὅλας τὰς Λογικὰς Πραγματιῶν.

Τ Μ Η Μ Α Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ,

Τῶν διαφόρων εἰδῶν τους, καὶ τῆς τρόπου
τοῦ διορίζει τὴν αὐτῆς πιθανότητα, ἢ
βεβαιότητα.

Ἡ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ.

Γνώσις εἶναι ἐκείνη ἢ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας ἡ
ψυχὴ γνωρίζει τὴν συμφωνίαν, ἢ διαφωνίαν, ὅπου
ἔχουσι ἀναμεταξύ τους δύο, ἢ περὶ αὐτῶν αἰσθημά-
τα, ἢ ἀντιλήψεις, καὶ δύο, ἢ περὶ αὐτῶν ἐνόμοιαι,
ἢ ἰδέαι.

Ἀπὸ τοῦτο ἔπεται ὅτι τὰ αἰσθημάτα, ἢ αἱ ἀντι-
λήψεις, καὶ αἱ ἐνόμοιαι, ἢ αἱ ἰδέαι, ὅπῃ προέρχονται
ἀπὸ αὐτῶν, να εἶναι ἡ ὕλη ὅλων τῶν γνώσεων μας.

Ὅμως εἴνα αἰσθημα, ἢ μία ἀντιλήψις μοναχῆ
καθ' ἑαυτῶν δὲν προέχει γνώσιν. Τὸ ἀγαλμα τοῦ
Κονδυλιακ, καὶ τῆ Βονετίῃ (Ἰσορ. Φιλοσοφ. Κεφ. 1.)
εἰς τὴν πρώτῃν ὁσμῶν, ὅπῃ αἰσθάνεται, λαμβάνει
μόνον εἴνα αἰσθημα, καὶ ὄχι περὶ αὐτῶν. Τοῦτο δὲν
γίνεται γνώσις, ἐν ὅσῳ δὲν αἰσθάνῃ εἴνα ἄλλο, καὶ
να καταλάβῃ ὅτι τὸ εἴνα διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο· ἢ
δὲν φθάσῃ εἰς κατάστασιν να γνωρίσῃ τὸ ἀντικείμε-
νον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τῆ προήλθε τὸ αἰσθημα, καὶ να
τὸ παραβάλλῃ μετ' αὐτὸ, ἢ δὲν μάθῃ να στρέφῃ τὴν
προσοχὴν εἰς ἑαυτὸ, καὶ να διακρίνῃ τὸν ἑαυτὸν τε
ἀπὸ τὸ αἰσθημά τε.

Ἡ γνώσις προϋποθέτει τὴν διάκρισιν τὴν ἀλάχιστον
δύο πραγμάτων· καὶ εἶναι πιθανόν ὅτι εἰς τὰ βρέφη

τὸ πρῶτον ἔργον τῆς γνώσεως εἶναι ἢ διακρίσεις, τῶν
τ' ἔστιν ἐκεῖνο, μετὰ τὸ ὁποῖον δοκιμάζοντας δύο διάφο-
ρα αἰσθήματα εἴνα κατόπι τῶ ἄλλου, καταλαμβάνουσι
ὅτι τὸ εἴνα εἶναι διάφορον τῶ ἄλλου.

Ἐπειτα φθάσει κατὰ μικρὸν νὰ γνωρίζουν τὰ ἀν-
τικείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται τὰ αἰσθήματα·
ἢ μετὰ ταῦτα τὰς διαφορὰς ποιότητας καὶ ἀναφορὰς,
ὅπῃ αὐτὰ ἔχουν πρὸς ἄλληλα· ἢ μετὰ τῆτον τὸν τρόπον
ἐπιτείνονται κατ' ὀλίγον ὀλίγον αἱ γνώσεις πᾶν.

Ἄλλὰ ἢ συμφωνία, ἢ διαφωνία δύο ἰδεῶν, ἢ ἐν-
νοιῶν πότε γνωρίζονται ἀμέσως μετὰ μόνον τῶ σύγ-
κεισιν τῶ ἰδίων, ἢ πότε ἢ γνώσις ὀνομάζεται ἀμε-
σος, ἢ ἐποπτική· καὶ πότε διὰ τὴν τῶ γνωρίσασθαι
εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τῶ συγκρίνωμεν μετὰ ἄλλας, καὶ
πότε ἢ γνώσις λέγεται ἔμμεσος, ἢ συλλογιστική, ἢ
ἀποδεικτική.

Ἐξω ἀπὸ τοῦτο, μία γνώσις ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἢ
πρακτική, ἢ ἐκτική· ἢ τὸσον ἢ μία ὅσον ἢ ἢ ἄλλη
ἢμπορεῖν νὰ εἶναι βεβαία, ἢ πιθανή, ἢ ἀμφίβολου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη τῶ γνώσεων θέλομεν τὰ παραγ-
ματὸν ἢ ἰδιαίτερας, ἐξετάζοντας ἐν γένει εἰς ποῖα
πράγματα ἢμπορέμεν νὰ ἀποκτήσωμεν γνώσιν τὰ ἐ-
νός, ἢ τῶ ἄλλου εἶδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ ἀμέσων, ἢ ἔμμεσων, πρακτικῶν τε
καὶ ἐκτικῶν.

Ὅλαι αἱ γνώσεις μας εἴρονται ἢ περὶ τὴν ὑπαρ-
ξιν τῶ ἀντικειμένων, ἢ περὶ τὰς ποιότητας αὐτῶ, ἢ
περὶ τὰς ἀναφορὰς, ὅπῃ ἔχουν πρὸς ἄλληλα.

Ὅποταν εἴνα ἀντικείμενον ἐνεργῆ πραγματικῶς ἐ-
παύω εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, λαμβάνομεν τὴν γνώσιν
τῆς ὑπάρξεώς τε ἀμέσως, καὶ διὰ τῆτο λέγεται γνώσις
ἀμεσος. Τῶ ὑπάρξιν ὅμως εἴδος ἀντικειμένου, ὅπου
δὲν κάμνει πραγματικῶς προσβολῆν εἰς τὰς αἰσθή-
σεις μας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν γνωρίσωμεν, πα-
ρὰ ἐμμέσως, καὶ διὰ ἀποδείξεως (συλλογισμῶ).

Τὸ ὅτι ὑπάρχει τὸ πῦρ, παραδείγματος χάριν,
καθόσας τὸ γνωρίζει ἀμέσως, ὅταν τὸ ἰδῆ, ἢ τὸ
ψηλαφήσῃ· ὅταν ὅμως δὲν βλέπῃ ἄλλο, παρὰ τὸν
καπνὸν, γνωρίζει τῶ ὑπάρξιν τῶ πυρός ὅχι πλέον
ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ συλλογισμῶ, παραβάλλωντας τὸν
παρόντα καπνὸν μετὰ ἄλλον παρόμοιον, ὅπῃ ἴδεν ἄλ-
λιω φορῶν νὰ ἐγείνη ἀπὸ πῦρ, καὶ συλλογιζόμενος
ὅτι καθὼς τότε ὁ καπνὸς ἦτον ἠνωμένος μετὰ τὸ πῦρ,
ἔτω κατέπει νὰ εἶναι καὶ τώρα.

Τὸ ἴδιον λέγομεν καὶ διὰ τὰς φυσικὰς ποιότητας τῶ
ἀντικειμένων. Ὅτι ὁ χρυσοὺς φέρει εἶπεν, εἶναι βα-
ρὺς, τὸ γνωρίζω ἀμέσως ὅταν αἰσθανώμαι τὸ βάρος
τε εἰς τὸ χέρι μου· ὅταν ὅμως ἰδῶ εἴνα κομμάτι χρυ-
σοῦ νὰ πέσῃ εἰς τῶ γλῶ, συμπεραίνω διὰ συλλο-
γισμοῦ, ὅτι εἶναι βαρὺ, ἐπειδὴ ἰξόρω ὅτι ὅλα τὰ
βαρέα ἔχουν ἴδιον νὰ φέρονται εἰς τῶ γλῶ, ἀφ' οὗ
ἀφεστῶν καθ' ἑαυτὰ.

Ὅμοίως καὶ εἰς τὰς ἀναφορὰς καὶ σχέσεις, ἢ γνώσις
πότε εἶναι ἀμεσος, ἢ ἐποπτική, καὶ πότε ἔμμεσος,

ἢ ἀποδεικτική. Τὸ ὅτι εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια ἀλλήλοις δύο τρίγωνα, ὅπως ἡθελῶν ἔχη ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ γωνίας ἴσας, τὸ γνωρίζω ἀμέσως, θέπωντας τὸ εἶδος τριγώνου ἐπ' αὐτὸ εἰς τὸ ἄλλο, καὶ παρατηρῶντας ὅτι ἐφαρμόζουσι ἀκρίτως καθ' ὅλα τὰ μέρη. Ὅτι ὅμως εἶναι ἴσα ἀλλήλοις δύο τρίγωνα, ὅπου ἔχουσι τὰς βάσεις καὶ τὰ ὕψη ἐπ' ἀκρίτως ἴσα, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα αἰσῆ, τοῦτο δὲν ἔχω νὰ τὸ γνωρίσω, παρά ἀφ' οὗ παραβάλλω προσηπτερά ἕκαστον τῶν δύο αὐτῶν τριγώνων μὲ εἷς παραλληλόγραμμον, ὅπου νὰ ἔχη βάσιν καὶ ὕψος ἴσον μὲ αὐτὰ, καὶ ἰδῶ, ὅτι καθ' ἑαυτὴν εἶναι τὸ ἕμισυ τοῦ ἀντιστοιχῆντος παραλληλογραμμοῦ, καὶ ἔπειτα συγκρίνω τὰ δύο παραλληλόγραμμα πρὸς ἀλλήλα, καὶ ἰδῶ, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἴσα ἀλλήλοις (τὸ ὁποῖον διὰ νὰ τὸ ἰδῶ τινὰς χρειάζονται ἄλλοι παραλληλισμοί, τοὺς ὁποῖους διὰ συνηθειῶν τοὺς ἀφίνω), ἀπὸ τὸ ὁποῖον συνάγω τέλος πάντων, ὅτι καὶ τὰ τρίγωνα, ὅπου εἶναι ἡμίση τῶν ἴσων παραλληλογραμμῶν, εἶναι ἴσα ἀλλήλοις.

Ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς, ὅπου γνωρίζονται ἀμέσως, προκύπτει αἱ ἀλήθειαι, ὅπου εἶναι αὐτόθεν προδήλοιοι, καὶ διὰ τῆτο ὀνομάζονται ἀξιῶματα, καθὼς τὸ ὅλον εἶναι μείζον ὅποιοδήποτε μέρους τῆ· ὅτι αὐτὸ εἰς δύο ἴσας ποσότητες χωρῆσης δύο ποσότητες ἴσας, τὰ προκύπτει θέλον εἶναι ἴσα· ὅτι εἷς πρῶγμα δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι, καὶ νὰ μὴν εἶναι εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα (1).

Ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς, ὅπου γνωρίζονται διὰ συλλογισ-

(1) Τὸ, ὅτι δύο πράγματα, ὅπου εἶναι ἴσα καθ' ἑαυτὰ, μὴ εἶναι ἀπὸ τῆσον, εἶναι καὶ ἀλλήλοις ἴσα, δὲν εἶναι κριτικῶς ἀλήθεια, ὅπως γνωρίζεται ἀμέσως· ἐπειδὴ τῆσον εἶναι νὰ γνωρισθῆ, ἀπαιτῆ εἷς συλλογισμόν· μὲ ὅλον τῆσον συναρῆμαται καὶ αὐτὸ εἰς τὰ ἀξιῶματα, ἐπειδὴ δὲν ἀπαιτῆ παρά εἷς ἀπλοῦστατον συλλογισμόν.

γισμῶ, γυνῶνται αἱ ἀποδεικτικαὶ ἀλήθειαι, ὅπως ὀνομάζονται θεωρήματα, καθὼς τὸ, ὅτι καθ' ἑαυτὴν αἱ εἷς γωνίαι εἶναι ἴσαι δυσὶν ὀρθαῖς· ὅτι εἰς καθ' ἑαυτὸν ὀρθογώνιον τὸ ἀπὸ τῆς ὑποτείνουσας τετραγώνον εἶναι ἴσον τοῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων πλευρῶν τετραγώνοις ὅμως ληφθεῖσι, καὶ τὰ παραπλήσια.

Ὁ Λῶκιος ὅμως κάμνει μίαν ἄλλω διάκρισιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν διαίρεσιν τῆς γνώσεως (Βιβλ. Δ'. Κεφ. Α')., κατὰ τὴν ὁποῖαν τὰς διαίρει εἰς πρακτικὰς, καὶ εἰς ἐκτικὰς. Πρακτικῶς γνώσιν ὀνομάζει ὁπότεν πρακτικῶς γνωρίζῃ τινὰς τῆς συμφωνίας, ἢ διαφωνίας τῶν ἰδεῶν, ὅπου παραβάλλονται· καὶ ἐκτικῶς ὁπότεν τῆς ρηθεῖσαν συμφωνίας, ἢ διαφωνίας δὲν τῆς γνωρίζῃ πρακτικῶς, ἀλλὰ ἰξούρη πῶς τῆς ἐγνώσειν ἄλλω φορά. Παραδείγματος χάριν ἡ γνώσις τοῦ, ὅτι εἰς τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον τὸ ἀπὸ τῆς ὑποτείνουσας τετραγώνον εἶναι ἴσον τοῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων δύο πλευρῶν τετραγώνοις ὅμως ληφθεῖσι, θέλει εἶναι πρακτικῆ, αἰσῆς ἰδῶ τῆρα τὴν δεῖξιν αὐτοῦ τοῦ θεωρήματος· καὶ ἐκτικῆ, αἰσῆς μὴ βλέπωντας τῆς τῆρα, ἐνθυμούμαι καλά πῶς τῆς ἴδον ἄλλαις φοραῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ βεβαίωσιν, πιθανῶν, ἔμφιβαλλομένων
γνώσεων.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν διακριτικῶν χαρακτήρων τῆς βε-
βαιότητος, τῆς ὑπολήψεως, ἔ τῆς ἀμ-
φιβολίας.

Η συμφωνία καὶ διαφωνία δύο ἰδεῶν, ἢ ἐννοιῶν,
πότε γνωρίζεται μετὰ πλήρη καθαρότητα καὶ διάκρισιν,
καὶ τότε ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς ὀνομάζεται ἐπίση-
μη, ἢ βεβαιότης. Παραδείγματος χάριν τοῦ, ὅτι ὁ
κύκλος εἶναι στρόγγυλος, καὶ δεῦν εἶναι τετράγωνος,
ἔχω γνώσιν βεβαίαν· ἐπειδὴ βλέπω καθαρά καὶ
διακεκεμενάως, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κύκλου καὶ ἡ ἰδέα τοῦ
στρογγύλου συμφωνεῖν, καὶ αἱ τῆς κύκλου καὶ τετραγώ-
νυ δεῦν συμφωνεῖν. Καὶ πότε δεῦν γνωρίζεται μετὰ ἰκα-
νῶν καθαρότητα, καὶ τότε ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς
ἢμπορεῖ νὰ εἶναι (εἴνα ἀπὸ τὰ δύο) ἢ ὑπόληψις,
ἢ ἀμφιβολία.

Ἀμφιβολία εἶναι ὅπότεν ἢ δεῦν ἔχη σημεῖα ἀπο-
χεῶνται διὰ νὰ κείνη, ἀνὲν δύο ἰδέαι συμφωνοῦν, ἢ
διαφωνεῖν, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἀμφιβολία ἀποφα-
τικὴ· ἢ ἔχει σημεῖα ἐπίσης διὰ τὸ εἴνα καὶ ἄλλο μέ-
ρος, τὸ ὁποῖον λέγεται ἀμφιβολία θετικὴ. Παρα-
δείγματος χάριν τῶ, ὅτι ὅπ' ἐδῶ καὶ εἴνα χρόνον ὡς ἀν-
σήμερον, ὁ οὐρανὸς ἔχει νὰ συνεφιάσῃ, ἢ νὰ εἶναι
καθαρός (εἰσάστερος), δεῦν ἔχω κανένα σημεῖον γὰρ
τὸ γνωρίσω, καὶ ἢ ἀμφιβολία μετὰ τῆτο εἶναι ἀπο-
φατικὴ· τοῦ ὅτι ὅμως αὐτεῖον ἢμπορεῖ νὰ συνεφιά-
σῃ,

σῃ, ἢ νὰ εἶναι εἰσάστερος, ἢμπορῶ νὰ ἔχω σημεῖα
ἐπίσης καὶ διὰ τὸ εἴνα, καὶ διὰ τὸ ἄλλο, καὶ ἢ ἀμφιβο-
λία μετὰ θέλει εἶναι θετικὴ (1).

Ὅπότεν διὰ τὸ εἴνα μέρος ἔχω τινὰ σημεῖα, καὶ
διὰ τὸ ἄλλο δεῦν ἔχω κανένα, ἢ ἔχω περισσότερα διὰ
τὸ εἴνα, παρά διὰ τὸ ἄλλο, πλὴν ὅχι ἀποχεῶνται διὰ
νὰ σηκώσου καθε ἀμφιβολίαν, καὶ νὰ παρασπιδά-
σου βεβαιότητι, ἢ κατὰστασις τῆς ψυχῆς μετὰ θέλει
εἶναι ὑπόληψις (δοξασία). Παραδείγματος χάριν
κίσως τὸ βαρόμετρον, ἢ τὸ ὑγρόμετρον, ἢ ἄλλο ση-
μεῖον μοι δείχνῃ ὅτι αὐτεῖον θέλομεν ἔχη βροχίαν,
καὶ κανένα παντελῶς διὰ αἰθερίας (εἰσαστερίας), ἢ
κίσως τὰ σημεῖα τῆς βροχῆς εἶναι περισσότερα πα-
ρὰ τῆς αἰθερίας, θέλω ἔχη ὑπόληψιν, ὅτι αὐτεῖον
ἔχει νὰ βρέξῃ.

Ἀπὸ τῆτο φαίνεται, ὅτι ἢ βεβαιότης ἀποκλείει κα-
θε ἀμφιβολίαν, καὶ ἢ ὑπόληψις δεῦν τῆτο ἀποκλείει
εἰσολοκλήρη.

ἢμπορεῖ ὅμως νὰ ἀκολουθήσῃ, ὅπῃ διὰ εἴνα καὶ
τὸ αὐτὸ πράγμα, εἴνας νὰ εἶναι βέβαιος, καὶ ἄλλος
ἀβέβαιος· καὶ μάλιστα ἢμπορεῖ νὰ συμβῇ, ὅπου ὁ
ἄλλος νὰ κρατῇ διὰ βέβαιον τὸ ἐναντίον. Διὰ τῆτο
ὑπαρξίαν τῆτο Ἀντιπόδων πόρα ἢμεῖς εἴμεθα βέβαιοι,
παρὰ τοῦ ὅμως νὰ εἰρεθῇ ἢ Ἀμερικῆ, μερικοὶ ἢτον
ἀβέβαιοι, καὶ ἄλλοι ἐκρατοῦσαν διὰ βέβαιον τὸ, ὅτι
Ἀντίποδες δεῦν ὑφίσταντο τελείως.

Τοῦτο κρέμαται ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ σημεῖα, ὅπῃ
ἔχει καθεῖνας διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ κείνη, ἀνὲν δύο
ιδέαι

(1) ἢ ἀποφατικὴ ἀμφιβολία, καθὼς παρατηρεῖ κάλλιστα ὁ
Σπορχενάκ (Λογικ. Σελ. 220.), κρέπτι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον
νὰ ὀνομάζεται ἀγνοία περισσότερον, παρά ἀμφιβολία· καὶ τῆ
ἀληθεία ἀνὲν ἐρωτηθῇ τις ποῖον ἀπὸ τὰ δύο, ὁ ἀεὶδμος τῆτο ἀ-
εῖρων ἀρτίος εἶναι, ἢ περιττός; θέλει ἀποχεῖθῃ καθεῖνας πε-
ρισσότερον, ὅτι ἀγνοεῖ, παρά ὅτι ἀμφιβάλλει.

ἰδέαι συμφωνῆν, ἢ διαφωνοῦν, ἀλλὰ ἀκόμι καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς σιωπαιρέσεως, ὅπῃ ἀπονέμει εἰς αὐτὰ τὰ σημεῖα· ἐπειδὴ εἷς καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἢ μὴ πορεῖ νὰ φανῇ εἰς εἷς βέβαιον, καὶ εἰς ἄλλον ἀβέβαιον.

Λοιπὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται κελθῆριον τῆς ἀληθείας, ὅπῃ θέλει νὰ εἰπῇ διὰ κελθῆρις τῆς ἀληθείας, σιωπᾶται πορονημῶς εἰς τὸ νὰ ἰξόρῃ νὰ διακελθῆν τὸν βαθμὸν τῆς συγκαταθέσεως, ὅπῃ ἀνήκει εἰς κἀθε γνώρισμα, τῷ ἔστι ποῖα σημεῖα ἀποκλείου κἀθε ἀμφιβολίαν, καὶ ἢ μὴ ποροῦν νὰ φέρου εἰς τὴν ψυχῇ τὴν πλήρη βεβαιότητα, ποῖα ἀφίεν μεν κἀποιαν ἀμφιβολίαν, ὅμως κἀμὴν τὴν ψυχῇ νὰ κελθῆν περαιοτέρου εἰς τὸ εἷς, παρά εἰς τὸ ἄλλο, καὶ νὰ ποροξενῆσεν τὴν ὑπόληψιν, καὶ ποῖα ἀφίεν ὅλῃ τὴν ἀμφιβολίαν, καὶ κἀμὴν τὴν ψυχῇ νὰ ἐπέχη κἀθε συγκατάθεσιν καὶ κελθῆν.

Ἐκεῖνα, ὅπου ἢ μὴ ποροῦν νὰ φέρου εἰς τὴν ψυχῇ τὴν ἀληθῆ βεβαιότητα, ὀνομάζονται γνώρισμα βέβαια. Ἐκεῖνα, ὅπῃ ἢ μὴ ποροῦν νὰ ποροξενῆσεν μόνον τὴν ὑπόληψιν, καλῆνται πιθανὰ, καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀφίεν ὅλῃ τὴν ἀμφιβολίαν, λέγονται ἀμφίβολα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῶν βάσεων τῆς βεβαιότητος, τῆς ὑπόληψως, ἔ τῆς ἀμφιβολίας.

Πλάτων ὁ κτίστης τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημαϊκῆς Αἰρέσεως, εἶπεν ὅτι ἐπειδὴ τὰ πράγματα τὰ μανθάνομεν ἄλλα διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἄλλα διὰ τοῦ νοῦς, οὗτος (ὁ νοῦς δηλαδὴ) ποροξενεῖ τὴν ἀληθινῇ ἐπιστήμῃ καὶ βεβαιότητι, καὶ αἱ αἰσθήσεις μόνον τὴν ἀπλῆ ὑπόληψιν. Ἀρχεσίλαος ὁ ἀρχηγός

γός τῆς μέσης Ἀκαδημαϊκῆς διίσχυεσθῆν τὸ ἐναντίον, ὅτι κἀνὴν πρᾶγμα δεῖ ἢ μὴ ποροῦμεν νὰ ἰξόρωμεν με βεβαιότητα, καὶ ὅτι ἢ ἰδίᾳ φύσις τῆς πραγμάτων δεῖ ἐπιδέχεται ἀληθινῇ βεβαιότητα. Ὁ δὲ Καρνεάδης ὁ εἰσηγητῆς τῆς νέας Ἀκαδημαϊκῆς, εἶπεν ἔξ ἐναντίας ὅτι ἢ ἀλήθεια καὶ ἢ βεβαιότης εἶναι εἰς τὴν φύσιν τῆς πραγμάτων, εἰς ἡμᾶς ὅμως εἶναι ἀκατάληπτος.

Αὐτῷ τὴν γνώμῃ ὅτι κἀνὴν πρᾶγμα δεῖ ἢ μὴ ποροῦμεν νὰ ἰξόρωμεν με βεβαιότητα, τὴν ἔξ ἀπλωσε περαιοτέρου ἀπὸ ὅλης τῆς ἄλλης ὁ Πύρρων, βλάσημα τῆς Ἐλεατικῆς Αἰρέσεως, καὶ ἔξ ἀρχος ἐκείνων, ὅπῃ μετὰ ταῦτα ὀνομάθησαν Πυρρῶνισταί, Ἀπορητικοί, ἢ Σκεπτικοί, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀξίωμα ὅτι πορέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν ἀπλῶς διὰ κἀθε πρᾶγμα. Πλῆν ὅποιος ἀμφιβάλλει ὡς καὶ δι' αὐτῷ τὴν ὑπαρξίν τῶν, κελθῆνται ἰαξὸν περαιοτέρου, παρά Διδάσκαλον, καθῶς εἶπε σοφώτατα ὁ Γενεβῶσιος.

Ὅτι λοιπὸν ἢ μὴ ποροῦμεν νὰ ἔχωμεν βεβαιότητα διὰ πολλὰ πράγματα, δεῖ ἔχει λόγον νὰ ἀμφιβάλλῃ τινάς. Πρέπει μόνον νὰ θεωρήσωμεν ποῖα σημεῖα ἢ μὴ ποροῦν νὰ παράξεν αὐτῷ τὴν βεβαιότητα.

Ὁ Καρτέσιος Θεμέλιον τῆς βεβαιότητος καὶ κριτήριον τῆς ἀληθείας ἔλεγε τὴν σαφῆ καὶ διακεκριμῶν ἀντίληψιν τῆς συμφωνίας, ἢ διαφωνίας τῆς ἰδεῶν. Ὁ Μαλεμβράγγιος εἶπεν ὅτι ἐκεῖνα τὰ πράγματα πορέπει νὰ νομίζωμεν βέβαια, τῆς ὅποιαν ἔχομεν πόσον καθαρά καὶ διακεκριμῶν ἀντίληψιν, ὅπῃ ἢ συγκατάθεσις δεῖ ἢ μὴ ποροῖ νὰ ἀρνηθῆ, χωρὶς μίαν ἐσωτερικῇ ἐναντιότητα τῆς ψυχῆς.

Πολλὰ ἐπισφαλῆ ὅμως σημεῖα εἶναι τὰ τοιαῦτα· ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ θελὸς Ἀθλιναῖος, ὅπῃ ἐνόμιζεν ἐδικάτου ὅλα τὰ πλοῖα, ὅπου ἔμβαινον εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἶχεν ἔξ ἀπαντος εἰς τὸν νοῦν τῆς μίαν σαφῆ καὶ διακεκριμῶν ἀντίληψιν τῆς ονειροπολημῆς κελθῆντος τῆς, καὶ δεῖ ἢ μὴ ποροῦσε νὰ ἀρνηθῆ τὴν συγκατά-

Ἐάν τις ἔχη λόγους μίτε διὰ τὸ εἶναι, μίτε διὰ τὸ ἄλλο μέρος, ἢ ἔχη ἐπίσης καὶ διὰ τὰ δύο, μὴε ἀμφίβολον.

Ἡ ἀκρίβεια αὐτῆς τῆς ἀρχῆς θέλει φανῆ καλλίτε-
ρα εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ἐφαρμογὴν, ὅπῃ θέλομεν κα-
μὴ εἰς διάφορα πράγματα, τὰ ὅποια ἠμποροῦν νὰ εἴ-
ναι ἀντικείμενα τῆς γνώσεώς μας, διὰ νὰ γνωρίζω-
μεν εἰς κάθε εἶδος ποῖον βαθμὸν βεβαιότητος, ἢ πι-
θανότητος ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν (1).

Κ Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περί τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητος, ἢ πι-
θανότητος, τῆς ὁποίας εἶμαι ἐπιδεκτι-
κά τὰ διάφορα πράγματα, ὅπῃ ἠμποροῦ-
μα εἶναι ἀντικείμενα τῆς γνώσεώς μας.

Ὅλαι αἱ γνώσεις μας εὐρέονται, καθὼς εἴπαμεν
ἀνωτέρω, ἢ περὶ τῆς ὑπαρξίης τῶν πραγμάτων, ἢ
περὶ τῆς ποιότητος τῶν ἰδίων, ἢ περὶ τῆς ἀναφοράς
τῆς. Διούτων πρέπει νὰ ἰδῶμεν ποίους βαθμοὺς βε-
βαιότητος, ἢ πιθανότητος ἠμποροῦν νὰ ἔχῃν αὐταὶ αἱ
διάφοροι γνώσεις.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α.

Περί τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητος τῆς γνώ-
σεώς μας ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίην τῶν πραγ-
μάτων.

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ὑπαρξίην τῶν πραγμάτων, δύο
εἶδη ἐσιῶν γνωρίζομεν, τὰ ἐστὶν ἐστίας πνευματικῆς,
καὶ ἐστίας σωματικῆς.

Ἀναμεταξὺ εἰς τὰς αὐτὰς ἐστίας γνωρίζομεν τὴν
ὑπαρξίην 1.) τῆς ἐδικῆς μας ψυχῆς. 2.) τῆς Θεῆ. 3.)
τῆς Ἀγγέλων. 4.) τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώ-
πων. 5.) τῆς ψυχῆς τῶν ἀλόγων ζώων.

Ἐποκάτω εἰς τὸ ὄνομα τῶν ὑλικῶν ἐσιῶν, τῆς ὅ-
ποίας γνωρίζομεν, ἢ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν
ὑπαρξίην, ὑπάγονται γενικῶς ὅλα τὰ σώματα. Δὲν
γνωρίζομεν ὅμως ἐπίσης, καὶ μὲ ἴσους βαθμοὺς πι-
θανότητος τὴν ὑπαρξίην ὅλων τῶν τῶν ἐσιῶν.

(1) Ὁ Π. Μάκων (Ὀντολογ. Κεφ. Α'.) δοξάζει ὅτι ἐν-
τὴν ἢ ἀρχὴν χρησιμώτατα περισσότερο εἰς τὸ νὰ μεταδῶσιν εἰς ἄλ-
λον τὴν ἀληθείαν, παρά νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ. Ἐγὼ ὅμως τὴν
νομίζω εἶναι καλλίτερον ὁδηγὸν πᾶσαν πρὸς εἴς, ὅσον καὶ τῆς ἀλη-
θείας.

δ. Α'.

Περὶ τῶν πραγμάτων, ἢ αὐτῶν Οὐσιῶν.

Τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς μας, τῶν ἔστι τῶ ὄντος ἐκείνου, ὅπως νοεῖ ἐν ἡμῖν, τὴν γνωρίζομεν ἀμέσως, καὶ μὲ βεβαιότητα ἀπόλυτον καὶ μεταφυσικῶν· ἐπειδὴ ἀφ' ἧς γνωρίζομεν τὰς νοήσεις μας, δεῦν ἠμποροῦμεν, διὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀντιφάσεως, νὰ μὴ γνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν τῶ ὄντος ἐκείνου, ὅπως μέσα εἰς ἡμᾶς νοεῖ· διὰ τὴν ἕσασα ἢ νόησις μία ἐνέργεια, καὶ ἡ ἐνέργεια μὴ δυναμένη νὰ εἶναι, ἀίσιως δεῦν ὑπάρχει τὸ ἐνεργεῖν, ἢ θελεῖν εἶναι ποροφανῆς ἀντίφασις νὰ ὑφίσταται εἰς ἡμᾶς ἢ νόησις, καὶ τὸ ὄν, ὅπως νοεῖ, νὰ μὴ ὑφίσταται.

Τῆς ὑπάρξεως τῶ Θεῶ ἔχομεν παρομοίως βεβαιότητα μεταφυσικῶν, μὲ μόνον τὴν διαφορᾶν, ὅτι τῆς ἐδικῆς μας ψυχῆς ἔχομεν γνῶσιν ἀμεσον, καὶ ἐνέργειαν κατ' αἰδήσειν, καθὼς ἢ θελεῖν εἰπῆ ὁ Κοινοῦδίακ· καὶ τῶ Θεῶ ἔχομεν ἀποδεικτικῶν, ἢ ἐνέργειαν κατὰ λόγον, καθὼς ἢ θελεῖν εἰπῆ ὁ Ἰδιος.

Ὁ ἔστος ὅμως, μὲ τὸν ὅποιον ἀποπτᾶμεν μίαν γνῶσιν εἴτε ἀμεσον, εἴτε ἐμμεσον, εἴτε δι' αἰδήσειας, εἴτε διὰ λόγου, δεῦν ποροφανεῖ καμμίαν μεταβολῶν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς βεβαιότητος, ἢ ὅποια εἶναι πάντοτε ἢ αὐτῆ ὁπόταν ἐρείδεται ἐπίσης εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀντιφάσεως, ὅπως ὁπόταν γνωρίζεται ἐπίσης ἀδιῶτον τὸ ἐναντίον.

Λοιπὸν ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐδικῆς μας ψυχῆς ἀποδείχεται μεταφυσικῶν ἢ ὑπαρξίς τῶ Θεῶ ἔσως·

Ἡ ἐδικῆς μας ψυχῆ, ἢ ὑφίσταται ἀφ' ἐαυτῆς, ἢ ἔχει τὴν ὑπαρξίν ἀπὸ ἄλλου.

Ὅτι δεῦν ὑφίσταται ἀφ' ἐαυτῆς, εἴμεθα βέβαιοι μεταφυσικῶν· ἐπειδὴ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι αὐτῆ δεῦν γνωρίζει εἰς τὸν ἐαυτὸν τῆς τῶ· καὶ θέλομεν δείξει ἄλλῶ, ὅτι κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα, εἶναι καὶ ποροφανῆς ἀντί-

φα-

φασίς, ὅπως εἴνα ὄν νοητικὸν νὰ ἔχει τὴν δύναμιν τῶ νὰ ὑφίσταται ἀφ' ἐαυτῆς, καὶ νὰ μὴ τὸ γνωρίζη.

Μοῦει λοιπὸν νὰ ἔλαβεν ἢ ψυχῆ μας τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀπὸ ἄλλου.

Ἀλλὰ ἐκεῖνος, ὅπως ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ εἶναι, πορέπει καὶ αὐτὸς ἢ νὰ ἔλαβε τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ ἄλλου, ἢ νὰ τὴν ἔχει ἀφ' ἐαυτῆς. Ἀλλ' αἰσίως καὶ αὐτὸς ἐλάμβανε τὴν ὑπαρξίν ἀπὸ ἄλλου, καὶ ἐκεῖνος πάλιν ἀπὸ ἄλλου ἐπ' ἀπειρον, χωρὶς νὰ εἰσκητο κανεῖν ὄν, ὅπως νὰ ἔχει τὸ εἶναι παρ' ἐαυτῶ, ἢ θελεῖν εἶναι μία σειρά συνεχῆς ἀποτελεσμάτων, χωρὶς τὸ πρῶτον αἴτιον, τὸ ὅποιον εἶναι σαφῆς ἀντίφασις· διὰ τὴν ἀφ' ἧς σηκωθῆ ἢ πρῶτη αἰτία, σηκόνεται ὁμοίως καὶ τὸ πρῶτον ἀποτελεσμα, καὶ ἐπομνεῖς ὅλα τὰ ἄλλα ἀποτελέσματα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑφίσταται ἀναγκαίως μία πρῶτη αἰτία, εἰς πρῶτον ὄν ὑφίσταμενον ἀφ' ἐαυτῆς, καὶ παροκτικὸν τῆς ὑπάρξεως τῶ ἄλλων· καὶ αὐτὸ τὸ πρῶτον ὄν, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως ὄνομάζομεν Θεόν.

Οὕτως ἀφ' ἧς ὑπετέθη ἢ ὑπαρξίς τῆς ἐδικῆς μας ψυχῆς, διὰ τὴν ὅποιαν εἴμεθα μεταφυσικῶν βέβαιοι, ὑπετέθη ποροσέτι καὶ ὅτι αὐτῆ πορέπει νὰ ἔχει τὴν ὑπαρξίν ἀπὸ ἄλλου, διὰ τὸ ὅποιον καὶ τοῦτο εἴμεθα παρομοίως μεταφυσικῶν βέβαιοι, καὶ ὅτι ὁ πρῶτος δημιουργὸς τῆς ὑπάρξεως τῆς πορέπει νὰ ἔχει τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀφ' ἐαυτῆς, διὰ τὸ ὅποιον ἔχομεν ὁμοίως βεβαιότητα μεταφυσικῶν· ἢ ὑπαρξίς αὐτῆ τῶ πρῶτη αἰτία, εἴτ' ἐν τῶ Θεῶ, εἶναι μεταφυσικῶν βεβαιότητα.

Τῆς ὑπάρξεως τῶ Ἀγγέλων δεῦν ἠμποροῦμεν μὲ τὸν ἀπλῆν φυσικὸν λόγον νὰ λάβωμεν καμμίαν γνῶσιν, μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι εἶσαι ὑποπίπτουσαι εἰς τὰς αἰδήσειας, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ δεηθῆ ἢ ὑπαρξίς των ἀναγκαῖα, καθὼς τῶ Θεῶ. Ἡ γνῶσις λοιπὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν κρέματα ὅπως δι' ὅλα ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψιν· καὶ καθ' ὅ τοιαύτη, εἶναι βεβαιότητα, ὡς αὐ ὅπως ἐρείδεται εἰς τὸ ἀπταιστον τοῦ

Θεὸς μετὰ τὸ εἶναι ὁμοίως μιᾶς τάξεως ἄλλης, δεῖ ἀνήκει κατὰ τὸ παρὸν νὰ ὁμιλήσωμεν τίποτες περὶ αὐτῆς.

Διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δεῖ ἔχομεν μὴτε μεταφυσικῶς, μὴτε φυσικῶς βεβαιότητα, ἀλλὰ μόνον τὴν ἠθικῶς.

Τὸ ὁποῖον διὰ νὰ τὸ καταλάβωμεν σαφέατερα, συμφέρει νὰ παρενείρωμεν ὅτι αἱ βάσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰσὶν ἡ ἠθικὴ βεβαιότης εἶναι δύο, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἀναλογία καὶ ἡ αὐθεντία, ἡ μαρτυρία τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀναλογία εἰσὶν τὸν ἀμετάσταντον καὶ καθολικὸν νόμον τῆς φύσεως, ὅτι τὰ ὅμοια ἀποτελέσματα προέρχονται ἀπὸ ὁμοίας αἰτίας, ἢ ἀνάπαλιν.

Λοιπὸν τὰ τεκμήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, εἶναι τὰ σημεῖα, ὅπερ μᾶς δίδειν τὸ ὅτι αἰσθάνονται, σκέπτονται, ἐνθυμῶνται, καὶ ἐνεργῶν καθὼς ἡμεῖς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συμπεραίνομεν, ὅτι ὑφίσταται καὶ εἰς αὐτὸς μία ζῶσα παρομοία μετ' ἐκείνου, ἀπὸ τῆς ὁποίας κρέμονται εἰς ἡμᾶς αἱ εἰρημενίαι δυνάμεις, τοῦτ' ἔστι μία ψυχὴ.

Ἡ ἰδία ἀναλογία μᾶς κάμνει νὰ γνωρίσωμεν τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ψυχῆς εἰς τὰ λοιπὰ ζῶα, κατωτέρας βέβαια φύσεως, ὁμοίως ἀπλῆς καὶ αὐτῆς· ἐπειδὴ βλέπομεν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ζῶα, σημεῖα προφανέστατα, ἀγκαλὰ μικρότερα καὶ ἀτελέστερα, τῶν δυνάμεων ἐκείνων, ὅπερ ἰξούρομεν, ὅτι δεῖ ἀνήκει, παρὰ εἰς μιᾶς ζῶαν ἀπλῶς.

Ἐπειδὴ ὁμοίως αἱ ψυχαὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἄλλων ζῶων, ὅντας φύσει ἀπλᾶι, δεῖ ἠμποροῦν νὰ ὑποπέσων εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, δεῖ ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν φυσικῶς βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεώς των· καὶ ἐπειδὴ δεῖ ἠμπορεῖ νὰ δειχθῆ ἀπολύτως ἀδιώατον, ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ δάσωμεν αὐτὰ τὰ σημεῖα καὶ χάρις εἰς νὰ ἔχων μιᾶς ψυχῆς (διὰ τὸ ὅ Θεὸς ἠμποροῦσε

βεβαιότατα νὰ κινήσῃ ἐν σώμα ἄψυχον εἰς ἔσθον ὁποῦ, χωρὶς νὰ ἔχη ψυχῆς, νὰ δίδῃ τὰ ἴδια σημεῖα), δεῖ ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν μεταφυσικῶς βεβαιότητα.

Μελεῖ ὡς τὸσον ἡ ἠθικὴ βεβαιότης, ἡ ὁποία ἐνταῦθα εἶναι εἰς τὸσον βαθμὸν, ὡς εἰς τὴν πείρῃ εἶναι πολλὰ πλησίον εἰς τὴν φυσικῶς καὶ μεταφυσικῶς· ἐπειδὴ ὁμιλῶντας μετ' ἄλλης, καὶ ἀκρίβως νὰ ἀποκρίνωμεν, δεῖ εἶναι κἀνάσας ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπερ νὰ ἔχη ἀμφιβολίαν μεγαλιτέραν ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὸς μία ψυχὴ, ἀπὸ ἐκείνου ὅπερ ἔχει ὅτι ὑπάρχει ἡ ἠθικότης.

§. Β'.

Περὶ τῆς ὑλικῆς Οὐσιότητος.

Διὰ τὴν ὑπαρξίν τῶν ὑλικῶν οὐσιῶν, ὅπερ τῶν σωμάτων, δεῖ ἔχομεν ἄλλῃ βεβαιότητα παρὰ τὴν φυσικῶς, ὅταν λαμβάνωμεν τὴν γνώσιν τῆς μετὰ τὰς ἰδίας μας αἰσθήσεις, καὶ τὴν ἠθικῶς, ὅποταν τὴν συμπεραίνωμεν ἀπὸ τῆς ἀναλογίας, ἢ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας τῶν ἄλλων.

Μεταφυσικῶς βεβαιότητα δεῖ ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν, ἐπειδὴ ἡ γνώσις τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων δεῖ εἰσὶν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ ἀπὸ αὐτῶν ἡ ὑπαρξίς τῶν σωμάτων δεῖ συμπεραίνεται ἀναγκαίως. Τῶντι προσάκις ὄνειράττοντες δεῖ μᾶς φαίνεται ὅτι βλέπομεν καὶ πιανομεν μυρία πράγματα, τὰ ὁποῖα δεῖ εἶναι παρὸν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ ἴσως μὴτε ἐσάθηνσαν ποτὲ εἰς τὸν κόσμον; καὶ ποῖος μᾶς βεβαιώνει ὅτι δεῖ ὄνειράττοντες παντοῖα, καὶ ἡ ὑπαρξίς τῶν σωμάτων δεῖ εἶναι μία ἀπᾶτῃ ἀπλῆς φαντασίας;

Ἐνας τέτοιος λόγος ἔκαμε βεβαιότατα μερικῶς νὰ

καταντήσαν εις τὸ νὰ ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξίν τῆς σώματος· τὸ ὁποῖον ἐγὼ σοχάζομαι πῶς τὸ ἔκαμαν περισσότερο ἀπὸ εἴνα πνεῦμα φαντασίας ἢ ἀποπίας, παρά ἀπὸ εἰσωτερικὴν πληροφορίαν· καὶ δευ' εἰς αὐτὸν μὴ τε τὸν περὶ φημον Μπεριλάυ, ὁ ὁποῖος ἔκρινεν εὐλογον νὰ κάμῃ εἴνα βιβλίον ἐπιταυτῆς ἐπαύαι εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν· διὰ τὴν αὐτὸς ποτὲ, ἢ κἀνεύας ἄλλος ἐπληροφορεῖτο ὅτι δευ' ὑφίσταται κἀνεύα σώμα, δευ' ἤθελε σοχαθῆ ποτὲ μίτε νὰ ὀμιλήσῃ, μίτε νὰ γράψῃ περὶ τῆς· ἐπειδὴ διὰ νὰ φανῆ σύμφωνος ἑαυτῷ, ἔπαρετε νὰ εἶναι πληροφορημένος καὶ ὅτι δευ' ὑφίσταται μίτε φωνητικὰ ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ὀμιλήσῃ, μίτε ἐργαλεία, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ γράψῃ, καὶ νὰ ἐκθέσῃ τὰ νοήματά τῃ.

Λοιπὸν, μ' ὅλον ὅπῃ διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς σώματος δευ' ἠμπορεῖμεν νὰ ἔχωμεν τὴν μεταφυσικὴν βεβαιότητα, ἔχομεν ὅμως ἀρκετὰς πείρας, διὰ νὰ ἀποκλείσωμεν φυσικῶς κἀθε ἀμφιβολίαν, καὶ νὰ ἐμπενώσωμεν τὴν βεβαιότητα ἐκείνην, ὅπῃ ἀνομάσθη μετὰ φυσικῆ, εἶναι δὲ πολλὰ πλησίον εἰς τὴν μεταφυσικὴν.

Διὰ τὴν ποῖος εἶναι ἐκείνος, ὅπῃ δευ' αἰσθάνεται, ὅτι ἄλλο εἶναι νὰ φανταζῆται τὸν "Ἡλιον", καὶ ἄλλο νὰ τὸν βλέπῃ, ἢ νὰ φανταζῆται τὸ πῦρ, ἢ νὰ τὸ πιανῇ. (1)

Καὶ

(1) Ἡ σαθερότης, καὶ ἡ συνάφεια, ὅπῃ ἔχουν πρὸς ἀλλήλα πρὸ ἐκτὸς ἡμῶν ἀντικείμενα, εἶναι ὡσαύτως μία μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ὑπαρξέως αὐτῶν. ,, πρὸ ἀντικείμενα, λέγει ὁ Χούμ (Treatise of human Nature, Βιβλ. Α'. Μέρ. Δ'. Τμήμ. Β'.), εἰς τὰ ὁποῖα ἀπονέμομεν μίαν ὑπαρξίν ἔξω ἀπὸ ἡμᾶς, ἔχομεν μίαν ἰδιαιτέραν σαθερότητα, ἢ ὁποῖα πρὸ διεσπῆται ἀπὸ ἐκείνα, καὶ ὁποῖων ἢ ὑπαρξίς ἠρτῆται μόνον ἀπὸ τὴν ἐδικὴν μας φαντασίαν. Ἐκείνα πρὸ ὄρη, ἐκείνα αἱ οἰκίαι, ἐκείνα πρὸ δένδρα, ὅπῃ εἶναι ἡδὴ ὑπὸ τῆς ὀφθαλμῶν μου, πάντοτε μοὶ ἐφάνησαν εἰς τὴν αὐτὴν πύξιν· καὶ ὅπῃ πρὸ χανὼ ἀπὸ τῆς ὀφθῆς μου, ἢ κλείωντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ἢ σφύρωντες πρὸς αἶμα, πάλιν ἐρχονται ἠμποροῦν μου, χωρὶς κἀμμίαν ἀλλοίωσιν, ὅπῃ πρὸ μετὰ βιβλί-

Καὶ ἀίσιως τινὰς ἤθελε πισύσῃ ὅτι τὸ νὰ φανταθῆ τὴν φωτίαν, καὶ νὰ τὴν πιάσῃ εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ, αἰς τὴν φανταθῆ ἀπῶτον, καὶ ἔπειτα αἰς τὴν πιάσῃ· μάθημα συύτομον καὶ πιδανόν, λέγει ὁ Λάκιος (Βιβλ. Δ'. Κεφ. ιά.), τὸ ὁποῖον δευ' ἔδειξέ θέλει ξεκαθαρίσῃ αὐτὴν ἢ φωτία εἶναι ὄν πραγματικόν, ἢ κἀφανὸν παίγνιον τῆς φαντασίας.

Τὴν γνώσιν ὅμως τῆς ὑπαρξέως ἐνὸς σώματος, δευ' τὴν ἀποκτεῖμεν πάντοτε μετὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν αἰσθήσεις, ἀλλὰ πότε τὴν παράγομεν ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν, καὶ πότε ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἄλλων, καὶ πότε δευ' ἠμπορεῖμεν νὰ ἔχωμεν, εἰμὴ ἠθικὴν βεβαιότητα, ἢ ὁποῖα εἶναι πολλὰ κατώτερα ἀπὸ τὴν φυσικὴν· ἐπειδὴ κἀνεὺς ποτὲ δευ' θέλει εἶναι τὸσον βέβαιος ὅτι εἶναι πῦρ εἰς ἕνα τόπον, βλέπωντας καπνόν, ἢ ἀκείων.

πρ. Τὸ κραιβάτιμ, τὸ γραφικόν μὲ φαντασίαν, καὶ βιβλία μου παραμένοντα πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν ἕσπον, καὶ δευ' μεταβάλλοντα πτελῶς, ὅστω διακοπὴ καὶ αὐτὸ κάμω καὶ νὰ πρὸ θεώρῳ, καὶ νὰ πρὸ ἀντικαταβάωμαι. Τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ καὶ διὰ ὅλας αἰς λοιπὰς ἀποσβολὰς, καὶ ὁποῖων πρὸ ἀντικείμενα ὑποδέσπονται, ὅτι ἔχουν μίαν εἰσωτερικὴν ὑπαρξίν, καὶ δευ' ἀποέρχονται ἀπὸ κἀμμίαν ἰδέαν κἀθαρῶς εἰσωτερικῶς αἰσθάνῃ, ἢ ἰχυρῶς, ἐκυσίαν, ἢ ἀκυσίαν. Εἶναι ἀληθινόν ὅτι αὐτὴ ἢ σαθερότης ἐπιδέχεται ἐξαιρέσεις, διὰ τὴν πρὸ σώματι πολλὰκις ἀλλάζων θέσιν καὶ ποιότητα, καὶ ὕστερ ἀπὸ μίαν μακρὰν ἀπιστίαν, ἢ διακοπὴν μόλις ἠμπορῆν εὐίστε νὰ ἀναγνωρῆδῃν. Ὅμως καὶ εἰς αὐτὰς αἰς μεταβολὰς, δὲ μὴ μίαν κἀποικίαν σωματικὴν, καὶ ἐξάρτησιν κανονικὴν πρὸς ἀλλήλα, ἢ ὁποῖα ἰχυροποιεῖ τὴν ὑπόληψιν τῆς ὑπαρξέως αὐτῶν. Ὅπῃ πρὸ ἀπιστίαν μίαν ὅρας ἐπαυλάδω εἰς τὸν οἰκίσκον μου, τὴν φωτίαν δευ' τὴν δὲ εἰσκα πλέον εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ὅπῃ τὴν ἀφῆσα, ὅμως εἰμὴ σωματισμένος εἰς ἄλλας περιστάσεις νὰ βλέπω, ὅτι ἀποέρχεται εἰς ἴσον καιρὸν μίαν ἴση μεταβολὴν πτερῶσα, ἢ ἀπύσα, πλησίον, ἢ πόρρω. Αὐτὴ λοιπὸν ἢ συνάφεια εἰς αἰς μεταβολὰς πον, εἶναι ὁμοίως μίαν ἀπόδειξις χαρακτηριστικὴ τῆς ὑπαρξέως τῆς εἰσωτερικῶν ἀντικειμένων, καὶ ὡς ἢ σαθερότητά πον εἰς τὴν αὐτὴν εἰσίν.

ἀκρίτως το ἀπὸ ἄλλου, καθὼς ὅταν τὸ βλέπη μὲ τὰ ἴδιά τε μάτια.

Μήτε εἶναι πάντοτε ἰκανὴ ἢ ἀναλογία κῆ ἢ μαρτυρία τῆς ἄλλων νὰ παράξη ἡθικῶς βεβαιότητα. ἄλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲν παρέχει, παρά ἀπλῶς πιθανότητα, ἢ ἀμφιβολίαν.

Διὰ νὰ παράξη ἡ ἀναλογία ἡθικὴν βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεως εὐὸς ἀντικειμένου, πρέπει νὰ εἶναι βεβαιωμένον, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα, ἢ τὸ φαινόμενον, ὅπερ χηρσιμῶς εἰς τεκμήριον, δὲν ἢμπορεῖ κατὰ τὰς νόμους τῆς φύσεως, εἰμὴ μόνον νὰ προέλθῃ ἀπὸ τινὶ αἰτίαν ἐκείνῃ, διὰ μέσε τῆς ὁποίας συλλάγεται ἢ ὑπαρξίς. Βλέπωντας σαφύλια, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὑπάρχει, ἢ ὑπῆρξε ποτὲ τὸ κλῆμα, ὅπερ τὰ ἔκαμε. βλέπωντας τὴν ἠῶ (αὐγλῶ), εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὀλίγον κάτω ἀπὸ τὸν Ὀρίζοντα ὑπάρχει ὁ "Ἡλιος" ἐπειδὴ κατὰ τὰς νόμους τῆς φύσεως ἰξόρω ὅτι τὰ σαφύλια δὲν γίνονται ἀπὸ ἄλλο, παρά ἀπὸ κλῆμα, καὶ ἢ ἠῶς δὲν φαίνεται, παρά ἀφ' ἢ πλησιάζει ὁ "Ἡλιος" εἰς τὸν Ὀρίζοντα. Ὄποταν ὅμως ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς φιλόσοφος, ἐρριμμένος ἀπὸ τὸ κῆμα τῆς θαλάσσης εἰς μίαν ἀκτῆν, βλέπωντας ἐκεῖ κεχαραγμένα χῆματα γεωμετρικὰ, ἔχαρη συμπεραίνωντας ὅτι ἐκεῖ ἐκατοικῶσαν Γεωμέτραι, ἢμπορῶσε νὰ τὸ συμπεράνῃ τῆτο μὲ μεγάλῃ πιθανότητι, ὄχι ὅμως νὰ λάβῃ κῆ ἡθικῶς βεβαιότητα. ἐπειδὴ χῆματα γεωμετρικὰ ἢμπορῶν νὰ γεαφῶν κῆ ἀπὸ εὐα, ὅπερ δὲν ἰξόρει τὴν γεωμετρίαν, ἢμπορῶν ἀκόμη νὰ γέννηθῶν κῆ ἀπὸ τύχης.

Ὄμοίως κῆ ἢ μαρτυρία τῶν ἄλλων διὰ νὰ ἢμπορῶσῃ νὰ παράξη μίαν ἡθικῶς βεβαιότητα, πρέπει νὰ δειχθῆ ἡθικῶς ἀδυνάτον, ὅτι ἐκεῖνοι εἶναι ἢπατημένοι ἐπάνω εἰς τινὶ ὑπαρξίαν ἐκεῖνη, ὅπερ μᾶς ἀναφέρῃ, ἢ ὅτι θέλουν νὰ ἀπατήσων ἡμᾶς (1).

"Ὅτι

(1) Ἡ πίστις, ἢ τὸ ἔργον πᾶ πισθῶν δὲν εἶναι ἄλλο, κατὰ τὸν Χῆμ

"Ὅτι ὑπάρχει τὸ Βυζάντιον, κῆ ἢ Ἀλεξάνδρεια, καθὼς θέλει τὸ κρατήσῃ διὰ βέβαιον, μ' ὄλον ὅπου δὲν ἴδον αὐτὰς τὰς πόλεις. ἐπειδὴ ἢ ἀφήγησις τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐβεβαιώθη ἀπὸ τῶν πολλῶν, κῆ τὸσον ὀμοφώνως, ὅπερ εἶναι ἡθικῶς ἀδυνάτον, νὰ ἢπατήσωσιν αὐτοὶ ὄλοι, ἢ νὰ ἢνώθησαν διὰ νὰ μᾶς ἀπατήσωσιν. "Ὅτι ὅμως εἰς τινὶ μέσημερινῷ Ἀμερικῶ ὑφίσταται εὐα γένος γιγάντων (1), δὲν ἢμπορῶμεν νὰ τὸ ἔχωμεν διὰ βέβαιον, μ' ὄλον ὅπερ μερικοὶ πειρηγῆται τὸ διηγήθησαν, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι ὀλίγοι, κῆ τὰ λόγια τῆς ἀσύμφωνά. "Ὅτι δὲ ἢ μαρτυρία τῆς ἄλλων εἶναι ἐπιδεικτικὴ πίστεως κατὰ τὸ μᾶλλον κῆ ἢττόν, ὅεσι ποῖα περυσότερον, κῆ ποῖα ὀλιγώτερον, θέλωμεν ὀμιλήσῃ εἰς τὸ ἀκόλυθον Τμήμα πλατύτερον.

Α Ρ.

Χῆμ (Treatise of human Nature, Βιβλ. Α'. Μέρ. Γ'. Τμήμα V.) παρὰ ἢ τὸσον ζωηρὰ ἀντίληψις μίας ιδέας, ὅπερ ὀξισθῆται μὲ μίαν ἀμεσον προσβολῆν ὅπερ θέλει νὰ εἴπῃ μὲ ἄλλας λέξεις, ὅτι πῶσω περυσότερον πῆσιν ἀπονέμομεν εἰς εὐα γένόμενον, ὅσω ζωηρότερα τὸ ἀντιλαμβανόμεθα. εἰς ἔθρον ὅπερ μᾶς φαίνεται νὰ τὸ βλέπωμεν μὲ τὰ ἴδιά μας μάτια. Ὄθεν κῆ εἰς αὐξήσιν κῆ ὀκολίαν τῆς πίστεως συμβαλλῶν ποῖα ἢ φαντασία, πᾶ πᾶθῃ, ὁ θαυμασμός, ἢ ὀμοιότης μὲ ἄλλα γένόμενα γνωστὰ, κῆ ἐν γένει ὄλα ἐκεῖνα, ὅπερ σωτηλῶν εἰς πᾶ νὰ μᾶς καμῶν νὰ ἀντιληφθῶμεν μίαν ιδέαν ζωηρότερον. Ὄμως ὅσω ὀκολώτερα εἶναι αὐτὰ ἀεὶ ἀπάται, πῶσω περυσότερον πρέπει νὰ προσέχωμεν ἀπὸ αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ παραδοχῶμεθα ὡς βέβαιον κανένα γένόμενον, εἰμὴ κατ' ὅσον ἢθέλῃ ἔχῃ τὰς ἀνα εἰρημένους σωτηρίας, ὅπερ εἶσιν, ὅποταν δειχῆται ἡθικῶς ἀδυνάτον, ὅτι εἶναι ἢπατημένοι, ἢ θέλουν νὰ ἀπατήσων ἡμᾶς ἐκεῖνοι, ὅπερ πᾶ διηγῆνται.

(1) Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ὅπερ ὀνομάζονται Παπαγόνοι, κάποικοι τῆς Μαγελανικῆς Γῆς, εἰς τὰς ὁποῖας ἀποδίδῶν μερικοὶ εὐδεκα ποδῶν ὕψος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ βαθμῶν πιθανότητος ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῶν πραγμάτων.

Ἐκεῖ, ὅπῃ λείπει βεβαιότης ἢ μεταφυσικὴ ἢ φυσικὴ ἢ ἠθικὴ περὶ τῶν ὑπαρξίν ενός πράγματος, δὲν μένει ἄλλο, παρὰ πιθανότης, ἢ ἀμφιβολία, ἢ ἀγνοία.

Ἡ ἀγνοία συνίσταται εἰς ἔλλειψιν ἢ ἰδεῶν, ἢ γνωρισμάτων τῆς συμφωνίας, ἢ διαφωνίας των. Ἀγνοῶ ἂν ὑπάρχῃν εἰς τὸν ἥλιον ζῶα, ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἰδεῖν κἀνενός ζῶα, ὅπῃ νὰ ἠμπορῇ νὰ ὑφίσταται εἰς ἓνα δρασιμώτατον πῦρ. Ἀγνοῶ τι λογῆς ζῶα εἶναι ὑποκάτω εἰς τῆς Πολυς, ἐπειδὴ ἀγκαλὰ ἠμπορῶν νὰ ὑπάρχωι, δὲν ἔχω μ' ὄλον τῆτο τεκμήρια τῆς ὑπαρξέως των.

Ἡ πιθανότης ἢ ἡ ἀμφιβολία τίθενται ἀναμεταξύ εἰς τὴν ἀγνοίαν ἢ τὴν βεβαιότητα, καὶ ἐπέχων περαιοτέρου, ἢ ὀλιγώτερου μέρους αὐτῆς τῆς διασήμετος, ὅπῃ εἶναι μεταξύ εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην.

Τὰ θεμέλια τῆς πιθανότητος εἶναι τὰ ἴδια τῆς ἠθικῆς βεβαιότητος, τῆτ' ἔστιν ἡ ἀναλογία ἢ ἡ μαρτυρία τῶν ἄλλων, καὶ ὅσα περαιοτέρου πλησιάζει εἰς τὴν ἠθικὴν βεβαιότητα, τόσα μεγαλιτέρα εἶναι ἢ πιθανότης.

Ἀλλὰ διὰ νὰ λογασιῶν τινὰς τὴν πιθανότητα, πρέπει νὰ παρατηρήσῃ δύο πράγματα, τῆτ' ἔστι τὸν ἀειδμόν τῶν δειγμάτων, ἢ τὸ βάρος αὐτῶν.

Α. Ὡς μὲν πρὸς τὸν ἀειδμόν ἀνίσως ἔχων ἓνα μόνον παράδειγμα ὅτι ἓνα πᾶθε ἀποτελέσμα προῆλθεν ἀπὸ μίαν τᾶδε αἰτίαν, ξαναβλέπωντας εὐ ἀποτέλεσμα παρόμοιον, θέλω ἔχει ἓνα μόνον βαθμὸν πιθανότητος, ὅτι ὑφίσταται μία τοιαύτη αἰτία. Ἄν τὰ παραδείγματα εἶναι δύο, οἱ βαθμοὶ τῆς πιθανότητος

πιτος θέλουν εἶναι δύο, ἢ αὐτὰ παραδείγματα δέκα, ἢ οἱ βαθμοὶ θέλουν εἶναι δέκα. Ἀνίσως ἔπειτα τὰ παραδείγματα εἶναι πολλότατα, καὶ ἄλλα πάντοτε βέβαια καὶ ὁμοειδῆ, εἰς ἔθρον ὅπῃ νὰ ἔχω λόγον νὰ συμπαρανῶ, ὅτι εἶνα τέτοιον ἀποτέλεσμα γεννᾶται πάντοτε ἀπὸ μίαν τέτοιαν αἰτίαν, τότε ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τῆ ἀποτελέσματος, θέλω ἠμπορῶσαι νὰ συνάξω ἢ τὴν ὑπαρξίν τῆς αἰτίας.

Τῆτο ἠμπορῶ νὰ τὸ κάμω ὅποταν τὰ παραδείγματα εἶναι βέβαια ἢ ὁμοειδῆ. Ἀνίσως ὅμως εἶναι καὶ ἐναντία, καθότι ἀπὸ αὐτὰ ὀλιγοςδύει εἶνα βαθμὸν τὴν πιθανότητα. Ἀνίσως ἴδον δέκα φοραῖς, ὅτι εἶνα τέτοιον ἀποτέλεσμα προῆλθεν ἀπὸ μίαν τέτοιαν αἰτίαν, καὶ δύο φοραῖς ὅτι προῆλθεν ἀπὸ ἄλλας ἀνομοίας, ἢ πιθανότης δὲν ἔχει πλέον παρὰ ὀκτὼ βαθμούς. Ἄν τὰ πρῶτα παραδείγματα εἶναι ὀκτὼ, ἢ τὰ ἄλλα τέσσαρα, μόνου τεσσαρες βαθμοὶ πιθανότητος. Ἀνίσως τὰ παραδείγματα εἶναι ἔξ, εἰς κάθε μέρος, σηκώνεται κάθε πιθανότης καὶ διὰ τὸ εὐ μέρος καὶ διὰ τὸ ἄλλο, ἢ δὲν μένει ἄλλο, παρὰ ἡ μόνη ἀμφιβολία.

Τὸ ἴδιον λέγομεν καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἄλλων. Ἀνίσως εἶνας μόνος ἠθελε μοὶ μαρτυρήσῃ (διηγηθῆ) τὴν ὑπαρξίν ενός πράγματος, τὸ πρᾶγμα ἔχει εἶνα μόνον βαθμὸν πιθανότητος, διὰ καὶ τὸ πεισίσω ὡς ἀληθινόν. Οἱ δύο μάρτυρες ἔχων δύο βαθμούς, ἢ ἀφεξῆς ὁμοίως, ἐν ὅσα εἶναι σύμφωνοι εἶδῃ καὶ εἶναι ἐναντιοί, καθότι ἀπὸ αὐτῶν ἀφαιροῖ εἶνα βαθμὸν πιθανότητος, ἔως ὅπῃ φθαίνοντας ὁ ἀειδμός νὰ γενῆ ἴσας καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, δὲν μᾶς μένει ἄλλο παρὰ ἡ ἀμφιβολία.

Β'. Τὸ δὲ βάρος τῆς κάθε σημείου ἢ γνωρισματος κάμει συχνάκις ὅπῃ εἶνας ὀλιγώτερος ἀειδμός γνωρισμάτων νὰ ἰσοδυναμῆ μὲ ἓνα μεγαλιτερον, ἢ νὰ τὸν ὑπερβαίνῃ μάλισα. Ἀνίσως εἰς δέκα φοραῖς ὅπῃ ἐπαρατηρήσῃ εἶνα ὅποιοιδήποτε φαινόμενον, τῆς

τέσσερας τὸ ἴδον καθαρῶς καὶ προέλθῃ ἀπὸ μίαν ταύτην αἰτίαν, καὶ τὰς ἕξ μοι ἐφάνη, σποτεινῶς ὁμοίως, ὅτι προήλθον ἀπὸ μίαν ἄλλω, τὰ τέσσαρα πρώτα παραδείγματα ὑπερτέρῃν τὰ ἐναντία, ἕξ. Παρομοίως αἰσῶς μοι βεβαιόνοω τὴν ὑπαρξίν εὐδὲς πράγματος τέσσαρες ἀνθρώποι δοκιμοί, σοφοί, σωμειθισμένοι καὶ παρατηρῆν τὰ πράγματα προσεκτικῶς, καὶ καὶ τὰ διηγῶνται καθὼς τὰ ἐπαρατήρησαν, καὶ μοι τὴν ἀρνούται ἕξ ὅχι τόσοι δοκιμοί, ἢ σοφοί, ἢ ἀληθινοί, ὁ μικρότερος ἀειθμὸς ὑπερνικᾷ τὸν μεγαλύτερον.

Αὐτὰ φθάνειν ὡς πρὸς τὰ θεμέλια καὶ τὰς βάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐρείδεται ἡ βεβαιότης, ἢ ἡ πιθανότης τῆς ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περὶ βαθμῶν βεβαιότητος ἔπι πιθανότητος ὡς πρὸς τὰς ποιότητας τῶν πραγμάτων.

Εἰς τὰ ἴδια θεμέλια, ὅπῃ ἐρείδεται ἡ βεβαιότης καὶ ἡ πιθανότης τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς ὁποιοῦδήποτε πράγματος, ἐρείδεται καὶ ἡ βεβαιότης καὶ ἡ πιθανότης τῶν ποιοτήτων.

Ἀρχινῶντας λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἰδίας μας ψυχῆς, τὴν ὅτι αὐτὴ ἔχει τὴν δυνάμιν τὴν αἰσθάνεσθαι, τοῦ σκέπτεσθαι, τὴν μεμνηθῆναι, τὴν βίλεσθαι, καὶ τὴν ἐνεργεῖν καθ' ὅλας τὰς ἐργασίας, ὅπῃ κρέμονται ἀπὸ τῆς εἰρημνίας δυνάμεις, ἔχομεν γνώσιν ἀμεσον, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αἰσθῆσιν, καὶ βεβαιότητα ἀπόλυτον καὶ μεταφυσικῶν. Τὴν ὅτι ὁμοίως ἔχει ἰδιότητα ἐσιῶδῃ τὸ καὶ εἶναι ἀπλή καὶ ἀφθαρτος, δεῦν ἔχομεν τὴν ἀμεσον, ἢ ἐποπτικὴν γνώσιν, ἔχομεν ὁμοίως τὴν ἀποδεικτικὴν, ἢ ὅποια εἶναι παρομοίως βεβαία, ἐπειδὴ ἐρείδεται εἰς τὴν

τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως, ὡς αὐτὸ ὅπῃ δέχεται ἀπολύτως ἀδιώατον, καθὼς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὴν ψυχολογίαν, μία εἶσα συνθετός, καὶ διὰ τὴν φθαρτὴν, καὶ ἔχει τὴν δυνάμιν τὴν νοεῖν.

Ὅτι αἱ εἰρημνίας δυνάμεις ὑπάρχουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δεῦν ἔχομεν, εἰμὴ τὴν εἰς ἀναλογίας ἡθικῶν βεβαιότητα.

Ἡ αὐτὴ ἀναλογία μᾶς κἀμνειν καὶ πισδύωμεν ὅτι αἱ ἴδιαι δυνάμεις, ἀγκαλὰ πολλὰ κατώτεραι, ὑπάρχουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων ζώων.

Εἰς τὸν Θεὸν ἀνακαλύπτομεν διὰ τῆς ἀποδείξεως μετὰ μεταφυσικῶν βεβαιότητα, καθὼς θέλομεν ἰδῆ εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον τε, τὰς ἰδιότητες τῆς εὐόπτης, αἰδιόπτης, παντοδυναμίας, πανσοφίας, ἀπειρόπτης, ἀγαθόπτης, δικαιοσύνης, κρονοίας, τελειόπτης, τὰ ἀτελειόπτης, καὶ ἄλλων πολλῶν.

Εἰς τὴν Ἀγγέλης δεῦν ἀνακαλύπτομεν ἀφ' ἑαυτῆς μας ἄλλω ἰδιότητα, παρὰ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχομεν ἀπὸ τῆς ἱερῶν Ἀποκάλυψιν, καὶ ἡ βεβαιότης τῆς, ὅπῃ εἰς αὐτὴς μετὰ τὴν τὸ μέσον γνωρίζομεν, ἐρείδεται εἰς τὸ ἀσφαλτον τῆς Θεῆ· τὴν ὅτι δηλαδὴ εἶναι πνεύματα καθαρά, ἀσώματα, νοερώτεροι, τελειότεροι, καὶ μακαριώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς, κτλ.

Τὰς ποιότητας τῶν πραγμάτων τὰς γνωρίζομεν μετὰ φυσικῶν βεβαιότητα, ὅποταν κἀμνουω πραγματικῶς προσβολῶν ἐπαύω εἰς τὰ αἰσθητέα μας, καὶ ὅποταν τὸ αἶσθημα καὶ ἡ ἀντίληψίς των εἶναι σαφῆς καὶ διακεκριμένη.

Εἰς τὴν ὁμοίως ζητεῖται καὶ εἶναι αἱ αἰσθήσεις καλὰ διατεθειμέναι, καὶ εἰς διάστημα τὸ πρῶτον ὡς πρὸς τὰ ἀντικείμενα· ἐπειδὴ εἷας ἰκτελικός, ὁ ὁποῖος διὰ ἐλάττωμα τῆς ὀφθαλμῶν τε βλέπει ὅλα τὰ πράγματα καίτελα, καὶ εἷας πυρθέσων (θερμασμένος), ὁ ὁποῖος διὰ τὴν χολὴν, ὅπῃ εἶναι διακεχυμένη ἐπαύω εἰς τὴν γλῶσσά τε, αἰσθάνεται πικρὰ ὅλα τὰ πράγματα, θέλει κἀμνη ἐσφαλμένω κελσιν, καὶ θελήσειν καὶ

να κείναι, ὅτι κάθε πράγμα ἀληθινὰ εἶναι κίτρινον, καὶ πικρὸν. Κακῶς κείναι θέλομεν κάμην καὶ ἡμεῖς, ἀνίσως εἰς φῶς ἀμυδρὸν, ἢ εἰς διάστημα μακρυώτατον βλέποντες τὰ βανά πεφροσιδῆ, ἢ ὑπογάλαζα, κρίνωμεν ὅτι ἀληθινὰ εἶναι τοιαῦτα.

Διὰ τὰς ποιότητας, ὅπῃ δὲν κάμναι πραγματικῶς προσβολῶν ἐπιπῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ κείνωμεν, παρὰ διὰ μέσων τῆς ἀναλογίας, ἢ τῆς μαρτυρίας τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀναλογία εἶναι, ὅπῃ εἰς τὸτο διέδιδυκεῖ τὰς περιεσσοτέρας κείσεις μας, καὶ ἀνίσως δὲν εἶχαμεν αὐτὸν τὸν ὁδηγὸν, δὲν ἡθέλαμεν τολμήσειν χεδὸν νὰ μεταχειροῦμεν κείνὰ σώμα. Ἀνίσως ἡθέλα νὰ λάβω τῶν φυσικῶν βεβαιότητες τῶν ὠφελεμένων, ἢ βλαβερῶν ποιότητων εἰς φαιγνῆ, ἢ ποτῆ, πρὸ τῶ νὰ τὰ δοκιμάσω, ἡθέλα ἀποθάνῃ ἀπὸ τῶν πείνων, καὶ δίσυφαν, ἐπειδὴ αὐτῶν τῶν βεβαιότητες δὲν ἡμποροῦν νὰ τὴν λάβω, παρὰ ἀφ' ἑ τὰ δοκιμάσω. Παρομοίως ποτῆ δὲν ἡθέλα κινήθῃ εἰς πᾶσιμα ἀπὸ τὸν τόπον μας, ἀνίσως πρὸ τῶ νὰ μετατοπίσω εἰς ἄλλον, ἡθέλα νὰ λάβω τῶν φυσικῶν βεβαιότητες τῶ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἡμποροῦσε νὰ μὲ βασάξῃ. Ἡ ἀναλογία ὅμως ἀναπληροῖ τῶτο, καὶ αὐτῶν πάλιν εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἀναπληροῖ ἢ μαρτυρία τῶν ἄλλων. Ὅθεν τὰ σώματα τὰ μεταχειροῦμεθα μὲ περιεσσοτέραν, ἢ ὀλιγωτέραν βεβαιότητα, ἢ πιθανότητα, κατὰ τὰ περιεσσοότερον, ἢ ὀλιγωότερον βέβαια, ἢ πιθανὰ σημεῖα τῶν ποιότητων τῶν, ὅπῃ μᾶς δίδει ἢ ἀναλογία, καὶ ἢ μαρτυρία τῶν ἄλλων.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητας καὶ πιθανότητας, ὡς πρὸς τὰς ἀναφοράς.

Ἐπτα εἶδη ἀναφορῶν κείως διασέχονται. α'. τῆς ταυτότητας, ἢ ἑτερότητας. β'. τῆς ὁμοιότητας, ἢ ἀνομοιότητας. γ'. τῆς πλησίον, ἢ τῆς πόρρω, κατὰ τόπον καὶ χρόνον. δ'. τῆς ποσότητας τῆς μεγέθους, ἢ τῆς ἐκτάσεως, ἢ τῆς ἀειθμῆ. ε'. τῆς συγγενείας, ἢ ἐναντιότητας. ς'. τῆς αἰτίας, ἢ αἰτιατῆ. ζ'. τῆς ὑποχρέωσης, ἢ ἐξαρτίσεως.

Ὅλα ὅμως ἡμποροῦν νὰ ἀναχθῶν εἰς τρεῖς κλάσεις γενικωτέρας, τοῦτ' ἔστιν εἰς τῶν ὁμοιότητα, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει καὶ τῶν ταυτότητα· εἰς τῶν συνύπαρξιν, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸν τόπον, τὸν χρόνον, καὶ τὸ ποσόν· καὶ εἰς τῶν ἐξάρτησιν, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει τὸ αἶτιον καὶ τὸ αἰτιατὸν, τῶν συγγενείων, ἢ ἐναντιότητα, καὶ τῶν ὑποχρέωσιν.

Περὶ ὅλων τῶν ἰδεῶν, καὶ ἐννοιῶν, ὅπῃ ἀνήκων εἰς αὐτὰς τὰς διαφόρας ἀναφοράς, θέλομεν ὁμιλήσει πληρέστερα εἰς τὸ μέρος τῆς Μεταφυσικῆς, ὅπῃ ὀνομάζεται Ὀντολογία.

Εἰς τὸ παρὸν δὲν θέλομεν κάμην παρὰ μίαν ἐπιπλοῖον σημείωσιν τῶν διαφορῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητας, ἢ πιθανότητας, ὅπῃ ἡμποροῦμεν νὰ λάβωμεν περὶ αὐτὰς.

§. Α'.

Περὶ εὐσότητος, ἢ πολλαπλότιτος, ὁμοιότητος, ἢ ἀνομοιότητος, ἔπειθ' ἴδ' ἀναφορῶν τῶν αἰτίων, ἢ αἰτιατῶν, τῆς συγγενείας, ἢ ἐναντιότητος.

Τῆς πολλαπλότιτος ἴδ' ὁμοιότητων αἰδημάτων μας ἔχομεν μεταφυσικὴν βεβαιότητα, ὅπότεν ἔχομεν συνείδησιν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν πολλῶν αἰδημάτων διακεκευμένων, ἢ συνείδησις ὅμως εἰς μόνον αἰδημάτων δὲν μᾶς βεβαιώνει καὶ ὅτι εἶναι ἀπλῆν καὶ μόνον. Ἐνα χειρόβολον φέρει πρὸς αἰδέων, κατ' ἀρχὰς δὲν μᾶς προξενεῖ, παρὰ τὸ συνύφαινον αἶδημα μᾶς μόνου ὁσμῆς, μ' ὅλον ὅπῃ εἴμεθα βέβαιοι φυσικῶς, ὅτι αἱ προσβολαὶ εἶναι πολλαί· διὰ τὴν πολλαπλότητα διακεκευμένως τὰς δὲ εἰσοχόμεν μετὰ ταῦτα, ἀνίσως, ἀφ' ὅσφρανθῶμεν ξεχωριστὰ τὸ τριαντάφυλλον, τὸ γαρύφαλλον, τὴν βιόλαν, τὸν νάρκισσον, γυρίσωμεν καὶ μνησθῶμεν ὅλον τὸ χειρόβολον. Παρομοίως εἰς εἷνα ἢ ἄλλο, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ κοινὰ ἅπαντα προξενεῖ μόνον εἷνα αἶδημα, τὰ γυμνασμένα καὶ ἔμπειρα αἰδανόονται, καθὼς εἶπαμεν (Τμήμ. Β'. Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Β'. Σελ. 46.), πολλὰς ἢ ἄλλας διακεκευμένως καὶ ὁμοιότητες καὶ ἐν γένει τὰ αἰδημάτων, ὅπῃ ἡμεῖς σοχαζόμεθα ὡς ἀπλούστερα, φύσει εἶναι ὅλα συνύφαινα, ὡς εἶρηται ἐκεῖ.

Τῆς μοναπλότιτος, ἢ πολλαπλότιτος ἴδ' εἴωπει καὶ ἀντικειμένων, καθὼς καὶ τῆς ὁμοιότητος, ἢ ἀνομοιότητος, καὶ ἴδ' κατ' ἀντὶ ἀναφορῶν τῶν αἰτίων, ἢ αἰτιατῶν, καὶ τῆς συγγενείας, ἢ ἐναντιότητος, ὅπῃ οἱ φυσικοὶ ὀνομάζουσι ἔλξιν καὶ ὠθησιν, θέλομεν ἔχει τὴν φυσικὴν βεβαιότητα πάντοτε, ὅπότεν μὲν αἰδησεις συμφάνης καὶ καλὰ διατεθειμένως, λαμβάνωμεν αἰδημάτων

καὶ

καὶ ἀντιλήψεις σαφεῖς καὶ διακεκευμένως. Ὅπότεν ὅμως τὰ αἰδημάτων, καὶ αἱ ἀντιλήψεις δὲν ἠθέλων εἶναι ἀρκετὰ σαφεῖς καὶ διακεκευμένως, ἢ ὅπότεν αἱ αἰδησεις δὲν εἶναι ἀρκετὰ σύμφωνοι καὶ καλὰ διατεθειμένως, ἢ ὅπότεν ἀπολεθῆναι καὶ κείνωμεν διὰ αὐτὰς τὰς ἀναφορὰς, ὅχι μὲν πραγματικῶς ἐδικῶν μας ἀντιλήψεις καὶ αἰδημάτων, ἀλλὰ μὲν ἀναλογίαν, ἢ μαρτυρίαν ἄλλων, τότε ἀντὶ τῆς φυσικῆς βεβαιότητος, θέλομεν ἔχει τὴν ἠθικὴν βεβαιότητα, ἢ τὴν πιθανότητα, ἢ τὴν ἀμφιβολίαν, κατὰ τὸν μεγαλήτερον, ἢ μικρότερον ἀειθμόν, καὶ τὸ βάρος τῶν σημείων, ὅπου θέλων μᾶς παρήσιασθῆναι.

§. Β'.

Περὶ Ταυτότητος.

Ἡ ταυτότης εἰς ἀντικειμένα, ἢ μᾶς ποιότητες, παρατηρημένης εἰς διαφόρους καιροὺς, δὲν ἔμπορεῖ ποτε καὶ γινώσθῆναι, παρὰ διὰ μέσων τῆς ἠθικῆς βεβαιότητος. Αὐτὴν τὴν ταυτότητα τὴν συμπεραίνωμεν ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τῆς πρὸς αἰδημάτων, ἢ ἀντιλήψεως μὲν τὸ εἰς τὴν μνήμην ἀνακαλέμενον αἶδημα, ἢ ἀντιλήψιν. Λοιπὸν ὁ μόνος νόμος τῆς ἀναλογίας μᾶς βεβαιώνει, ὅτι αἰδημάτων καὶ ἀντιλήψεων ὅμοια προέρχονται ἀπὸ αἰτίας ὁμοίας καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἀλλὴν βεβαιότητα δὲν ἔμπορεῖμεν καὶ λάβωμεν τίποτε, παρὰ τὴν ἠθικὴν. Μήτε αὐτὴν δὲν ἔμπορεῖμεν πάντοτε καὶ τὴν λάβωμεν, μ' ὅλον ὅπῃ τὰ παρόντα αἰδημάτων καὶ ἀντιλήψεις μᾶς φαίνονται κατὰ πάντα ὅμοια μὲν τὰ ἀπερασμένα. Ποῖος τὸ βεβαιώνει ὅτι ἡ μνήμη ἀνακαλεῖ τὰ αἰδημάτων καὶ τὰς ἀντιλήψεις ἀκριβῶς μὲν τὸν ἴδιον τρόπον, μὲν τὸν ὁποῖον τὰ ἐδοκίμασαμεν; Ἀλλὰ καὶ ἀν' ἡτὸν τῆτο, ποῖος μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τὸ παρόν ἀντικείμενον δὲν εἶναι κατὰ τύχην παρόμοιον μὲν

τὸ ἀπερασμένον, ὅχι ὅμως τὸ αὐτό; Ἡ γνώμη τοῦ Λεϊβνίτζ, ὅτι δὲν ἠμποροῦν εἶναι δύο παράγματα ἐντελῶς ὅμοια, ἐπειδὴ ἡθέλων εἶναι δυοδιάκερτα, καὶ δὲν ἡθέλων εἶναι ἀποχεῶν λόγος, ὅτι ἦτοι δύο μάλ-
λον, παρὰ εἷς μόνον, εἶναι μία γνώμη πᾶντι ἰδίῳ ἔοπος· ἐπειδὴ καὶ ἀνίσως τεθῆ ἡ ἐντελής ὁμοιότης, ἠμποροῦν εἶναι δυοδιάκερτα, ἀν' ὅχι ἀπὸ ἄλλο, τὰ
λάχιστον ἀπὸ τὸν διάφορον τύπον, ὅπῃ ἡθέλων κατέ-
χη. Ὅσον δὲ διὰ τὸν ἀποχεῶντα λόγον τῆς υπάρ-
ξεώς τῆς, ἐπειδὴ αὐτὸς κρέμαται ἀπὸ τῆς ἐλευθέρου
βέλησιν τῆς ὑπερτάτης Δημιουργῆς, ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἠμ-
πορεῖ εἶναι δι' ἡμεῶν πῶς ὁ Θεὸς εἶχε περαιοτέρου
λόγον εἶναι καμὴ ὅλα τὰ παράγματα ἀνόμοια, πα-
ρὰ εἶναι καμὴ δύο, ἢ ἑκατὸν, ἢ χίλια κατὰ πάντα ὅ-
μοια εἷς μὲ τὸ ἄλλο;

Διὰ εἶναι λάβῃ λοιπὸν τινὰς τῆς ἰδικῆς βεβαιότη-
τα ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα εἰς ἀντικειμένον, εἶναι ἀ-
ναγκαῖον εἶναι γνωστὴν εἰς αὐτὸ καμμία ποιότης ἰδιαι-
τέτη αὐτοῦ μόνου, καὶ ὅχι κοινὴ εἰς ἄλλα. Διὰ εἶναι
ἀντικείμενον ὑπερμεγέθους ὄγκου, θέλει εἶναι ἀρκιτὴ
ἢ ἀπλή ταυτότης τῆς τύπῃ. Ὅτι τὰ βιβλῆ, ὅπῃ βλέ-
πω σήμερον, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἴδια, ὅπῃ εἰς τὸν αὐ-
τὸν τόπον ἴδον χθές, ἢ τὸν ἀπερασμένον χρόνον, ἢ
ἀπ' ἐδῶ καὶ δέκα χρόνους, δὲν ἠμποροῦν εἶναι ἀμφιβάλλω,
ἀνίσως δὲν βεβαιωθῶ, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἠ-
κολούθησεν καμμία μεταβολὴ ἐξαισία· ἐπειδὴ τὰ βι-
βλῆ δὲν ἔχον φύσιν εἶναι ἀλλάζον θέσει. Τὸ ἴδιον εἶ-
ναι καὶ διὰ τὰ σίτια, χαράζια, καὶ ἄλλα παράγματα
ἀκίνητα, καὶ μένοντα εἰς εἷς τὸν τύπον διακειμένον.

Ὅσον διὰ τῆς ἀνθρώπου, ἔξω ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν
χηματισμὸν τῆς σώματος, θέλει βεβαιόσῃ περαιοτέ-
τερον διὰ τῆς ταυτότητά τῆς τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς
τῆς, καὶ τῆς ἐπιτηδωμάτων τῆς, μὲ τὸ εἶναι ἡθικῶς
ἀδιώατον δύο πρόσωπα εἶναι ἔχον τῆς αὐτὴν μορφὴν,
τὰ αὐτὰ φρονήματα, καὶ τὴν αὐτὴν διαδοχὴν τῆς βίβῃ,
καὶ τῆς ἐπιτηδωμάτων. Καὶ ἀνίσως προσεθῆ ἢ μνήμη

τῆς χρόνου καὶ τῆς τόπῃ, καὶ ὅν τὸ ταῦτα, ἢ ταῦτα ἐπιτη-
δωμά ἐπαράχθη ἀπὸ τὸν ταῦτα, ἢ βεβαιότης τῆς ταυ-
τότητος θέλει γινῆ ἀκόμι περαιοτέρα, μὲ τὸ εἶ-
ναι φυσικῶς ἀδιώατον εἶναι καὶ τὸ αὐτὸ ἐπιτηδωμά,
εἰς εἷς καὶ τὸν αὐτὸν καὶ ἀδιάρητον τύπον, εἰς τὸν ἴ-
διον χρόνον εἶναι παράχθη ἀπὸ ἄλλο.

Ὅσον δὲ διὰ τὰ ἄλλα παράγματα, οἱ ἰδικοὶ χα-
ρακτήρες, ὅπῃ ἠμποροῦν εἶναι τὰ διασειλῶν, εἶναι πολ-
λοὶ καὶ διάφοροι εἶναι ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὅσον ὅσω πε-
ραιοτέρων, ἢ ὀλιγωτέρων μνήμῃ τούτων τῆς ἰδικῆς
χαρακτήρων θέλει ἔχει τινὰς, μὲ τὸσον περαιοτέ-
ρων, ἢ ὀλιγωτέρων βεβαιότητά, ἢ πιθανότητά θέλει
κείνη διὰ τῆς ταυτότητά τῆς.

§. Γ'.

Περὶ τῆς ἀμαφοῦ τῆς ποσῆς.

Η ποσότης ἀλλῆ ὀνομάζεται συνεχῆς, καὶ ἀλλῆ
διακεκευμένη (διωρισμένη). Συνεχῆς εἶναι ἢ ἔκτα-
σις, ὅπῃ εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς Γεωμετρίας, καὶ
διακεκευμένη, ἢ διωρισμένη οἱ ἀριθμοὶ, ὅπῃ εἶναι
τὸ ὑποκείμενον τῆς Ἀριθμητικῆς, καὶ τῆς Ἀλγέβρας.

Λοιπὸν αἱ ἀμαφοὶ τὸσον τῆς μίας, ὅσον καὶ τῆς
ἄλλης ποσότητος, ἐν ὅσω θεωροῦνται ἀφῆρησῆς, ἠμ-
ποροῦν εἶναι γνωστὴν μὲ βεβαιότητα μεταφυσικῆ· ἐ-
πειδὴ εἶναι ὅλα εἰς τῆς ἀρχῆς τῆς ταυτότητος,
ὅπῃ αἱ ἀποδείξεις γίνονται ἀπ' ἐξείας, καὶ εἰς
τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως, ὅπῃ αἱ ἀποδείξεις
εἶναι πλάγιαι, ἢ εἰς τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως καὶ
εἰς τῆς δύο περιπτώσεις· ἐπειδὴ ἡ βεβαιότης τῆς, ὅτι
εἷς παράγμα εἶναι ἴσον καὶ ὅμοιον ἑαυτῆς, καὶ ὡς εἶ-
παμεν (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.), γινώσκται
προσηγουμένως ἀπὸ τὸ, ὅτι ἀλλῶς ἡθέλων εἶναι, καὶ δὲν
ἡθέλων εἶναι εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν τὰ ἴδιον παράγματα.

Διὰ τὴν εἰς τὰ συνεχῆ ποσὰ ἢ ἰσότης δύο ὀρθογώνων, ἢ δύο γωνιῶν, ἢ δύο γωνιῶν, ἢ δύο ἐπιφανειῶν, ἢ δύο στερεῶν πότε ἀποδείχεται ἀπ' ὀρθογώνου, δείχνοντας ὅτι τὸ μέτρον εἰς τὸ πρῶτον εἶναι ἴσον μετὰ τὸ μέτρον τῆ ἀλλῆς. Κατὰ τῆτον τὸν τρόπον ἀποδείχεται, παραδείγματος χάριν, ὅτι εἰς κάθε τετράγωνον, τὸ κεφάλαιον τῆς τετάρτης γωνιῶν ὁμοῦ ληφθεῖσάν, εἶναι ἴσον μετὰ τὸ κεφάλαιον δύο ὀρθῶν ὅτι εἰς τὸ ὀρθογώνιον τετράγωνον, τὸ τετράγωνον τὸ ἀπὸ τῆς ὑποτείνουσας, τῆς ἑσὶ τῆς πλευρᾶς, ὅπῃ εἶναι ἀντικρὺ εἰς τὴν ὀρθὴν γωνίαν, εἶναι ἴσον μετὰ τὸ κεφάλαιον τῆς ἀπὸ τῆς ἀλλῆς δύο πλευρᾶς τετραγώνων, κτλ. Καὶ πότε ἀποδείχεται πλαγίως, δείχνοντας ὅτι ἀλλοῦ τὸ μέτρον εἰς τὸ πρῶτον εἶναι ἴσον μετὰ τὸ μέτρον εἰς ἄλλου, ἢ θελε προκύψῃ ἀντίφασις. Οὕτω δείχνει ὁ Εὐκλείδης εἰς τὴν ὀγδόην Πρότασιν τῆς πρώτης Βιβλίας, ὅτι ἀλλοῦ εἰς δύο τετράγωνα, ὅπῃ ἔχῃ ὅλας τὰς ἀντιστοιχέσας πλευρᾶς ἴσας ἀλλήλαις, δεῦν ἦτον ἴσαι καὶ αἱ γωνίαι, ἢ θελε προκύψῃ τὸ ἀποπρον, ὅπῃ μία γωνία νὰ εἶναι εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν μεγαλιτέρα καὶ μικροτέρα ἀπὸ μίαν ἀλλῆν.

Περὶ δὲ τὰ διακεκευμένα ποσὰ, ἢ βεβαιότης τῆς ἀειδητικῶν, ἢ ἀλγεβραϊκῶν ἀποδείξεων εἰσὶν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος ἔπειδὴ εἰς ὅλας τὰς ὀρθογώνους δεῦν κάμνου ἀλλο, παρὰ νὰ δείχνῃν ὅτι λαμβάνοντας ὅλας τὰς ποσότητας τῆς εἰς μέλλας, καὶ ὅλας τὰς τῆς ἑτέρας, τὸ κεφάλαιον εἶναι τὸ αὐτό.

Ἡ μεταφυσικὴ ὁμοῦ βεβαιότης εἰς τὰς ἀναφορὰς τῆς ποσοτήτων δεῦν λαμβάνεται, παρὰ ὅταν θεωρῶνται ἀφηρημένως καὶ καθ' ἑαυτὰς. Ὄπότεν ὁμοῦ θεωρῶνται συγκεκευμένως, τῆς ἑσὶν ἐπάνω εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα, δεῦν ἠμποροῦμεν νὰ λάβωμεν, εἰμὴ τὴν φυσικῶν, ἢ ἠθικῶν βεβαιότητα, ἢ τὴν ἀπλῶν πιθανότητα μεγαλιτέραν, ἢ μικροτέραν, κατὰ τὰς προειρημένους κανόνας.

Περὶ τῆς ἀναφορῶν τῆς ὑποχρεώσεως.

Τὸ τέλος πάντων περὶ τὰς ἀναφορὰς τῆς ὑποχρεώσεως, εἰς τὰς ὁποίας ἀνάγονται ὅλας αἱ ἠθικαὶ ἀναφοραὶ, ἢ ἀρχὴ τὸ, ὅτι δεῦν πρέπει νὰ κάμῃ τινὰς κακὸν εἰς ἄλλον, ὅταν λαμβάνεται ἀφηρημένως καὶ καθ' ἑαυτῶν, εἶναι βεβαιόπιτος μεταφυσικῆς διὰ τὴν ἀλλοῦς οἱ ἀνθρώποι ἠμποροῦσαν ἐλεύθερα νὰ βλάψουν εἰς τὸν ἄλλον, ἦτον ἐπόμενον ὅπῃ καθ' ἑαυτὸν νὰ ἔχῃ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τὸ δίκαιον τοῦ μὴ βλάπτεσθαι δίκαιον, τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸν εἶναι τὸ αἰσθάνεται εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν. Ἀπὸ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν κρέμονται ὅλας τὰς ἡθικὰς τῆς φυσικῆς δικαιοσύνης, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ εἶναι σταρομοῖως βέβαια.

Τὰς ἡθικὰς τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἑσὶν τὸ νὰ βοηθῇ τινὰς τὸν ὁμοῖόν τῶν καὶ εἰς τὰς δυσκολωτέρας καιρῶν, πηγάζουσι ἀπὸ τὴν ἀίσθησιν τῆς συμπαθείας, ἢ ὁποῖα εἶναι φυσικὰ ἠνωμένη μετὰ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρώπου, καθὼς ἀλλοῦ θέλομεν δείξει.

Ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἡθικῆς τῆς ἀνθρώπου εἰς τὸν ἄλλον, γεννῶνται τὰς ἡθικὰς τῆς πολίτου εἰς τὸν ἄλλον, τῆς κοινωνίας μίας πρὸς τὴν ἄλλῆν, καὶ τὰς ἰδιαιτέρας τῆς εἰς τὸν ἄλλον, κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἀναφορὰς καὶ συνηθείας, ὅπῃ κάμνου ἀναμεταξύ τῶν.

Διὰ τοῦτο τὰς ἡθικῆς, καθὼς δείχνει ὁ Λάκιος (Δοκίμ. Φιλοσοφ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. Γ'.), εἶναι ἐπιδεικτικὰ ἀποδείξεως ἐπίσης βεβαίας, καθὼς αἱ μαθηματικαὶ προτάσεις ἀγκαλὰ ἢ γνώσις τῶν δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τὸσον ἐναργῆς, ὅ ἑσὶ τὸσον σαφῆς καὶ διακεκριμένη, καθὼς εἰς τὰς ἀναφορὰς τῆς ποσοτήτων ἔπειδὴ δεῦν ἔχομεν σημεῖα, διὰ τῆς ὁποῖων νὰ προσδιορίσωμεν τὸσον ἀκριβῶς καθ' ἑαυτὸν ἢ εἰς τὴν προειρημένῳ ὑπὸ κάτω εἰς κάθε μίαν ἠθικὴν ἐπι-

νοιαν, καθώς ἔχομεν εἰς τὸ νὰ προσδιορίζωμεν καθε
παραμικρὰ διαφορὰ εἰς τὰς ποσότητας τὸσον συνη-
χεῖς, ὅσον καὶ διακεκευμέναι· διὰ τὶ τὸ μιλιοσημόδιον
μίας γραμμῆς, ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης ποσότητος, εἰς
τὰ μαθηματικὰ γνωρίζεται, καὶ διακρίνεται ἀπὸ τὸ
999999 μόδιον, μὲ τὴν αὐτὴν καθαρότητα, ὅπερ δια-
κρίνεται μία γραμμὴ ἀπὸ μίαν ἄλλην. Οἱ βαθμοὶ
ὅμως τῆς παθῶν, τῆς κακιῶν, τῆς ἀρετῶν, κτλ. διὰ
ἔλλειψιν τῆς χαρακτηριστικῶν σημείων, δεῦν ἢμποροῦν
νὰ προσδιορισθῶν μὲ τὴν αὐτὴν καθαρότητα. Τοῦτο
ὅμως κάμνει νὰ, τὰς ἰδιὰς ἀναφορὰς νὰ εἶναι ὀ-
λιγώτερον ἐναργεῖς ἀπὸ τὰς τῆς ποσοτήτων, ἐπειδὴ
μὲ ὀλιγώτεραν καθαρότητα γνωρίζονται· δεῦν θέλει
τὰς κάμνι ὅμως καὶ ὀλιγώτερον βεβαίας, ὅποταν ἐφα-
δωνται καὶ αὐταὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως, ἐ-
πειδὴ ἐνάργεια καὶ βεβαιότης ἴσομεν ἤδη (Τμήμ. Γ',
Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β',), ὅτι εἶναι δύο πράγματα τε-
λείως διακεκευμένα ἀπ' ἀλλήλων (1).

Ἀφ' ἑ ἐκθέσαμεν τὰ διάφορα εἶδη τῆς γνώσεών μας,
καὶ ἐξηγήσαμεν τὰς διαφορὰς βαθμοῦ τῆς πιθανότη-
τος, ἢ βεβαιότητος, ὅπερ ἐπιδέχεται καθε μίαν, πρέ-
πει νὰ ἴδωμεν καὶ μὲ ποῖον ἔσπον ἢμπορῶν νὰ ἀπο-
κτηθῶμεν. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ προέρχονται μέρος μὲν,
ἀπὸ τὰς ἰδιὰς ἡμῶν παρατηρήσεις καὶ σκέψεις, μέ-
ρος δὲ, ἀπὸ διδασκαλίαν ἄλλων, πρέπει νὰ δείξω-
μεν διακεκευμένως τὶ δρόμον πρέπει νὰ κρατῶμεν,
διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὸσον μὲ τὸ εἶνα, ὅσον καὶ μὲ
τὸ ἄλλο μέσον, γνώσεις ἀκελεῖς καὶ βεβαίας.

ΤΜΗ-

(1) Περὶ τῆς διαφορῶν εἰδῶν πᾶν γνώσεων, καὶ τῶν κριτηρίων
τῆς ἀληθείας ἢμπορῶν τινὰς νὰ ἴδῃ πᾶν Λόκιον, Δοκίμ. Φι-
λοσ. Βιβλ. Δ'. πᾶν Κορυθαίαν, Τέχν. πᾶ συλλογίζεσθαι Βιβλ.
Α'. πᾶν Γεννήσιον Τέχν. Δογικοκριτ. Βιβλ. Γ', πᾶν Μάκρον Δογ.
Μέρ. Β'. Τῆ Σπαρχονάου Δογικ. Μέρ. Β'. καὶ Γ'. πᾶν Βέλφιον
Δογικ. Κεφ. Ζ', πᾶν Βαλδινότην περὶ ὀρθῆς διδασκαλίας ἀφ' ἑρα-
πίνου ποδῶ, Βιβλ. β'. γ'. καὶ δ'. πᾶν Ρεσαίου Δογικ. τοιχ. σελ. 82.

Τ Μ Η Μ Α Δ',

Π Ε Ρ Ι Τ Ω Ν

ΓΝΩΣΕΩΝ, ΟΠΟΥ ΑΠΟΚΤΟΥΜΕΝ

ἀφ' ἑαυτῶν μας, ἔπει τῆς γερικῶν ἀρχῶν
τῆς Ἐπιστημῶν.

Ἐπειδὴ αἱ γνώσεις μας ἐρέφονται, καθὼς εἶπα-
μεν, ἢ περὶ τὴν ὑπαρξίαν τῆς οὐσιῶν, ἢ περὶ τὰς
ποιότητας τῆς ἰδίων, ἢ περὶ τὰς ἀναφορὰς τῆς αὐτῆς,
καὶ αἱ εἶναι εἶναι ἢ αὐλοὶ, ἢ ὑλικαί, διὰ νὰ προ-
χαρήσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξέτασιν μὲ περὶ τῶν
σαφῶν, θέλομεν παραμασθῆ ἢ πρῶτον περὶ τῆς
γνώσεων, ὅπερ ἀποβλέπων εἰς τὴν ὑπαρξίαν, καὶ τὰς
ποιότητας τῆς αὐλων εἰσιῶν· δεῦτερον περὶ ἐκείνων,
ὅπερ ἀποβλέπων εἰς τὴν ὑπαρξίαν, καὶ τὰς ποιότητας
τῆς ὑλικῶν εἰσιῶν· τρίτον περὶ ἐκείνων, ὅπερ ἐρέφον-
ται περὶ τὰς ἀναφορὰς, τὸ ὁποῖον θέλει μᾶς δώσει
αἰτίαν νὰ διαλάβωμεν ἐν σωφίᾳ περὶ τῆς θεμε-
λιωδῶν ἀρχῶν, εἰς τὰς ὁποίας θεμελιώνονται αἱ
πρῶτισαι Ἐπιστήμαι, ὅπερ παραμασθῶνται περὶ τῶν
τῆς διαφορῶν ὑποκειμένων.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Α',

Περὶ τῆς γνώσεων, ὅπερ ἀποβλέπων εἰς
τὴν ὑπαρξίαν, ἔ τὰς ποιότητας τῆς αὐ-
λων εἰσιῶν.

Τὸ γινώσκων τὴν ὑπαρξίαν καὶ τὰς ποιότητας τῆς
αὐλων εἰσιῶν εἶναι κυρίως τὸ ὑποκείμενον τῆς Μετα-
φυ-

φυσικῆς· ὅθεν δὲν θέλομεν διατελεῖν πολὺ ἐπάνω εἰς τῆτο· ἐπειδὴ τὸν τρόπον, καθ' ὃν πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξέτασιν, μέρος μὲν, τὸν σημειώσωμεν εἰς τὰ προηγμένα, μέρος δὲ, θέλομεν τὸν δείξει ἐν πλάτει εἰς τὸν ἀρμόδιον τόπον τε.

Καὶ τῶντι διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς μας φθαίνει, καθὼς εἶπαμεν (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Γ'. Ἀρθ. Α'. §. Α'.), εἴνα ὁποιοῦνδήποτε αἰσθημα, ὅπῃ γνωρίζομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας.

Παρομοίως διὰ νὰ γνωρίζωμεν τὴν ταυτότητα, ἢ προσωπότητα μας, φθαίνει δύο αἰσθήματα, εἴνα ἀπαισθητόν ἢ ἕνα ἐνεσός, ὡς εἴρηται πρότερον, σελ. 34.

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰς δυνάμεις ἢ ἐνεργείας τῆς ψυχῆς μας, δὲν ζητεῖται ἄλλο, παρά μία προσεκτικὴ παρατήρησις ἐκείνη, ὅπῃ συμβαίνει εἰς τὰ λόγια μας, ὅποταν ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται, ἢ σκέπτεται, ἢ μνησται, ἢ βούλεται, ἢ ἐνεργῇ μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς, ἢ ἔξω, καθὼς συντόμως εἶπαμεν εἰς τὸ πρῶτον Τμήμα, ἢ μετὰ ταῦτα θέλομεν ἰδῆ εἰς τὴν ἀνάληψιν, ὅπῃ θέλομεν κάμῃ εἰς τὴν Ψυχολογίαν.

Δύο μόνον σημειώσεις εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν κατὰ τὸ παρὸν ἐπάνω εἰς τῆτο. Α'. "Ὅτι ὅποταν σκεπτόμεθα ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἐπειδὴ τότε αἱ γνώσεις προέρχονται ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴν αἰσθησίν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς κανόνας, ὅπῃ αἰετὰ εἰδείξεν ὁ Ἀββᾶ Κονδυλῖαν πρὸς τῆς κατ' αἰσθησίν ἐνεργείας (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.) δηλαδὴ νὰ μὴ μᾶς κάμνῃν τὰ πάθη, αἱ φαντασίαι, ἢ αἱ προλήψεις ἢ ὑποθέτομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν εἶναι, ἢ μᾶς κρύπτουμ ἐκεῖνο, ὅπου πραγματικῶς εἶναι, ἢ τὸ παραμορφώσῃν ἢ τὸ ἀλλοιώσῃν· ἐπειδὴ μὲν τὸ νὰ μὴ ἔβαλαν εἰς χεῖρσιν αὐτῶν τῶν σημείωσιν, πόσα πράγματα δὲν ὑπέθεσαν ἔμφυτα, μ' ὅλον ὅπῃ ἦτον ὅλα ἐπίκτητα; πόσα προῖόντα μῖας ἑκτῆς αἰσθήσεως, μῖας ἡθικῆς αἰσθήσεως, μῖας φυσικῆς ῥοπῆς, ὅπῃ ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν; ἢ πόσαις

σαις φοραῖς ἠπάτημένοι ἀπὸ τῶν φαντασιῶν μας, δὲν νομίζομεν πῶς αἰσθανόμεθα ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν αἰσθανόμεθα, ἢ τετυφλωμένοι ἀπὸ τὰ πάθη ἢ τὰς προλήψεις, δὲν πιστεύομεν νὰ ἐνεργῶμεν διὰ εἴνα τέλος, εἰς καιρὸν ὅπῃ ἐνεργῶμεν διὰ ἄλλο, ἢ πάντῃ διαφορετικόν;

Β'. Διὰ ἐκεῖνο, ὅπῃ συμβαίνει εἰς ἡμᾶς τὰς ἰδίους, ἠμπορῶμεν νὰ ἔχωμεν ἀδόμι καὶ βεβαιότητα μεταφυσικῶν, ὅποταν μεταχειριζώμεν τὴν εἰρημικὴν προσοχίαν. Διὰ ἐκεῖνο ὅμως, ὅπῃ συμβαίνει εἰς ἄλλους, δὲν ἠμπορῶμεν νὰ λάβωμεν τὴν αὐτὴν βεβαιότητα· διὰ τὴν περὶ τούτου δὲν ἠμπορῶμεν νὰ κάμωμεν κελσιν, παρά διὰ τῆς ἀναλογίας, ἢ ὅποια, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὁ λόγος γίνεται ὄχι διὰ αἰτία ἀναγκαῖα καὶ ὑποκείμενα εἰς νόμους ἀμετασάτους, ἀλλὰ διὰ αἰτία ἐλεύθερα, ἠμπορεῖ συχνάκις νὰ μᾶς ἀπατήσῃ. Διὰ τῆτο ὅπῃ ὁ λόγος γίνεται διὰ αἰσθήματα, ἢ ἀντιλήψεις, διὰ ἐνοίας, ἢ ἰδέας, διὰ κλίσεις, ἢ πάθη, διὰ κελσεις, ἢ ὑπολήψεις (δοξασίας), πρέπει μὲν μὲν γάλω φύλαξιν νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι, ἀφ' ἑ τεθῆν τὰ ἴδια αἰτία, πρέπει εἰς ὅλα νὰ πορεύθῃν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα· ἢ ὅτι ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡμεῖς αἰσθανόμεθα, ἢ κελνομεν εἰς μίαν τέτοιαν, ἢ ἀλλοίαν περὶστασιν, τὸ αἰσθάνονται, ἢ τὸ κελνῃν ὁμοίως ἢ ἄλλοι· διὰ τὴν εἰς πολλὰ σφάλματα ἠμπορεῖ νὰ ὑποπέσῃ ὅποιος εἶναι εὐκόλος νὰ μετῆ εἰς τὰ παρόμοια τῆς ἄλλους ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ὅ ἐστι ἐκ τῆς οἰκείων νὰ κελνῃ τὰλλότερα.

Διὰ τὴν ὑπαρξίν ἢ τὰς ἰδιότητας τὰ Θεῶν ἐδαῖ δὲν θέλομεν εἰπῆ τίποτε, ἐπειδὴ περὶ τῶντων ἔχομεν νὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὴν φυσικῶν Θεολογίαν.

Διὰ τὴν ψυχὴν τῆς ἀλόγων ζώων θέλομεν εἰπῆ ὀλίγα τινὰ εἰς τὴν Ψυχολογίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς γνώσεως, ὅτι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἔτι τὰς ποιότητας τῆς ὑλικῶν ὄντων.

Καθὼς ἡ Μεταφυσικὴ καταγίνεται εἰς τὰ πνεύματα, ἔτι ἡ Φυσικὴ εἰς τὰ σώματα.

Ἐπειδὴ ὁμοίως τὰ εἶδη τῆς σαρκῶν εἶναι διάφορα, καὶ αἱ ἐξετάσεις, ὅτι εἰς αὐτὰ ἢ μπορῶν νὰ γενῶν, εἶναι ὁμοίως διάφοροι, διὰ τὸ εἰς διάφορα μέρη διαίρεται καὶ ἡ Φυσικὴ τῆς ὁποῖαν καθ' ἑαυτὴ λαμβάνει ὄνομα διαφορετικόν, καὶ περὶ τῆς ὁποῖαν εἶναι ἀναγκάσιον πρὸ τῆς νὰ χωρῶσιν εἰς τὰ ἔμμετρα, νὰ δώσωσιν ἐν συνόψει μίαν γενικὴν ἰδέαν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Ἰδέα γενικὴ τῆς Ἐπιστημῶν, ὅτι ἐραχολογῶνται περὶ τὰ σώματα.

Αἱ Ἐπιστήμαι, ὅτι καταγίνονται περὶ τὰ σώματα, περιλαμβάνονται, καθὼς ἤδη εἴπαμεν, γενικῶς ὑπὸ κάτω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Φυσικῆς, ἢ τῆς Ἐπιστήμης τῆς σαρκῶν φύσεως.

Πρῶτον ὁμοίως ἡ Φυσικὴ ἢ θεωρεῖ τὸ πᾶν ὅλον ἐμῶν, τὴν ἀρχὴν, τὴν τάξιν, καὶ διανομίαν τῆς μερῶν τῆς, τὰς νόμους, ὅτι τὸ διακυβεῖν, τὰς ἀρχάς, ἔξ ὧν σύγκειται, καὶ τὸ ὀνομάζεται Κοσμολογία ἢ ἐξετάζει τὰς γενικὰς ποιότητας, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ὅλα τὰ σώματα, τὴν ἔκτασιν διλογίαν, τὴν σταθερότητα, τὸ κινητὸν, τὸ διαίρετόν, τὴν δυνάμιν τῆς ἡρεμίας,

μίας, τῆς βαρύτητος, τῆς ἕλξεως, καὶ ὀνομάζεται καθόλου Φυσικὴ ἢ ἐξετάζει τὰ σώματα κατὰ μέρος, καὶ λέγεται μερικὴ Φυσικὴ.

Δεύτερον, τὰ σώματα, ἄλλα εἶναι ἕραστα, καὶ ἄλλα γῆνα. Ἐκείνη, ὅτι καταγίνεται εἰς τὰ πρῶτα, καὶ παρατηρεῖ τὰ φαινόμενά τους, μετὰ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἀπόστασίν τῆς, καὶ διορίζει τὰς κινήσεις τῆς, ὀνομάζεται Ἀστρονομία. Ἐκείνη, ὅπου καταγίνεται εἰς τὰ δεύτερα, κρατεῖ τὸ γενικὸν ὄνομα τῆς Φυσικῆς.

Τρίτον, τὰ γῆνα σώματα, ὅτι πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ θεωρηθῶν, εἶναι ἐκεῖνα, ὅτι ἐμβαλνοῦν εἰς τὴν συνθήκην τῆς ἄλλων, καὶ διὰ τὸ ὀνομάζονται στοιχεῖα, τὰ ὅποια εἶναι τὸ ὕδωρ, ὁ αἰρ, τὸ πῦρ, καὶ ἡ γῆ. ἀγκαλὰ, τὰ στοιχεῖα ταῦτα μήτε τόσον ἀπλᾶ καὶ ὁμογενῆ εἶναι, καθὼς τὰ ἐνόμιζαν οἱ Παλαιοί, μήτε αὐτὰ μόνα ἐμβαλνοῦν εἰς τὴν συνθήκην τῆς ἄλλων σαρκῶν.

Ὡς τόσον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Φυσικῆς, ὅτι παραγματούεται περὶ τὸ ὕδατος, ὀνομάζεται Ἰδρολογία ἢ αὐτῆς πάλιν ἐκεῖνο, ὅτι θεωρεῖ τὴν ἰσοσταθμίαν τῆς ὕδατος, ὀνομάζεται Ἰδρστατικὴ ἐκεῖνο, ὅτι θεωρεῖ τὴν κίνησίν τῆς, Ἰδραυλικὴ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι προσδιορίζει τὴν δυνάμιν τόσον εἰς τὸ εἶναι, ὅσον εἰς τὸ ἄλλο, ὀνομάζεται Ἰδροδυναμικὴ.

Τὸ μέρος (τῆς Φυσικῆς), ὅπου παραγματούεται περὶ τὸ αἶρος, καὶ θεωρεῖ τὴν ἐλασικότητα, τὸ βάρος του, κτλ. ὀνομάζεται Ἀερολογία καὶ αὐτῆς πάλιν ἐκεῖνο (τὸ μέρος), ὅτι παρατηρεῖ τὰ φαινόμενα, ὅτι εἰς αὐτὸν (τὸν αἶρα) συμβαίνει, καθὼς τὴν βροχίαν, τὴν χιόνα, τὴν χάλαζαν, τὴν βροντὴν, τὸν κεραυνόν, τὸν αἴεμον, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅπου ὀνομάζονται μετέωρα, λέγεται Μετεωρολογία.

Τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅτι παραγματούεται περὶ τῆς φύσεως τῆς πυρὸς, ὀνομάζεται Πυρολογία, εἰς τὴν ὁποῖαν εἴνεται καὶ ἡ περὶ φωτὸς παραγματούεται, ὅτι ὀνομάζεται Ὀπτικὴ καὶ ἡ περὶ ἡλεκτρικῆς, ἢ ἡλεκτρικῆς καὶ

κἄ πυρός πραγματεία, καὶ ἡ περὶ τῆς τῆς πυρός ἔργων, ἡ ὅποια λέγεται Πυροτεχνία.

Τέλος πάντων ἐκεῖνο, ὅπῃ πραγματεύεται περὶ τῆς γῆς, ὀνομάζεται Γαιολογία· καὶ αὐτῆς πάλιν ἐκεῖνο, ὅπῃ περιγράφει τὰ διάφορα μέρη τῆς, λέγεται ἰδιαιτέρον Γεωγραφία· καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ διδάσκει τὴν ἔξω πρὸς τὴν γῆν, Γεωμετεία· ἀγκαλὰ ὁ ὅρος ἕως ἐπίστε λαμβάνεται γενικώτερον, εἰς μέτρῃσιν δηλαδὴ κάθε ἐκτάσεως· καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ διδάσκει τὴν διαίρεσιν τῆς ἐπιφανείας, καὶ τὸν ἔξω τῆς προσδιορίζειν τὰ ὄρεα (σιώρα) κάθε χωρὶς, ὀνομάζεται Γαιωδαισία.

Τέταρτον, τὰ κατὰ μέρος σώματα, ὅπῃ προκύπτουν ἀπὸ τὴν διάφορον κράσιν, καὶ μίξιν τῶν στοιχείων, ἀλλὰ εἶναι κεκοσμημένα μὲ ὀργανισμόν καὶ ζωὴν, καὶ ζωώμενα μὲ μίαν ἀρχὴν, ἡ ὅποια ἔχει τὴν δυνάμιν τῆς αἰθανεῖσθαι καὶ κινεῖσθαι αὐτοθελήτως, καὶ ὀνομάζονται ζῶα· καὶ ἄλλα εἶναι μόνον ὀργανικά καὶ ζωντανά, ἔσκειν ὅμως ἀκίνητα εἰς τὴν γῆν, ἡ εἰς τὴν ἐπιφανείαν τῆς ὕδατος, ὅθεν λαμβάνει τὴν ἔξω φλῶτῆς, καὶ ἔσκειν ἀπὸ αἰθῆσιν καὶ αὐτοθελήτων κίνησιν, καὶ ὀνομάζονται φυτὰ· καὶ ἄλλα πύγνυται εἰς τὴν ἐπιφανείαν τῆς γῆς, ἡ ὑπὸ κάτω εἰς αὐτὴν, καὶ σφῆνται καὶ ὀργανισμόν καὶ ζωὴν καὶ κίνησιν αὐτοθελήτων καὶ αἰθῆσιν, καὶ ὀνομάζονται μέταλλα, ἡ ὀρυκτά.

Αὐτὰ αἱ τρεῖς κλάσεις ὀνομάζονται κοινότερον τὰ τετρα βασιλεία τῆς φύσεως· καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ περιέχει ὑποκάτω τῆ πολλὰ γένη καὶ εἶδη, καὶ πολλὰς διαφορὰς, ἀπὸ τὰ ὅποια καθένα ἔχει τὰς ἰδιαιτέρας χαρακτῆρας τῆς, ὅπῃ τὰ διασέλλων εἶνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Λοιπὸν τὸ διδάσκειν καὶ δεικνύειν τὰς διακεταίους χαρακτῆρας κάθε γένους καὶ εἶδους καὶ διαφορὰς, εἰς ἔξω τὸν ὅπῃ, ἀφ' ἧς δοθῆ εἶνα ἀντικείμενον, καὶ ἡμπορῆ τινὰς εὐθὺς καὶ προσδιορίσῃ εἰς ποίαν κλάσιν ἀφ-

γεται, εἶναι ἡ πρώτη ἐνασχόλησις τῆς φυσικῆς Ἴσοείας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πάλιν λαμβάνει διάφορα ὀνόματα κατὰ τὰ (διάφορα) ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἐνασχολεῖται.

Ἔξω ἐκεῖνο τὸ μέρος (τῆς φυσικῆς Ἴσοείας), ὅπῃ πραγματεύεται περὶ τῆς ζώων, ὀνομάζεται γενικώτερον Ζωολογία, καὶ διαίρεται εἰς Ὀρνιθολογίαν, ἡ ὅποια πραγματεύεται περὶ τῆς πτηνῶν ἐν γένει· εἰς Ἰχθυολογίαν, ἡ ὅποια πραγματεύεται περὶ τῆς ἰχθύων (ὄψαρίων)· εἰς Κογχιολογίαν, ἡ ὅποια πραγματεύεται περὶ τῆς κογχιλίων· εἰς Ἐντομολογίαν, ἡ ὅποια πραγματεύεται περὶ τῆς ἐντόμων, ἡτοι ζωῶν.

Τὸ μέρος, ὅπου πραγματεύεται περὶ φυτῶν, ὀνομάζεται κοινότερον Βοτανική.

Ἐκεῖνο, ὅπῃ πραγματεύεται περὶ τῆς ὀρυκτῶν, λέγεται Ὀρυκτολογία· καὶ διαίρεται εἰς Λιθολογίαν, καὶ Μεταλλουργίαν, ἀπὸ τῆς ὅποιας ἡ πρώτη θεωρεῖ τὰς πέτρας ἐν γένει, καὶ ἡ δεύτερα τὰ μέταλλα, κτλ.

Πέμπτον, ἐπειδὴ ἡθελεν εἶναι πολλὰ ἀπελθῆς ἡ φυσικὴ Ἴσοεία, ἀνίσως κατεγίνετο μόνον εἰς τὸ καθεωρεῖ τῆς ἐξωτερικῆς χαρακτῆρας τῆς ἀντικειμένων· διὰ τὸ δὲν ἔσκει ἕως αὐτῆς, ἀλλὰ παρῆζει ἀκόμι καὶ γνωεῖσθαι καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῆς, καὶ μάλα εἰς τὰ ὀργανικά σώματα, τῆς ἔστι τὰ φυτὰ καὶ ζῶα, εἰς τὸ ὅποιον βοηθεῖται ἀπὸ τῆς Ἀνατομίας. Σπερδάζει ἀκόμι καὶ ἀνακαλύψῃ καὶ τὴν φύσιν καὶ ρηῆσιν τὸσον τῆς σφῆων, ὅσον καὶ τῆς ὑγρῶν, ὅπῃ μέσα εἰς αὐτὰ κυκλοφορεῖν, ὀδηγεμένη καὶ εἰς τὸ ἀπὸ τὴν Φυσιολογίαν.

Ἐκτον, ἀφ' ἧς γνωεῖσθαι οἱ ἐξωτερικοὶ χαρακτῆρες, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ κατασκευὴ τῆς μερῶν, καὶ ἡ ρηῆσις τῆς καθῆρος, ἡ φυσικὴ Ἴσοεία προχωρεῖ ἀκόμι περαιτέρω· καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Χημικῆς, ἔσπειζει τὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὅποια σύγκεινται τὰ σώματα. Ἡ

Χημική γίνεται καὶ αὐτὴ ἢ διὰ μέσων τῶ πυρός, τὸ ποῖον ὀνομάζεται ἔσπος ξηρός, ἢ διὰ τῆς διαλυτικῆς μέσων, τὸ ὁποῖον λέγεται ἔσπος ὑγρός, λύαντας μὲν τὴν τῆς δεσμῶν ἐκείνης, μὲν τὰς ὁποῖας εἶναι δεδαμνα εἶνα μὲν τὸ ἄλλο τὰ μέρη τῆς διαφορῶν ἐστῶν, καὶ δείχνοντας κεχωρισμοῦ μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης τῆς συστατικῆς ἀρχῆς τῆς.

"Εβδομον, ἀλλὰ τὸ νὰ γνωσθῆ τινας τῆς φύσιν τῆς σωμάτων δεῖν εἶναι ἄλλο, παρὰ μίαν ξηρὰ καὶ ψυχρὰ περιέργεια, ὅπου δὲν ἀποβλέπῃ τὴν εἰς τὸ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ εἰς κάποιαν χρῆσιν ἐπιωφελεῖ.

Καὶ τὴν τὸ κάμνει ἡ Ἰατρικὴ, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται πολλὰ εἰς τῆς θεραπείαν τῆς ἀσθενειῶν τῆς Ἀνατομίας, φέρει εἶπεν, καὶ Φυσιολογίας, εἰς τὴν γνώσιν τῆς παθῶν τὴν βοτανικὴν, καὶ Χημικῶν, εἰς τὴν χρῆσιν τῆς φαρμάκων, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἀπὸ τῆς Φαρμακίας, ὅπου εἶναι εἶνα μέρος τῆς Χημικῆς.

Μεταχειρίζεται ὁμοίως πολλὰ καὶ ἐκείνῳ, ὅπου καλεῖται ὀνομάζεται Φυσικὴ τῆς τεχνῶν διὰ τὰς χεῖρας τῆς διαφορῶν τεχνῶν τῆς Χημικῆς διλονότι διὰ τῆς ἀνάλυσιν (χαλύβωσιν), καὶ συνῆσιν τῆς μετάλλων, διὰ τῆς ὑαλοποιίας, διὰ τὴν βαφικῶν, κτλ. τὴν Μηχανικῶν, ἢ Δυναμικῶν, διὰ ὅλα τὰ ὄργανα, καὶ τὰς μηχανὰς, ὅπου χρῆσιμῶν εἰς τὸ νὰ κινήσῃ εἶνα σώματα, νὰ τὸ λυγίσῃ, νὰ τὸ διαίρῃ, νὰ τὸ προσαρμῶσῃ μὲ ἄλλα σώματα, νὰ τὰ δώσῃ διαφόρων μορφῶν καὶ χημάτων καὶ τῆς βοτανικῆς, διὰ τῆς τελειοποίησιν τῆς Γεωργίας, τοῦτ' ἔστι τῆς τέχνης ἐκείνης, ὅπου διδάσκει πῶς νὰ ἀποκτήσῃ τινας τὰ καλλίτερα καὶ πλεονεκτήρα προϊόντα τῆς φύσιν.

Αὐτὴ σχεδὸν εἶναι ἡ γονικὴ διαίρεσις τῆς ὑποκειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναχολοῖται ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ διαίρεσις τῆς ὀνομάτων, ὅπου κατὰ τὰς διαφόρων ἀναχολοῖται τῆς λαμβάνει.

Εἰς ὅλας ὁμοίως αὐτὰς τὰς ἀναχολήσεις, μὲ δὲν μὲν

μέσα κάμνει ὅλας τὰς ἐφευρέσεις μὲ τῆς παρατήρησιν δηλαδὴ, καὶ μὲ τῆς πείραν.

Παρατήρησις ἀπλῶς ὀνομάζεται ὅπου παρατηρηταίον εἶνα φαινόμενον φυσικόν, τὸ ὁποῖον παρρησιάζεται ἀφ' ἑαυτῆς, καθὼς μίαν ἐκλείψιν τῆς Ἡλίου, ἢ τῆς Σελήνης καὶ πείρα, ὅπου κάμνωμεν νὰ γεννηθῆ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπιταύτῃ διὰ νὰ τὸ θεωρήσωμεν, καθὼς συμβάλει εἰς τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς, ἢ εἰς τῆς πνευματικῆς ἀντλίας, καὶ εἰς ἄλλα.

Διὰ νὰ ἠμπορώμεν ὁμοίως μὲ τὸ μέσον τῆς παρατήρησεως, ἢ τῆς πείρας νὰ ἀποκτήμεν γνώσεις ἀκριβεῖς καὶ βεβαίας τῆς ὑπάρξεως, καὶ τῆς ποιότητων τῆς σωμάτων, εἶναι ἀναγκαῖα διάφοροι σκέψεις, τὰς ὁποῖας θέλομεν τὰς ἐκθέσει ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Καθόμεις ἀναγκαῖοι εἰς τὸ νὰ γνωσθῆ τινας καλῶς τῆς φύσιν, ἔ τὰς ποιότητάς τῆς σωμάτων :

Διὰ νὰ γνωσθῆ τινας μὲ φυσικῶν βεβαιότητι τὴν φύσιν καὶ τὰς ιδιότητας εἶδος ἀντικειμένων, εἶναι ἀναγκαῖον Α'. Αἱ αἰσθήσεις, διὰ τῆς ὁποῖων πρέπει νὰ ἐξετασθῆ, νὰ εἶναι ὑγιεῖς, καλῶς διατεθειμέναι, βαλμῶναι εἰς διάστημα καὶ θέσιν κατάλληλον ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον, καὶ νὰ βοηθῶνται, ὅπου τὸ καλεῖ ἡ χρεία, ἀπὸ τὰ συντείνοντα ὄργανα. Διὰ τὴν ἐκείνῳ, ὅπου ἔχει τῆς ὄρασιν ἀδιώατον, καὶ ἐκείνος, ὅπου ἔχει τῆς ἀκούῃ βαρεῖαν, κακῶς θέλωμ κείναι περιχημάτων, καὶ χρωμάτων, καὶ περὶ τῆς ἡχῶν. Ἐνας μύωψ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ, παρὰ συνηχυμένως τὰ ἀντικείμενα, ὅπου εἶναι πολλὰ μακρὰ ἀπὸ αὐτῶν ὁμοίως καὶ εἶνα πρεσβύτης, ὅπου εἶναι πολλὰ συμμά.

μά· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν εἷνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον τὸ ἰσθαλμα τῆς ἀντικειμένου τυπόμεται συγχυμμένως εἰς τὸν ἀμφιβλυστροειδῆ χιτῶνα. "Ὄθεν συμφέρει ἢ νὰ βάλῃ τινὰς τὸ ἀντικείμενον εἰς ἀπόστασιν ἀνάλογον μὲ τὴν ὄρασιν τοῦ καθενός, ἢ νὰ διορθώσῃ μὲ τὰ κοῖλα ὑαλῖα τὸ ἐλάττωμα τῆς πρώτης, καὶ μὲ τὰ κυρτὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦ δευτέρου. Τὰ μικρότατα ἀντικείμενα, καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι εἰς μακρότατον διάστημα, δεῦν ἠμποροῦν νὰ τὰ διακρίνουν μὲ τὸ ὄμμα γυμνὸν μήτε ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἔχον ὀξυτάτῃ τὴν ὄρασιν. "Ὄθεν συμφέρει νὰ μεταχειρίζομεθα τὴν βοήθειαν τῆς μικροσκοπίων εἰς τὴν πρώτῃ περιστάσιν, καὶ τῆς τηλεσκοπίων εἰς τὴν δευτέραν. Ὁμοίως διὰ νὰ γνωρίσωμεν τινὰς ποιότητας, εἶναι ἀναγκαῖα μίαν κάποιαν λεπτότητα τῆς αἰσθητικῶν ὀργάνων, ἢ ὅποια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκτᾶται μὲ τὴν ἀσκήσιν. "Ἐνας ἕρανίσκος σωματισμένος εἰς τὰ ἡδέα φαγητὰ, καὶ εἰς τὰ καλά καὶ ξυρηνικά κρασιά, ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ εἰς τὰς χυμὰς καὶ τὰς πολλὰ μικρὰς διαφορὰς, τὰς ὅποιας εἷνας ὀλιγώτερον ἠσκημένος, δεῦν ἠμπορεῖ μήτε νὰ τὰς αἰσθῆθῃ. Ἐἷνα ὠτίον ἀρμονικὸν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς πλεονεπτάς μεταβολὰς εἰς τὰς τόνους· εἷνας τυφλὸς ἀναγκασμένος πάντοτε νὰ μεταχειρίζηται τὴν ἀφῶν, ἀποκτᾶ μεγάλῃ ὀξύτητα τῆς ἀφῆς.

Β'. Πρέπει νὰ ἐξετάζῃ τινὰς τὸ ἀντικείμενον μὲ ὅλας τὰς αἰσθήσεις, εἰς τὰς ὅποιας ἠμπορεῖ νὰ ὑπαχθῇ· καὶ διὰ μέσου τῆς μίαν νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ σφάλματα τῆς ἄλλης. "Ἐνα κοπὶ ὄντας τὸ ἡμισυ μέσα εἰς τὸ νερόν, καὶ τὸ ἡμισυ ἔξω, μὲ τὴν ὄρασιν φαίνεται τζακισμένον, ἢ λυγισμένον, καὶ μὲ τὴν ἀφῶν δέσκειται ἀκέραιον καὶ εὐθύ (ἴσῳ). Ἡ μὲν αἰτιτυπία εἷνος ἤχη μᾶς κάμνει κάποτε νὰ νομίζωμεν τὸ ἤχη ἰσῶμα εἰς τὰ δεξιά, καὶ τὸ ὀμμάτι τὸ δέσκει εἰς τὰ ἀριστερά. Ἡ ὀσφρησις μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι εἶναι ἀνδὲς εἷνα φαγητόν, τὸ ὅποῖον ὁ ἕρανίσκος τὸ δέσκει νοσημῶτατον.

Γ'. Τὸ

Γ'. Τὸ ἀντικείμενον δεῦν πρέπει νὰ τὸ ἐξετάζῃ τινὰς μίαν φοράν μοναχίῳ, καὶ ἀπὸ εἷνα μόνον μέρος, ἀλλὰ πολλάκις, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, καὶ εἰς ὅλας τὰς δυνατὰς περιστάσεις· διὰ τὴν ἀπὸ εἷνα μέρος φαίνεται μίαν φύσεως, καὶ ἔπειτα καθὼς τὸ θεωρήσῃ ἀπὸ ἄλλο μέρος, δέσκειται ἀλλοιώτικον. Ὄποταν πεθῇ εἰς εἷνα τόπον, εἰς μίαν τέτοιαν περιστάσιν, πλησίον εἰς εἷνα τὰδε ἄλλο, παράγει εἷνα φαινόμενον, τὸ ὅποῖον φαίνεται πάντῃ ἐναντίον εἰς ἄλλον τόπον, μὲ ἄλλας περιστάσεις, καὶ ὑπομείνον μὲ ἄλλα ἀντικείμενα. Τὸ περιωσότερον, ἢ ὀλιγώτερον ζώηρον φᾶς κάμνει συχνὰ ἀπάτας μεγάλας. Τὸ μεγαλήτερον, ἢ μικρότερον διάστημα, ἀλλάζει τὰς φύσεις· ὁ βαρύτερος ἢ ἐλαφρότερος αἶηρ, ἢ ζέσα καὶ τὸ κρύος, ἢ ξηρότης καὶ ὑγρότης, ἢ περιωσότερα, ἢ ὀλιγώτερα ηλεκτρικὴ ὑλὴ τῆς ἀτμοσφαιρας προξενῶν μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὰ αὐτὰ φαινόμενα. Ὄλα αὐτὰ δεῦν πρέπει νὰ ἀλογῶνται, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λόγος εἶναι διὰ παρατηρήσεις καὶ πείρας ἀξιολόγους, καὶ πολλὰ λεπτάς· διὰ τὸ ὅποῖον τῆτο ἐπενόησαν τὰ διάφορα ὄργανα, διὰ νὰ μετρουῦν τὰς εἰρημνῶν μεταβολὰς, καθὼς τὸ βαρόμετρον, τὸ θερμομετρον, τὸ ὑγρόμετρον, τὸ ἠλεκτρομετρον, κτλ.

Δ'. Πρὸ τῆς νὰ ἐπιχειρηθῇ τις τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς πείρας, συμφέρει νὰ ἐξετάζῃ, καὶ νὰ ἐξούρη νὰ ἐκλέγῃ ἐκεῖνας, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ τὸν ὀδηγήσῃν καλύτερα εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς ζητημένῃς· διὰ τὴν ἢ ἀνακαλύψῃς τῆς ἀληθείας, λέγει ὁ Βέργμαν, (Ὀμιλ. ποσεισοῦ. Τόμ. α. Συγγράμ. φυσικ. καὶ χημικ.) δεῦν προέρχεται ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν πειραμάτων· καὶ τὸ πλῆθος τῶν μὴ ἀκρίβων παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων, ἀντὶ νὰ διαδοῦκαθεν, σκοτίζῃν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ὑπόθεσιν περιωσότερον.

Ε'. Διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀγάγῃ τινὰς ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις καὶ πείρας συμπεράσματα ὑγιῆ καὶ βέλεια,
Elem. di Fil. T. I. Η Βουλια,

βαία, πρέπει να αφαιρέσει όλα εκείνα, ὅπῃ καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον ἢ ἢμποροῦν να προξενήσῃ σύγχυσιν ἢ παραχλῆ. Ὅθεν πρέπει να ἐκλέγῃ τὰ τελειότερα ὄργανα, να τὰ βαῖνῃ εἰς τὸν πλέον ἀρμοδιότερον τρόπον, να διαλέγῃ τὸν τόπον, καὶ τὸν πλέον ἐπιτηδεύτερον καιρὸν, να ἀπομακρυνῇ ὅλα τὰ πράγματα, ὅπῃ ἢμπορῶν να μὴ ἀφήσῃ τὸ ἀντικείμενον, ἀπῶ ἔξεταιζεται να φανῇ εἰς τὴν ἀληθῆ φύσιν του, ἢ να παράξῃ τὰ ἀποτελέσματα, ὅπου ἔχει φύσιν να παράγῃ.

Γ'. Όταν ὁ λόγος εἶναι περὶ παρατηρήσεων καὶ πειρῶν ἢ λεπτῶν καὶ δυσλήπτων, ἢ ἐπιπόνων καὶ δυσκόλων, ἢ ἀβεβαίων καὶ ἀμφιβόλων, δεῖ πρέπει να θάρρη τις εἰς τὸν ἑαυτὸν τι μόνον, ὅσον ἐπιτήδειος καὶ αὐτὸς εἶναι, ἀλλὰ να καλῇ καὶ ἄλλας εἰς βοήθειαν καὶ μαρτυρίαν. Πόσαις φοραῖς δεῖ ἠπατήθῃσαν ἀπὸ ψευδῆς φάσεως καὶ οἱ πλέον ἐπιτήδειοι φυσικοὶ! Πόσαις φοραῖς ἢ παραμικρὰ ἀπροσεξία δεῖ ἔκαμε τὸ ἀποτέλεσμα να εἶναι πάντῃ διάφορον ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔπρεπε να εἶναι!

Δ'. Τὰς πειράσεις τῆς καθ' ἑαυτὴ παρατηρήσεως καὶ πειρας, καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ὅπῃ προέρχονται ἀπὸ αὐτὰς, πρέπει να τὰς σημειώσῃ τινὰς μετὰ μεγαλωτάτην ἀκρίβειαν, διὰ να τὰ παραβάλλῃ μετὰ τὰς πειράσεις καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ὅπῃ προκύπτουν ἀπὸ τὰς προηγμενάς, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα παρατηρήσεις καὶ πειρας.

Ε'. Ὅσον ἀπὸ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπιμέλειαν πρέπει να ἔχῃ τινὰς μεγάλῃ προσοχίᾳ καὶ φύλαξιν, ὅποταν παράγῃ τὰς συσθεσίας ἀπὸ τὰ γενόμενα.

Δεῖ πρέπει να δέχεται διὰ βέβαιον κανὸν πρᾶγμα, ἀνίσως ἢ συνεχῆ παρατήρησις καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι πείραι δεῖ τὸ δείξῃν βεβαίως καὶ ὁμοιομόρφως εἰς ἡμᾶς, καὶ εἰς ἄλλας τέτοιον. Ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀνακαλύπτεται εἰς εἷνα ἢ δύο ἀντικείμενα, δεῖ πρέπει να ὑποθέσῃται κοινὸν εἰς ὅλα τὰ τῶν αὐτῆ εἶδος, ἐν ὅσῃ τὰ παραδείγματα δεῖ ἢ θελεῖν εἶναι τόσα πολλά, καὶ

τόσον ὁμόφωνα πρὸς ἄλληλα, ὅπου να ἢμπορῇ τινὰς διὰ τῆς ἀναλογίας να κείνῃ ἀσφαλῶς, ὅτι ἀνήκει καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. Εἰς ἐξήγησιν τῆς πραγμάτων δεῖ πρέπει να φαντάζεται τινὰς ὑποθέσεις ἰδιογνώμονας, ἀνίσως δεῖ δεικνύονται καθολικῶς καὶ βεβαίως σύμφωνοι μετὰ τὰ πράγματα.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ εἰρημοναὶ ὑποθέσεις εἶναι εἰς μεγαλωτάτῃ χεῖσιν εἰς τὴν φυσικῇ, καὶ ἢμπορῶν να προέλθῃ ἀπὸ αὐτὰς μεγάλα ἐμπόδια εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας, καὶ μάλιστα βαρύτερα σφάλματα, ὅταν δεῖ ἰξούρη τις να τὰς μεταχειριθῇ καθὼς πρέπει, εἶναι καλὸν να κάμωμεν εἷνα Ἄρθρον ἔξεχαισθῃν διὰ αὐτὰς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ,

Περὶ ὑποθέσεων.

Ὅλγα εἶναι τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τῆς ὁποίων γνωρίζομεν τὰς ἀληθινὰς αἰτίας ὅθεν ἀνάγκη εἶναι να καταφύγωμεν συχνὰ εἰς εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις. Ἐποθέσεις γίνεται ἀπὸ τὸ ὑποθέτω, τὸ ἔστι βαῖνω θεμέλιον, πέρνω διὰ ἀληθινὸν ἐκεῖνο, ὅπῃ δεῖ εἶμαι βέβαιος αὐτὸς οὕτως ἔχῃ, ἀλλὰ μοι φαίνεται πιθανῶς διὰ τέτοιον, ὅπῃ τὸ ὑποθέτω. Καὶ τὸ να κάμω μίαν ὑπόθεσιν εἰς τὴν φυσικῇ δεῖ θέλει να εἰπῇ ἄλλο, παρὰ να ὑποθέσω ὅτι εἷνα τὰδε ἀποτέλεσμα προέρχεται ἀπὸ μίαν τὰδε αἰτίαν, ἢ ὅτι φαίνεται εἰς εἷνα τὰδε τρόπον.

Διὰ τέτα αἰτία (τέλη) γίνονται αἱ ὑποθέσεις.

Α'. Διὰ να χρησιμώσῃν εἰς εὐθυνσιν καὶ ὁδηγίαν εἰς τὰς παρατηρήσεις, καὶ πείρας, ὅπῃ ἔχομεν να κάμωμεν.

Β'. Διὰ να δώσωμεν μίαν εἰκόνα πλέον ζωντανῇ, καὶ μίαν ἐξήγησιν, αὐτὴ ὅχι βεβαίως, τοῦλάχιστον ὁμοιοληθῆ τῆς ἀποτελεσμάτων ἐκεῖνων, τῆς ὁποίων δεῖ ἢμπορῶμεν να ἀποδώσωμεν τὰς ἀληθινὰς αἰτίας.

Γ'. Διὰ τὴν εὐραμὴν πραγματικῶς τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῆς ἰσχύος ποικιλιῶν αποτελεσμάτων, ἢ τὴν δώσωμεν πλάγιον λόγον ἀπειβῆ τοῦ ἔθους, καθ' ὃν συμβαίνει.

Εἰς τὴν πρώτῃν πείρασιν καθ' ἕνα ὑπόθεσις ὅποιαδήποτε ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἰκανὴ, ἀν' ἄλλο δὲν εἶναι φανερά ἀτοπος ἢ ἀδιύατος. Ὡς τὸσον ὅσον πειρασότερον συμφωνεῖ μὲ τὰ ἴδη ἐγνωσμένα φαινόμενα, τὸσον πειρασότερον ὠφελιμώτερα θέλει εἶναι, καὶ τὸσον πειρασότερον θέλει ἢμπορέσει νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ, καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ εἰς τὰ ἄλλα, ὅπῃ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν.

Ἐγὼ, παραδείγματος χάριν, βλέπωντας ὅτι εἷμα σωματίον ἐλαφρὸν διελκόμενον ἀνάμεσα εἰς δύο σώματα, τῆς ὁποῖων τὸ εἷμα εἶναι ἠλεκτρισμένον, καὶ τὸ ἄλλο δὲν εἶναι ἠλεκτρισμένον, πηδᾷ ἀπὸ τοῦ εἷμα εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ἀπ' ἐκεῖνο εἰς τὸτο, ὑποθέτω ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ ἔχει, καθὼς καὶ ἄλλα ῥέζα, τὴν ἰδιότητα νὰ διαχέεται, καὶ νὰ ζητῇ νὰ ἔμβῃ εἰς ἰσοσταθμίαν καὶ ἀπὸ τὸτο προέρχεται, ὅπῃ τὸ ἐλαφρὸν σωματίον νὰ ἔβῃ πότε εἰς τὸ ἠλεκτρισμένον σῶμα, διὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸ εἰς αὐτὸ ἀφθονον πῦρ, καὶ πότε εἰς τὸ ἄλλο, ὅπῃ δὲν ἔχει διὰ νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς αὐτό.

Ἄλλος πάλιν, βλέπωντας τὸ ἴδιον φαινόμενον, ὑποθέτει ὅτι εἶναι δύο εἶδη αἷς δύο ῥέζατα ἠλεκτρικῶ ῥέζα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ εἷμα διγαίνει ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ ἠλεκτρισμένον, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸ μὴ ἠλεκτρισμένον, καὶ ὅτι τὸ ἐλαφρὸν σωματίον, ὅπῃ διελκείται εἰς τὸ μεταξύ, αἰθέμενον πότε ἀπὸ τὸ εἷμα ῥεῦμα καὶ πότε ἀπὸ τὸ ἄλλο, πηγαίνει πότε εἰς τὸ εἷμα σῶμα καὶ πότε εἰς τὸ ἄλλο. (1)

Κα.

(1) Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτῶν οἷς δύο ὑποθέσεις ἔστι τὸ Φρανκλίν, ἡ δὲ δεύτερα εἶναι τὸ Ἀββὰ Νολίτ.

Καθὼς ἀπὸ ἡμᾶς τὰς δύο κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τα διδάσκει τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς πείρας τε, διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν καὶ τὰ ἄλλα φαινόμενα τῆς ἠλεκτρικῆς συμφορῆς μὲ αὐτὴν (τὴν ὑπόθεσιν), ἢ διαφανῆν.

Ἐως ἐδῶ καὶ αἱ δύο ὑποθέσεις ἢμποροῦν ἐπίσης νὰ εἶναι ὠφελίμοι καὶ καλαί· ὅποταν ὅμως ἢ ὁ εἷμα, ἢ ὁ ἄλλος διελκόμενος (βλέπωντας) φαινόμενα φανερά ἐναντία εἰς τὴν ὑπόθεσιν τα, μὲ ὅλον τοῦτο ἐπιμένῃ εἰς αὐτὴν, τότε μόνον αἱ ὑποθέσεις γίνονται κακαί καὶ ἐπιβλαβεῖς.

Καὶ ἐπειδὴ τὸτο συνιζίζει νὰ συμβαίῃ ὅποταν τὸ ἀρχίζῃ νὰ ἔχῃ προσάθειαν εἰς τὴν ἰδεαθεῖσαν ὑπόθεσιν τα, πρὸ τῆς νὰ βεβαιωθῇ διὰ αὐτὴν, διὰ τὸτο ἐν ὅσῳ δὲ λάβῃ δείγματα σαθὰ καὶ βέβαια τῆς ἀληθοσύνης τῆς, πρέπει νὰ εἶναι εἰς αὐτὴν ὅσον ἢμπορεῖ ἀδιάφορος.

Εἰς τὴν δὲ δεύτεραν πείρασιν δὲν φαίνεται μόνον νὰ εἶναι ἢ ὑπόθεσις δυνατὴ, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχῃ καὶ κάποιαν πιθανότητα· καὶ ἐπὶ πᾶσι πρέπει νὰ παρασάβῃ μίαν καθαρὰν ἰδέαν ἐκείνην ὅπῃ μὲλλει νὰ ἐξηγηθῇ.

Τοιαύτη εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἢ ὑπόθεσις τῶν ζωτικῶν πινδμάτων, (ὅπῃ ὑποθέτου) διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν μηχανισμόν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν αὐτοθελήτων κινήσεων.

Ἰξόρομεν ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ προσβολαί, διὰ τὴν ἐγείρουσιν αἰσθημα εἰς τὴν ψυχὴν, ἀνάγκη εἶναι νὰ διαπορθμευθῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ μέσων τῶν νεύρων· ἰξόρομεν ὁμοίως, ὅτι ὅποταν ἢ ψυχὴ θέλῃ νὰ κινήθῃ εἷμα ποδάει, ἢ εἷμα χέει, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὰς ἐσθῆτας μῦας εἷμα ἐρεθισμὸς, διὰ νὰ σπυλκωνται καὶ νὰ πλατυώωνται· δὲ ἰξόρομεν ὅμως μὲ ποῖον ἔθρον γίνεται τὸτο.

Λοιπὸν αἷς ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ νεῦρα εἶναι σωληνάκια γέματα ἀπὸ εἷμα ῥέζον λεπτότατον, τὸ ὁποῖον αἷς τὸ ὀνομάσωμεν χυμὸν νεύρικόν, ἢ πνεῦμα ζωτικόν.

καὶ παρατηρήσεις, ὅπου δεῖ εἶναι κάμψια νὰ ἐναντιόνηται, καὶ νὰ μὴ τὴν βεβαιώγη πάντοτε περαιτέρω (1).

Τέτοια εἶναι παρομοίως καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆ περιφήμης Φρανκλίνας, ὅτι ἡ φύσις τῆ κεραυνῆ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῆ ἠλεκτρικῆ πυρός· ἐπειδὴ παρατηρῶνται τῆ ἀληθεία εἰς τὸν κεραυλὸν τὰ ἴδια φαινόμενα, ὅπου παρατηρῶνται καὶ εἰς τὸ ἠλεκτρικὸν πῦρ, καὶ τὰ μικρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς, μιμῶνται κατὰ πάντα ἐκεῖνα τὰ μεγάλα, ὅπῃ ἀποτελεῖ ὁ κεραυνὸς ἀναλόγως μὲ τὴν μεγαλιτέραν ποσότητα τῆ ἐν αὐτῇ ἠλεκτρικῆ πυρός.

Αἱ ὑποθέσεις, ὅποταν ἔχων αὐτὴν τὴν πλήρη συμφωνίαν μὲ ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅπῃ ἀναφορικῶς θεωρῶνται πρὸς αὐτὴν, καὶ δίδωσιν ἔτι ἐντελεῖ λόγον, ἀπὸ ὑποθέσεις γίνονται θέσεις, καθὼς λέγουσιν οἱ

Σχο.

(1) Αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις ὀνομάζεται ἀδιαφόριος καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἔλξεως, καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς κοινῆς βαρύτητος. Καὶ ἡ μὲν ἔλξις σημαίνει μίαν δυνάμιν, ὅπῃ ἔχων πρὸ σώματι νὰ ἔλκουσιν εἷς τὸ ἄλλο πρὸς ἑαυτὰ· ἡ δὲ βαρύτης διπλοῖ τὴν δυνάμιν, καὶ εἴ ἢν πρὸ σώματι φέρονται τὸ εἷς πρὸς τὸ ἄλλο. Ὅμως, μὲ ὅλον ὅπῃ ὑποθέτωντας ἢ ὅτι πρὸ σώματι ἔλκων ἀλλήλα κατὰ τινὰ νόμον, ἢ ὅτι φέρονται πρὸς ἀλλήλα κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἴδιον, μὲ ὅλον τῆσο ὁ ὅρος τῆς βαρύτητος φαίνεται διὰ πολλὰ αἰτίαι ὅτι πρέπει νὰ προτιμηθῆ. Α'. ὅτι αὐτὸς παρασαίνει τὴν ιδέαν ἑνὸς γενομένου γνωστῆ πρὸς πᾶσιν· ἐπειδὴ καὶ εἴνας ἰξόρρι, ὅσι πρὸ βαρῆα σώματι εἰς ἰδίαι φύσει φέρονται πρὸς τὴν γῆν, καὶ ἢμπορεῖ νὰ καταλάβῃ δύκολα ὅτι τῶ αὐτῶ ἔστω καὶ οἱ δούτερον φέρονται πρὸς τὴν πρῶτον ὄντως, καὶ ἢτοι πρὸς τὸν Ἥλιον. Β'. ὅτι ὁ ὅρος τῆς βαρύτητος διπλοῖ μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, πᾶρ ἔστιν ὅτι πλησιάζων πρὸ σώματι εἷς τὸ ἄλλο (τὸ ὅποιον ἀποτέλεσμα εἶναι ἀληθές, πραγματικόν, καὶ γνωστὸν), χωρὶς νὰ μᾶς ἐμβάσῃ εἰς τὴν αἰτίαν, ἢ ὅποια εἶναι ἀγνωστὸς. Ἐξ ἐναντίας ὁ ὅρος τῆς ἔλξεως φαίνεται ὅτι ὑποθέσει πᾶρ τὸ ἀποτέλεσμα ἢρητοῦ ἀπὸ μίαν δυνάμιν ἰσοπερικῆν, ὅπῃ ἔχου πρὸ σώματι νὰ ἔλκων εἷς τὸ ἄλλο.

Σχολαστικοί, ὅεσι φθάνου εἰς βαθμὸν φυσικῆς ἀληθείας.

Τοιῦτοι ὅμως χαρακτῆρος δεῖ ἦτον μήτε αἱ θεωρητικῆς ἐξάψεις, ὅπῃ ἀνευρόθησαν μερικοί, διὰ νὰ ἐξηγήσων τὰ φαινόμενα τῆ κεραυνῆ, μήτε τὸ σύστημα τῆ Πτολεμαίκα, ἢ τῆ Τύχωνος, ἢ αἱ δίνει τῆ Καρτεσίκα, διὰ νὰ ἐξηγήσων τὴν κίνησιν τῶν ἐρανίων σώματων, τὰς ὁποίας ἀείσκωτάς τας ἐναντίας εἰς τὰς παρατηρήσεις, τὰς ἀπέρριψαν ὅλοι μὲ καθε δίκαιον.

Ἀπὸ τῆ εἰς ὅδε εἰρημονία γίνεται φανερόν μὲ πᾶσιν προσοχίῃ καὶ φύλαξιν πρέπει νὰ βαδίζωμεν εἰς τὰς ὑποθέσεις.

Διὰ νὰ διδύδωμεν τὰς παρατηρήσεις καὶ πείρας, καθε ὑπόθεσις ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἰκανή, ἀν μόνον δεῖ εἶναι ἀδιώατος. Θεμέλιον ὅμως δεῖ πρέπει νὰ βαδίζωμεν εἰς αὐτὴν ἐν ὅσῃ δεῖ τὴν ἐμπειρίας, ἢ δεῖ τὴν ἀναιρέσων αἱ παρατηρήσεις καὶ πείραι.

Διὰ νὰ κάμῃ τινὰς τὰ ἀσαφῆ φαινόμενα καταληπτότερα, πρέπει νὰ ἐκλέξῃ μίαν ὑπόθεσιν ὅχι μόνον

ἔσο· ἢ ὅποια δυνάμεις δεῖ εἶναι δυνατὸν νὰ καταλάβωμεν πως ἐνεργεῖ, μάλιστα εἰς τὰς μεγίστας ἀποστάσεις.

Μὲ ὅλον ἄπο ὅμως ὁ ὅρος τῆς ἔλξεως φαίνεται ὅτι εἶναι εἰς περαιοστέραν χεῖσιν παρὰ πᾶσι Φυσιολόγοις· καὶ ὁ νόμος, καθε ὅν ἢ δυνάμεις τῆς ἔλξεως ἐνεργεῖ, εἶναι, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τας, εἰς λόγον ὀρθόν, καὶ ἀπλῆν τῆς ποσότητος τῆς ὕλης, καὶ ἀντιπέπυθου καὶ διπλασίονα ἢ ἀποστάσεων· ὅπῃ θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι εἷς σώμα ἔλκει τὸ ἄλλο μὲ τῆσο μεγαλιτέραν δυνάμιν, ὅσοι μεγαλιτέρα εἶναι ἢ ποσότης τῆς ὕλης τῆ, καὶ ὅσοι μικρότερον εἶναι τὸ πρῶτον τῆς ἀποστάσεως τῆ, αὐτὸ εἶσι τὸ γινόμενον αὐτῆς τῆς ἀποστάσεως, πολλαπλασιασθείσης ἐφ' ἑαυτὴν. Παραδείγματος χάριν, ἀν ἢ ποσότης τῆς ὕλης ἑνὸς σώματος εἶναι ὡς 4, καὶ ἑνὸς ἄλλου ὡς 2, τὸ πρῶτον θέλει ἔλκυσαι τὸ δεύτερον μὲ διπλῆν δυνάμιν. Καὶ ἀν ἀπὸ δύο σώματα ἴσα ἀκρίλοις, τὸ εἷς ἀπέχει ὡς 3, καὶ τὸ ἄλλο ὡς 2 ἀπὸ ἑνα σώμα τρίτον, αὐτὸ πρῶτον ἔλκυσθῆ ἀπὸ τὸ τρίτον μὲ δυνάμιν ὡς 4, τὸ δεύτερον θέλει ἔλκυσθῆ μὲ δυνάμιν ὡς 9.

νον δυνατῶ, ἀλλὰ καὶ πιθανῶ, καὶ γὰρ τῶ ἐξηγήσῃ καθάρᾳ, χωρὶς γὰρ διιχνεύεται μὲ ὅλον τῆτο, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα συμβαίνει ἀληθινὰ μὲ ἐκείνον τὸν ἔσπον, καὶ ἀπὸ ἐκείνου τῶ αἰτίαν, ὅπῃ αὐτὸς ὑπαδέ-
ται, ὅπότεν τῆτο ἀλλῶ δὲ φαίνεται.

Ὅπότεν ἀπαιτῆται διὰ γὰρ δώσωμεν λόγον πραγ-
ματικῶς τῶ ἔσπον, καθ' ὃν τὰ προκείμενα φαινόμενα συμβαίνει, ἢ ὑπόθεσις δὲν πρέπει μόνον γὰρ εἶναι πιθανή, ἀλλὰ πρέπει γὰρ εἶναι ἀκόμι καὶ ἀληθής, τῆτ' ἔστιν ἐντελῶς σύμφωνος μὲ τὰ προκείμενα φαινό-
μενα, καὶ ἰκανὴ γὰρ τὰ ἐξηγήσῃ ὅλα, χωρὶς γὰρ ἐξαρ-
ρῆται ἀπὸ αὐτῶ, ἢ γὰρ ἐναντιώρεται εἰς αὐτῶ κα-
νόνα. Ὅπότεν ὅμως ζητῆται γὰρ ἀποδώσωμεν τῶ αἰτίαν, ἀπὸ τῶ ὁποῖαν προέρχονται, πρέπει πρὸς
τέτοις γὰρ ἀποδείξωμεν ἀπ' εὐθείας, ὅτι τὰ ἀποτελέ-
σματα προέρχονται ἀναγκαίως ἀπὸ τῶ ὑποτεθεῖσαν
αἰτίαν, ἢ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀδιύατον γὰρ προέλθῃν
ἀπὸ ἄλλῶ κἀμμίαν (1).

ΑΡ-

(1) Ἐφαρμοζομεν γὰρ περὶ ὑποθέσεων Ἀρθρον εἰς πᾶ φυσικὰ
πράγματα, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ εἶναι κοινότεραι αἱ ὑποθέσεις. Ἡ
χρησις τῶν ὅμως δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν Φυσικὴν, ἀλλὰ
παραλαμβάνονται καὶ εἰς τὴν Μεταφυσικὴν, καὶ εἰς τὴν Ἱστορικὴν,
καὶ εἰς τὴν Πολιτικὴν, καὶ εἰς ὅλας τὰς Ἐπιστήμας, καὶ μάλιστα
εἰς ὅλας τὰς καθημερινὰς κτήσεις καὶ διανοήσεις μας. Ὁ ἀνθρώ-
πινος τύπος εἶναι ἀπληστος, καὶ ἀνυπομόνητος, καὶ θέλει γὰρ ἀ-
ποδίδῃ λόγον διὰ κάδε πρᾶγμα καὶ ὅπότεν ὁ ἀληθὴς λόγος
δὲν εἶναι γνωστός, ἀπὶ γὰρ ἐπέχει τὴν κρίσιν, ἀγαπᾷ καλῶτε-
ρα γὰρ φαντάζεται κατὰ τὸ δόκῆν ἢ κατὰ ὁποιοῦνδήποτε. Ἀπὸ τῶ-
πο προηλθόν αἱ πόσαι μάταιαι ὑποθέσεις, καὶ τὰ πόσα ἀσφαλῆ
συστήματα, ὅπῃ εἰς κάδε Ἐπιστήμην κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐ-
πενοήθησαν. Ἀπὸ πάντ' τὰ πόσα ἴδιως ὑποτεθειμένα, ὅπου
καθημερινῶς κἀμνομεν εἰς μυρία πράγματα. Διὰ γὰρ ἀποφύγι-
λοιπὸν τινὰς τὰ σφάλματα ὅπῃ ἐντεῦθεν πιγάζουσι, δὲν εἶναι
ἄλλο μέσον, παρά γὰρ ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κανόνα,
ὅπῃ ἐκδέσασμεν, καὶ γὰρ τὴν ἐφαρμοζῆν δὲκαίρως εἰς τὰς κατὰ
μέ-

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῶ ἐκ τύχης ἀνακαλύψων,
εἴτ' ἔμ ἀρέσεων.

Πολλὰ ἀνακαλύψεις εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα, καὶ
μάλιστα αἱ ἀξιολογότεραι, ὀφείλουσι τῶ ἀρχιῦ τους
εἰς τῶ τύχῃ περισσότερον, παρά εἰς τῶ συνόδι
καὶ ἐπιμέλειαν τῶ φυσικῶν. Τοιαῦτα, παραδείγματος
χάρη, εἶναι ἡ εὔρεσις τῆς μαγνητικῆς πυξίδος, τῆς
πυροβόλου κόνεως (τῶ μπαροτίκ), τῶ τηλεσκοπίων,
καὶ ἄλλων πολλῶν παραπλησίον ἀφελίμων πραγμά-
των.

Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι τὰ ἀπὸ τύχης φαινόμενα,
ἀνίσως δὲν συναπαυτήσῃν ὁμνάτι δεξιόν, ὅπῃ γὰρ ἰ-
ξέρη γὰρ τὰ τιμήσῃ ἀξιοχρέως, γὰρ γνωσθῆ καλῶς
τὰς αἰτίας, ἢ τὰς συνειπεσίας τῶν, καὶ γὰρ τὰ ἐφαρμο-
σῆ εἰς κἀμμίαν χρῆσιν ἐπιωφελῆ, μέντοι ἀγνοα, ἢ
παραδίδονται εἰς τῶ λήθῃ.

Εἰς μάτῃ ἤθελε φανερωθῆ ἡ παντοεινὴ ἀπόδειξιν
εἰς τὸν τῶ Πόλης μιᾶς μαγνητωμένης βελώνης, ἀνί-
σως Μάρκος Παῦλος ὁ Ἰννετός, ἢ Φλάβιος Γκιόγιας
ὁ Νεαπολιταῦος, καθὰς θέλην ἄλλοι, δὲν ἐσοχάζον-
το δὲσώχως τῆν ἔσπον γὰρ τῶ μεταχειρισθῶν εἰς
τῶ ναυτιλίαν. Ἡ ἀπὸ τύχης ἔξαψις, καὶ ἡ βροπι-
εὐδὸς μίγματος νίβη, θεία, καὶ κόνεως ἀνθράκων, ἢ
θέλον εἶναι εἴνα φαινόμενον ἀκαρπὸν, ἀνίσως Ἰν-
γιέρος Βάκων ὁ Ἄγγλος, καὶ οἱ μεταγενέστεροί τε δὲν
ἤθελαν σοχαθῆ τὴν χρῆσιν, ὅπῃ ἠμπορῆσαν γὰρ κἀ-
μνὴν διὰ γὰρ καταστήσῃν μιᾶν νέαν τέχνῃ τῶ πολέμῃ.
Ἡ

μέρος περιστάσεις. Περὶ δὲ χρήσεως καὶ κἀπιχρήσεως τῶν ὑ-
ποθέσεων, ἄς ἴδῃ ὁ Φιλολόγος ἐκεῖνα, ὅπῃ περὶ πάντ' εἶπεν
ὁ Ἀββᾶ Κονδυλιάκ εἰς τὴν παρὶ Συστημάτων πραγματείαν.

Ἡ προσέλασις καὶ λάμπουσις τῆς εἰκότος εὐδὸς ἀντικειμένη θεωρημένη διὰ δύο ὑάλων, εὐδὸς κοίλη καὶ τῆ ἑτέρῃ κυρτῆ, ἠθέλον εἶναι μία προσωρινὴ τέρψις, αἰσῶς τὸ θάμβος δὲν ἐκινήσῃ τὰ δύο Ὀλανδέζικα παιδία, ὅπῃ πρῶτῳ φορᾷ τὸ ἐπαρατήρησαν, καὶ τὸ ἀνακονίσαν εἰς τὸν πατέρα τῆς· καὶ αὐτὸ τὸ νέον φθάσαντες εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν ἐξυπνήσῃ τὸν Γαλιλαῖον καὶ κατασκευάσῃ εἷς ὄργανον, διὰ τῆ ὁποῖου καὶ προσελάσῃ τὰ οὐράνια σώματα, καὶ καὶ ἰδῆ εἰς αὐτὰ τὸ βενώδες τῆς Σελήνης, τὰς φάσεις τῆς Ἀφροδίτης, τὰς δορυφόρους τῆς Διός, καὶ τὰς κηλίδας τῆ Ἡλίου.

Ἡ διαίρεσις τῆς καθ' ἑαυτὴν φωτὸς εἰς τὰ ἐπιπλάττοντα χρώματα δὲν ἠθέλον εἶναι εἰς αἰσῶς δὲν ἐπιπτε κατὰ τύχην εἰς τὰ μάτια τῆ Νότιου ὁ πλατυσμός τῆς φωτεινῆς εἰκότος μιᾶς ἀκτίνος, ὅπῃ δι' εὐδὸς ὑάλου ἐμβῆκε μέσα εἰς εἷς σκοτεινὸν θάλαμον (οἰκίσκον).

Τέλος πάντων ποῖος ᾤδήγησε τῆτον τὸν μέγαν ἄνδρα καὶ εὐρη τὴν καθολικὴν βαρύτητα, καὶ τὸ σύστημα τοῦ Κόσμου; Πειρδιαβάσαντες μίαν ἐσπέραν εἰς τὸν κηπόντε, ἔπεσαν εἷς μῆλον ἀπὸ τῆν μηλέαν, καὶ τὸν ἐκξύπησαν εἰς τὴν κεφαλῆν. Τὸ αἰσθημα τῆς πληγῆς τὸν ἔκαμε καὶ συλλάβῃ τὸν ἀλλόκοτον σοχασμὸν, ὅτι κακὰ καὶ εἶχεν αὐτὸν ἐπιπτε εἰς τὸν ῥάχυντα ἀπὸ τῆ μῆλη ἢ Σελήνῃ. Μία ἰδέα τὸσον ἀλλόκοτος, ἢ ὅποια εἰς ἄλλον δὲν ἠθέλε προξενήσῃ ἄλλο περιεσπότερον ἀπὸ εἷς βραχίον γέλωτα, εἰς αὐτὸν εὐδὸς ἔγινεν αἰτίον σπυδῆς, καὶ τῆ ἔβαλεν εἰς τὸν νῆν καὶ ἐξετάσῃ, αὐτὸ ἢ Σελήνῃ δὲν βαρυῆ καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὰ ἄλλα γῆνα σώματα. Εὐρήκεν ὅτι βαρυῆ· τοῦτο τὸν ἔκαμε καὶ ὑποπτάσῃ ὅτι καὶ ἢ Γῆ μετὰ τῆς λοιπῆς πλανήτας, καὶ οἱ κομήται ἠμπορῆσαν καὶ βαρυῆν πρὸς τὸν Ἡλίον. Οἱ λογαριασμοὶ καὶ αἱ παρατηρήσεις ἀληθοποίησαν τὴν ὑπόφάντα, καὶ μετὰ τῆτον τὸν ῥόπον κατ' ὀλίγον ὀλίγον συλλεκρότησε τὰς τόμας τῆ μεγάλης συστήματος τῆ Παντός.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆ ἰσοχρονισμῆ τῆς ἐκπρεμῶν, τοῦτ' ἔστι τῆ ἰσοχρόνων περιελαγωγῶντες, ὅπῃ ἐχρησίμουσεν εἰς μέτρον τῆς πτώσεως τῆς σωμάτων, καὶ βάσιν τῆς νόμων τῆς βαρύτητος, ὀφείλει καὶ αὐτὴ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὴν ἀπὸ τύχης περιελαγωγῆς μιᾶς κωνδύλας, ὅπῃ ἐκινήθη ἔμπορῶν εἰς τὰ μάτια τῆ Γαλιλαίε.

Ὡς τὸσον πόσαις κωνδύλαις δὲν ἐκινήθησαν πρὸ τῆ Γαλιλαίε; πόσαι εἰκότες πεπλατυσμένοι δὲν ἐφάνησαν; πόσα μῆλα δὲν ἔπεσαν πρὸ τῆ καὶ κτυπήθη ἀπὸ μῆλον ὁ Νότιου;

Δὲν φθάσει λοιπὸν εἷς τυχαῖον φαινόμενον διὰ καὶ παράξῃ κατ' ἑαυτὸ ἀνακαλύψῃς. Τῆτο εἶναι καὶ, ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ πρῶτον σοιχείον τῆς, διὰ καὶ εἰπῶ ἔτσι, εἶναι ὡς τὸσον ἀκαρπὸν κατ' ἑαυτὸ, ὅποταν δὲν εἶναι τινὰς, ὅπου καὶ ἰξέρῃ καὶ διερόνησῃ εὐδὸς τὰς αἰτίας τῆ, καὶ προῖδῃ καὶ ἐντεῦθεν ἐπόμενα, καὶ καὶ τὸ μεταχειριθῆ ἢ διὰ καὶ ἀνακαλύψῃ ἄλλα φαινόμενα, ἢ διὰ καὶ προσδιορίσῃ ἐπαφελεῖς κωνδύλας τῆς φύσεως.

Τῆτο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ χαρακτηρίζῃ τῆς ἐφορετικῆς νόας, τὰ μεγάλα καὶ γεννητικὰ πινόμενα. Μία ἀνακάλυψις, ἀγαθὰ μικρὰ καὶ τυχαία, δὲν μόνει ποτὲ ἄγονος εἰς τὰς χεῖράς τους. Αὐτοὶ ἰξέρῃν εὐδὸς καὶ παρατηρήσω τὸ ἀντικείμενον, ὅπῃ τὸ αὐτόματον τῆς παρρησιάζῃ ἀπὸ καθ' ἑαυτὸ μέρος· ἠμπορῆν εὐδὸς καὶ ἰδῆν καὶ τὰς πορρωτάτω ἀναφοράς του, καὶ κάμω εὐδὸς καὶ γεννηθῆν ἀπὸ αὐτὸ μυσία καὶ φαινόμενα, καὶ μεταχειριθῆν εὐδὸς τὴν ἀρχὴν, ὅπου ἐκ τύχης ἀνακαλύψαν, διὰ καὶ ἐξηγήσαν χίλια φαινόμενα ἄγνωστα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περί τῆς κατὰ τὰς ἀμαφοῦς γνώσεως.

Μεταβαίνοντες ἀπὸ τὰ περὶ τὴν ὑπαρξίν κ' τὰς ποιότητας γνώσεις τῆς πραγμάτων, εἰς τὰς περὶ τὰς ἀναφορὰς των, θέλομεν δεῖξει συντόμως πῶς πρέπει νὰ ἐξετάζωνται, καὶ νὰ προσδιορίζωνται αἱ ἀναφοραὶ α'. τῆς ταυτότητος. β'. τῆς ὁμοιότητος. γ'. τῆς ποσότητος. δ'. τῆς αἰτίας κ' ἀποτελέσματος. ε'. κ' τελευταῖον τῆς υποχρεώσεως.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περί Ταυτότητος.

Διὰ νὰ κείνωμεν περὶ τῆς ταύτητος εὐδὲς ἀντικειμένον, ἢ περὶ τῆς ἀμεταποίητης διαρκείας καμμιᾶς ποιότητος τε, δεῦν πρέπει νὰ θαρρήσωμεν τόσον εἰς μέν τινι μαρτυρίαν τῆς μνήμης, ἢ ὅποια καθ' ἑαυτὴν εἶναι πολλὰ ἄπιστος, καὶ μάλιστα ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ πραγμάτων ἀξιολόγων κ' δυσλήπτων· ἀλλὰ ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐπισημειώσωμεν ἀπειθῶς ὅχι μόνον τὰς ιδιότητες, ὅπῃ ἀνεκαλύψαμεν εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὰς περιβάσεις, εἰς τὰς ὁποίας εὐερίσκετο, διὰ νὰ ἰδοῦμεν μὲ τὰς νέας παρατηρήσεις, ἀρίσως, ἀφ' ἑ βαλεῖ εἰς τὰς αὐτὰς περιβάσεις, δεῖχνη τὰς αὐτὰς ιδιότητες, ἐπειδὴ ἀφ' ἑ ἀλλάξην αἱ περιβάσεις, ἢμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ νὰ ἔχη τὰς ἴδιας ποιότητας, κ' μ' ὅλον τὸτο νὰ φανῆ παντάπασιν ἄλλο, καθὼς εἰς ἐναντίας ἢμπορεῖ νὰ εἶναι διάφορον, κ' νὰ φανῆ τὸ αὐτό.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περί Ὁμοιότητος.

Ἡ ἴδια ἀπειθία τῆς περιβάσεων ἀπαιτεῖται καὶ ὅπουθεν θέλη τινὰς νὰ ἀποφασίσῃ ἀπταίσως διὰ τὴν ὁμοιότητα δύο, ἢ περιεσσοτέρων πραγμάτων· διὰ τὴν εἰς περιβάσεις διαφορητικὰς, παράματι ὁμοιότητα ἢμποροῦν νὰ φανῆν ἀναμοιότητα, καὶ ἀνάπαλιν. Ὁθεν ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότης ἢμπορεῖ νὰ ἔχει πολλὰς βαθμύς, τὰ δύο ἀντικείμενα πρέπει νὰ παρατηρηθῆν ἀπὸ κάθε μέρος, διὰ νὰ γνωριθῆ εἰς πόσας κ' ποίας ιδιότητας συμφανῆν, κ' κατὰ τὸν ἀειθμὸν τῶν νὰ κείθῃ ὁ βαθμὸς τῆς ὁμοιότητος.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περί Ποσότητος.

Αἱ ἀναφοραὶ τῆς ποσότητων, αἱ ὁποῖαι λαμβανόμεναι ἀφρημένως περιλαμβάνουν ὅχι μόνον τὸ μέγεθος κ' τὸν ἀειθμὸν, ἀλλὰ ἀκόμη κ' τὸ διάστημα, καὶ τὸν χρόνον, καὶ τινι κίνησιν, συγκροτοῦν τινι πλέον βεβαίαν τῆς φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῆτ' ἔστι τινι Μαθηματικῶν.

Αἱ συζητήσεις τῆς Μαθηματικῶν περὶ τὰς ποσότητας ἔχην ὑποκείμενοι κυρίως τὴν ἰσότητα, ἢ ἀνίσότητα αὐτῶν τῆς ποσότητων· ἐπειδὴ ἡ ἀναλογία δεῦν εἶναι ἄλλο, καθὼς θέλομεν ἰδῆ, παρά ἡ ἰσότης τῆς δύο λόγων· καὶ ὁ λόγος μίας ποσότητος πρὸς ἄλλην δεῦν εἶναι ἄλλο, παρά ἡ ἀναφορὰ τῆς ἰσότητος, ἢ ἀνισότητος, ὅπῃ ἔχην ἀναμεταξύτης.

Ἡ ἰσότης ὅμως, ἢ ἀνίσότης δύο ποσῶν, πότε ἢμπορεῖ νὰ προσδιορισθῆ ἀπειθῶς μὲ εὐν κοινὸν μέτρον,

ἔσον, καθὼς δύο ἑξάγωνον, ἢ δύο τετραγώνων, καὶ τότε τὰ ποσὰ ὀνομάζονται σύμμετρα· καὶ τότε δεῦν ἢμπορεῖ νὰ προσδιοριθῇ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ δεῦν ἔχουν εἷνα κοινὸν μέτρον, καὶ τότε ὀνομάζονται ἀσύμμετρα· καθὼς εἶναι εἰς τὸ τετράγωνον ὁ λόγος τῆς πλευρᾶς πρὸς τὴν διαγώνιον, καὶ εἰς τὸν κύκλον τῆς διαμέτρου πρὸς τὴν περιφέρειαν.

Λοιπὸν ἡ πρώτη συνδὴ τῆς Μαθηματικῶν εἶναι νὰ ἀνακαλύψῃ, ἢ νὰ μάθῃ πᾶς μεθόδους, δι' ὧν νὰ προσδιορίζῃ με ἀκριβείαν τὰς ἀναφορὰς τῆς συμμέτρων ποσῶν, καὶ εἰς τὰ ἀσύμμετρα νὰ εἰσέλθῃ καὶ τὰς πλέον πλησιεστέρας. Εἰς τὸ ὁποῖον πρώτος ὁ Ἀρχιμήδης ἀνοίξε τὴν ὁδὸν διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἐξαιτλήσεων, (καθὼς αὐτὸς τὰς ἀνόμαζε)· μετὰ τῆτον ὁ Καββαλιέρης, διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀδιαίρετων· καὶ τέλος πάντων ὁ Νότιων, καὶ ὁ Δεϊβνίτιος, διὰ τῆς μεθόδου ὅπερ ὁ εἷνας ἀνόμασε μέθοδον τῆς ῥοῶν, καὶ ὁ ἄλλος λογισμὸν τῆς διαφορικῶν, καὶ ὀλοχερῶν.

Ἡ Μαθηματικὴ ὅμως ἠθέλησεν εἶναι μία ἐπιστήμη ἀργὴ καὶ ἀπλὴ διάχυσις, ἀτίσως ἐνησχολεῖτο μόνον εἰς ἀφηρημένα ποσά. Ὅθεν τὸ ἀξιολογώτερον ἔργον τῆς Μαθηματικῶν εἶναι νὰ ἐφαρμόσῃ πᾶς ἀφηρημένας ἀναφορὰς τῆς ποσοπίτων εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα· τὸ ὁποῖον τοῦτο ἐμβῆκεν εἰς πράξιν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς Φιλοσοφίας, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γνωρίζωμεν χάριτας ἀθανάτους εἰς τὸν Γαλιλαῖον, εἰς τὸν Κεπλέρον, εἰς τὸν Οὐγγίνιον, καὶ εἰς τὸν Νότιων· καὶ τὸ ὁποῖον ἔφερε μεγίστην ἐπίδοσιν εἰς τὴν Ἀστρονομίαν, Ὀπτικὴν, Γεωγραφίαν, Γεωδαισίαν, Ναυτικὴν, καὶ εἰς ὅλλω τὴν Μηχανικὴν, τὸσον τῆς σφαιρῶν, ὅσον καὶ τῶν ὑπερῶν, καὶ μάλιστα εἰς τῆτον τὸν ἔχατον αἰῶνα.

Πρὸ τῆς ὅμως νὰ ἐφαρμόσῃ τινὰς τῆς λογαριασμῆς, καὶ πᾶς μαθηματικὰς πράξεις εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὴν φύσιν καὶ τὰς πειράσεις αὐτῶν τῶν πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα

ποῖα ἔχον νὰ γένουσι αἱ μαθηματικαὶ πράξεις· διὰ τὴν ἐκεί ὅπερ δεῦν εἶναι δοθέντα ἀκριβῆ καὶ διακεκριμένα, ἢ παραμελεῖται καμμία πείρασις ἀναγκαῖα (ἀξιόλογος), ἢ ὑποθέτεται καμμία ψεύδως, οἱ πλέον ἀκριβεῖς λογαριασμοὶ προσηρμοσμένοι εἰς τέτοιαις ἀρχαῖς, δεῦν μᾶς φέρει εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς ἀπᾶν καὶ σφάλματα (1).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ τῆς αἰτίας, καὶ τῆς αἰτιατῆς (ἀποτελέσματος).

Εἰς τὰς ἀναφορὰς τῆς αἰτίας, καὶ τῆς ἀποτελέσματος ἢ δίδεται τὸ ἀποτελεσμα, καὶ ζητεῖται τὸ αἷτιον, ἢ δίδεται τὸ αἷτιον, καὶ ζητεῖται τὸ ἀποτελεσμα.

§. Α'.

Δοθέντος τῆς ἀποτελέσματος, ὄρεῖται τὸ αἷτιον.

Ὅταν ζητῆται ἡ αἷτία εἷδος δοθέντος ἀποτελέσματος, πρέπει πρώτον νὰ θεωρηθῇ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα με μεγαλωτάτῃ προσοχίῃ· ἔπειτα νὰ ἐξετασθῇ ὅλαι αἱ πειράσεις, ὅπερ ἠμπούρεσαν νὰ κάμνουν κάποιαν ἐπιρροὴν εἰς αὐτό.

Καὶ

(1) Εἰς πᾶς μηχανικὰς, φέρει αἰτίαν, πραγματίας, πᾶς ἀποτέλεσμα τοῦ μοχλοῦ τῆς Τροχιλαίας, (τὸ Καρυδίον), τῆς ῥοχῶν, κτλ. λογαριάζονται ὡς αὐτὸ νὰ ἦσαν αὐταὶ αἱ μηχαναὶ ἐντελῶς σκληραῖ, ἀκαμπτοὶ, χωρὶς βάρους, χωρὶς τριβῆς, κτλ. Ὅμως εἰς μάτῃν θέλει προσμενῆαι τινὰς τὸ ἀποκείμενον ἀποτέλεσμα, αἷσις δεῦν λογαριάζει ὅλα πᾶ ἡρημένα.

Καὶ ἐπειδὴ κατὰ δύο μόνον ῥόπους ἔμπορεῖ νὰ προσδιοθεῖ μὲ βεβαιότητα τὸ αἷτιον εἶδος προκειμένου ἀποτελέσματος, πρῶτον ὅπου φαίνεται καθαρώς καὶ διακεκεμμένως ἀπὸ ποῖον παράγωμα, καὶ μὲ ποῖον ῥόπον προῆλθε· δεύτερον ὅπου βεβαιώνεται ἀπολύτως, ὅτι ἀπὸ κανένα ἄλλο δὲν ἔμπορεῖ νὰ προέλθῃ· διὰ τοῦτο δύο σφάλματα πρέπει νὰ ἀποφύγῃμεν εἰς τοῦτο· πρῶτον νὰ μὴ κείνωμεν ὅτι ἓνα παράγωμα εἶναι αἷτιον εἶδος ἄλλου, μόνον καὶ μόνον δι' ὅ,τι τὸ εἶνα εἶναι πρότερον τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ φαίνεται ἀναμεταξύτως καμία συνάφεια, ἢ ἀναφορὰ ἔξαρτήσεως. Τῆτο τὸ σφάλμα εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου ὠνόμαζαν οἱ Σχολαστικοὶ συνέπειαν μετὰ τοῦτο, ἄρα διὰ τῆτο· τὸ ὅποιον εἶναι κοινότερον εἰς τοὺς ἀπλοῦς καὶ διημάδεις. Οἱ φόβοι, ὅπως ἐπρόξενούσαν τὴν παλαιὸν καιρὸν αἰ ἐπιτολαὶ τῆς κομητῆς, καὶ ἄλλων ἀσυνήθων σημείων τῶ ἔρηνῃ, τὰ ὅποια τὰ ἐσφαχάζοντο ὡς αἷτια σιποδείας, λοιμῶν, καὶ ἄλλων κακῶν, πόθεν ἔλαβον ἄρα γε τὴν πρῶτην ἀρχὴν; ὅχι βέβαια ἀπὸ ἄλλο παρά ἀπὸ τυχαίαν συνέμπτωσην, δι' ὅ,τι διπλαθὴ τὰ εἰρημενεῖα κακὰ ἠπολέθησαν μερικαῖς φοραῖς ὕστερα ἀπὸ τὰ τοιαῦτα φαινόμενα. Ἐντεῦθεν ἔλαβον προσέτι τὴν ἀρχὴν καὶ αἰ ἀπολήψεις, διὰ τὰς ἐπιρροὰς τῆς Σελήνης, τῆς ἀσέρας, καὶ ἄλλων παρομοίων.

Δεύτερον νὰ μὴ ἀποδίδωμεν εἰς μίαν μόνον αἷτιαν ἐκεῖνο, ὅπου κρέμαται ἀπὸ πολλὰς· εἰς τὸ ὅποιον τῆτο πίπτει πολλὰς καὶ οἱ φιλόσοφοι. Σπάνια εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὅποια δὲν συνῆχουσι πολλὰ αἷτια· σπανία, παραδείγματος χάριν, αἰ ἀρρώστια, ὅπως προέρχονται ἀπὸ μίαν μόνον αἷτιαν. Ὄθεν εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἀφύκτον, νὰ παλαιωθῶνται καλὰ ὅλαι αἰ περιστάσεις εἶδος ἀποτελέσματος πρὸ τῆ νὰ ἀποδοθῇ ἢ αἷτια.

Δοθείσης τῆς αἷτίας, ἄρειν τὸ ἀποτέλεσμα.

Ὄπου ὅμως δοθῇ ἢ αἷτια, καὶ θέλωμεν νὰ προῖδῶμεν τὸ ἀποτέλεσμα, χρειάζεται νὰ κάνωμεν τὴν ἀκόλουθον διαστολήν. Α'. Τὸ αἷτιον εἶναι ἢ ἀναγκαῖον, ἢ ἐλεύθερον. Β'. Οἱ νόμοι, κατ' ἓς ἐνεργεῖ, καὶ αἰ περιστάσεις, εἰς τὰς ὅποιας θείσκεται, εἶναι ἢ γνωστὰ, ἢ ἄγνωστα.

Περὶ τῆς ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναγκαῖων αἷτιων.

Ὄπου ὁ λόγος εἶναι διὰ μίαν αἷτιαν ἀναγκαῖαν, τῆς ὅποιας οἱ νόμοι εἶναι γνωστοί, καὶ αἰ περιστάσεις διακεκεμμένα, εἶναι εὐκόλον νὰ προῖδῶμεν τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀνίσως εἰς μίαν πλάστιγγα (ζυγαεῖαν) βάλω δέκα λίτρας ἀπὸ τὸ εἶνα μέρος, καὶ ὅπου ἀπὸ τὸ ἄλλο, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἢ ζυγαεῖα θέλει κλίνη ἐπὶ τὸ πρῶτον μέρος. Ἀνίσως εἰς μίαν σκυτάλην (μοχλίον) κρεμάσω ἀπὸ τὸ εἶνα ἄκρον ὅπου λίτρας, εἶνα ποδάει γεωμετρικὸν μακρὸν ἀπὸ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἐρείδεται, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον δύο λίτρας, τέσσαρα ποδάεια μακρὰ ἀπὸ τὸ ἴδιον σημεῖον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἢ σκυτάλη θέλει σταθῆ ἰσορροπός.

Ἀνίσως δὲ ἢ αἷτια εἶναι ἀσυνήθως ἀναγκαῖα, οἱ νόμοι ὅμως, κατ' ἓς ἐνεργεῖ, ἢ αἰ περιστάσεις, εἰς τὰς ὅποιας θείσκεται, ἢ πρέπει νὰ ἀρεθῇ εἰς τὸν καιρὸν, ὅπως πρέπει νὰ γεννηθῇ τὸ φαινόμενον, δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἔγνωσμένα, εἰς τῆτο δὲν ἔμπορεῖ πλέον

νὰ ἔχη τινὰς βεβαιότητες, ἀλλὰ μόνον πιθανότητα, ἢ ἀμφιβολίαν.

Λοιπὸν τοιαύτη εἶναι ἡ περὶστασις τῆς περαιοτέρων φυσικῶν αποτελεσμάτων, καὶ διὰ τὸ αὐτοαίτητον ἢ μὴ εἶναι τὰ προἰδῆν με βεβαιότητες· διὰ τὴν ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὅπου ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι πῶσον σιτάει θέλει συνάξει ἀπὸ τῶν ἀόρων, ὅτῃ ἀνέρνει εἰς τὸ χωράφι του; Ποῖος ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι πῶσον σιτάει ἀπὸ μίαν τὰδε ἀφύεσιν, εἰς εἴνα πῶσον διάστημα καιρῶ; Ποῖος ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι πῶσον σιτάει ἀπὸ μίαν ἡμέραν προπότερα, ἀνίσως ἢ ἄλλῃ θέλει εἶναι βροχερή, ἢ γαληνική; Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τεχνικὰς μηχανὰς, εἰς τὰς ὁποίας τὰ αἴτια φαίνεται καλλίτερα προσδιορισμένα, ὅσον ὀλίγον σὺνθετοὶ καὶ οὐ εἶναι, εἶναι δυσκολώτατον νὰ προἰδῆ τινὰς ἀκριβῶς τὴν ποσότητα τῆ ἀποτελέσματος· ἐπειδὴ εἶναι δύσκολον νὰ λογαριάσῃ με ἀκρίβειαν τὰς ποσότητας τῆς ὑλῶν, ὅτῃ εἰς αὐτὸ μεταχειρίζονται, καὶ τὴν ποσότητα τῆς τείψεως, καὶ τὰ ἄλλα ἐμπόδια, ὅτῃ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι εἰς τὸ ἀποτέλεσμα.

Τότε λοιπὸν δεῖ μένει ἄλλο, παρὰ νὰ ζητήσῃ τις τὴν πιθανότητα, ἢ ὁποία ὅσα περαιοτέρων εἶναι ἐγνωσμένα τὰ αἴτια, οἱ νόμοι τῆς, καὶ αἱ περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας δέσονται, ἢ θέλει ἀρεθῆ, πῶσον μεγαλητέρα θέλει εἶναι καὶ αὐτή. Εἰς τὸ ὁποῖον τὸ αὐτοαίτητον ἢ τὴν τέχνην τῆ εἰκάσει, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιπιδειότερος εἶναι ἐκεῖνος, ὅτῃ ἔχει περαιοτέρας γνώσεις τῆς πραγμάτων.

Περὶ τυχαίω συμβεβηκότων.

Συμβαίνει ὅμως συχνὰ νὰ παχίζωμεν διὰ νὰ εἰκάζωμεν καὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματα, ὅπου γινώσκονται ἀπὸ ἄλλων συμβεβηκός, ὅ ἐστιν ἀπὸ μίαν συνδρομὴν αἰτιῶν, ἢ ὁποία δεῖ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι νὰ προσδιορισθῆ.

Τῆς

Τὸτο συμβαίνει μάλιστα εἰς ὅλα τὰ παίγνια τῆς τύχης. Ἀνίσως εἶναι μέσα εἰς μίαν κάλπην (ἀγχείον) ἀειθμοὶ πολλοὶ, εἶναι ἀδύνατον νὰ προἰδῆ τῆς, ὅτι πρέπει νὰ εὕγῃ περαιοτέρων ἔτος παρὰ ἐκεῖνος· ἐπειδὴ παρὰ τῶν τῶν κάλπην, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἰξούρη τινὰς ποῖων θέσιν λαμβάνει οἱ ἀειθμοὶ, καὶ εἰς ποῖον ἔπαυον ἔχει νὰ πῶσον τὸ χέρι ἐκεῖνος, ὅτῃ τῆς εὐγάζει· ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι φανερὰ ἢ μωραία ἐκείνων, ὅτῃ με ὀνειράται, μαυτολογίας καὶ ἄλλας ὁμοίας μαυρολογίας ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἀειθμῆς, ὅτῃ πρέπει νὰ εὕγῃ εἰς τὸν λεγόμενον Λότον, καὶ εἰς ἄλλα παρόμοια παίγνια.

Λοιπὸν εἰς τὰ τέτοια, διὰ νὰ προσδιορισθῆ τινὰς τὴν πιθανότητα, πρέπει πρῶτον νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἀριθμὸν ὅλων τῆς δυνατῶν πῶσεων· ἔπειτα τὸν ἀριθμὸν τῆς κερδαλαίων, καὶ τῆς ἐναντίων.

Ἀνίσως οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὴν κάλπην εἶναι 90, καθὼς ἀκολουθεῖ εἰς τὸν Λότον, καὶ ἐγὼ παίζω εἴνα τῆς πρώτης ἐξαγωγῆς, αἱ δυνατὰ πῶσεις εἶναι 90, καὶ ἐγὼ μὴ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι νὰ κερδήσω, παρὰ μόνον εἰς μίαν, τὰτ' ἐστὶν ὅπου εὕγῃ εἰς τὸ πρῶτον ἔαβημα ὁ ἀριθμὸς, ὅτῃ προσδιώρισα, ἢ πιθανότης με θέλει εἶναι ὡς 1 πρὸς 90.

Ἀνίσως ὅμως δεῖ προσδιορισθῆ τὸ ἔαβημα, με τὸ νὰ εἶναι τὰ ἔαβήματα πέντε, καὶ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι νὰ κερδήσω εἰς καθεὴν ἀπὸ αὐτὰ, ἢ πιθανότης μου θέλει εἶναι ὡς 5 πρὸς 90, ἢ 1 πρὸς 18.

Παρομοίως ἀνίσως παίζω δύο ἀειθμοὺς, ἢ μίαν δυάδα (εἴνα ἀμβον) με συνθέτας, ὅτι καὶ οἱ δύο πρέπει νὰ εὕγουν εἰς τὰ δύο πρῶτα ἔαβήματα, ἢ πιθανότης διὰ λόγου με θέλει εἶναι ὡς εἴνα πρὸς ὅλας τὰς συμπλοκάς, ὅτῃ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι νὰ γένουσι ἀπὸ τοὺς 90 ἀριθμοὺς ἀπὸ δύο δύο, ὅ ἐστιν ὡς 1 πρὸς 4005. Ἀνίσως ὅμως δεῖ προσδιορισθῆ τὰ ἔαβήματα, ἢ πιθανότης θέλει εἶναι ὡς αἱ δυάδες, ὅτῃ ἢ μὴ ἔστιν ἐνδεῖσι νὰ γένουσι ἀπὸ τῆς 6 ἀειθμῆς πρὸς ἐκεῖνος, ὅτῃ προέρ-

χονται ἀπὸ τὰς 90, ὅ ἐστι ὡς 10 πρὸς 4005, ἢ ὡς 1 πρὸς 400 $\frac{1}{2}$.

Τὸν ἴδιον ῥόπον ἀρίσως ἐπαιζα ῥεῖς ἀειθμούς, τῶν ἔστι μίαν τετράδα (εἴα πέρρον) με συμφωνίαν, ὅτι ὅλοι ἠθέλων εὐγῆ εἰς τὰ τετὰ πρῶτα ῥαβήματα, ἢ πιθανότης ἠθέλων εἶναι ὡς ἓνα πρὸς ὅλας τὰς δυνατὰς τετράδας τῆς 90, λαμβανομένων ἀνὰ ῥεῖς, ὅ ἐστιν ὡς 1 πρὸς 117480. Μὴν προσδιορίζοντας ὁμῶς τὰ ῥαβήματα, ἢ πιθανότης εἶναι ὡς αἱ ῥιᾶδες τῆς 5 πρὸς τὰς τῆς 90, ὅ ἐστιν ὡς 10 πρὸς 117480, ἢ ὡς 1 πρὸς 11748.

Ἀπὸ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἢ πιθανότης τῆς τυχαίων περιστάσεων εἶναι, ὡς ὁ ἀριθμὸς τῆς κερδαλαίων πρὸς τὸν ἀειθμὸν ὅλων τῆς δυνατῆς. Ἦμπορῆν λοιπὸν οἱ διάφοροι βαθμοὶ αὐτῆς τῆς πιθανότητος νὰ δηλωθοῦν καὶ με κλάσματα, εἰς τὰ ὅποια ὁ παρονομαστὴς εἶναι ἴσος με ὅλας τὰς δυνατὰς πτώσεις εἰς τὴν ἕλῃ, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ὁ ἀειθμητὴς, ἴσος με τὸν ἀριθμὸν τῆς κερδαλαίων. Ἀρίσως αἱ δυνατὰς πτώσεις εἶναι 10, καὶ ἢ κερδαλαία μία, ἢ πιθανότης θέλει εἶναι $\frac{1}{10}$. Ἄν αἱ κερδαλαῖαι εἶναι δύο, ἢ πιθανότης θέλει εἶναι $\frac{2}{10}$, καὶ ἐφεξῆς ἀυξάνοντας ὁ ἀειθμὸς τῆς κερδαλαίων πτώσεων, θέλει ἀυξῆσθαι ὁμοίως καὶ ἢ πιθανότης εἰς τὴν αὐτὴν σειράν, οἷον $\frac{3}{10}$, $\frac{4}{10}$, $\frac{5}{10}$, $\frac{6}{10}$, $\frac{7}{10}$, $\frac{8}{10}$, $\frac{9}{10}$, ἕως ὅπου, ἀρίσως αἱ πτώσεις γένων ὅλαι κερδαλαῖαι, θέλει εἶναι ἢ πιθανότης $\frac{10}{10}$, τῶν ἔστι θέλει ἔχει βεβαιότητα.

Ὅμως διὰ ἐκείνο, ὅπῃ εἴπαμεν (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Γ'. Ἀρθ. Β'.) ὅποταν ὁ ἀειθμὸς τῆς κερδαλαίων πτώσεων εἶναι ἴσος με τὸν ἀειθμὸν τῆς ἐναντίων, δὲν γινῆται ἄλλο, παρὰ ἀμφιβολία. Ἡ ἀληθινή λοιπὸν πιθανότης τῆς κερδαλαίας ἐκβάσεως ἀρχίζει ἐπ' αὐτὴ ἀπὸ τὰ $\frac{1}{10}$ καὶ ἀπὸ αὐτὰ καὶ κάτω ἔχομεν ἄλλους πόσους βαθμοὺς ἀπιθανοῦ, ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα, ἄλλους πόσους βαθμοὺς πιθανότητος διὰ τὸ ἐναντίον.

Αὐτὴ ἢ μέθοδος ἢμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς κάθε τυχαίαν περίστασιν, ὅταν εἶναι γνωστὰ ὅλαι αἱ δυνατὰς πτώσεις καὶ κερδαλαῖαι καὶ ἐναντία.

Ἀκολουθεῖ ὁμως πολλάκις νὰ εἰκάζωμεν καὶ διὰ πιθανόν, ἢ ἀπίθανον μιᾶς τυχαίας περιστάσεως, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ὅλας τὰς δυνατὰς πτώσεις. Ποῖος εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἐκεῖνος ὅπου γνωρίζει ὅλας τὰς αἰτίας, ὅπῃ ἢμπορῆν ἀπὸ τὸ ἑσπέρας ἕως τὸ πρῶν νὰ προξενήσων μεταβολὴν τῷ καιρῷ, καὶ ἐπομένως ὅλας τὰς πτώσεις, ὅπῃ εἰς τῶντο ἢμποροῦν νὰ ἀκολουθήσων; Εἰς αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ κάμῃ ἄλλο, παρὰ νὰ παραβάλῃ ὅλας τὰς γνωσὰς πτώσεις, καὶ νὰ ἰδῆ πόσαι εἶναι ἀπὸ τὸ εἴα μέρος, καὶ πόσαι ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀπὸ δέκα φορῶν ὅπου ἐπαρατήρησα ὅτι ἀφ' ἑσπέρας ἦτον ὁ οὐρανὸς ὑπέρυθρος, ὅκτω φορῶν τὸ πρῶν ὁ ἕρανὸς ἦτον ἐξάσπερος, καὶ δύο θολομείος; ἢ πιθανότης λοιπὸν θέλει εἶναι ὅτι ἢ ἀφ' ἑσπέρας ἕρυθρότης τῷ ἕρανοῦ σημαίνει ἐξάσπερον τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν. Ἀλλὰ καθόλας βλέπει ὅτι αὐτὴ ἢ πιθανότης, ἐπειδὴ εἰρῖδεται εἰς τὸν ἀειθμὸν μόνον τῆς πτώσεων, ὅπῃ ἐγὼ ἐπαρατήρησα, καὶ ὄχι εἰς τὸν ἀειθμὸν ὅλων τῆς δυνατῆς, εἶναι πολλὰ ὀλιγώτερον βεβαία ἀπὸ τὴν προηγουμένην· διὰ τὴν ποῖος με βεβαιώνει ὅτι εἰς ἑκατὸν χιλιάδες ἄλλας πτώσεις, ὅπου ἐγὼ δὲν ἐπαρατήρησα, ὁ ἀειθμὸς τῆς πτωτικῶν ἡμερῶν δὲν ἦτον τάχα περὶ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸν ἀειθμὸν τῆς καθαρῶν;

Εἰς τῶντο ὁμως ἔχομεν ἀπόμιν τὴν σύμφωνον παρατήρησιν τῆς ἄλλων, ἢ ὅποια ἢμπορεῖ νὰ χρησιμώσῃ εἰς τὸ νὰ ἀυξῆσθαι τὴν ἐδικὴν μας πιθανότητα, καὶ νὰ σμικρύνῃ τὴν πιθανότητα τῷ ἐναντίον· καὶ τῶντο τὸ ἐπιχείρημα ἔπαρτε νὰ ἔχη μεγαλωτέτῃ δύναμιν εἰς τὸ νὰ μεξιάσῃ τῆς ἀλόγικης φόβης ἐπειρῶν, ὅπου εἰς κάθε ἀστραπῇ φοβουῦνται διὰ νὰ μὴ τοὺς κτυπήσῃ ὁ κεραυνός. Ἀπὸ τῆς παρατήρησιν πόσον τὴν ἐδικὴν μας, ὅσον καὶ ἄλλων, βεβαιόταται ὅτι πολλάκις ἀπερ-

νῦν τέτοιαις (κεραυνώδεις) χειμαῖς, χωεῖς γὰρ σκοπώθῃ κἀνεῖς ἀπὸ τόσας μυριάδας κεραυνῆς, ὅπῃ βλέπομεν. Ἀρχίζομεν λοιπὸν (ἀπὸ τοῦτο) γὰρ ἔχωμεν μεγαλωτάτῳ πιθανότητι, ὅτι καὶ εἰς τὴν πείρασιν ὅπῃ ἡμεῖς βλέσκομεθα, ἔχει γὰρ ἀκολουθήσει τὸ ἴδιον· ἀλλὰ ἡ κερδαλαία πιθανότης αὐξάνει ἀκόμη περισσότερον, αἰσίως καθόσας λογαριάζοντες τοὺς ἀνθρώπους, ὅπῃ κατοικῶν εἰς μίαν πόλιν, ἢ ἐπαρχίαν, παρατηρήσει ὅτι καὶ αὐτὸς εἰς τὴν παρῆσαν πείρασιν ἠθέλε κτυπηθῆναι τις, αὐτὸς ἔχει εἰς βοήθειάν τε τὴν πιθανότητα τῆς ἑκατὸν, ἢ διακοσίων χιλιάδων ἐναντίον εἰς εἴνα. Λοιπὸν ἐνόησαντες τὰς δύο πιθανότητας, εἶναι κορόδηλον ὅτι εἰς κάθε κεραυνὸν, ἢμπορεῖ γὰρ εἶναι ὡς μυριάδια πρὸς εἴνα· ὅθεν μὲ αὐτὴν τὴν κερδαλαίαν πιθανότητα, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν δὲ ἐναντιόνοται ἄλλο, παρὰ μόνον τὸ ἀπλοῦν δυνατὸν, πῶς ἢμπορεῖ γὰρ ἀγωνιᾶ εἴνας φρόνιμος;

Περὶ τῆς ἀποτελεσμάτων τῆς ἐλαθέριων αἰτιῶν.

Ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ αἰτιῶν ἐλαθέριων, εἶναι ἀκόμη δυσκολώτερον γὰρ εἰκάσαιμεν τὴν πιθανότητα τῆς ἀποτελέσματος. Ποῖος ἢμπορεῖ γὰρ κοροῖδῃ, ὅτι ὁ δαῖμα ἔχει γὰρ κάμη μίαν πῆδε ἢ πῆδε κρᾶξιν ἐν ὅσῳ τῷτο κρέματα ἀπὸ τὴν ἐλαθέριαν βέλυσίτη;

Ὅμως καὶ εἰς τῷτο εἶναι τεκμήρια, ὅπῃ ἢμποροῦν γὰρ χρησιμώσωμεν εἰς μίαν πιθανὴν εἰκασίαν. Αὐτὰ λαμβάνονται ἀπὸ τὴν φυσικῶν (διάθεσιν), ἀπὸ τῆς χαρακτῆρας, ἀπὸ τῆς συνηθείας τῆς προκειμένου προσώπου, καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλητέρων, ἢ μικροτέρων ἰχὺν τῆς αἰτίων, ὅπῃ ἔχον γὰρ τὸ κινήσειν εἰς αὐτὴν τὴν κρᾶξιν. Ἐνας φιλοπαίγμων (χαρτοπαίκτης), αὐτὸς προσκαλεθῆναι εἰς τὸ παιγνίδι, καὶ εἴνας φιλάργυρος εἰς εἴνα κέρδος αἰχρὸν, πιθανώτατον εἶναι, ὅτι θέ-

λιν

λιν δεχθῆναι τὴν κορόσηλυσιν, ὅχι ὅμως παρομοίως καὶ εἴνας ἀνθρώπος, ὅπῃ μισεῖ τὰ παιγνίδια, καὶ τὴν αἰχροκέρδειαν. Χίλια, ἢ δύο χιλιάδες χρυσία (φλωεῖα) εἶναι πιθανὸν ὅτι θέλει ἢμπορέσωμεν γὰρ ἀπατήσωμεν εἴνα κορόσωπον, ὅπου δὲν ἠθέλον ἀπατηθῆναι ἀπὸ δύο, ἢ τετρα, ἢ τέσσαρα. Εἰς εἴνα, ὅπου ἀγαπᾷ τὴν δόξαν περισσότερον παρὰ τὰ χεῖματα, θέλει εἶναι ἰσχυρότερον κινήσειν εἰς ἀλωσίτηνος πόλεως, ἢ ἐλπίδα μιᾶς ἀξίας εἰς ἀνταμοιβὴν, παρὰ μίαν χρηματικὴν ἀμοιβή· καὶ καθεξῆς ὁμοίως (1).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ε'.

Περὶ τῆς Ὑποχρεώσεως.

Φθάνοντας ἤδη τέλος πάντων εἰς τὰς ἀναφοράς τῆς Ὑποχρεώσεως, εἰς τὰς ὁποίας θεμελιόνοται ἡ Ἡθικὴ Φιλοσοφία, καὶ τὸ δικαίωμα τὸ φυσικὸν, ὅσον καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ κοινὸν, λέγομεν ὅτι, ἐπειδὴ ἔξεις εἶναι αἱ γενικαὶ ἀναφοραὶ, ὅπου ἔχει ὁ ἀνθρώπος, τοῦτ' ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν, ἢ πρὸς τὸν ἑαυτόν τε, καὶ ἢ πρὸς τῆς ὁμοίως τε, ἔξεις εἶναι καὶ τὰ εἶδη τῆς χρεῶν, ὅπῃ κορέπει γὰρ ἐξετάζει ἡ Ἡθικὴ, τῷτ' ἐστὶ τὰ χρεῖν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν, πρὸς τὸν ἑαυτόν τε, καὶ πρὸς τῆς ἄλλης.

Ἐφ' ἣ ἐγνωρίσθη ἡ ὕπαρξις εἴδος ὑπερτάτης ὄντος, ἢ ὁποία ἐξαρύεται, καθὼς ἴδομεν, ἀπὸ τὴν ἔδικην μας ὕπαρξιν, ἀπὸ τοῦτο πηγάζον αὐτεπάγγελται πρὸς αὐτὸν χρεῖν τῆς ἐγνωμοσύνης, τῆς ἀγάπης, τῆς τιμῆς, τῆς ὑποταγῆς, κτλ.

Ἄπὸ

(1) Περὶ εἰκασίων, καὶ σέχνης εἰκαστικῆς ἄς ἰδῆ ὁ φιλομαθῆς τὴν περὶ εἰκαστικῆς σέχνης πραγματείαν Ἰωάννη Βρονούλη.

Ἀπὸ τῆς φυσικῆς ἀγάπης, ὅπῃ ἔχομεν ὅλοι ἐῖ-
 τὸ νὰ εἴμεθα εἰς δὴτυχῆ κατάστασιν, συλλάγεται ἡ
 μέσως τὸ χρέος, ἢ μάλλον εἰπεῖν τὸ συμφέρον, ὅπῃ
 μᾶς ἀναγκάζει ὅλης νὰ φροντίζωμεν διὰ τῆς μεγα-
 λυτέρας δὴδαιμονίας μας. Δὲν μένει λοιπὸν ἄλλο,
 παρὰ νὰ παχίζωμεν νὰ εὐρώμεν τὰ ἀληθινὰ μέσα,
 ὅπῃ μᾶς φέρει εἰς τῆτο, τὰ ὁποῖα θέλομεν τὰ δεί-
 ξει πληρέστατα εἰς τῆν Ἡθικὴν φιλοσοφίαν.

Τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους μας χρέη περιλαμβάνονται
 ὅλα εἰς δύο ἀξιώματα, ὅπου ὀνομάζονται φυσικά.
 „Νὰ μὴ κάμνωμεν εἰς ἄλλους ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν θέ-
 „λομεν νὰ κάμνῃ ἄλλοι εἰς ἡμᾶς“· καὶ „Νὰ κάμνω-
 „μεν εἰς ἄλλους ἐκεῖνο, ὅπῃ θέλομεν νὰ κάμνῃ ἄλ-
 „λοι εἰς ἡμᾶς“· ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον περιλαμ-
 βάνει τὰ ἀποφατικὰ χρέη, καὶ τὸ δεύτερον τὰ θετικὰ.

Ἀπὸ τὸ δικαίωμα, ὅπῃ καθόσας ἔχει νὰ μὴ ἀ-
 δικηται, εἴπαμεν (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Γ'. Ἄρθ. Δ'.)
 πῶς γεννᾶται τὸ ἀμοιβαῖον χρέος νὰ μὴ ἀδικοῦμεν
 εἰς τὸν ἄλλον.

Καὶ ἐπειδὴ κατὰ τῆς ἰσότητος ἡμποροῦμεν νὰ κά-
 μωμεν πρὸς τὴν ἄλλαν ἀδικον, ἐγγίζοντας διηλαδὴ ἢ
 τὴν ζωὴν τῆς, ἢ τὴν περιουσίαν τῆς, ἢ τὴν τιμὴν τῆς,
 εἶναι φανερόν ὅτι πρέπει νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ καθόσας
 ἀπὸ αὐτὰ τὰ εἶδη τῆς ἀδικίας· εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο
 θεμελιόσεται ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται χρέος τῆς δικαίας.

Ἀπὸ τὴν ἀίθνησιν τῆς συμπαθείας, ὅπῃ ἐνεσπάρ-
 θη εἰς ὅλης ἀπὸ τὴν φύσιν, ἐσημειώσαμεν (ἀντίθε-
 τῶς παράγεται τὸ θετικὸν χρέος τὸ „Νὰ βοηθῶμεν
 τὴν ἄλλαν εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἡμποροῦμεν νὰ κάμω-
 μεν χωρὶς τῆς ἐπιβίωσός μας ζημίαν καὶ ἐνόχλησιν· καὶ
 νὰ τὴν συνῆέχωμεν ἀκόμι καὶ μὲ κάποιαν ζημίαν μας
 καὶ ἐνόχλησιν, πλάχιστον εἰς τὴν πλέον βαρυτέρας
 περιστάσεις· εἰς τὸ ὁποῖον τῆτο ἐρεῖδεται ἐκεῖνο, ὅπῃ
 ὀνομάζεται χρέος τῆς ἀνθρωπότητος.

Πλὴν ἐν ὅσῳ εἶναι ἀνθρώπος ἐκτελεῖ μόνον τὸ ἀ-
 ναγκαῖον ἢ ἀφύκτον χρέος τῆς δικαίας, χωρὶς νὰ κά-

μητὶ περισσότερον, εἶναι μόνον ἀνθρώπος τιμημένος,
 καὶ ὄχι πειρασότερον. Ὅπόταν ὅμως κάμη πειρασότε-
 ρον ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ τὸ ἀπαραίτητον χρέος διατάττει,
 ἢ μὲ μεγαλυτέραν δὴύαμιν, προθυμίαν, καὶ δραστη-
 ριότητα ἀπὸ ἐκείνου, ὅπου τὸ ἀφύκτον χρέος ἀπαι-
 τεῖ, τότε ὀνομάζεται καὶ σπυδαῖος (ἐνάρετος).

Ἐπαύῳ εἰς αὐτῆς τῆς ἰχνογραφίας, ὅπῃ ἀκροθη-
 γῶς ἐνταῦθα ἀπτόμεθα, εἶναι εὐκόλον νὰ θεμελιώ-
 σωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀνήκειν εἰς τὴν Ἡθικὴν φι-
 λοσοφίαν, καὶ εἰς τὸ φυσικὸν δικαίωμα, καὶ τὰ ὁποῖα
 ἐκεῖ τότε θέλομεν διδκευήσαι πληρέστατα.

Τὸ πολιτικὸν δικαίωμα δὲν εἶναι κυρίως ἄλλο,
 παρὰ μία ἐφαρμογὴ τῆς φυσικῆς δικαιοσύνης εἰς τὰς
 ἰδιαιτέρας περιστάσεις καθεστῆ Κοινωνίας. Ὅποιος λοι-
 πὸν ἔχει νὰ κάμη εἰς ἕνα νόμον, πρέπει νὰ παρατηρή-
 σῃ μὲ προσοχίαν καὶ τὰς κανόνας τῆς φυσικῆς δικαιο-
 σύνης, διὰ νὰ εἶναι ὁ νόμος δίκαιος, καὶ τὰς ἰδιαιτέ-
 ρας περιστάσεις τῆς Κοινωνίας, εἰς τῆς ὁποίας ἀφ-
 ῥᾶ αὐτὸς ὁ νόμος, διὰ νὰ εἶναι καὶ ἀφέλιμος· καὶ ὁ-
 ποῖος ἔχει νὰ κείνη περὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀφε-
 λείας εἰς ἕνα νόμον, ὅπῃ ἔκαμεν ἄλλος τις, ἄς ἀκολη-
 θήσῃ αὐτῆς τῆς ἰδίας μεθόδου. Τὸ ἴδιον λέγομεν
 καὶ περὶ τῆς κοινῆς δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Α' μακεφαλαίως τῆ παρόντος Τμήματος,
 ἔ Μέθοδος γενική εἰς κάθε ἔξετασιν.

Εἰκείνο, ὅπῃ εἶπαμεν ἕως ἐδῶ, θέλει εἶναι ἀρκε-
 τὸν νὰ δείξῃ τὸν δρόμον, ὅπῃ πρέπει νὰ ἀκολουθῶ-
 μεν, διὰ νὰ δεισκαμεν τὴν ἀλήθειαν τόσο εἰς τὴν
 ὑπαρξιν τῆς πραγματίων, ὅσον καὶ εἰς τὰς ποιότητας,
 ἢ ἀναφοράς τῆς αὐτῆς.

Δεὴ μένει λοιπὸν ἄλλο, παρὰ νὰ κάμωμεν μίαν
 γενικὴν σημείωσιν τῆς σκέψεων, ὅπῃ πρέπει νὰ κά-
 μωμεν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐξετάσεις.

Πρῶτον λοιπὸν παρὰ τοῦ νὰ ἐμβωμεν εἰς τὴν ἐξέ-
 τασιν τινὸς πράγματος, πρέπει νὰ προσδιρίζωμεν
 σαφῶς καὶ διακεκεμενάως ἐκείνο, ὅπου θέλομεν νὰ
 μάθωμεν, διὰ νὰ προσηλόνωμεν μόνον εἰς αὐτὸ ὅλην
 τὴν προσοχὴν μας, χωρὶς νὰ τὴν περπατῶμεν εἰς
 ἄλλας ἀνάγκας καὶ ἀλλοτείας ἐξετάσεις.

Β'. Ἀνίσως εἰς τὸ ἀροκείμενον πράγμα ἔχωμεν κά-
 ποίαν γνώσιν (εἰδησιν), πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν
 μὲ ποῖον τρόπον τὴν ἀποκτήσαμεν, διὰ νὰ προσδιο-
 εἴζωμεν τὸν βαθμὸν τῆς πιθανότητος, ἢ βεβαιότητος,
 καὶ ἂν γεννᾶται κάμμία ἀμφιβολία νὰ τὴν ἀφαιρῶ-
 μεν πρὶν χωρήσωμεν περαιτέρω.

Γ'. Ἀφ' ἧς προσδιοριθῆ τὸ ζήτημα, ἢ ἡ ἐξέτασις,
 ὅπῃ μέλλει νὰ γένη, καὶ διοριθῆ διακεκεμενάως ἐκεί-
 νο, ὅπῃ εἰς αὐτὸ γινώσκωμεν, καὶ ἐκείνο ὅπῃ ἀγνοῶ-
 μεν, ἀνίσως τὰ πράγματα, ὅπῃ ζητῶνται, εἶναι πε-
 ριαγότερα ἀπὸ εἷνα, πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν καθένα
 ξεχωριστὰ, διὰ νὰ σηκῶνωμεν τὴν σύγχυσιν, ὅπου
 ἢμπορεῖ νὰ γεννηθῆ, ὅπότεν λαμβανῶμεν πολλὰ εἰς
 εἷνα μόνον καιρὸν.

Δ'. Εἰς μίαν τέτοιαν ἐξέτασιν πρέπει πάντοτε νὰ
 ἀρ-

ἀρχίζωμεν ἀπὸ τὰ ἀπλῆστερα καὶ εὐκολώτερα, καὶ
 ἀφ' ἧς ἀνακαλυφθῆν αὐτὰ, νὰ πορβαίνομεν βαθμυδὸν
 καὶ κατὰ τάξιν εἰς τὰ δυσκολώτερα καὶ συνθετώτερα.

Ε'. Πρέπει νὰ πασχίζωμεν, ὅσον εἶναι δυνατὸν,
 νὰ ἐμβαινῶμεν εἰς τὰ ἐνδότερα, καὶ τὸ βάθος τῆς
 πραγματίων, καὶ νὰ ἐξιχνῶνωμεν τὰς πορρώτατω ἀρ-
 χάς των.

Σ'. Διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον νὰ ἐξετάζηται τὸ
 πράγμα καθ' ἑαυτὸ ἀπὸ κάθε μέρος, εἰς ὅλας τὰς
 πειρασάσεις, κατὰ πῶτα τὰ μέρη τα' ἔπειτα νὰ πα-
 ραβάλλεται μὲ ὅλα ἐκείνα, παρὸς τὰ ὅποια ἢμπορεῖ
 νὰ ἔχη κάποια ἀναφορὰν.

Ζ'. Δεὴ πρέπει νὰ ὑποθέτεται ὡς βέβαιον κανένα
 πράγμα, ὅπότεν δεὴ φαίνεται φανερὰ τέτοιον, καὶ δεὴ
 ἢμπορεῖν νὰ δώσωμεν μίαν ἀκριβῆ ἀπόδειξιν του· διὰ
 τί τὸ φαρρῆν καὶ πεποιθεῖναι πολλὰ εὐκόλως εἰς τὰ
 δοκῶντα, καὶ τὸ ἀσέδειν πολλὰ εἰς τὰς κελσεῖς, εἶναι
 τὰ αἷτια τῆς πειραγοτέρων σφαλμάτων μας.

Η', καὶ τελευταῖον, ἀπὸ τὰ μεμενὰ καὶ καθ' ἑκαστα
 δεὴ πρέπει νὰ συνάγωμεν γενικὰ καὶ καθόλα, εἰ μὴ
 μόνον ὅπότεν ἐκείνο, ὅπου καταφάσκεται γενικῶς,
 φαίνεται ὅτι ἀληθινὰ ἀνήκει εἰς ὅλα τὰ άτομα τῆς
 κλάσεως, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἢ καὶν εἰς τόσα άτομα,
 ὅπου κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀναλογίας, ἢμπορεῖ νὰ
 συμπέρανῆ τις μὲ λόγον, ὅτι εἶναι κοινὸν εἰς ὅλα τὰ
 άτομα τῆς αὐτῆς κλάσεως. Μία ἀπὸ τὰς πρώτας πη-
 γὰς τῆς σφαλμάτων μας εἶναι, καθὼς θέλομεν ἰδῆ,
 καὶ τὸ νὰ ἀπονέμωμεν ἀυθαδῶς εἰς εἷνα γένος τὰς ἰ-
 διαιτέρας ιδέας (τὰ προσόντα) εἰς εἷδος, ἢ εἰς εἷ-
 να εἶδος ἐκείνας, ὅπῃ εἶναι ἴδιαι μόνον εἰς εἷνα, ἢ
 ὀλίγα άτομα (1),

ΤΜΗ-

(1) Διὰ τὰ μέσα, πῶ ὅποια πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεθα
 δεὴ νὰ ἀποκηρῶμεν τὰς ἀμνησίας ἀφ' ἑαυτῶν μας, καὶ τὴν μέθοδον,
 ὅπῃ εἰς πᾶσι πρέπει νὰ φυλάττωμεν, ὡς ἰδῆ ὁ φιλομαθὴς τοῦ
 Βί-

Τ Μ Η Μ Α Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ,

ΟΠΟΥ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ,

Καὶ περὶ τῆς Κριτικῆς Τέχνης.

Αἱ γνώσεις, ὅτι μανθάνομεν ἀπὸ ἄλλων εὐρέονται ἢ ἐπιπύω εἰς πράγματα συλλογισμῶν, ἢ ἐπιπύω εἰς πράγματα γεγονότα, περὶ τὰ ὅποια, ὅσον τὰ πρῶτα, ὅσον καὶ τὰ δεύτερα, καταγίνεται ἡ κριτικὴ Τέχνη, ἢ ὅποια μᾶς διδάσκει νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος εἰς τὰς ἀποδείξεις, ἢ τὰς διηγήσεις τῶν ἄλλων.

ΚΕ.

Βάκωνος πρὸς περὶ ἀνέξεως Ἐπιστημῶν; πρὸς Κάρτεσιον περὶ Μεθόδου πρὸς ὁρθῶς χρῆσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ἐρευνᾶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς Ἐπιστήμασι πρὸς Μαλεμβράγχιαν πρὸς ἀλήθειαν τῆς ἀληθείας; Βιβλ. ε΄. πρὸς Λωκίου πρὸς Φιλοσοφικὸν Δοκίμιον περὶ νοῦς ἀνθρώπινον; Βιβλ. δ΄. πρὸς Κορνελλίαν πρὸς τὴν τέχνην πρὸς νοῦν; καὶ τὴν τέχνην πρὸς συλλογίζεσθαι πρὸς Γεννησιανὴν πρὸς Λογικοκριτικὴν Τέχνην; Βιβλ. δ΄. καὶ ε΄. πρὸς Τέσα, περὶ κρίσεως ἀσθητικῶν ἐν τῷ κριτικῶν τὴν ἀλήθειαν πρὸς Βεργμανὸν ποιημάτων φυσικοχημικῶν πρὸς Βαλδινότιον περὶ ὁρθῆς παιδείας πρὸς ἀνθρώπινον νοῦς; Βιβλ. γ΄. δ΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Συλλογισμῆς.

Εἰς τὰς ἀποδείξεις πρέπει νὰ παρατηροῦμεν δύο πράγματα, τὰς ἀρχὰς δηλονότι, εἰς τὰς ὁποίας ἐρεῖδεται ἡ ἀπόδειξις, καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι συνάγεται ἀπὸ αὐτῆς.

Ὅσον διὰ τὰς ἀρχὰς, ἐκεῖνα, ὅπου εἴπαμεν ἔως ἐδῶ, θέλει εἶναι ἰκανὰ διὰ νὰ χρησιμώσων εἰς κανόνα τὰ νὰ κρίνωμεν, αὐτὰ εἶναι βέβαια, ἢ πιθανὰ, ἢ ἀμφίβολοι, καὶ ὅσον τὸ βάρος των. Εἰς τὰς Συγγραμμάτων εἶναι πιθανότητι ἢ χρησιμῶν τῶν ὅρων τούτων, εἶναι βέβαιον, ἐναργές, ἀπόδηλον, ἀναντίρρητον, ἀναμφίβολον, ὡς τὰ πολλὰ ὅμως ἐκεῖνο, ὅπου αὐτοὶ οἱ Συγγραφεῖς μᾶς παροῦσι ὡς βέβαιον μεταφυσικῆς βεβαιότητος, ἀφ' ἧς ἐξετασθῆ μετὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀντιφάσεως, μόλις ἔχει βεβαιότητα φυσικῶν, ἢ ἠθικῶν, καὶ μερικῶς πορῶν δὲν ἔχει, παρὰ εἶνα ἀδιυάτον βαθμὸν πιθανότητος, ἢ τοῦ λείπει καὶ τῆτο μετὰ τὴν ὁλότην.

Ὅσον διὰ τὰ συμπέρασμα, αὐτὰ ἐπιφέρονται ὁρθῶς, ὅπῃ συνάγονται κανονικῶς ἀπὸ τὰς τεθείσας ἀρχὰς εἰς τὸ ὅποιον τούτο ποίους κανόνας πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν, ἀφίνομεν νὰ τὸ δείξωμεν εἰς τὸ δεύτερον Μέρους τῆς παρέσης πραγματείας, εἰς τὸ ὅποιον θέλομεν παραματόθῃ αὐτῶν τὴν ὑλὴν πληρέστατα.

ΚΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν γεγομότων πραγμάτων.

Εἰς τὰ γεγονότα πράγματα δύο τινὰ πρέπει ἀσάυτως νὰ παρατηροῦμεν· τὰς πειρασάσεις τοῦ ἰδίου πράγματος, καὶ τὴν αὐθεντίαν (τὸ ἀξιόπιστον) ἐκείνων, ὅπως μᾶς τὸ ἀναφέρει.

Αἰσῶς αἱ πειρασάσεις εἶναι ἢ ἀδυνάτοι καθ' ἑαυτάς, ἢ ἐναντία ἀλλήλαις, ἢ διήγησις δὲν εἶναι πλέον ἀξία κἀμμίᾳς πίστεως.

Αἰσῶς μόνον αἱ πειρασάσεις εἶναι ἀπίθανοι, χωρὶς νὰ εἶναι ἀδύνατοι, μήτε ἀντιφατικαί, πρέπει νὰ μὲ φύλαξιν νὰ δεχόμεθα τὸ πρᾶγμα, δὲν ἢμπορῶμεν ὅμως νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν ὀλοτελῶς.

Ὅταν ὅμως αἱ πειρασάσεις ὄχι μόνον δὲν ἔχουν κἀμμίαν ἐναντιότητα, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνάλογοι μὲ ἐκείνας, ὅπως συνηθίζου νὰ ἀκολουθῶν εἰς παρομοίας πτώσεις, τότε τὸ πρᾶγμα ὄχι μόνον νομίζεται δυνατὸν, ἀλλὰ θέλει ἀποκτήσῃ ἀκόμη καὶ κάποιον βαθμὸν πιθανότητος. Ἡ ἀληθινή ὅμως πιθανότης, καὶ πολλῶ μᾶλλον ἢ ἡθικὴ βεβαιότης δὲν ἢμπορεῖ νὰ γεννηθῇ, παρὰ ἀπὸ τὸ ἀξιόπιστον ἐκείνων, ὅπως τὸ ἀναφέρειν.

Λοιπὸν κατὰ τέσσαρας ἔστις ἔρχεται εἰς ἡμᾶς ἢ γνώσεις ἐνὸς πράγματος. Α'. ἀπὸ διήγησιν μαρτύρων, οἱ ὅποιοι ἔγιναν αὐτόπται τοῦ πράγματος. Β'. ἀπὸ ἰσορῶν. Γ'. ἀπὸ μνημῶν. Δ'. ἀπὸ παράδοσιν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶν Μαρτύρων.

Διὰ νὰ ἢμπορῇ εἷς πρᾶγμα νὰ πισθῇ με βεβαιότητα ἡθικῶς, πρέπει νὰ δειχθῇ ἡθικῶς ἀδυνάτον,

τον, ὅτι ἐκεῖνοι εἶναι ἢπατημενοί, ἢ θέλουν νὰ μᾶς ἀπατήσιν (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Γ'. Ἀρθ. Α'.)

Λοιπὸν τοιαύτη θέλει εἶναι ἢ πείρασσις ὁπόταν εἷας πολὺς ἀριθμὸς ἀνθρώπων διαφόρων κατὰ τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὸ γένος, κατὰ τὴν ἀξίαν, κατὰ τὴν πατρίδα, καὶ τὴν εὐφυίαν, καὶ τὰ συμφέροντα, κατὰ τὴν μάθησιν, ὅλοι συμφώνως βεβαιῶνεν πᾶς ἴσον εἷς πρᾶγμα κοινὸν, μεγάλον, καὶ δημόσιον· καθὼς εἷς σεισμὸν γῆς, εἷς κατακλυσμὸν, μίαν πυρκαϊάν· ἐπειδὴ εἶναι ἡθικῶς ἀδυνάτον, ὅπου εἰς εἷς τέτοιον πρᾶγμα, τόσοι ἀνθρώποι νὰ ἀπατηθῶν, ἢ νὰ ἐνωθῶν ὅλοι διὰ νὰ μᾶς ἀπατήσιν, μακάρι καὶ ἂς εἶναι εἰς ἄλλα πράγματα ἐναντιοὶ κατὰ πάντα.

Αἰσῶς ὅμως ἢ μαρτυρία εἶναι μία μόνη, ἢ εἶναι ὀλίγαι, ἢ εἶναι ἀσύμφωνοι μίαν μὲ τὴν ἄλλην, τότε πρέπει νὰ ἐξετάσῃ κατὰ μέρος τὸ ἀξιόπιστον τῆς καθενός.

Ὅθεν πρῶτον πρέπει νὰ θεωρήσῃ τὴν χρησιμότητά τῆς, καὶ τὴν ἀληθοσύνητά. Ἐπὶ συνηθισμένος νὰ φέρεται, ἢ ὅπως ἐφάνηκεν ἄλλαις φοραῖς φέρεται, εἶναι πάντα ὑποπτες· ὁμοίως καὶ εἷας ἀτιμος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπιμένεται ἐλπίζεται κἀμμία ἀπάτη, μάλιστα ὁπόταν ἢθελε τύχη νὰ ἔχη καὶ κἀνὸν κέρδος.

Β'. Καὶ οἱ καλοὶ καὶ ἀληθινοὶ εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ, ὁπόταν κινῶνται ἢ ἀπὸ κἀνὸν πάθος, ἢ ἀπὸ κέρδος, ἢ ἀπὸ προσωποληψίαν, ἢ ἀπὸ κἀμμίαν ἄλλην παρομοίαν αἰτίας, εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὸ νὰ ἐκταμβηθῶν, ἢ νὰ ἀλλοιωθῶν τὸ πρᾶγμα, ἐνὸτε καὶ χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνωνται. Ὅθεν πρέπει νὰ παρατηρῶμεν προσεκτικῶς, αἰσῶς τὸ πρᾶγμα, ὅπου μᾶς διηγῶνται, ἔχη κἀμμίαν ἀναφορὰν ἢ μὲ αὐτῶς, ἢ μὲ τὰς φίλους, ἢ οἰκείους τῶς· εἰς τὴν ὁποίαν αὐτῶς πείρασιν ἢ μαρτυρία τῶς ἔχει ὀλιγωτέραν πίσιν, παρὰ ὅταν τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδιάφορον πρὸς αὐτῶς.

Γ'. Πρέπει ὁμοίως νὰ σοχαζώμεθα τὴν διδασκαλίαν, τὴν φρόνησίν τῶς, καὶ τὴν κελσίν τῶς· διὰ τὸ ἔ-

νας δειψής, ἢ ἀμαθῆς εἶναι ἀκολούτατον νὰ ἀγαπᾷ. Ἐπὶ εἰς ἀποληπτικὸς πέρνει συχνὰ μίαν σκιαὴν διὰ εἰς φάντασμα· εἰς, ὅπως ἔχει τὴν φαντασίαν θερμὴν, πέρνει διὰ ἀληθινὰ τὰ ἰδιά τε φαντάσματα. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ πραγμάτων, εἰς τὰ ὅποια φθαίνει μόνον νὰ ἔχη τινὰς μάτια, καὶ αἰθουσίαν, καθὼς ὅταν ὀμιλῶν διὰ ἓνα κατακλυσμόν, διὰ μίαν κατάσκηψιν κεραιωῆ, διὰ πυρπόλησιν μίας οἰκίας, καὶ τὰ παραπλήσια, ἢ μαρτυρεῖα εἰς ἀμαθῆς, ὡς πρὸς τὴν εἰσίαν τῆς πράξεως, ἀξίζει ὅσον ἢ μαρτυρεῖα εἰς σοφῆ· ὅσον ὅμως πρὸς τὰς περιστάσεις, ἢ διήγησις τῆς σοφῆς πρέπει πάντα νὰ προτιμᾶται.

Δ'. Εἶναι ὁμοίως ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάζωμεν εἰς πόσον διάστημα, καὶ εἰς πόσων θέσιν ἐπαρατήρησαν τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅποια μάτια ἔχον ἐκεῖνοι, ὅπως τὸ διηγῶνται· διὰ τί εἰς πολλὰ μακρῶν διάστημα, εἰς ἀμυδρὸν φῶς, ἢ εἰς θέσιν ἀνεπιτηδείαν, τὰ πρᾶγματα φαίνονται διάφορα ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπως εἶναι· καὶ ἐκεῖνος, ὅπως δὲν ἔχει τὴν ὄρασιν ὑγιᾶ, νομίζει ὅτι βλέπει ἐκεῖνο, ὅπως δὲν εἶναι εἰς τὰ πρᾶγματα.

Ε'. Εἶναι ὄχι ὀλιγώτερον ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάζωμεν μὲ πόσων προσοχίῳ ἐπαρατήρησαν τὸ πρᾶγμα, καὶ πόσον καιρὸν· διὰ τί τὰ πρᾶγματα, ὅπως θεωρῶνται μὲ βίαν, ἢ κατὰ πάροδον, δὲν ἠμπορῶν νὰ ἐξακριβωθῶν καλά, καὶ ἠμπορῶν νὰ κάμω, ἀλλ' ὄχι μεγάλας τὴν ἀλάττωσον ἐλαφρὰς ἀπάτας.

Ϛ'. Πρέπει προσέτι νὰ ἐξετάζωμεν αὐτὸς ὁ μάρτυς συνάδει ἑαυτῷ εἰς τὴν διήγησίν του· διὰ τί ὅπου εἰς κάμμιαν εἰσῆδη πειρασῶν ἀντιφάσκη αὐτὸς ἑαυτῷ, δὲν εἶναι πλέον ἀξίος πίστεως.

Ζ'. Ὄπου οἱ μάρτυρες εἶναι πολλοί, πρέπει νὰ ἐξετασθῶν ξεχωριστὰ ἀπὸ εἰς εἰς, διὰ νὰ ἰδῶμεν, αὐτὸ συμφωνῶν ὅλοι ἀναμεταξύ τους· διὰ τί ὅπου διαφωνῶν, ἀκολουθεῖ εἰς ἀπὸ τὰ δύο, ἢ ὅτι ἐσοχάσθησαν ἐκ συμφωνῆς νὰ διαφημίσων τὸ πρᾶγμα, καὶ ἔχει λόγον νὰ νομίζη τινὰς πῶς ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἔπ
σαν

σαν, καὶ ἐσυμφώνησαν εἰς τὴν εἰσίαν τῆς πράξεως, εἰς τὰ ἰδιαίτερα ὅμως περιστατικὰ δὲν ἠμπορέσαν νὰ συμφωνήσων καθὼς πρέπει. Μὲ τῆτον τὸν ἔσπον ἐφωράθη τὸ ψεῦδος τῆς δύο γερόντων Ἑβραίων, ὅπου ἐκατηγορήσαν τὴν Σισάνναν· ἢ ὅτι οἱ μάρτυρες δὲν ἔκαμαν κάμμιαν συμφωνίαν, καὶ πρέπει νὰ σαθεῖμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κατὰ τῆς προσηγμῆς πανόνας φαίνονται ἀξιοπιστότεροι.

Τῆτον ὅλον ἀποτείνεται εἰς τὸ ἀξιοπίστον, ὅπως ἠμπορῶν νὰ ἔχου οἱ μάρτυρες ἐκεῖνοι, ὅπως διατείνονται ὅτι ἐστάθησαν ἀυτόπται τοῦ πράξεως, ὅπου μᾶς διηγῶνται.

Ἐκεῖνοι ὅμως, ὅπως διηγῶνται κάμμιαν πρᾶγμα καθὼς τὸ ἠκούσθη καὶ τὸ διηγῶνται ἄλλος, αὐτοὶ καθ' ἑαυτὰς εἰς τῆτον δὲν ἔχου κάμμιαν ἀξιοπίστον, ἀλλὰ τὸ ἀξιοπίστον τῆς δυνάμει ἀπὸ ἐκείνης, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ ἠκούσθη. Ὅμως καὶ εἰς τοῦτο πειραστότερος πίστεως ἀξίος εἶναι εἰς φρόνιμος, ὅπως δὲν ἀπατάται εὐκολὰ ἀπὸ ἄλλης, παρά εἰς ἀκολούπιστος καὶ δειψής, ὁ ὅποιος ἢ πιστεύει καθὼς τι χωρὶς διάκρισιν, ἢ εἶναι εὐκόλος νὰ ἐπλάβη εἰς πρᾶγμα ἀπὸ ἄλλου.

Ὡς τὸσον ὅπως καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοπίστον τῆς μαρτυρίαν, ὅπως διηγουῦνται κάμμιαν πρᾶγμα, ὅπου ὁ λόγος εἶναι περὶ πραγμάτων, ὅπως ἠμπορεῖ τις νὰ τὰ ἰδῆ, καὶ νὰ τὰ ἀληθοποιήσῃ μὲ τῆς ἰδίας τῆς αἰδήσεως, τῆτον εἶναι τὸ καλλίτερον μέσον· καὶ μάλιστα ὅπου συμφέρη πολλὰ νὰ ἰξούρη τινὰς τὴν ἀλήθειαν τῆς. Εἶναι πολλὰ παραδείγματα ὅτι πρᾶγματα, ὅπως ἐδιηγήθησαν ἀνθρώποι οἱ πλέον τίμιοι καὶ ἐμπειροί, ἀρέθησαν μ' ὅλον τῆτον (τίς ἰξούρη διὰ τί) ἢ τὴν λέως ψαύδῃ, ἢ πολλὰ μεταπεποιημένα. Ἀφίνα καὶ εἰπῶ ὅτι ἢ φυσικὴ βεβαιότης ὅπως εἶναι δυνατὸν καὶ τὴν ἀποκτήσωμεν, πρέπει πάντοτε νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὴν ἠθικῆν. Τῆτον κάμμου οἱ Φυσιολόγοι, καὶ μὲ εἰς τέτοιον ἔσπον ἢ Φυσικὴ Ἐπιστήμη ἔλαβε τὴν ἰδίαν ἐπίδοσιν εἰς τῆς τῆς δύο τελευταίας αἰῶνας.

Ὅ,τι λόγις παρατήρισιν, ἢ πείραν ἀναφέρων ἄλλοι, ἀγαπῶν πειρασότερον νὰ τὴν κάμνουν ἢ ὑπαρχῆς ἢ αὐτοὶ, παρὰ νὰ πισύσων εἰς λόγια ἄλλων· καὶ ἔχων μεγαλώτατον δίκαιον· ἐπειδὴ οἱ πλέον μεγάλοι καὶ περὶφημοὶ ἄνδρες, δέσονται πολλάκις ἡπατιμῶσι.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῆς Ἰσραήλ.

Τῆς Ἰσραήλ πρέπει νὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς συγγρόνας, καὶ μεταγενεστέρας· καὶ πάλιν τῆς συγγρόνας εἰς αὐτόπτας, καὶ εἰς ἐκείνας, ὅπῃ ἤκουσαν ἀπὸ ἄλλων τὰ παράγματα ὅπῃ ἰσορῶν.

Διὰ νὰ σαθρίσωμεν τὴν πίσιν, ὅπῃ πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὰς συγγρόνας Ἰσραήλ, οἱ ὅποιοι ἴδον μὲν τὰ ἰδιάτους μᾶτια τὰ παράγματα, ὅπῃ ἰσοροῦν, πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τοὺς κανόνας, ὅπῃ πρὸ ὀλίγου ἐκθέσωμεν διὰ τῆς αὐτόπτας μάρτυρας.

Ὅπῃ εἰς Ἰσραήλ σύγγρονος διηγῆται παράγματα, ὅπῃ δὲν ἴδῃ μὲν τὰ μᾶτια του, ἀλλὰ ἤκουσαν ἀπὸ ἄλλων, αὐτὸς ἢ ὀνομάζει τὸ παράδειγμα, ἀπὸ τὸ ὅπῃ τὸ ἤκουσε, καὶ τότε ἀναφέρει εἰς ἐκείνο τὸ ἀξιόπιστόν του· ἢ δὲν τὸ ὀνομάζει, ἀλλὰ ἀποτείνεται εἰς τὴν κοινὴν φήμην, καὶ εἰς τὴν πρῆπει νὰ κάμωμεν ἄλλην διαβολὴν· διὰ τὴν ὅπῃ ἢ διηγῆται παράγματα κοινὰ καὶ μεγάλα, ἢ ὅπῃ εἶναι μάρτυρες καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ ἢ διηγῆται, ὅπῃ δὲν ἀναρῆται ἀπὸ κανένα ἄλλον σύγγρονόν τε, εἶναι ἀξία πίστης, ὡς, αὐτὸ ὅπῃ εἶναι ἀπίθανον νὰ ταλμῆσῃ εἰς νὰ διαφημίση φάσμα εἰς συμβεβηκὸς κοινὸν καὶ ὅπῃ ἀκρῶν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἐλέγξῃ τινὰς φάσμα· ἢ διηγῆται παράγματα ἴδια καὶ προσωρινὰ, καὶ αὐτὸ εἰς αὐτὰ δὲν τὸν ἐλέγξῃ φάσμα, τὴν ὀλίγον συμβάλλει

εἰς

εἰς τὸ ἀξιόπιστόν τε· διὰ τὴν καὶ εἰς τὰς Ἰσραήλ τοῦ καιρῶμας ἀπαντήσων μὲν τὰ παράγματα ἴδια, ἢ τὴν λείως φάσμα ἢ πολλὰ μεταπεποιμένα· καὶ ὁ ὅμως τέτοια, ποῖος χᾶναι τὸν καιρόν τε νὰ τὰ ἐλέγξῃ ὡς φάσμα.

Ὅσον δὲ διὰ τὰς μεταγενεστέρας Ἰσραήλ, αὐτοὶ καὶ ἑαυτὰς βέβαια δὲν ἠμπορῶν νὰ ἔχων κανένα ἀξιόπιστον, ἀλλὰ ὅσον καὶ αὐτὸ ἔχων, τὸ χρεώσων ὅλον εἰς ἐκείνας, ἀπὸ τῆς ὅπῃ ἐπῆραν τὰ νοήματα, ὅπῃ ἰσορῶν, τὴν ἔσιν εἰς τὰς συγγρόνας Ἰσραήλ, ἢ εἰς τὰς παραδόσεις, ἢ εἰς τὰ μνημεῖα. Ὅσον ὅταν εἰς Ἰσραήλ μεταγενεστέρος ἀναφέρῃ κανένα συμβεβηκὸς σεσημασμένον ἀπὸ τῆς συγγρόνας, χᾶναι νὰ δείξῃ πόσον τὸ ἐπῆρον, αὐτὸς πρέπει μὲν καὶ δίκαιον νὰ νομίζεται ὑποπτος.

Ἐν γὰρ ὅμως εἰς τὰς Ἰσραήλ τὸσον τῆς συγγρόνας, ὅσον καὶ τὰς μεταγενεστέρας ἔξω ἀπὸ τὴν μάθησιν, ἀπὸ τὴν καλοκαγαθίαν, ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν, ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους, δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεως, πρέπει νὰ παρατηρῶμεν προσέτι καὶ τὸν σύλον (τὸ ὕφος), ὅπῃ μεταχειρίζονται εἰς τὴν διήγησίν τε· διὰ τὴν ὅπῃ ὁ σύλος εἶναι ἀπλῆς, σεμνός, καὶ ἔχει μόνον τὰς φυσικὰς χάριτας ἐκείνας, μὲν τὰς ὅπῃ ἀγαπᾷ νὰ συνοδύη καὶ ἢ ἀλήθεια, αὐτὸς πρέπει βέβαια νὰ δίδωμεν πειρασότεραν πίσιν, παρὰ ὅπῃ φαίνεται πειραστῶς ἐπιτετιδόμενος καὶ ἠμπορῆ νὰ δώσῃ ὑποψίαν, ὅτι ὁ Συγγραφεὺς ἀκολούθησε πειρασότερον τὴν φαντασίαν τε, παρὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐσπῆδασε πειρασότερον νὰ τέρψῃ, παρὰ νὰ εἶναι ἀληθής.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περί τῶν Μνημείων.

Μνημεῖα ἐν γένει εἶναι ὅλα τὰ δείγματα (σημεῖα), ὅπῃ μᾶς μένῃ τῶν παρωχημένων πραγμάτων καθὼς θελαμβότικα τόξα, ναοὶ, βασίλεια, πύργοι, γεφύεα, μαυσόλεια, ἐπιγραμματα, νομίματα, εἰκόνες, ἀνδραῖνες, πάπυροι, χάρται, μεμβράναι, καὶ τὰ παραπλήσια.

Τὰ μνημεῖα διαίρεται εἰς δύο κλάσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἢ μία πειλαμβάνει ἐκεῖνα, ὅπῃ δὲν ἔχουσι καμμίαν εὐδειξιν μήτε τῶ χρόνῳ, μήτε τῶ τόπῳ, μήτε τῆς αἰτίας, ὅθεν ἔλαβον τὴν ἀρχὴν καθὼς εἶνα γεφύεα, ἢ εἶνα θελαμβότικόν τόξον, ἢ εἶνα πύργος χωεῖς ἐπιγραφήν. Ἡ ἄλλη πειλαμβάνει ἐκεῖνα, ὅπῃ φέρην μαζίτης τῶ Ἰσραηλῆος ἔτις εἰπεῖν, καθὼς αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίματα, αἱ μεμβράναι, κτλ.

Τὰ μνημεῖα τῆς πρώτης κλάσεως δὲν σημαίνην τίποτες, ὅπῃ δὲν ἰξόρωμον, ἢ ἀπὸ τῶ Ἰσραηλῆος, ἢ ἀπὸ τῶν παράδοσιν τὸν χρόνον, τὸν τόπον, τὸ ὑποκείμενον, διὰ τὸ ὁποῖον ἔγιναν. Ὀλιγώτερον ὅμως πρέπει νὰ πισθῇ τινὰς εἰς τῶ ἀπλήρῳ παράδοσιν, παρα εἰς τῶ διήγησιν τῶ Ἰσραηλῆος, καὶ μάλιστα τῶ συγγρόνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ ἴδια μνημεῖα ἀποκτῖν πειροσοτέραν ἀξιοπιστίαν εἰς τὰς διηγήσεις τῆς.

Τῆς δευτέρας κλάσεως ἢ εἶναι σαφῆ καθ' ἑαυτὰ, καὶ δὲν εἶναι χρεία νὰ λάβην διασάφισιν ἀλλοθεν, ἢ εἶναι ἀσαφῆ, καθὼς ἀκολουθεῖ συχνάκις εἰς τὰς ἐπιγραφαί, εἰς τὰ νομίματα, εἰς τὰς ζωγραφίας, εἰς τὰς ἀνδραῖνας, καὶ εἰς τὰ παρόμοια ἢ δι' ὅ,τι δὲν εἶναι καλά παρασημεῖα, ἢ διὰ τὶ ἐφθάρησαν ἀπὸ τὸν καιρὸν, καὶ ἔχην καὶ αὐτὰ χρεία ἀπὸ τῶν παράδοσιν, ἢ ἀπὸ τῶ Ἰσραηλῆος.

Πρό-

Πρέπει νὰ παρατηρῶμεν καὶ εἰς αὐτὰ δύο πράγματα, τῶ ἀυθεντίαν, καὶ τῶ σημασίαν τῆς.

Πολλὰ παραδείγματα ἔχομεν, ὅτι αὐθροποὶ ἀπατεῶνες ἐπλασαν καὶ διεφθίμωσαν ὡς πράγματα παλαιὰ καὶ ἐπιγραφαί, καὶ νομίματα, καὶ ζωγραφίας, καὶ ἀγάλματα, καὶ χάρται, καὶ πάπυροι, καὶ μεμβράνας. Χρειάζεται λοιπὸν μεγάλη ἐπιτηδειότης, καὶ πολλὴ εἰδησις τῆς ἀρχαιότητος διὰ νὰ γνωεῖση τινὰς εἰς τὸ το μέρος τὸ ψεύδος, καὶ τῶ ἀπάτῃ.

Πολλὰ πάλιν ἐπιγραφαί καὶ νομίματα καὶ ἄλλα τέτοια, εἶναι πολλάκις δυσκολώτατα νὰ ἐξηγηθῶν καθὼς πρέπει ὅθεν διὰ νὰ ἐπιτύχη τινὰς καὶ εἰς τὸ το, χρειάζεται μὴ μεγάλη πολυμάθεια.

Αὐτὰ τὰ δύο εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς σωδῆς ἐκείνων, ὅπῃ οὐνομάζονται Ἀρχαιολόγοι, ἐπειδὴ καταγίνονται εἰς τὰς ἀρχαιολογίας, τῆς ὁποίας τῶ σήμερον μερικοὶ φιλόσοφοι ἀλαζόνες καὶ κῆφοι τῆς καταφρονῶν οἱ ἀληθινοὶ ὅμως τῆς τιμῆς καὶ τῆς σέβονται, ὡς αὐτὸ ὅπῃ εἰς αὐτὰς οφείλομεν τὰς πειροσοτέρας γνώσεις, ὅπῃ ἔχομεν εἰς τῶ Ἰσραηλῆος, εἰς τὰ ἔθιμα, εἰς τὰς νόμους, εἰς τὰς τέχνας, καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας τῶ ἀρχαίων ἐθνῶν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περί τῆς Παραδόσεως.

Η παράδοσις ὅπῃ δὲν ἀναφέρῃ πρᾶγμα μεγάλο, καὶ κοινόν, τὸ ὁποῖον ἔπαρεπε νῆ γνωεῖσθῃ κοινῶς ἀπὸ πολλὰς τὸν καιρὸν, ὅπου σιωβῆ, ἢμπορεῖ νὰ ἔχη πλήρη ἀξιοπιστίαν. Δὲν εἶναι ὅμως τοιαύτη καὶ ὅπῃ δὲν ἀναφέρῃ πρᾶγματα μικρὰ καὶ μερικὰ, τὰ ὁποῖα εὐκόλα ἀπερνῶν ἀπὸ στόμα εἰς στόμα, καὶ ἐπιτείνονται ἀπὸ ἡλικίαν εἰς ἡλικίαν, μ' ὅλον ὅπῃ εἶναι μετὰ τῶ ὀλότῃ ψόδῃ, ἢ πηπλοσμένα.

Κ 4

Ἄλ-

Ἄλλα καὶ εἰς τὰ μεγάλα γινόμενα, μόνον διὰ τὴν ἰσχυρὰν ὑπαρξίν τῶν γινόμενων ἢ ἢμπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ μία σαθερὰ παράδοσις, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τὰς διὰ τὴν βλέπομεν μὲ τὴν καθημερινῶν πείραν εἰς πόσας μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις ὑπόκειται εἴνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἀπερνώντας μόνον ἀπὸ εἴνα τόμα εἰς ἄλλο, εἰς ἕτερον ὅπῃ πολυτάκτις δὲν ἢμπορεῖ πλέον νὰ τὸ γνωρίσῃ τις.

Χωρὶς τῆτο εἰς τὰς παραδόσεις πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀκόμη καὶ τὴν ἀρχαιότητά τας, καὶ τὰ ἔθνη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν ἀρχὴν, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀπέρασαν εἰς ἡμᾶς.

Ὅσον νεώτερα, ἄλλο τόσο πειθαιωτέρα εἶναι ἡ παράδοσις· ἐπειδὴ ὀλιγωτέρας ἀλλοιώσεις ἔλαβον ἀπὸ τὸν καιρὸν. Ἐξ ἐναντίας ὅσον ὀλιγωτέρον εἶναι πειθαιωμένη, μάλιστα ὡς πρὸς τὰς περιστάσεις, τόσο παλαιότερα εἶναι· ἐπειδὴ ἀπερνώντας ἀπὸ ἡλικίας εἰς ἡλικίας, ἢμπορεῖ νὰ ἐβλάψῃ, ἢ νὰ παρεφθάρῃ.

Ἡ ἀρχαιότης ὅμως μιᾶς παραδόσεως δὲν πρέπει νὰ μετρηθῆται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἕως τὸν ἔδικόν μας καιρὸν, ἀλλὰ ἕως τὸν καιρὸν ὅπῃ ἀρχισε νὰ ἀναφέρεται ἀπὸ κανένα Συγγραφέα· διὰ τὴν εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ ἀναφέρεται, ὅπῃ αὐτὸς εἶναι ἀξιοπιστός· καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ μετὰ ταῦτα προσετέθησαν, ἢ ἀφηρέθησαν, ἢ μεταβάλλθησαν, δὲν πρέπει νὰ λογίζονται τίποτες· μάλιστα ἀνίστως ὁ Συγγραφεὺς ἀναφέρει κανένα μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τῆς, καὶ ἢμπορῆ νὰ χρησιμώσῃ εἰς πίστωσιν, καὶ ἀπόδειξιν τῆς παραδόσεως, καὶ τῆτο δὲν πρέπει νὰ ἀλογηθῆται, μάκαε καὶ ὡς μὴ σώζεται πλέον εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Πρέπει ὁμοίως νὰ παρατηρεῖται καὶ τὴν φύσιν τῶν ἔθνων καὶ δῆμων, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ παράδοσις, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἀπέρασεν εἰς ἡμᾶς. Διὰ τῆτο τὰς παραδόσεις τὰς ἀρχαιότερας ἀπὸ τὴν τέχνῃ τῶν γράφειν, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται μύθαι, δὲν τὰς πιστεύομεν τόσο, ἐπειδὴ ἐγεννήθησαν καὶ ἐξ-

ἐπαλλήθησαν μεταξὺ εἰς ἔθνη βάρβαρα καὶ ἀμαθῆ, καὶ εὐκολὰ νὰ θαυμάζων καθε πρᾶγμα καινοπορεπές καὶ ἀκατέληπτον εἰς αὐτὰ, καὶ νὰ τὸ ἐνδύοι με ὅλας τὰς ἀλλοιώσεις καὶ τερατώδεις περιστάσεις, ὅπῃ ἢ φαντασίαις ἐκθαμβωτικῆς τῆς ὑπὸ γόρβας. Καὶ ἐπειδὴ τὰ πλέον ἀρχαιότερα ὑπομνήματα ὄλων τῶν ἔθνων διεπορθμώθησαν ἀπὸ ἔθνη βάρβαρα, καὶ ἐσυνάθροισθησαν πολὺν καιρὸν μετὰ ταῦτα ἀπὸ Συγγραφῆς, διὰ τῆτο εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν τὴν πίστιν μόνον, ὅπῃ κινήσει εἰς τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἐξαιρώντας τὴν Ἰσορίαν τῶν ἔθνων τῶν Θεῶν, ἢ ὁποῖα, κοντὰ ὅπῃ εἶναι ἢ ἀρχαιότερα ἀπὸ τὰς Ἰσορίας, καὶ διὰ τῆτο πλησιέστερα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν πραγμάτων, ὅπῃ διηγείται, ἔχει ἀκόμη καὶ μίαν ἀξιοπιστίαν ἀνωτέραν ἀπὸ καθε ἄλλῃ, καὶ ἀναμφίβολον· ἐπειδὴ προῆλθεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Θεόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς αὐθεντίας τῶν Βιβλίων,
ἔ τῶν Μνημείων.

Εἶνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μέρη τῆς Κεϋτικῆς εἶναι καὶ τὸ νὰ διακρίνη τὰ βιβλία τὰ αὐθεντικά, τὰ γνήσια, τὰ αὐτόγραφα, ἀπὸ τὰ ψεύδη, ἢ νόθα, ἢ ἀπόκρυφα· καὶ νὰ γνωρίζῃ ἐκεῖνα, ὅτῃ εἶναι ἀναφῆ, ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅτῃ ἢ ἐκωλοβώθησαν μὲ ἀφαίρεσιν τινὸς τμήματος, ἢ ἐνεωτερίσθησαν μὲ προσθήκας, ἢ ἠλλοιώθησαν μὲ μεταποιήσεις.

Τοῦτο εἶναι μία γνώσις ἀφελιμωτάτη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κάμμίαν ἀξιοπιστίαν τὸ βιβλίον, ὅποταν δὲν εἶναι βέβαιον αὐ εἶναι τῆ Συγγραφέως ἐκείνης εἰς τὸν ὁποῖον ἀποπέμπεται· καὶ μυελα σφάλματα ἢμποροῦν νὰ ποροέλθω, ὅποταν ὑποθέτεται αὐθεντικὸν καὶ ἀναφῆς εἶνα βιβλίον ψεύδες, ἢ διεφθαρμένον.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡμεῖς ἰξόρομεν ἐκ μακρᾶς πείρας, ὅτι ποροτήτερα ἀπὸ τὴν εὐρεσιν τῆ τύπῃ, ἢ ὅποια ἠκολέθησε περὶ τὰ μέσα τῆ ΙΕ'. αἰῶνος, ἀπὸ βιβλία ἀπεδόθησαν εἰς ὀνόματα πλασὰ ἢ ἀπὸ ἀγνοίαν, ἢ ἀπὸ πονηρίαν· καὶ ἄπειροι ἠλλοιώσεις ἔγιναν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ αὐθεντικά βιβλία, ἀπὸ ἀμάρτηαν, ἢ κακίαν τῶν ἀντιγράφων.

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ διαγινώσκειν τὰ αὐθεντικά βιβλία καὶ ἀναφῆ, ἀπὸ τὰ ψεύδη, ἢ διεφθαρμένα, ποροματῶνται εἰς πλάτος Ἰωάννης ὁ Κλέρκ εἰς τὴν κεϋτικὴν Τέχνην· ὅθεν ἡμεῖς θέλομεν δὲχαρισθῆν νὰ κάμωμεν ἐδῶ μόνον μίαν παραμικρὰν σημείωσιν.

Πρῶτον λοιπὸν, αἰσῶς εἶνα βιβλίον εἰς τῆς παλαιότερης κώδικας, ἢ κοντὰ εἰς τῆς παλαιότερης Συγγραφεῖς φανῆ ἀποδομένον εἰς ἄλλαν, παρὰ εἰς ἐκεῖ-

νον, τῆ ὁποῖα ἐπιφέρει τὸ ὄνομα, ποροπτε νὰ νομίζηται ἄλλῃ Συγγραφέως· καὶ αἰσῶς ποροβαλλόμενον μὲ τῆς παλαιᾶς κώδικας, ἢ μὲ περικοπὰς ἀναφορομῆας ἀπὸ παλαιᾶς Συγγραφεῖς, εὐρεθῆ κολοβωμένον, ἢ ποροηλαγμένον, ἢ μὲ ποροθήκας, ποροπτε νὰ νομίζηται μεταποποιημένον καὶ νενοθευμένον.

Β'. Εἶνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον μῆτε ὁ ἴδιος Ποιητῆς εἰς ἄλλα συγγραμμάτα τε, μῆτε οἱ σύγχρονοι, ἢ οἱ πλησιέστεροι τῆ καιρῆ ἐκεῖνης Συγγραφεῖς τὸ ἀναφέρειν ποροθεῖνα, μάλιστα αἰσῶς βλέπωμεν εἰς αὐτῆς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔποροπε φυσικῶς νὰ τὸ ἀναφέρειν, ποροπτε νὰ νομίζηται ὑποπτον.

Γ'. Ὑποπτον ποροπτε νὰ εἶναι ὁμοῖως, καὶ ὅποταν ἀπαντῶμεν εἰς αὐτὸ δόξας καὶ διδασκαλίαν πῶντη ἐναντίας μὲ ἐκεῖνας, ὅτῃ ὁ ἴδιος Συγγραφεὺς εἰς ἄλλα κύελα συγγραμμάτα τε ποροσβόλει, χαεῖς νὰ δεῖξῃ ποροθεῖνα ὅτι ἠλλαξε γνώμην.

Δ'. Αἰσῶς εἰς εἶνα βιβλίον ἀναφῆρανται ποροσωπα, ἢ πόλεις, ἢ ἔθνη, ἢ συμβεβηκότα, ἢ ἀνθρώποις πορομαμάτων, ἢ ὅροι καινοί, ἢ λέξεις μεταγενέστεραι ἀπὸ τῆν ἡλικίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἠκμασεν ὁ Συγγραφεὺς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιγράφεται, τὸ βιβλίον αὐτὸ ποροπτε νὰ νομίζηται ψεύδες, ἢ τὴν ἀχίτον κεκαινοποιημένον.

Ε'. Τέτοιοι ποροπτε νὰ ὑπολαμβάνεται ὁμοῖως καὶ ὅταν τὸ ὕφος δὲν ὁμοιάζῃ μὲ ἐκεῖνο, ὅπου ὁ ἴδιος Συγγραφεὺς εἰς ἄλλα τε συγγραμμάτα μεταχειρίζεται, ἢ μὲ τὸν ἔοπον τῆ γραφῆς, ὅτῃ ἦτον εἰς γῆσιν εἰς τὸν καιρόν τε, καὶ ὅποταν ἀκόμη περὶ ἔχῃ γνώσεις, τῆς ὁποῖας ἐκεῖνος δὲν ἠμπορεῖσεν νὰ ἔχῃ, ἢ ἀνοσίαν ἀναξίας τῆ ὀνόματός τε.

Τῆτο ἄς εἶναι διὰ τὰ βιβλία ἐν γῆσει, καὶ τὰ γνώσεματα τῆς γνησιότητος, ἢ νοθείας τῆς, λαμβανόμενα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅτῃ εἰς αὐτὰ περὶέχονται.

ἠμπορεῖμεν ὁμως νὰ λάβωμεν γνώσεματα, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον γῆμα τῶν κώδικων καὶ τῶν χειρογράφων

διὰ τὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἀνάγκην τῆς
ἢ ἐπομένως τὸ ἀξιόπιστον, ὅπως ἴσχυον νὰ ἔχον διὰ
αὐτὸν τὸν τίτλον.

Ἐνας κώδικας λοιπὸν, ἢ εἴς τι δίπλωμα, ἢ ἐπιγρά-
φει εἴς τι πάπυρος, ἢ εἴς τι χαρτί, ἢ μία μεμβράνη
δὲν θέλει νομιθῆν ἐκείνης τοῦ καιρῆ, ὅπως φημίζεταί,
ὅπου τὴν ἢ αὐτὴ ἢ ὕλη, ἢ τὸ χῆμα τῆς χαρακτῆρων,
ἢ ἄλλη παρομοία ιδιότης ἐναντιώνεται, ἢ δὲν συμ-
φωνῆ μετ' ἐκεῖνο, ὅπως ἰξόρομεν ὅτι ἐμεταχειρίζοντο
κοινῶς εἰς ἐκείνης τῆς καιρῆς· ἢ ὅπου τὴν διαφωνῆ εἰς
ἄλλα γνήσια καὶ γνήσια χειρόγραφα τῆς ὑποκειμένης,
εἰς τὸ ὁποῖον ἀπονέμεται.

Ὅσον διὰ τῆς ἐπιγραφῆς, διὰ τὰ νομίσματα, καὶ
ἄλλα παρόμοια μνημεῖα, ὅ γινώσκοντες κανὼν τῆς νὰ τὰ
κρίνωμεν, εἶναι νὰ τὰ παραβάλλωμεν μετ' ὅμοια γνή-
σια, ἢ ἀνάλογα τῆς ἰδίας καιρῆς· τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ,
καθὼς κατὰ ὀλίγους εἴπαμεν, μεγαλωτάτῳ πολυμά-
θειαν, ἢ ὅπου δὲν προσκτᾶται, παρὰ μετ' ὀλίγους
πολλούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς Ἑρμηνευτικῆς Τέχνης, ἢ περὶ
Ἑρμηνείας τῆς Βιβλίων.

Ὅχι ὀλιγώτερον ἐπωφελεῖς ἢ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ ἡ
τέχνη τῆς Ἑρμηνείας, ὅπως ὀνομάζεται ἐκκλησιαστικὸν
Ἑρμηνεία, ἢ τέχνη Ἑρμηνευτική· ἐπειδὴ καὶ εἴς τι κατὰ
τὸν δὲν ἴσχυον νὰ λάβῃ τινὰς ἀπὸ τὰ βιβλία,
μάλιστα μεγάλα σφάλματα ἀπὸ ἀφελείας ἢ ἀπορίας
νὰ προέλθωσι ἀπὸ αὐτὰ, ὅπου τὴν δὲν ἰξόρη τινὰς
νὰ εὔρη τῆς ἀληθείης ἢ ἐννοίας τῆς.

Αὐτὴ ἡ τέχνη χρειάζεται πολλὰς βοηθείας ὁμοει-
κεῖς, τὰς ὁποίας θέλωμεν σημειώσῃ προτὶ τὴν νὰ δει-
ξωμεν τῆς κανόνων, κατὰ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ γίνεταί.

Πρῶτον λοιπὸν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἰξόρη μετ' ἐπι-
μέλειαν τῆς γλώσσης, εἰς τῆς ὁποίας εἶναι γεγραμ-
μένον τὸ ἀνά χεῖρας βιβλίον, νὰ γινώσκῃ τὴν δύνα-
μιν τῆς ὄρων, τὰς τροφὰς τῆς φράσεων, τὰς ιδιότητας,
τὰς ἀδείας, τὰς ιδιαιτησίας· καὶ νὰ ἔχῃ κάλλιστα λε-
ξικά, καὶ ἀείτους σχολιαστὰς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπου
ἴσχυον νὰ προκύβῃ κάμμία ἀμφιβολία.

Β'. Πρέπει νὰ ἔχῃ τὰς ἀείτους ἐκδόσεις, καὶ τοὺς
πλέον διορθωμένους καὶ ἀκρίβεις κώδικας τῆς ἰδίων
βιβλίων.

Γ'. Νὰ ἰξόρη τῆς ἡλικίας, ἢ τοὺς χρόνον, κα-
θὼς ἴσχυον τὴν παλαιότητα, τὴν ἰσχυρότητα, τὸ ἐπάγ-
γευμα, καὶ τὰς συνθηκὰς τῆς Συγγραφῆς, διὰ νὰ
ἴσχυον κάλλιστα νὰ χωρῆ εἰς τῆς ἐννοίας τῆς.

Δ'. Νὰ ἰξόρη τὰς χεῖρας, τὰ ἔθνη, τὰ συμ-
βεβηκότα τῆς ἔθνης, καὶ τὴν καιρῆ, εἰς τὸν ὁποῖον ἴ-
σχυον, καὶ μετ' ὁποῖον ἴσχυον νὰ ἔχῃ κάποιαν
ἀναφορὰν ὁ Συγγραφεύς.

Τεθρότων τῶν οἱ κανόνες, ὅπῃ πρέπει νὰ κρατῶ-
μεν εἰς τὴν ἑρμηνείαν, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι.

Α. Πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὴν φύσιν καὶ ἰδέαν τοῦ
συγγραμματος, αὐ εἶναι δηλαδὴ φιλοσοφικόν, ἢ ἴσο-
εικόν, ἢ ποιητικόν, ἢ ῥητορικόν, γελοῖον, ἢ απου-
δαῖον· αὐ ἐγράφη, ἢ ὠμιλήθη εἰς τὸ κοινόν, εἴθε
πρέπει νὰ βαδίζῃ τινὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ φύ-
λαξιν, ἢ ἀποτείνεται μερικῶς εἰς εἴνα τινὰ, καθὼς
συμβαίνει εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλων συνήθειαι ἐπισολὰς,
εἰς τὰς ὁποίας τὰ νοήματα καὶ φρονήματα τῶν γραφόν-
των ἐκφράζονται σαφέστερα. Ἄν ἐγράφη εἰς τόπον, ὅ-
πῃ ἐβασίλευον ἐλευθερία, ἢ εἰς τόπον ὅπῃ ἡ ἐλευ-
θερία τῶν γραφόντων ἦτον ἐμπροσθέν. Ἄν ἐγράφη ἐ-
κνοσίως, καὶ κατὰ τὰ φρονήματα τῶν γραφόντων, ἢ διὰ
προσαγωγῆς, καὶ κατὰ τὰ φρονήματα ἄλλων. Τέλος πάν-
των μετὰ δίκαιαν, καὶ ἀνυσιν, ἢ μετὰ βίαν. Ὅλαι αὗται
αἱ παρατηρήσεις ἢμπορῶν νὰ βοηθήσῃν πολλὰ εἰς τὸ
νὰ καταλάβῃ τινὰς τὸν ἀληθῆ νοῦν τῶν Συγγραφέων.

Β'. Ἐν γένει ὅμως τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις εἰς
Συγγραφέως πρέπει νὰ τὰς ἐκλαμβάνῃ εἰς τὴν ἰ-
δίαν καὶ φυσικὴν τῆς σημασίαν, ὅπῃ δὲ ἔχῃ λό-
γον ἀπορροῦντα νὰ τὰς ἐκλάβῃ εἰς ἄλλαν εἴδησιν.

Γ'. Διὰ νὰ εὐγάλη τινὰς τὴν εἴδησιν μιᾶς ἑρμη-
νείας (φράσεως), πρέπει νὰ ἐξετάζῃ προσεκτικῶς
ἄλλω τὴν ὑφῆ τῶν ὄλων.

Δ'. Τὰ ἀμφίβολα, ἢ ἀσαφῆ χωρία πρέπει νὰ τὰ
παραβάλλῃ μετὰ ἄλλα χωρία ἀνάλογα τοῦ ἰδίου Συγ-
γραφέως, ἢ καὶ ἄλλων, εἰς τὰ ὁποία ἡ εἴδησι φαίνε-
ται καθαρῶτερα.

Ε'. Ἀπὸ τὰς διαφόρας εἴδησι, ὅπῃ ἢμπορῶν νὰ
δοθῶν εἰς μίαν φράσιν, πρέπει νὰ ἐκλέγῃται ἐκεί-
νη, ὅπῃ εἶναι πλέον σύμφωνος μετὰ τὸν χαρακτῆρα,
μετὰ τὴν φύσιν, καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν συγγραμματος, καὶ
μετὰ τὰ γνωστὰ φρονήματα τῶν Συγγραφέων.

Ϛ'. Ἀνίσως εἴνα χωρίον ἀμφίβολον, ἢ σκοτεινόν
τὸ ἐξηγήσαν ἄλλοι, εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ προτιμᾶται
ἢ

ἢ ἐξηγήσεις ἐκείνων, ὅπου ἐξηγήσαν ἢ μαθηταί,
ἢ φίλοι, ἢ σύγχρονοι τῶν Συγγραφέων, καὶ φαίνονται
ὅτι ἐσώθησαν περὶ τὸν τὴν γλῶσσαν, καὶ τὸν σύ-
λον τῶν Συγγραφέων, καὶ ὅτι εἶναι εἰδήμονες τῆς ἕλης,
περὶ ἧς ὁ λόγος.

Ζ'. Ἡ εὐγνωμοσύνη ἀπαιτεῖ ἀπὸ κάθε τιμημένου
ἀνθρώπου, ὡς αἱ λέξεις τῶν Συγγραφέων νὰ ἐκλαμ-
βάνονται πάντοτε εἰς τὴν καλύτεραν εἴδησιν, ὅπου
εἶναι δυνατὸν, καὶ νὰ μὴ τὰς προσάπτῃν νοήματα καὶ
φρονήματα ἀφῆ, ὅπῃ ἀπὸ τὰς λέξεις τῶν δὲ φαί-
νονται καθαρῶς τόσον, ὅπῃ νὰ μὴ ἢμπορῇ νὰ συμ-
περάσῃ τινὰς ἄλλως· καὶ προσέτι νὰ μὴν διασρέφον-
ται, ἢ ἀλλάζονται, ἢ μεταποιῶνται κατ' εἴδησιν ἑδ-
πον, μήτε νὰ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν σωφρονίαν, καὶ νὰ
διασρέφονται εἰς εἴδησι ἀνοικεῖας· τέχνη, τὴν ὁποίαν
τὴν μεταχειρίζονται μερικαῖς φοραῖς οἱ κακοήθεις,
αἰχρὸς καὶ πανάλη τῆς Φιλολογίας, καὶ τῆς Φιλοσοφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς Μεθόδου τῆς ἀσπιδάσειμ.

Οσοι καὶ ἀν κοπιᾶσιν τινὰς, δεῦν θέλει φθάσει πότε τὰ ἀποκτήσῃ ἀληθεῖς καὶ ἀκρίβεις γνώσεις, ὅπου δεῦν ἰξόρη νὰ μεταχειριθῇ εἰς τὴν ἀσπιδάσειμ τὴν προσήκουσαν μέθοδον.

Λοιπὸν πρῶτον ἀπαιτεῖται εἰς τὴν μία εὐσοχος καὶ φρόνιμος διαίρεσις. Ὁ νῆσμας καθ' ἑαυτὸν εἶναι πολλὰ εἰσὸς καὶ πλεωρισμὸς, καὶ δεῦν ἠμπορεῖ νὰ περιλάβῃ πολλὰ πράγματα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν. Ὁ δεῦν μίαν μόνον ἀσπιδάσειμ καθ' ἑαυτὴν πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα, καὶ εἰς αὐτὴν μόνον, ἢ εἰς ἐκείνας, ὅπου ἔχουμ ἀμεσον δεσμὸν με' αὐτὴν νὰ προσηλωθῶμεν πᾶς ἐναχολήσεως διὰ τὴν ἐκείνος, ὅπου μεταχειρίζεται εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν πράγματα πολλὰ, καὶ ἐναντῖα εἴνα με' τὸ ἄλλο, ἀντὶ νὰ λάβῃ ἀκρίβεις γνώσεις, θέλει ἀποκτήσῃ εἴνα φύραμα ἀτακτον συγκεχυμένων ἰδεῶν, χειρότερον καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσπιδάσειμ.

Β'. Πρὸ τῆς νὰ ἐπιχειριθῇ τὴν ἀσπιδάσειμ μίας τῆς χυνης ὅποιασδήποτε, ἢ ἐπιστήμης, πρέπει νὰ εφοδιαθῇ με' τὰς γνώσεις, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ ἐκείνην. Ὁποῖος ἠθέλην νὰ ἐναχοληθῇ εἰς τὴν Ἀλγεβραν πρὸ τῆς νὰ ἰξόρη Ἀριθμητικῶν, ἢ εἰς τὴν Φυσικὴν χωεῖς νὰ ἔχη ἰδέαν ἀπὸ Γεωμετρίας, ἢ εἰς τὴν Χειρουργίαν καὶ τὴν Ἰατρικὴν, χωεῖς τὴν Ἀνατομίαν, ἢ εἰς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινὸν Δικαίωμα, χωεῖς νὰ ἰξόρη τὸ φυσικὸν, ἢ εἰς ἄλλου ὅποιασδήποτε Ἐπιστήμην, χωεῖς νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τῆς συλλογίζεσθαι, ὅπου εἶναι τὸ κλειδί, καὶ τὸ θεμέλιον ὅλων, αὐτὸς ἄσ μὴ ἐλπίζῃ ποτὲ κάμμίαν προκοπὴν ἀπὸ αὐτὰ.

Γ'. Χρειαζέται μίαν ἀδιάκοπον προσοχὴν, καὶ ἐπομέ-

μὴως ἀπομάκρυνσιν κάθε περιστάσειμ (1)· διὰ τὴν ὅποιος θεωρεῖ τὰ πράγματα εἰς ἐπιπολῆς, καὶ με' βίαν, ἢ με' νῆν περιστάσειμ εἰς ἄλλες σοχασμῆς, δεῦν ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ, παρά ἐπιπόλαιον, καὶ ἀμυδρὰ γνώσιν, ἢ ὅποια ἐντὸς ὀλίγου διαλύεται καὶ ἀφανίζεται.

Δ'. Εἰς κάθε πράγμα πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν εἰς ἀρχῆς ὁδηγοὺς τῆς καλλιτέρας Συγγραφῆς· διὰ τὴν ὅποιος ἀντλήσει καὶ γεμιθῇ ἀπὸ ἀξιώματα φθιδῆ, ἀπὸ Συγγραφῆς ἀμαθεῖς, καὶ ὄχι τὸσον ἀκρίβεις, ἢ ἰδέας συγκεχυμένας ἀπὸ Συγγραφῆς σκοτεινῆς καὶ ἀσάκτους, με' δυσκολίαν θέλει ἠμπορέσει νὰ ἀπαλλάξῃ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὰ σφάλματά τῆ, καὶ νὰ βάλλῃ τὰς ἰδέας τῆ εἰς τὴν πρέπουσαν τάξει.

Ε'. Εἰς τὴν προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγγραμμάτων τῆ ἄλλων πρέπει νὰ ἐνάσῃ τινὰς καὶ τὰς ἐδικὰς τῆ μελέτας, ἐφαρμόζοντας τὰ γενικὰ προβλήματα ἐκείνων, εἰς περὶ ἀσπιδάσειμ μερικωτέρας, ἢ τὰ με-

(1) Οἱ αἰδητοὶ ἀφηνεῖα μεταβολῆ ἠμπορεῖ νὰ περιτάσει τὴν προσοχὴν. Ἐν σκάτει, καὶ σιωπῇ ἀρκεῖ νὰ μᾶς παράσῃ ὀλίγον φῶς, ἢ παραμικρὸς ὄρουβος· ἐν φωτὶ λαμπρῶ, καὶ ὄρουβῶ μεγάλῳ ἀρκεῖ ἢ παύσις τῆσαν νὰ μᾶς περιτάσει. Ἐκείνο ὅμως ὅπου συνεργεῖ περισσότερο εἰς τὴν πῆσον, εἶναι ἐκείνο ὅπου ἰνομάσαμεν μνήμην παρατηρητικὴν. (Τμήμ. Α'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'. Σελ. 29.) Συμβαίνει ποτὴ καὶ ὅπου ὅσον πασχίζομεν νὰ ἀποβάλωμεν κάποιαν ἰδέαν, ὅπου περὶ τῆσαν πᾶς μελέτας μᾶς, με' τὸσον περισσότερο πῆσιμα νὰ ἐπαρχάνται εἰς τὸν νῆν μᾶς. Εἰς πᾶς ποιῆσας περιτάσεις πρέπει, λέγει ὁ Ἀββᾶ Κονδυλιάκ (Τεχν. τῆ νοῖν. Μέρ. 2. Κεφ. 3.), νὰ καλοῦμεν εἰς βοήθειαν ὅλας τὰς δυνάμεις μᾶς, νὰ κοιτίζομεν ἀσκαρδαμυκτὶ τὸ ἀντικείμενον, ὅπου ἔχομεν νὰ ἀσπιδάσειμ, νὰ φηλαφῶμεν ὀλόγουρα πᾶς ὅλα τῆ, νὰ ἐπαναλαμβάνομεν μεγαλοφῶνως ὅλα ἐκείνα, ὅπου εἰς αὐτὸ παρατηροῦμεν, νὰ διεγείρωμεν πᾶς προσβολὰς, ὅπου εἰς ἡμᾶς ἄλλοτε ἔκαμαν πᾶς κελσις, ὅπου περὶ αὐτῆς ἔκαμαμεν· νὰ ἀπρμακρῶμεν ἄλλου πᾶς αἰδητὰ πράγματα, ὅπου ἔχην κάποιαν ἀναφορὰν με' πᾶς ἰδέας, ὅπου μᾶς περιτάσῃ, κτ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ.

Δύο είναι αἱ γενικαὶ πηγαὶ τῶν σφαλμάτων μας· τὸ μὴ κάμνωμεν χρῆσιν, καὶ τὸ μὴ κάμνωμεν κακῶς χρῆσιν τῷ λόγῳ.

Ὁ δὲ κάμνει τινὰς χρῆσιν τοῦ λόγου, ὅπῃ κείνη τὰ πράγματα χωρὶς τὰ γνωρίζη καθόλου· καὶ κάμνει κακῶς χρῆσιν ὅπῃ κείνη περὶ αὐτῶν, χωρὶς τὰ γνωρίζη ἀκριτῶς, τοῦτ' ἔστι χωρὶς τὰ ἐξετάσῃ τὰς ἀρχάς, καὶ χωρὶς τὰ θεωρήσῃ τὰς συνεπείας, ὅπῃ κανονικῶς ἀπὸ αὐτὰς ἔπονται.

Τόσον τῆς μιᾶς, ὅσον καὶ τῆς ἄλλης πηγῆς τῶν σφαλμάτων μας, θέλομεν ἐκθέσει ἐδῶ συντόμως τὰς διαφορὰς αἰτίας, διὰ τὰ ἢμπορῆ τινὰς ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰ ἀποφεύγειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν σφαλμάτων, ὅπου γερῶνται ἀπὸ τὸ μὴ κάμνωμεν χρῆσιν τοῦ λόγου.

Τῶν πολλῶν σφαλμάτων, ὅπου προέρχονται ἀπὸ τὸ μὴ κάμνωμεν χρῆσιν τῷ λόγῳ τὸ πρῶτον, καὶ καθ' αὐτὸ ἴσως αἴτιον εἶναι αἱ προλήψεις, ὅπου ἔχομεν ἐκ νεότητος.

Κανένας δὲν ἢμπορεῖ τὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὰς, εἰς τὰς οποῖας δύο πράγματα μάλιστα συντρέχουν, ἡ ἀτέλεια τοῦ λογικοῦ εἰς τὴν πρῶτην ἡλικίαν τῆς ἀνθρώπου, καὶ ἡ κακὴ ἀγωγή.

Ἐῶς

Ἐῶς εἰς εἷς καιρὸν ἡ ψυχὴ ἀφίεται σχεδὸν ὅλως δι' ὅλη μόνον εἰς τὰ αἰσθήματα, καὶ δεῦν κάμνει ἄλλο ἀπὸ τὸ μὴ συνάγει συνεχόμεναις ἀπὸ κάθε μέρος εἰσβολὰς καὶ ιδέας, ὡς ὅλην τῶν γνώσεών τις. Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ὁμοιάζει τρόπον τινα μὲν εἷς, ὁ ὁποῖος θέλωντας τὰ συστήσῃ ταμιεῖον τῆς φυσικῆς ἰσοσταθίας, ἀρχίζει τὰ συνάγει φύρδον καὶ μίγδον κάθε εἶδος τῶν φυσικῶν προϊόντων, χωρὶς τὰ κάμνη διὰ τὴν ὄραν κάμνιαν διάταξιν.

Κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἀναφύεται ἡ σκέψις, καὶ ἀρχίζει τὰ δίδῃ κάποια τάξιν εἰς αὐτὸ τὸ φάσμα τῶν εἰσοχῶν καὶ ιδεῶν· ἀλλὰ μὴν ὄντας ἀκόμη συνηθισμένη τὰ ἐξετάζει κατὰ τὰ πράγματα εἰς κάθε περὶ-στασιν, καὶ τὰ γνωρίζη κατὰ τὰς ὁμοιότητες, καὶ διαφορὰς, καὶ βεβαιωμένη πολλὰ καὶ ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἢ ἀπὸ τὴν φυσικὴν βίαν τοῦ τὰ ἀποφασίσῃ κατὰ πρῶτην ἐπιθεώρησιν, εὐνοεῖ πολλὰ πράγματα, ὅπῃ ἔσπευτε τὰ εἶναι κεχωρισμένα, καὶ χωρίζει πολλὰ, ὅπῃ ἔσπευτε τὰ εἶναι συνημμένα· καὶ ἔτι κάμνει πολλὰς κλίσεις ψευδεῖς, αἱ ὅποια ἐπαναλαμβανόμεναι πολλὰ καὶ, γίνονται τέλος πάντων ἕξις· καὶ ὅσον περὶ εὐσέπρον συνηθίσῃ τινὰς εἰς αὐτὰς, τὸσον ἀληθέστεραι φαίνονται· ἔως ἔ ἀληθμονόωντας πλέον τὴν ἀρχικῆς, καὶ δεισικωντάς τας ἐν ἑαυτῷ πεπαλαιωμένης, κατὰ τὰ εἰς τὸ μὴ τὰς νομίζῃ ὑπαγορεύματα αὐτῆς τῆς φύσεως.

Αὐτὰς τὰς ψευδεῖς κλίσεις τὰς αὐξάνει, δεῦν ἰξούρω πόσον, ἡ κακὴ ἀγωγή· διὰ τὴν ἡμεῖς εἰς τὴν πρῶτην ἡλικίαν μας εἶμεθα ὅλως δι' ὅλη ἀφειμένοι, διὰ τὰ εἰπῶ ἔτι, εἰς τὰς φοβούς, εἰς τὰς δουλοφύας, εἰς τὴν συλλογιστικὴν τῶν ὀμηλικῶν παιδῶν, ἐν λόγῳ εἰς ὑποκείμενα προληπτικὰ, ἢ ἀμαθῆ, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐμπνέου ὅλως τὰς προλήψεις τας, καὶ αὐξάνου ἐπ' ἀπειρον τὰς ἐδικὰς μας.

Ἡ ὑπόθεσις, παραδείγματος χάριν, ὅτι αἱ ὀσμαι, οἱ χυμοὶ, οἱ ἦχοι, τὰ χρώματα, ἡ θερμότης, ἡ ψυ-

χρότις ὑφίστανται εἰς τὰ σώματα τοιαῦτα, καθὼς τὰ αἰθανόμεθα, εἶναι μία ἀπὸ πέντε πράξεις καὶ πλέον σιωπῆς προλήψεις τῆς νεότητος, ἢ συμπάθεια, ἢ ἀντιπάθεια, ἢ ἄλλαι παρόμοιαι ποιότητες, ὅπου ἐδόξαζον οἱ Περιπατητικοὶ εἰς τὰ ἄψυχα σώματα, καὶ ὑποθέτουν ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ ἀγγελαῖοι, ἐντεῦθεν ἔχουσι ὁμοίως τὴν ἀρχαίαν. Ἡ φαντασία μιᾶς εἰς μαρμαίνης ἀμετακινήτου, ἀπὸ τῆς ὁποίας κρέμονται ὅλα τὰ πράγματα, μιᾶς δὲμενῆς, ἢ ἐχθρᾶς τύχης, ἢ ὅποια διοικεῖ τὰ δὴτυχή, ἢ δυσυχῆ συμβεβηκότα μας, ὅπῃ ἐπρέσβουον Αἰρέσεις ὀλόκληροι Φιλοσόφων, καὶ δοξάζον καὶ τῆς σήμερον οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι, παρέρχεται ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀρχῆς. Ἡ ὑπαρξίς τῆς Τελώνων (ἐναερίων δαιμόνων), καὶ τῆς φασμάτων, τῆς καλῶν, ἢ κακῶν ἐπιρροῶν τῆς πλανητῆς, ἢ τῆς ἀστέρων, αἱ διάφοροι ἀποκρυφοὶ δυνάμεις εἰς τὰ φυτὰ, καὶ ὄρυκτα, ὅλα πηγάζον ἀπὸ τῆς ἰδίας πηγῆς. Ἀπὸ τούτου προέρχονται ὁμοίως αἱ ὑποθέσεις τῆς κλίσεως, τῆς φυσικῶν ῥοπῶν, τῆς φυσικῶν ἀξιομάτων, τῆς προνοίας, τῆς προαιδέσεως, τὰ ὅποια ὅλα εἶναι πράγματα, ὅπῃ ὑποθέτονται εἰς ἡμᾶς ὡς προερχόμενα ἀπὸ μίαν ἀγνώριστον ἀρχὴν διάφορον ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ ὅποια ἐνεργεῖ εἰς ἡμᾶς. Ἀπὸ αὐτοῦ προήλθαν τὰ τόσα ψευδῆ ἀξιώματα περὶ τὸ δίκαιον ἢ ἀδίκον, τίμιον ἢ ἀτιμον, περὶ τὰς πηγὰς τῆς τιμῆς, ἢ ἀτιμίας, περὶ τὰς προνομίας τῆς δὴγενείας, καὶ τῆς πλοῦτα, περὶ τὸ δικαίωμα τῆς πλεοναξίας, ἢ ἀρπαγῆς, περὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδικήσεως, καὶ τόσα ἄλλα, τὰ ὅποια ἀναξέτην εἰς τὸν βίον τὴν ἠθικῶν κοντὰ εἰς τὰς περιαισθητέρας ἀνθρώπου. Ἀπὸ αὐτοῦ τέλος πάντων προήλθαν ἀπειροὶ ἀνοηταὶ τεργύρω εἰς τὰς αἰτίας τῆς φυσικῶν αποτελεσμάτων, καὶ μυριάδες ἀξιώματα ψευδῆ τόσον διὰ τὸν νοητὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον, ὅσον καὶ διὰ τὸν φυσικόν.

Λοιπὸν ὅλαι αἱ ψευδεῖς κλίσεις, ὅπῃ κάμνομεν εἰς τὰ εἰρημνία πράγματα, προέρχονται φανερά ἀπὸ τῆ

νά

νά μὴ κάμνομεν χρῆσιν τοῦ λόγου, τοῦτ' ἐστὶν ἀπὸ τὸ νὰ κείνομεν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἔθρον τινὰ μηχανικῶς, χωρὶς νὰ ὑπάγωμεν τὰ πράγματα εἰς ἐξέτασιν.

Καὶ ἐπειδὴ ὅλοι σιωπῆζομεν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἤττον νὰ κάμνομεν τοιαύτας μηχανικὰς κλίσεις, καὶ ὅσον εἶναι παλαιότεραι, καὶ ὀλιγώτερον γνωσταὶ αἱ ἀρχαίων, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τῆς δὴθύτητάς, ὅποιος εἶναι θεοδότης τῆς ἀληθείας, πρέπει νὰ θάρρη πολλὰ ὀλίγον εἰς τὰς τοιαύτας ἐκτικὰς, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, ἀρχαῖς, καὶ νὰ τὰς ἐξετάζῃ ἀπαρασιπῆτως παρὸ τῆς νὰ ἐπιστηριχθῇ εἰς αὐτάς. Ὁ λόγος ὅτι „ἐγὼ ἔτσι πάντοτε ἐσοχάδιον, „ἐγὼ πάντοτε τέτοιον ἀξίωμα εἶχον“ ἀντὶ νὰ εἶναι εἷνα θεμέλιον διὰ νὰ νομίζωμεν ἀληθινὴν τὴν κλίσιν μας, πρέπει νὰ εἶναι μάλιστα αἰτία διὰ νὰ ἀμφιβάλλωμεν γενικῶς εἰς κάθε κλίσιν, καὶ ἐπομένως νὰ τῆς βάνωμεν εἰς ἔρευνα ἀσθηρῶν (1).

Τὸ δεύτερον πρῶγμα, ὅπῃ μᾶς ἀφαιρεῖ τὸ νὰ κάμνομεν χρῆσιν τοῦ λόγου εἶναι ἡ πρόληψις τῆς αὐθεντίας.

Οἱ Πυθαγορικοὶ ἐσιωπῆζον νὰ σέβωνται πέντε ἀποφάσεις τῆς Διδασκαλίας τῆς τῶσον, ὅπῃ ὅ,τι λογῆς ἀμφιβολία, ἢ ἐναντιότης ἠθελεν ἀνακύψῃ, με εἷνα αὐτὸς ἔφα (αὐτὸς εἶπε), εἰθὺς διελύετο.

Τὸ ἴδιον ἀξίωμα εἶχαν καὶ οἱ Περιπατητικοί, ἀφ' ἑ

τε

(1) Ὅσον τινὰς προχωρεῖ εἰς τὴν ἠλικίαν, τόσο δυσκολότερον εἶναι νὰ ἀπαλαχθῇ ἀπὸ πέντε ἀπολήψεις. Διὰ τούτου εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπιχειρηθῇ τινὰς ἐν καιρῷ μίαν ποιούτην ἐξέτασιν. Ἐπὶ τὴν οἱ ἀνθρώποι, λέγει ὁ Μαλεμβράγγιος, (Ἐξέτασ. τῆς ἀληθ. Βιβλ. Β'. Μέρ. Β'. Κεφ. Α'.) ὅσοι περισσότερον γηράσκον, τόσο περισσότερον σαθερόνονται εἰς τὰ σφάλματα τῆς, τὸ ὅποιον προέρχεται μέρος μετ' ἀπὸ τῶσον, μέρος δὲ ἀπὸ τῶσον ἐξὶν τὸ κατωφύγειν πάντοτε εἰς πέντε ἀπαξ παρανομιὰς ἀρχαῖς.

τὰ συγγραμματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῆς Ἀράβων. Ὁ Ἀβηρρόης μάλιστα ἀπὸ αὐτῆς τόσο σέβας εἶχε πρὸς τὸν Ἀριστοτέλιν, ὅπῃ τὴν διδασκαλίαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνέμαζε πλήρη ἀλήθειαν· καὶ τὰ ὄρα τῆς νοῦς ἐκείνης, τὰ ἐσοχάζοντο ὄρα τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας. (Μαλεμβραγχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'.) Διὰ τοῦτο οἱ Φιλόσοφοι τοσούτους αἰῶνας ἐπιδεδομένοι ἔλας δι' ὅλου παντοῦ, ὄχι εἰς τὸ νὰ ἐξετάσωσι ποῖα ἦτον ἡ φύσις τῆς πραγμάτων, ἀλλὰ ποῖα ἦτον ἡ γνώμη τῆς Ἀριστοτέλους, καὶ πῶς ἠμποροῦσαν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς λέξεις τῆς, δὲν ἐπροχώρησαν ποτὲ μίτε εἰς βῆμα εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἦτον πάντοτε προσκολλημένοι εἰς τὰ παλαιὰ σφάλματα.

Ὡς τόσο πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς μεγάλων ὑποκειμένων πρέπει νὰ κάμωμεν δύο διαστολάς· πρῶτον ὁ λόγος γίνεται ἢ διὰ πράγματα ὑπερφυσικά, ἢ φυσικά. Δεύτερον γίνεται ἢ διὰ πράγματα γεγονότα, ἢ διὰ πράγματα συλλογισμῶν.

Εἰς τὰ ὑπερφυσικά πράγματα, ὅσα μᾶς ἀπεκαλύφθησαν παρὰ Θεῶν πρὸς τῆς Θρησκείας, ἢ τῆς Ἡθικῆς, εἴτε ἔγραφα ἢ θελῶν εἶναι εἰς τὰς Ἱερὰς Βίβλους, εἴτε παραδεδομένα παρὰ τῆς Ἀποστόλων, καὶ τῆς διαδόχων τους, ἢ διατεταγμένα ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ τὰ νομίζωμεν βεβαιότατα καὶ ἀληθέστατα, ὡς αὐτὰ ὅπῃ ἐρεῖδονται εἰς τὸ ἀσφαλτον τῆς Θεῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς εἰς τὰς Ἱερὰς Βίβλους ἠθέλησε νὰ μᾶς διδάξῃ τὰς ἀληθείας, ὅπῃ ἀνῆκουν εἰς τὴν Θρησκείαν, καὶ Ἡθικῶν, καὶ ὄχι ἐκείνας, ὅπῃ ἀνῆκουν εἰς τὰ φυσικά, τὰς ὁποίας μάλιστα τὰς ἀφῆσεν εἰς τὰς ἐδικὰς μᾶς κείσβις καὶ φιλονεικίας, καθὼς μᾶς βεβαιώνει ὁ Ἐκκλησιαστικὸς (Κεφ. Γ'), δὲν κάμνει καλά ὁποῖος καταφύγει εἰς τὰς Ἱερὰς Βίβλους, διὰ νὰ διαφορτώσῃ τὰς πρὸς τῆς φυσικῶν δόξας τῆς, καθὼς ἔκαμναν (καὶ κάμνου ὅλον εἶνα) οἱ ἀντιλήπτορες τῆς ἀκινήσεως τῆς Γῆς.

Εἰς

Εἰς τὰ φυσικά πράγματα, ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ ἐπιπραγμάτων γεγονότων, πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν εἰς τὸ ἀξιοπίστον τῆς καθουδός, τὴν πῆξιν ἐκείνῳ, ὅπου κατὰ τοὺς ἐκτεθέντας κανόνας (Τμημ. Β'. Κεφ. Β'. Α' ῥθρ. Α'.) φαίνεται, ὅτι εἶναι ἀξίον.

Ὅποταν ὅμως ὁ λόγος εἶναι περὶ διανοημάτων, δὲν πρέπει νὰ ἐπιπρατῇ τὸ ἀξιοπίστον τῆς ὀνομάτων, ἀλλὰ ἡ διύαμις τῆς λόγων (1).

Μία μόνη περίστασις εἶναι, εἰς τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ τὸ ἀξιοπίστον τῆς προσώπων νὰ μὴ ἀλογῆται καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς διανοημάτων, τῆς ἔστιν ὅποταν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐξετάσωμεν μοναχοίμας, ἢ διὰ τὶ δὲν ἔχομεν καιρὸν, ἢ διὰ τὶ μᾶς λείπουν αἱ ἀναγκαῖαι εἰς τῆς γνώσεις.

Εἰς μίαν ἀρριθροβήτισιν, ἡ ὁποία ἔδωκεν ὕλην διεξοδικῶν συγγραφῶν, εἶνας ὅπῃ δὲν ἔχει δίκαιαν νὰ ἐναχοληθῇ μόνος του, διὰ νὰ κάμν τὴν κείσβιν, ἠμ-
πο-

(1) Ἐκδέται ἀριστὰ (Ἐξιστ. τῆς ἀληθ. Β'. Μέρ. Β'. Κεφ. Δ'.) ὁ Μαλεμβραγχιος πρὸς ἀφόρους αἰτίας, ὅπῃ πρὸς ὁποίας οἱ ἀνθρώποι ἀφίνονται ἐπὶ εὐκολα εἰς τὸ ἀξιοπίστον τῆς ἀληθῶν, ἀκόμι καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς διανοημάτων, τῆς ὁποίων δέλομεν σημαῖσαι ἐπιπῶδα πρὸς κυριωτέρας, αἱ ὁποίας εἶναι Α'. ἡ φυσικὴ νοθεῖα, ἡ ὁποία κάμνει πρὸς ἀνθρώπου νὰ ἀποσρέφονται πρὸν κόπον τοῦ μελετᾶν ἀφ' ἑαυτῆς. Β'. ἡ ἀνεπιτηδεύσις, ὅπου ἔχουν πολλοὶ εἰς τὸ μελετᾶν, ἡ ὁποία πορεύεται ἀπὸ ἐκείσβιν γνώσεων, ἢ ἀσκήσεως. Γ'. ἡ εὐκολοσ παραδοχὴ τῆς ἀλλοθῶν γνώμων, μάλιστα ὅποσων ἠδύνωσι πρὸς πᾶσθιμας. Δ'. τὸ τυφλὸν σέβας, ὅπῃ ἔχουν τινὲς εἰς Συγγραφῆς, μὲ πρὸς ὁποίους ἔχουν κανένα δεσμόν συγγενείας, ἢ φιλίας, ἢ διδασκαλίας, ἢ πατρίδος. Ε'. ἡ τυφλὴ ὑπόληψις, ὅπῃ ἔχουν ἄλλοι τινὲς, ὅπῃ πρὸς παλαιῶν, καὶ ἡ πεποῖθισις ὅτι ἐκείνοι ἦτον πολὺ σοφώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς πρὸς πωρῶν. Σ'. ἡ τυφλὴ ἐκδείασις, ὅπῃ ἔχουν ἄλλοι πάλιν εἰς ὅλα ἐκείνα, ὅπῃ ἔρχονται μακρόθεν, καὶ ἡ μανία πρὸς ἀκολουθεῖν πρὸς ἀποθῆνις ῥόπυς, καὶ εἰς αὐτὰς πρὸς δόξας. Ζ'. ἡ τυφλὴ προσίμῃσις, ὅπῃ ἀποδίδουν πάλιν ἄλλοι εἰς πρόσωπα ἀφῆρονται τῆς λοιπῶν, ἢ δι' ὀφθαλμῶν, ἢ δι' ἀκούσθων, ἢ δι' ἀξίας, ἢ δι' φήμιω καὶ κλέες.

πορεῖ νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν δόξαν τῆς ὑποκειμένου, ὅπως ἰξόρρει, ὅτι τὰς ἐξέτασαν καλλίτερα μὲ γνώσεις καλλιτέρας, καὶ ἀπαθῆ ψυχῶν. Μίας μαθηματικῆς ἀληθείας πολυπλόκη, εἰς ἀπειρος Γεωμετείας, ἢ Ἀλγέβρας μὴν ἠμπορῶντας νὰ ἰδῆ ἀπόστει τὴν ἀπόδειξιν, ἠμπορεῖ νὰ ἀναπαυθῆ εἰς τὴν σύμφωνον βεβαίωσιν τῆς εἰδημονεσέρων τε.

Τί ἀξίζει ὁμοῦ εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα ἢ φωνὴ τῆς χυδίου λαῶ; Ἀπὸ τὸ εἶνα μέρος ἀκούομεν νὰ λέγην πάντοτε ὅτι ὁ λαὸς εἶναι πρᾶγμα τυφλὸν καὶ ἀνόητον, καὶ τὰς δόξας τῆς λαῶ δὲν πρέπει νὰ τὰς μετῶμεν διὰ τίποτες· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχομεν τὴν παλαιὰν παροιμίαν, ὅτι λαῶ φωνὴ, θεῶ φωνὴ, ὅπερ ἐστὶ πρέπει νὰ τὴν σεβάμεθα.

Ὅθεν πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ διαιρέσασμεν πρῶτον τὰ πράγματα εἰς διανοήματα, καὶ εἰς γεγονότα. Εἰς τὰ γεγονότα πράγματα τὰ κοινὰ καὶ τετριμμένα, καὶ ὅπερ δὲν ἀπαιτῶν ἄλλο παρά νὰ ἔχη τινὰς μόνον αἰσθήσεις, τὸ ἀξιόπιστον τῆς πλήθους ἔχει βᾶρος μεγαλώτατον. Εἰς ἐκεῖνα ὁμοῦ, ὅπερ χρειάζονται παρατηρήσεις ἀκρίβειας, ἢ ἐφόδια μαθήσεων, τὸ ὅποιον ὁ δῆμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη, τὸ ἀξιόπιστον ὀλίγων σοφῶν καὶ ἐπιμελῶν πρέπει νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὸ δημόδες.

Εἰς πράγματα αἰσθήσεως, ἢ εὐκόλου διανοήματος, εἰς τὰ ὅποια φθάνει ἐκεῖνο, ὅπου ὀνομάζεται κοινὴ ἀλήθεια, τὰτ' ἐστὶν ἢ κοινὴ χρῆσις τῆς λόγου, τὸ ἀξιόπιστον τοῦ πλήθους πρέπει νὰ ἔχη πολὺ κῦρος· εἰς τὰ δύσκολα ὁμοῦ, ὅπερ ἀπαιτῶν πολλὰς γνώσεις καὶ πολλὰ σκέψιν, τὰς δημῶδες ὑπολήψεις, κατ' ὅσον εἰσρέδονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς σφάλματα καὶ προλήψεις, δὲν πρέπει κοινῶς νὰ τὰς ἔχωμεν εἰς μέγαλλω ὑπόληψιν.

Ἡ τρίτη αἰτία τῆς σφαλμάτων, ὅπερ γεννῶνται ἀπὸ τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν χρῆσιν τοῦ λόγου, εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς φατείας.

Εἶναι δύσκολον νὰ φυλάξῃ τινὰς εἰς ὅλα τὰ πράγματα μίαν ἰσορροπίαν ἐντελή, καὶ μίαν ἀκριβῆ ὀδίαφορίαν· διὰ τὸ πότε αὐτὸ τὸ συμφέρον ὑπὸ κάτω εἰς μυρία χήματα δικαιοσύνης, καλοκαγαθίας, καθήκοντος, τιμῆς, κτ. πότε φιλία, ἢ συγγένεια, ἢ κοινῶν πατείδος, ἢ αἰρέσεως· πότε ὀγνωμοσύνη, ἢ προκατάληψις πρὸς χάριν τινὸς ὑποκειμένου, ἄλλοτε τὸ ἐναντίον, μῖσος διλονότι, ἢ καταφρόνησις, ἢ φθόνος, ἢ κακὴ ὑπόληψις πρὸς ἄλλον τινὰ· πότε τέλος πάντων ἢ μόνη φαντασία, ἢ τὸ πείσμα, κάμνωμεν τὸν ἀνθρώπον νὰ ἀγκαλιαθῆ εἶνα μέρος, νὰ τὸ διαφεντούη ὅσον ἠμπορεῖ, καὶ νὰ προσκολληθῆ εἰς αὐτὸ, καὶ νὰ πέσῃ εἰς ἀοπλίαν, φαντισμὸν, καὶ μανίαν.

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς πειράσεις ἀναρῶνται πολλάκις οἱ λόγοι τῆς ἐναντίας μέρους, καὶ δὲν θέλουν τελείως νὰ τὰς ἀκέρωσιν, ἢ νὰ τὰς διαβάσων. Λοιπὸν πῶς ἠμπορεῖ εἶνας τέτοιος νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀφ' ἧς σηκῶν καθε μῆσον τῆς ἀνακαλύψεως τῆς; Πῶς ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ τὸ φῶς, εἰς καιρὸν, ὅπερ κλείει ἐπιταυτῆ τὰ μάτια, ἢ μακρύνει ἀπὸ λόγου τὰ καθε φῶς;

Πρέπει λοιπὸν πρῶτον νὰ φροντίζῃ τινὰς, ὅσον εἶναι δυνατὸν, νὰ ἀπέχη ἀπὸ ὅποιονδήποτε μέρος, καὶ νὰ ἔχη τὴν ψυχὴν πάντοτε διατεθειμένην νὰ δεχθῆ τὴν ἀλήθειαν, εἰς ὅποιον μέρος ἠθελεν εἰσεθῆ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι δύσκολον νὰ φυλάξῃ τινὰς πάντοτε αὐτὴν τὴν πλήρη ἐπιείκειαν, καὶ νὰ μὴ ἀφεθῆ κάμμίαν φοράν νὰ παρασυρῆ ἀπὸ τὰς προλήψεις, πρέπει τὴνλάχιστον νὰ βάλῃ κανόνα ἀμειτακίνητον, ὅπερ τὸ πνεῦμα τῆς φατείας νὰ μὴ τὸν ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὸ νὰ ἐξετάζῃ καὶ τοὺς ἐναντίας λόγους, καὶ νὰ κλίνῃ ἐκεῖ, ὅπερ οἱ λόγοι φαίνονται ἰχυρότεροι.

Ἡ τέταρτη αἰτία, ὅπου δὲν μᾶς ἀφίνει πολλάκις νὰ κάμνωμεν χρῆσιν τῆς λόγου, εἶναι ἡ φυσικὴ μας ἀμέλεια.

Τὸ νὰ ἐξετάζῃ τινὰς τὰ πράγματα προσεκτικῶς, διὰ νὰ τὰ κείνῃ καθῶς πρέπει, εἶναι βέβαια ἔργον ἐπι-

ἐπίπονον, καὶ τὸσον περισσότερον, ὅσον σιωθετώτερα
ἢ δυσκολώτερα ἠθέλων εἶναι τὰ πράγματα. Οἱ ἀ-
θροποι λοιπὸν μὴν ὑποφέρουτες τὰς κόπας, ὅπῃ ἀ-
παιτεῖ ἢ τοιαύτη ἐξέτασις, ἀνεπιπίδειοι μερικαῖς φο-
ραῖς νὰ πὴν ἐπιχειριθῶν δι' ἔλλειψιν γνώσεων, ἢ μέ-
σων, ἄλλοτε πάλιν περιεσπασμένοι εἰς ἄλλα πράγ-
ματα, καὶ μὲν ἔχοντες τὴν δικαιοσύνην, ὅπῃ εἶνα τὸ-
τοιον ἀπαιτεῖ, ἐκεῖ ὅπου δὲ ταλυντὸύωνται καὶ δὲ
σαλδύουν εἰς τὴν ἀβεβαιότητα, ἐναγκαλίζονται τὴν
πρώτῃ δόξῃ, ὅπῃ ἠθέλω πέση εἰς τὸν νῦν τῆς, ἢ
ἀφίνονται τυφλῶ ποδὶ εἰς τὸ ἀξιοπίστον τῆς ἄλλων.

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ἀπίσως πολλοὶ ἐνερ-
νίζονται πολλάκις δόξας, ὅπου δὲν ἰξούρουν νὰ δῶ-
σιν τὸν λόγον τῆς.

Ὁ εἰλικρινὴς ὅμως φίλος τῆς ἀληθείας δὲν πρέ-
πει βέβαια νὰ τὸ κάμῃ τῆτο. Ἀληθινὰ ἢ ἐξέτασις
τῆς λόγων, ὅπῃ πρέπει νὰ ἐμπεδώσουν τὰς κείσεις
μας, εἶναι πολλάκις ἐπίμοχθος ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον
ὅμως δὲν εἶναι τὸσον, ὅσον μᾶς φαίνεται καὶ ὅσον
περισσότερον προχαρῆ τινὰς εἰς τὴν γνώσιν, καὶ ἀσ-
κισίῃ τῆ συλλογίζεσθαι, τὸσον ἐυκολώτερον καὶ ἐλα-
φρότερον γίνεται τὸ πρᾶγμα. Ἐπειτα ἔχει καὶ ἀμοι-
βῶν μεγίστην τὴν χαρὰν, ὅπῃ δοκιμάζει τινὰς ὅταν
ἀποκτᾶ γνώσεις, καὶ ἠμπορῆ νὰ δίδῃ λόγον ἀκριβῆ
τοῦ κάθε πράγματος, ἢ ὅποια χαρὰ ὅσον δυσκολω-
τέρας συνεπείας εἶναι αἱ γνώσεις, τὸσον μεγαλητέρα
γίνεται καὶ αὐτή.

Ἀπίσως ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει ἢ ἀμέλεια νὰ ἐ-
ξετάσωμεν εἶνα πρᾶγμα μὲ πὴν πρέπυσαν ἀκριβείαν,
ἀλλὰ ἄλλαι περιεσπασεῖς, τότε πρέπει νὰ ἔχωμεν κοι-
νὸν καὶ βέβαιον ἀξίωμα, τὸ νὰ ἀπέχωμεν τὴν κεί-
σιν, καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ποτὲ βέβαιον, εἰμὴ ἐκεῖ-
νο, ὅπῃ βεβαίως φαίνεται τέτοιον, κανονίζοντας τῆς
βαθμῆς τῆς ὑπολήψεων, καὶ τῆς βάρης τῆς, κατὰ τῆς
βαθμῆς τῆς πιθανότητος, ὅπῃ θέλωμεν ἀνακαλύψαι
εἰς τὰ πράγματα, περὶ ὧν ὁ λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῆς σφαλμάτων, ὅπῃ προέρχονται
ἀπὸ τῆς κακῆς χρῆσιν τῆς λόγῃ.

Νὰ κείνη τινὰς περὶ τῆς πραγμάτων ἢ χεῖς νὰ
ἐξετάσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς, ἢ συνάγωντας ἀπὸ αὐτῆς
συμπεράσματα ψευδῆ, καὶ παρὰ κανόνας, τοῦτο εἶναι
ἐκεῖνο, ὅπου ὀνομάζεται κακὴ χρῆσις, ἢ κατάχρησις
τῆς λόγῃ. Λοιπὸν καὶ αὐτῆς τὰ αἷτια εἶναι πολλὰ.

Πρῶτον εἶναι ἢ ἔλλειψις ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν ἀκριβῶν,
τὸ ὅποῖον μάλιστα ὁ Ἀββᾶ Κορδουλιὰν τὸ σοχάζεται
ὡς καθόλου καὶ μόνον αἷτιον τῆς σφαλμάτων μας.
(Τέχν. τῆ νοεῖν. Μέρ. Β'. Κεφ. Α'.)

Αὐτὴ ἢ ἀτέλεια δέλεσκειται ἀπὸ κάμψιν φωνῶν καὶ
εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἰστίων, περισσότερον ὅμως δέλεσκει-
ται εἰς τὰς ἀφρημενῆς ἰδέας τῆς ἠθικῶν ὄντων.

Ὁ ἔσπος μόνος, μὲ τὸν ὅποῖον ἀποκτῶμεν τέτοιῃς
ἰδέας καὶ ἐννοίας, φθαίνει νὰ δείξῃ τὴν ὀλίγη ἀ-
κρίβειαν, ὅπῃ πρέπει νὰ ἔχῃν αἱ περισσότεραι. Ἐ-
να βρέφος ὅταν δίδῃ τὸ ὄνομα τῆς χρυσῆς εἰς εἶνα σῶ-
μα λαμπρὸν καὶ ὠχρὸν (κίτρινον), αὐτὸ βέβαια
κατ' ἀρχὰς ὑπὸ κάτῃ εἰς εἶνα τέτοιον ὄνομα δὲν κα-
ταλαμβάνει ἄλλας ποιότητες ἀπὸ αὐτῆς. Μὲ τὸν και-
ρὸν ἴσως θέλει γνωρίσει καὶ τὰς λοιπὰς ἐν ὅσῃ ὀ-
μως δὲν καταλαμβάνει μὲ τὸ ὄνομα τῆς χρυσῆς ἄλ-
λο, παρὰ εἶνα σῶμα λαμπρὸν καὶ ὠχρὸν, πῶς θέ-
λει ἠμπορέσει νὰ ὀμιλήσῃ, καὶ νὰ συλλογιθῆ ἀκρι-
βῶς διὰ αὐτῆς τὴν ἰστίαν;

Τὸ ἴδιον, καὶ ἀκόμη περισσότερον λέγομεν καὶ διὰ
τὰς ἀφρημενῆς ἐννοίας τῆς ἠθικῶν ὄντων. Βλέπει
εἶνα, ὅπῃ σκληρῶς ἐκδικεῖται διὰ εἶνα ἄδικον, ὅπου
τὸν ἔκαμαν, καὶ ἀκεί νὰ τὸν ἐπαινῶν οἱ σύνθεοφοί τῆς.
Βλέπει εἶνα ἄλλον, ὅπου ὑποφέρει τὸ ἄδικον χάρῃς
νὰ

σίχη ως ἔτυχε, παρα να δείξει ὅτι δευ ἔχει ἀριε-
τῶ εἰδισιν τῶ πραγμάτων, δια να ἡμπορῆ να πᾶ
κείνη· λοιπὸν κείνη ως ἔτυχε, καὶ ἔπομένως ἐπισ-
φαλῶς.

Ἡ τετάρτη αἰτία εἶναι αἱ προλήψεις, καὶ τὰ πά-
θη. Ἐκεῖ ὅπῃ ἐξεσιάζων τὰ πάθη, ὁ λόγος ὑπα-
κῆει, ἔλεγεν ὁ Πλάτων· καὶ ὁ Πλάταρχος τὰ παρο-
μοιάζει οἰκειότατα μὲ τὰς κεχρωματισμένους ὑάλους,
οἱ ὅποιοι μᾶς χρωματίζον ὅλα τὰ πράγματα, κατὰ
τὸ ἔδικόν τῆς χρώμα.

Βλέπομεν δύο, ὅπου διαφέρονται· καθένας νομι-
ζει πῶς ἔχει δίκαιον, καὶ τῷ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύ-
νατον να μὴ καταλαμβάνων ὅλοι ἐναργέστατα τὸ δι-
καιόν τῷ· καὶ ὅμως βλέσκονται πολλάκις να ἔχων ἄ-
δικον καὶ οἱ δύο.

Τὴν ἀκολοθεῖ, ἐπειδὴ καθένας θεωρεῖ τὸ πρᾶγ-
μα μόνον ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπῃ τῷ τὸ δείχνει τὸ
πάθος τῷ. Διότι εἰς ἐκεῖνα τὰ ἐκτυπώματα, ὅπῃ
κάμνην μεικοὶ παιδίας χάειν, καὶ παρασαίνων ἀπὸ
τὸ εἷνα μέρος πρόσωπον ἀνθρώπου, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο
πρόσωπον γαλῆς (γάτας), ἢ κυνός, ἢ τράγου, ἢ
ἄρκου, κοιτάζει εἷνα ἀπὸ τὸ εἷνα μέρος, καὶ εἰπῆ τῷ
εἶναι ἀνθρώπος, καὶ ἄλλος κοιτάζωντας ἀπὸ τὸ ἄλλο
μέρος, εἰπῆ εἶναι κύων, ἢ ἄλλο τι, καθένας ἀπὸ αὐ-
τῶ θέλει εἶναι βέβαιος ὅτι ἔχει λόγον, καὶ θέλουν
ἐσειᾶθῆ καὶ οἱ δύο πῶς να ἡμπορῆ ὁ ἄλλος να κείνη
ἀλλῶς· θέλουν εἰπῆ εἷνα πῶν ἄλλον τυφλόν, ἔβλόν,
πεισματάρην, ἀμαθῆ, καὶ θέλουν ἔχη ἄδικον καὶ οἱ
δύο, ὡς αὐ ὅπῃ αὐτὸ τὸ ἐκτύπωμα δευ ἡμπορεῖ να
ὀνομαθῆ μήτε ἀνθρώπος, μήτε κύων, ἀλλὰ εἷνα φαν-
τασιῶδες μικτόν.

Τὰ πάθη μᾶς ἡμπορῆν καὶ διαφόρης ἔσσης να μᾶς
ἐκθαμβήσων· πότε τὸ συμφέρον καὶ ἡ φιλαυτία μᾶς
κάμνου να νομίζωμεν ἀληθινόν ἐκεῖνο, ὅπου ῥέπει
πρὸς καλόν μᾶς· πότε ὁ τύφος τῷ εἰδέναι μᾶς κάμνει
να κείνωμεν χρεῖς σκέψιν· πότε μῖσος, ἢ φθόνος,

ἢ

ἢ καταφρόνησις πρὸς ἄλλους, μᾶς κάμνει να σοχαζώ-
μαθα ὡς ψεύδος, ἢ μωρίαν, καὶ ἐν γούει ἀτοπον ὅτι
καὶ αὐ πορεύεται ἀπὸ ἐκεῖνης, κτλ. (1).

Ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶπαμεν διὰ τὰ πάθη, ἡμπορεῖ να
ἐφαρμοθῆ ἐν γούει καὶ εἰς κάθε εἶδος προλήψεως. Ἐ-
πεσιμειώσαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ προσωποληψία μᾶς
σηκώνει πολλάκις καὶ τὸ να κάμωμεν χρῆσιν τῷ λόγῳ,
μὴ ἀφίνωντάς μᾶς να ἐξετάσωμεν τὰς δείξεις τῷ
ἐναντίων. Ἀλλὰ καὶ αὐ δευ μᾶς σηκώνει ἐξ ὀλοκλή-
ρη τῷ χρῆσιν, μᾶς σηκώνει τῷλάχιστον τῷ καλῷ
χρῆσιν· διὰ τὶ ὅποιος ἐξετάζει εἷνα πρᾶγμα μὲ ψυ-
χῷ προκατειλημένῳ, βλέσκει ἰσχυρότατον ἐκεῖνο,
ὅπῃ βοηθεῖ τῷ πρόληψιν τῷ, καὶ ἀδυνατώτατον ἐκεῖ-
νο, ὅπῃ τῷ ἐναντιόνεται (2).

Ὅθεν ἀναγκαιότατον καὶ ἀφελιμώτατον εἶναι εἰς τὰς
κρίσεις να εἶναι τινὰς ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπηλλαγμέ-
νος ἀπὸ κάθε πάθος καὶ πρόληψιν· διὰ τὶ ὅποιος τὸν
συμφέρι καὶ ἀγαπᾶ να εἶναι ἡ ἀλήθεια πρὸς τὸ πᾶ-
θε μέρος, νομίζει ὅτι τῷ βλέπει ἐκεῖ, ἀγκαλὰ καὶ
να εἶναι εἰς τὸ ἐναντίον μέρος.

Πέμπτη αἰτία εἶναι ἡ φαντασία. Τὰ σφάλματα
τελευτῶ εἰς τὰ ἀσώματα ὄντα, Θεὸν δηλαδὴ, ψυ-
χῷ, καὶ τὰ παραπλήσια, ἐγεννήθησαν, λέγει ὁ ἱε-
ρός Αὐγουστῖνος, ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπῃ οἱ ἀνθρώποι ἠθέ-
λησαν να φανταθῶν ἐκεῖνο μόνον, ὅπῃ ἡμπορῆσαν να
καταλάβων· καὶ ἀπὸ τῷτο προήλθαν τὸ σωματικὸν
χῆμα, αἰ καὶ σωματικὰ ποιότητες, ὅπῃ προσῆψαν οἱ
ἀνθρώποι εἰς αὐτά.

Τὰ

(1) Ἀναγνώσειον εἰς αὐτῷ τῷ ὑπόθεσιν ἐκεῖνα, ὅπῃ ἐν
πλάτῃ ὀμιλῆ περὶ πάντων ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης πῶ νοῶν,
εἰς τὸ Κ. Κεφάλαιον πῶ Γ. Μέρους.

(2) Ἡμεῖς κάμνομεν διαφόρους κανόνες τῷ συλλογίζεσθαι,
κατὰ τὰ διάφορα συμφέροντα, ὅπῃ μᾶς κωλύων, λέγει, εἷνα
Φιλόσοφος.

Τὰ ἐσιώδη χήματα, τὰ νοσῶν εἶδη, αἱ κεκαλυμμένα ποιότητες τῶν Περσπαπτικῶν, καὶ ἄλλα μυρία τέτοια οὐείρατα, προήλθαν παρομοίως ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅτι πᾶς οἱ ἄνθρωποι ἠθέλησαν νὰ φαντασθῶν ὄντα καὶ ἐσιώπιας ἐκεῖ, ὅπως δὲν εἶναι, καὶ νὰ δώσῃν σώμα εἰς τὰς ἀφρημένας ἐννοίας (1).

Ἐκπαι αἰτία εἶναι ἡ κατάχρησις τῆς ὁμοιότητος, δυσκολοῦνται οἱ ἄνθρωποι νὰ καταλάβῃν εἷς πρᾶγμα ἀσαφές καθ' ἑαυτὸ καὶ δύσκολον. ὅθεν βέλτερον ἄλλο πλέον σωηθέσθαι, μὲ τὸ ὁποῖον ἔχει κάποιαν ὁμοιότητα, καὶ κείνην ἀπὸ τὸ εἷς πρὸς τὸ ἄλλο.

Εἶναι ὅμως πολλὰ δύσκολον δύο πράγματα νὰ ὁμοιάζῃν ἐντελέςατα εἷς μὲ τ' ἄλλο, μάλιστα ὅταν τύχη νὰ εἶναι καὶ ἕτερογενῆ. ὅθεν τὰ συμπεράσματα, ὅπως κάμνου ἀπὸ τὸ εἷς διὰ τὸ ἄλλο, εἶναι δύσκο-
λον

(1) Τὸ μεγαλύτερον ὄφελος τῆς φαντασίας, λέγει ὁ Ἀββὴ Κονδυλιάκ (Πραγματεία περὶ Συστημάτων. Κεφ. ΙΓ'), εἶναι ὅτι, ὅπως μᾶς ἀνακαλεῖ πᾶς ἰδέας, ὅπως ἔχῃ κάποιαν ἀκρίβειαν μὲ τὸ ὑποκείμενον, εἰς ὃ ἐναχολύμεθα. Ἄν ὅμως διυγρόνται περὶ ἄλλο ἀπὸ ὃ, τι ἔαρεται, αἱ μᾶς προσφέρονται μὲ ὁμοίαν ἢ μεγαλύτεραν δὲν ὁμοίαν αἱ πορρόθηται πρὸς ὑποκείμε-
νομας, πρὸς αἱ πλησιέστερα, αἱ σωθέονται ἀλλήλας ὄχι φύ-
ση, ἀλλὰ διὰ κάμμιαν ἀπὸ πᾶς περιπέσεως ἐκείνας, ὅπως συν-
ἄπτων. ἐπίσης ἀλλήλας πᾶς πλέον κατωρσεμένας ἰδέας. πᾶς
γίνονται μυρία συγχίσεις, μυρία κελσις ἐσφαλμένα, ὑποδο-
πονται ἀναφορᾶς ἐκεῖ, ὅπως δὲν εἶναι, λαμβάνεται ὡς ἀκριβὴς
ἰδέα μίᾳ ἀνυπόστατος φαντασία, παραμορφάζονται πρὸς πρᾶγμα
καὶ μυρία ἄλλα. Ἐδῶ λοιπὸν εἶναι ἀναγκαῖα μίᾳ ἀλλῇ πρᾶ-
ξις διὰ νὰ διευδωλῇ, νὰ ἀναχαιτήσῃ (νὰ σαματίσῃ) τὴν φαν-
τασίαν, καὶ νὰ ἀπολάβῃ πᾶς παρεκτροπᾶς καὶ πᾶς λάθη, ὅπως αὐτὴ
προξενεῖ ἢ ὁποῖα πρᾶξις σωθῆσθαι εἰς τὸ ἀναλῶν πρὸς πρᾶγ-
ματι καὶ διασέλαιν ἐκεῖνο, ὅπως κακῶς ἢ φαντασία συγχίσις εἰς
αὐτὴν. Τὰ σφάλματα, ὅπως προέρχονται ἀπὸ τῆς κακῆς συν-
ἄψεως τῶν ἰδεῶν καὶ ἀποδίδῃται πληρέστατα ὁ ἴδιος Κονδυλιάκ
εἰς τῆς Τέχνῳ τῶν νοῦν (Μέρ. Α'. Κεφαλ. Ε').

λον νὰ μὴ εἶναι ἡμαρτημένα, ἢ τὸ ἀχίστον ἐλλει-
πῆ (1).

Ὅθεν εἰς τὰ σιωπηρὰ πράγματα εἶναι νὰ, συγ-
κεχωρημένον νὰ ζητήσῃν πράγματα παρόμοια διὰ νὰ
διαλυθῶν καλῆτερα τὰς ἰδέας μας. παρέπει ὅμως
νὰ προσέχωμεν πολλὰ διὰ νὰ μὴ ἀποδίδωμεν εἰς
τὰς ὁμοιότητες ἐκείνην τὴν ἀποδεικτικὴν δυνάμιν, ὅ-
πως καθ' ἑαυτὰς δὲν ἔχῃ, μήτε ἡμπορῶν νὰ ἀποκτῆ-
σῃν. διὰ τὴν ἢ παραβολὴν δὲν εἶναι λόγος, καθὼς λέ-
γει ἡ ἰταλικὴ Παραομιλία paragone non è ragione.
Ἐβ.

(1) Ἡ κατάχρησις αὐτῆς τῆς ὁμοιώσεως εἶναι ἴσως ἐκεῖνο, ὅ-
πως ἔδωκεν ἀρχῆν εἰς τὰς περὶ ἄλλο φαντασιώδη συστήματα. Ἐ-
νας ὕαλος θαμπωμένος, ὁ ὁποῖος βιβόμενος, ἀναλαμβάνει τὴν
λάμψιν πρὸς τὴν εἷας Ἡλίου κεκαλυμμένος, ὁ ὁποῖος ἀποδίδῃ
νῶνται πᾶς νέφη, ὅπως πᾶν καλύπτων, φαίνεται λαμπρότατος, εἶ-
ναι ἴσως ἐκεῖνο, ὅπως ἔκαμε τὸν Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα νὰ
φαντασθῶν τῆς ὑπόθεσιν ὅτι ὁμοίως καὶ αἱ ψυχᾶς δὲν κάμνῃ
ἄλλο, πρὸς ἀποτινάξῃν πᾶς νέφη πρὸ σώματος, ὅπως πᾶς σκοτί-
ζῃν, καὶ ἀνακτῶνται πᾶς ἰδέας, ὅπως ἔχῃν πρὸς τὸ νὰ κλειθῶν
εἰς τὰ σώματα. Μίᾳ πρᾶξι, ἢ ὁποῖα διατηρεῖ ἀμνηστία τῆς
χαρακτῆρας, ὅπως ἐγκολάπτωνται εἰς αὐτὴν, σωθῆσθαι ἴσως εἰς
πρὸς νὰ βεβαιώσῃ πρὸς Καρτιστιανὸς, καὶ πρὸς ἄλλας ὑπερασπιστὰς
εἰς τὴν δόξαν τῶν ἀνεξαλείπτων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν τῶν ἐγκολα-
μένων ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς τὴν ψυχὴν. Ἐνα κάτοπρον, εἰς τὸ ὅ-
ποῖον παρασάινονται ζωρῶς αἱ εἰκόνες τῶν ἀντικειμένων, ἔκα-
μεν τὸν Μαλομβράγγιον νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν πρὸς ὅτι ὁμοίως
ἢ ψυχὴ βλέπει εἰς τὸν Θεὸν ὡς αἱ εἰς κάτοπρον πᾶς εἰκόνες
τῶν πραγμάτων. Τὸ ἴδιον κάτοπρον ἐχορήγησεν εἰς τὸν Δεῖ-
βνητίον τὴν ἰδέαν τῆς μονάδων πρὸς τῶν παραστατικῶν πρὸς παντός.
Ἡ μελοδία τῶν ἀρμονικῶν χορδῶν ἔκαμε τὸν Ροβινέσογ νὰ φαν-
τασθῇ πρὸς ἀδελφῆς, νοσῶν, καὶ θαυματοῦς ἴνας τευτωμένῃς εἰς
τὸν ἐγκέφαλον, καὶ συγκροτήσας τὴν συμφωνίαν τῆς τρίτης καὶ πέμ-
πτης φωνῆς, εἰς τὴν τόνον. Ἡ συμφωνία δύο ὠρολογίων ἰσοχρόνων,
ὅπως νὰ μὴν ἔχῃν κάμμιαν ἐπιρροὴν πρὸς εἷς ἑαυτὸν εἰς τὸ ἄλλο,
ἔκαμε τὸν Βόλφιον νὰ δεχθῇ καὶ νὰ ὑπερασπιδῇ μὲ πρᾶξιν ζῶσιν
τὴν προδιατεταγμένην ἀρμονίαν πρὸς Δεῖβνητίου τῆς μετὰ τῶν
κρήσεων τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν κινήματων πρὸς σώματος, κτλ.

Ἐβδόμη αἰτία εἶναι ἡ κατάχρησις τῆς συμβόλων, ἢ αἰνιτισμῶν. Ἀπὸ τῆτο προήλθον σχεδὸν ὅλαι αἱ πλανάαι τῆς Ἀστρολόγων, καὶ τῆς Ἀλχημιστῶν. Εἶναι εἰς τὸν ἕρανὸν εἷς ἄστρον, τὸ ὁποῖον ἠθέλησεν εἶναι καὶ τὸ ὀνομάσῃ ζυγόν, καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸν ζυγόν (λέγει εἰρωνικῶς ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῆ νοεῖν, Προοιμ. σελ. 18.), ὅσον ὁμοιάζει μὲ εἷς ἀνεμόμυλον. Λοιπὸν ὁ ζυγὸς εἶναι σύμβολον τῆς δικαιοσύνης· ἀρα ὁποῖος γεννηθῆ (ἔλεγον οἱ Ἀστρολόγοι), ὑπὸ κάτω εἰς αὐτὸ τὸ ἄστρον, θέλει εἶναι δίκαιος. Ὁ Ἄρης εἶναι Θεὸς τῆ πολέμου· λοιπὸν ὁποῖος γεννᾶται εἰς τὴν ἐπιτολὴν τῆτος τῆ ἀέρος, θέλει εἶναι πολέμικός· ὁμοίως καὶ διὰ τὰ λοιπὰ.

Ἐσάθη εἷς, προδέτει ὁ ἴδιος Συγγραφεὺς (αὐτόθι σελ. 79.), ὁ ὁποῖος ἐφαντάθη ἔτι ἡ πανώλη εἶναι εἷς νόσημα κρονικόν, καὶ ἐσυμπέρασεν, ὅτι ἠθέλησεν ἰαφάθῃ αἰσῶς ἐκρεμῆσαν εἰς τὸν λαιμὸν τῆς πανεκλιασμῶν εἷς κομμάτι μολύβι, τὸ ὁποῖον οἱ Χημικοὶ ὀνομάζον Κρόνον· καὶ αἰσῶς τὴν ἡμέραν τῆ σαββάτου, τὴν ὁποῖαν οἱ Παλαιοὶ εἶχαν ἀφιερῶμεν εἰς τὸν Κρόνον, ἐχάραττον ἐπαύω εἰς αὐτὸ (τὸ μολύβι) τὸ σημεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Ἀστρονόμοι καὶ Χημικοὶ συνηθίζον καὶ σημειοῦσαν αὐτὸν τὸν πλανῆτην (1).

Ὁγδοῆ αἰτία εἶναι ἡ μανία τῆς συσημάτων. Ὁποῖος, πρὸ τῆ καὶ ἔχει παρατηρήσεις ἀρκετὰς, αὐθὺν καὶ κάμη εἷς σύσημα, αὐτὸς ζητεῖ καὶ ἐπισύρη εἰς αὐτὸ ὅλα καὶ ἴσια καὶ ἔραβὰ.

Τὰ πόσα συσηματα φυσικὰ, μεταφυσικὰ, ἠθικὰ, πολιτικὰ, καὶ οἰκονομικὰ, ὅπῃ κατὰ διαφόρους καιροὺς διεδέχθησαν εἷς τὸ ἄλλο, τῆς ὁποῖων πολλὰ μὲ βίας τὰ

(1) Τὰ χαμαλιὰ τῶν Ἀρχαίων, αἱ συμπαθητικαὶ πίτται, καὶ πρὸς πόσα τῶν δεσποδαιμονικῶν συμβόλων, φροερχοῦνται ἀπὸ τῆν ἰδίαν ἀσφαλμείην κατὰχρησιν τῶν γονιμῶν, εἴτ' ἔν αἰνιτισμῶν.

τὰ ἐνθυμῶνται οἱ ἀνθρώποι, εἶναι ἰκανὴ ἀπόδειξις τῆς σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συνηθίζον καὶ φέρη τὰς ἀνθρώπους τὸ συσηματικὸν πνεῦμα, ὅταν βαδίζη καὶ εἰς κανόνας.

Ἐνας Φυσικός, λέγει ὁ Κονδυλιακ (Πραγματεία περὶ Συσημάτων Κεφ. 18.) διιχνεῖζέτο ὅτι μὲ εἷς μόνον δὲν ἰξόρω ποῖον ἀξίωμα του, ἠμπορεῖσε καὶ δάσῃ λόγον ὅλων τῆς χημικῶν φαινομενῶν. Δὲν εἶναι παρὰ μία δυσκολία, τῆ εἶπε μίαν ἡμέραν εἷς Διδάσκαλος τῆς Χημικῆς, ὅτι τὰ φαινόμενα δὲν εἶναι κατὰ ἡ σοφολογιότησιν τὰ ὑποδέτει. Καλὰ, ἀπακείθη ἐκεῖνος καὶ εἰς καὶ παραχθῆ, διδάξαίμετα λοιπὸν, διὰ καὶ ἠμπορέσω καὶ τὰ ἐξηγήσω. Τῆτο τὸ παράδειγμα εἶναι ἰκανὸν καὶ δείξη τίνι ἔραβω συνηθίζον καὶ διδόνον οἱ δημιουργοὶ τῆς συσημάτων, καὶ πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι τὸ καὶ ἐπιδοθῆ τινὰς εἰς αὐτὴν τὴν μάτην (1).

ΠΙ-

(1) Περὶ τῶν μίτιων τῶν σφαλμάτων ἠμπορεῖ τινὰς καὶ ἀναγνώσῃ τὴν Δ'. Μελέτην πρὸ Καρτεσιῶν πρὸ Βάκωνος πρὸ νόον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν τῆν Τέχνων πρὸ νοεῖν, Μέρ. Γ'. Κεφ. 20. Τὸ περὶ νόον φιλοσοφικὸν Δοκίμιον πρὸ Λωκίη, Βιβλ. Δ'. Κεφ. 18. Τὴν θέσασιν τῆς ἀληθείας πρὸ Μαλεμβραχίου. Τὸ περὶ ἀρχῆς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων Δοκίμιον πρὸ Κονδυλιακ. Τὴν Τέχνων πρὸ νοεῖν, καὶ τὴν περὶ συσημάτων Πραγματείαν πρὸ αὐτῶ. Τὴν λογικοκεντρικὴν Τέχνων πρὸ Γενουσίη, Μέρ. Β'. Κεφ. 5. Τὴν Λογικὴν πρὸ Σπορχενίου, Μέρ. Γ'. Τὴν φοιχαιώδη Λογικὴν πρὸ Ροσάνη, Σελ. 111. καὶ ἔξῃς.

Π Ι Ν Α Ξ

ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ.

Πρόλογος τῷ Μεταφρασῆ.	11
Συνοψις τῆς Ἰσοελας τῆς Φιλοσοφίας, ὅση μάλιστα ἀφορᾷ εἰς τὴν Λογικὴν, Μεταφυσικὴν, καὶ Ἠθικὴν.	27
Κεφάλαιον Α΄. Περὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς πλέον ἀρχαιοτέρων ἐθνῶν.	29
Ἄρθρον Α΄. Περὶ τῆς Χαλδαίων.	αὐτόθι.
Ἄρθρον Β΄. Περὶ τῆς Περσῶν.	30
Ἄρθρον Γ΄. Περὶ τῆς Ἀράβων.	31
Ἄρθρον Δ΄. Περὶ τῆς Αἰγυπτίων.	αὐτόθι.
Ἄρθρον Ε΄. Περὶ τῆς Ἑβραίων.	32
Ἄρθρον Ϛ΄. Περὶ τῆς Φοινίκων.	33
Ἄρθρον Ζ΄. Περὶ τῆς Ἰνδῶν.	αὐτόθι.
Ἄρθρον Η΄. Περὶ τῆς Σινῶν, ἢ Κινέζων.	34
Ἄρθρον Θ΄. Περὶ τῆς Μαυριτανῶν, Θρακῶν, Γάλλων, Γερμανῶν, καὶ Βρετανῶν.	35
Κεφάλ. Β΄. Περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας τῆς Ἑλλήνων.	36
Ἄρθρον Α΄. Περὶ τῆς Ἴωνικῆς Σχολῆς.	37
Ἄρθρον Β΄. Περὶ τῆς Σωκρατικῆς Σχολῆς.	38
Ἄρθρον Γ΄. Περὶ τῆς Μεγαρικῆς, Ἠλείακῆς, καὶ Ἐρετειακῆς Αἰρέσεως.	40 41
Ἄρθρον Δ΄. Περὶ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς καὶ Περιπατητικῆς Αἰρέσεως.	42 44
Ἄρθρον Ε΄. Περὶ τῆς Κυωικῆς καὶ Στωϊκῆς Αἰρέσεως.	46 47
Ἄρθρον Ϛ΄. Περὶ τῆς Κυρηναικῆς, καὶ τῆς Ἐπικουρείου Αἰρέσεως.	48
Κεφάλ. Γ΄. Περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας τῆς Ἰταλῶν,	51

Ἄρθρον.

Ἄρθρον Α΄. Περὶ τῆς Πυθαγορικῆς Αἰρέσεως.	51
Ἄρθρον Β΄. Περὶ τῆς Ἑλεατικῆς Αἰρέσεως.	54
Ἄρθρον Γ΄. Περὶ τῆς Αἰρέσεως τῆς Πυρρώνιστῶν καὶ Σκεπτικῶν.	56
Ἄρθρον Δ΄. Περὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς Ῥωμαίων.	57
Κεφάλ. Δ΄. Περὶ τῆς Ἑλληκετικῶν Φιλοσόφων.	59
Κεφάλ. Ε΄. Περὶ τῆς Πλατωνικοῦ ἐννοῶν.	61
Κεφάλ. Ϛ΄. Διάβασις τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὰς Ἀραβας καὶ Μαύρας.	63
Κεφάλ. Ζ΄. Περὶ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῆς Φιλοσοφίας ὑπὸ κάτω εἰς τὰς Σχολαστικὰς.	64
Κεφάλ. Η΄. Παλιγγενεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Α΄.	66
Κεφάλ. Θ΄. Παλιγγενεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Β΄.	69
Ἄρθρον Α΄. Περὶ τῆς Καρτεσιανῆς Φιλοσοφίας.	αὐτόθι.
Ἄρθρον Β΄. Περὶ τῆς Σπιννοζισμῆ.	71
Ἄρθρον Γ΄. Περὶ τῆς Λεϊβνιτιανῆς Φιλοσοφίας.	αὐτόθι.
Κεφάλ. Ι΄. Παλιγγενεσίας τῆς Φιλοσοφίας Ἐποχὴ Γ΄.	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ΜΕΡΟΣ Α'. Περὶ τῆς Τρόπου τῆς Ζητεῖν καὶ γινώσκειν
τῶν ἀληθειῶν. 8

ΤΜΗΜΑ Α'. Περὶ τῆς Δυνάμεως καὶ Ἐνεργειῶν τῆς
ψυχῆς. 10

Κεφάλαιον Α'. Περὶ τῆς Δυνάμεως τῆς αἰσθάνεσθαι, τῆς
σκέπτεσθαι, καὶ τῆς μεμνήσθαι. 12

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς αἰσθάνεσθαι.
αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς σκέπτεσθαι. 21

"Αρθρ. Γ'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς μεμνήσθαι. 22

Κεφάλ. Β'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς βάλειν καὶ τῆς ἐ-
νεργεῖν. 26

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς βάλειν. αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐνεργεῖν. 29

Κεφάλ. Γ'. Περὶ τῆς ἐνεργειῶν τῆς ἐξαρτωμένων ἀπὸ
τῆς εἰρημεύουσας δυνάμεις. 32

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῆς ἐνεργειῶν τῆς ἐξαρτωμένων
ἀπὸ τῆς σκέψιν τῆς ψυχῆς εἰς ἑαυτὴν. 33

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῆς ἐνεργειῶν τῆς ἐξαρτωμένων ἀ-
πὸ τῆς ἐν γένει, καὶ καθόλου σκέψιν. 34

§. Α'. Περὶ Συγκρίσεως, Γνώσεως, Διακρίσεως,
Κρίσεως, καὶ Διανοίας. αὐτόθι.

§. Β'. Περὶ Ἀραιρέσεως, Καθολικώσεως, Σιωθί-
σεως, καὶ Ἀναλύσεως τῆς ἰδεῶν. 37

ΤΜΗΜΑ Β'. Περὶ τῆς ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν. 40

Κεφάλ. Α'. Περὶ τῆς ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν θεωρημένων,
ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς. αὐτόθι.

Κεφάλ. Β'. Περὶ τῆς ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν θεωρημένων
πρὸς τὴν φύσιν των. 44

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῆς Παραστατικῶν, ἢ μὴ Παρα-
στατικῶν. αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῆς Ἀπλῶν, καὶ τῆς Σιωθῆτων. 46

"Αρθρ. Γ'. Περὶ Συγκεκευμένων, καὶ Ἀφρημέ-
νων. 48

"Αρθρ. Δ'. Περὶ τῆς μερικῶν καὶ καθολικῶν. 49

Κε-

Κεφάλ. Γ'. Περὶ τῆς ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν θεωρημένων ὡς
πρὸς τὸν ἔσπον, καθ' ὃν τὰς ἀντιλαμβάνεται ὁ
νῆς. 54

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῆς σαφῶν, καὶ ἀσαφῶν. αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῶν διακεκευμένων καὶ συγκεχυμέ-
νων. 55

Κεφάλ. Δ'. Περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν θεωρημένων
ὡς πρὸς τὰ ἀντικείμενα, εἰς ἃ ἀναφέρονται. 59

"Αρθρ. Α'. Περὶ πληρῶν καὶ ἐλλειπῶν. αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ ὀλοχερῶν, καὶ μὴ ὀλοχερῶν. 61

"Αρθρ. Γ'. Περὶ πραγματικῶν καὶ χειμαιρικῶν. 62

"Αρθρ. Δ'. Περὶ ἀληθῶν, ἢ ψεύδων. 63

ΤΜΗΜΑ Γ'. Περὶ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, τῶν
διαφόρων εἰδῶντες, καὶ τῆς ἔσπον τῆς διορίσειν τῶν
αὐτῶν πιθανότητα, ἢ βεβαιότητα, ἢ περὶ τοῦ
κειμεῖν τῆς ἀληθείας. 67

Κεφάλ. Α'. Περὶ ἀμέσων, καὶ ἐμμέσων, πρακτικῶν τε
καὶ ἐκτικῶν. 69

Κεφάλ. Β'. Περὶ βεβαίων, πιθανῶν, καὶ ἀμφιβαλλο-
μένων γνώσεων. 72

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῶν διακριτικῶν χαρακτήρων τῆς
βεβαιότητος, τῆς ὑπολήψεως, καὶ τῆς ἀμφιβο-
λίας. αὐτόθι.

"Αρθρ. Β'. Περὶ τῶν βάσεων τῆς βεβαιότητος, τῆς
ὑπολήψεως, καὶ τῆς ἀμφιβολίας. 74

Κεφάλ. Γ'. Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητος, ἢ πι-
θανότητος, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπίδεκτικὰ τὰ διά-
φορα πράγματα, ὅπως ἢμποροῦν νὰ εἶναι ἀντι-
κείμενα τῶν γνώσεών μας. 81

"Αρθρ. Α'. Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητος τῶν
γνώσεών μας ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν των πραγ-
μάτων. αὐτόθι.

§. Α'. Περὶ τῶν πνευματικῶν, ἢ αὐλῶν ἐσιῶν. 82

§. Β'. Περὶ τῶν ὑλικῶν ἐσιῶν. 85

"Αρθρ. Β'. Περὶ βαθμῶν πιθανότητος ὡς πρὸς τὴν
ὑπαρξίν των πραγμάτων. 90

"Αρ-

- Ἄρθ. Γ'. Περὶ βαθμῶν βεβαιότητος καὶ πιθανότητος ὡς πρὸς τὰς ποιότητας τῶν πραγμάτων. 92
- Ἄρθ. Δ'. Περὶ τῶν βαθμῶν τῆς βεβαιότητος καὶ πιθανότητος ὡς πρὸς τὰς ἀναφοράς. 95
- §. Α'. Περὶ εὐθύτητος, ἢ πολλαπλότητος, ὁμοιότητος, ἢ ἀνομοιότητος· καὶ περὶ τῶν ἀναφορῶν τῆ αἰτίας, ἢ αἰτιατῆ, τῆς συγγενείας, ἢ ἐναντιότητος. 96
- §. Β'. Περὶ Ταυτότητος. 97
- §. Γ'. Περὶ τῶν ἀναφορῶν τῆ ποσῆ. 99
- §. Δ'. Περὶ τῶν ἀναφορῶν τῆς ὑποχρεώσεως. 101
- ΤΜΗΜΑ Δ'. Περὶ τῶν Γνώσεων, ὅπου ἀποκτοῦμεν ἀφ' ἑαυτῆς μας, καὶ περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῶν Ἐπιστημῶν. 103
- Κεφάλ. Α'. Περὶ τῶν γνώσεων ὅπῃ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὑπαρξίν, καὶ τὰς ποιότητας τῶν αὐτῶν ἰστίων. αὐτόθι.
- Κεφάλ. Β'. Περὶ τῶν γνώσεων, ὅπῃ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὑπαρξίν, καὶ τὰς ποιότητας τῶν ὑλικῶν ἰστίων. 106
- Ἄρθ. Α'. Ἰδέα γενικὴ τῶν Ἐπιστημῶν, ὅπῃ ἐναχολῶνται περὶ τὰ σώματα. αὐτόθι.
- Ἄρθ. Β'. Κανόνες ἀναγκαῖοι εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τινὰς καλῶς τὴν φύσιν, καὶ τὰς ποιότητας τῶν σωμάτων. 111
- Ἄρθ. Γ'. Περὶ Ὑποθέσεων. 115
- Ἄρθ. Δ'. Περὶ τῶν ἐκ τύχης ἀνακαλύψεων, εἴτ' ἐν εὐρέσεων. 123
- Κεφάλ. Γ'. Περὶ τῶν καὶ τὰς ἀναφορὰς γνώσεων. 126
- Ἄρθ. Α'. Περὶ Ταυτότητος. αὐτόθι.
- Ἄρθ. Β'. Περὶ Ὁμοιότητος. 127
- Ἄρθ. Γ'. Περὶ Ποσότητος. αὐτόθι.
- Ἄρθ. Δ'. Περὶ τῆ αἰτίας, καὶ τῆ αἰτιατῆ (ἀποτελέσματος). 129
- §. Α'. Δοθέντος τῆ ἀποτελέσματος, εὐρεῖν τὸ αἷτιον. αὐτόθι.
- §. Β'. Δοθείσης τῆς αἰτίας, εὐρεῖν τὸ ἀποτέλεσμα. 131

- Ἄρθ. Ε'. Περὶ τῆς Ὑποχρεώσεως. 137
- Κεφάλ. Δ'. Ἀνακεφαλαίωσις τῆ παρόντος Τμήματος, καὶ Μέθοδος γενικὴ εἰς κάθε ἔξετασιν. 140
- ΤΜΗΜΑ Ε'. Περὶ τῶν γνώσεων, ὅπῃ μαθητεύμεν ἀπὸ ἄλλου, καὶ περὶ τῆς Κριτικῆς Τέχνης. 142
- Κεφάλ. Α'. Περὶ τῶν πραγμάτων τῆ Συλλογισμῆ. 143
- Κεφάλ. Β'. Περὶ τῶν γεγονότων πραγμάτων. 144
- Ἄρθ. Α'. Περὶ τῶν Μαρτύρων. αὐτόθι.
- Ἄρθ. Β'. Περὶ τῆς Ἰσοείας. 148
- Ἄρθ. Γ'. Περὶ τῶν Μνημείων. 150
- Ἄρθ. Δ'. Περὶ τῆς Παραδόσεως. 151
- Κεφάλ. Γ'. Περὶ τῆς αὐθεντίας τῶν Βιβλίων, καὶ τῶν Μνημείων. 154
- Κεφάλ. Δ'. Περὶ τῆς Ἑρμηνευτικῆς Τέχνης, ἢ περὶ ἐξηγήσεως τῶν Βιβλίων. 157
- Κεφάλ. Ε'. Περὶ τῆς Μεθόδου τῆ ἀπαδείξεως. 160
- ΤΜΗΜΑ ΣΤ'. Περὶ τῶν Σφαλμάτων. 164
- Κεφάλ. Α'. Περὶ τῶν Σφαλμάτων, ὅπῃ γεννῶνται ἀπὸ τὸ νὰ μὴ κάμνωμεν χρῆσιν τῆ λόγου. αὐτόθι.
- Κεφάλ. Β'. Περὶ τῶν Σφαλμάτων, ὅπου ἐπιφέρονται ἀπὸ τὴν κακίαν χρῆσιν τῆ λόγου. 173

Τέλος τῆ Α'. Μέρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ

Νεωτέρα τῆς Μεθόδου συρταχθεῖσα μὲν
εἰς Ἰταλικὴν Διάλεκτον

ΥΠΟ

ΦΡΑΓΓΙΣΚΟΥ ΣΟΑΤΙΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΑ ΔΕ ΠΑΡΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑ ΤΟΥ ΜΗΛΙΩΤΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

περιέχων τὴν Διαλεκτικὴν.

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄.

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ.

Παρά Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.

1818.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Περὶ Ἀποδείξεως τῆς Ἀληθείας

Ἡ

ΔΙΑΔΕΚΤΙΚΗ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

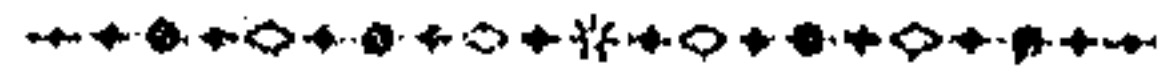
ΤΗΣ

ΛΟΓΙΚΗΣ.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΕΡΙ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΛΕΙΝ

ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΤΕΙΝ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑΝ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Καθώς ἀπὸ τῆς ποικίλης σύζυξιν τῶν ἰδεῶν ἢ ἐνοσιῶν προκύπτουσι αἱ κέσεις, καὶ ἀπὸ τῆς ἐνώσειν τῶν χηματίζονται τὰ διανοήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἀνακαλύπτεται ἡ ἀλήθεια, ἔτι καὶ ἀπὸ τῆς διάφορον σύζυξιν τῶν λέξεων, ὅπῃ εἶναι τὰ συνηθέστερα σημεῖα, οἷον ἐξηγῶνται αἱ ἰδέαι καὶ ἐνοσίαι, προκύπτουσι αἱ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι παρασαίνουσι τὰς κέσεις· καὶ ἀπὸ τῆς ἐνώσειν τῶν συυφαίνονται αἱ ἐπιχειρήσεις, ὅπῃ παρασαίνουσι τὰ διανοήματα, καὶ χρησιμῶν εἰς τὸ εὖ φανεράσασθαι καὶ εὖ ἀποδείξασθαι εἰς τὰς ἀλλὰς τῆς ἀλήθειαν, ὅπῃ ἡμεῖς εὐρήκαμεν.

Λοιπὸν μέλλοντας εὖ διαλάβασθαι εἰς τῆς παρούσων πραγματείαν περὶ τὰ ἔστω, κατ' ὅσον πρέπει εὖ προβάλλεται καὶ εὖ ἀποδείχεται ἡ ἀλήθεια, ἡ τάξις τῶν πραγμάτων κατ' ἑαυτῶν ἀπαιτεῖ εὖ ἐκθέσασθαι πρῶτον ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀνήκον εἰς τὰς λέξεις, ἢ

(εἰς τὸ πάθος των) πὴν βοήθειαν τῆς ἄλλων, ἢ εἴ
 ροια τῶ πόνου, τῆς σημείων, καὶ τῆς βοήθειας, ὅπως ἔ-
 λαβον, συνιδέονται εἰς αὐτὰ, εἰς ἕνα ὅσον ὅπως καθὼς
 τύχη νὰ ἀνεωθῆ ὁ πόνος, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς
 τὴν μνήμην των μὲ τὸ μέσον τῆς σημείων τέτων τῶ
 παραμυθίαν, ὅπως ἔλαβον, ἀρχίζον νὰ τὰ μεταχει-
 ρίζονται, διὰ νὰ παραστήσῃ μὲ αὐτὰ τὸν πόνον τῆς,
 καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπαιτημένην παραμυθίαν. Λοιπὸν
 εἰς τὴν πρῶτην πτῶσιν εἶναι φυσικὰ, καὶ εἰς τὴν
 δευτέραν γίνονται τεχνητὰ.

Ἀνάμεσα εἰς τὰ τεχνητὰ σημεία, τὰ πρῶτα εἶναι
 τὰ χήματα καὶ αἱ λέξεις, τῆς ὁποίων τὰ πρῶτα εἶναι
 κοινὰ ἐν μέρει καὶ εἰς κάποια ζῶα, τὰ δευτέρα ὅμως
 εἶναι ἰδιαιτάτα εἰς τὸν ἀνθρώπον· διὰ τὴν ἀληθινὰ
 βλέπουσιν, ὅτι πολλὰ ζῶα, ὅταν ἐπιθυμῶν θερμῶς
 κἀνεὶα πρᾶγμα, παχίζον μὲ διαφόρως κραυγὰς καὶ
 χήματα διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν των, δεῖ
 ἐφαίνεσθαι ὅμως ἀκόμη ἕως πῶρα κἀνεὶα νὰ ἔχῃ τὴν
 δυνάμιν τῶ ὀμιλεῖν.

Ἀγκαλιὰ οἱ ψιττακοὶ (παπαγάλλοι), αἱ κίσαι,
 τὰ κανάρια, καὶ ἄλλα προφέρουσι μηχανικῶς κάποιας
 λέξεις, ὅπως ἀκούει ἀπὸ τῆς ἀνθρώπου, μὲ ὅλον τῆτο
 δεῖν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν, πῶς καὶ αὐτὰ ὀμιλοῦν·
 διὰ τὴν τὸ ὀμιλεῖν κυρίως συνίσταται εἰς τὸ νὰ μετα-
 χειρίζηται τινὰς τὰς λέξεις μὲ σκοπὸν διὰ τὴν δηλώ-
 σιν εἰς ἄλλους τὰς ἰδέας, ὅπως εἶναι συνδεδεμέναι μὲ
 αὐτὰς, τὸ ὅποion βεβαιότατα δεῖν τὸ κάμνουσι τὰ εἰ-
 ρημενὰ ζῶα· ἐπειδὴ αὐτὰ εἰς τὰς λέξεις, ὅπως προ-
 φέρην, δεῖν συνδέειν κάμμιαν ἰδέαν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ λέξεις εἶναι εἴνα ξεχωριστὸν δῶ-
 ρον τῆς ἀνθρώπων, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ μέσα, ὅπου
 κυρίως μεταχειρίζομεθα εἰς τὸ νὰ προβάλωμεν, καὶ
 νὰ ἀποδείχωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ
 κάμωμεν κάποιας ἑξαιρέσεις ἐπάνω εἰς αὐτὰ, καὶ νὰ
 ἰδῶμεν α. ποῖα εἶναι τὰ διάφορα εἶδη τῆς. β. ποῖα
 εἶδη εἶναι ἀναγκαϊότερα εἰς τὴν δήλωσιν τῆς ἐννοημά-
 των

των τῆς ψυχῆς. γ. ποῖα εἶναι ἢ ἀρχήτους. δ. μὲ
 ποῖα μέσα ἠύξισαν τὸσον, καὶ ἐπολυπλασιάσισαν. ε.
 ποῖας μεταχηματισμοὺς ἔλαβαν εἰς διαφόρως γλώσσας,
 τὸσον εἰς τὴν ἡλίσιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν θέσιν, καὶ διὰ
 τὴν τῆτο. ς. πόσον ὄφελος προέρχεται ἀπὸ αὐτὰς διὰ
 τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρώπινος νοός, καὶ τὴν αὔξη-
 σιν τῆς γνώσεών των. ζ. τὰς διασολὰς, ὅπως κάμνουσι
 εἰς αὐτὰς. ἢ ὅποian χρῆσιν τῆς λέξεων πρέπει νὰ
 κάμνωμεν εἰς ἑκάστην καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, καὶ
 ποῖας καταχρήσεις νὰ ἀποφύγωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περί τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν λέξεων.

Τὰ εἶδη τῶν λέξεων, κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν Γραμματικῶν, εἶναι ὀκτώ, Ἄρθρον, Ὄνομα, Ἀντωνυμία, Ῥῆμα, Μετοχή, Πρόθεσις, Ἐπίρρημα, καὶ Συνδεσμος, τὰ ὁποῖα συνηθίζον ἐὰν τὰ ὀνομάζον μέρη τῶ λόγου, ἐπειδὴ ἀληθινὰ ἀπὸ αὐτὰ συντίθεται ὁ λόγος.

Τὸ τὸ Ὄνομα διαίρεσιν εἰς ὀυσιαστικόν, καὶ ἐπίθετον. Οὐσιαστικόν εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου σημαίνει ὄσιαν, καθὼς γῆ, θάλασσαν, ὕδωρ, πῦρ· καὶ ἐπίθετον ἐκεῖνο, ὅπῃ προστίθεται εἰς τὸ ὀυσιαστικόν διὰ τὰ δηλώσει τὰς ποιότητας, ἢ τὰς προσδιορισμῆς τῶν ὀυστῶν, καθὼς ἄσπρον, μαῦρον, μακρὸν, πλατὺ, τῆτο, ἐκείνο.

Ἀντωνυμίας ὀνομάζον ἐκεῖνας τὰς λέξεις, ὅπῃ παραλαμβάνονται ἀντὶ ὀνομάτων, καθὼς ἐγώ, σὺ, ἐκεῖνος, ἕτος, αὐτὴ, καὶ τὰ παραπλήσια.

Τὰ Ῥήματα ἄλλα σημαίνον μόνον τιμὴν κατάφασιν καὶ ὕπαρξιν τινὸς πράγματος, καθὼς ὕπαρξα, εἰμί· καὶ ἄλλα περιέχον μαζί με τιμὴν κατάφασιν, καὶ σημασίαν τινὸς ποιότητος, οἷον ἀγαπῶ, ὅπῃ θέλει ἐὰν εἰπῆ ἔχω ἀγάπην, ἢ εἰμί ἀγαπῶν· ζῶ, ὅπῃ θέλει ἐὰν εἰπῆ ἔχω ζωὴν.

Αἱ Μετοχαὶ εἶναι ἐπίθετα παραγμῆνα ἀπὸ τὰ Ῥήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρατῶν μίαν σημασίαν χρόνον, καθὼς ἀγαπῶν, ὅπῃ σημαίνει χρόνον ἐνεστώτα, ἀγαπήσας, ὅπῃ σημαίνει ἀπαρασμῆνον, ἀγαπήσαν, ὅπῃ δηλοῖ χρόνον μέλλοντα.

Αἱ Πρόθεσις χρησιμῆσαν εἰς τὸ ἐὰν δηλώσῃν διαφορῆς αναφοράς πραγμάτων καὶ τόπων, οἷον σὺ, ὅπῃ σημαίνει συστροφίαν, ἐνῶσιν· ἐπί, ὅπῃ σημαίνει ἀνω· κατὰ, ὅπῃ σημαίνει κάτω, κτ.

Τὰ

Τὰ Ἐπίρρηματα εἶναι λέξεις, ὅπῃ σημαίνον κάποιον προσδιορισμὸν, ἢ ἔσπον τῆς σημασίας τῶ Ῥημάτων· οἷον καλῶς, ταχέως, σήμερον, αὐριον, ἀπαξ, λίαν, ἄγαν, κτ. καὶ εἶναι κατὰ τινα ἔσπον, ἰσδιώματα με προσθέσεις, ἢ ὀνόματα· διὰ τὸ, γράφει καλῶς, ἢ ταχέως, δὲν σημαίνει ἄλλο, παρὰ ὅτι γράφει γράμματα καλὰ, ἢ με ταχύτητα, ἢ διὰ τάχους. τὸ, ἄδε, ἢ ἐκεῖ, δὲν δηλοῖ ἄλλο, παρὰ εἰς τῶτον, ἢ ἐκεῖνον τὸν τόπον, κτ. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικὰ σημαίνον καὶ διάθεσιν, ἢ πάθος ψυχῆς, καθὼς ἄχ, φεῦ, ἰὲ, βαβαί, κτ. τὰ ὁποῖα ὄλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ γλώσσαι τὰ κάμνον ξεχωριστὸν μέρος λόγου.

Οἱ Συνδεσμοὶ εἶναι φωναί, διὰ τῶν ὁποίων συνδέονται ὀμῆ πολλὰ λέξεις, ἢ λόγοι, τῶν ἔστιν ἐννοιαὶ καθὼς, σὺ μὲν περιπατεῖς, ἐγὼ δὲ κάθημαι· θέλω καὶ σαλαγμὸν τύχης, καὶ πύθον φρονῶν, κτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ποῖα εἶδη λέξεων εἶναι ἀναγκαιότερα εἰς
δήλωσιν τῶν νοημάτων τῆς ψυχῆς.

Αἱ συγκαταθέσεις, εἴτ' ἔν κείσεως τῆς ψυχῆς συν-
ίστανται ὅλαι, καθὼς εἶπαμεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος,
(Τμήμ. Α'. Κεφ. Γ'. Ἄρθρ. Β'. §. Α'.) εἰς τὸ κα-
ταφάσκην, ἢ ἀποφάσκην, ὅπῃ κάμνομεν καθ' ἑαυ-
τῆς, ὅτι δύο ἰδέαι καὶ εὐνοιαὶ συμφωνῶν, ἢ διαφωνῶν
πρὸς ἀλλήλας.

Ἀπὸ αὐτῶν τὰς ἰδέας, ἢ εὐνοίας ἄλλαι παρασαί-
νεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κἀνεὶα ὑποκείμενον φυσικόν,
ἢ ἠθικόν, καὶ ἄλλαι κάμμιαν ποιότητα, ἢ ὅποια κα-
ταφάσκειται εἰς αὐτὸ, ἢ ἀποφάσκειται ἀπὸ αὐτοῦ· κα-
θὼς ἡ θάλασσα εἶναι ἀλμυρά· ἢ γῆ δὲν εἶναι ἀκί-
νητος· ἢ ὅποια εἶναι ἐπαινετή· ἢ ἀργία δὲν εἶναι
ἀφέλιμος.

Λοιπὸν τὰ ὑποκείμενα τὸσον φυσικά, καθὼς θά-
λασσα καὶ γῆ, ὅσον καὶ ἠθικά, καθὼς ὅποια καὶ ἀρ-
γία, δηλοῦνται πάντοτε μὲ τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, ὅπου
ὀνομάζονται ἰσριαστικά· καὶ αἱ ποιότητες, καθὼς ἀλμυ-
ρά, ἀκίνητος, ἐπαινετή, ἀφέλιμος, μὲ τὰ ἐπίθετα.

Θέλωντες λοιπὸν νὰ δηλοποιήσωμεν εἰς ἄλλης τὰς
κείσεως μας, εἶναι ἀναγκαῖα α'. τὰ ἰσριαστικά ὀνόμα-
τα, ὅπῃ δηλοῦν τὰ ὑποκείμενα, περὶ τὰ ὅποια σρέ-
φονται αἱ κείσεως. β'. τὰ ἐπίθετα, τὰ ὅποια δηλοῦν
τὰς ποιότητας, ὅπῃ κατ' αὐτὰς καταφάσκονται εἰς τὰ
ὑποκείμενα, ἢ ἀποφάσκονται ἀπὸ αὐτῶν. γ'. εὐνοίας
κάποιος σιωδῆσμος, ἢ εὐνοίας κάποιον σημεῖον, ὅπῃ νὰ
σιωδῆν τὴν κατάφασιν, ἢ νὰ δείχνη ἀπόφασιν, κα-
θὼς τὸ εἶναι, καὶ τὸ ἢ, ἢ τὸ δὲν.

Καὶ ἐπειδὴ ὅλοι οἱ λόγοι μας δὲν σιωδῶνται εἰς
ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν δηλοποίησιν τῶν διαφορῶν κεί-
σεων,

σεων, ὅπῃ κάμνομεν ἐπανῶ εἰς τὰ παράγματα, εἶναι
φανερὸν, ὅτι ἀναγκαιότερα μέρη τῶ λόγου εἶναι τὰ ἰ-
σριαστικά ὀνόματα, τὰ ἐπίθετα, καὶ τὰ δύο σημεῖα τὰ
εὐνοίας τῆς καταφάσεως, καὶ τὸ ἄλλο τῆς ἀποφάσεως.

Μάλιστα ἐγὼ νομίζω, ὅτι μία γλῶσσα ἤμπορῆσε
νὰ σύγκηται ἀπὸ αὐτὰ μόνον τὰ μέρη τῶ λόγου, καὶ
νὰ εἶναι μὲ ὅλον τῆτο ἱκανὴ νὰ παρασαίγη ἐντελέσεται
τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς.

Διὰ τὶ, αὐθάρησωμεν πρόσεκτικῶς τὰ ἐπίλοιπα
μέρη τῶ λόγου, θέλομεν ἰδῆ, ὅτι ὅλα ἤμπορῆσαν νὰ
ἀναπληρωθῶν ἱκανῶς μὲ μόναι τὰ ὀνόματα, καὶ τὸ ὑ-
παρκτικὸν ῥῆμα.

Αἱ ἀντωνυμίαι, παραδείγματος χάριν, κοντὰ ὅπῃ
εἶναι ἐκ φύσεως ἐπίθετα, ἤμπορῆσαν καὶ αὐταὶ νὰ
ἀναπληρωθῶν, ἐκολώταται μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶ ῥ-
νομάτων, ἀντὶ τῶ ὅποιων λαμβάνονται· διὰ τὶ τὸ,
Ῥωμύλος ἐκτίσε τὴν Ῥώμην, ὁ ἴδιος Ῥωμύλος ἔδωκε
τῆς πρώτης νόμης εἰς τὴν Ῥώμην, δὲν εἶναι ἀραγε
σαφές, καθὼς καὶ τὸ, Ῥωμύλος ἐκτίσε τὴν Ῥώμην,
αὐτὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τῆς πρώτης νόμης;

Τὰ ῥήματα πάλιν περιέχην ὅλα τὸ ὑπαρκτικὸν
εἶναι, καὶ εὐνοίας ἐπίθετον, ὡς τὸ ζῶν, καθὼς εἶπαμεν
ἀνωτέρω, δὲν σημαίνει ἄλλο, παρὰ ὅτι εἶμαι ζωντα-
νός, ἢ ζῶν, καὶ τὸ ἐρῶ, ὅτι εἶμαι ἐραστής. Λοιπὸν
τὶ ἐμποδίζει νὰ μεταχειριζώμεθα εἰς τὸπον ὅλων
τῶ ἄλλων ῥημάτων τὸ ὑπαρκτικὸν, καὶ τὸ περιεχόμε-
νον εἰς τὸ καθὼς ἐπίθετον;

Αἱ μετοχαὶ κοντὰ ὅπῃ εἶναι καὶ αὐταὶ φύσει ἐπί-
θετα, ἤμπορῶν καὶ νὰ παραλειφθῶν τελείως, ἀντιστα-
γωνίας τὰ ῥήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια παράγονται. Ἀντί-
σως φέρει εἶπεῖν, ἀντὶ νὰ εἰπῆ τινὰς, ἢ Αἰνείας φέ-
γωντας ἀπὸ τῆς Τρωάδα, διαπερῶντας πολλὰ πελά-
γη, δοκιμάζωντας πολλὰς δυσυχίας, ἤλθε τέλος πάν-
των εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ κατέστησε νέον βασίλειον·
εἰπῆ ἔπος· ἢ Αἰνείας ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Τρωάδα, δια-
πέρασε πολλὰ πελάγη, ἐδοκίμασε πολλὰς δυσυχίας,
καὶ

ἢ τέλος πάντων ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἢ κατέστησε νέον βασιλείον, δεῦν εἶναι κάμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ εὐνοία ἢ εἰς τὰ δύο εἶναι προδηλοτάτη.

Αἱ γέσεις καὶ ἀναφοραὶ, ὅπου εἶπαμεν, ὅτι σημαίνων αἱ προθέσεις, ἠμποροῦσαν εἰς πολλὰ μέρη, μετὰ τὸν γύρον λέξεων ὀλίγον τι διεξοδικώτερον νὰ δηλωθῆν ἢ αὐτὰ μὲ μόνὰ τὰ ὀνόματα, καὶ τὸ ὑπαρκτικόν, ἢ ἀντὶ τῶ, Ὁρέσης ἀδοιπόρει σὺν Πηλάδῃ, ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ τινὰς Ὁρέσης ἀδοιπόρει. Πηλάδης ἢ σὺν ἑσφοδῆ. Χωρὶς τῆτο ἡμεῖς ἰξούρομεν, ὅτι οἱ Ἕλληνας πολλὰς προθέσεις τὰς ἀνεπλήροισιν μετὰ κάποια μόρια· τὸ, εἰς ἕραν, φέρει εἶπεν, ἰσοδυναμοῦσε παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸ ἕραν, τὸ, ἐν οἴκῳ, μετὰ τὸ, οἴκοι· τὸ, εἰς Ἀθήνας, μετὰ τὸ Ἀθήνας, τὸ, ἐν Ἀθήναις, μετὰ τὸ Ἀθῆναισι. Λοιπὸν αὖ ἐπενοῦσαν καὶ ἄλλα παρόμοια διὰ τὰς λοιπὰς προθέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δὲ εἰθμοί, ἢ γλώσσαταις ἠθέλεν εἶναι χωρὶς προθέσεις, καὶ δεῦν ἠθέλεν λείπει μετὰ ὅλον τοῦτο νὰ εἶναι ὁμοίως σαφῆς.

Τὰ ἐπιρρήματα εἶπαμεν πῶς εἶναι ἰσοδύναμα μετὰ ὀνόματα, ἢ μετὰ προθέσεις. Λοιπὸν λαμβάνοντας ἀντ' αὐτῶν τὰ ἰσοδύναμα ὀνόματα, ἠμποροῦσαν ἢ αὐτὰ νὰ λείπει· διὰ τὸ, γράφει καλά γράμματα, ἢ γράφει μετὰ ταχύτητα, ἢ διὰ τάχους, εἶναι σαφέστατα, καθὼς τὸ, γράφει καλά, ἢ γράφει ταχέως. Ὁμοίως καὶ ἀντὶ τῶ ἀχ, ἠμποροῦ νὰ εἴπω αἰδαίνομαι πόνον, ἢ ὅτι ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου προξενεῖ τὸν ἀνάστυγμα μὲν.

Οἱ σὺνδεσμοὶ καὶ αὐτοὶ ἄλλοι εἶναι ἐπιρρήματα, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, καὶ ἄλλοι προθέσεις μετὰ ὀνόματα, καθὼς, δι' ὅτι, καὶ αὐτὸ τὸ ὅτι δεῦν εἶναι ἄλλο, παρὰ ὅτι ἐλλειπτικὸν τῆς διὰ, ἢ κατὰ, καὶ λοιπὸν διὰ τὰς ποικίλους λέγομεν ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶπαμεν περὶ ἐπιρρημάτων ἢ προθέσεων. Ὅσον διὰ τῆς ἄλλης ἠμποροῦν ἢ αὐτοὶ νὰ λείπει, ὅταν δεῦν κληρωθῶμεν εὐφράδισαν, ἀλλὰ μόνον τὸ νὰ δηλώσωμεν ὡς ἔτυχε τὰ νοήματα τῆς

τῆς ψυχῆς· διὰ τὸ ποῖος ἠθέλε μετὰ κατηγορίαν ἀνίστασθαι ἀντὶ νὰ εἴπω, Σωκράτης καὶ Πλάτων φιλοσοφοῦσιν, εἴπω Σωκράτης φιλοσοφεῖ, Πλάτων φιλοσοφεῖ; Ὁμοίως ἀντὶ τῶ ἀν' ἔλθης ἐσὺ, ἔρχομαι καὶ ἐγὼ, εἴπω ἔρχεσαι ἐσὺ, ἔρχομαι ἐγὼ, κτ.

Κάνοντες λοιπὸν ἀπὸ τὰ εἰρημονία μέρη τῶ λόγου δεῦν ἠμπορεῖ νὰ λεχθῆν τόσον ἀναγκαιόν, ὅσον εἶναι τὰ ὀνόματα, καὶ τὸ ὑπαρκτικόν. Μ' ὅλον τῆτο δεῦν παρέπει νὰ ἀρνηθῆμεν πάλιν, ὅτι αὐτὰ δεῦν εἶναι χρησιμώτατα εἰς τὸ νὰ κάμωμεν τὸν λόγον πλέον καθαρόν, πλέον σὺντομον, ἢ πλέον ποικίλον, διὰ τὸ ὁποῖον τῆτο ἢ ἐπενοῦθησαν γενικῶς εἰς κάθε γλῶσσαν ὡς τὰ ἀναγκαιότερα εἶδη τῶν λέξεων εἰς δήλωσιν τῶν νοημάτων τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ ὀνόματα, τὸ ὑπαρκτικόν, καὶ τὸ ἀρνητικὸν μόριον εἰ, ἢ δεῦν, εἰς τὴν τωρινὴν γλῶσσαν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περί αρχῆς ἑ ἀρέσεως τῶ λέξεων.

Πολλοὶ ἐσοχάθησαν, ὅτι ἡ εὔρεσις τῶ γλωσσῶν εἶναι τὸσον δύσκολον πρᾶγμα, ὅπῃ τὴν ἐνόμισαν ἀνωτέρων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἔκειναν, ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠθέλωσαν εἶναι χωρὶς γλώσσων καὶ αὐτοὶ, καθὼς τὰ λοιπὰ ζῶα, ἀνίσως δὲν τὴν ἐπέπνεον ὁ Θεὸς ἀμέσως εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, πίπτωντας μετὰ ταῦτα εἰς συζητήσεις, ἀπὸ πρῶτη γλώσσα τῆ κοσμοῦ, ἐσάθη ἡ ἑβραϊκὴ, ἡ ἄλλη καὶ ἡ κινεζικὴ.

Ἐγὼ ὅμως δὲν κείνω εὐλογον νὰ κάμω αὐτὴν τὴν ἀτιμίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ τὸ νομίσω μὲ τὴν ὀλότῃ ἀνεπιτήδειον διὰ νὰ κάμω ἀπὸ ἐαυτοῦ τοῦ μίαν γλώσσων, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐξηγῆ τὰς ἰδέας τῆ καὶ ἀπὸ ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνάμιν τῆ νὰ τὴν κάμω μόνος του, δὲν ἰξόρην διὰ τὴν πρέπει νὰ ὑποθέσω, ὅτι αὐτὸς ἐνόμισεν ἔπειτα ἀναγκαῖον νὰ τῆ ἐμφυσήσῃ (διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι) μίαν ὁποιαδήποτε.

Ἀληθινὰ ἀπὸ θεωρήσῃ τῆς Θείας Γραφῆς, μοὶ φαίνεται νὰ βλέπω καθαρά, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅπῃ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀδὰμ τὴν δυνάμιν τοῦ νὰ κάμω τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶ πρᾶγματων· ἄφησεν ὅμως τὴν φροντίδα εἰς ἐκάστον τὸν ἴδιον νὰ θέσῃ τὰ ὀνόματα. „ καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς γῆς (λέγει „ ἡ Γένεσις Κεφ. Β'.) πάντα τὰ θηρία τῆ ἀρῆ καὶ „ πάντα τὰ πετεινὰ τῆ ἕραν, καὶ ἠγάγεν αὐτὰ πρὸς „ τὸν Ἀδὰμ ἰδεῖν τὴν καλέσει αὐτὰ καὶ πᾶν, ὃ ἐὰν „ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχῆ ζῶσαν (ὃ ἐστὶ πᾶν „ ζῶν) τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὄνομα „ τὰ πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ „ ἕραν, καὶ πᾶσι τοῖς θηείοις τῆ ἀρῆ “ τὸ ὁποῖον φαί-

φαίνεται βεβαιότατα νὰ δείχνῃ φανερά, ὅτι ὁ ἴδιος Ἀδὰμ εἶναι ὁ ὀνοματοθέτης τῶ πρᾶγματων.

Ἀλλὰ ὁποιαδήποτε καὶ ἀπὸ ἡτον ἡ πρῶτη γλώσσα, περὶ τῆς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῆ θετικῶς τίποτε, μετὰ τὴν Βαβυλωνικὴν σύγχυσιν, φαίνεται βεβαιότατα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ ἡ διεσκορπίθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διεφθάρησαν τὸσον, ὅπῃ πολλοὶ ἀπὸ αὐτῶν ἐβαρβαρώθησαν, καὶ ἐξηλειώθησαν εἰς ἔσθον ὅπῃ ἔχασαν ὄχι μόνον τὴν γῆν τῆς ὀμιλίας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ κάθε αἰδέσῃ ἀνθρωπότητος· ἐλάχιστον εἰς τέτοιαν κατάστασιν μᾶς ζωγραφίζεν οἱ παλαιοὶ ὑπομνηματογράφοι σχεδὸν ὅλα τὰ ἔθνη. Οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοὶ, οἱ Βρετανοὶ ἕως καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆ Καίσαρος, ἐμύειζαν ἀκόμη ἀρκετὰ ἀπὸ τῆ παλαιῆ ἀριότητά τῆς. Τέτοια ἡτον τὸν παλαιότερον καιρὸν ἡ κατὰ τῆς τῆς Ἰταλίας, καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰς πολλὰ μακρῶν καιρῶν, καθένας ἰξόρην πόσα ἔθνη, μάλιστα τὸρα εἰς τὰς ἑδικὰς μας ἡμέρας, ἐπέθησαν θάμνηνα ἀκόμη εἰς τὴν πρῶτην τὴν βαρβαρότητα, εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ εἰς τὰ μέσα, καὶ μεσημβρινὰ τῆς ἰδίας Ἀμερικῆς, καὶ Ἀφρικῆς.

Λοιπὸν τῆς πάντῃ διαφόρης ἰδιοτισίας, ὅπῃ εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐβέβαιονται, δὲν πρέπει βεβαιότατα νὰ πισθῆ τινὰς πῶς τῆς ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἀλλῶν, μὲ τῆς ὁποίους μήτε αὐτοὶ φαίνονται νὰ εἶχαν ποτὲ κάμω κοινῆν, μήτε ἡ γλώσσά τῆς ἔχει κάμω μίαν ἀναλογίαν· μάλιστα αὐτὴ ἡ ἰδίαι ἀπειροκαλία καὶ ἀτέλεια αὐτῶν τῶ γλωσσῶν, ὅπῃ ἡτον ἀνάλογος μὲ τὴν ἑλλειψιν τῶ γλώσσῶν τῆς, εἶναι σημεῖον προδηλότατον, ὅτι αἱ γλώσσαι πάντῃ ἐπενεώθησαν ἀπὸ αὐτῶν τῆς ἰδίας, ὅπῃ τῆς ὀμιλῆν.

Μοῦναι λοιπὸν νὰ ἰδέμεν μόνον πῶς ἠμπορέσαμεν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν οἱ ἄνθρωποι νὰ δημιουργήσωμεν μίαν γλώσσων· τὸ ὁποῖον ἐγὼ δὲν σοχάζομαι νὰ εἶναι τὸσον βαρὺ καὶ δύσκολον, ὅσον ἐφαίνονται εἰς μερικές.

Ἐμὴν μὲ φαίνεται, ὅτι μόνον εἷς παρ᾿ ἄνθρωπον ἀπαιτεῖται εἰς τῆς, καὶ εἶναι τὸ νὰ ζῆν οἱ γονεῖς πολὺν καιρὸν μαζὶ μετὰ τέκνα τῆς· εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἢ ἰδίᾳ φαίνεται, ὅτι ὄχι μόνον ἐπαρακίνησεν, ἀλλὰ καὶ ἐβίασε τῆς ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ τὰ ἐπίλοιπα ζῶα ὅλα μὲ τὸ νὰ αὐξάνων, καὶ λαμβάνων ὀλίγα τῶν τελειοποιήσων, ὅπῃ ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν, οὕτως ὅπῃ ἠθέλων αἰδανθῆν ἐν ἑαυτοῖς τῆς δυνάμεις, ὅπῃ ἀρκῆν εἰς τῶν σύστασιν τῶν, εὐκόλῃ ξεχωρίζων ἀπὸ τῆς γονεῖς τῶν, εἰς καιρὸν ὅπῃ τὰ βρέφη, ὅπῃ δὲν ἐφθάσαν ἀκόμῃ τὸν τέταρτον, ἢ πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας, μετὰ βίας ἔχων ἀρκητὴν δυνάμιν διὰ νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, μάλιστα ὅπῃ τὰ ὑποθέσωμεν εἰς τὸ πῦρ ἀγεωργήτης, καὶ ἀγέλης, καὶ ἠναγκασμένα καὶ ἀντιπαθεῖν εἰς τῶν ἰχθῶν καὶ ὀρνίθων τῆς θηλείων.

Λοιπὸν εἶναι κοινὸν ὄχι μόνον εἰς τῆς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα ζῶα νὰ μὴ ἀφίεν ποτὲ τὰ τέκνα τῆς, τὰ ὁποῖα τὰ κοιτάζων ὡς ἐδικάτης μέρη, ἐν ὅσῳ ἔχων ἀκόμῃ χρεῖαν τῆς βοηθείας τῆς. Διὰ τοῦτο δὲν ἀκολουθεῖ ποτὲ ἀνθρώποι, μακάρι καὶ ἄς εἶναι ἄγριοι, νὰ χωρίζων ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς, πρὸ τῆς νὰ τὰ ἰδῶν ἀρκητὰ δυνατὰ καὶ ἰκανὰ εἰς τῶν σύστασιν τῆς· ἐν ὅσῳ ὅμως νὰ φθάσων εἰς αὐτῶν τῶν ἡλικίαν, ἢ συνήθειαν τῆς νὰ ζοῦν μαζὶ, ὁ ἔραος ἀπὸ τὸ εἷς μέρος, ἢ χρεῖα καὶ ἀγνωμοσύνη ἀπὸ τὸ ἄλλο, πρέπει βέβαια νὰ κάμωμεν, ὅπου νὰ δυσκολοῦνται πολλὰ νὰ χωρίσων οἱ γονεῖς ἀπὸ τὰ τέκνα, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀπὸ αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς προέρχεται ὅπῃ ἡ κοινωσία τῆς φαμίλιας, ἢ ὁποῖα ἀσυνιάταται διεσκοῦνται εἰς τὰ ζῶα, καὶ αὐτὴ ἀτελεσάτη, εἰς τῆς ἀνθρώπους ἀρέθῃ πάντοτε καὶ παντὶ ἐντελεσάτη καὶ πλήρης.

Ἀφ' ἧς ὑποθεθῆν αὐτὴ ἡ κοινωσία, ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται φυσικὰ οἰκοδομῶν αἱ ἀρχαὶ μιᾶς διαλέκτου· ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐχρημάθησαν οὕτως κάποια σημεῖα, μετὰ τὰ ὁποῖα νὰ φανερώων ἀμοιβαίως τὰ νοήματά τους, τῆς

τῆς χρεῖας τῆς, τῆς ἐπιθυμίας τῆς. Λοιπὸν κατ' ἀρχάς ἠμποροῦν νὰ ἐμεταχειρίσων φυσικὰ φωνὰς, καὶ νὰ ἐφθάσαν καὶ εἰς τὴν χηματικὴν διάλεκτον, τῆς ἐστὶ τῶν διὰ χημάτων. Ἀλλὰ πόσα πράγματα εἶναι, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐξηγηθῶν ἀρκητὰ μετὰ τὸ μέσον αὐτῶν τῆς χημάτων; Δὲν λέγω, ὅτι ὅπῃ τὰν διεσκοῦνται εἰς σκότος, ἢ πολλὰ μακρὰ εἷας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἢ εἶναι ἀναμεταξύτης κάποια ἐμπόδιον, ὅπῃ δὲν τῆς ἀφίεν νὰ ἰδῶν εἷας τὸν ἄλλον, τὰ χημάτα πλέον δὲν ἔχων κάμνιαν χρεῖαν. Τότε λοιπὸν χρειάζονται ἄλλα σημεῖα· καὶ ἐπειδὴ δὲν μόνον ἄλλα ἀπὸ τῆς λέξεις, εἶναι φανερόν, ὅτι ἀδηγήθησαν εἰς τῶν ἐφύρεσιν αὐτῶν φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἰδίαν χρεῖαν, ἢ ὁποῖα εἶναι ὁ πατὴρ τῆς ἐπιδεξιότητος εἰς κάθε πρᾶγμα.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ σοχαζώμεθα, ὅτι εἷας ὄχλος ὁποιοσδήποτε, ἢ μία γενεὰ ἠμποροῦσων οὕτως νὰ καταστήσῃ μιᾶν γλῶσσαν ἐντελῆ. Ἐφθάσε μόνον νὰ καταβάλων τῆς πρώτας ἀρχάς, καὶ αὐταὶ αὐξήσαν μετὰ τὸν καιρὸν, καὶ ἐπολυπλασιάθησαν ἀναλόγως μετὰ τῶν αὐξήσων καὶ πολυπλασίσων τῆς πλήθους, καὶ τῆς γνώσεων τῆς κάθε κοινωσίας.

Εἶπαμεν παραπάνω, ὅτι τὰ ὀνόματα καὶ τὰ δύο σημεῖα τῆς καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως εἶναι τὰ ἐσιώδη καὶ ἀναγκαιότερα μέρη εἰς μιᾶν γλῶσσαν. Τὰ βρέφη βεβαιότατα κατ' ἀρχάς εἰς τῶν διάλεκτόν τῆς δὲν μεταχειρίζονται ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ. Μερικὰ ἐσιαστικά διὰ νὰ δηλώσων τὰ ὑποκείμενα, μερικὰ ἐπίθετα διὰ νὰ παραστήσων τῆς ὀλίγας ποιότητας, ὅπῃ εἰς αὐτὰ παρατηρῶν, συσάλων ὅλον τὸ λεξικὸν τῆς, τὸ ὁποῖον ὅμως τὰ φθάνει ἀρκητὰ διὰ νὰ δώσων νὰ καταλάβων τὴν τῆς χρειάζεται.

Λοιπὸν θέλωντας νὰ ἀνιχνόσωμεν μετὰ ποῖον ἔθρον ἠμποροῦσαν ἀφ' ἑαυτῆς τῆς οἱ ἀνθρώποι νὰ καταβάλου τῆς ἀρχάς μιᾶς γλώσσης, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν προτίτερα μετὰ ποῖον ἔθρον ἠμποροῦσαν καὶ φθάσων εἰς τὸ νὰ ἐπινοήσων τὰ ὀνόματα.

Καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τῶν ἑσσιαστικῶν, εἴτ' ἐν ἐκείνῳ, ὅπῃ δηλῶν τὰ ὑποκείμενα, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν πρῶτον, ὅτι τὰ παράγματα, ἄλλα μᾶς παραφαίνονται μοναχάτως μὲν εἴνα ἦχον, καὶ ἄλλα ὄχι. Τὰ ζῶα ἔχον σχεδὸν ὅλα τὴν φωνὴν καθεύα ξεχωριστῶς· ὁ κεραυνὸς, ὁ ἀνεμὸς, ὁ ποταμὸς, κτ. κάμνεν ὅλα τὸν ξεχωριστὸν τῶν ἦχον. Λοιπὸν ἢ μίμησις τῶν φωνῶν, καὶ τῶν ἦχων, καθὼς τὸ βλέπει καθένας καθ' αὐτότητα, ἐχρησίμασαν κατ' ἀρχὰς εἰς ὀνομασίαν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τῶν ὁποῖα προέρχονται. Εἰς τὴν διάλεκτον τῶν βρεφῶν, ἢ ὁποῖα πλησιάζει περιεσπότερον εἰς τὴν φύσιν, βλέσκονται ἄπειρα παραδείγματα αὐτῆς τῆς μιμήσεως, καὶ πολλότατα ἴχνη τῆς μίμης ἀκόμη καὶ εἰς κάθε γλώσσῃ ἐντελῇ. Ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ἔχει πολλὰ ὀνόματα πολλῶν πραγμάτων κατὰ μίμησιν τῆς ποιότητος τῶν ἦχων, τὰ ὁποῖα τὰ ὀνομάζον πεποιημένα, καὶ τὸ παράγμα ὀνομασποιοῦν. Ἡ ἑδικήμας δὲν ἔχει ὀλίγα, ὁμοίως τῶν Ἰταλῶν, τῶν Φραντζέζων, τῶν Γερμανῶν, καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν γλωσσῶν τῷ κόσμῳ. Βῆς, φλοῖσβος, ροῖζος, πάταγος, φόφος, Σιακατῖρα, κίσα, κῶδων, καρπαῖα, μπομπάρδα, καὶ ἄλλα ἄπειρα εἶναι λέξεις, εἴτ' ἐν ὀνόματι πεποιημένα κατὰ μίμησιν τῆς ποιότητος τῶν ἦχων, ὅπῃ ἀποτελεῖν τὰ ὀνομαζόμενα παράγματα.

Ἀφ' ἑσσηνῆθισαν τοιῆτις λογῆς νὰ ἐξηγῶν τὰ ἦχοντα παράγματα μὲν τῶν ἀναλόγων ἦχων, εἶναι πασιδῆλον, ὅτι μὲ ὀλιγωτέραν δυσκολίαν θέλει ἠμπούρασιν νὰ συνηθίσωμεν κατ' ὀλίγον ὀλίγον νὰ ἐξηγῶν παρομοίως κατὰ ἀναλογίαν καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ δὲν ἦχον· καὶ ἀφ' ἑσσηνῆθισαν τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων, ἠμπούρασιν βαθυμυθὸν νὰ χηματίσωμεν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ τὰς φωνὰς, ὅπῃ ἐξηγῶν τὰς ποιότητάς των, ἀπὸ τῶν ὁποῖα πολλὰ δηλῶνται μὲ ποιόν τι καὶ ἦχον, κατὰ μίμησιν τῶν ὁποῖων ἔγνων καὶ τὰ ὀνόματα.

Ὅσον διὰ τὰ ῥήματα, εἶπαμεν ὅτι μόνον τὸ ὑπαρκτι-

κτικὸν εἶναι, ὅπῃ πρέπει νὰ ὀνομαθῆῃ κυρίως ἀνάγκαιον εἰς μίαν γλώσσῃν, καὶ ὅτι μάλιστα εἴνα ὁποῖον-δήποτε σημεῖον καταφάσεως, ἢ ἀποφάσεως ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἀναπληρῶσιν καὶ αὐτὸ εἰς ῥόπον ὅπῃ, ἀφ' ἑσσηνῆθισαν τὰ ἑσσιαστικὰ καὶ ἐπίθετα, μὲ αὐτὰ τὰ δύο σημεῖα οἱ ἀνθρώποι ἠμπούρασιν νὰ εἶπῶν πῶς ἐπεύρησαν καὶ κατέστησαν μίαν ἀληθινὴν γλώσσῃν, καὶ ἄς ἔλλειπε κάθε ἄλλο ῥήμα, καὶ κάθε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου.

Δὲν πρέπει ὡς τὸσον νὰ σοχαθῶμεν, ὅτι ἠθέλων ἀργήσῃ πολὺ διὰ νὰ ἐπεννοήσῃν ἀκόμη καὶ τὰ σοιχεῖα τῶν ἐπιλοίπων μερῶν τῷ λόγῳ, τὰ ὁποῖα, ἀγκυρὰ καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀναγκαῖα, εἶναι ὅμως ἀφελιμώτατα καὶ χησιμώτατα, καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω· διὰ τὴν ἀνθρώπος, ἠρεθισμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, παρῆζει ὄχι μόνον νὰ ἐξηγηθῆ, ἀλλὰ νὰ ἐξηγηθῆ καὶ μὲ τὴν πλέον μεγαλητέραν ταχύτητα, καὶ τὴν δυνατῶν καθ' αὐτότητα· εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἠθέλων εὐδοκίμησῃ μὲ μόνον τὰ ὀνόματα, καὶ τὰ δύο σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἠθέλων κάμνη συχνὰ τὸν λόγον διεξοδικώτατον καὶ περὶ εἰπεπλεγμένον.

Λοιπὸν εἰς τὰ ῥήματα θέλει ἔλαβον εὐθὺς μίαν μεγαλωτάτην βοήθειαν ἀπὸ τῶν φύσιν· ἐπειδὴ φαίνεται, ὅτι ἀρχίσαν ἀπὸ τῶν παρομοιωτικῶν ἐγκλισιν, τῆτ' ἐστὶ τὸν ῥόπον ἐκεῖνον, ὅπῃ χησιμῶσει εἰς τὸ νὰ παροσάξῃ τινὰς ἄλλον, ἢ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτοῦ ἐκεῖνο ὅπῃ τῷ χησιμῶσεται· καὶ ἡ φωνὴ ἐκεῖνη, ὅπῃ θέλει εὐγαλιαν διὰ νὰ καλέσῃν εἴνα τὸν ἄλλον, θέλει ἠτον χησιμῶσει ἄλλο εἴνα ῥήμα, καὶ θέλει εἶχε δύαμιν τῷ ἐλθεῖν, ἢ φύγε, ἢ δός, ἢ λάβε, ἢ ἄλλο τοιῶτον· διὰ τὴν ἡμεῖς βλέπομεν, ὅτι καὶ τὰ βρέφη μερικαῖς φοραῖς μεταχειρίζονται ἐδικαῖς τῶν ξεχωριστῶν φωναῖς διὰ νὰ ἐξηγήσῃν παρόμοια παράγματα. Τέτοιαις φωναῖς μεταχειρίζόμεθα πολλαῖς φοραῖς καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ ἴδιον τέλος, καὶ μάλιστα ὅπῃ ἀνθέμεθα ἀπὸ κάμνιαν ἔξαφνον κίνησιν, ἢ ἀπροσδόκητον ἀνάγκην.

Θέλει ακολουθήσαν άλλα ρήματα, τα ὅποια τὰ ἀρχισαν βεβαιότατα ἀπὸ τὴν οὐσιβικὴν ἔγκλισιν, παράγωντάς τε καὶ αὐτὰ ἀπὸ τῆς ποιότητος ἢ ἤχων, ἃ πᾶς ἤκασαν νὰ ἀποτελέσῃ τὰ πράγματα, καθὼς παταγεῖ, φορεῖ, γράφει, σκέζει, κακκαεῖ, οὐκάζει, μπεμπονίζει, κτ. καὶ κατὰ τὸν ἴδιον ἔσπον θέλει ἐχημάτισαν ὄχι μόνον τὰς μετοχάς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπίθετα, ὅπως παράγονται ἀπ' αὐτὰ.

Τὰς Ἀντωνυμίας, Προθέσεις, καὶ Συυδέσμις δὲν ἠμποροῦσαν βέβαια νὰ τὰς ἀγάλλων ἀπὸ τῆς ὀνοματοποιίας· ἐπειδὴ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν σημαίνων καὶ νέα ἤχων. Ὡς τὸσον διὰ αὐτὰ τὰ μέρη τῆς λόγου, καθὼς καὶ διὰ τὰ Ὄνόματα, Ῥήματα, Μετοχάς, καὶ Ἐπιρρήματα, ὅπως δὲν ἀναφέρονται εἰς πράγματα ἢ χῆντα, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος, ὁπόταν ἐπιθυμῇ ἐπιπόνως κἀνεὶα πρᾶγμα, τὰ χῆματα καὶ κινήματα, μὲ τὰ ὅποια παχίζεσ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, τὰ συυφοφάει πάντοτε μηχανικῶς μὲ καποιαν φωνήν. Τὸ βλέπομεν καθημεριῶς εἰς τὰ βρέφη, ἀκόμι καὶ εἰς τὰς βιββάς, οἱ ὅποιοι μῆτε ἰξούρην αὐ ἔχουω φωνῶ, ὡς αὐ ὅπως εἶναι κοινῶς κωφοὶ ἐκ γενέσεως. Τῆτο ἀκολουθεῖ, ἐπειδὴ ἡ ψυχή, ὁπόταν τῆς κινή κἀνεὶα πρᾶγμα ἰσχυρῶς, διὰ νὰ τὸ ἀπολαύσῃ, βαθεῖ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις εἰς πρᾶξιν.

Λοιπὸν αὐ ἠκολέθησε νὰ φθάσῃ τινὰς κάμμιαν φοραὴ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ κἀνεὶα πρᾶγμα διὰ μέσσω τινὸς σχήματος, ἢ ἀσωπηθίσσω φωνῆς, καὶ ἄλλος μετὰ ταῦτα θέλωντας νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἐμεταχειρέθη τὸ ἴδιον χῆμα, ἢ τῆς ἰδίας φωνῆς, εἶναι εὐκόλον νὰ καταλάβῃ τινὰς, ὅτι αὐτὴ ἢ εὐωσις τοῦ σχήματος, καὶ τῆς φωνῆς ἠμποροῦσε νὰ γένῃ κοινὸν σημεῖον ἐκείνου τῆς πρᾶγματος, καὶ κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἠμποροῦσε καὶ νὰ φθάσῃ μόνον ἢ φωνή. Καὶ ἀφ' ἧς γίνῃ τῆτο εἰς εὐα, ἠμποροῦσε νὰ γένῃ διχόλως καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ἔσπον κατ' ὀλίγον ὀ-

λίγον νὰ γένῃ σημεῖα καὶ τῶν μὴ ἠχῆντων πραγμάτων.

ἠμποροῦσε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ κατὰ ἄλλας ἔσπως, καθὼς ἀλλῆ τὸ εἰδείξα πλατύτερον (1). Ὡς τὸσον εἰδὼ παρατηρητέον, ὅτι ζητεῖται μόνον μὲ ποῖον ἔσπον ἠμποροῦν νὰ ἐπινοηθῆν αἱ πρῶται φωναί, ὁποῦ ἀνήκων εἰς κάθε μέρος λόγου, καὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ μιᾶς γλώσσης· ἐπειδὴ ἀφ' ἧς ἐπινοηθῆν αἱ πρῶται φωναί, ὁ πολυπλασιασμός τῆς ἔπειτα εἶναι εὐκόλος νὰ γένῃ κατὰ πολλὰς ἔσπως, καθὼς θέλομεν τὸ δείξει εἰς τὸ ἀκόλουθον Κεφάλαιον.

Τῆτο ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἔργον ὀλίγων χρόνων, ἀλλὰ χρειάζονται πολλαὶ γενεαὶ καὶ πολλοὶ αἰῶνες, ἕως νὰ ἠμποροῦσῃ μία γλώσσα νὰ ἔλθῃ εἰς εὐα κάποιον βαθμὸν τελειότητος· διὰ τὴν ἔττι βλέπομεν νὰ ἠυδλέθησων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Ἐν ὅσῳ εὐα ἔθνος εἶναι ὀλίγον, πτωχόν, καὶ ἀχρῖον, καὶ ἢ γλώσσα τῆς ὁμοίως εἶναι πτωχή, καὶ ἀχρημος. Ἀφ' ἧς αὐξήσῃ ὅμως τὸ ἔθνος, τελειοποιηθῆ ἢ κοινωνία, εἰσαχθῆ ἢ γεωργία, αἱ τέχναι, ἢ ἐμπορεία, καὶ πολυπλασιασθῆν μὲ τῆτον τὸν ἔσπον αἱ χρεῖαι, αἱ χεσεῖς, καὶ αἱ ιδέαι, πολυπλασιαζόνται ἀναλόγως καὶ αἱ φωναί, διὰ μέσσω τῶν ὁποίων διπλεῖται αὐταὶ αἱ ιδέαι, εἰσάγεται ἢ τέχνη τῆς γράφειν, εἰσπνεῖ ἢ ὀρθῆς τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τέλος πάντων ἐκείνο, ὅπως φέρει τῆς γλώσσαν εἰς τῆς τελειότητάς τῆς.

ΚΕ-

(1) Συζητήσεις περὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως μιᾶς κοινωνίας, καὶ γλώσσης, καὶ τῆς ἐπιρροίας τῶσαν τῆς μιᾶς, ὅσον καὶ τῆς ἄλλης εἰς τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις, ἐν Μεδιολανοῖς, παρὰ Μονσῆν 1779.

(2) Περὶ καταστάσεως ἢ γλώσσαν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ τινὰς ἐκτῆνα, ὅπως εἶπα περὶ αὐτῆς ὁ Ἀββᾶ Κορδουκιάκ εἰς τὸ σύγγραμμά τῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆ πολυπλασιασμῶ τῆς Λέξεως.

Αἱ πρωτότυποι λέξεις εἰς κάθε γλῶσσαν εἶναι πολλαὸ ὀλίγα, καὶ ὅλαι αἱ λοιπαὶ σχηματίζονται ἀπὸ τὰς διαφορὰς συμθέσεις, καὶ μετασχηματισμῶς αὐτῶ τῶς πρωτοτύπων.

Οἱ ἔσοποι, ὅπῃ εἰς τῆτο μεταχειρίζονται εἶναι τέσσαρες οἱ καθολικώτεροι· παραγωγή, σύμθεσις, ἢ διάφορος προφορά, εἴτ' ἔν τόνος, καὶ μεταφορά, ἢ ἔσπολογία.

Α'. Πόσα ἐπίθετα δευ ὀγαίνων ἀπὸ ἰσσιασικά, καὶ πόσα ἰσσιασικά ἀπὸ ἐπίθετα; Πόσα ὀνόματα ἀπὸ ῥήματα, καὶ πόσα ῥήματα δευ παράγονται ἀπὸ ὀνόματα, οὐράνιος, γήϊνος, εἶναι ἀπὸ τῆ ἔρανός καὶ γῆ· μελανότις, λευκότις, ἀπὸ τῆ μέλαν, καὶ λευκόν· θέλησις, πάθησις, θαυμασίον, εἶναι ἀπὸ τὸ θέλω, πάχω, θαυμάζω· καὶ ἀνθεῖ, φωτίζει, σκοτίζει, ἀπὸ τὸ ἀνθος, φῶς, καὶ σκότος. Αἱ μεταχαὶ καθένας τὸ ἰξόρει, ὅτι γίνονται ἀπὸ τὰ ῥήματα· τὰ ἐπιρρήματα σχεδὸν ὅλα ἀπὸ τὰ ἐπίθετα· καλῶς, σοφῶς, ταχέως, ἀπὸ τὸ καλῶν, σοφῶν, ταχέων, κτ. οἱ συμθεσμοὶ ἄλλοι ἀπὸ ἐπιρρήματα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ προθέσεις, καὶ ὀνόματα, κτ.

Β'. Πόσαι λέξεις δευ γίνονται ἀπὸ ἔωσιν δύο ἄλ-

ὅπῃ ἐπιγράφεται Essai sur l'origine de connoissances humaines. Tom. II. Τὸν κύρ Βρέσκω εἰς τὸ, De la formation meca-nique des langues, τὸν Herder εἰς τὴν πρὶν ἀρχῆς τῆς γλωσσῶν διαπεριβλῆν, ἢ ὅποια ἔλαβε τὸ ἄδλον τῆς Ἀκαδημίας τῆ Βερο-λίνου. Τὸν Βίκον εἰς τὴν σοιχία μιᾶς γίας ἐπιστήμης, καὶ ἄλλοι.

ἄλλων; Σύμθεσις, συμτάξις, συμκίνεσις, συμθήκη, δευ εἶναι ἀπὸ τῶ ἔωσιν τῆς σὺν προθέσεως; καὶ τὸ πᾶξις, θέσις, ἀνεσις, θήκη, καταφάσκει, ἀποφάσκει, συμᾶδει, ἀντιλέγει, καταφέρεται, καὶ ἄλλα μυ-εῖα, ποῖος δευ ἰξόρει, ὅτι εἶναι ἔργον τῆς συμθέ-σεως; τὸ λογοποιεῖ, ραψοδεῖ, ξυλοφορεῖ, καὶ ἄλλα ἄπειρα, δευ εἶναι συμθέσεις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων; τὸ δικαιοφύλαξ, ἀρτοδόπις, οἰκόσιτος, δευ εἶναι σὺνθεσις ὀνομάτων με ὀνόματα; Ὅποιος κάμη παρατήρησιν εἰς τῶ γλῶσσαν τῶ Ἑλλωικῶ, μακάρι καὶ τὴν ἐδικλῶ-μας, βλέπει πόσων πολυπλασιασιν προξενεῖ εἰς τὰς λέξεις ἢ συμθέσεις. Ὅποιος ἔχει ἰδέαν τῆς Λατινι-κῆς, Γερμανικῆς, Σθλαβοικῆς, καὶ Ἀραβικῆς δευ χρειάζεται να τὰ τὸ εἰπῶ ἐγὼ πόσον καὶ αὐταὶ αἱ γλῶσσαι ποικίλονται, καὶ αὐξάνων με τῆτον τὸν ἔσοπον.

Οἱ Φραντζέζοι, καὶ Ἰταλοὶ, καὶ Σπανιόλοι, καὶ Βρε-τανοὶ, μ' ὅλον ὅπῃ παραπονέονται πῶς δευ ἔχει αὐ-τὴν τὴν χάσιν ἢ γλωσσάτης, δευ εἶναι μ' ὅλον τῆτο καὶ αὐταὶ παντάπασιν ἐρημεύει ἀπὸ τῶ συμθέσιν.

Γ'. Καὶ ὁ τόνος ἀλλάζωντας τόπον, ἀλλάζει καὶ αὐ-τὸς σημασίαν τῆς λέξεως· ὄχι μόνον τῆ λαόφωρος, καὶ ἄλλων πολλῶν εἰς τῶ Ἑλλωικῶ, ἀλλὰ πολλῶν εἰς πολλὰς γλώσσας· μάλιστα οἱ Κινέζοι, εἶναι φή-μη κοινῆ, ὅτι εἰς ὅλιω τῶ γλῶσσαν τῆς δευ ἔχου πλεοναστότερον ἀπὸ ἑκατόσια ἑκατόντα μονοσύλλαβα, καὶ με ὅλον τῆτο, ὄχι τόσον ἴσως διὰ τῶ συμθέσιν, ὅσον διὰ τὴν διάφορον προφορὰν αὐτῶν τῶν μονοσυλλά-βων, τὸ πλῆθος τῶν σημαίνοντων ὄρων παρ' αὐτοῖς ἠύξισα τόσον, ὅπῃ με τὸ να μεταχειρίζονται οἱ Κι-νέζοι εἰς τὸ ρεάφιμόν τῆς χαρακτῆρας τόσας, ὅσαι εἶ-και αἱ λέξεις τους, ὁ αειθμός αὐτῶν τῶν χαρακτῆ-ρων, καὶ ἀπομνήσιν καὶ τῶν ἀντιστοιχούντων ὄρων, αὐτὸν πρὶν να δώσωμεν πίσιν εἰς τὸν πάτερ Μαγγαλχάου, (Ἰστορ. γενικ. τῶν περηνήσεων Τόμ. 5'.) ἀναβαίνει ἔως 54,400. ἄλλοι λέγουσιν ὅτι φθαίνει καὶ ἔως ὀγδοή-κοντα χιλιάδας.

Δ'. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ λέξις τονίζομενή καὶ προφερο-
μένη μὲ τὸν ἴδιον ἔσπον, ἢμπορεῖ νὰ σημαίη πολλά
πράγματα κατὰ μεταφορὰν καὶ ἔσπολογίαν. Τῆτο μά-
λιστα ἦτον συνηθέστατον εἰς τὰς Ἑβραϊκὰς, καὶ μᾶς δι-
δοὶ εἶνα καθαρῶτατον παράδειγμα ὁ Μπέργερ (Στοιχ.
πρωτ. γλωσσῶν σελ. 11.) Ἡ φωνὴ 'Iad (λέγει ὁ
ῤηθεὶς) εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν σημαίνει χεεὶ, καὶ αναλό-
γως τὸν βραχίονα, καὶ τὸν ρόδιον εἰς ἀνδρῶπου,
τὴν κνήμην, ἢ ἀδράχνην εἰς ζῶν. Κοντὰ εἰς αὐτὰ
σημαίνει ἀκόμι καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ γίνεται μὲ τὸ χεεὶ,
τῆτ' ἔστι τὸ ἔργον ὡσεὶ χεὶρ Ἀβραγαλάμ, θέλει νὰ
εἰπῆ ἔργον Ἀβραγαλῶν. Σημαίνει ἀκόμι καὶ ἐκεῖνο,
ὅπῃ πιάνεται μὲ τὸ χεεὶ, καθὼς λαβὴ (μανίκι),
χερῆλι, καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ πέρνει, ἢ πιάνει τὸ χεεὶ, δη-
λαδὴ ἐκεῖνο, ὅπῃ χωρέση τὸ χεεὶ εἰς, ὅπῃ τὸ βᾶ-
νει εἰς σωρὸν σίτη, ἢ ἄλλῃ τινὸς ὁποιοῦδήποτε πράγ-
ματος, καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ χρησιμεύει εἰς τόπον χειρός,
ὅ,τι ἐργαλεῖον, ἢ ἐπιστήμημα καὶ αὐτὸ εἶναι. Σημαίνει
ἀκόμι καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ μεταχειρίζεται ὡς χεεὶ, κα-
θὼς ὄργανον, βοήθειαν, δέλεον, συμβουλῶν. Ση-
μαίνει προσέτι καὶ δυνάμιν καὶ ἰχυν, ὡσεὶ χεὶρ Θεῶ,
εἶναι ἢ δυνάμις, τὸ ἔργον, ἢ βοήθεια, ἢ ἐμπιστοσύνη
τοῦ Θεῶ. Σημαίνει ἀκόμι καὶ τὸ μῦθον ἐκεῖνο, ὅπου
ἡμεῖς λέγομεν ὄργανον, καὶ ἄλλα πολλά, ὅπου διὰ
συντομίαν ἐνταῦθα παραφέχω. Ἴδου λοιπὸν τῶσα
σημαινόμενα ἀποδιδόμενα μόνον εἰς μίαν φωνὴν.

Ἐξω ἀπὸ τοῦτο, εἶναι μερικοὶ ὅροι, ὅπου λαμ-
βάνονται εἰς δύο σημασίας, καὶ ἐνίοτε καὶ ἐναν-
τίας ἀλλήλαις. Κόρη, φέρ' εἰπεῖν, τὸ κοετζί, καὶ
τὸ μεσαίτατον τοῦ ὀφθαλμοῦ, θαυμάζω, τὸ ἐπαι-
νᾶν, καὶ κατηγορᾶν ἀμυνάσαι, τὸ τιμωρεῖν, καὶ βοη-
θεῖν, ἀρχαῖος ὁ παλαιός, καὶ ὁ μάταιος, καὶ ὅποια
ἀείσκονται εἰς καθὲ γλώσσῃ, καθὼς καὶ εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν.

Εἶναι λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ φανερὸν μὲ πόσους ἔσπους
ἢμπορεῖ νὰ ἀυξήση ἐπ' ἀπειρον, τῶσον ὁ ἀειθμὸς
τῆς

τῶν ὄρων, ὅσον καὶ τὰ σημαίνοντα τῶν ὀλίγων τῶρων
τοτύπων φωνῶν.

Ὡς τῶσον αἱ λέξεις δεῦν φωνισῶσιν ἄλλο, παρὰ
τὴν ὕλην, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτζι, τῶν γλωσσῶν. Μένει
πῶρα νὰ ἰδῶμον τὴν μορφὴν, τῆτ' ἔστι πῶς ἢμπορε-
σαν νὰ παρειαχθῶν ἐκεῖναι αἱ διάφοροι κλίσεις καὶ
ἐγκλίσεις τῶν λέξεων, καὶ ἐκεῖνοι οἱ διάφοροι κανόνες
τῆς συντάξεως, ἀπὸ τῆν ὁποῖαν κρέματα ἢ ἰδιότης,
ἢ ἐρμηνεία, καὶ ἢ δυνάμις μιᾶς γλώσσῃς εἰς τὸ ὁ-
ποῖον πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν δύο πράγματα ἔ-
να, ποῖα ἀπὸ αὐτὰ, τῶσον τὰς κλίσεις, ὅσον καὶ τὰς
κανόνας τῆς συντάξεως, ἢμπορῶν νὰ ὀνομαθῶν ἀναγ-
καῖα, καὶ ποῖα περὶτὰ καὶ ἄλλο, μὲ ποῖον ἔσπον
ἐπενόηθησαν, καὶ κατέσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ κλίσεων τῶν λέξεων, καὶ τῶν
καρῶν τῆς σωτήξεως.

Πότε εἶναι τὰ μέρη τῶν λόγων, ἢ τὰ ἴδια τῶν λέξεων, ὅπῃ οἱ Γραμματικοὶ ὀνομάζουσι Κλίτα, ὅ ἐστιν ὑποκείμενα εἰς ποικιλότητα τῆς καταλήξεως τῶν, τὸ Ἄρθρον, τὸ Ὄνομα, ἢ Ἀρτωυμία, τὸ Ῥῆμα, καὶ ἢ Μετοχή.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ ποικιλότητος, ἢ μεταβολῆς τῆς καταλήξεως τῶν Ὄνομάτων, Ἀρτωυμιῶν, καὶ Μετοχῶν.

Τὰ Ὄνοματα, αἱ Ἀρτωυμίαι, καὶ αἱ Μετοχαὶ εἰς τὴν ἐδικήν μας γλῶσσαν, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Λατινικῶν, Γερμανικῶν, Σθλαβονικῶν, καὶ ἄλλων Ἰσως, ἔχουσι, διὰ τὸ εἶπαι κεφαλαιωδέστερον, τέταρτα εἶδη ποικιλότητος, εἴτ' ἐν μεταβολῆς, ὅπερ ἐστὶ κλίσεως τῶν καταλήξεων τῶν, τῆς γενῆς, τῆς ἀειθμῆς, καὶ τῆς πτώσεως. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Φραντζέζων, Ἰταλῶν, Σπανιόλων, καὶ ἄλλων Ἰσως, ἔχουσι δύο λογιῶν μόνον, τὰτ' ἐστὶ τῆς γενῆς καὶ τῆς ἀειθμῆς, μένοντας ἢ ἀπὸ κατάληξις εἰς ὅλας τὰς πτώσεις.

Ἡ κλίσις, εἴτ' ἐν ποικιλότητι τοῦ γενῆς ἐπεννοήθη διὰ τὸ διακρίνειν τὸ ἀρσενικὸν ἀπὸ τοῦ θηλυκοῦ, τὸ ὁποῖον ἔπαρθε κελίως νὰ ἐφαρμόζῃται εἰς τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα εἶναι κελίως ἀρσενικά καὶ θηλυκά· καὶ τῆτο, ὅπῃ κάμνομεν ἡμεῖς ἐφαρμόζοντάς το καὶ εἰς τὰ ἄφυχα

χα πράγματα, εἶναι ἐναντίον τῷ ὀρθῷ λόγῳ· διὰ τὸ τί λόγον ἔχει λίθος νὰ εἶναι γένος ἀρσενικῆ, καὶ πέτρα, θηλυκῆ; Τὰ ἄφυχα ἔπαρθε νὰ εἶναι γένος ἑδέρου, τῷ ὁποῖῳ ἔχομεν τὴν φωνὴν καὶ ἡμεῖς, τὴν εἶχαν καὶ οἱ Ἕλληνας καὶ Λατίνοι, τὴν ἔχουσι καὶ οἱ Γερμανοὶ, πλὴν εἰς κάμμιαν ἀπὸ αὐτῶν τὰς γλῶσσας, δεῦρ' τὸ ἔμεταχειρίσθησαν καθὼς πρέπει, ἀλλὰ τὸ ἔχουσι καὶ αὐτὸ μόνον διὰ μίαν σύγχυσιν· διὰ τί τί λόγον ἔχει νὰ ὀνομάζωμεν μὲ ἑδέρου γένος τὸ ἀρσενικῆ, ἢ θηλυκῆ παιδία; τὸ γυναικίον τῶν Ἑλλήνων, τῶν Λατίνων τὸ saxum καὶ lapis, τῶν Γερμανῶν das Weib, καὶ ἄλλα μυρία.

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν ζῴων ἢ διακρίσεις τῆς γενῆς, ἀγκαλιὰ καὶ φαίνεται κατάτινα ἔσπον, δεῦρ' ἢμπορεῖ ἡμῶς νὰ ὀνομαθῇ ἀπλῶς ἀναγκαῖα· ἐπειδὴ ἢ ποροθήκη τὸ, ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν ἢμπορεῖσε νὰ ἀναπληρώσῃ καθὼς λογιῆς ποικιλότητα τῆς καταλήξεως. Καὶ δεῦρ' ἢποφείρομεν τὰ πλεονάζοντα μὲ μίαν μόνον κατάληξιν; καθὼς κίχλη θηλυκῆ, καὶ κίχλη ἀρσενικῆ, χελιδῶν, αἰτός, ἵππος, ὄνος, κτ.; λοιπὸν δεῦρ' ἢμπορέσαμεν ὁμοίως νὰ εἴπῃμεν καὶ λύκος ἀρσενικός, καὶ λύκος θηλυκός, σκύλος ἀρσενικός, καὶ σκύλος θηλυκός, ἀντὶ τῷ λύκος καὶ λύκαινα, σκύλος καὶ σκύλα κτλ.;

Ὁ δὲ μεταχηματισμὸς τῆς ἀειθμοῦ ἐπεννοήθη εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν πότε ὀμιλεῖν περὶ ἐνός, καὶ πότε περὶ δύο, ἢ πλεονάζοντων πραγμάτων. Ὅμως καὶ ἐδῶ, ὅπῃ τὸν προηγήτο εἶνα ἐπίθετον ἀειθμητικόν, ἢ κλίσις τῆς ὀνόματος κατὰ ἀειθμὸν ἢμπορεῖσε νὰ λείψῃ, διὰ τὸ τὸ δύο, ἢ πολλὸν δεῦρ' ἢφανέρωτο βεβαιότατα ἐκεῖνο, ὅπῃ φανερώθη τὸ, δεῦρ' ἢ, καὶ δεῦρ' ἢ τὸ ὁποῖον καὶ συμβαίνει εἰς ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα, ὅπῃ ὀνομάζονται ἀκλίτα, τὰ ὁποῖα δεῦρ' λείπουν ἀπὸ κάμμιαν γλῶσσαν. Μ' ὅλον τῆτο, ἐπειδὴ ἢ συχνῆ ἐπανάληψις τῶν ἀειθμητικῶν ἢθελων εἶναι ὀχληρὰ, δεῦρ' ἢμπορεῖμεν νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἢ ποικιλότης τῆς

εἰκῆ καὶ πληθυντικῆ ἀειθμῆ, δὲν ἀροξενεῖ μεγάλην
δυσκολίαν. Ὀμοίως καὶ τὰ ἡυικῆ, ὅπῃ εἶχαν οἱ Ἕλλη-
νες καὶ Ἑβραῖοι, καὶ ὑπερεῖται ἡ ἐδικήμας γλώσσα, κα-
θὼς καὶ ἡ Ἰταλική, Γαλλικὴ, καὶ ὅλαι αἱ γλώσσαι τῆς
Ὑρωπαίων ἔθνῶν.

Ἡ ποικιλότης τῆς πτώσεων, μ' ὅλον ὅπῃ χρησιμεύει
πολλὰ εἰς τὸ νὰ κάμῃ πολλαχῆ τὸν λόγον σιωπομά-
τερον, ἀκριβέστερον, καὶ σαφέστερον, ἢμποροῦσαν ὅμως καὶ
αὐτὴ νὰ λείψῃ, καθὼς λείπει καὶ ἀπὸ τῆς Γαλλι-
κῆς, Ἰταλικῆς, Ἑγγλέζικης, καὶ ἄλλας πολλὰς γλώσ-
σας, αἱ ὁποῖαι ἀναπληροῦν τὴν χεῖραν μὲ τὴν πα-
ράθεσιν ἐπιπλοῖα τινὸς μοῦνης, ἢ προθέσεως.

Ἀφ' ἧ καίσις καὶ ποικιλότης τῆς ἑξῶν εἰρημενῶν,
δὲν εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὰ ἰσριαστικά ὀνόματα, πολὺ
περισσότερον ἢμποροῦσε νὰ μὴ εἶναι καὶ εἰς τὰ ἐπί-
θετα, εἰς τὰς ἀντωνυμίας, καὶ εἰς τὰς μετοχάς· καὶ οἱ
Ἑγγλέζοι ἀληθινὰ εἰς τὰ ἐπίθετα, καὶ τὰς μετοχάς
δὲν ἔχον τὴν παραμικρὰν διαφορὰν εἰς τὰς καταλή-
ξεις. Μ' ὅλον τὴν ποῖος τὸ ἀρεῖται, ὅτι αὐτὰ μᾶς
κάμῃ νὰ καταλαμβάνωμεν δυσκολώτερα εἰς ποῖον ἰ-
σριαστικὸν ἀναφέρεται εἷνα ἐπίθετον, ἢ μία ἀντωνυ-
μία, ἢ μία μετοχή; καὶ ἐγὼ ὑποπτεύω ὅτι ἡ δυσ-
κολία καὶ ἀσάφεια, ὅπῃ ἀπαντῶμεν εἰς τὰ συγγραμ-
ματα τῆς Ἑγγλέζων, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ποιήματα
τῆς, προέρχεται εἰς τὰ περισσότερα μέρη ἀπὸ τῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς καταλήξεως τῆς Ῥημάτων.

Ἡ μεταβολὴ τῆς καταλήξεως τῆς Ῥημάτων εἶναι
πεντάρων λογίων, τῶν ἑστὶ κατὰ πρόσωπον, κατὰ ἀ-
ειθμόν, κατὰ χρόνον, καὶ κατὰ ἑγκλισίν.

Ὡς

Ὡς τὸσον τῆ προσώπων καὶ ἀειθμῆ γίνονται περι-
ταί, ὅταν προηγῶνται τὰ προσωπικά ὀνόματα, διὰ
νὰ εἰπῶ ἔτσι, καθὼς τὸ βλέπομεν εἰς τὴν σιωπα-
ξιν τῆς ἀπαρμεφάτων· διὰ τὴ ποῖος ἀμφιβάλλει, ὅτι
τὸ ἐμὲ ἀγαπᾶν, σὲ ἀγαπᾶν ἡμᾶς ἀγαπᾶν, ἐκεί-
νος ἀγαπᾶν, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ ἐγὼ ἀγαπᾶν,
σὺ ἀγαπᾶς, ἡμεῖς ἀγαπᾶμεν, ἐκεῖνοι ἀγαπᾶσιν;

Ὅσον διὰ τῆς χρόνης, ἑεῖς μόνον ἦτον ἀναγκαῖοι ὁ
ἐνεσῶς, εἷνας παρρηχίμνος, καὶ ὁ μέλλον, καὶ μίτε
εἶχαν ἄλλους ἀπὸ αὐτῆς οἱ Ἑβραῖοι· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
οἱ ἑεῖς δὲν ἀπαιτῶσαν ἀναγκαῖως μίαν ἑξαχρῆσιν
διαφορὰν καταλήξεως, διὰ τὴ τὸ νυῦ, τὸ πάλαι, τὸ
ἡδῆ, τὸ ἀντίκα ἢμποροῦσαν νὰ ἀναπληρᾶσθαι τὴν
χεῖραν. Τὸ ἴδιον ἢμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν καὶ διὰ τῆς
ἑγκλίσεως· διὰ τὴ καὶ αὐτῆς ἢμποροῦσαν δυσκολώτατα
νὰ τῆς ἀναπληρᾶσθαι τὰ παρακελευστικά καὶ ὀκτικά
ἐπιρρήματα.

Ἐνα παράδειγμα σαφέστατον τῆ λεγομένης μᾶς δίδει
ἡ γλώσσα τῆς Βρασιλιανῶν (Ἑθνῆς τῆς Ἀμερικῆς).
Ἰκο (κοιτᾶ εἰς αὐτῆς) σημαίνει ἐκεῖνο, ὅπῃ σημαί-
νει εἰς ἡμᾶς τὸ εἶναι (εἶναι)· καὶ α, ἔρε, ο, ὄρο,
πε, ἀβράχε, ἐκεῖνο, ὅπῃ σημαίνει εἰς ἡμᾶς τὸ ἐγὼ,
σὺ, ἐκεῖνος, ἡμεῖς, ὑμεῖς (σεῖς), ἐκεῖνοι. Ἰδου,
λοιπὸν πῶς κλίνων ἐκεῖνοι τὸ ῥῆμά τῆς. α, Ἰκο, ἐγὼ
εἶμαι. ἔρε, Ἰκο, σὺ εἶσαι. ο, Ἰκο, ἐκεῖνος εἶναι. ὄ-
ρο, Ἰκο, ἡμεῖς εἶμεθα. πε Ἰκο, σεῖς εἶθε. ἀβράχε
Ἰκο, ἐκεῖνοι εἶναι· εἰς τὰ ὁποῖα τὸ Ἰκο, μόνον παύ-
ποτε ἀμετάβλητον. Ἡ ἴδια φωνὴ τῆ ἐνεσῶτος χρησι-
μεύει καὶ εἰς τὸν παρατατικόν, προθέτωντας τὸ ἐπίρρη-
μα ἀκβέμε, ὅπῃ σημαίνει τότε· εἰς ἀόριστον προθέτων-
τας τὸ, ἀκβέμενε, ὅπῃ σημαίνει χρόνον ἐντελῆ ἀπε-
ρασμένον· εἰς μέλλοντα μὲ τὴν προθέσειν τῆ Ἰρον,
ὅπῃ σημαίνει τὸ μέλλον. Τὸ αὐτὸν χρησιμεύει καὶ εἰς
ὀκτικὴν, προθέτωντας τὸ ἐπίρρημα μόμεν, ὅπῃ θέ-
λει νὰ εἰπῆ εἶθε. παρομοίως σιωπῆσαν ὅλα τὰ ῥη-
ματα τῆς, ὅπῃ εἰσι δὲν ἔχον κάμμιαν κλίσιν, ἀλλὰ
φυ-

φυλάττων πάντοτε τὴν αὐτὴν κατάληξιν (Ἰστορ. γε-
νικ. τῶν περὶ γλώσσων Τόμ. 10. σελ. 284.).

Εἰς τὸτο ὁμοιάζων πολλά τῆς Βρασιλιανῆς οἱ Γερ-
μανοὶ, καὶ Ἑγγλέζοι, οἱ ὅποιοι πολλά ὀλίγων προ-
μιλότητα τῆς καταλήξεως ἔχον εἰς τὰ ῥήματα τῆς· τέ-
τοια ἦτον καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Ἰβραίων.

Τὸ ἐναντίον ἡ ἑθνήμας γλῶσσα, ὁμοίως καὶ ἡ μη-
τέρας ἡ Ἑλληνική, ἔχει καθεὶ πρόσωπον, καὶ γέν-
ος, καὶ ἑγκλισίαν τὸν χηματοισμόν τῆς. Ὅμοίως καὶ ἡ
Λατινική, ὅμως δὲν φθάνει πρὸς δύο Ἑλληνικάς.
Διὰ τὸτο οἱ Γερμανοὶ, Ἑγγλέζοι, Φραντζέζοι, Ἰτα-
λοὶ, καὶ Σπανιολοὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Λα-
τίνων τὰς ἔχον διὰ λαβυρίνθους.

Ἡ δὲ κόλπα ὅμως, ὅτι αὐτὴ ἡ ποικιλότης προξεν-
εῖ εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ σαφείαν τῆς λόγου, εἶναι
ἐπιθυμητὴ εἰς τῆς Ἑγγλέζης, Γερμανῆς, Φραντζέ-
ζης, καὶ Σπανιόλης· εἰς τὸ ὅποιον τὰ κρωτῖα τὰ ἑ-
χομεν αἰ δὲ ἑξ Ἑλληνικά· τὰ δὲ ἄλλα ἡ Λατινική.
Ἡ Φραντζέζικη καὶ Ἰταλικὴ ἔχον τὴν τρίτην τάξιν,
καὶ τὴν ἑκάστην ἡ Ἑγγλέζικη καὶ Γερμανική.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περί τῆς Καρῶν τῆς Σιωπίας.

Οἱ Καρῶν τῆς σιωπίας συνίστανται εἰς τὴν
συμφωνίαν τῶν ἑσσιαστικῶν ὀνομάτων μὲ τὰ ἐπίθετα,
καὶ τῶν ῥημάτων μὲ τὰ ὀνόματα· ἢ εἰς τὴν ἀκολου-
θίαν, τὴν ἑστὶ τὴν ἐν τρίτῃ σιωπίας. Ἀλλὰ αὐτοὶ
οἱ καρῶν, ὅσον φαίνονται ὀυκοῖ εἰς τὸ νὰ τοῦς
μάθῃ τινὰς, πλάχισον εἰς μετὰ γλώσσας, τῶν
γενῶνται αὐτομάτως εἰς καθεὶ γλῶσσαν, χωρὶς νὰ
ῥησῶν καμμία σπουδὴ εἰς αὐτὰς.

Καὶ ὅσον διὰ τὴν συμφωνίαν, ἐκεῖ ὅτι δὲ εἶναι
καμ-

καμμία ποικιλότης εἰς τὴν κατάληξιν τῆς ἐπιθέτων,
καθὼς εἰς τὴν Ἑγγλέζικην γλῶσσαν, δὲ εἶναι καμ-
μία χρῆσις τῆς κανόνος· ἐκεῖ πάλιν, ὅτι εἶναι
ποικιλότης καταλήξεως, ἐπικυρήθη (αὐτὴ ἡ ποικιλο-
της) διὰ νὰ καταλαμβάνωμεν ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς
ἐπιθέτου εἰς ποῖον ἑσσιαστικὸν ἀναφέρεται· ἀπὸ τὸ ὅ-
ποιον προκύπτει αὐτόθεν ὁ κανὼν, ὅτι πρέπει νὰ
συμφωνῇ μὲ τὸ ἑσσιαστικὸν καθεὶ ἐπίθετον· εἰς γένος,
εἰς ἀριθμὸν, καὶ εἰς πτώσιν κωντὰ εἰς τῆς Ἑλλήνας,
Λατίνους, καὶ ὅλους ἐκείνους, τῆς ὁποίων ἡ γλῶσσα ἔ-
χει διαφόρους καταλήξεις τῆς πτώσεων, καὶ εἰς ἀριθ-
μὸν μόνον καὶ γένος κωντὰ εἰς τῆς Ἰταλῆς, Φραντζέ-
ζης, Ἑγγλέζης, καὶ ὅλους ἐκείνους, ὅτι δὲ ἔχον καμ-
μίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κατάληξιν τῆς πτώσεων.

Παρομοίως, εἰς τὰ ῥήματα αἰ γλῶσσαι, ὅτι δὲ
ἔχον ποικιλότητα καταλήξεως τῆς ῥημάτων, καθὼς
τῆς Βρασιλιανῶν, καὶ ἄλλων Ἰσως, δὲ χρῆσονται
κανὼνα συμφωνίας· καὶ ἐκεῖ ὅτι ἐπικυρήθη, ἐπικυρήθη
διὰ νὰ φαίνεται καλλίτερα εἰς ποῖον ὄνομα ἀναφέρε-
ται, καὶ ἀνήκει τὸ καθεὶ ῥῆμα· ἀπὸ τὸ ὅποιον προήλ-
θεν ὁ κανὼν, ὅτι καθεὶ ῥῆμα πρέπει νὰ συμφωνῇ
μὲ τὸ ὄνομα εἰς πρόσωπον, καὶ ἀριθμὸν.

Ὅσον διὰ τὴν ἀκολουθίαν, τὴν ἑστὶ τὴν ἐν τρίτῃ
σιωπίας, ὅτι ἀπαιτῶν τὰ ῥήματα, πρέπει νὰ δια-
ρέσωμεν κωντὰ τὰ ῥήματα εἰς μεταβατικά, καὶ ἀμ-
τάβητα.

Καθεὶ ῥῆμα, καθὼς ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω (Κεφ.
Α'. Σελ. 10.), κωντὰ εἰς τὴν κατάφασιν, ὅτι ση-
μαίνει τὸ ὑπαρτικὸν, περιέχει προσέτι καὶ εἴνα ἐπί-
θετον, τὸ ὅποιον δηλοῖ μίαν κάποιαν ποιότητα, ἢ ἐ-
νέργειαν, ἢ ἀναφορὰν· ὡς τὸ ζῶ εἶναι ἰσοδύναμον
μὲ τὸ εἶμαι ζωντανός, τὸ ἐρῶ μὲ τὸ εἶμαι ἐρα-
στῆς, κτλ.

Ὅποτεν αὐτὸ τὸ ἐπίθετον σημαίνει μίαν ποιότητα,
ἢ μίαν ἐνέργειαν, ὅτι τελειότερον, τὴν ἑστὶ περιεοί-
ται εἰς τὸ ἴδιον ὑποκείμενον, καὶ δὲ ἀπερνεῖ εἰς ἄλ-
λον,

λον, τὸ ῥῆμα λέγεται ἀμταβάτον, καθὼς εἶναι τὸ ζῶ, ἀποθνήσκω, κοιμῶμαι, ἔβρω, περιδιαβάω, κτ. ὅπου ἕως σημαίνει μίαν ἐνέργειαν, ἢ ἀναφορὰν, ὅπῃ τελιόνει, ἢτοι ἀπενεῖα εἰς ἄλλο ὑποκείμενον τότε τὸ ῥῆμα λέγεται μεταβατικόν· τέτοια εἶναι τὸ ἀγαπῶ, μισῶ, τύπτω, διδάσκω, κτ. τὰ παρόμοια.

Ὅπου λοιπὸν μεταχειρίζομεθα εἷς ῥῆμα ἀμταβάτον, τὸ ὑποκείμενον (πρόσωπον), καὶ τὸ ῥῆμα καθ' ἑαυτὰ ἀρχὴν καὶ ἀποτελέσθην εἴνοιαν αὐτοτελή· καθὼς Τρύφων κοιμᾶται, Τίτος περιδιαβάει· ἔξω ἀπὸ μερικᾶ, τὰ ὁποῖα ἔχην μίαν εἴνοιαν χετικῶν, καθὼς συγκαταβαίνω εἰς τῆτο, φρονῶ ὀρθῶς, κτ. τὰ παραπλήσια.

Ὅπου μεταχειρίζομεθα εἷς ῥῆμα μεταβατικόν, κτ. εἰς αὐτὸ πολλάκις τὸ ῥῆμα καὶ τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἀρκετὰ εἰς τὸ νὰ ἀποδώσωμ εἴνοιαν αὐτοτελή, καθὼς Δίων ἀναγινώσκει, Θέων γεῖρε. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀπαιτεῖται καὶ ἄλλο ὑποκείμενον, διὰ τὰ ἀπαρτιθῆ ἢ εἴνοια· διὰ τὴν λέγωντας Ἀχιλλεύς ἀπέκτεινε, καθύστες εὐθύς ἐρωτᾷ ποῖον; κτ. μήτε ἀπαρτιζέται ἢ εἴνοια μὴσως δὲν ἀπορτιθῆ Ἐκτορα, ἢ ἄλλο κἀνεῖα ὄνομα.

Τὰ ῥήματα, ὅπῃ κοντὰ εἰς τὸ ὑποκείμενον χρειάζονται καὶ ἄλλο ὄνομα, διὰ τὰ ἀπαρτιθῆν τὴν εἴνοιαν τῆς, καὶ λέγομεν πῶς ἀπαιτῆν ἐκεῖνο τὸ ὄνομα, καὶ αὐτῶν τῶν ἀπαίτησιν τῶν ὀνομάζων ἀκολουθίαν. Οἱ κανόνες λοιπὸν τῆς ἀκολουθίας συνίστανται εἰς τὸ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὰ ῥήματα τῶν πῶσιν, ὅπῃ ἀπαιτεῖ τὸ καθύστε· εἰς τὸ ὁποῖον κάθε γλῶσσα ἀκολουθεῖ τὸ ἔδικόν τῆς ἔθος· καὶ εἰς τὰς Γάλλας, Ἰταλῆς, Σπανιόλας, καὶ Ἑγγλίχας, μετὰ τὸ νὰ μὴν ἔχην διαφορὰν αἱ ἄλλαι πῶσεις ἀπὸ τῶν ὀνομαστικῶν, καὶ μετὰ τὸ νὰ ἀποφέρην αὐτοὶ τὰ κύρια ὀνόματα ἀνὰρθως, δὲν εἶναι τὸσον ἀναγκαῖον, καθὼς εἰς τῶν Ἑλλῶνικῶν, Λατινικῶν, καὶ ἄλλας, τῶν ὁποῖων ἔχην διαφορὰν αἱ πῶσεις τῶν ὀνομάτων.

Αὐτοὶ οἱ κανόνες εἶναι φανερόν ὅτι ἐπνοήθησαν πρὸς διάκερσιν καὶ ἀποφυγῶν συγχύσεως· ἐπειδὴ εἶναι πιθανόν ὅτι κατ' ἀρχὰς οἱ ἀνθρώποι ἐπρόφεραν τὰ δύο ὀνόματα εἷς κατόπι τῆ ἄλλου οὔτω, καθὼς ἦτον· μετὰ τὸν καιρὸν ὅμως βλέπωντας, ὅτι ἀκολουθεῖσε σύγχυσις καὶ ἀμφιβολία, ποῖον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ κάμνει τῶν ἐνέργειαν, καὶ ποῖον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον διαβιβάζεται, μετέβαλον τὸ εἷς εἰς ἄλλῶν πῶσιν γενικῶν, ἢ δοτικῶν, ἢ αιτιατικῶν, καθὼς ἔτυχε νὰ τὸ ἀποφέρῃ ἐκεῖνος, ὁποῦ πρῶτος ἠθέλησε νὰ κάμῃ αὐτῶν τῶν διασολῶν. Τὸ ἴδιον λέγομεν καὶ διὰ τὰ ἀπορτιθῆ.

Οἱ κανόνες λοιπὸν τῆς ἀκολουθίας τὸσον τῶν ῥημάτων, ὅσον καὶ τῶν ὀνομάτων (διὰ τὴν εἶναι καὶ πολλὰ ὀνόματα, ὅπῃ ἀπαιτῆν καὶ αὐτὰ κἀνεῖα ἄλλο πτωτικόν, διὰ τὰ ἀπαρτιθῆ ἢ εἴνοια, καθὼς τὰ χετικά, καὶ ἄλλα)· οἱ κανόνες λέγω αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας, ἐγερνήθησαν ἀληθινὰ διαφόρως, κατὰ τὰς διαφοροὺς γλώσσας καὶ τὰς διαφορὰς περιστάσεις, ὅπῃ τὰς ἐγερνήθησαν ὅμως εἰς κάθε γλῶσσαν φυσικῶς ἀπὸ τῶν ὑπαγούρων τῆς χεσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

Περί τῆς ὠφελείας, ὅτι προξενεῖ αἱ λέξεις εἰς τὴν αὔξησιν καὶ τελειότητα τῶν ἀνθρώπων γνώσεων.

Εἰς τὴν χῆσιν τῶ λόγῳ χρῆσθμεν τὰς περὶ αὐτῶν γράσεις μας, ὅχι μόνον ἐκείνας, ὅπου μανθανόμεν ἀπὸ ἄλλους μὲν τὸ μέσον, αἱ ὅποια εἶναι βέβαια πολλότατα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκείνας, ὅπῃ ἀποκτῶμεν ἀφ' ἑαυτῶν μας εἰς ἕνα ὅπῃ τὴν ὑπεροχὴν, ὅπῃ ἔχομεν ἀπὸ τῶ λοιπῶ ζῶα τὴν χρῆσθμεν περὶ αὐτῶν εἰς τὴν δυνάμιν τῆ ὁμιλεῖν.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὰ βρέφῃ, ὅπῃ κατὰ διαφόρους καιρὸς ἐβρέθησαν εἰς τὰ δάση παρρησιμίας καὶ ἐφθασαν εἰς ἡλικίαν, ποῖα ἐνθά χρόνων, ποῖα δώδεκα, καὶ ποῖα δεκαπέντε, καθὰς ἦτον ὑπερημεῖα ἀπὸ ὁμιλίαν, ἔτω καὶ εἰς πολλὰ ὀλίγας γράσεις τῆς ψυχῆς διέφερον ἀπὸ τῶ θηρία, μὲν τὰ ὅποια ἐπηρεαζόμεν καὶ σιωδιέξιν.

Τὸ ὅποιον, διὰ τὸ μὴ φαίνεται παράδοξον εἰς μερικῶς, πρέπει νὰ εἰδοποιήσωμεν, ὅτι αἱ ἴδιαι δυνάμεις τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ νὰ ἀναπτυχθῶν καλλίτερα, καὶ νὰ ἐξασκηθῶν περὶ αὐτῶν, βοηθῶνται μολῶν ἀπὸ τὰς λέξεις, καὶ μάλιστα ἡ μνήμη καὶ ἡ σκέψις. Ἐπειδὴ ἡ μνήμη διασέλλεται εἰς δύο εἶδη, καθὰς ἐβλέπομεν ἰδίῃ εἰς τὴν ψυχολογίαν, μίαν τῶ πραγμάτων, καὶ ἄλλην τῶ ὀνομάτων.

Λοιπὸν ὅτι αἱ εἰκόνες τῶ ἀντικειμένων ἠμποροῦν νὰ ἀνακαλεσθῶν καὶ ἀπὸ ἐκείνης, ὅπῃ ὑπερῶνται τὰ ὀνόματα, δεῖ εἶναι ἀμφιβολία.

Ὡς τὸσον Α'. Αἱ ἰδέαι καὶ αὐτῶ τῶ μνησκῶν καὶ ἀτομικῶν πραγμάτων ἐκκολάτερα διεγείρονται ὅταν εἶναι σιωδιέξιν μὲν τὰ ὀνόματα, παρὰ ὅταν δεῖ εἶναι

ναί· ἐπειδὴ ἡ σύζυξις τῶ ὀνομάτων, καὶ τῶ πραγμάτων κάμνει συχνά, ὅπῃ ἐπιστρέφοντες εἰς τὸν νῦν τὰ ὀνόματα, νὰ ἐπιστρέφῃ καὶ τὰ πράγματα, τὸ ὅποιον ἀλλῶς δεῖ ἠθελον ἀκολουθῆσθ.

Β'. Τῶτο ἠμποροῦμεν νὰ τὸ εἰπῶμεν πολὺ περὶ αὐτῶν διὰ τὰς καθολικὰς ἰδέας· μάλιστα μετῶν δὲξάμεν ὅτι, ἀν ἀφαιρεθῶν τὰ ὀνόματα, δεῖ ἠμπορεῖν νὰ λάβῃ τινὰς κάμμιαν γενικῶν ἰδέων. (Ῥησῶ Ὀμιλ. περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ βάσεως τῆς μεταξὺ τῶ ἀνθρώπων ἀνομοιότητος, Μέρ. Α'.). Ἐγὼ ὅμως δεῖ ἠμπορῶν νὰ συγκατανόσω εἰς τὸ ἐξ ὀλοκλήρου, ἐπειδὴ δεῖ βλέπω διὰ ποῖαν αἰτίαν, ἀνίσως εἶναι ἀνθρώπος ἀνακαλεῖντες εἰς τὴν μνήμην τῶ τὴν εἰκόνα ἐνός δένδρου, θελήσῃ νὰ εἰδῆ μόνον εἰς τὸ νὰ θεωρῆ τὰς ποιότητας, ὅπῃ γενικῶς ἀνήκειν εἰς κατὰ δένδρον, νὰ μὴν ἠμπορῆ νὰ χηματίσῃ τὴν γενικῶν ἰδέων τῶ δένδρου, καὶ χημῶν νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομα. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ γενικῶν ἰδέαι εἶναι, καθὰς ἴδομεν (Μέρ. Α'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Β'. Ἄρθρ. 4.), τὸ ἀθροισμα τῶ ποιότητων ἐκείνων, ὅπῃ εἶναι κοινὰ εἰς πολλὰ ἀτομα, δεῖ ἠμποροῦμεν νὰ ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι αὐταὶ αἱ ποιότητες πολλὰ ἐκκολάτερα ἠμποροῦν καὶ νὰ χημῶν διὰ μέσῃ τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τὰ ἀτομα, εἰς τὰ ὅποια ὑφίστανται, καὶ νὰ εἰδῶν τὸν ἀλλήλας, καὶ νὰ ἀνακαλεσθῶν εἰς τὴν μνήμην, ὅταν εἶναι δεδεμέναι, καὶ σιωδιέξιν μὲν κατὰ ὄνομα, παρὰ ὅταν λείπῃ αὐτὸς ὁ κοινὸς δεσμός, καὶ τὸ ὑποσῆμα.

Γ'. Ἐπειτα αἱ ἀφρημεῖαι εἰκόνες τῶ πραγμάτων ἐκείνων, ὅπῃ δεῖ προσφέρειν κάμμιαν εἰκόνα, καὶ τῶ ὀνομάτων δεῖ ὑφίσταται ἔξω ἀπὸ τὸν νῦν μας κατὰ παράδειγμα, ἢ ἀρχέτυπον, καθὰς εἶναι αἱ εἰκόνες τῶ ἀρετῶν, καὶ κακιῶν, τῆς ἀληθείας, καὶ τῶ ψεύδους, τῆς μαθησεως, καὶ ἀμαθείας, καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ὅπῃ εἶπαμεν, ὅτι ὀνομάζονται ἠθικὰ ὄντα (Μέρ. Α'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Β'. Ἄρθρ. 1.), δεῖ ἠμποροῦν κατ' ἑκάστην ἕνα μίτε νὰ χηματίσῃ, μή-

τε να ανακαλεσθῆν εἰς τὴν μνήμην χωρὶς τῆς ἐπι-
 κλητικῆς λέξεως.

Καὶ ἐπειδὴ αἱ γνώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄν-
 ἄθρωπος ὑπερέχει πρὸς ἄλογα ζῶα, σιωπῶνται προση-
 γνημένως εἰς τὰς καθολικὰς ιδέας, καὶ εἰς τὰς ἀφρη-
 μενίας ἐννοίας, ὅπερ αὐτὸς μόνος τῶν λοιπῶν ζῴων ἔ-
 χει, καὶ αὐταὶ κρέμονται αἱ περισσότεραι ἀπὸ τῆς
 χρῆσιν τῶν λέξεων, εἶναι φανερόν πῶς εἶναι ὑπό-
 χρεως διὰ αὐτὸν τὸν τίτλον ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς λέ-
 ξεις.

Δὲν εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον ὑπόχρεως διὰ τὴν με-
 γαλωτάτῃ βοήθειαν, ὅπερ αὐταὶ χορηγῶν εἰς τὴν
 ἀσκησὶν τῆς σκέψεως.

Εἶναι μάλιστα μελικοί, ὅπερ διιχυρίζονται, καὶ βα-
 βαιῶν, ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἀδελφίαν σκέψιν να ἔχει
 ἐκεῖνος, ὅπερ δὲν ἔχει τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων· τὸ ὁ-
 ποῖον ἐγὼ δὲν θέλω τὸ εἶπῃ, ἐπειδὴ ἀφ' ἑ ὑπό-
 θεσα, ὅτι ἡ σκέψις σιωπῶνται εἰς τὴν προσήλω-
 σιν, καὶ τὴν θεληματικὴν, καὶ ἐλαττώσαν μεταβίβασιν
 τῆς προσοχῆς ἀπὸ εἴνα ὑποκείμενον εἰς ἄλλο (Μερ. Α'.
 Τμήμ. Α'. Κεφ. Α'. Ἄρθρ. 1.), δὲν βλέπω διὰ
 ποῖαν αἰτίαν να μὴν ἔχει τὴν ἀδελφίαν τούτου καὶ
 ἐκεῖνος, ὅπερ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ὁμιλεῖν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ χρῆσις τῆς σκέψεως, καὶ τὸ ὄφελός
 τῆς σιωπῶνται προσηγνημένως εἰς τὸ να εὐφρασκῶν τὴν
 προσοχὴν ἀπὸ τῆς προσβολῆς εἰς τὰς ιδέας, ἢ ἐν-
 νοίας, ὅπερ ἀνακαλεῖ ἡ μνήμη, καὶ να παραβάλλωμεν
 τὰ ἐνεστῶτα πράγματα μετὰ τὰ ἀπερασμένια, καὶ να
 προβλέπωμεν τὰ μέλλοντα· καὶ ἐπειδὴ προσέτι ἡ μνή-
 μη τῶν ἀπερασμένων πραγμάτων, μάλιστα τῶν καθο-
 λικῶν ιδεῶν καὶ τῶν ἀφρημενῶν ἐννοιῶν, κρέμονται
 (καθὼς ἴδομεν) ἀπὸ τὰ ὀνόματα, ἢμπορεῖ τινὰς
 να συμπεραῖν πῶς τῇ βοήθειαν ἔχει ἀπὸ αὐτῶν καὶ ἡ
 σκέψις, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ συγκρί-
 σθῶς πολλῶν ιδεῶν, ἢ ἐννοιῶν; ὅ ἐστι περὶ κλίσεων
 καὶ διαφορῶν.

Διὰ

Διὰ τὴν αἱ κλίσεις μας δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ προ-
 τάσεις ἐνδιάθετοι παρόμοιαι κατὰ πάντα μετὰ ἐκείνας,
 διὰ μέσθ τῶν ὁποῖων τὰς φανερῶν ὅσον ἕτερα μετὰ τὰς
 λέξεις, καὶ περὶ τῶν ὁποῖων θέλομεν ὁμιλήσῃ εἰς τὸ
 ἀκόλουθον Τμήμα. Ὅποτε ἐγὼ κείνα φέρει εἶπῃ,
 ὅτι ὁ ἥλιος λάμπει ἀφ' ἑαυτῶν, καὶ ἡ Σελῶν δὲν
 λάμπει ἀφ' ἑαυτῶν, τότε λέγω μετὰ τὸν νῦν μετὰ αὐτῶν,
 ἢ παρομοίας λέξεις· ὁ ἥλιος ἔχει φῶς ἐδικόν τῆς, ἢ
 Σελῶν δὲν ἔχει φῶς ἐδικόν τῆς. Ἐνα τέτοιον δὲν ἢμ-
 πορεῖ βέβαια να τὸ κάμῃ ὁποῖος δὲν ἔχει τὴν χρῆ-
 σιν τῶν λέξεων· καὶ αὐτὰς κλίσεις δὲν ἢμπορῇ ὁ τέ-
 τοιος να κάμῃ καθὼς ἡμεῖς, πολλῶν μᾶλλον τῆς συλ-
 λογισμῶν, ὅπερ εἶναι μία σειρά, ἢ συμπλοκὴ πολ-
 λῶν κλίσεων.

Ὅθεν ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἐκείνα τὰ πράγματα, εἰς
 τὰ ὁποῖα φαίνονται τὰ λοιπὰ ζῶα πῶς ἔχων κά-
 ποῖαν κλίσην, ἢ συλλογισμὸν, δὲν εἶναι ἄλλο κυ-
 ελιῶς, παρὰ μία ἀπλὴ καὶ μηχανικὴ συνάφεια ιδεῶν.
 Ὅποτε πρῶτον φοράν αἰσθάνθῃ τὴν πείναν, πα-
 ρακινέμενα ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην, ἀδράχων κα-
 θεπράγμα, ὅπερ εὐρὴν ἔμποροδόν τῆς, πέτρας, ξύλα,
 χῶμα, καὶ ὅτι ἄλλο τύχη. Παραπρῶντας ὅμως ὅτι αὐ-
 τὰ ἢ δὲν μασῶνται, ἢ δὲν ἀφελῶν τίποτε εἰς τὸ να
 θεραπόδων τὴν πείναν, γυρίζων εἰς ἄλλα, καθὼς
 χορτάει, φύλλα, ἢ καρπῶν, καὶ τὰ παραπλήσια, ἀ-
 πὸ τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται ἐνταύτῃ καὶ τὸ ἡδὺ αἰσθῆ-
 μα τῶν χυμῶν τῆς, καὶ τὴν παύσιν τῆς πείνας. Λοι-
 πὸν δὲν ὅπερ πάλιν αἰσθάνθῃ αὐτὸ τὸ πάθος,
 ἀναγκωνάται εἰς τὴν μνήμην τῆς ἢ ἰδέα τῶν καρπῶν,
 καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ὅπερ τὰ ἐφύνηκων ἀρσῶν,
 καὶ ἔβρονται εἰς αὐτὰ, χωρὶς να χρεασθῆν ἐπὶ τῆς
 κάμψιν κλίσην, ἢ συλλογισμὸν.

Μετὰ τοῦτον ἔσθον μανθάνων πρῶτον να διακρίνω
 τὰς ἐστίας ἐκείνας, ὅπου εἶναι ἐπιτήδεια εἰς ἔσθην,
 καὶ ἐκείνας, ὅπερ δὲν εἶναι· καὶ ἀπὸ ἐκείνας, ὅπερ εἶ-
 ναι ἐπιτήδεια εἰς ἔσθην ποῖαι εἶναι νοσιμώτεραι, καὶ

ποῖαι ἀνοσώτεροι. Μὲ τῆτον τὸν τρόπον μανθάνειν νὰ κάμνῃ καὶ ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν νὰ περιπατῶν διπλαδὴ ἐλπίθερα, ἢ νὰ κολυμβῶν, ἢ νὰ πετῶν, νὰ φύγῃ τὰς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποῖους ἄλλω φορά ἔπρασεν, νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὰ παράγματα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἄλλω φορά ἔδοξίμασαν βλαπτικά, νὰ διώκῃ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἄλλω φορά ἔβριχαν ὠφέλιμα, καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἐς μῆμοι ἀντιφέρῃ τινὰς τὸ παράδειγμα τῆς βαβῶν· διὰ τὴν αὐτοῖ, αὐ καὶ δὲν ἔχεν τὰς λέξεις, ἔχεν ὡς τὸσον τὰ χήματα, τὰ ὅποια ἀναπληρόντων εἰς πολλὰ τὴν χεῖραν τῆς λέξεων· καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια χήματα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ τινὰς πόσον βοηθεῖται ἀπὸ ἐκείνης, οἱ ὅποιοι ὀμιλῶν καὶ συζῶν καὶ συλλαβίζοντες πάντοτε νὰ με αὐτὰς.

Μ' ὅλον τῆτο ὅμως, ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τῆς χημάτων δὲν εἶναι τὸσον ἐπιτιμεία νὰ δηλώσῃ τὰς ιδέας, ὅσον εἶναι ἡ χρῆσις τῆς λέξεων, βλέπομεν κοινῶς πόσον εἶναι κατώτεροι εἰς παρόμοια οἱ βαβοὶ ἀπὸ τὰς ὀμιλῶντας, τὸσον κατὰ τὸν ἀειθρὸν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς γνώσεων (1).

Πε-

(1) Εἰς ἐμπάδωσιν πᾶ λογομαχίᾳ ἰδὲ εἶνα παράδειγμα, πρὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Παρισιῦ (ἔτος 1705, Σελ. 18.). Εἰς τὴν Σιάρβη (Πόλιν τῆς Φραντζίας) εἶνα νέος 23 ἢ 24 χρόνων, ἰὸς εἰὸς τεχνίτου, κωφός καὶ βαβὸς ἀπὸ γενέσεως, ἀρχισε νὰ ὀμιλῇ διὰ μιᾶς μὲ ἐκπληξίν καὶ θαμβὸς μεγαλώπαστον ὅλης τῆς Πόλεως. Ἐμαθάν μὲν ταῦτα παρ' αὐτῆ, ὅτι πρὸς αὐτὰς, ἢ πρὸς τὴν μῆνας προσιότερα ἀρχισε νὰ αἰδάνετα (ἀκούη) τὸν ἦχον πᾶ κώδωνος (τῆς καμπάνας), καὶ αὐτὸ πρὸ νῦν καὶ ἀγνώρισον εἰς αὐτὸν αἰθίμα τὸν ἔκπληξεν κατὰ πρῶτην προσβολὴν πέρα πᾶ θρόνου. Μετὰ ταῦτα ἔβρε ἀπὸ τὸ ἀριστερόν του ὠτίον εἶνα νερόν, καὶ τότε ἀρχισε νὰ ἀκούη καὶ ἀπὸ τὰ δύο ὠτα. Ἐτάθη βίαις ἢ πρὸς αὐτὰς μῆνας νὰ ἀκούη χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ τίποτε, γυμναζόμενος ἐν ποσῶτι εἰς πᾶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ μὲ φωνὴν τραχὴν τὰς λέξεις, ὅπῃ ἤκουε, καὶ νὰ συνηθίσ-

Περί δὲ τῆς ὠφέλειας τῆς λέξεων κάμνει κάποιος παρατηρήσεις καὶ ὁ Σέλτζερ (εἰς τὸ περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐπιρροῆς τῆς λογικῆς εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ τῆς γλῶσσης εἰς τὸ λογικόν), τὰς ὁποῖας δὲν πρέπει νὰ τὰς ἀποσιωπήσωμεν.

Α'. Ἀκολουθεῖ συχνὰ, λέγει ὁ Σέλτζερ, ὅπῃ μία συδρομὴ εὐτυχῆς περιστάσεων νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ συλλάβωμεν μίαν ιδέαν νέαν καὶ ὠφέλιμον, ἢ ὅποια εὐθὺς ἠθέλων ἀφανισθῇ, αἰσθῆσι δὲν εἶχαμεν κανένας σημεῖον, διὰ τὸ ὁποῖον νὰ τὴν σπεύδωμεν· ἐπειδὴ διὰ νὰ τὴν ἀνακαλέσωμεν καὶ ἄλλω φορά, ἠθέλων εἶναι ἀναγκαῖα ἢ αὐτὴ συδρομὴ τῆς περιστάσεων, ἢ

ση εἰς τὴν ποροφθάν καὶ εἰς τὰς ιδέας, ὅπῃ αἱ λέξεις ἐσημειῶν. Τέλος πάντων, ἀφ' οὗ ἐσοχάθη ὅτι ἦτον εἰς κατὰσασιν νὰ λύσῃ πλέον τὴν σιωπῆν, ἀρχισε νὰ ὀμιλῇ, ἀγκαλὰ ἀκόμι ἀτελῶς καὶ ὄχι καθὼς εἶνα, ὅπῃ ἀρχίζει ἀπὸ βρέφος. Μερικοὶ σοφοὶ Θεολογοὶ ἀρχισαν νὰ τὸν ἐρώτῃν διάφορα παράγματα, καὶ μάλιστα περὶ Θεοῦ, περὶ ψυχῆς, περὶ πᾶ ἠθικῆ καλῆ καὶ κακῆ· ἀλλ' ἐφάνηκεν, ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμι εἰὸς τότε κάμμιαν εἰνοιαν τῆς ποιῶτων. Μ' ὅλον ὅπῃ ἐγεννήθη ἀπὸ γοναῖς Χριστιανῆς, καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐμαθε νὰ κάμῃ πᾶ σημεῖον πᾶ Σπυρῶ, καὶ νὰ γονατίζῃ, καθὼς ἐκεῖνοι, ὅπῃ προσδύχοντα, δὲν εἶχε μ' ὅλον πᾶ πρὸ ἠνωμένον κανένα τέλος εἰς αὐτὰ πᾶ παράγματα, μήτε ἐκατάλαβε πᾶ μὲ τί σκοπὸν πᾶ ἐκαμεν οἱ ἄλλοι. Δὲν ἔξυρε διακεκμημένως μήτε τί εἶνα ὁ δαίμων, μήτε πᾶ ἐσοχάζετο κάμμιαν φορά. Εἰνὶ λόγῳ ἐξῆσε μίαν ζωὴν καὶ πᾶτα κτήνωδῃ, ἐναχολόμενος ὅλος εἰς πᾶ αἰθίμα καὶ παρόντα ὑποκείμενα, καὶ εἰς τὰς ὀλίγας ιδέας, ὅπῃ ἐλάμβανε διὰ μέση τῆς ὀράσεως. Δὲν ἐκαταλάμβανε μήτε ἐκεῖνο, ὅπῃ ἐφάνηκε ὅτι ἐκαταλάμβανε ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῆς ιδεῶν· ὄχι διὰ τὴν ἦτον φυσικὰ σερμημένος ἀπὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅτι ὁ νῦς ἐνός ἀνθρώπου, ὅπῃ δὲν εἶχε ἀμοιβαίαν κοινωνίαν τῆς ιδεῶν καὶ ἐνοιῶν μὲ τῆς ἄλλης ἀνθρώπου, εἶνα πᾶ ὅσον ὀλίγον γυμνασμένος, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτζι, ὅπῃ δὲν σοχάζετα ἄλλο περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, εἰς πᾶ ὁποῖον ἀφύκτως ἠθέλων πᾶν βιάση πᾶ ἰεωτερικὰ ἀντικείμενα. Τὸ μεγαλύτερον βᾶθος τῆς ἀνθρώπινων ιδεῶν κρέματα ἀπὸ τὸ ἀμοιβαῖον συναλλαγμὰ τῆς ιδεῶν καὶ ἐνοιῶν αὐτῶν.

ὅποια σχεδὸν ποτὲ δεῦν ἐπανέρχεται· εἰς ἐναντίας ὁ-
πότων ἔχωμεν κἀνείνα ὄρον, μὲ τὸν ὅποιον νὰ ἀνα-
καλῶμεν τὰς πρώτας (πρῆσεις), διὰ μέσῃς τούτῃς
ἔρχονται ἢ αἱ λοιπαὶ, ἢ μᾶς ὀδηγῶν· πάλιν εἰς τὴν
ιδεάν, τὴν ὅποιαν ἦτον κείμα νὰ χάσωμεν· εἰς τὸ
ὅποιον τῆτο θέτει (ὁ ῥηθεὶς φιλόσοφος) τὴν πρώ-
την ἀφέλειαν τῆς λέξεως.

Β'. Επιτέμνῃν πολλὰ ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς νόσ·
ἐπειδὴ αἱ λέξεις ἔχον συχνὰ εἰς τὰς μελέτας μας τὴν
ιδίαν χρῆσιν, ὅπῃ ἔχον τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου
εἰς τὰς ἀλγεβραϊκὰς λογαριασμούς· διὰ τὶ εἰς αὐτὰς
μεταχειρίζομεθα τὰ ἴδια γράμματα, χωρὶς νὰ στο-
χαζώμεθα εἰς τὸ νὰ προσδιορίσωμεν τὰς ποσότητας,
ὅπῃ αὐτὰ σημαίνουσι, παρά ὅταν ὁ μηχανισμὸς τοῦ
λογαριασμῆ μᾶς ὑπάγῃ εἰς τὴν τελευταίαν ἐκβασιν,
ὅεσιν εἰς τὸ γινόμενον, ὅπῃ ζητεῖται. Παρομοίως ἢ
εἰς τὰς μελέτας μας συλλογίζομεθα πολλαῖς φοραῖς
ἐπάνω εἰς τὰς λέξεις, χωρὶς νὰ παρατηρῶμεν λεπτο-
μερῶς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς ιδέας, ὅπῃ εἶναι συνδε-
δεμέναι μὲ αὐτὰς (τὸ ὅποιον ἠθελε πηγάλῃ ἐπ' ἄ-
πειρον, μάλιστα εἰς τὰς σωθέτης ιδέας ἢ ἐννοίας),
παρὰ μόνον εἰς τὸ τελευταῖον συμπέρασμα· καὶ ἀγ-
καλὰ τῆτο εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἴτιον πολλῶν
σφαλμάτων, ὅποταν δεῦν προσαρμοθῆν προτιήτερα εἰς
τὰς λέξεις ιδεῖαι ἀκρίβεις ἢ διωρισμέναι, ὅποταν ὁ-
μως κάμνῃν προτιήτερα αὐτῶν τὴν προσοχὴν, εἶναι ἀ-
κίνδυνον, ἢ δεῦν ἢμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῆ πόσον σω-
τέμνονται, ἢ ἀφ' ἑ σωτηρηθῆν, πόσον σαφέστεροι γί-
νονται οἱ συλλογισμοί.

Γ'. Μᾶς ἀφελῆν αἱ λέξεις μὲ τὴν ιδιότητα, ὅπου
ἔχουσι νὰ μᾶς κάμνῃν νὰ σκεπτόμεθα εἰς τὰ ἴδια
πράγματα, καὶ μὲ τῆτο νὰ διεγείρῃν τὸ πνεῦμα τῆς
ἐφορέσεως. Αἱ λέξεις, διὰ τί; πότε; πῶς; ἀπὸ
ποῖον; διὰ ποῖον; πῆ; ἢ αἱ παρόμοιαι, δίδουσι πολ-
λαῖς φοραῖς αἰτίαν εἰς ἀφελίμης ἐξετάσεις, αἱ ὁ-
ποῖαι ἠθελεν ἀμελῶνται, ἀνίσως ἢ μνήμη δεῦν ἀνε-

καλῶσιν αὐτὰς τὰς λέξεις, καὶ αὐταὶ δεῦν ἀνεκαλῶ-
σαν τὰς ιδέας, ὅπῃ δι' αὐτῆς διλήνται. Ἐντὸς τῆς ὁ-
Διναῖος, παρεισάγωντας διαφορὰς ὄρες διλωτικὰς τῆς
μορφῶν, τῆς χιμάτων, τῆς θέσεων, τῆς ἀναλογιῶν,
κτ. τῆς διαφορῶν μερῶν τῆς φυτῶν, ἔκαμε τὴν Βοτα-
νικὴν νὰ λάβῃ εἰς ὀλίγον διάστημα καιρῆς πρῆστοτέρων
ἐπίδοσιν, παρά εἰς ὅλας τὰς ἀπερασμὸν αἰῶνας.
Ἡ ἐνέργεια, ὅπῃ θαυμάζεται εἰς τὰ μαθηματικά,
προέρχεται ἀπὸ τῆτο, ὅπῃ εἰς αὐτὰ δεῦν εἶναι ιδεῖαι,
ἢ ἐννοία, ὅπῃ νὰ μὴ διλήται ἀκρίβως μὲ ἐδιπλω-
τῆς ξεχωριστῶν λέξιν. Εἰς κάθε τέχνῃ, ἢ ἐπιστή-
μῃ, ὅπῃ λείπῃν τὰ προσφῶν σημεία τῆς ιδεῶν, τὰ
πράγματα γνωρίζονται παχυλῶς, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι,
καὶ σκοτεινῶς, εἰς καιρὸν ὅπῃ, ὅποταν αὐτὰ εἶναι
πρόχειρα, γνωρίζονται σαφῶς ἢ διακεκριμένως.

Δ. Μᾶς ἀφελῆν ἢ ἢ χρῆσις τῆς μεταφορικῶν ὄρων.
Εἶναι, λέγει, εἰς τὸν νῦν μας πλῆθος ἄπειρον ἐν-
νοιῶν σκοτεινοτάτων, αἱ ὅποια φαίνονται ἀερμυλώ-
τοι, ἐν ὅσῃ κἀνείνας ἀνδρῶν ὀξύς δεῦν φθάσῃ
νὰ σοχαθῆν κἀμμίαν ὁμοιότητα μὲ ἄλλας καταληπτο-
τέρας· ἀπὸ τὸ ὅποιον τῆτο προέρχονται αἱ μεταφορι-
καὶ ἐκφράσεις, διὰ τῆς ὅποιων αἱ σκοτεινότηται ἐν-
νοιαὶ γίνονται εὐληπτοί, ἢ εἰς εἷνα δυσνόητον. Καὶ
τῆς ἀληθείας αἱ ἴδιαι λέξεις, καθαρὸν, σκοτεινὸν,
συλλαμβάνειν, καταλαμβάνειν, φαντάζεσθαι, τάξις,
σύγχυσις, ἢ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια διλήν τὰς διαφο-
ρὰς ἑόπῃς τῆς νοήσεών μας, ἢ τὰς διαφορὰς κατὰς ἄ-
σεις τῆς ψυχῆς μας, εἶναι ὅλα μεταφορικά· ἐπειδὴ
ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ σωματικὰ πράγματα, καὶ μὴτε
ἢμπορῶσαν ἀλλέως νὰ ἐκφραθῆν εὐκόλα καὶ σαφῶς
αἱ εἰρημέναι ἐννοιαί. Ἡ χρῆσις ὅμως τῆς μεταφορῆς
πρέπει νὰ οἰκονομῆται μὲ μεγαλωτάτῃ κελσιν, πε-
ρὶ τὰ ὅποια θέλομεν ὁμιλήσει μετὰ ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περί τινων ἄλλων διαφορῶν, καὶ διακρίσεως τῶν λέξεων.

Τὰς λέξεις οἱ Λογικὸν νομοθέτες συνήθιζον νὰ τὰς ὀνομάζων κοινότερον ὄρους, ἐπειδὴ χρησιμότερον κατέτινα ἔσθον εἰς τὸ νὰ δείξουν, καὶ νὰ προσδιορίζων τὰς ιδέας.

Οἱ ὅροι λοιπὸν λέγονται πρῶτον ἀτομικοί, ἢ κύριοι, καὶ καθολικοί· καὶ οἱ καθολικοὶ πάλιν ἄλλοι ὀνομάζονται εἰδικοί, καὶ ἄλλοι γενικοί, καθ' ὅ, τι σημαίνων ἢ εἴνα μόνον ἄτομον, ὡς Πέτρος, Παῦλος· ἢ εἴνα εἶδος, ὡς ἄνθρωπος, βῆς· ἢ εἴνα γένος, ὡς ζῶον, φυτὸν.

Β'. Ὀνομάζονται συγκεκριμένοι, ἢ ἀφηρημένοι, καθ' ὅ, τι ἢ θελῶν σημαίνει ιδέας καὶ ἐννοίας ἢ συγκεκριμένας, ὡς λευκὸν, μέλαν, ἀγαθόν, κακόν· ἢ ἀφηρημένας, ὡς λευκότης, μελανότης, ἀγαθότης, κακότης.

Γ'. Λέγονται φυσικοί, ἢ μεταφυσικοί οἱ πρῶτοι, καθ' ὅ, τι σημαίνων ὄντα φυσικά, ὡς ὕδωρ, πῦρ, ἀέρας, καρπός· οἱ δεύτεροι, καθ' ὅ, τι σημαίνων ὄντα νοητὰ καὶ ἠθικά, ὡς ἐπιστήμη, ἀμάθεια, ἀρετὴ, κακία.

Δ'. Ὀνομάζονται θετικοί, ἢ σερητικοί, καθ' ὅ, τι δηλῶν ἢ ὑπαρξίαν τῶν πραγμάτων, ἢ ἀπυσίαν, ὡς φῶς, σκότος, ἀκαρπία, ἀκαρπία, γνῶσις, ἀγνώσις.

Ε'. Ὀνομάζονται ἀπλοῖ, ἢ συμπεπλεγμένοι, καθ' ὅ, τι αἱ ιδέαι, ὅπῃ σημαίνων ἐκφράζονται ἢ μὲ μίαν λέξιν ὡς ὕαλος, λίθος, ἢ μὲ πλεοναστέρας, ὡς ὕαλος διαφανής, λίθος ἀντίτυπος· σῶμα διαφανές, σῶμα σκιαρὸν, ἢ ἀντίτυπον.

Ϛ'. Λέγονται κύριοι, ἢ μεταφορικοὶ τὸ πρῶτον, ὅταν ἐκλαμβάνωνται εἰς ἐννοίαν γλῶσσειαν καὶ πρῶτον τῶν,

τῶν, ὡς κίνησις, ἡρεμία εἰς σῶματος· τὸ δεύτερον, ὅπῃ λαμβάνωνται εἰς ἐννοίαν μεταφορικῶν, ὡς κίνησις, ἡρεμία τῆς ψυχῆς.

Ζ'. Λέγονται μονώνυμοι, ἢ ὁμώνυμοι, ἢ ὁμώνυμοι· μονώνυμοι ὅταν ἔχων μίαν μόνον σημασίαν, ἢ ὁμώνυμοι ὅταν σημαίνων εἴνα μόνον πρῶτον, ὡς τίγρις, πάρδαλις· καὶ ὁμώνυμοι ὅταν σημαίνων πλεοναστέρας ἀπὸ εἴνα, ὡς ταῦρος, κύων· διὰ τὸ ταῦρος λέγεται καὶ τὸ ζῶον, καὶ εἴνα ἄστρον· ὁμοίως κύων καὶ τὸ ζῶον (ὁ σκύλος), καὶ εἴνα ἄστρον τῆ ἕραν. Ὀμώνυμοις ἢ ἢ πορῶν νὰ εἰπῶμεν καὶ τὰς μεταφορικὰς ὄρους.

Η'. Λέγονται σαφεῖς, ἢ ἀσαφεῖς, κατὰ τὰς σαφεῖς, ἢ ἀσαφεῖς ιδέας, ὅπῃ μᾶς παρασαίνων.

Θ'. Λέγονται μόνιμοι, ἀκλειβεῖς, ὡρισμένοι, ὅπῃ ταν σημαίνων πάντοτε εἴνα μόνον πρῶτον διωρισμένον, ὡς κύκλος, τρίγωνον, τετράγωνον, καὶ σχεδὸν ὅλα οἱ μαθηματικοὶ ὅροι· καὶ ἄστατοι, ἢ ἀκλειβοὶ ὅταν ἢ σημασίαν τῆς δὲ εἴνα ἀρκετὰ διωρισμένη, ἀλλὰ λαμβάνεται εἰς διαφόρους ἐννοίας, καὶ αὐτὰς πότε πλεοναστέρας, καὶ πότε ὀλιγώτερον ἐκτεταμένας, ὡς οἱ ὅροι ιδέα, καὶ αἰθέριον κοντὰ εἰς τὰς πλεοναστέρας Μεταφυσικὰς· ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸν πρῶτον τὸν λαμβάνων εἰς σημασίαν πότε τῆς κλειβῆς ιδέας, καὶ πότε τῆς ἐννοίας· καὶ τὸν δεύτερον ἀντὶ τῆς κλειβῆς αἰθέριου, καὶ ἀντὶ τῆς ἀντιλήψεως (Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Α'.)· καὶ καθὼς οἱ ὅροι δόξα, τιμὴ, ἀνδρεία, καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ νοητὰ καὶ ἠθικά ὄντα κοντὰ εἰς τὰς πλεοναστέρας ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων πολλὰ ὀλίγοι ἔχων σαφεῖς καὶ διακρίματα ἐννοίας, εἰς ἔσθον ὅπῃ νὰ τὰς προσάπτων πάντοτε εἰς τὰς αὐτὰς ὄρους.

Ι'. Λέγονται σημαντικοὶ ὅπῃ ταν σημαίνων κάποιαν ιδέαν, ἢ ἐννοίαν ἀληθινῶν καὶ πραγματικῶν· καὶ ἀσημοὶ ὅπῃ ταν δὲ παρασαίνων κάποιαν ιδέαν καὶ ἐννοίαν, καθὼς τὸ βλύττει, καὶ σκίναφος, καὶ συμπάθεια, καὶ ἀντιπάθεια· χῆμα ἐσιῶδες, φύσις καθολικῆ, καὶ ἄλλαι παρόμοιαι λέξεις τῶν Σχολαστικῶν

κεναὶ τρώντι σημασίας, ἢ ἐννοίας πραγματικῆς, ἢ ἀληθινῆς.

ΙΑ'. καὶ τελευταῖον, λέγονται συώνυμοι, ὅταν σημαίνεν τὸ αὐτὸ πράγμα, καθὼς ἄορ, ξίφος, καὶ φάσγανον, λίθος καὶ πέτρα, φυτὸν καὶ δένδρον. Ἀγκαλὰ πολλὰ ὀλίγοι δύνονται εἰς κάθε γλώσσαν οἱ κρείως συώνυμοι ὅροι· ἐπειδὴ οἱ ὅροι ἔχον σχεδὸν ὅλοι κάποιαν διαφορῶν εἰς τὴν σημασίαντες, ἢ ὅποια διακρίνει τὸν εἶνα ἀπὸ κάθε ἄλλον· καὶ ἀληθινὰ οἱ ἀκρίβειντες τὰ τοιαῦτα λίθος πολύτιμος λέγην, δὲν θέλουν ὅμως εἰπῆ ποτὲ καὶ πέτρα πολύτιμος· ὁμοίως φυτὸν κειθῆς λέγομεν, ὄχι ὅμως καὶ δένδρον κειθῆς, τὸ ὅποιον δείχνει, ὅτι λίθος καὶ φυτὸν εἶναι καθολικώτερα, καὶ δένδρον καὶ πέτρα εἰδικώτερα, μὲ ὅλον ὅπῃ πολλάκις λαμβάνονται εἰς τὴν αὐτῶν ἐννοιαν. Τὸ ἴδιον λέγομεν καὶ περὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ἑλλῶν φωνῶν, ὅπῃ κοινότερον ὀνομάζονται συώνυμοι· καὶ ἔργον ἀξίπαινον καὶ ἀφελιμώτατον ἤθελε κάμη, ὅποιος ἤθελε φιλοπονήσῃ εἰς τὴν γλώσσαν του Λεξικὸν διορίζον τὴν ἀληθῆ καὶ ἀκρίβῃ σημασίαν κάθε λέξεως τοιαύτης, καθὼς ἐδοκίμασε νὰ κάμη ὁ Ἀββᾶ Γεράρδος εἰς τὴν Γαλλικῶν γλώσσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ χρῆσεως ἐ κατὰ χρῆσεως τῶν λέξεων.

Οποῖος ὀμιλεῖ, πρέπει βεβαιότατα νὰ ἔχη σκοπὸν διὰ νὰ τὸν καταλάβου, ὅ ἐστι νὰ διεγείρῃ εἰς τὰς ἄλλας τὰς ἐννοίας καὶ ιδέας, ὅπῃ ἔχει αὐτὸς τῶν πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων ὀμιλεῖ.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ τέλος τῆς ὀμιλῆντος εἶναι τῆτο, εἶναι φανερόν, ὅτι πρέπει νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀσαφεῖς, ἢ ὀμωύμας, ἢ κενὰς, ἢ ἀσημαίντες ὅρας· ἐπειδὴ τί ιδέας καὶ ἐννοίας ἤμπορῶν νὰ διεγείρῃ ὅροι ἀσαφεῖς καὶ ἀσημαίντοι; ἢ πῶς ἤμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ τινὰς, ὅτι θέλει ἐγείρῃ ιδέας καὶ ἐννοίας σαφεῖς καὶ πλήρεις μὲ ὅρας κενὰς ἢ ὀμωύμας;

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κατέχρησις τῶν ὀρων γινῆται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἔχωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀκρίβειες, καὶ πλήρεις ιδέας τῶν πραγμάτων, ἢ ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἰξόρωμεν τὴν ἀληθῆ καὶ κρείων σημασίαν τῶν ὀρων, διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον Α'. Νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὸ νὰ ὀμιλεῖμεν περὶ πραγμάτων, ὅπου δὲν ἰξόρωμεν, ἢ τῶν ὁποίων δὲν ἔχομεν ιδέαν ἀκρίβῃ· καὶ νὰ παχίζωμεν διὰ νὰ γινώσκωμεν τὴν ἀληθῆ ἐννοιαν τῶν λέξεων, καὶ νὰ τὰς ἐκλαμβάνωμεν πάντοτε, καὶ μὲ ἀκρίβειαν εἰς αὐτῶν.

Β'. Τὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν κοινῶν χρῆσιν ἔχον ἤδη μίαν σημασίαν μόνιμον καὶ κοροσδιωρισμένον, νὰ τὰς ἐκλαμβάνωμεν πάντοτε εἰς αὐτήν· ἐπειδὴ δὲν εἶναι εἰς τὴν θέλησίν μας νὰ ἀλλάζωμεν τὴν σημασίαν τῶν ὀρων, καὶ νὰ λέγωμεν οἶνον ἀντὶ ἄρτου, καὶ ἄρτοι ἀντὶ οἴνου, καὶ τὰ παρόμοια· καὶ ἐκεῖνας, ὅπῃ εἰς τὴν κοινῶν χρῆσιν δὲν ἔχον σημασίαν ἀρκετὰ μόνιμον, καὶ διωρισμένον, ἀλλὰ λαμβάνονται ἀπὸ εἶνα εἰς μίαν σημασίαν, καὶ ἀπὸ ἄλλον εἰς ἄλλω,

καὶ αὐτὰς ἐκλαμβάνειν καὶ ὅλοι εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν, τὰς πέντε ποῖοι εἰς περαιοτέραν ἔκτασιν, καὶ ποῖοι εἰς ὀλιγωτέραν, καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς περαιοτέρας ὅρας τῆς νοητῆς καὶ ἰθικῶν ὄντων, τὰς τῆς τοιαύτης λέξεις ἐγὼ λέγω, ὅτι πρέπει νὰ τὰς οὐκ ἐξω ἀκριβῶς ἢ κοροπίτερα, ἢ ἐπιπύω εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν τῆς χρήσεως, διὰ νὰ ἰξούρη καθένας ἀκριβῶς εἰς ποῖαν εὐνοίαν τὰς ἐκλαμβάνομεν. Ἐπειτα πρέπει νὰ προσέχωμεν ὅπως εἰς ὅλην τὴν ὁμιλίαν, ὅσον διεξοδική καὶ αὐτὴ εἶναι, μακάρι καὶ ἄς εἶναι μία πραγματεία ὀγκωδασάτη, νὰ μὴ τὰς ἐκλάβωμεν εἰς ἄλλω σημασίαν, ἔξω ἀπὸ ἐκεῖναι, ὅπως εἰς τὰς ἀρχαῖς ταῖς εἰδώκαμεν.

Γ'. Τῆτο εἶναι μάλιστα ἀναγκαῖον ὅπουταν συμβαίνει νὰ διμικρῶσιν τινὰς νέες ὅρας, διὰ νὰ δηλώσῃ νέας ιδέας ἢ ὅπουταν ἡ χρεία ἀπαιτῆ νὰ μεταχειριζόμεν ὅρας ἀγνώστης εἰς ἐκεῖνης, ὅπως μὰς ἀκέραι καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις καθένας βλέπει φανερά, ὅτι μία τέτοια ἀκριβῆς ἐξηγήσις τῆς ὄρων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς ἐκεῖνον, ὅπως ἀγαπᾷ νὰ δώσῃ νὰ τὸν καταλάβῃ. Ὅμως εἰς τὴν πρώτην, πρὸ τοῦ νὰ κάμῃ τινὰς εὐνοίαν ὄρον καινέρον, πρέπει νὰ παρατηρήσῃ, αὐτὸν ἔχει ἡ γλῶσσα (εἰς τὴν ὁποῖαν ὁμιλεῖ) κάποιον ὄρον, ὁ ὁποῖος νὰ ἐξηγῆ τὴν ιδέαν αὐτὴν· διὰ τὴν ἀκολουθεῖ πολλὰ φοραῖς, ὅπως διὰ ἀγνοίας ἢ τῆς πραγμάτων, ἢ τῆς γλώσσας νὰ νομίζονται νῆαι, πολλὰς ιδέαι, ὅπου ἦτον παλαιόταται καὶ νὰ παρεισάγονται νέοι ὄροι, μὲ μὲν ἄλλω ἐνόησιν καὶ τῆς γλώσσας, καὶ ἐκεῖνων, ὅπως τὴν ἀκέραι, εἰς καιρὸν ὅπως ἦτον ἄλλαι ἐπιτιμειόταται εἰς τὸ νὰ τὰς ἐξηγήσῃ. Ὅθεν ἀνίσως τὰ πράγματα καὶ αἱ ιδέαι εἶναι ἀληθινὰ νῆαι, καὶ χρειάζονται ἀπαραίτητως νέους ὄρους, πρέπει νὰ πασχίζῃ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, νὰ τὰς ἀγάγῃ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἰδίας γλώσσας, καὶ νὰ τὰς συμμορφώσῃ μὲ τὴν φύσιν, καὶ μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς εἰδῆ καὶ πρέπει νὰ τὰς λάβῃ ἀπὸ ἄλλας ἐξέ-

τας γλώσσας, ἐγὼ λέγω πῶς καθε γλῶσσα πρέπει νὰ τὰς λαμβάνῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἐκεῖναι, ὅπως φαίνεται πῶς αὐτὴ παράγεται ἢ ἐδικήμας, παραδείγματος χάριν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, ἢ Ἰταλικὴν καὶ Γαλιλικὴν, ἀπὸ τὴν Λατινικὴν, κτλ.

Ἦμπορεῖ εὐνοίαν ἐδικός μας νὰ τὰς δανειθῆ καὶ ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλω τῆς νεωτέρων γλωσσῶν θέλει, καθὼς Ἰταλικῶν, Γαλιλικῶν, Ἑγγλέζικων, καὶ Γερμανικῶν· πρέπει ὅμως μὲ μὲν μεγάλην κέσιν, καὶ παρατηρήσιν καὶ ἐπιμέλειαν, διὰ νὰ τὰς συμμορφώσῃ, καθὼς εἶπαμεν, μὲ τὴν φύσιν καὶ τὸ ἰδίωμα τῆς γλώσσας, καὶ νὰ μὴ τὰς μεταφράσῃ καθὼς εἶναι, καὶ γερμίζει τὴν γλῶσσαν ἀπὸ λέξεις ἑξῆς γεγραμμένας μὲ γραμμάτα τῆς γλώσσας, καθὼς εἶναι τὰ περισσώτερα ἀπὸ τὰ ἐδικάμας ἀπλῶ βιβλία.

Εἰς τὴν δεύτεραν περιπτώσιν πρέπει νὰ φυλάττῃται τινὰς ὅσον Ἦμπορεῖ νὰ μὴ μεταχειρίζεται ὅρας ἀγνώστης ὅπως δὲν τὸ ἀπαιτῆ ἡ χρεία· διὰ τὴν εἶναι παιδαγωγώτατον νὰ ὁμιλῆ ἢ νὰ γραφῆ τινὰς τὴν γλῶσσαν μας, καὶ νὰ παρεκτρέψῃ (χάρις νὰ εἶναι ἀνάγκη) φράσεις Ἑλληνικὰς, καὶ γοικὰς ἀπολελυμένας, καὶ ῥήματα συνταγματὰ μὲ δοτικὰς, ἐκεῖνα ὅπως δὲν ἔχει ἡ γλῶσσά μας, καὶ νὰ φυλολογῆ τὸν Βαβυλωνίον διὰ νὰ εὐρὴ λέξεις σκωριασμένας, καὶ ἀχρήστες, ἀφίνωντας τὰς ἀχρήστες καὶ σκωριασμένας ἢ νὰ μεταχειρίζεται φράσεις, καὶ ὅπως τινὸς ἑξῆς γλώσσας, ὅπως ἰξούρη, καθὼς κάμνῃ πολλοὶ ἀπὸ τῆς ἐδικῆς μας, οἱ ὁποῖοι διεφθέρων καὶ ἠχρῶσαν τὴν γλῶσσαν, ὅσον ὅπως ἀνίσως δὲν ἰξούρη τινὰς Γερμανικὰ, ἢ Φραντζέζικα, ἢ Ἰταλικὰ, εἶναι ἀδύνατον νὰ καταλάβῃ τὰ βιβλία, ὅπως καθένας τυπόνοται εἰς τὴν γλῶσσαν μας. Ἀλλὰ τῆτο ὅσον εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ ἐλέγῃ τινὰς, ἄλλο ὅσον καὶ περισσώτερον εἶναι δύσκολον νὰ τὸ ἀποφύγῃ· ἐπειδὴ ἐν ὅσῳ μία γλῶσσα δὲν ἔχει εὐνοίαν λέξικὸν καὶ μίαν γραμματικὴν, εἶναι ἀδύνατον καὶ νὰ γραφῆ καὶ νὰ ὁμιληθῆ καθὼς πρέπει.

Δ'. Καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μεταφορικῶν ὄρων πρέπει νὰ βαδίξῃ τινὰς μὲ μεγαλωπαίτην προσοχίαν, καὶ κατ' ἔξοχίαν εἰς πράγματα φιλοσοφικά· ἐπειδὴ ἔξαιρῶντας ἐκεῖνα, ὅπῃ ἔγιναν ἤδη κοινὰ, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα δεῦν εἶναι κίνδυνος νὰ σφάλῃ τινὰς, καθὼς γαλιῶν ψυχῆς, παραχὴ νοός, ζωηρότης φαντασίας, βρασμός θυμῶ, καὶ τὰ παραπλήσια, εἰς τὰ ἄλλα, καθὼς ἴδομεν ἤδη, ἢμπορεῖ νὰ πέσῃ τινὰς συχνὰ εἰς ὁμωνυμίαν.

Ἐνὶ λόγῳ δεῦν πρέπει νὰ ξεχάσῃ τινὰς ποτὲ ὅτι τὸ ὑποκείμενον καὶ ὁ σκοπὸς τῶ ὁμιλῆντος πρέπει νὰ εἶναι διὰ νὰ δώσῃ νὰ τὸν καταλάβῃν, καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ τὴν δυνατὴν ταχύτητα, σαφύειαν, καὶ ἀκρίβειαν, καὶ διὰ τῆτο πρέπει νὰ παχίζῃν νὰ μεταχειρίζωνται, μάλιστα οἱ φιλόσοφοι, ὅρας τὰς πλέον εὐχρίστους καὶ ἐπιτηδειότερας καὶ σαφεσέρης ἢμοίως καὶ φράσεις καὶ σιωπάζεις· διὰ τὶ τί ἐνφοπὴ εἶναι εἰς εἷνα φιλόσοφον νὰ μὴν ἰξόβρη, ἢ νὰ μὴν θέλῃ (τὸ χαρρότερον) νὰ ἐρμηνεύθῃ καθὼς πρέπει; Πραγματεύονται, μάγειροι, ράπται, τεχνῖται διάφοροι, λέγει ὁ περὶ φημος Λάκιος (Δοκίμ. Φιλοσ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. 10.), ὅλοι καταλαμβάνῃν εἷνας τὸν ἄλλον, γράφῃν, ὁμιλῆν, τελειόνῃν τὰς ὑποθέσεις τὰς, καὶ μόνον οἱ φιλόσοφοι, καὶ ἀντιλόγοι νὰ μὴν ἢμπορῇν ποτὲ νὰ καταλάβῃν εἷνας τὸν ἄλλον, καὶ νὰ τελειώσῃν τὰς ἐδικὰς των; Παράπονα μεγάλα, ἀλλὰ ἐναντίον εἰς κάποιους ἄλλους πειραστότερον, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς φιλοσόφους.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ.

Κάθε κείσις τῆς ψυχῆς ἐκφραδεῖσα μὲ λέξεις, ὀνομάζεται Πρότασις· ὅθεν μία πρότασις δεῦν εἶναι ἄλλο παρὰ μία σειρά λέξεων, εἰς τὴν ὁποῖαν καταφάσκαται εἷνα πράγμα εἰς ἄλλο, ἢ ἀποφάσκαται ἀπὸ αὐτό· ὡς ἢ ἔπαρσις εἶναι ἐλάττωμα, ἢ ἔπαρσις δεῦν εἶναι ἀνεκτὴ· ἀπὸ τὰ ὁποῖας ἢ πρώτη λέγεται καταφατικὴ, καὶ ἢ δευτέρα ἀποφατικὴ.

Εἰς κάθε πρότασιν διασέλλονται τέλα μέρη· ὁ ὄρος, ὅπῃ δηλοῖ τὸ πράγμα, περὶ ἃ ὁ λόγος, ὁ ὁποῖος λέγεται ὑποκείμενον τῆς προτάσεως· ὁ ὄρος, ὅπῃ δηλοῖ τὴν ποιότητα, ἢ τὸν προσδιορισμὸν ὅπῃ ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον, ἢ ἀποφάσκαται ἀπὸ αὐτό, ὁ ὁποῖος λέγεται τὸ κατηγορούμενον· καὶ τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα, τὸ ὁποῖον ὅποταν εἶναι μόνον, δηλοῖ κατάφασιν, καὶ ὅποταν εἶναι σιωφφοδύμενον μὲ τὸ ἢ, ἢ τὸ κοινὸν δεῦν, σημαίνει ἀπόφασιν, καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ τὰς Διαλεκτικὰς συνδέσμος· ἐπειδὴ συμβάλλει ἔσπονον τινὰ εἰς τὸ νὰ συνδέῃ τὰς δύο ὄρας. Δοιπὸν εἰς τὴν πρώτῃν πρότασιν, ἔπαρσις εἶναι τὸ ὑποκείμενον· ἐλάττωμα, τὸ κατηγορούμενον· καὶ τὸ εἶναι, ὁ συνδέσμος, ὅπῃ συνάπτει τὰς δύο ὄρας.

Οἱ δύο ὄροι, ὅπῃ εἶναι τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον, ὀνομάζονται ἀπὸ τὰς Διαλεκτικὰς καὶ τὰ δύο ἄκρα τῆς προτάσεως· ἐπειδὴ τὸ εἷνα τρέφεται εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ τέλος. Τὸ ὑποκείμενον λέγεται ἐλάττον ἄκρον, ἐπειδὴ σιωηθίζεῖ νὰ ἔχῃ ὀλιγοτέραν ἔκτασιν· καὶ τὸ κατηγορούμενον λέγεται μείζον ἄκρον· ἐπειδὴ αὐτό πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃ πειραστότεραν ἔκτασιν. Καὶ τῶντι ἢ εἷνοια τῶ ἐλαττώματος· εἶναι πολὺ πειραστότερον ἔκτασιν, παρὰ ἢ εἷ-

ἢ καθ' ἑκάστα, ὅπῃ κἀμνην τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα, καὶ τέλος πάντων περὶ τῶν ἐναντίων, καὶ ἀντιστροφῶν, καὶ ὄλων ἐκείνων, ὅπῃ ἰδιαίτερον μὲν διάφορα ὀνόματα διασέλλων μερικοὶ φιλόσοφοι, καὶ μάλιστα οἱ Μαθηματικοί, περὶ τῶν ὁποίων τῶν ὄλων εἰδῶν θέλομεν παραματῶσαι εἰς ἕξοπον, ὅπῃ γὰρ μὴ γένηται μία ἀπλή καὶ ἀνώφελης ὀνοματοθεσία, ἀλλὰ γὰρ διδαχθῆ καὶ ἡ χρῆσις, ὅπῃ πρέπει γὰρ κἀμνην τοῦ καθ' ἑκάστη εἰδῆς τῶν προτάσεων, καὶ ὁ ἕξοπος, μὲν τὸν ὁποῖον ἐμπεδόνεται εἰς καθ' ἑκάστη περὶ τῶν ἠλικῶν, καὶ τὸ ψεῦδος τῆς καθ' ἑκάστη μιᾶς,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ Προτάσεων συμπεπλεγμένων ἐκ ἀπλῶν, εἴθ' αὖτε ἐκ περὶ τῶν ἀρχικῶν καὶ παρεμπιπτεσῶν.

Πρότασις συμπεπλεγμένη λέγεται ἐκείνη, τῆς ὁποίας ὁ εἶδος, ἢ ὁ ἄλλος ὅρος, ἢ τὸ ῥῆμα εἶναι συμπεπλεγμένον, ὅ ἐστι περιλαμβάνει περιεσσότερας ἀπὸ μιᾶς λέξεις σημαντικῆς διαφόρων ἰδεῶν· καὶ ἀπλή εἶναι ἐκείνη, τῆς ὁποίας οἱ ὅροι εἶναι ὅλοι ἀπλοῖ, καὶ σημαίνουσι καθ' ἑκάστη μίαν μόνην ἰδέαν. Ἡ πρότασις, φέρει εἰπεῖν, ὁ Θεὸς εἶναι αἰδῖος, εἶναι ἀπλή· ἐπειδὴ δὲ περιλαμβάνει περιεσσότερον ἀπὸ τῆς ἀναγκαίου ὅρου· καὶ ἡ, ὁ Θεός, ὁ δημιουργὸς πάντων τῶν ὄντων, ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆ ἀπ' αἰῶνος, εἶναι συμπεπλεγμένη, ἐπειδὴ τὸ ὑποκείμενον, κοινὰ εἰς τὴν θεμελιώδη ἐννοίαν τῆς Θεῶν, περιλαμβάνει ἀκόμη καὶ τὸ, ὅτι εἶναι δημιουργὸς πάντων τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ κατηγορούμενον, ἔξω ἀπὸ τῆς θεμελιώδη ἐννοίαν τῆς ὑπάρξεως, περιέχει καὶ τὸ, ὅτι ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆ, καὶ ἀπὸ τῶν αἰώνων.

Πάντοτε ὅπου τὸ ὑποκείμενον, ἢ τὸ κατηγορούμενον ἔχον προσθετικῶς ἄλλας λέξεις σημαντικῆς κἀμμιᾶς ἰδέας προσθέτει, αἱ προτάσεις γίνονται συμπεπλεγμένα. Συμπεπλεγμένα γίνονται ἀκόμη καὶ ἀντίσας προσθεθῆ τι εἰς τὸ ῥῆμα, καθὼς· ὁ Θεὸς εἶναι ἀναμφιβόλως, ἢ βεβαίως, ἢ ἀναγκασίως αἰδῖος, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλαι αὐταὶ αἱ λέξεις δὲ κἀμνην ἄλλο, παρὰ δίδου μίαν περιεσσότερον δύναμιν εἰς τὴν κατάφασιν.

Ἐνας ὅρος ὅμως ἢ ποιεῖ γὰρ γέννη συμπεπλεγμένους κατὰ πολλὰς ἕξοπας. α'. διὰ τῶν ἐπιθέτων, καθὼς· ὁ σοφὸς ἀνθρώπος εἶναι ἀπάραχος. β'. διὰ τῶν μετοχῶν, οἷον· ὁ Ἰκαρὸς, πίπτοντας εἰς τὴν θάλασσαν,

ἐπιλήκει. γ'. διὰ τῆς ἀπολελυμένων γενικῶν, καθὼς ὁ τοίχος, περὶπατήντός μου, ἔπεσον. δ'. διὰ τῆς διαφορῶν μορίων, ὅπῃ συνδέειν πρὸς ἀλλήλα τὰ διάφορα ὀνόματα, οἷον τὰ χρυσᾶ, ἢ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα· τὰ συγχεύματα τοῦ Πλάτωνος, ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους· τὰ πράγματα τὰ γεγονότα μετ' ἐπιμελείας, ἢ ἀμελείας· ἢ ἐξάρσεις ἀπὸ τέκνῃ, ἢ ἐκείνη τῆ πράγματος· ὁ ὑπὲρ ἀρετῆς ἔρασι, ἢ τὸ ὑπὲρ πῆς κακίας μῖσος· ε'. διὰ τῆς παρεμπιπτασῶν προτάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνεζυγμέναι μὲ τὰς ἀρχικάς, ἢ στοιχειώδεις, εἰς τὸ ὁποῖον πίπτουσι διὰ τῆς ἀναφορικῶν μορίων καθὼς Ὀμηρος, ὅς τις ἐποίησε τῷ Ἰλιάδα, ἐποίησε τῷ Ὀδύσειαν· ὁ Ἐκτωρ ὅπῃ ἐφόνησε τὸν Πάτροκλον, ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα· ἢ Ἐκτωρ, ἀφ' ἧς ἐφονεύσεν, ἢ μετ' ὃ ἐφόνησε τὸν Πάτροκλον, κτλ.

Ἰστέον ὅμως πρῶτον, ὅτι ὅλοι οἱ εἰρημονοῦντες ἄνθρωποι ἢ ἄνθρωποι ἢ ἀνάχθῃν εἰς ἄλλας τόσας παρεμπιπτάσας προτάσεις, οἷον· ὁ σοφὸς ἄνθρωπος θέλει νὰ εἴπῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅς τις εἶναι σοφός· Ἰκαρος πίπτοντας, Ἰκαρος, ὅς τις ἔπεσον. Πομπηῖος νικήσας Μιθριδάτῳ, ἐθειάμβωσε. Πομπηῖος, ὅς τις, ἢ ἀφ' ἧς ἐνίκησε Μιθριδάτῳ, ἐθειάμβωσεν.

Β'. Ὅτι αἱ προτάσεις, τῆς ὁποῖων τὸ ῥῆμα εἶναι ἢ μεταβατικόν, ἢ ἀμετάβατον ἀναφορικόν, εἴτ' ἔν ἀτελές, εἶναι ὅλαι ἐκ φύσεως συμπεπλεγμέναι, καθὼς Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τὰς Πέρσας, θέλει νὰ εἴπῃ Ἀλέξανδρος ἦτον νικητὴς τῆς Περσῶν· εἴθ' αὖ τὸ κατηγορούμενον εἶναι τὸ νικητὴς· τὸ δὲ, τὰς Πέρσας, εἶναι εἷς ἀναπλήρωμα τῆς κατηγορημένης. Παρομοίως καὶ, Πυθαγόρας περὶῆλθε πρὸς Αἴγυπτον, Ἐκτωρ ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα, καὶ τὰ παρόμοια.

Γ'. Ὅτι τὸ ἀναπλήρωμα τῶν τῆς προτάσεων, ἢ τὸ ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ κατηγορούμενον, πολλάκις φοραῖς ἐκφέρεται μὲ εἷς ῥῆμα ἀπαρέμφατον, ἢ μὲ μίαν πρότασιν παρεμπιπτασῶν, ἢς προηγείται τὸ ἵνα, ἢ ἄλλο τοιῶτον μόριον· οἷον ὁ

θεὸς ἐντέλλεται συγχωρεῖν, ἢ ἵνα συγχωρῶμεν τὰς ἐχθρὰς· εἴθ' αὖ τὸ συγχωρεῖν, ἢ ἵνα συγχωρῶμεν τὰς ἐχθρὰς, εἶναι τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατηγορεῖται ἢ θεῖα ἐντολή· καὶ ἡ πρότασις αὐτὴ εἶναι ἰσοδύναμος μὲ τῷ, τὸ συγχωρεῖν τὰς ἐχθρὰς εἶναι θεῖα ἐντολή· θεῖα ἐντολή εἶναι, ἵνα συγχωρῶμεν τὰς ἐχθρὰς, κτλ.

Δ'. Ὅτι μερικοὶ ὅροι, μὲ ὅλον ὅπῃ εἶναι ἄπλοῖ εἰς τῷ ἔκφρασιν, εἶναι ὅμως συμπεπλεγμένοι κατὰ τὴν ἐννοιάν· διὰ τὴν ἔξω ἀπὸ τῷ κλεινῶν ιδέαν, ὅπῃ δηλῶν, διεγείρειν καὶ μίαν ἄλλω, ἢ ὅποια εἶναι συνεδεμένη μὲ αὐτὰς· παραδείγματος χάριν, ἀπίσως εἴπῃ, ὅτι ὁ Καῖσαρ ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τὰς Γάλλους· καθ' ἑαυτὸν ὅπῃ τὸ ἀκέραιον, ἐννοεῖ μὲ τὸ Καῖσαρ καὶ τὸ Φραγγίσκος ὁ Πρῶτος, Αὐτοκράτορ τῆς Αἰσρίας, κτλ. Τέτοιοι ὅροι εἶναι ἀκόμι καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἐξηγῶν τὰς τίτλους, ὅπῃ δίδονται εἰς μερικά ὑποκείμενα, διὰ κἀνείνα κατόρθωμά τες, καθὼς συνηθίζουσι οἱ τῶν Εὐρωπαίων, μιμνήσκοντες τὰς παλαιὰς Ῥωμαίων, οἷον, τὸ, Σεβαστός, ὀμιλῶντας διὰ τὸν Ὀκταβίον, τὸ, Ἀφεικανός, ὀμιλῶντας διὰ τὸν Σκιπίωνα καὶ τὸ, Ταυρικός, διὰ τὸν περὶφθον καὶ φιλέλληνα Ποτέμκιν.

Αὐταὶ ὅλαι αἱ παρατηρήσεις εἶναι ἀναγκαῖαι, ὅχι μόνον εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν ποῖαι προτάσεις εἶναι ἄπλαι, καὶ ποῖαι συμπεπλεγμέναι, ἀλλὰ (τὸ ὀφελιμώτερον) καὶ εἰς τὸ νὰ ἰξοδύωμεν νὰ προσδιορίζωμεν καλῶς εἰς κἀνθε λόγῃς ὀμιλίαν, ποῖαι λέξεις ἀνήκον εἰς μίαν πρότασιν, καὶ ποῖαι εἰς ἄλλην· γνώσις ἀπαράιτος εἰς τὸ νὰ ἠμπορῶμεν νὰ διακρίνωμεν, καὶ νὰ αποφασίζωμεν περὶ τῆς ἀληθείας, ἢ τῆς ψεύδους τῆς προτάσεων, μάλιστα ὅποταν αἱ συμπεπλεγμέναι περιλαμβάνουν λέξεις πολλάς, καθὼς πολλάκις συμβαίνει ὅταν μία ὀλόκληρος καὶ σχοινοτενὴς περίοδος ἐρέφεται ὅλη εἰς μίαν, ἢ δύο προτάσεις.

Διὰ νὰ κείνωμεν ὅμως περὶ τῆς ἀληθείας, ἢ τοῦ

ψεύδης τῆς συμπεπλεγμένων προτάσεων, τὸ ἀναγκαιότερον εἶναι νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι αἱ προσηκτικαί, ὅπῃ κάμνουν συμπεπλεγμένον εἷνα ὄρον, τότε χρησιμύων εἰς τὸ νὰ συσείλῃν, καὶ νὰ προσδιορίσῃν τὸ σημαζόμενον τῆ, καὶ τότε τίθεται ἀπλῶς διὰ μόνον καλλωπισμὸν. Ἄνισως εἰπῶ, φέρειπεῖν, Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ἀνὴρ μιᾶς ἀκαταμαχήτης ἀνδρείας, ἠφανίσε με ὀλίγης στρατιᾶτος τὸ ἀναείδμητον στρατόμα τῆς Περσῶν ἀπὸ αὐτῆς τῆς προσηκτικῆς, τὸ, μέγας εἶναι προσδιορισμὸς ἀναγκαιός· ἐπειδὴ δείχνει ἀπειβῶς περὶ τίνος Ἀλεξάνδρου εἶναι ὁ λόγος· ὁμοίως καὶ τὸ, τῆς Περσῶν, δείχνει ποῖον ἦτον τὸ στρατόμα, ὅπῃ ἠφανίσθη ἀπὸ αὐτὸν· τὸ δὲ, ἀνὴρ μιᾶς ἀκαταμαχήτης ἀνδρείας, δὲν προσδιορίζει αὐτὸς ἦτον Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ἢ ἄλλος τινάς· ὁμοίως καὶ τὸ, ἀναείδμητον, δὲν δείχνει, ὅτι τὸ στρατόμα ἦτον τῆς Περσῶν, ἢ ἄλλων τινῶν· παρομοίως καὶ τὸ, με ὀλίγης στρατιᾶτος, μήτε ἀξάνει, μήτε ὀλιγοσύνει καθόλου τῷ σημασίῳ τῆ ρήματος.

Ὅθεν αὐταὶ αἱ ἄλλαι προσηκτικαὶ δὲν ἀνήκουν καθόλου εἰς τῷ ἰστίῳ τῆς προτάσεως, καὶ ἠμποροῦν νὰ ὀνομαζῶν ἐπισημῶδεις· εἰς καιρὸν ὅπῃ τὸ, μέγας, καὶ τὸ, τῆς Περσῶν, εἶναι καὶ τὰ δύο προσηκτικαὶ ἐπισημῶδεις· διὰ τὴν αὐτὴν εἰπῶ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἠφανίσε τὸ στρατόμα τῆς Περσῶν, ἢ πρότασις τέκει, καὶ εἶναι ἀρκυπότατα σαφῆς καὶ προσδιορισμένη· αὐτὸς ὅμως εἰπῶ ἀπλῶς, Ἀλέξανδρος ἠφανίσε τὸ στρατόμα, δὲν εἶναι καθόλου σαφῆς, μήτε προσδιορισμένη· ἐπειδὴ κανένας δὲν καταλαμβάνει διὰ ποῖον Ἀλεξάνδρον, καὶ διὰ ποῖον στρατόμα ὀμιλῶ· μήτε αὐτὸς προσθέσω τῆς λοιπῆς ἄλλαι προσηκτικῆς, ὅπῃ εἴπαμεν ἐπισημῶδεις, λαμβάνει κανένας προσδιορισμὸν, λέγωντας δηλαδὴ Ἀλέξανδρος ἀνὴρ μιᾶς ἀκαταμαχήτης ἀνδρείας, με ὀλίγης στρατιᾶτος ἠφανίσε τὸ ἀναείδμητον στρατόμα.

Λοιπὸν διὰ νὰ εἶναι ἀληθῆς ἡ ἀρχικὴ πρότασις, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀληθεῖς ὅλαι αἱ ἐπισημῶδεις προ-

σηκτικαί· διὰ τὴν ψευδέσση θέλει εἶναι ἡ προσηκτικὴ πρότασις, ἀνίσως ἀλλάζοντας τῆς ἐπισημῶδεις προσηκτικῆς, εἰπῶ· Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τῆς Περσῶν ἠφανίσε τὸ στρατόμα τῆς Περσῶν, ἢ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἠφανίσε τὸ στρατόμα τῆς Ρωμαίων. Αἱ ἐπισημῶδεις ὅμως προσηκτικαί, ἠμποροῦν νὰ εἶναι ὅλαι ψευδεῖς, καὶ ἡ πρότασις νὰ εἶναι ἀληθῆσση· διὰ τὴν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ψευδῆς ὅτι ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἦτον ἀνὴρ μιᾶς ἀκαταμαχήτης ἀνδρείας, καὶ ὅτι τὸ στρατόμα τῆς Περσῶν ἦτον ἀναείδμητον, καὶ ὅτι τὸ ἠφανίσε με ὀλίγης στρατιᾶτος, καὶ ὅμως νὰ εἶναι ἀληθινόν, ὅτι ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἠφανίσε τὸ στρατόμα τῆς Περσῶν.

Παρατηρεῖται ἀκόμη, ὅτι ὅποταν εἷνα ὄνομα εἶναι ἀρκυτὰ προσδιορισμένον, ἢ καθ' αὐτὸ, ἢ με κάμνουν προσηκτικῆς, αὐτὸ ἄλλαι προσηκτικαί, ὅπῃ ἠθέλων προσεθεῖν, διὰ νὰ τὸ προσδιορίσῃν περὶσσότερον, δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται πλέον ὡς ἐπισημῶδεις, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἰστίῳ ἐπισημῶδεις· ὅθεν ἠμποροῦν νὰ εἶναι ψευδεῖς, καὶ νὰ μὴ κάμνουν μὲ ὄλον τῷ τῷ ἀρχικῷ πρότασιν ψευδῆ. Ἄνισως εἰπῶ, φέρειπεῖν, Ἄρης ὁ υἱὸς τῆς Κρόνου, ἐνομιζέτο Θεὸς τῆς πολέμου· τὸ, ὅτι ἦτον υἱὸς τῆς Κρόνου ὁ Ἄρης, θέλει εἶναι ψευδῆς, ὅχι ὅμως καὶ ὅτι ἐνομιζέτο Θεὸς τῆς πολέμου, ὅπῃ εἶναι ἡ ἀρχικὴ πρότασις. Ὅμοίως αὐτὴν εἰπῶ· Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ὁ υἱὸς τῆς Διὸς, ἠφανίσε τῆς Περσῶν, μὲ ὄλον ὅπῃ τὸ, ὅτι ἦτον υἱὸς τῆς Διὸς, καθὼς ἐθρυλλεῖτο, εἶναι ψευδῆς, μὲν ὅμως αὐτῆ ἡ προσηκτικὴ ἐπισημῶδεις (ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆς Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀρκυτὰ προσδιορισμένον με τῷ προσηκτικῷ τῆς μέγας), δὲν κάμνει ψευδῆ τῷ ἀρχικῷ πρότασιν, ἢ ὅποια ἠθέλε γινῆ ψευδῆς, ἀνίσως ἔλεγα μόνον· Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τῆς Διὸς, ἐπειδὴ δὲν ἰσχυροῦν αὐτὸς κανένας Ἀλέξανδρος υἱὸς τῆς Διὸς ἐνίκησε τῆς Περσῶν· καὶ διὰ νὰ τὴν κάμωμεν ἀληθῆ, πρέπει νὰ προσθέσωμεν Ἀλέξανδρος ὁ λεγόμενος υἱὸς τῆς Διὸς, καὶ τὰ ἔξῃς.

Εἶναι ὅμως καὶ κάποια προσηκτικαί, αἱ ὅποια, μὲ ὄ-

λον ὅπου φαίνεται ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἰκαναὶ ἐκ φύσεως νὰ προσδιορῶσιν ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζονται, μὴ ὅλον τῆτο δὲν ἀρκῶν διὰ τὰς διχόρους δόξας, ὅπῃ ἔχον περὶ τῶν πραγμάτων οἱ ἄνθρωποι. Λέγοντας, παραδείγματος χάριν, ἡ ἀληθείας θρησκεία, φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἢ προδήκη δὲν ἔπρεπε νὰ χρεωθῆ ἄλλο τί πεισιώτερον· ἐπειδὴ ἀληθινὴ θρησκεία δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μία· μὴ ὅλον τῆτο, ἐπειδὴ καθὲ ἔθνος δοξάζει διὰ ἀληθινῆς θρησκείαν τὴν ἐδικήν τε, αὐτὸς ὁ ὅρος μὲνει πάντε ἀμφίβολος· ὅθεν ὁπόταν μεταχειρισθῆ τινὰς παρομοίας ὅρας, ἢ αὐτὴ πρότασις ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθὴς ὡς πρὸς εἴνα ἔθνος, καὶ ψεῦδης αἰς πρὸς ἄλλο. Ἀνίσως εἰπῆ δηλαδὴ τινὰς, ἢ ἀληθὴς θρησκεία ἀπαγορεύει τὴν χεῖσιν τῶ οἴνου, αὐτὴ ἢ πρότασις θέλει εἶναι ψεῦδης ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἀληθὴς ὡς πρὸς τὸς Ὀθωμανοὺς, οἱ ὁποῖοι διὰ ἀληθινῆς θρησκείαν ἐπιτοῦν τὴν Ὀθωμανικῆν, ἢ ὁποῖα ἀληθινὰ ἀπαγορεύει τὸν οἶνον.

Ὅθεν διὰ νὰ εἶναι ἀληθεῖς αὐταὶ αἱ προτάσεις κόντα εἰς ὅλους, πρέπει νὰ σικωθῆ ἢ ἀμφιβολία μετ' ἄλλας τινὰς προσδιορισμῶς. Λοιπὸν ἀνίσως ἀντὶ τῆ ἀληθείας, τῆθῆ ἢ Ὀθωμανικὴ θρησκεία ἀπαγορεύει τὸν οἶνον, ἢ πρότασις θέλει εἶναι ἀληθὴς διὰ ὅλους. Καὶ ἀνίσως εἴνας Ὀθωμανὸς ἔλεγον, ἢ ἀληθὴς θρησκεία, τῆθ ἔστιν ἢ Ὀθωμανικὴ θρησκεία, ἢ ἢ θρησκεία τῆ Μαάμεθ, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀληθὴς, ἀπαγορεύει τὴν χεῖσιν τῶ οἴνου, ἢ ἀρχικὴ πρότασις ἢ θέλει εἶναι μὴ ὅλον τῆτο ἀληθὴς· ἐπειδὴ ἢ ἐσιώδης προδήκη, ὅπῃ προσδιορίζει τὴν εἴνοιαν τῆς θρησκείας ἐδῶ, εἶναι τὸ ἐπίθετον Ὀθωμανικὴ, καὶ τὸ ἐπίθετον ἀληθὴς δὲν εἶναι πλῆρον, εἰμὴ μία προδήκη ἐπισημῶδης, ἢ ὁποῖα ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ψεῦδης, καθὼς καὶ εἶναι, χωρὶς νὰ κάμη ψεῦδῆ τὴν ἀρχικῆν πρότασιν.

Σημειωτέον ἀκόμη καὶ τῆτο, ὅτι εἰς μερικὰς προτάσεις συμπληγμῶδης ἐκείνη, ὅπῃ φαίνεται παρεμπι-

πύπτωσα εἶναι κυρίως ἀρχικὴ καὶ ἐκείνη, ὅπῃ φαίνεται ἀρχικὴ, δὲν εἶναι, εἰμὴ μία προδήκη τῆς παρεμπιπτώσεως. Λέγοντας λόγῃ χάριν, ἐγὼ διίχυρίζομαι, ἀποφαίνομαι, ἢ εἶναι βέβαιον, ἢ ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὅλαι αἱ εἴνοιαι καὶ ιδέαι ἔχον τὴν πρῶτῃ ἀρχικῆν τῆς ἀπὸ τῆς αἰσθησίν, ἢ καθ' αὐτὸ ἀρχικὴ πρότασις εἶναι, ὅλαι αἱ εἴνοιαι καὶ ιδέαι ἔχον τὴν πρῶτῃ ἀρχικῆν τῆς ἀπὸ τῆς αἰσθησίν· καὶ τὸ, ἐγὼ διίχυρίζομαι, ἢ ἀποφαίνομαι, καὶ τὸ εἶναι βέβαιον, ἢ ἀποδεδειγμένον, δὲν εἶναι, παρὰ ἀπλᾶν προδηκῶν εἰς τὴν κατάφασιν αὐτῆς τῆς ἰδίας προτάσεως, ἢ ὁποῖα ἐσέκετο ὁμοίως καὶ ἀνίσως ἔλεγε τινὰς, ὅλαι αἱ εἴνοιαι καὶ ιδέαι ἔχον, καθὼς ἐγὼ διίχυρίζομαι, ἢ ἀποφαίνομαι, ἢ καθὼς εἶναι βέβαιον, ἢ ἀποδεδειγμένον, τὴν πρῶτῃ ἀρχικῆν τῆς ἀπὸ τῆς αἰσθησίν. Παρομοίως ἀνίσως εἰπῆ τινὰς· ἢ πείρα δείχνει, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ προσβολαὶ δὲν διίκνυνται εἰς τὴν ψυχῆν, ἀνίσως δὲν διαπορθμολογῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ μέση τῆς νύκτων· ἢ ἀρχικὴ πρότασις θέλει εἶναι ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ προσβολαὶ δὲν ἐξικνύνται εἰς τὴν ψυχῆν, ἀνίσως δὲν διαπορθμολογῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ μέση τῆς νύκτων· καὶ τὸ, ἢ πείρα δείχνει, θέλει εἶναι μία προδήκη, διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀληθειαν αὐτῆς τῆς αποφάσεως.

Εἰς παρομοίας προτάσεις συμβαίνει πολλάκις νὰ εἶναι ἀμφίβολον ποῖα πρέπει νὰ ληθῆ ἀρχικὴ, καὶ ποῖα παρεμπύπτωσα· ἢ ὁποῖα ἀμφιβολία δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἀφαιρεθῆ ἀλλῶς, εἰμὴ συμπεραίνωντας ἀπὸ τὰς πεισιώσεις, ἢ ἀπὸ τῆς συνέπειαν, ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς ἐκείνης, ὅπῃ τὰς προφέρει· διὰ τί ἀνίσως εἴνας Πεισιπαιτικὸς εἰπῆ εἶναι γνώμη κοινὴ ὅτι τὰ χρώματα, οἱ χυμοὶ, αἱ ὀσμαι ὑφίστανται εἰς τὰ σώματα, ἢ ἀρχικὴ πρότασις δι' αὐτὸν θέλει εἶναι, ὅτι αὐταὶ αἱ ποιότητες ὑφίστανται πραγματικῶς εἰς τὰ σώματα, καθὼς θέλει φανῆ ἀπὸ τῆς συνέπειαν, εἰς τὴν ὁποῖαν θέλει συμπεραίνῃ, ὅτι ὑφί-

σονται εἰς αὐτὰ πραγματικῶς. Ἄριστος ὅμως ἢ ἀπὸ τῆς πρότασις προφερθῆναι ἀπὸ εἰς ἑνα φιλόσοφον νεώτερον, ἢ ἀρχικῆ δι' αὐτὸν θέλει εἶναι μόνον, ὅτι τέτοια εἶναι ἢ κοινὴ γνώμη ὅμως ἀπὸ αὐτοῦ θέλει συμπεραῖν, ὅτι αὐτὴ ἢ γνώμη εἶναι τελείως ψευδής.

Ἀπὸ αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις συνάγονται δύο ἀφελίμοι κανόνες· εἷς διὰ τὰς προτάσεις, ὅπῃ κἀνομεν ἡμεῖς, καὶ ὁ ἄλλος διὰ ἐκείνας, ὅπῃ ἀκνομεν ἀπὸ ἄλλων, ἢ διαβάζομεν εἰς συγγραμματα ἄλλων.

Ἐπειδὴ εἰς τὰς ἐδικὰς μας προτάσεις, διὰ τὴν βασιλεύει πάντοτε ἢ ἀλήθεια (τὸ ὅποιον πρέπει νὰ φροντίζῃ πάντοτε καθε σοφὸς καὶ τιμημένος ἀνθρώπος), πρέπει νὰ προσέχωμεν πρῶτον νὰ εἶναι ἀληθῆ ὅλα τὰ ἐπιστάδια μέρητων· δεύτερον νὰ εἶναι ἀσαφῶς ἀληθῆ καὶ τὰ ἐπιστάδια καὶ ἀρίστως ἢ ἀλήθεια αὐτῶν δευτέρως εἶναι σαφῆ καὶ βεβαίως, πρέπει νὰ τὰ παραλείπωμεν (τὸ ὅποιον ἠμποροῦμεν νὰ τὸ κἀνωμεν πάντοτε ἐλεύθερα· ἐπειδὴ αὐτὰ δευτέρως εἶναι ἀναγκαῖα), ἢ νὰ τὰ ἱερολογῶμεν, καταφάσκοντές τα ἀμφιλογεμένως.

Εἰς τὰς προτάσεις τῶν ἄλλων συμβάλλει πρῶτον νὰ ἐξετάζωμεν ποῖα μέρη εἶναι ἐπιστάδια, καὶ ποῖα ἐπιστάδια· εἵπειτα νὰ συμπεραίνωμεν, αὐτὴ ἢ ἀλήθεια, ἢ τὸ ψεῦδος συμβάλῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν, ἢ εἰς τὴν παραμπύπτουσαν πρότασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περί Προτάσεων σιώθετων.

Ὅταν εἰς μίαν πρότασιν τὸ ὑποκείμενον, ἢ τὸ κατηγορούμενον εἶναι πειρασότερον ἀπὸ εἷς, τότε ἢ πρότασις εἶναι σιώθετος, καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τόσας ἀπλάς, ὅσα εἶναι τὰ ὑποκείμενα, ἢ τὰ κατηγορούμενα.

Σιώθετος κατὰ τὸ ὑποκείμενον, παραδείγματος χάριν, εἶναι ἢ πρότασις, Ἄριστος ἢ Πλάτων ἦτον φιλόσοφοι· σιώθετος κατὰ τὸ κατηγορούμενον εἶναι ἢ, Κικέρων ἦτον φιλόσοφος καὶ Ῥήτωρ· σιώθετος καὶ κατὰ τὰ δύο εἶναι ἢ, Εὐεπίδης καὶ Σοφοκλῆς ἦτον φιλόσοφοι καὶ Ποιηταί· ἀπὸ τὰς ὁποίας ἢ τελευταία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὰς τρεῖς προτάσεις τὰς, Εὐεπίδης ἦτον φιλόσοφος, Εὐεπίδης ἦτον Ποιητής, Σοφοκλῆς ἦτον φιλόσοφος, Σοφοκλῆς ἦτον Ποιητής.

Ὅταν μίαν σιώθετος πρότασις εἰς ὀλίγα λόγια ἠμπορεῖ νὰ περιλαμβάνῃ πολλαπλάσις προτάσεις, κατὰ τὴν Βρότος, Τορκάτος, Κάμιλλος, Φαβέκιος, Σκηπίων, Κάτων, Μάρκελος ἦτον Ῥωμαῖοι περὶ πύσοι· εἷς αἱ προτάσεις εἶναι ἑπτὰ καὶ, ὁ δεῖνα πηγαίνει, ἔρχεται, γυρίζει, ἀναβαίνει, καταβαίνει, ερέφεται, ζητεῖ, κοιτάζει, καταπίνεται, θλίβεται· εἷς αἱ προτάσεις εἶναι δέκα. Ἐξ ἐναντίας μίαν συμπλεγμένην πρότασιν, καθὼς εἵπαμεν ἤδη, ἠμπορεῖ νὰ περιλάβῃ μίαν πελοδὸν μακροτάτην, καὶ νὰ εἶναι μὲ ὅλον τὸ μίαν, ὅταν τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον ἤθελον εἶναι εἷς, ὅστις μοναπλῆν.

Αἱ σιώθετοι προτάσεις εἶναι ἔξ ἁπλοῦν. Συμπλεκτικαί, Διαζυκτικαί, Ὑποθετικαί, Αἰτιώδεις, Παραβολικαί, καὶ Διακειρικαί· περὶ τῶν ὁποίων τῶν εἰδῶν ὅλων θέλομεν εἰπεῖν σιωπηρικῶς ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι ἀφέλιμα καὶ μαθητέα.

καῖον, τὸ εἶνα μέρος γὰ εἶναι ἀληθινὴ αἰτία, ἢ τέλος τῆ ἄλλης. Ὁθεν διὰ τῆτο ἦτον ψυδὲς τὸ συμπέρασμα τῆς Περιπατητικῶν, ὅτι ἡ φλόγα πίπτει ἐπὶ τὰ κάτω, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλῶς ἐλαφρά. Ὁμοίως καὶ τὸ τῆς Ἀστρολόγων, ὅτι εἶνας ἀνθρώπος ἦτον δυδαίμων, ἢ κακοδαίμων, ἐπειδὴ ἐγενήθηκεν ὑπὸ κάτω εἰς εἶνα ἀτυχῆς, ἢ δυστυχῆς ἄστρον.

5. Παραβολικαὶ εἶναι ἐκεῖναι, ὅπῃ διηλουῦ μίαν χέσιν ἀμοιβαίαν μεταξὺ δύο πραγμάτων, ὡς εἰς τὴν ἀθήσιν τῆς σωμάτων, ὅποια εἶναι ἡ δράσις, τέτοια εἶναι καὶ ἡ ἀντίδρασις.

Ἡ ἀλήθεια τούτων τῆς προτάσεων κρέματα ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς χέσεως, ὅπῃ ἔχεν τὰ δύο πράγματα παραβαλλόμενα πρὸς ἀλλήλα. Διὰ τὴ ἀρίσως αὐτὴ (ἢ χέσις) εἶναι ἀναγκαῖα καὶ μόνιμος, αἱ προτάσεις εἶναι πάντοτε καὶ ἀπολύτως ἀληθεῖς· καθὼς εἰς τὸ εἰλημμένον παράδειγμα, εἰς τὸ ὅποῖον ἡ ὁμοιότης τῆς δράσεως καὶ ἀντίδρασεως ἀληθοποιεῖται εἰς κάθε πείρασιν. Ἀρίσως ὅμως ἡ χέσις δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, ἢ πρότασις δὲν ἔμπορεῖ πλῆθον γὰ εἶναι ἀπολύτως ἀληθῆς, ἀλλὰ πρέπει γὰ τὴν ἔροπολογῆσασιν ἔπως· ὅτι λογῆς εἶναι ἡ ζωὴ εἶδος ἀνθρώπου, τέτοιος πρέπει γὰ εἶναι καὶ ὁ θάνατός τῆ· ὁ κόσμος τιμᾶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ τὰ πλεῖστη τῆς.

6. Διακριτικαὶ εἶναι τέλος πάντων ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὅποιας καταφάσκεται εἰς εἶνα ὑποκείμενον εἶνα κατηγορούμενον, καὶ ἀποφάσκεται εἶνα ἄλλο· ἢ εἶνα καὶ τὸ αὐτὸ κατηγορούμενον ἀποδίδεται εἰς εἶνα ὑποκείμενον, καὶ ἀπὸ ἄλλο ἀφαιρεῖται· καθὼς, οἱ γονεῖς πρέπει γὰ εἶναι εἰς τὰ παιδία των φιλόσοφοι, πλὴν ὅχι τυφλὰ συμπαθεῖς· ὅχι τὸ γένος, ἢ τὰ πλεῖστη, ἀλλὰ ἡ μάθησις καὶ ἀρετὴ συγκροτῶν τὴν ἀληθινὴν ἀξιοτητα.

Αὐταὶ αἱ προτάσεις δὲν ἔμποροῦ γὰ εἶναι ἀληθεῖς, ἀρίσως δὲν εἶναι ἀνεβῶς ἀληθεῖς καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ

πῃ καταφάσκεται, καὶ ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀποφάσκεται· ὅθεν καθὼς ἤθελεν εἰπῆτις, ὅτι ὅχι τὸ γένος, ἀλλὰ τὰ πλεῖστη συγκροτῶν τὴν ἀληθινὴν ἀξιοτητα.

Πρέπει προσέτι γὰ παρατηρεῖμεν, ὅπῃ τὰ δύο μέρη, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ εἶνα καταφάσκεται, καὶ τὸ ἄλλο ἀποφάσκεται, γὰ ἔχεν ἀναμεταξύ τους κάποια κοινὴ ἀναφορά, διὰ τὴ ἀλλέως ἤθελεν εἶναι πράγμα ἀξιογέλαστον γὰ βάλωμεν ἐν παραλλήλου εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρότασιν δύο πράγματα παντάπασιν ἕνα, καὶ κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων· καθὼς αὐτὴν ἐλέγαμεν, ἢ ὅποια εἶναι ἀρετὴ, ὅμως δὲν εἶναι ερογγυλὴ, μήτε τετραγώνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περίτιμων εἰδῶν Προτάσεων, αἱ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὰς συμπεπλεγμένας ἢ σωθέτως, ἢ περὶ τῆς μὲν τῆς ἢ ἐκθετικῶν.

Εἰς τὸ τοῦτο εἶδος τῶν προτάσεων οἱ Σχολαστικοὶ ἐκτείνοντο περὶασότερον· καὶ βέβαια δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι εἶναι χρησιμώτατον νὰ τὰς ἐξέδωμεν, διὰ νὰ κείνωμεν ἀκευβέστερα τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀλλοθίαν προτάσεων, καὶ νὰ βεβαιώσωμεν τὴν τῆς ἐδικῶν μας. Ἡμεῖς ὡς τὸσον χαλεπὸν νὰ ἀφήσωμεν κἀνεὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπῃ χρησιμώτατον νὰ ἐξέδωμεν, θέλομεν διαλάβῃ περὶ αὐτῶν ὡς οἷον τε σωτομώτερον.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Περὶ τῶν Τροπολογημάτων.

Τροπολογημένοι, ἢ μετὰ ἑτέροις ὀνομάζονται αἱ προτάσεις ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτίθεται ὁ ἑτέρος, κατ' ὃν καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται, ὅτι εἷς πρᾶγμα συμφωνεῖ, ἢ διαφωνεῖ μὲν εἷς ἄλλο.

Λοιπὸν ἢ συμφωνία, ἢ διαφωνία δύο πραγμάτων ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ κατὰ τέσσαρας ἑτέροις, ὡς ἀναγκαῖα, ὡς μὴ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ ἐνδεχομένη μόνον, ὡς ἀπλῶς δυνατῆ, ὡς ἀπλῶς ἀδύνατος.

Ἀπὸ τῆς προκείμενης τέσσαρα εἶδη προτάσεων τροπολογημένων. 1) ἀναγκαῖα, καθὼς· ἀναγκαιώς, ἢ ἀφύκτως ὑπάρχει εἰς τὸ πᾶν μίαν πρώτην αἰτίαν. 2) ἐνδεχομένη, καθὼς· συμβαίνει ὅπῃ καὶ οἱ ἐπιτηδειότα-

τατοι ἄνθρωποι νὰ ἀπατηθῶνται. 3) δυνατῆ, καθὼς· εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ εἷς ἄνθρωπος πολὺν καιρὸν, χαλεπὸν ἑσπέρην. 4) ἀδύνατος, καθὼς· ἀδύνατον εἶναι νὰ νοῆ ἢ ὕλη.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ δυνατόν καὶ ἀδύνατον, καθὼς καὶ τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἐνδεχομένον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἢ μεταφυσικόν, ἢ φυσικόν, ἢ ἠθικόν, καθὼς προσέριται εἰς τὸ πρῶτον μέρος, (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.) διὰ τῆς, ὅπου τὴν κἀμνην χρεῖα νὰ φανερώσωμεν ἀκριβῶς καὶ ἀεισμένως εἰς ποίαν εἰρήνην ἐκλαμβάνομεν τὸ ἀναγκαῖον, ἢ ἐνδεχομένον, δυνατόν, ἢ ἀδύνατον ἐνός πράγματος, δὲν φθάσει νὰ εἰπῶμεν ἀπλῶς εἶναι ἀναγκαῖον, ἢ ἐνδεχομένον, δυνατόν, ἢ ἀδύνατον, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μεταφυσικῶς, ἢ φυσικῶς, ἢ ἠθικῶς ἀναγκαῖον, ἢ δυνατόν, καὶ τὰ λοιπὰ.

Σπανίως ὅμως ἀκολουθεῖ εἰς τὴν κοινὴν ὁμιλίαν καὶ εἰς τὸ γράφειν νὰ εἶναι ἀναγκαῖα ὅλη αὐτὴ ἢ ἀκευβεία· μάλιστα ταῖς περὶασότεραις φοραῖς, δὲν εἶναι χρεῖα νὰ προσθέσωμεν μήτε τὸ ἀναγκαῖον, ἢ ἐνδεχομένον, δυνατόν, ἢ ἀδύνατον· ἐπειδὴ ἐννοεῖται ὁμοίως ἀπὸ τῆς ἰδίας πρότασιν. Καὶ βεβαιότατα ἀνίσως εἰπῶ, ὅτι καὶ οἱ ἐπιτηδειότατοι ἄνθρωποι ἠμποροῦν νὰ ἀπατηθῶν, κἀνεὶ δὲν θέλει νομίσει πῶς τὸ βεβαιώσω ὡς πρᾶγμα ἀναγκαῖον· ἀνίσως ἐξ ἐναντίας εἰπῶ, ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ πᾶν μίαν πρώτην αἰτίαν, δὲν θέλει εἶναι κἀνεὶς τὸσον ὀλιγῆς, ὅπου νὰ τὸ σοχαθῇ ὡς πρᾶγμα ἐνδεχομένον, ὅ ἐστιν ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, καὶ νὰ μὴ εἶναι.

Μ' ὅλον τοῦτο εἶναι καλὸν νὰ ἐξέδωμεν ὅλας αὐτὰς τὰς διαφορὰς, διὰ νὰ τὰς μεταχειρισθῶμεθα εἰς τὰς περὶαστάσεις, ὅπου ἀνήκων, μάλιστα ὅταν ἐναντιοῦνται τινὰς εἰς τὰς προτάσεις μας, εἴθε εἶναι χρεῖα πολλὰκις ἐκεῖνος, ὅπου δὲν θέλει νὰ φιλονεικῇ ματαιῶς, νὰ ὀρίξῃ μὲ ἀκευβείαν εἰς ποίαν εἰρήνην ἀποφάσκει, ἢ καταφάσκει τὰ πράγματα.

Περὶ τῶν Ἐκθετικῶν.

Εἶναι κάποιαι προτάσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ φαινόμενον εἶναι ἀπλάι, κατὰ τὴν εἰρηστικὴν ὁμῶς ἰσοδυναμίαν μὲ συνθέτους· ὡς ὁ Θεὸς μόνος εἶναι παντοδύναμος, ἢ ὁποῖα ἰσοδυναμεῖ μὲ πῖν, ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος, καὶ ὄχι ἄλλος.

Λοιπὸν τὰς τέτοιας προτάσεις οἱ Διαλεκτικοὶ τὰς ὀνομάζουσι ἐκθετικάς, ἢ ὁποῖα ὀνομασία, ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τοῦ νοεῖν (Μέρος Β'. Κεφάλ. 9.), νομίζει ὅτι προῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπου ἡ συνθεσις ἢ οὕσα κεκρυμμένη εἰς αὐτάς, χρειάζεται ἐκθεσιν καὶ σαφήειαν.

Ὡς πόσον τὸ ὄνομα ὅθεν καὶ αὐτὸ προῆλθε δεῦν μᾶς μέλει· ἐκεῖνο ὁμῶς, ὅπῃ πρέπει νὰ ἰξούρωμεν, εἶναι, ὅτι αἱ τέτοια προτάσεις διαιρῶνται κατὰ πρῶτον εἰς τέσσαρα εἶδη, τῶν ἑστίν εἰς ἀποκλειστικάς, ἑξαιρετικάς, συγκριτικάς, καὶ ἀρκετικάς, ἢ ἀπαιτικάς.

1. Ἀποκλειστικά λοιπὸν λέγονται ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποῖας καταφάσκειται, ὅτι εἷς κατηγορήμενον ἀνήκει εἰς εἷς μόνον ὑποκείμενον, ἢ εἰς εἷς ὑποκείμενον ἀνήκει εἷς μόνον κατηγορήμενον, ἀποκλείωντας ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ αὐτοῦ· καθὼς, ὁ Θεὸς μόνος εἶναι παντοδύναμος· τὰ χεῖματα εἶναι ὀργανικά μόνον ἀγαθά· καὶ ἡ μαγνήτις ἔλκει μόνον τὸν σίδηρον.

Αὐταὶ αἱ προτάσεις θέλουσι εἶναι ψευδεῖς, ὅπου ἢ τὸ ἴδιον κατηγορήμενον ἢ ἄλλο κατηγορηθῆναι καὶ εἰς ἄλλο ὑποκείμενον, ἢ εἰς τὸ ἴδιον ὑποκείμενον ἢ ἄλλο κατηγορούμενον ἔξω ἀπὸ αὐτοῦ, ὅπῃ τῶν ἀποδίδουσι. Ψευδής ἦτον λοιπὸν ἡ γνώμη τῶν Στωϊκῶν, ὅτι ἀληθινὰ κακὰ εἶναι μόνον τὰ ψυχικά, ἢ ἠθικά· ἐπειδὴ ἀληθινὰ κακὰ εἶναι ὁμοίως καὶ τὰ φυσικά. Ψευδὲς ἠθέλον εἶναι τὴν καὶ αὐτὴν ἔλε-

γε τινὰς, ὅτι οἱ πρῶτοι πλανῆται μόνον εἶναι ἕξ, (Ἑρμῆς διηλ. Ἀφροδίτη, Γῆ, Ἄρης, Ζεὺς, καὶ Κρόνος), ἐπειδὴ ὁ Ἑρσιελ ἀνεκάλυψεν εἰς τὰ 1781 καὶ ἄλλων, τὸν ὅποιον οἱ Ἀστρονόμοι τὸν ὀνόμασαν Οὐράνον (1).

2. Ἐξαιρετικά εἶναι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποῖας ἀποφάσκειται ἀπὸ εἷος πράγμα ἐκεῖνο, ὅπου καταφάσκειται γενικῶς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα τῆς αὐτῆς κλάσεως· καθὼς ἔλεγον οἱ Στωϊκοί, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πλὴν τῶν σοφῶν, εἶναι ἄελοι.

Αὐταὶ αἱ προτάσεις εἶναι ἐκ διαμέξεως ἀντικείμεναι μὲ τὰς ἀποκλειστικάς· ἐπειδὴ εἰς ταύτας ἀποφάσκειται ἀπὸ εἷος ἐκεῖνο, ὅπῃ καταφάσκειται εἰς ὅλα τὰ ὁμογενῆ, ἢ ὁμοειδή τῶν, εἰς καιρὸν ὅπῃ εἰς ἐκεῖνας καταφάσκειται εἰς εἷος ἐκεῖνο, ὅπου ἀποφάσκειται ἀπὸ ὅλων· ὅθεν αὐταὶ ἢ ἔμπορῶν νὰ μεταβληθῶσι εἰς ἐκεῖνας, καὶ ἐκεῖναι εἰς αὐτάς, κἀμνωντάς τας ἀπὸ καταφατικάς, ἀποφατικάς, ἢ τῆναντίον. Ἡ ἀποκλειστικὴ πρότασις, φέρει εἰπεῖν, ὁ ἄνθρωπος μόνος ἀπὸ τῶν ζῶων εἶναι λογικὸς, θέλει γένῃ ἑξαιρετικὴ, λέγωντας, καὶ εἷς ζῶον δεῖ εἶναι λογικόν, ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἢ τὰ ζῶα ὅλα ὑπερβῆναι λογικῶν, ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἡ, μόνος ὁ Θεὸς ἀγαθός, εἰς τὴν, εἰς δεῖς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός. (πάλιν ἡ ἑξαιρετικὴ καὶ εἰς δεῖς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός, θέλει γένῃ ἀποκλειστικὴ, λέγωντας ὁ Θεὸς μόνος εἶναι ἀγαθός.)

Ψευδεῖς ὁμῶς θέλουσι εἶναι αἱ ἑξαιρετικά, ὅπου ἢ ἀνήκει καὶ εἰς τὸ ἑξαιρέμενον πράγμα ἐκεῖνο, ὅπου

(1) Τώρα προσφάτως ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλοι δύο πλανῆται, ὁ εἷς ἀπὸ τὸν Πιάτζιν εἰς τὴν 1801, Δεκεμβρίου 20, εἰς τὸ Παλέρμον, ὁ ὅποιος ὀνομάσθη Πιάτζης, ἢ Δημήτριος, καὶ ἕτερος μετὰξὺ Ἄριος καὶ Διός· καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὴν 1802, ἀπὸ τὸν Οὐλβερ εἰς τὸ Βρέμ, ὅστις ὀνομάσθη Οὐλβερ, καὶ εἶναι πλησίον εἰς τὸν Πιάτζιν. Ὅρα πῶς Ἀστρονομίαν τῶν Παλαιῶν, μεταφραθεῖσαν ὑπὸ τῶν Φιλιππίδων Δανιὴλ, Σελ. 58.

καταφάσκειται εἰς τὰ λοιπὰ. Ὁθεν ὁ σοφὸς τῶν Στωϊκῶν, ὅπου δὲν ἐφρόντιζε, καθὼς τὸν ἠθέλαν, διατίποτες, ὅπῃ δὲν αἰδανήντων μῆτε ἔρωτα, μῆτε μῖσος, μῆτε φόβον, μῆτε ἐλπίδα, μῆτε ἄλλο πάθος, ὅπῃ ποτὲ δὲν ὠμολογῆσε πῶς εἶναι κακὰ, μῆτε τὰ δεινότατα κολασίαι, ὅπῃ ἐσοχάζετο ὡς ἐξ ὅλα, ἔξω ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἕως καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον σῶμα, δὲν ἦτον βέβαια ἀπηλλαγμένος μωρίας μεγαλωπίας.

Καὶ θέλουν εἶναι ἀτελεῖς, ὅπότεν δὲν ἐξαιρῶν ὅλα ἐκείνα, ὅπου εἶναι διὰ τὰ ἐξαιρεθῶν. Ἀτελής, φέρει εἰπεῖν, ἠθέλεν εἶναι ἡ πρότασις, ὅτι ὅλα τὰ μέταλλα ἔξω ἀπὸ τὸν χρυσὸν λύονται μέσα εἰς τὸ ἰχυρὸν ὕδωρ (ἀσημένιον)· ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῇ προσέτι καὶ ἡ πλατίνα, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ δὲν λύεται μέσα εἰς τὸ ἰχυρὸν ὕδωρ, καθὼς καὶ ὁ χρυσός· καὶ ὁ κασσίτερος (τὸ καλάϊ), τὸ ὁποῖον, ἀντὶ νὰ λυθῇ, τιτανούται (γίνεται ὡς ἀσβεστός), ὅταν τὸ βάλῃν εἰς τὸ ἰχυρὸν ὕδωρ.

3. Συγκριτικαὶ εἶναι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας συγκρίναντας δύο πράγματα πρὸς ἀλλήλα, προκρίνει τὸ εἶναι ἀπὸ τὸ ἄλλο· καθὼς, πολλῆς ἢ χρυσῆς καὶ πλείω κρείσσων πάρα. καὶ, τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τῆς μελλούσης ζωῆς πρέπει νὰ εἶναι ἀξιαγαπνητότερα ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα τῆς παρήσης.

Αὐταὶ αἱ προτάσεις, ὅπότεν ἡ προτίμησις δὲν δίδεται εἰς τὸ δικαίως προτιμητέον, εἶναι ψευδεῖς. Ψευδὲς ἠθέλεν εἶναι πόρα αὐτὴ ἔλεγε τις ὅτι ὁ χρυσὸς εἶναι βαρύτερος ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα, ἀφ' ἧς εὐρέθη ὅτι ἡ πλατίνα, ἀφ' ἧς καθαρῶς ἀπὸ τὸν σίδηρον, ὅπῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς συνήθους, εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τὸν χρυσόν.

4. Ἀρκτηκαὶ ὀνομάζονται αἱ προτάσεις ὅπότεν δηλοῦν τῆς ἐναρξίν εἰς ἕνα πράγματος· καθὼς, ὁ Σείριος ἐπιτέλλει· καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἄρχισαν εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα τοῦ ἑδικῆ μας ἔτους, νὰ μεταχειρίζονται ταῖς σιγμαῖς, διὰ νὰ δηλῶνται τὰ φωνήεντα· καὶ ληκτι-

καὶ, ὅπότεν δηλοῦν τῆς λήξιν, ἢτοι τῆς κατάπαυσιν, τὸ τέλος ἑνὸς πράγματος· καθὼς, τὸ βασίλειον τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Δύσιν ἐτελείωσεν εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα, καὶ εἰς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν δέκατον πέμπτον.

Αὐταὶ αἱ προτάσεις, ὅπότεν δὲν δηλῶνται ἡ ἀληθινή ἀρχὴ, καὶ τὸ ἀληθινὸν τέλος τῶν πραγμάτων, πρὸς ὧν ὁ λόγος, εἶναι ψευδεῖς· καὶ τῆς ἀληθείας διὰ τὰς προειρημένους τῶν Ἑβραίων σιγμῶν, εἶναι σημεῖον νῆι μίαν ἀρχὴν πρῶτον ἀπὸ τῆς εἰρημνίας, καὶ ἄλλος ἄλλην νεωτέραν, ἀγκαλὰ ἐκείνη, ὅπῃ ἐσημεῖον σάμων εἶναι ἡ κοινότερον ἀποδοκτὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περί ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν Προτάσεων, ἢ περὶ καταφατικῶν ἔκτε ἀποφατικῶν, τῶν καθόλου, ἔκτε τῶν ἐπὶ μέρος, ἔκτε τῶν καθ' ἕκαστα.

Οἱ Σχολαστικοὶ εἰς τὰς προτάσεις ποιότητα ἠθέλησαν ἢ ἀνομασία τῶν κατάφασις καὶ ἀποφάσις· καὶ ποσότητα τῶν μεγαλιτέραν ἢ μικροτέραν αὐτῶν ἔκτεσιν, τοῦτ' ἐστὶ τῶν μεγαλιτέραν ἢ μικροτέραν αὐτῶν καθολικῶσιν.

Διὰ τὴν ποιότητα πολλὰ ὀλίγον μᾶς συμβάλλει νὰ ὁμιλήσωμεν ἐδῶ, ἀφ' ἧς εἶπαμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ὅτι καταφατικαὶ εἶναι ἕκασται, εἰς τὰς ὁποίας τὸ κατηγορούμενον συνάπτεται μὲ τὸ ὑποκείμενον τε, καταφάσκονται ὅτι συμφωνεῖ μὲ αὐτὸ, καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι αἰδῖος· καὶ ἀποφατικαὶ ἕκασται, εἰς τὰς ὁποίας τὸ κατηγορούμενον χωρίζεται ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον, λέγοντας ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ αὐτὸ, καθὼς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι θνητός.

Μεῖναι μόνον νὰ ἰδῶμεν ὅτι πολλαὶ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὅτι εἶναι καταφατικαὶ, καθ' ἑαυτὰς ὅμως εἶναι κρείως ἀποφατικαὶ, καὶ ἠμποροῦν νὰ ὑπαχθῶν εἰς αὐτάς. Τῆτο ἀκολουθεῖ, ὅπότεν τὸ κατηγορούμενον εἶναι ὅρος ἀποφατικός· διὰ τὴν καθόλου βλέπει, ὅτι δὲν εἶναι καμμία διαφορὰ νὰ εἴπῃ τις νὰς ὅτι εἷνα πρᾶγμα εἶναι ἀδιώατον, ἢ εἷνα πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατὸν· καὶ εἷας θάλαμος εἶναι σκοτεινός, ἢ εἷας θάλαμος εἶναι ἄφωτος.

Ἰξόρομεν ὅμως ἐκ τῆς ἐναντίας, ὅτι δύο ἀποφάσεις ἰσοδυναμῶν μὲ μίαν κατάφασιν, ἐπειδὴ ἢ μία ἀναιρεθεῖ τῶν ἄλλων· ὅθεν τὸ, ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι ἀ-

θάνατος, εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὸ, ὁ ἀνθρώπος εἶναι θνητός. τὸ, δὲν εἶναι ἀδιώατον, μὲ τὸ, εἶναι δυνατὸν· τὸ, ὁ τὰδε θάλαμος δὲν εἶναι σκοτεινός, μὲ τὸ, ὁ πᾶδε θάλαμος εἶναι φωτεινός, ἢ ἔχει φῶς.

Ὅσον δὲ διὰ τῶν ποσότητων, αἱ προτάσεις ἠμποροῦν νὰ εἶναι καθόλου, ἢ ἐπὶ μέρος, ἢ καθ' ἕκαστα, (ὅ ἐσιν γενικαί, ἢ εἰδικαί, ἢ ἀτομικαί.)

Καθόλου λέγονται ὅπότεν εἷνα πρᾶγμα καταφάσκηται, ἢ ἀποφάσκηται εἰς εἷνα ὀλόκληρον γένος, ἢ εἰς εἷνα ὀλόκληρον εἶδος· καθὼς, πᾶν σῶμα, σιώθετον, (ὅλα τὰ σώματα εἶναι σύνθετα). ἐπὶ μέρος λέγονται, ὅπότεν εἷνα πρᾶγμα καταφάσκηται, ἢ ἀποφάσκηται μόνον εἰς μερικὰ ἄτομα ἐνὸς γένους, ἢ ἐνὸς εἶδους· καθὼς, τὸ σῶμα, διαφανές, (μερικὰ σώματα εἶναι διαφανῆ)· καὶ καθ' ἕκαστα ὀνομάζονται, ὅπότεν εἷνα πρᾶγμα καταφάσκηται, ἢ ἀποφάσκηται εἰς εἷνα μόνον ἄτομον· καθὼς, ἢ Σαλιῶν εἶναι ἀφεγγής.

Σημειωτέον ὅμως πρῶτον, ὅτι διὰ νὰ κάμῃς μίαν πρότασιν καθολικῶν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέτῃς πάντοτε τὸν καθόλου προσδιορισμὸν, τῆτ' ἐστὶ τὸ ἐπίθετον πᾶς, ἢ καθόλου, ἢ ὅλα, καὶ τὰ παραπλήσια· ἐπειδὴ ὅπότεν τὸ κατηγορούμενον ἀνήκει φανερὰ εἰς ὅλον τὸ γένος, ἢ τὸ εἶδος, περὶ ἧς ὁ λόγος, οἱ εἰρημένοι προσδιορισμοὶ ἠμποροῦν νὰ λείψῃν χωρὶς καμμίαν ζημίαν, καὶ ἀρκεῖ αὐτῶν αὐτῶν μόνον τὸ ἄρθρον· διὰ τὴν ἀνίσωσιν, αὐτὴ νὰ εἴπῃ ὅλα τὰ σώματα εἶναι σιώθετα, εἴπῃ τὰ σώματα εἶναι σιώθετα, ποῖος θέλει ἀμφιβάλῃ, αὐτὴ ἢ πρότασις εἶναι καθόλου, καὶ ἂς λείπῃ καὶ τὸ ἐπίθετον ὅλα;

Β'. Ὅτι ἢ καθολικότης (τῆς προτάσεων) εἶναι δύο λογίων ἀπόλυτος, καὶ ἠθική. Ἀπόλυτη καθολικότης εἶναι αἱ προτάσεις, ὅπότεν ἐκεῖτο, ὅπῃ καταφάσκηται, ἢ ἀποφάσκηται, ἐκτείνεται ἀληθινὰ εἰς ὅλα τὰ ἄτομα τῆς κλάσεως, περὶ ἧς ὁ λόγος· καθὼς, ὅλα τὰ σώματα εἶναι σύνθετα, καὶ ὅλοι οἱ ἀνθρώποι εἶναι θνητοί· καὶ ἠθικῆς καθολικότης, ὅπότεν ἢ ἄρ-

νησις, ἢ κατάφασις δὲν ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ ἀτομα τῆς κλάσεως, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ περισσότερα· καθώς, οἱ ἄνθρωποι ὅλοι ἄγονται περισσότερον ἀπὸ τὰ πάθη, παρά ἀπὸ τὸν λόγον· τὸ ὅποιον ἀγανάκη καὶ ἀληθεύει εἰς τὰς περισσότερας, καὶ ταῖς περισσότεραις φοραῖς, μὴ ὅλον τῆτο δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθινὸν εἰς ὅλης καὶ πάντοτε.

Λοιπὸν τὰς προτάσεις τῆς ἡθικῆς καθολικότητος, μὴ ὅλον ὅπῃ τὰς μεταχειρίζονται εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῆς ὀμιλίας, καὶ εἶναι ἄδεια νὰ τὰς μεταχειρίζονται, ὅπῃ δὲν ἀκολουθεῖ καμμία ἀμφιβολία ἐπάνω εἰς τὰ καθόλου, εἰς τὰ ὅποια παραλαμβάνονται· μὴ ὅλον τῆτο πρέπει νὰ τὰς ἀποφύγωμεν ἐκεῖ, ὅπῃ ἔμπορεῖ νὰ γεννηθῇ αὐτὴ ἡ ἀμφιβολία, καὶ ἀντὶ τῆ ὅλοι νὰ βιώνωμεν τὸ, οἱ περισσότεροι, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ καὶ εἰς ἄλλο κολαστικὸν μέτρον.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἄρθρον μόνον ἔχει δύναμιν, (καθώς εἶπαμεν) εἰς τὰς ἀπολύτους προτάσεις νὰ τὰς καθολικῶς ὅταν τινὰς δὲν θέλει νὰ τὰς κάμη ἀπολύτως καθολικῶς, βιώνοντας τὸ ἄρθρον, πρέπει νὰ τὰς κολάζῃ μὴ καὶ εἰς ἄλλο μέτρον· καὶ ἀντὶ νὰ εἰπῇ, οἱ Ἕλληες εἶναι ἄπιστοι (καθώς συνηθίζην κοινῶς ὅλοι οἱ Φράγγοι νὰ μᾶς λέγουν, παρακινούμενοι ἀπὸ τὰς ῥαδιουργίας μερικῶν ἀρχείων ἐδικῶν μας), εἶναι καλλίτερα νὰ λέγην, οἱ Ἕλληες οἱ περισσότεροι, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ καμμίαν φοράν εἶναι ἄπιστοι, κατὰ τὴν περισσότεραν ἢ ὀλιγωτέραν ἔκτασιν τῆς καταφάσεως, ὅπου στοχάζεται τινὰς, ὅτι ἔμπορεῖ νὰ δεχθῇ ὁ λόγος, χωρὶς νὰ πέσῃ εἰς ἀποπνόν· διὰ τὴν αὐτὴν καὶ ὀρέθησαν πολλοὶ ψεῦσαι, καὶ ἠπάτησαν πολλὰς φορὰς Φράγγους, ὡς τὸσον τούτο δὲν εἶναι καθόλου χαρακτὴρ τοῦ γένους ὅλης· ἐπειδὴ αὐτὸν ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα μὴ ἀληθεύειαν, πολὺ περισσότεροι ψεῦσται δέσονται εἰς ἐκείνους, παρά εἰς τοὺς ἀλλοὺς Ἕλληας, οἱ ὅποιοι... μὴ δὲν χρειάζεται νὰ εἰπῶ περισσότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περί τῶν ἀντικειμένων πρὸς ἀλλήλας Προτάσεων.

Ἀντικείμενα πρὸς ἀλλήλας προτάσεις λέγονται, ὅπότεν εἰς εἷνα καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, εἷνα καὶ τὸ αὐτὸ κατηγορούμενον εἰς τὴν μίαν καταφάσκηται, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀποφάσκηται, καθώς· τὸ σφογγάει εἶναι ζώον· τὸ σφογγάει δὲν εἶναι ζώον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ προτάσεις ἔμπορου νὰ εἶναι ἢ καὶ αἱ δύο καθολικαί, ἢ καὶ αἱ δύο μερικαί· ἢ ἢ μία τῶ ἐνός εἶδους, καὶ ἢ ἄλλη τοῦ ἄλλου, ἀπὸ τῆτο προκύπτει τρία εἶδη ἀντικειμένων, ἀντιφατικά, ἐναντία, καὶ ὑπεναντία.

Ἀντιφατικά ὀνομάζονται Α'. Ὅπότεν ἢ μία εἶναι καθολικὴ, καὶ ἢ ἄλλη μερικὴ· καθώς, ὅλαι αἱ ιδέαι ἔχον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς αἰσθησίν· κάποιαἱ ιδέαι δὲν ἔχον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς αἰσθησίν. Β'. Ὅπότεν εἶναι καὶ αἱ δύο μερικαί· καθώς, ἢ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον· ἢ γῆ δὲν κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον.

Ἐναντία λέγονται, ὅπότεν εἶναι καὶ αἱ δύο καθολικαί· καθώς, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄδικοι· καὶ εἷνας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄδικος.

ὑπεναντία καλοῦνται, ὅπότεν εἶναι καὶ αἱ δύο μερικαί· καθώς, τὶς ἄνθρωπος εἶναι τίμιος, τὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίμιος.

Ἀπὸ τῆς παρατήρησιν τῆς διαφορῆς φύσεως τῶν ἀντικειμένων φαίνεται εὐθὺς Α'. Ὅτι εἰς τὰς ἀντιφατικάς, ἀπίσως ἢ μία εἶναι ἀληθής, ἢ ἄλλη πρέπει ἀναγκάτως νὰ εἶναι ψευδής· διὰ τὴν ἀλλέως ἔμπορεῖ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι, καὶ νὰ μὴ εἶναι εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν.

Β'. "Ότι εις τὰς ἐναντίας ἢμπορῶν νὰ εἶναι καὶ αἱ δύο ψευδεῖς· καθὼς, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄδικοι, καθὼς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄδικος· ἢ ἡ μία ἀληθής, καὶ ἡ ἄλλη ψευδής· καθὼς, ὅλα τὰ ἐλαττώματα εἶναι φθκτέα, καθὼς ἐλάττωμα δὲν εἶναι φθκτέον.

Γ'. Εἰς τὰς ὑπεναντίας, τῶναντίον ἢμπορῶν νὰ εἶναι καὶ αἱ δύο ἀληθεῖς· καθὼς, τὶς ἄνθρωπος εἶναι τίμιος· τὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίμιος· ἢ ἡ μία ἀληθής καὶ ἡ ἄλλη ψευδής· καθὼς, τὶς ἄνθρωπος εἶναι θνητός· τὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι θνητός.

Οἱ Σχολαστικοὶ προθέταν εἰς αὐτὰς καὶ τὰς ὑπαλλήλους, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀληθεῖς πάντοτε καὶ αἱ δύο ὅμως δὲν ἢμπορῶν νὰ ὀνομαθῶν ἀντικείμενα, μετ' ὅλον ὅπῃ ἡ μία εἶναι καθολικὴ, καὶ ἡ ἄλλη μερικὴ· ἐπειδὴ εἶναι ἢ καὶ αἱ δύο καταφατικαί, ἢ καὶ αἱ δύο ἀποφατικαί, καὶ ἡ μία εἶναι πάντοτε μία ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς ἄλλης· καθὼς, "Ὅλας τὰς ιδέας τὰς ἀποκτῶμεν ἀφ' ἑαυτῶν μας· τινὰ ιδέαν τὴν ἀποκτῶμεν ἀφ' ἑαυτοῦ μας· τὴν ιδέαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκτῶμεν ἀφ' ἑαυτῶν μας", ἐνθα εἶναι φανερόν ὅτι ἀνάσως ὅλας, λοιπὸν καὶ τινὰ, λοιπὸν καὶ τὴν τῷ Θεῷ· ἢ "Κάμμία ιδέα δὲν εἶναι ἔμφυτος· τὶς ιδέα δὲν εἶναι ἔμφυτος· ἢ ἡ ιδέα τῷ Θεῷ δὲν εἶναι ἔμφυτος", ἐνθα ὁμοίως εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἀνάσως κάμμία, λοιπὸν μήτε τὶς, λοιπὸν μήτε ἢ τῷ Θεῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περί τῶν Ἀντιστροφῶν Προτάσεων.

Ἀντίστροφοι λέγονται αἱ προτάσεις, ὅπου τὴν ἀντιθέσιν τῆς ἀρχῆς, ἢ τοῦ ἀλλοῦ τὸ κατηγορούμενον εἰς υποκείμενον, καὶ τὸ υποκείμενον εἰς κατηγορούμενον, μέν πᾶντοτε ἀληθεῖς· καθὼς, καθὼς τετράγωνον εἶναι σχῆμα συγκείμενον ἀπὸ τῶν γωνίας, καὶ τῶν γωνιών· καθὼς τετράγωνον εἶναι σχῆμα συγκείμενον ἀπὸ τῶν γωνιών, καὶ τῶν γωνιών, εἶναι τετράγωνον.

Αὐταὶ αἱ ἀντίστροφαι, ἢ ἀναποδογυρισμοὶ ἢμπορῶν νὰ γένων κατὰ τῶν ἰσοπλάτων, τὰς ὁποῖας οἱ Σχολαστικοὶ τὰς ὀνομάζων ἀντιστροφῶν ἀπλῶς, ἀντιστροφῶν κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἀντιστροφῶν κατὰ ἀντίθεσιν.

Ἀντίστροφοι ἀπλῶς λέγονται αἱ προτάσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι μὴν κάμνω τὰς ἀλλο, παρα ἀλλοῦ τὸν μόνον τὸν κατηγορούμενον εἰς υποκείμενον, καὶ τὸ υποκείμενον εἰς κατηγορούμενον, χωρὶς κάμνω περισσοτέρων προθέτων, ἢ ἰσοπλάτων, μέν ἀληθεῖς.

Λοιπὸν κατὰ τοῦτον τὸν ἴσον ἢμποροῦν νὰ ἀντιγραφῶν Α'. "Ὅλα αἱ καθόλου ἀποφατικαί· ἐπειδὴ αὐ εἶναι ἀληθινόν ὅτι καθὼς τετράγωνον δὲν εἶναι κύκλος, θέλει εἶναι ἀληθινόν καὶ ὅτι καθὼς κύκλος δὲν εἶναι τετράγωνον.

Β'. "Ὅλα αἱ ἐπὶ μέρος καταφατικαί· διὰ τὴν αὐ εἶναι ἀληθινόν, ὅτι τὴν τετράγωνον εἶναι ἰσοπλάτων, θέλει εἶναι ὁμοίως ἀληθινόν καὶ ὅτι, τὴν σχῆμα ἰσοπλάτων, εἶναι τετράγωνον.

Γ'. "Ὅλα αἱ καθ' ἕκαστα ἀποφατικαί· ἐπειδὴ αὐ ἢ Ἰταλία δὲν εἶναι Φραντζα, μήτε ἢ Φραντζα δὲν εἶναι Ἰταλία.

Ὅμως αἱ καθόλου, ἢ καθ' ἕκαστα καταφατικαί, καὶ αἱ ἐπὶ μέρος ἀποφατικαί δὲν ἢμπορῶν νὰ ἀντιστραφῶν εἰς τὸν εἰρημένον ἴσον.

Εἰς τὰς πρώτας (τὰς καθόλου, ἢ καθ' ἕκαστα κα-
ταφατικὰς) δὲν ἔστι δυνατόν νὰ γινῆ πῦτο, παρὰ ὅταν
τὸ κατηγορούμενον περιλαμβάνῃ τὸν ὀρισμὸν τῆ ὑπο-
κειμένου (εἰς τὴν ὁποίαν πῦσις αἱ προτάσεις γίνον-
ται ταῦτα), ἢ ὀξυγῆ μίαν ποιότητα, ὅπου ἀνήκει
εἰς αὐτὸ μόνον τὸ υποκείμενον. Παραδείγματός χεί-
ρειν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτὸ τεύχωνον εἶναι χῆ-
μα συώθετον ἀπὸ τρεῖς γωνίας, καὶ τρεῖς πλευρᾶς.
λοιπὸν καὶ κάθε σχῆμα συώθετον ἀπὸ τρεῖς γωνίας
καὶ τρεῖς πλευρᾶς εἶναι τρίγωνον· καὶ ὅτι αὐτὸ οὐδένα
γραμμὴ εἶναι ἢ μικρότερα ἀπὸ ὅλας ἐκείνας, ὅπου
ἠμπορῶν νὰ ἀχθοῦν ἀπὸ δύο σημεῖα δοθέντα· λοι-
πὸν καὶ ἢ πλέον μικρότερα γραμμὴ, ὅπου ἠμπορῶν νὰ
ἀχθῆ ἀπὸ δύο σημεῖα δοθέντα, εἶναι οὐδένα· δὲν
ἠμπορῶ ὅμως παρομοίως νὰ εἰπῶ καὶ ὅτι αὐτίσως τὸ
τεύχωνον εἶναι χῆμα, ἀρα καὶ κάθε χῆμα εἶναι τρί-
γωνον; μήτε αὐτὸ ὁ Καῖσαρ ἦτον Ῥωμαῖος, καὶ κάθε
Ῥωμαῖος εἶναι Καῖσαρ· ἐπειδὴ εἰς αὐτὰς τὰς προτά-
σεις, ὡντας τὸ κατηγορούμενον καθολικώτερον ἀπὸ τὸ
ὑποκείμενον, εἶναι ἀληθινόν, ὅτι τὸ υποκείμενον πε-
ριέχεται εἰς τὸ κατηγορούμενον, ἢ νὰ εἰπῶ σαφέστε-
ρα, τὸ υποκείμενον περιέχεται εἰς τὴν κλάσιν, ὅπου
δηλῶται ἀπὸ τὸ κατηγορούμενον, ὃ ἔστι κάθε τρίγωνον
περιέχεται εἰς τὸ γένος τοῦ χήματος, καὶ ὁ Καῖσαρ
εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆ Ῥωμαίων, δὲν ἠμπορῶν ὅμως
νὰ εἶναι ἀληθινόν, ὅτι καὶ κάθε σχῆμα περιέχεται
εἰς τὸ σχῆμα τῆ ὑπερβολῆς, μήτε ὅτι ὅλοι οἱ Ῥω-
μαῖοι ἐπελαμβάνοντο εἰς τὸν Καῖσαρα.

Ὅθεν εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἀντιστρέφοντας
τὰς προτάσεις, πρέπει νὰ προσέλθῃ τὸ σημαίνον
τῆ κατηγορούμενης, κἀμνώντας τὴν πρότασιν μερικῶν,
ἔτω· τί σχῆμα εἶναι τρίγωνον, εἰς ἀπὸ τούτων Ῥω-
μαίους ἦτον ὁ Καῖσαρ· ἢ ὅποια αὐτῆ ἀντιστροφή, εἶ-
ναι ἐκείνη, ὅπου ἀνομάσασιν κατὰ συμβεβηκός.

Παρομοίως αἱ ἐπὶ μέγας ἀποφατικαὶ ἠμπορῶν νὰ
ἀντιστραφοῦν ἀπλῶς, ὅταν τὸ υποκείμενον δὲν πε-
ριέ-

ριέχῃ ὅλῳ τῶ ἔκτασιν τῆ κατηγορούμενου· καθὰς,
τίς ἀνθρώπος δὲν εἶναι ἀθλιός· τί ἀθλιόν δὲν εἶ-
ναι ἀνθρώπος· εἴθε τὸ υποκείμενον ἀνθρώπος δὲν
περιέχει ὅλα τὰ πράγματα, ὅπου ἠμποροῦν νὰ ὀνο-
μαθῶν ἀθλία. Ἔτσι ὅμως δὲν ἠμπορῶν νὰ γινῆ καὶ
ὅταν τὸ υποκείμενον περιλαμβάνῃ εἰς τῆ λόγῳ τῆ ἀ-
ληθινὰ ὅλον τὸ κατηγορούμενον· καὶ τῶντι κἀνείνας δὲν
δέχεται εἰπῆ ποτὲ, ὅτι ἐπειδὴ μερικὰ ζῶα δὲν εἶναι
ἀνθρώποι, ἔτω καὶ μερικοὶ ἀνθρώποι δὲν εἶναι ζῶα·
τὸ ὅποῖον ἠθέλον εἶναι μία ἀρνήσις ὅτι τὸ εἶδος δὲν
περιέχεται εἰς τὸ γένος τῆ.

Εἰς αὐτὰς λοιπὸν τὰς περιστάσεις πρέπει νὰ με-
ταθέσῃ τῶ ἀρνήσιν ἀπὸ τὸ ῥῆμα εἰς τὸ κατηγορού-
μενον, (αὐτὸ καλέσῃ ποτὲ ἢ χρεία νὰ γινῆ, τὸ ὁ-
ποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀσυνιῶτατον) λέγοντας· τί
ἐκ ἀνθρώπων εἶναι ζῶον· τί ζῶον εἶναι ἐκ ἀνθρώ-
πων· ἢ ὅποια ἀντιστροφή λέγεται κατὰ ἀντίθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περί τῶν ὀνομάτων, δι' ὧν οἱ Γεωμέτραι
μάλις διαφέρουσιν διάφορα εἶδη Προτά-
σεων.

Αφ' ἧς ἐδείξαμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπερ γενικῶς ἀνήκει
εἰς τὰς προτάσεις, καὶ ἐνθέσαμεν τὰς κανόνας, ὅπερ
πρέπει νὰ μεταχειρίζηται ὁποῖος ἀγαπᾷ νὰ φαίνοι-
ται αἱ προτάσεις του ἀληθεῖς καὶ ἀκρίβεις, δεῦν λεί-
πομεν νὰ προθέσωμεν εἰς αὐτὰ καὶ τὴν ἐξηγήσιν τῶν
ὀνομάτων ἐκείνων, δι' ἧν μερικοὶ φιλόσοφοι, καὶ ἰ-
διαιτέρως οἱ Γεωμέτραι τὰς διαφέρουσιν.

Λοιπὸν Ὁρισμὸς ὀνομάζεται μία πρότασις, εἰς τὴν
ὅποιαν ἐξηγῆται τί εἶναι εἷς πρᾶγμα, ἢ τί ση-
μαίνει τὸ ὄνομά του· καθὼς, τετραγώνον εἶναι εἷς
σῆμα εὐθύγραμμον, συγκείμενον ἀπὸ τεσσάρων πλά-
των ἴσων ἀλλήλαις, καὶ τεσσάρων γωνιῶν ὀρθῶν.

Ἀξίωμα εἶναι μία πρότασις, ἢ ὅποια δηλοῖ μίαν
ἀλήθειαν καθ' ἑαυτὴν πρόδηλον· καθὼς, τὸ ὅλον εἶ-
ναι μεγαλῆτερον ἀπὸ καθὲ μέρους τε.

Ἄτημα λέγεται μία πρότασις, εἰς τὴν ὅποιαν ζη-
τῆται νὰ δοθῇ εἷς πρᾶγμα, περὶ τῶ ὅποια δεῦν εἶ-
ναι κάμμία ἀμφιβολία· καθὼς, εἰς εἷς ἐπίπεδον
νὰ ἔραβῆται μίαν γραμμὴν ἀπὸ εἷς σημείου εἰς ἄλλο.

Θεώρημα λέγεται μία πρότασις, εἰς τὴν ὅποιαν
προτίθεται μία ἀλήθεια, ἢ ὅποια χρειάζεται ἀπο-
δείξιν· καθὼς, ἀρίσως δύοι γραμμαὶ τμηθῆν ἢ μία
ἀπὸ τῶν ἄλλων, αἱ κατὰ κορυφὴν ἀντικείμεναι γω-
νίαι εἶναι ἴσαι ἀλλήλαις.

Πρόβλημα ὀνομάζεται μία πρότασις, εἰς τὴν ὅ-
ποιαν προβάλλεται εἷς πρᾶγμα διὰ νὰ γένη· κα-
θὼς, μίαν δοθεῖσαν γραμμὴν, ἢ γωνίαν νὰ τὴν δια-
ρέσῃ εἰς δύο μέρη ἴσα.

Λῆμμα λέγεται μία πρότασις, ἢ ὅποια προτίθε-
ται εἰς εἷς θεώρημα, ἢ εἰς εἷς πρόβλημα, ὅποταν
εἶναι χρεία νὰ τὸ μεταχειρισθῆν εἰς τὸ ἴδιον θεώρη-
μα, ἢ πρόβλημα· καὶ περιέχει μίαν ἀλήθειαν, ἢ ὅ-
ποια πρέπει νὰ εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀπὸ προτιτέρα
καθὼς, ἀρίσως διὰ νὰ δείξω, ὅτι αἱ ἑῖς γωνίαι τῶ
κάθε τετραγώνου εἶναι ἴσαι δυσὶν ὀρθαῖς, θελήσω νὰ
μεταχειρισθῶ τὰς παραλλήλους, πρέπει νὰ προθέσω
τὸ λῆμμα, ὅτι ἀφ' ἧς δύο παραλλήλοι τμηθούσιν ἀπὸ
μίας τρίτης, αἱ ἐναλλάξ ἐντὸς γωνίαι εἶναι ἴσαι
ἀλλήλαις· ὁμοίως καὶ ἢ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἐπὶ τὰ αὐτὰ
μέρη τῆς τεμνύσης εὐθείας.

Πόρισμα λέγεται μία πρότασις, ὅπερ δηλοῖ μίαν
ἀλήθειαν, ἢ ὅποια παράγεται ἀμέσως ἀπὸ εἷς
θεώρημα, ἢ πρόβλημα· καθὼς, ἀπὸ τοῦ θεώρημα,
ὅτι αἱ ἑῖς γωνίαι κάθε τετραγώνου ὁμοῦ ληφθεῖσαι
εἶναι ἴσαι δυσὶν ὀρθαῖς, ἔπεται ἀμέσως αὐτόθεν,
ὅτι κάθε γωνία ἐνὸς ἑξαγώνου ἰσοπλεύρου, καὶ δι' αὐτὸ
τῆτο ἰσογωνίου, πρέπει νὰ εἶναι ἴση τετημοσίᾳ δύο
ὀρθῶν, ἢ ἐκτιμοσίᾳ μιᾶς ὀρθῆς.

Σχόλιον τέλος πάντων λέγεται μία πρότασις, ὅπερ
προθέτεται εἰς εἷς θεώρημα, ἢ εἰς εἷς πρόβλημα,
διὰ νὰ τὸ διαδοκῶν περὶ αὐτὸν, ἢ διὰ νὰ δείξῃ
κάμμίαν ἐπαφελῆ χρῆσιν τε· καθὼς, τὰ θεωρήματα,
ὅπερ θεωρῆν τὰς ιδιότητας τῶν ἑξαγώνων, χρῆσιμόν
εἰς τὸ νὰ διδάξῃ τὸν ἑῖς τὸν ἑῖς νὰ μετῆσῃ τινὰς ἀ-
πὸ τοῦ ἔδαφος, τὸ ὕψος ἐνὸς πύργου ἀπὸ τὴν ὄχθον,
τὸ πλάτος ἐνὸς ποταμοῦ, καὶ τὰ παραπλήσια· ἀλλὰ
περὶ τῶν θέλων ὁμιλήσει μετὰ ταῦτα πλατύτερον.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.

Κάθε σειρά Προτάσεων παραλαμβανομένων εἰς ἀπόδειξιν τινός πράγματος, ὀνομάζεται ἐπιχειρήσις, καὶ οἱ λόγοι, ὅπως μεταχειρίζονται εἰς τὸ νὰ τὸ ἀποδείξω, λέγονται ἀποδείξεις, ἢ ἐπιχειρήματα (1).

Ἐσημειώσαμεν ἤδη εἰς τὸ πρῶτον Μέρος τῆς πρώτης παραγράφου, (Τμῆμ. Α'. Κεφ. Γ'. Ἀρθρ. 2. §. 1.) ὅτι ὅποτεν ἡ συμφωνία, ἢ διαφωνία δύο ἰδεῶν δευ' φαίνεται ἀμέσως, παραβάλλονται αἱ δύο μὲ μίαν τρίτην, διὰ νὰ συνάξωμεν ἀπὸ τῆς συμφωνίας, ἢ διαφωνίας, ὅπου ἔχον μὲ αὐτῆν, αὐτὴ καὶ αὐταὶ συμφωνῶν ἀλλήλαις· καὶ εἰς αὐτὸ εἶπαμεν ὅτι σωρίζεται τὸ διάνοημα.

Λοι-

(1) Τὸν Ὄρον Ἐπιχείρημα οἱ παλαιοὶ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι γινώσκοντες, τὸν ἐκλαμβάνουν ὡς γένος τῷ συλλογισμῷ, τῷ ἐνδυμήματι, τῆς ἐπαγωγῆς, καὶ τῷ ἰδιαιτέρον ὀνομαζομένῳ ἐπιχειρήματος. Ἐγὼ ὅμως ἀπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως μεταχειρίζομαι τὴν λέξιν ἐπιχείρησις, ὅπως ἀντιστοιχῆ ἀκριβῶς εἰς τὴν Ἰταλικὴν λέξιν τῆς Συγγραφῆς μου argomentazione, καὶ τὸν ἐκλαμβάνω ὡς γένος τῷ συλλογισμῷ, τῷ ἐνδυμήματι, τῆς ἐπαγωγῆς, καὶ τῷ ἐπιχειρήματι, διὰ νὰ μὴ συμπίπτῃ κατ' ὄνομα τὸ γένος μὲ τὸ ἴδιον. Ὅτι δὲ τὸ ἐπιχείρησις ἐλαμβάνεται καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἐκείνης, δῆλον ἐκ τῆς ἑξῆς χρήσεως. „Ὁριστικῶς ποῖνον παρ' ἐπιχείρημα γινόμενον ἀπὸ τῆς περιστάσεως“ (Ἑρμολ. παρὰ Στεφάνῳ τῷ Ἐρρίκῳ) „καὶ οἱ μὲν Στωϊκοὶ τὴν αὐτῆν δόξαν κατασκευάζουσι διὰ δύο ἐπιχειρήσεων (παρὰ τῷ αὐτῷ)“, ὅς ἂν δῆλον, ὅτι καὶ τὸ ἐπιχείρημα, καὶ ἡ ἐπιχείρησις ὡς γένος λαμβάνεται ἄλλοι διαφόρων ἰδεῶν τῶν λέξεσιν ἐκφαινόμενα διανόηματος. Ἐκλαμβάνω ὅμως πολλαχῶς εἰς τὴν παρῶσαν πραγματικὴν καὶ τὸ ἐπιχείρημα ἀπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢτοι ὡς γένος, ὅπως δὲ συμβαίνει ἀμφιβολία.

Λοιπὸν μία τέτοια συμφωνία, ἢ διαφωνία τῶν δύο προτιθεμένων ἰδεῶν μὲ τρίτῳ τρίτῳ κάμνει τὴν ἀπόδειξιν, ἢ τὸ ἐπιχείρημα· καὶ ἡ σειρά τῶν προτάσεων, διὰ μέσε τῶν ὁποίων, ἀπὸ τὴν συμφωνίαν ἢ διαφωνίαν, ὅπως ἔχον αἱ δύο μὲ τρίτῳ τρίτῳ, ἀποδείχεται ἢ συμφωνία, ἢ διαφωνία, ὅπως ἔχον αὐταὶ πρὸς ἀλλήλας, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως λέγεται ἐπιχειρήσις. Θέλωντας, φέρειπεῖν, νὰ δείξωμεν, ὅτι ἡ ἀργία εἶναι φλυκτέα, λαμβάνομεν τρίτην ἰδέαν τὸ βλαβερόν, καὶ λέγομεν ἔτσι·

Ἡ ἀργία εἶναι φλυκτέα, ἐπειδὴ εἶναι βλαβερά, καὶ κάθε πράγμα βλαβερόν εἶναι φλυκτέον.

Ὁ κοινότερος ἔλεγχος τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ὅπως εἶναι εἰς περισσότεραν χρήσιν, καὶ εἰς τὸ ὁμιλεῖν καὶ εἰς τὸ γράφειν εἶναι αὐτός, ὅπως ἐδείξαμεν ἔδῳ, ὁ ὁποῖος εἶναι προσέτι καὶ φυσικώτερος· ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ τάξις ἀπαιτεῖ νὰ προβάλλεται πρὸ πάντων ἐκεῖνο, ὅπως ἔχει νὰ ἀποδείχθῃ, καὶ ἔπειτα νὰ προδῆται ἢ ἀποδείξις.

Οἱ Διαλεκτικοὶ ὅμως ἠθέλησαν νὰ ἀναστρέψωσιν αὐτὴν τὴν τάξιν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀργίας εἶναι φλυκτέα, διὰ τὴν εἶναι βλαβερά, καὶ κάθε βλαβερόν εἶναι φλυκτέον, ἠγάπησαν καλλίτερα νὰ λέγωσιν ἀνεστραμμένως, κάθε πράγμα βλαβερόν εἶναι φλυκτέον· ἢ ἀργία εἶναι πράγμα βλαβερόν· ἢ ἀργία ἀρα εἶναι φλυκτέα.

Αὐτὸν τὸν ἔλεγχον τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν ὠνόμασαν Συλλογισμὸν, πρὸς τῶν ὁποίων ὁξέδωκεν κανόνας ἀπειρίας καὶ ἀναφελείας, ὡς καὶ πολλὰ καὶ σιωπηροπέτης. (1).

(1) Τὴν δόξαν τῆς ἐπιχειρήσεως τῷ Συλλογισμῷ, ἢ πᾶσι πάντων τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νόμων, καὶ τῶν προσδιορισμῶν τῆς πύχνης, ὁ Ἄβελ Βαρδελόμους (Περὶ τῆς τῆς Νέας Ἀναρχ. Τόμ. Ε'. Κεφ. 17.) τὴν ἀποδίδει εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. Διὰ τὸ ὁποῖον ὅμως ἐγὼ δευ' ἰεῦρω πόσον ἀρετὴν νὰ εἶναι εὐχάριστος ἢ φιλοσοφία.

Ἐξω ἀπὸ αὐτῶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως διασέ-
λυν ἀκόμη καὶ ἄλλα, καθὼς εἶναι τὸ ἐνθύμημα, τὸ
ἐπιχείρημα, τὸ δίλημμα, ὁ σωρείτις, καὶ ἡ ἐπαγωγὴ·
περὶ τῶν ὁποίων τῶν ὅλων θέλομεν ὁμιλήσει συμ-
τόμως ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα, διὰ τὰ τὰ γνωρίζωμεν καὶ
να μεταχειρίζομεθα καλῶς, ὅπου τὸ καλεῖ ἡ χρεία.
Δεν θέλομεν λείπει ὅμως τὰ διαλάβωμεν συυτόμως
καὶ περὶ τῶν τόπων τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰτ' ἐστὶ τῶν
πηγῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀξαρύονται· μὴ ὅλον ὅπῃ οἱ
νεώτεροι Διαλεκτικοὶ φαίνονται ὅτι ἐπαξίονεν τὰ ἐμ-
βαν εἰς μίαν τέτοιαν πραγματείαν, παραλείπωντάς
την εἰς τὰς Ῥήτορας.

Κ Ε.

Ὅτι ὁ Συλλογισμὸς εἶναι πάντῃ ἀναφερὴς πρὸς ἀπόκτησιν τῆς
γνώσεως, τὸ ἀπέδειξεν ὁ Λάκκιος (Δοκίμ. Φιλ. Βιβλ. Δ'. Κεφ.
17)· διὰ τὴν ὁ Συλλογισμὸς ἀρχινᾷ ἀπὸ πᾶς γενικῆς προτάσεως,
διὰ τὰ κασαβῆ εἰς πᾶς μερική, καὶ καὶ γνώσις ὑπὸντιον δεν ἀπο-
κρίβεται πᾶρεξ πηγαινόντες ἀπὸ πᾶς μερική εἰς πᾶς γενικά. Εἰς
τὴν ἀπόδειξιν αὐτὴν τῆς ἀληθείας, ἴδαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Συλλο-
γισμὸς ὑπάγει ἐκωντίον εἰς τὴν φυσικὴν τάξιν· καὶ τῆ ἀληθεία εἶ-
ναι ἀπᾶν τὸ νὰ μεταχειρίζεται τις τὸν συλλογιστικὸν τρόπον εἰς
πᾶς ὁμιλίαν, ἢ εἰς πᾶς Βιβλίον. Ἡ χρεία λοιπὸν τῶ συλλογισ-
μῷ προερίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ δίδῃ εὐ μίσην ἐκκολώτερον πρὸς
ἐλεγχον πρὸς ἰχυρογνώμετος ἀνδρῶν· διὰ τὴν, ἀφ' ἧ ὁ ποιῶτος
δεχθῆ πᾶς δύο πρώτας προτάσεις, αἱ ὁ Συλλογισμὸς εἶναι ὀρθός,
δεν ἔχει πλέον πᾶς νὰ κατηφύγη, διὰ τὰ μὴν ὑποδεχθῆ καὶ τὴν
βίτην· καὶ ἴσως μὴ κοῦτον σκοπὸν εὐρέθη ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη,
εἰς ἐκείνας πᾶς καίρας, ὅπου ἡ ἕλκας ἦσαν πανταχόθεν πλημμυ-
ρισμένη ἀπὸ Σοφιστῶν· ἀλλ' οἱ Διαλεκτικοὶ ἐπεχρῶνθησαν πολλὰ
ὀχλίγωνα τὸν τρόπον νὰ ἀφανίσουν καὶ τὴν τὴν χεῖσιν· διὰ τὴν μὴ
πᾶς λεπτοπέσων διαστολῆς ἐφθάρικαν μυρία μίση, διὰ τὰ φύγαν ἀπὸ
πᾶς χεῖρας καὶ ὅπου ἦσαν συμά νὰ ληφθῶν ὡσεὶ ὅπου ἡ Δια-
λεκτικὴ κοινὴ εἰς αὐτὴς ἔγινε μᾶλλον μίση μονομαχικὴ πᾶχνη, πα-
ρὰ μίση πᾶχνη τῶ συλλογίζεσθαι, καὶ ὑστερὰ ἀπὸ πολλὰς ἐριδας καὶ φι-
λονηκίας, ἀγωνιώσασιν ἐφθάρικαν εἰς κᾶνεύα συμπέρασμα. Ἀλλὰ τὸ
χρηστότερον κακόν, ὅπου ἔκαμεν ὁ Συλλογισμὸς εἰς τὴν Φιλοσοφίαν
εἶναι τὸ, ὅπου μὴ τὸ νὰ ἔχκίοντο ὅλοι εἰς τὴν συλλογιστικὴν πᾶ-
χνην,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περί Συλλογισμῶ, Ἐνθύμηματος
καὶ Ἐπιχειρήματος.

Ο Συλλογισμὸς εἶναι μίση ἐπιχειρήσις συγκροτημένη
ἀπὸ βῆς προτάσεις, διατεθειμένης εἰς βῆσον, ὅπου
ἀπὸ τὰς δύο πρώτας συνάγεται ἀναγκαῖως ἡ τρίτη,
καθὼς εἰς τὸ προειρημένον παράδειγμα, καὶ εἰς τὰ ἐ-
πόμενα δύο·

- α.) Κάθε βῆση νοητικὴ εἶναι ἀπλή,
Ἡ ψυχὴ εἶναι βῆση νοητικὴ,
Λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή.
- β.) Κάθε βαρὺ εἶναι σῶμα,
Ὁ ἀήρ εἶναι βαρὺς,
Λοιπὸν ὁ ἀήρ εἶναι σῶμα.

Τὸ Ἐνθύμημα εἶναι εἷς συλλογισμὸς, εἰς τὸν ὁ-
ποῖον παραλείπεται ἡ μίση ἀπὸ τὰς δύο πρώτας προ-
τάσεις, ὅπου τὴν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπονοηθῆ ὀκκοθεν.
Εἰς τὸν πρώτον συλλογισμὸν, παραδείγματος χάριν,
ἢμπορεῖ νὰ παραλειφθῆ ἡ δεύτερα προτάσεις, λέγων-
τας μόνον·

Κάθε βῆση νοητικὴ εἶναι ἀπλή,
Λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή.

Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν δεύτερον ἢμπορεῖ νὰ λείψῃ ἡ
πρώτη προτάσεις, λέγωντας ἔτως·

Ὁ ἀήρ εἶναι βαρὺς,
Λοιπὸν ὁ ἀήρ εἶναι σῶμα.

Τὸ

χίνω, καὶ εἰς πᾶς διαλύσεις, ὅπου αὐτὴ προξενεῖ, οἱ Φιλόσοφοι
δεν ἐφρόντισαν πλέον μῆτε διὰ ἀνάλυσιν, μῆτε διὰ παραστή-
σις, μῆτε διὰ πείρας· ὅθεν ἡ Φιλοσοφία πολλοὺς αἰῶνας, ὅ-
μεινε χεῖδὸν ἐναφιασμένη εἰς ὑτιδανὴς λεπτολογίας, ματαίως
λογότομας, καὶ πάντῃ ἀχρηστὰς συζητήσεις.

Τὸ Ἐπιχείρημα εἶναι εἷς συλλογισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον προβάτεται ἢ ἀπόδειξις τῆς μίας, ἢ τῆς ἄλλης, ἢ καὶ τῶν δύο πρώτων προτάσεων, ὅπῃ τὸ καλεῖται ἢ χρεία, τῶν ἑσῶν ὅταν δεῖ εἶναι καθ' ἑαυτὰς σαφεῖς.

Εἰς τὸν πρώτον συλλογισμὸν, παραδείγματος χάριν, ἢ πρώτῃ πρότασις ὅτι καθ' ἑσῶν νοητικὴ εἶναι ἀπλή, χρειάζεται ἀπόδειξις, ἢ ὅποια συνάγεται ἀπὸ τοῦτο, ὅπῃ μία οὐσία σωφροσύνης δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἔχη κάμμιαν σωφροσύνην πολλῶν ἰδεῶν ὁμοχρόνων, μήτε νὰ κάμη κάμμιαν σύγκρισιν, καὶ ἐπομένως μήτε κελσιν, μήτε διανοήμα.

Εἰς τὸν δεύτερον χρειάζεται ἀπόδειξις ἢ δεύτερα, ὅτι ὁ ἀῆρ εἶναι βαρὺς, ἢ ὅποια συνάγεται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ ἀῆρ θλίβει τὸν υδράργυρον εἰς τὸ βαρόμετρον, θλίβει τὸ νερὸν εἰς τὰς ἀναπνεύσας σίφωνας, κτλ.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περί Συλλογισμῶν ἐν γένει.

Αἱ δύο πρώται προτάσεις τῆ συλλογισμῆ ὀνομάζονται τεθέντα, καὶ κείμενα, καὶ ἢ μία ἀπὸ αὐτὰς μείζων, καὶ ἢ ἄλλη ἑλάσσων· ἐπειδὴ ἢ μία πρέπει νὰ εἶναι καθόλου, καὶ ἢ ἄλλη ἢ ἐπὶ μέρους, ἢ καθ' ἑκαστα· ἢ τετὴ λέγεται ἐπόμενον, ἐπειδὴ ἔπεται ἀπὸ τὰ τεθέντα, τῶν ἑσῶν τὰς δύο πρώτας, καὶ συμπέρασμα, καὶ συναγόμενον.

Οἱ εἰς τὸν συλλογισμὸν διασέλλονται ἑσῶς, οἱ ὁποῖοι αἰτισοιχῶν εἰς τὰς ἑσῶς ἰδέας, ὅπῃ εἰς αὐτὸν παραβάλλονται, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκεῖνος, ὅπῃ δηλοῖ τὸ ὑποκείμενον, περὶ ἢ ὁ λόγος, ὀνομάζεται ὅρος ἑλάσσων, ἢ ἄκρον ἑλάττων, καὶ ἐκεῖνος, ὅπῃ δηλοῖ τὸ κατηγορούμενον, ὅπῃ καταφάσκειται εἰς τὸ ὑποκείμε-

νον, ἢ ἀποφάσκειται ἀπὸ αὐτὸ, λέγεται μείζων ὅρος, καὶ ἄκρον μείζων· καὶ ἐκεῖνος, ὅπῃ παραινῶν τὴν ἑσῶν τῶν ἰδεῶν (μὲ τὴν ὁποῖαν παραβάλλονται αἱ δύο πρώται) ὀνομάζεται μέσος ὅρος, ἢ μέσον ἄκρον· παραδείγματος χάριν εἰς τὸν τελευταῖον συλλογισμὸν, ἀῆρ εἶναι ὁ ἑλάσσων ὅρος, σῶμα ὁ μείζων, καὶ βαρὺ ὁ μέσος· ἐπειδὴ ἀναπληροῖ τὸπον μεσίτη, συναγόμενος, ἢ χωρίζοντας τὰς δύο ἐνοίας.

Ὅταν τὸ συναγόμενον εἶναι πρότασις καταφατικὴ, ὁ συλλογισμὸς λέγεται καταφατικὸς, ὡς οἱ προειλημμένοι εἰς παραδείγματα· ὅταν ὅμως τὸ συναγόμενον εἶναι ἀποφατικόν, καὶ ὁ συλλογισμὸς ἀποφατικὸς ὀνομάζεται, ὡς τὰ ἀκόλουθα δύο παραδείγματα.

α.) Καθ' ἑσῶν νοητικὴ εἶναι ἀπλή·

ἢ ὕλη δὲν εἶναι ἀπλή·

Λοιπὸν ἢ ὕλη δὲν εἶναι ἑσῶν νοητικὴ.

β.) Κάμμιαν ἑσῶν σωφροσύνης δὲν ἢμπορεῖ νὰ νοῆ·

ἢ ὕλη εἶναι ἑσῶν σωφροσύνης·

Λοιπὸν ἢ ὕλη δὲν ἢμπορεῖ νὰ νοῆ.

Διασέλλων προσέτι τὰς συλλογισμῆς εἰς ἀπλῆς καὶ σωφροσύνης, καθ' ὅ αἱ προτάσεις τῆς εἶναι ἀπλάϊ ὅλαι, ἢ εἶναι καὶ κάμμιαν ἀπὸ αὐτὰς σωφροσύνης. Θέλομεν ὁμιλήσει καὶ περὶ τῶν δύο τῶν εἰδῶν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆς πρώτης.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περί Συλλογισμῶν Ἀπλῶν.

Οἱ Διαλεκτικοὶ ἐξώδωσαν πολλῆς λόγης εἰς τὸ νὰ ἀποδώσῃν τὰς κινῶνας τῶν ἀπλῶν συλλογισμῶν, παυπλασιαζόντας τῆς ἐπ' ἀπειρον· τὸν ἀληθινὸν ὅμως καὶ μόνον καὶ καθολικὸν καὶ ἐξαρτημένον ἀπὸ τῶν φύσιν τῆ ἰδίου συλλογισμῆ, φαίνεται πῶς δὲν τὸν ἴσον κάμμιαν φοραῖ, καὶ εἶναι ἕτος.

Κάθε συλλογισμὸς ἀπλῆς συνίσταται εἰς ἰδίαν φύσιν, α. εἰς μίαν πρότασιν καθόλου, διὰ τῆς ὁποίας καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται, ὅτι εἰς μίαν ὁποιαδήποτε κλάσιν πραγμάτων ἀνήκει εἷς ὁποιοῦνδήποτε κατηγορούμενον. β. εἰς μίαν πρότασιν ἐπὶ μέρους, ἢ καθ' ἕκαστα, διὰ τῆς ὁποίας καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται, ὅτι τὸ πρᾶγμα, περὶ ἃ ὁ λόγος, ὑπάγεται εἰς ἐκείνην τὴν κλάσιν. γ. εἰς τὸ συμπέρασμα, δι' ἃ συνάγεται, ὅτι ἐκείνο τὸ κατηγορούμενον πρέπει νὰ ἀνήκει, ἢ νὰ μὴ ἀνήκει καὶ εἰς τὸ πρᾶγμα, περὶ ἃ ὁ λόγος.

Ὅθεν εἰς τὸν καταφατικὸν συλλογισμὸν τὸ συμπέρασμα, δι' ἃ καταφάσκειται, ὅτι εἰς εἷς ἁπλοῦς πρᾶγμα ἀνήκει εἷς ἁπλοῦς κατηγορούμενον, θέλει εἶναι ἐπ' ἀκριβῆς ἀληθινόν, ὅπου εἶναι ἀληθινόν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνήκει εἰς μίαν ἁπλοῦς κλάσιν, καὶ ὅτι ἐκείνο τὸ κατηγορούμενον ἀνήκει εἰς αὐτὴν τὴν κλάσιν καθολικῶς, τὰ ἔστιν εἰς ὅλου.

Παραδείγματός χάριν εἶναι ἀληθινόν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινόν καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μία ἁπλοῦς νοητικὴ, καὶ ὅτι κάθε ἁπλοῦς νοητικὴ πρέπει ἀναγκαίως νὰ εἶναι ἀπλή. Εἶναι παρομοίως ἀληθινόν, ὅτι ὁ ἀὴρ εἶναι σῶμα, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινόν, καὶ ὅτι ὁ ἀὴρ εἶναι βαρὺς, καὶ ὅτι κάθε βαρὺ εἶναι σῶμα.

Εἰς τὸν ἀποφατικὸν συλλογισμὸν, διὰ νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα ἀληθινόν, αἰταιεῖται δυοῖν θάτερον, ἢ τὸ προτιθέμενον πρᾶγμα νὰ μὴ ὑπάγεται εἰς τὴν κλάσιν ἐκείνου, εἰς τὴν ὁποίαν μόνον ἀνήκει ἐκείνο τὸ κατηγορούμενον· καὶ κατὰ τῆτον τὸν ἕρπον συμπεραίνεται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἁπλοῦς νοητικὴ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἁπλοῦς ἀπλή, καὶ κάθε ἁπλοῦς νοητικὴ πρέπει ἀναγκαίως νὰ εἶναι ἀπλή· ἢ τὸ πρᾶγμα, περὶ ἃ ὁ λόγος, νὰ ὑπάγεται εἰς μίαν κλάσιν, μετὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει νὰ συνέλθῃ ἐκείνο τὸ κατηγορούμενον· καὶ κατὰ τῆτον τὸν ἕρπον εἶναι ὀρθότατον τὸ συμ-

συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἔχει νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τῆς νοεῖν, ἐπειδὴ ἡ ὕλη εἶναι μία ἁπλοῦς σύνθετος, καὶ ἐδεῖα ἁπλοῦς σύνθετος δὲν ἔχει νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τῆς νοεῖν.

Μετὰ τὴν τῶν κανόνων μόνον ἔχει νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ὀρθότητος ὁποιοῦνδήποτε ἀπλῆς συλλογισμῶν, τὸσον καταφατικῶν, ὅσον καὶ ἀποφατικῶν· χωρὶς νὰ χρειασθῇ ὅλων ἐκείνων, ὅπως ἐφαντάσθησαν οἱ Διαλεκτικοί, τῶν ὁποίων ἡμεῖς θέλομεν τῶν παραθέξει ἐν τῇ παρόντι, διὰ νὰ μὴ ἐπιφορτίσωμεν τὸν λόγον μετὰ πρᾶγματα μάταια· θέλομεν τῶν ἐκθέσει ὅμως εἰς εἷς παράρτημα τῶν παρόντων Κεφαλαίων, λόγῳ μόνον φιλολογίας, καὶ διὰ νὰ μὴ φανώμεν ὅτι ἀγνοοῦμεν ἐκεῖνα, ὅπως ἦτον ἢ ἀσχετὰ ὅλων τῶν Σχολίων τῶν αἰώνων.

Μένει λοιπὸν μόνον νὰ εἰδοποιήσωμεν, ὅτι εἶναι καὶ κάποιοι συλλογισμοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰ τεθέντα καὶ τὰ δύω, ἢ καθ' ἕκαστα, ἢ ἐπὶ μέρους, χωρὶς νὰ ἔχουν κάμμιαν πρότασιν καθόλου, εἰς τὴν ὁποίαν περὶ εἰσῆσιν ἔχει νὰ φανῇ, ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν, ὅπως ἐξεδάκαμεν. Τέτοιοι εἶναι οἱ δύω ἐπόμενοι συλλογισμοί.

α.) Τὸ κεφάλαιον τῆς δύω συνήσειν εἶναι ἴσον μετὰ πέντε·

Τὸ κεφάλαιον τῆς τεσσάρων συνήσειν εἶναι ὁμοίως ἴσον μετὰ πέντε·

Λοιπὸν τὸ κεφάλαιον τῆς δύω συνήσειν εἶναι ἴσον μετὰ τὸ κεφάλαιον τῆς τεσσάρων συνήσειν.

β.) Ἡ ψυχὴ εἶναι ἁπλοῦς νοητικὴ·

Ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἁπλοῦς νοητικὴ·

Λοιπὸν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ὕλη δὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἁπλοῦς.

Οἱ τοῖα ὅμως συλλογισμοί, ἀγκαλὰ καὶ νὰ φαίνεται πῶς εἶναι συλλογισμοί, εἶναι μὲν ὅλον τοῦτο καθαρά ἐνθυμήματα, εἰς τὰ ἑποῖα ἢ μείζων καθέ-

ἢ ὑποίδια δὲν πρέπει γὰ ἀγαπᾶται, ἢ τόσον μάταιος
 καὶ ἀνεπιτήδειος, ὥστε γὰ συμπεραῖν συμπερίας παντά-
 πασι ξείας, καθὼς ἢ ὑποίδια δὲν εἶναι τῷ καθόνος.
 ἢ ἢ ὑποίδια εἶναι θεῖον πρᾶγμα. ἢ ἢ ὑποίδια εἶναι
 καλλιτέρα ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας, ἢ ἄλλο τοῖστον.

Ὡς τὸ ψεύδος τῷ συλλογισμῷ ἵρπεται ὡς ἐπὶ τὸ
 πλείστον ἀπὸ τὸ ψεύδος τῆς τεθρότων, καὶ μάλιστα τῆς
 μείζονος. Μείζονα ἐνοῶ ἐδῶ τὴν καθόλου πρότασιν,
 μὲν ὅτι οἱ Διαλεκτικοὶ συνηθίζον γὰ ὀνομάζον
 μείζονα τῆς πρώτης κατὰ τῆς θέσιν, εἴτε καθόλου
 ἢ θελεῖν εἶναι, εἴτε ἐπὶ μέρους, εἴτε καὶ καθ' ἕκαστα.
 Οἱ Συλλογισμοὶ παραδείγματος χάριν.

Ἐκεῖνο, ὅτι ἔχει στέλεχος, καὶ κλάδους, εἶναι
 φυτόν.

Ἀλλὰ μὴν τὸ κοράλι ἔχει στέλεχος καὶ κλάδους.

Ἄρα τὸ κοράλι εἶναι φυτόν.

(ὁ ὅποιος ἢ μπορεῖ γὰ διατεθῆναι καὶ ἔττι.)

Τὸ κοράλι ἔχει στέλεχος καὶ κλάδους.

Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνο, ὅτι ἔχει στέλεχος καὶ κλά-
 δους, εἶναι φυτόν.

Ἄρα τὸ κοράλι εἶναι φυτόν.) εἰς τὸν ὅποιον καὶ
 ὅπως ἀλλέως διατεθῆναι, ἢ κυρίως καὶ καθ' ἑαυτὸ μείζον
 εἶναι πάντα ἢ καθόλου, δηλ. ἢ, ἐκεῖνο ὅτι ἔχει στέ-
 λεχος καὶ κλάδους εἶναι φυτόν. αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς
 λέγω εἶναι ψεύδης, ὄχι διὰ τὸ γῆμα, ἀλλὰ διὰ
 τὸ εἶναι ψεύδης ἢ καθόλου πρότασις, ὅτι λέγει,
 ὅτι διὰ γὰ εἶναι φυτόν ἀρκεῖ γὰ ἔχει στέλεχος καὶ κλά-
 δους. καὶ ὅτι ἐκεῖνο, ὅτι ἔχει στέλεχος καὶ κλάδους, ὑ-
 πάγεται εἰς τὸ γένος τῆς φυτῶν. Ὁμοίως καὶ οἱ συλλο-
 γισμοί.

Αἱ τίγρεις εἶναι ζῶα,

Οἱ λέοντες εἶναι ζῶα,

Λοιπὸν οἱ λέοντες εἶναι τίγρεις.

ἢ

Οἱ παύθη δὲν εἶναι τίγρεις,

Οἱ παύθη δὲν εἶναι λέων,

Λοιπὸν ὁ παύθη εἶναι λεοπάρδαλις.) εἶναι
 ψεύδης καὶ οἱ δύο, ὄχι διὰ τὸ γῆμα, καθὼς
 διῆχουρίζονται οἱ Διαλεκτικοί, ἀλλὰ διὰ τὴν ὕλην, ὅ-
 ἐστι διὰ τὸ ψεύδος τῆς καθόλου προτάσεων, ὅτι ὑ-
 πακίονται εἰς αὐτὴς.

Ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ δύο συλλογισμοί, μὲν ὅλον ὅπου
 φαίνονται τέτοιοι, δηλαδὴ συλλογισμοί, ἐπειδὴ ἔχον
 καθόλου τρεῖς προτάσεις, δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινοὶ
 συλλογισμοί, καθὼς εἰδείχθη ὀλίγον προσητέρα, ἀλ-
 λά ἐνθυμήματα, εἰς τὰ ὅποια ὑπακίεται ἕξωθεν
 εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἢ καθόλου προτάσεις, ὅτι ὅλα τὰ
 ζῶα εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα. εἰς δὲ τὸ δεύτερον. ἢ,
 ἐκεῖνο ὅτι δὲν εἶναι τίγρεις, ἢ λέων, εἶναι λεοπάρ-
 δαλις. αἱ ὅποιαι, ἀφ' ἑ προσεθῆναι, μᾶς δίδον τὰς
 δύο ἐπαμείβεις συλλογισμούς.

Ὅλα τὰ ζῶα εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα.

Ἀλλὰ μὴν ἢ τίγρεις καὶ ὁ λέων εἶναι ζῶα.

Ἄρα ἢ τίγρεις καὶ ὁ λέων εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα.

Καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι τίγρεις, ἢ λέων,
 εἶναι λεοπάρδαλις.

Ἀλλὰ μὴν ὁ παύθη δὲν εἶναι τίγρεις, μίτε
 λέων.

Ἄρα ὁ παύθη εἶναι λεοπάρδαλις.) τὰς ὁ-
 ποίας συλλογισμούς καὶ τὰς δύο, ὅσον διὰ τὸ γῆμα,
 δὲν ἢ μπορεῖ γὰ τὰς μεμφοθῆναι τις.

Τὸ ἐλάττωμά της λοιπὸν δὲν εἶναι κατ' ἐξῆς τρεῖς
 πον εἰς τὸ γῆμα, ἀλλὰ εἰς τῆς ὕλης, τῆς ἔστιν εἰς
 τὸ ψεύδος τῆς δύο καθόλου προτάσεων, ὅτι λέγειν,
 ὅτι ὅλα τὰ ζῶα εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα, καὶ ὅτι ἐκεῖνο
 ὅτι δὲν εἶναι τίγρεις, ἢ λέων, εἶναι λεοπάρδαλις.

Αὐτὸς ὁ ὄχλος, ὁ ὅποιος, ὀδηγούμενος μερικαῖς φο-
 ραῖς ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, συλλογίζεσθαι καλλίτερα
 ἀπὸ τῆς Διαλεκτικῆς, δείχθη ἀρκετὰ ὅτι γνωρίζει
 πῶς τὸ ἐλάττωμα τῶν τῆς δύο φαινομένων συλλο-
 γισμῶν, συνίσταται εἰς τῆς ὕλης, καὶ ὄχι εἰς τὸ
 γῆμα. ἐπειδὴ ἀνίσως θελήσω γὰ ἀποδείξω εἰς αὐ-
 τὴς

τῶς μὲ τὸν πρῶτον, ὅτι ἢ τίς τις καὶ ὁ λέων ἄντας καὶ τὰ δύο ζῶα, εἶναι τὸ ἴδιον πράγμα, θέλων μοι ἀποκλειθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι τὰ ζῶα δὲν εἶναι ὅλα τὸ ἴδιον πράγμα. Καὶ ἀνίσως μὲ τὸν δεύτερον θελήσω νὰ δείξω, ὅτι ὁ πᾶνθηρ μὴν ἄντας μήτε τίς τις, μήτε λέων, πρέπει νὰ εἶναι λεοπάρδαλις, θέλων μοι ἀποκλειθῆναι, ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν εἶναι τίς τις, ἢ λέων, νὰ εἶναι λεοπάρδαλις.

Οἱ Διαλεκτικοὶ ὅμως, μὴ προσέχοντας εἰς τὴν διαφορὰν, ὅπερ εἶναι μετὰ τῆ ἀληθινῆς συλλογισμῆς καὶ τῆ φαινομένης, εἶπαν ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο ἔχον τὸ ἑλάττωμα εἰς τὸ χῆμα· ἐπειδὴ τὰ τεθέντα τῆ πρώτης εἶναι δύο προτάσεις ἐπὶ μέρους, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ συναχθῆναι τίποτε· καὶ τὰ τεθέντα τῆ δεύτερης εἶναι δύο ἀποφατικαί, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρη συμπεράσμα καταφατικόν· καὶ ἔτσι ἔκαμιν δύο κανόνας, οἱ ὁποῖοι, ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἀληθεύουν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, εἶναι ὅμως ψευδεῖς εἰς ἄλλας περιπτώσεις, καθὼς θέλομεν δεῖξει εἰς τὸ παράρτημα τῆ παρόντος Κεφαλαίου.

Ἡ μόνη πτώσις, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ συλλογισμοὶ ἠμποροῦν τελέχισον εἰς τῆς φρονίμης ἀνθρώπου νὰ σφάλλων κατὰ τὸ χῆμα, εἶναι ὅπου ἢ κακία ἢ ἀγνοία παραλαμβάνονται εἰς τὸν συλλογισμὸν περιεσσότεροι ἀπὸ ἑῖς ὅροι. Εἶπα κοντὰ εἰς τῆς φρονίμης ἀνθρώπου, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν σοχάζομαι φρόνιμον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ δύο ἀληθῆς τεθέντα συνάγει συνάψεις ψευδῆ, ἢ παράδοξον, καθὼς εἰς τὸ προειλημμένον παράδειγμα περὶ τῆς εὐπορίας· ἢ συνάπτει δύο προτάσεις ἑτεροειδῆς, διὰ νὰ συνάξῃ εἷς συμπεράσμα παρομοίως ἑτεροειδῆς· καθὼς, αὐ ἔλεγε τινὰς, ἢ πούκη εἶναι δεινόν, ὁ λέων εἶναι ζῶον, λοιπὸν πρέπει νὰ κοιμηθῶ· διὰ τὸ ὅτι ὁ τέτοιος ἔσπος τῆ συλλογίζεσθαι δὲν ἠμπορεῖ νὰ συμβῆ, παρὰ εἰς εἷς ἢ ἴδιον, ἢ ἕλόν, ἢ φρενήρη, εἰς τῆς ὁποίας εἶναι μάταιον νὰ δίδῃ τινὰς κανόνας.

Τὸ

Τὸ νὰ παραληφθῆν ὅμως εἰς εἷς συλλογισμὸν περιεσσότεροι ἀπὸ ἑῖς ὅροι, ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ κοντὰ εἰς τῆς φρονίμης, ἢ διὰ κακίαν, ἢ διὰ ἀγνοίαν· καὶ τῆ γίνεται ὅπου εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὅρος λαμβάνεται εἰς δύο ἐννοίας διαφορετικὰς. Τέτοιος ἠθέλων εἶναι ὁ συλλογισμὸς·

Τὰ ἄλμυρά κρέατα κάμνεν τὸν ἀνθρώπον νὰ πίνῃ.

Τὸ πίνειν σβέει τὴν δίψαν.

Λοιπὸν τὰ ἄλμυρά κρέατα σβέειν τὴν δίψαν. εἰς τὸν ὁποῖον τὸ πίνειν λαμβάνεται πρῶτον μὲν ὡς ἀποτελεσμα τῆς δίψας, ὅπερ προξενεῖν τὰ ἄλμυρά κρέατα, ἔπειτα δὲ ὡς αἷτιον τῆς σβέσεως τῆς αὐτῆς δίψας· καὶ τὰ ἄλμυρά κρέατα πέρνονται πρῶτον ὡς αἷτιον τῆς δίψας, καὶ ἔπειτα ὡς αἷτιον τῆς σβέσεως τῆς. Τέτοιος ἠθέλων εἶναι καὶ ἕτος ὁ ἄλλος.

Ἐκεῖνο ὅπερ ἀνάπτει, εἶναι ἀληθινὸν πῦρ·

Ὁ οἶσρος ἀνάπτει τὴν ψυχὴν.

Λοιπὸν ὁ οἶσρος εἶναι ἀληθινὸν πῦρ· εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἀνάπτει ἐλήφθη πρῶτον εἰς τὴν φυσικῶ καὶ κατὰ τὸ γράμμα σημασίαν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς μεταφορικῶ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν μεγάλην, ὅπερ οἱ ὅροι εἰς τὸν συλλογισμὸν νὰ λαμβάνονται ἀκριβῶς εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς ὅλας τῆς παραθέσεις, ὅπερ γίνονται εἰς αὐτόν· ἐπειδὴ εἶπαμεν ἤδη, ὅτι τὸ συλλογίζεσθαι συνίσταται εἰς τὸ συγκεῖναι δύο ἰδέας μὲ μίαν ἔστιν, διὰ νὰ συναχθῆναι ἀπὸ τὴν συμφωνίαν, ἢ διαφωνίαν τῆς δύο πρὸς αὐτὴν τὴν ἔστιν, αὐ συμφωνῆν, ἢ διαφωνοῦ καὶ αὐτὰ πρὸς ἀλλήλας. Ὁμοίως λοιπὸν καὶ ὁ συλλογισμὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ συνίσταται εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὸ νὰ δείξῃ ὅτι αἱ δύο πρῶται ἰδέαι συμφωνοῦν, ἢ διαφωνοῦν μὲ αὐτὴν τὴν τρίτην. Θέλω, φέρειπείν, νὰ δείξω, αὐ ὁ ἀὴρ εἶναι σῶμα· δείχων ὅτι αὐτὰ αἱ δύο ἰδέαι συμφωνοῦν μὲ τὴν ἰδέαν τῆς βαρύτητος· καὶ

εἰς

πεινὰ κλέψω τῆς ἄλλης· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἔ-
χῃ ἐδικάτω δὲν ἔπεται ἡ ἀνάγκη τῆς, ὅτι πρέπει νὰ
συγχίξῃ τῆς ἄλλης, ἐν ᾧ ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ
αὐτὸς μὲ ἕῶτον τιμημένον καὶ δίκαιον. Φαύδης παρο-
μοίως ἦτον καὶ ὁ συλλογισμὸς τῆς Καρτεσιανῶν, ὅτι ἀ-
νέσως ἡ ἰδέα τῆς Θεῆς δὲν ἀποκτᾶται ἀμέσως διὰ τῆς
αἰδήσεων, εἶναι ἔμφυτος· ἀλλὰ μὴ ἀμέσως διὰ τῆς
αἰδήσεων δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτηθῇ· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς,
ὄντας ἀσώματος, δὲν ἐνεργεῖ εἰς τὰς αἰδήσεις· λοι-
πὸν ἡ ἰδέα τῆς Θεῆς εἶναι ἔμφυτος· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ νὰ
μὴ ἀποκτᾶται αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀμέσως διὰ τῆς αἰδή-
σεων, δὲν ἔπεται ἀναγκαίως νὰ εἶναι ἔμφυτος, ἐπει-
δὴ ἠμπορεῖ νὰ ἀποκτηθῇ, καθὼς καὶ ἀποκτᾶται, διὰ
συλλογισμῶν.

§. Β'.

Περὶ Συμπλεκτικῶν.

Συμπλεκτικοὶ λέγονται οἱ συλλογισμοὶ ἐκεῖνοι,
εἰς τὰς ὁποίας ἡ μείζων εἶναι πρότασις συμπλεkti-
κῆ, καὶ ἀποφατικῆ ἐνταύτῃ, καθὼς· κανένας δὲν ἠμ-
πορεῖ νὰ εἶναι ἐνταύτῃ εἰς τὴν Ῥώμῳ, καὶ εἰς τὸ
Παρίσι· ἀλλὰ μὴ ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα καιρὸν ἦτον εἰς
τὴν Ῥώμῳ· λοιπὸν δὲν ἦτον τότε εἰς τὸ Παρίσι.

Διὰ νὰ ἀληθεύσῃ αὐτοὶ οἱ Συλλογισμοί, πρέπει
τὰ δύο πράγματα νὰ εἶναι ἀσύμπτωτα, καὶ νὰ ἀπο-
κλείωνται ἀπ' ἀλλήλων, εἰς ἕῶτον ὅπως ὄντας εἶνα,
νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ εἶναι τὸ ἄλλο. Ὅθεν φαύδης ἠ-
θελεν εἶναι, αὐτὸν ἔλεγε τινὰς· δὲν ἠμπορεῖ εἶνα εἰς
τὸν αὐτὸν καιρὸν νὰ κοιμᾶται ἡσυχᾶ, καὶ νὰ ὀδύη·
ἀλλὰ μὴ ὁ δεῖνα ὀδύει· λοιπὸν δὲν κοιμᾶται· ἐ-
πειδὴ αὐτὰ τὰ δύο συμπίπτειν, καὶ ἠμπορῆν νὰ εἶναι
εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ τὰ δύο, μάλιστα ὅταν ταξι-
δύη τινὰς εἰς τὸ πλοῖον.

§. Γ'.

§. Γ'.

Περὶ Διαζυκτικῶν.

Οἱ Συλλογισμοὶ εἶναι διαζυκτικοί, ὅποτεν ἡ μεί-
ζων πρότασις εἶναι διαζυκτικῆ, καθὼς· καθὲν εἶνα
εἶναι ἡ πνευματικῆ, ἡ σωματικῆ· ἀλλὰ μὴ ἡ ψυ-
χὴ δὲν εἶναι σωματικῆ· λοιπὸν εἶναι πνευματικῆ· ἢ,
ἀλλὰ μὴ ἡ ψυχὴ εἶναι πνευματικῆ· λοιπὸν ἡ ψυ-
χὴ δὲν εἶναι σωματικῆ.

Εἰς τῶτον τὸν τελευταῖον ἕῶτον εὐκολὰ ἠμπορῆν
νὰ γυρίσῃ εἰς συμπλεκτικῆς, ἀλλάζοντας τὴν μεί-
ζονα ἔτω· καμμὶ εἶνα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εἰς
τὸν αὐτὸν καιρὸν πνευματικῆ, καὶ σωματικῆ· ἀλλὰ
μὴ ἡ ψυχὴ εἶναι πνευματικῆ· λοιπὸν δὲν εἶναι σω-
ματικῆ.

Εἰς εὐθύτητα τῶν συλλογισμῶν ἀπαιτεῖται ἀ-
πὸ τὰ δύο πράγματα, ὅπως διαζυγνῶνται, νὰ εἶναι ἀ-
ληθινὰ ἀσύμπτωτα· β'. νὰ μὴ εἶναι ἀναμεταξύ εἰς
αὐτὰ (τὰ δύο) κανένα μέσον· διὰ τὴν γελοῖαν
ἠθελεν εἶναι αὐτὸν ἔλεγε τινὰς· καθὲν πράγμα εἶναι
μακρὸν, ἢ πλατὺ· ἀλλὰ μὴ ὁ θάλαμος ἔτος εἶναι
μακρὸς· λοιπὸν δὲν εἶναι πλατὺς· ὡς αὐτὸν ὅπως τὸ
μάκρος, καὶ πλάτος ἠμπορῆν εἰραίρεται νὰ εἶνα μα-
κρὸν εἰς εἶνα καὶ τὸ αὐτὸ υποκείμενον· Ὅμοίως γελοῖαν
ἠθελεν εἶναι αὐτὸν ἔλεγε· οἱ Κινέζοι εἶναι ἢ Χε-
σιανοί, ἢ Μωαμεθάνοι· ἀλλὰ μὴ δὲν εἶναι Χε-
σιανοί· λοιπὸν εἶναι Μωαμεθάνοι· ἐπειδὴ ἠμποροῦν
νὰ εἶναι ἀκόμι καὶ Ἑβραῖοι, ἢ Ἑθνικοί, καθὼς καὶ
εἶναι.

G 2

A P.

A P O P O N E.

Τίμη πρότω οἱ σωθέντοι Συλλογισμοὶ ὑπάγονται εἰς τὸν καθόλου Καθόλου τῶν ἀπλῶν.

Οἱ σωθέντοι Συλλογισμοὶ ἔχουσι ὅλοι καὶ αὐτοὶ μίαν πρότασιν καθόλου ἢ κοινωμένην, ἢ ὑπακομμένην· καὶ ἀπὸ τῆν ἀλήθειαν, ἢ τὸ ψεῦδος αὐτῆς τῆς προτάσεως κρέμαται κοινωμένως ἢ ἀλήθεια, ἢ τὸ ψεῦδος τῆ καθόλου· ὅθεν ὁ γενικὸς κανὼν, ὅπερ ἐδάκαμεν περὶ τῶ κείνου καὶ ἀπλῶν, ἢμπορεῖ παρομοίως νὰ χρησιμοποιῆται καὶ εἰς τῶν κείνου τῶ σωθέντων.

Λοιπὸν ὡς πρὸς τῆς συμπλεκτικῆς, καὶ διαζωτικῆς τὸ πρᾶγμα εἶναι φανερόν· ἐπειδὴ ὅθεν ἢμπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλῃ τις, ὅτι αἱ προτάσεις, Κανόνες ὅθεν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἐνταῦθα εἰς τῶν Ρῶμῶν καὶ εἰς τὸ Παῖσι· καὶ, Κάθε νόμος εἶναι ἢ πνευματικῆ, ἢ σωματικῆ, εἶναι καθόλου προτάσεις.

Ὅσον δὲ διὰ τῆς ὑποθετικῆς, εἶναι παρομοίως εὐκόλον νὰ δειχθῆ ὅτι ἢ μείζων, ὅπερ περιέχει τῶν ὑπόθεσιν, ἰσοδυναμεῖ πάντοτε μὲ μίαν καθόλου.

Ἐπειδὴ εἰς τῶν πρώτῳ πῶσιν, ἢ καθόλου προτάσεις εἶναι, ὅπερ ἐβελοκοῦνται Μίδροι καὶ κισμηίδες, καὶ τὰλλα σημεῖα τῶν κρατήρων, ἐκεῖ ἀρέπει νὰ ἦτον μίαν φοράν κρατήρες· εἰς τῶν δεύτεραν εἶναι· ἐκεῖνος, ὅπερ ὅθεν ἐσφαλλε ὅθεν εἶναι ἄξιος ἐλέγχου· εἰς τῶν τρίτῳ εἶναι· κανὼν ἔργον ὅθεν ὑπάρχει, χωρὶς νὰ τὸ εἰργάσθῃ τις· ἢ κανὼν ἀποτέλεσμα ὅθεν εἶναι χωρὶς τῶν αἰτίων· εἰς τῶν τέταρτον· κανὼνας ἐκλελεγμένος ὅθεν ἢμπορεῖ νὰ ἀπολεθῆ, χωρὶς νὰ φεῖσθῆ ὁ Θεός· εἰς τῶν πέμπτῳ, ἐκεῖνος ὅπερ ὅθεν γεννᾶται μὲ τῆς ἀναγκαίας γνώσεις, ἀρέπει νὰ

τῆς μάθῃ· καὶ ἢ ἀλήθεια τῶν προσηρημένων συλλογισμῶν, παράγεται ἀπὸ τῶν ἀλήθειαν ἢπὸν τῶν καθόλου προτάσεων, καθὼς ὅθεν ἐναντίας τὸ ψεῦδος τῶν ἄλλων, ὅπερ ἀνεφέραιμεν, προέρχεται ἀπὸ τὸ ψεῦδος τῶν καθόλου προτάσεων, ὅπερ περιέχονται εἰς αὐτῆς.

Ἐπειδὴ εἰς τὸν πρώτον περιέχεται ἢ καθόλου προτάσεις ὅτι καθὼς πλανήτης πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἔχη τῆς κατοίκους τῆ· εἰς τὸν δεύτερον· ἐκεῖνο ὅπερ ὅθεν εἶναι ἀμάρτημα, δὲν εἶναι ἄξιον ἐλέγχου· εἰς τὸν τρίτον· κανὼν σῶμα δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἐλευθῆ χωρὶς συμπάθειαν· εἰς τὸν τέταρτον· ὅλοι οἱ ἄπιστοι εἶναι Μωαμεθανοί· εἰς τὸν πέμπτον· ἐκεῖνος ὅπερ δὲν ἔχει ἐδικόντῃ πρέπει νὰ κλέπτῃ τῶν ἄλλων· εἰς τὸν ἕκτον· ὅλοι αἱ ἰδέαι, ὅπερ δὲν ἀποκτῶνται ἀμέσως διὰ τῶν αἰσθήσεων, εἶναι ἔμφυτοι· αἱ ὅποιαι ὅλοι καθένας τὸ βλέπει ἀρκετὰ πόσον εἶναι μακρὰ ἀπὸ τῶν ἀλήθειαν.

Διὰ νὰ διακεῖνῃ λοιπὸν τινὰς τῆς ἀληθινῆς συλλογισμῆς ἀπὸ τῆς ψευδῆς, ἄλλος κανὼν δὲν εἶναι ἀναγκαίος, ἔξω ἀπὸ τὸν προτεθέντα γενικὸν κανὼνα μας· καὶ ἐπειδὴ τὸ ψεῦδος συνηθίζει νὰ πίπτῃ προηγουμένως εἰς τῶν καθόλου προτάσιν, τῆτ' εἶσι τῶν μείζονα καθ' ἡμᾶς, εἰς αὐτῶν προηγουμένως πρέπει νὰ προσέχη καθένας.

Ὅχι ὅτι δὲν ἢμπορεῖ κανὼν μίαν φοράν νὰ πέσῃ· καὶ εἰς τῶν ἐλάσσονα, τῆτ' εἶσι τῶν ἐπὶ μέρες, ἢ καθ' ἑκάστα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον ταύτης εἶναι μόνον νὰ δείξῃ, ἢ ὅπως τὸ ὑποκείμενον, περὶ ἢ ὁ λόγος, ὑπάγεται, ἢ δὲν ὑπάγεται εἰς μίαν δοθεῖσαν κλάσιν· εἶναι δυσκολώτερον νὰ ἀπατηθῆ τις εἰς αὐτῆν. Ἐπειδὴ καθένας σχεδὸν ἰξόρει εἰς ποῖον γένος, ἢ εἶδος ὑπάγεται τὸ καθὼς πρᾶγμα· καὶ βέβαια ὅσον ὅλιγας γνώσεις καὶ αὐτὸ ἔχη τις, δὲν θέλει εἰπῆ ποτέ, ὅτι ἢ δρυς εἶναι ζῶον, ἢ ἢ τίγρις φυτὸν, ἢ ὁ χρυσὸς πέτρα, ἢ ὁ ἀδάμας μέταλλον, ἢ ἢ φιλαργυεῖα ἀρετῆ, ἢ ἢ ὅποια κακία.

Εἰς τὴν καθόλου πρότασιν ὅμως τὸ σφάλμα εἶναι δ'εὐκολώτατον, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι αἱ καθόλου ἰδέαι καὶ ἐννοιαὶ ἄλλο, παρὰ εἶνα ἄθροισμα ἰδεῶν μεγαλυτέρων τῆς ποιότητος, ὅπῃ δ'εὐλογοῦμεν κρινὰς εἰς πολλὰ ὑποκείμενα, τὸ ὁποῖον τὸ πλασματικὸν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἢμποροῦν εὐκολὰ νὰ συμβῆ, ὅπῃ ἢ νὰ μὴ περὶλάβωμεν εἰς μίαν ἰδέαν καθολικῶς ὅλας τὰς μεγαλυτέρας, ὅπῃ ἀνῆκον εἰς αὐτὴν, ἢ νὰ περὶλάβωμεν ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ὄντας ἴδιαι εἰς μερικὰ ὑποκείμενα μόνον, δὲν ἢμποροῦν νὰ ἀποδοθῶν εἰς ὅλῳ τῷ κλάσῳ· ἀπὸ τὸ ὁποῖον καθόλου βλέπει φανερὰ πόσα σφάλματα ἢμποροῦν εὐκολώτατα νὰ ἀκολυθῶσιν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Περί Ἐνθυμήματος.

Τὸ Ἐνθύμημα, καθὼς προεβρέθη, εἶναι εἶδος συλλογισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον παρασιωπᾶται ἢ μία, ἢ ἢ ἄλλη πρότασις, ὅπῃ εἶναι εὐκολὸν νὰ ὑπονοηθῆ, καθὼς ἢ ψυχὴ εἶναι ἀπλή, λοιπὸν εἶναι ἀφθαρτος· εἴθε ὑπακῆται ἢ μείζων, ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι ἀπλή, εἶναι ἀφθαρτος· ἢ καθεὶ εἶδος πνευματικὴ εἶναι ἀφθαρτος. λοιπὸν ἢ ψυχὴ εἶναι ἀφθαρτος· εἴθε ὑπακῆται ἢ ἐλάσσων· ἀλλὰ μὴ ἢ ψυχὴ εἶναι εἶδος πνευματικὴ, κτλ.

Ἡ ἀλήθεια, ἢ τὸ ψεῦδος τῆς ἐνθυμημάτων κείνεται μὲ ἐκεῖνον τὸν ἴδιον κανόνα, ὅπῃ εἴπαμεν πᾶς πρέπει νὰ κείνεται ἢ ἀλήθεια, καὶ τὸ ψεῦδος τῆς συλλογισμῶν.

Προθέτομεν μόνον ὅτι ὅπῃ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ἄλλο τῆς τεθείτων εἶναι, πρῶτον ἀληθές, καὶ δεύτερον εὐκολὸν νὰ ὑπονοηθῆ, τότε εἶναι καλὸν νὰ κάμνωμεν τὸν

τὸν συλλογισμὸν ἐνθύμημα· ἐπειδὴ γενόμενος μὲ τῆτο ὁ συλλογισμὸς συμτομώτερος, εἶναι ἐνεργητικώτερος, καὶ πλέον εὐλογομημονότος.

Μερικαῖς φοραῖς μάλιστα τὸ ἐνθύμημα συστέλλεται εἰς μίαν μόνην πρότασιν, καὶ τότε ὀνομάζεται γνώμη ἐνθυμηματικὴ, καθὼς ἐκεῖνη τῆς Ἀριστοτέλους· θνητὸς ἂν μὴ φύλασσε ἔχθραν ἀθάνατον· ἢ ὁποῖα ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ἐνθύμημα, εἶσαι θνητὸς, λοιπὸν μὴ φυλάγῃς ἔχθραν ἀθάνατον· εἰς τὸ ὁποῖον ὑπακῆται ἢ καθόλου πρότασις, ἐκεῖνος ὅπῃ εἶναι θνητὸς, δὲν πρέπει νὰ φυλάγῃ ἔχθραν ἀθάνατον.

Ὅπῃ τὸ εἶδος, καὶ τὸ ἄλλο τῆς τεθείτων ἢ εἶναι δύσκολον νὰ ὑπονοηθῆ, ἢ δὲν εἶναι βέβαιον, τότε ἢθελον εἶναι ἐλάττωμα νὰ τὸ παραλείψωμεν. Ὅθεν κακῶς ἢθελον εἴπῃ τινὰς· ἢ ψυχὴ νοεῖ· λοιπὸν εἶναι ἀπλή. Ἐπειδὴ ἢ ἀναφορὰ, ὅπῃ ἔχει ἢ νόησις πρὸς τὴν ἀπλότητα τῆς ἐσίας, ὅπῃ νοεῖ, δὲν εἶναι τόσο σαφὴς καὶ ἐναργής, ὅπῃ νὰ τῷ ἐνοῆ καθ' εἶδος κατὰ πρῶτον ἀκοῆν. Ἐδῶ μάλιστα δὲν ἀρκεῖ μῆτε τὸ νὰ προθέσῃ τινὰς τῷ καθόλου πρότασιν τῷ, καθεὶ εἶδος διαφορικὴ πρέπει ἀναγκαίως νὰ εἶναι ἀπλή, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη νὰ προθέσῃ καὶ τῷ ἀπόδειξιν, καὶ νὰ κάμῃ εἶδος ἐπιχείρημα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Ζ'.

Περί Ἐπιχειρήματος.

Τὸ Ἐπιχείρημα εἶναι, καθὼς εἴπαμεν ἀνωτέρω (Κεφ. Α'. σελ. 84.), εἶδος συλλογισμὸς, τῆς ὁποῖας εἰς τὸ εἶδος ἢ τὸ ἄλλο, ἢ καὶ εἰς τὰ δύο τεθείτων προσθέτεται ἢ ἀπόδειξις, ὅπῃ δὲν εἶναι σαφὴ καθ' εἶνα καὶ ἐναργῆ, τῆς ὁποῖας ἐθέσαμεν καὶ τὰ παραδείγματα.

Ἡ ἀλήθεια ἢ τὸ ψεῦδος τῆ ἐπιχειρήματος κείνεται εὐκόλα ἀπὸ τῶν δυνάμιν τῆς συλλογισμῶν, διὰ τῆς ὁποίων δείχνονται αἱ προτάσεις τῆς.

Ὅθεν ἐπάνω εἰς αὐτὸ δεῦν μένει νὰ προθέσωμεν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἴσως τὸ πλέον συνειδέσμερον, καὶ περιαιότερας χρησεως· μάλιστὰ δεῦν εἶναι λόγος, ἢ συλλογισμὸς, ὅπῃ νὰ μὴ ἢμπορῆ νὰ μεταπέσῃ εἰς ἐπιχείρημα· ὅθεν ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῆ νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 15.) παρατηρεῖ κάλλιστα, ὅτι ἡ δημιουργία τῆ Κικέρωνος ὑπὲρ τῆ Μίλωνος ἢμπορεῖ ὅλη νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸ ἐπιχείρημα· ὁποῖος ἐπιβεβούεται τῶν ζώων ἄλλων, δικαίως ἢμπορεῖ νὰ φονεῖθῆ ἀπὸ ἐκείνους· τὸ ὁποῖον τὸ δείχνει ὁ Κικέρων ἀπὸ τὸ φυσικὸν δικαίωμα, ἀπὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἐθῶν, ἀπὸ τὰ παραδείγματα, κτλ. Ἀλλὰ μὴ ὁ Κλαύδιος ἐπεβουλόθη τῶν ζώων τῆ Μίλωνος· τὸ ὁποῖον τὸ δείχνει ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ἀπὸ τὰς ἀπειλάς, ἀπὸ τὰς ὀπλισμῶν ἀνθρώπων, ὅπῃ εἶχε μαζίτου, κτλ. λοιπὸν ὁ Κλαύδιος δικαίως ἐφονεῖθῆ ἀπὸ τὸν Μίλωνα. Ἡ περὶ βαρύνσεως, ἢ ἔλξεως πραγματεία τῆ Νότωνος σρέφεται ὁμοίως ὅλη εἰς τὸ ἐπιχείρημα. Εἰς τὴν φυσικῶν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἐδείχθη πάντοτε ὁμοίως ἀπὸ τὰ φαινόμενα, εἶναι ἀποδεκτὸν· ἀλλὰ μὴ ἡ ἔλξις τῆ Νότωνος ἐδείχθη πάντοτε ὁμοίως ἀπὸ ὅλας τὰς κινήσεις τῆς κρῆνίων σωμάτων, καθὰς συνάγεται ἀπὸ τὴν ἐρεῖναν τῆς ἰδίων κινήσεων· λοιπὸν ἡ ἔλξις τῆ Νότωνος εἶναι ἀποδεκτὴ.

ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Τῶ Συλλογισμῶ κατὰ τῆς Διαλεκτικῆς.

Οἱ Διαλεκτικοὶ ἐνόμισαν ὠφελιμώτατον πρὸ πάντων νὰ ἐναχοληθῶν εἰς τὸ νὰ ἐξετάζων πόσα χήματα, καὶ πόσας ἔσπευ ἢμπορῆσε νὰ λάβῃ ὁ συλλογισμὸς, τῶν ἔσιν εἰς πόσας μορφῆς ἢμπορῆσε νὰ ποικιλθῆ.

Σχήμα συλλογισμῶ ἐνόμισαν τῶν διάφορον διάθεσιν, ὅπῃ ἢμπορεῖ νὰ λάβῃ ὁ μέσος ὅρος εἰς τὰ δύο τεθέντα μὲ τὰ δύο ἄκρα τῆ συμπεράσματος· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἢμπορεῖ νὰ εἶναι πρῶτον, ὑποκείμενον εἰς τῶν μείζονα ἢ κατηγορούμενον εἰς τὴν ἐλάσσονα· δεύτερον, κατηγορούμενον ἢ εἰς τὰς δύο· τρίτον, ὑποκείμενον καὶ εἰς τὰς δύο· τέταρτον, ὑποκείμενον εἰς τῶν ἐλάσσονα, ἢ κατηγορούμενον εἰς τὴν μείζονα, ἀπεφάσισαν ὅτι τέσσαρα μόνον χήματα ἢμπορῆσε νὰ λάβῃ ὁ συλλογισμὸς· πλὴν ὄχι ὁμοφώνως ὅλοι, ἀλλὰ μὲ πολλὰς φιλονεικίας, ἐπειδὴ τὸ τέταρτον ἄλλοι τὸ δέχονται διὰ χήμα, ἢ ἄλλοι τὸ ἀπορρίπτουν.

Τρόπον ἐνόμισαν τῶν διάφορον σύζυξιν, ὅπῃ ἢμπορῶν νὰ λάβου εἰς τὸν συλλογισμὸν αἱ προτάσεις αἱ καθόλου, ἢ ἐπὶ μέρους, ἢ αἱ καταφατικαί, ἢ ἀποφατικαί· οἱ ὁποῖοι ἔσπευ συμποσῶνται εἰς ἔσπευ, διὰ τὴν πόσαι συζύξεις εἶναι δυνατὰ τῆς ἔσπευ προσδιορισμῶν μὴ ἔσπευ λαμβανομένων. Οἱ ὄχρηστέροι ὅμως, δηλαδὴ ἐκεῖνοι, ὅπῃ συγκροτῶν καταλλήλης συλλογισμῶ καὶ ὁσυλλογίστας, εἶναι δακρυκνέα. Τέσσαρες εἰς τὸ πρῶτον χήμα, τέσσαρες εἰς τὸ δεύτε-

τερον, ἔξ εἰς τὸ τρίτον, καὶ πέντε εἰς τὸ τέταρτον· εἰς δὴλωσιν τῆς ὁποῖαν ἐπισημύσαν ἢ φωνὰς συμβολικὰς τὰς ἀκολουθίας. Εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα· Γράμματα, Θεάσε, Σανίδι, Τεχνικός· εἰς τὸ δεύτερον· Θάμβουσι, Γράφοδο, Θεάζε, Τέτιο· εἰς τὸ τρίτον· Σάβασι, Σάεισι, Σπίνδαμιν, Τέτασο, Τέεινδο, Γοργάδο· εἰς τὸ τέταρτον· Γάμαειν, Θάμεισιν, Τένασο, Τέτινο, Σίμαειν.

Διὰ τὰ καταλαμβάνωμεν καλλίτερα αὐτὰς τὰς συμβολικὰς λέξεις, μᾶς ἔκαμαν τὴν χάριν καὶ μᾶς εἰδοποίησαν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν σημασίαν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ παρατηρήσωμεν μόνον τὰ φωνήεντα, ὅπως περιέχονται εἰς αὐτὰς· τὰ ὅποια εἶναι δηλωτικὰ τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τῆς προτάσεως, καὶ παραστατικὰ τῆς ἔσσης τῆς συλλογισμῶν τῆ καθε γήματος.

Τὸ Α, φέρει εἶναι, κατ' αὐτὴν διηλοῖ μίαν πρότασιν καθόλου καταφατικὴν· τὸ Ε, μίαν καθόλου ἀποφατικὴν, τὸ Ι, μίαν ἐπὶ μέρος καταφατικὴν, καὶ τὸ Ο μίαν ἐπὶ μέρος ἀποφατικὴν· καὶ διὰ βοήθειαν τὰς τῆς μνήμης ἔκαμαν καὶ διαφόρης εἰς καθε ἕνας εἰς τὸ βιβλίον τα, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τα· οἱ ὅποιοι ἐκφράζουσι τὴν δύναμιν τῆ καθε φωνήεντος· καὶ διὰ αὐτὰ παράδειγμα μόνον ἔχετε καὶ ἔσεῖς εἰς τὴν γλῶσσαν σας τὴν το δυσυχὲς τῆ τῆσιχον, τὸ ὅποιον παρασαίνει ὅλιω τὴν ἀδλιότητα τῆς Διαλεκτικῶν.

Τὸ Α μὲν καταφάσκει, τὸ Ε δὲ ἀποφάσκει ἄμφω καθολικῶς.

Τὸ Ι μὲν καταφάσκει, τὸ Ο δὲ ἀποφάσκει, πλὴν ἄμφω μερικῶς.

Ὡς τὸσον αὐτὰς συλλογισμὸς εἰς τὸ, Γράμματα, ἔλεγον ὅτι εἶναι ἐκεῖνος, ὅπως ἔχει καὶ τὰς ἔσεις προτάσεις καθόλου καταφατικὰς· καθὼς, πᾶν ζῶον ἐμψυχον, πᾶς ἀνθρωπος ζῶον, πᾶς ἀνθρωπος ἐμψυχον. Εἰς τὸ Θεάζε εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὅπου ἢ πρώτη, καὶ ἢ τρίτη εἶναι καθόλου ἀποφατικὰ, καὶ ἢ

δουτέρα καθόλου καταφατικὴ· καθὼς, εἶδες λίθος ζῶον, πᾶς ἀνθρωπος ζῶον, εἶδες ἀνθρωπος λίθος. Εἰς τὸ Σάβασι εἶναι ἐκεῖνος, ὅπως τὴν πρῶτῶν καὶ δουτέραν τὰς ἔχει καθόλου καταφατικὰς καὶ τὴν τρίτῶν ἐπὶ μέρος καταφατικὴν, καθὼς· Πᾶς βῆς μυκάται, πᾶς βουῆς ζῶον, ἀρα τὶ ζῶον μυκάται· καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἠμπορήσε νὰ ἐκτιθῆ τις βλέπωντας μερικὰς ἀπὸ τὰς εἰρημίας συμβολικὰς λέξεις νὰ ἔχουσι τὰ αὐτὰ φωνήεντα, με τὴν αὐτὴν τάξιν· καθὼς τὸ, Θεάσε, Θεάζε, Σανίδι, Σάεισι, κτλ. εἰς ἔσσην ὅπως νὰ φανῆ εἰς αὐτὰ, ὅπως δὲν ἔχει εἰδησιν τῆς τοιούτων, ὅτι ἐπαναλαμβάνεται ὁ ἴδιος ἔσσης, διὰ τὴν μᾶς ἐνηθέτησαν, ὅτι ὁ ἴδιος ἔσσης δὲν εἶναι πλέον ὁ αὐτός, ὅταν ἀνήκει εἰς ἄλλο γήμα διαφορον.

Τὸ ὅποιον τὴν διὰ νὰ τὸ καταλάβῃ τινὰς καλλίτερα, πρέπει νὰ ἰξούρη, ὅτι οἱ Διαλεκτικοὶ ἐσοχάθησαν ὅτι δὲν ἀρκῆσε νὰ ἰξούρην ἕως ἐν γένει εἰς πόσης ἔσσης ἠμπορήσε νὰ καταρρυθμιθῆ ἕνας συλλογισμὸς, ἀλλὰ ἐνόμισαν προᾶγμα ὠφελιμώτατον καὶ τὸ νὰ ἐξετάσεν πόσοι ἔσσοι ἠμπορῶν νὰ ἀνῆκον εἰς καθε γήμα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ αὐτός ἔσσης ἠμπορεῖ νὰ ἀνήκει εἰς πολλὰ γήματα, ἐσοχάθησαν ὅτι ὅποταν τὸν ἀπονέμωσι εἰς καθενα, ἦτον ἀνάγκη νὰ βαπτισθῆ με διάφορα ὀνόματα, διὰ νὰ μὴν συγχέωνται ὁ ἕνας με τὸν ἄλλο γήματος, ὅπως ἔχει τὰ αὐτὰ φωνήεντα.

Ἐντέα ἔσσοι ὡς τὸσον ἀπένειμαν εἰς τὸ πρῶτον γήμα ἐκεῖνοι, ὅπως δὲν ἐδέχοντο τὸ τέταρτον· τῆσας ἀμέσως, καὶ πέντε ἐμμέσως, τὰς ὅποιας ἀδίκως, καὶ ληστεικῶς τὰς ἠρπασαν ἄλλοι, καὶ τὰς ἀπέδωκαν εἰς ἕνα τέταρτον ἄγνωστον εἰς αὐτὰς· τῆσας εἰς τὸ Β' καὶ ἔξ εἰς τὸ Γ'. καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω.

Με αὐτὰς τὰς εἰδοποιήσεις θέλει ἠμπορήσει καθενας, ἀνθέλη ὁ Θεός, νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἀγκυλά

λά τὸ Θεάσει, Θεάζει, Τεύασο, Τέτασο συγκροτοῦν τὸν ἴδιον ῥόπον, ὅσον διὰ τὴν φύσιν καὶ διάταξιν τῶν ποροτάσεων, δεῦν συγκροτῆν ὁμοῦ τὸν αὐτὸν καὶ ἀπλῶς ἐπειδὴ τὸ Θεάσει εἶναι εἷς ῥόπος ἄμειστος τῆ πρώτης χήματος, τὸ Θεάζει εἷς ῥόπος τῆ δευτέρας, καὶ τὸ Τεύασο τῆ πρώτης, κατὰ τινος σοφῆς, καὶ τῆ τέταρτης κατ' ἄλλας σοφωτέρης· αἱ ὁποῖαι διαφοραὶ καθόλου βλέπει πόσον ἀναφελεῖς, καὶ ἀσαφεῖς εἶναι.

Ὅθεν διαλεχθῶν δεῦν εἶχαν, μοι φαίνεται, οἱ Διαλεκτικοὶ καὶ ἐκάθενται νὰ χάσων τὸν καιρόντης εἰς παρομοίας ζητήσεις, ἢ πρέπει νὰ εἰπῆμεν, ὅτι ἐνόμισαν πῶς ἦτον πολλὰ ἀφέλιμοι εἰς εἷς, ὅτῃ ἔχει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ζῶνι δεῦν πρέπει νὰ πίνεται πολλὰ καυτὸν, διὰ τὴν ζυμωτικήν (καίει), νὰ γνωρίζῃ προπότερα νὰ ἀποφασίσῃ, ἀν' ὁ συλλογισμὸς πρέπει νὰ γένη ἐπάνω εἰς τὸ Γράφοδο, ἢ ἐπάνω εἰς τὸ Σάβασι, εἰς τὸ Τεχνικός, ἢ εἰς τὸ Τεῖο, κτλ.

Ἐξω ἀπὸ αὐτῆς τῆς μερικῆς κανόνας ὅλων τῶν ῥόπων τῶν συλλογισμῶν θεωρηματικῶν κατὰ τὰ διάφορα χήματα τῆς, ἐκτείνοντο ἀκόμη οἱ Διαλεκτικοὶ καὶ εἰς κάποιους ἄλλας γενικῆς, ἀπὸ τῆς ὁποῖας ἄλλοι εἶναι καθ' ἑαυτῆς τόσον ἐναργεῖς, ὅτῃ δεῦν ἐχρειάζοντο ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ τῆς ἀναφέρων, καὶ ἄλλοι εἶναι μετὰ χάσων τῆ Θεῆ καὶ φουδεῖς.

Καὶ ὅσον διὰ τῆς πρώτης, ποῖος δεῦν ἰξούρει πρώτον, ὅτι ὁ συλλογισμὸς ὄντας παράθεσις δύο ὄρων με εἷς τείτον, δεῦν πρέπει νὰ ἔχη πλεονασμὸς ἀπὸ τῆς εἷς ὀρας; Δεύτερον, ὅτι ἐπειδὴ ὁ μέσος ὀρος συγκρίνεται εἰς τὰ τεθέντα μετὰ τῆς ἄλλης δύο, δεῦν πρέπει νὰ ἐμβάλῃ μὴτε ὀλόκληρος, μὴτε ἐν μέρει εἰς τὸ συμπέρασμα; Τεῖτον, ὅτι καθόλου ὀρος δεῦν πρέπει νὰ ληφθῆ εἰς τὸ συμπέρασμα καθολικώτερος, ἀπὸ ὅτι ἐλήφθη εἰς τὰ τεθέντα, διὰ τὴν ἀλλόως οἱ ὀροι δεῦν εἶναι πλέον τῆς εἷς, ἀλλὰ τέσσαρες. Τέταρτον, ὅτι ἀπὸ δύο καταφατικῶν τεθέντων δεῦν ἢμπορεῖ νὰ εἴη συμπέρασμα ἀποφατικόν; Πέμπτον, ὅτι ἀνί-

σως

σως τὸ εἷς ἀπὸ τὰ τεθέντα εἶναι ἀποφατικόν, ὃ εἶσι δείχνη ὅτι εἷς ἀπὸ τὰ ἄκρα δεῦν συμφωνεῖ μετὰ τὸν μέσον ὀρον, πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀποφατικόν· καὶ ἀνίσως εἷς ἀπὸ τὰ τεθέντα εἶναι μερικόν, μερικόν, πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα τὰ ὁποῖα αὐτὰ καὶ τὰ δύο τὰ ἐξηγῶσαν μετὰ τὴν φράσιν, ὅτι τὸ συμπέρασμα τῆ χειρὸν ἔπεται, ὀνομάζοντες χεῖρον τὴν μερικὴν καὶ τὴν ἀποφατικὴν πρόπαιον, θεωρηματικῶς ὡς πρὸς τὰς καθόλου καὶ καταφατικῶς.

Εἰς αὐτῆς ἐπαρόδετον καὶ ἑτέρας παρομοίας, ἄλλας ὡς ἀξιώματα, καὶ ἄλλας ὡς πορίσματα· καθὼς, αἱ μερικαὶ ποροτάσεις περιέχονται εἰς τὰς καθόλου, καὶ ὄχι αἱ καθόλου εἰς τὰς μερικῶς. Τὸ ὑποκείμενον κάμνει τὴν πρόπαιον καθόλου, ἢ μερικὴν, καθ' ὃ ἢ θελε ληφθῆ καθόλου, ἢ ἐν μέρει. Ἐκεῖνο, ὅτῃ καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται καθόλου εἰς μίαν, ἢ ἀπὸ μίαν κλάσιν, καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται εἰς ὅλα, ἢ ἀπὸ ὅλα καὶ ἄτομα, ὁποῦ περιέχονται εἰς αὐτὴν. Καὶ ἄλλας παραπλησίως, ἀληθεῖς καὶ, ὁμοῦς φουδεῖς πλάχιστον, καὶ περιττῶς.

Εἰς τῆς εἰρημενῆς ὄλης ἐνωμαθμῶσαν καὶ τῆς τῆς ἐξῆς· ὅτι ὀηλυθῆ ἀπὸ δύο ἀποφατικῶν ποροτάσεων ἢδεῦν συνάγεται· καὶ ἀπὸ δύο μερικῶν ὀμοῦς ἢδεῦν συνάγεται· οἱ ὁποῖοι, ἀγκυλὰ καὶ ἀληθεῖς εἰς πολλὰς πηδῶσεις, φουδεῖται ὁμοῦς καὶ εἰς πολλὰς· διὰ τὴν ὅσον διὰ τῆς δύο ἀποφατικῶν, ἢ θελε νὰ ἰξούρει καὶ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ εἶναι εἷς πῶς μὴτε καλὸν μὴτε μέτερον, διὰ τὴν νὰ μὴ ἢμπορῶ νὰ συνάξω, ὅτι εἶναι καλόν; Καὶ, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ εἶναι εἷς δεῦν σημεῖον μὴτε εἰς τὸ εἷς, μὴτε εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον μίας γραμμῆς, διὰ τὴν νὰ μὴ ἢμπορῶ νὰ συνάξω ἀπ' ἀδελφίας ὅτι εἶναι μετὰ εἰς τὰ δύο;

Ὅσον διὰ τὸ νὰ μὴ συνάγεται τίποτες ἀπὸ δύο μερικῶν, ἐγὼ δεῦν ἰξούρει πῶς ἢμπορῶν οἱ Διαλεκτικοὶ μετὰ τὸν κανόνα τῆς νὰ ἀρνηθῶν, ὅτι δύο κεφάλαια

10α

ἴσα καὶ τὰ δύο μὲ τὸν ἀειθεμόν πρώτῃ, ἢ ἄλλον ὁποιοῦνδήποτε; δευτὴ εἶναι ἴσα καὶ ἀλλήλοισ (Κεφ. Α'. Α' ρθρ. Β').); καὶ μήτε ἀξίζει νὰ εἰπῶν, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν συλλογισμόν αἱ δύο προτάσεις εἶναι πειρασότερον καθ' ἑκάστα, παρά ἐπὶ μέρας, διὰ τὴν αὐτὴν ὠφελῆσε τῆτο, ἐγὼ ἢ θελα τὴν ἐρωτήσῃ, αὐτὴ αἱ δύο καθ' ἑκάστα εἰς ἐκεῖνον τὸν συλλογισμόν δίδου ὀρθότατον συμπέρασμα, διὰ ποῖον λόγον νὰ μὴν ἢ μπόρῃ νὰ τὸ δώσῃν καὶ εἰς ἄλλον ὁποιοῦνδήποτε; καὶ διὰ τί λέγωντας τινὰς ὅτι ὁ Σωκράτης εἶναι ἀνθρώπος, ὁ Πλάτων εἶναι ἀνθρώπος, νὰ μὴν ἢ μπόρῃ νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων εἶναι τὸ ἴδιον παράγωμα, ἔσθον κατὰ τὴν φύσιν; Χωρὶς τῆτο· εἰς ἐκεῖνον τὸν ἴδιον συλλογισμόν, καὶ εἰς ἄλλον ὁποιοῦνδήποτε τῆς αὐτῆς φύσεως, εἶναι δὺκολώτατον νὰ δώσῃ τινὰς εἰς τὰ δύο τεθέντα χῆμα μερικῶν προτάσεων, καὶ νὰ συναξῇ μὲ ὅλον τῆτο συμπέρασμα ὀρθότατον, καθὼς ἐπὶ παραδείγματος, αὐτὸ ἔλεγε τινὰς ἔπος· εἶναι τινὲς ἀειθεμοί, τῆν ὁποίων τὸ κεφάλαιον εἶναι ἴσον μὲ δώδεκα· εἶναι καὶ ἄλλοι τινὲς, τῆν ὁποίων τὸ γινόμενον εἶναι ἴσον μὲ δώδεκα· λοιπὸν εἶναι τινὲς ἀειθεμοί, τῆν ὁποίων τὸ κεφάλαιον εἶναι ἴσον μὲ τὸ γινόμενον τινῶν ἄλλων· ὁ συλλογισμὸς ἔπος δευτὴ εἶναι ὀρθότατος; καὶ ὅμως τίς ἢ μπόρῃ νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι τὰ τεθέντα καὶ τὰ δύο εἶναι ἐπὶ μέρας; ἀλλ' ὅσον διὰ τῆτο ἀρκῶν τὰ εἰρημεύα.

Ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῆ νοεῖν, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἐσάθῃ εἰς ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ, αὐτὸ ὄχι τὸ ψεῦδος, τὰλάχιστον τὴν ὀλίγην χεῖσιν, ἢ νὰ εἰπῶν καλλίτερα τὴν πολλὴν ἀχρηστὴν τῆν πειρασότερων ἀπὸ αὐτῆς τῆς κανόνας, ἔπειτα ὅμως ἀντιφάσκωντας αὐτὸς ἑαυτῷ, καθὼς σιωπῆδίζεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀνθρώποι, ἐκταῖνθῃ πειρασότερον ἀπὸ ὅλης τῆς ἄλλης εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ λεπτομερῶς ὅλα τὰ μυστήρια τῆν ἔσθων καὶ τῆν χημάτων, προθέπωντας ὅλης τῆς γενικῆς κανόνας καὶ ἀξιώσιν.

ἀξιώματα, καὶ ἀγάζωντας ἀπὸ αὐτὰ ὅλα τὰ δυνατὰ πορίσματα, αὐτὸς λέγω ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ἔβαλε μίαν ἀρχὴν γενικὴν, ἢ ὁποῖα ἦτον ἀνταξία ὅλων τῆν κανόνων, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μόνον ἔκαμνε πολλὰ φρόνιμα νὰ ἀχρηστῆθῃ, χωρὶς νὰ ῥίψῃ τὸσον μόχθον καὶ ἀχρηστῆσιν εἰς ἐκεῖνας τῆς λήρης, εἰς τῆς ὁποίας δευτὴ ἢ μπόρῃ βεβαιότατα νὰ ἐναχοληθῇ εἰς τὸσον ὑψηλὸν πνεῦμα. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ εἶναι, ὅτι εἰς καθὲ συλλογισμόν τὸ εἶναι ἀπὸ τὰ τεθέντα πρέπει νὰ περὶέχῃ τὸ συμπέρασμα, καὶ τὸ ἄλλο πρέπει νὰ δείχνῃ, ὅτι τὸ συμπέρασμα περὶέχεται εἰς τὸ εἰρημεῖον τεθέν. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ δευτὴ ἔχει ἴσως ὅλιγην τὴν καθαρότητα, ὅπῃ ἀπαιτεῖται εἰς μίαν ἀρχὴν γενικὴν, ἢ ὁποῖα ἔχει νὰ ψευδοποιήσῃ ὅλης τῆς ἄλλης κανόνας. Ὁ ἴδιος Συγγραφεὺς φαίνεται ὅτι ἀμφιβάλλεν, αὐτὸ καὶ εἰς τῆς καταφατικῆς συλλογισμῆς περὶέχουσα πρότασις εἶναι ἢ μείζων πειρασότερον, παρά ἢ ἐλάσσων· ἢ ἢ μπόρῃ νὰ εἶναι καὶ ἢ μίαν καὶ ἢ ἄλλη ἐπίσης, εἰς καιρὸν ὅπῃ εἰς τῆς ἀποφατικῆς ῥέπει πειρασότερον εἰς τὴν ἀποφατικὴν πρότασιν. Αὐτὴ ὅμως ἢ ἀρχὴ δευτὴ ἐφαρμόζεται εἰς τῆς συλλογισμῆς, ὅπῃ ἢ μείζων ἀνομάσασιν φαινομένων, καὶ ὅπῃ εἶναι εἰς πειρασότερων χεῖσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περί Διλήμματος, Σωρείται, ἔ' Ἐπαγωγῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περί Διλήμματος.

Τὸ Δίλημμα εἶναι εἷς συλλογισμὸς συνθετός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφ' ἑκδέσθῃ τινὰς καὶ διάφορα μέρη ἑνὸς ὅλου μὲ μίαν πρότασιν διαζευκτικὴν, δείχνει πῶς διὰ τὸ ὅλον πρέπει πάντοτε νὰ συμπερανθῇ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἀπὸ ὁποῖον μέρος καὶ αὐθωρηθῇ. Τέτοιον εἶναι τὸ Τρυλλημένον Δίλημμα τῆς Τερτυλιανῆς ἐναντίον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Τραϊανόν, ὁ ὁποῖος ἐπαρόσαξεν νὰ μὴ κάμνῃν πειραστότερον ἐξέτασιν ἐναντίον εἰς τὰς Χριστιανὰς, ὅμως νὰ τιμωρῆν ἐκείνας, ὅπῃ ἤθελον φανῇ Χριστιανοί. Οἱ Χριστιανοί (ἔλεγον ὁ Τερτυλιανός) εἶναι ἢ κακοί, ἢ καλοί. Λοιπὸν εἰ μὲν εἶναι κακοί, διὰ τί ἐμποδίζεις νὰ κάμῃν ἐξέτασιν περὶ αὐτῶν; εἰδὲ καὶ εἶναι καλοί, διὰ τί τὰς καταδικάζεις; τὸ ὁποῖον εἰς γῆμα διαλεκτικὸν θέλει νὰ εἰπῇ ἔτσι· τὸ περὶ Χριστιανῶν ψήφισμά σε εἶναι ἀδικον κατ' ὁποῖονδήποτε τρόπον καὶ αὐτὸ θεωρήσῃ τινὰς, εἴτε κακοὶ δηλ. εἶναι αὐτοί, εἴτε καλοί· διὰ τί, αὐτὸ πρῶτον, διὰ τί ἐμποδίζεις νὰ κάμῃν ἐξέτασιν; εἰδὲ τὸ δεύτερον, διὰ τί τὰς καταδικάζεις;

Τέτοιο τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅταν γίνεται κατὰ τὴν πρόβλεπτον, ἔχει μεγαλωτάτην ἰχμύ· ἐπειδὴ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἐναντίον κάθε σωτηρίαν, καὶ καταφυγὴν.

Ὅμως εἰς τοῦτο ἀπαιτεῖται πρῶτον νὰ διαιεθῇ ἐπ' ἀκείβητος τὸ ὅλον εἰς τὰ μέρητα· καὶ αὐτὰ τὰ μέρη νὰ ἀπαλειθμηθῶν ὅλα· ἐπειδὴ ἀνίσως παραλειφθῇ κάποιον ἀπὸ αὐτὰ, τὸ Δίλημμα πλέον δὲν ἀξίζει τί-

τίποτες. Τέτοιον εἶναι ἐκεῖνο, διὰ τῶ ὁποῖον διῆχουζοντο μερικοὶ παλαιοὶ Φιλόσοφοι νὰ δείξῃν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβᾶμεθα τὸν θάνατον. Μετὰ τὸν θάνατον, ἔλεγαν, τῶ σώματος ἢ ψυχῆ ἢ δὲν ζῆ καθόλου, ἢ ζῆ μίαν ζωὴν καλλιτέραν. εἰ μὲν τὸ πρῶτον, αὐτὴ δὲν αἰδαίνεται πλέον τίποτες· εἰδὲ τὸ δεύτερον, αὐτὴ εἶναι ὑδαίμονεστέρα· λοιπὸν ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἀξίος φόβου· ἀφίνωντας ἔξω ἀπὸ τῆς ἀπαλείθμησίν τας, τῆς ἔλπῃ πῶσιν, ὅπῃ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει τὰς ἀνθρώπους νὰ φοβῶνται τὸν θάνατον, τοῦτ' ἔστιν ὅτι πῖν ψυχῆν ἢμπορεῖ νὰ πῖν διαδεχθῇ μίαν ζωὴν ποτὶ κα χειροτέρα ἀπὸ τῆς πρῶτης.

Δεύτερον αἰ συθέπειαι, ὅπῃ ὀυγαίνων ἀπὸ κάθε μέρος, νὰ εἶναι ἀληθινὰ καὶ ἀναγκαῖα· ὅθου κακῶς ἐσυλλογίζετο ἐκεῖνος, ὅπῃ ἤθελε νὰ ἀποβέψῃ ἄλλας ἀπὸ τὸ νὰ ἀνακατόνωνται εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις λέγωντας· αὐτὴ ἀνακατόνωνται εἰς τὰς κοινὰς, ἢ κάμνει καλὸν, καὶ δυσαρρεσῆς εἰς τὰς ἀνθρώπους, ἢ κάμνει κακὸν, καὶ δυσαρρεσῆς εἰς τὰς θεάς· λοιπὸν κατ' ἕδρα τρόπον δὲν πρέπει νὰ ἐμβάλῃς εἰς τὰ πολιτικά· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον κάμνωντας καλὸν νὰ δυσαρρεσῆς εἰς τὰς ἀνθρώπους· μὰ καὶ αὐτὴ δυσαρρεσῆς εἰς τὰς κακὰς, θέλει διαρεσῆσει εἰς τὰς καλὰς, εἰς τὰς ὁποῖας πρέπει νὰ ἐπιθυμῇ κάθε τιμημένους διὰ νὰ διαρεσῆσει.

Τέτον φυλακτέον ὅπῃ ὁ συλλογισμὸς νὰ μὴ ἢμπορῇ νὰ γυεσῃ ἐναντίον εἰς ἐκεῖνον, ὅπῃ τὸν κάμνει, κατὰ τὸ ἔπαθε (ὡς λέγῃν) ὁ Πρωταγόρας μὲ εἷς μαθητῆτα, τὸν ὁποῖον ὑπεχέθη νὰ τὸν διδάξῃ τὰ δικαικά, μὲ συμφωνίαν καὶ τῶ πληράσῃ τὸ ἡμισυ τῶ μισθῶ εἰς τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ ἄλλο ἡμισυ, ὅπῃ ἤθελε νικήσῃ τῆς πρῶτης κείσιν, ὅπῃ ἤθελεν ἐπιχειρεθῇ νὰ διαφεντεύσῃ. Λοιπὸν κατηγορῶντας τὸν μαθητῆτα, ὅπῃ δὲν ἤθελε νὰ ἐπιχειρεθῇ κάμνῃ κείσιν, διὰ νὰ μὴ τὸν πληράσῃ, τὸν εφοβέρισε νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ εἰς τῆς κείσιν, λέγωντας· ἐφύ-

Θέλεις μὲ πληρώσει μὲ κάθε ἔσπον· διὰ τὴν ἢ θέλεις κερδήσει, καὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν μας, θὰ μὲ πληρώσης, ἢ θέλεις χάσει, καὶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν ἢ κερδῶν, θὰ μὲ πληρώσης. Δὲν θέλω σὲ πληρώσει κατ' ἐδέξια ἔσπον, ἀπειλείθῃ ὁ μαθητής· διὰ τὴν ἢ σὲ νικῶ, καὶ οἱ κερταὶ μὲ ἀπαλλάττων ἀπὸ τὸν νὰ σὲ πληρώσω, ἢ νικῶμαι, καὶ δὲν σὲ πληρῶνω τίποτες, κατὰ τὴν συμφωνίαν μας.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περί Σωρείτη.

Ο Σωρείτης εἶναι μία σειρά προτάσεων διατεταγμένων πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἑξαρτωμένων ἀπ' ἀλλήλων, εἰς ἔσπον ὅπῃ ἐκεῖνο, ὅπῃ κατηγορεῖται εἰς τὸ τελευταῖον ὑποκείμενον, νὰ ἢμπορῇ νὰ κατηγορηθῇ καὶ εἰς τὸ πρῶτον.

Τὸ χῆμα, ὅπῃ δίδεται εἰς τήν τὴν ἐπιχειρήσιν εἶναι νὰ γίνεται πάντοτε τὸ κατηγορούμενον τῆς ἡγεμονίας, ὑποκείμενον τῆς ἐπομένης προτάσεως, ἕως ὅπῃ τέλος πάντων τὸ ὑποκείμενον τῆς πρώτης νὰ συναφθῇ μὲ τὸ κατηγορούμενον τῆς τελευταίας.

Θέλωντας, παραδείγματος χάριν, νὰ δείξω ὅτι ἡ ψυχή εἶναι φύσει ἀθάνατος, ἢμπορῶ νὰ εἰπῶ· ἢ ψυχή εἶναι ἀπλή· ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι ἀπλῆν, δὲν ἔχει μέρη· ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ἔχει μέρη, εἶναι ἀδιαίρετον· ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι ἀδιαίρετον, εἶναι ἀφθαρτον· ἐκεῖνο ὅπῃ εἶναι ἀφθαρτον, εἶναι φύσει ἀθάνατον· λοιπὸν ἢ ψυχή εἶναι φύσει ἀθάνατος.

Τῆτο τὸ εἶδος τῆς ἐπιχειρήσεως τὸ ἐφόρηκε, καθὼς λέγειν, Εὐβελήδης ὁ μαθητής Εὐκλείδου τῆ Μεγαρέως, ἑξάρχου τῆς Σοφιστῶν, καὶ ἦτον εἰς μέγαλλω χῆσιν κοντὰ εἰς τῆς Σοφιστῶν· ἐπειδὴ εἶναι δὺκολώτερον

ρον νὰ ἀπατίσῃ τινὰς μὲ τῆτο, παρὰ μὲ ἄλλα ἀποιοιδήποτε.

Διὰ τῆτο οἱ λογικὸδομνοὶ λέγειν, ὅτι διὰ νὰ εἶναι ἀληθινὸν τὸ συμπέρασμα εὐδὸς Σωρείτου, πρέπει νὰ καταβάλων αἱ προτάσεις ἀμέσως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλω, καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀπὸ αὐτὰς καμμία ψεύδης, ἢ ἀμφίβολος. Μὲ αὐτὸν ὅμως τὸν κανὸνα μόνον, ἐμοὶ μὲ φαίνεται ὅτι δὺσκολὰ ἴσως ἢθελεν ἢμπορέσῃ τινὰς νὰ ἐλέγξῃ τὸ ψεύδος τῆ Σωρείτη ἐκείνου, διὰ ὅτι Θεμισοκλῆς ἀσεῖζόμενος, ἀπέδειχεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ (ἄντας δύο χρόνων βρέφος), ἑξοσίαζεν ὄλλω τὴν Ἑλλάδα· ὁ υἱὸς μὲ (ἔλεγε) ἑξοσίαζε τὴν μητέρα· ἢ μητέρα μὲ ἑξοσίαζε ἐμένα· ἐγὼ ἑξοσίαζω ὄλλω τὴν Ἑλλάδα· λοιπὸν ὁ υἱὸς μὲ ἑξοσίαζε ὄλλω τὴν Ἑλλάδα· ἐπειδὴ εἰς τῆτον τὸν Σωρείτῳ ὄλαι αἱ προτάσεις ἦτον βέβαια συνδεδεμέναι, καὶ ἐκρέμοντο ἀμέσως ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλω, καὶ ἢμπορέσαν ὄλαι νὰ εἶναι εἰς τὴν σημασίαν τὴν ἀληθεῖς.

Ὅθεν συμφέρε νὰ προδέσωμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅπου εἴπαμεν εἰς τὸν κυρίως συλλογισμόν, ὅτι οἱ ὅροι πρέπει νὰ λαμβάνωνται πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν ἐννοίαν· τὸ ὅποιον εἰς τὸν Σωρείτῳ εἶναι τὸσον ἀναγκαιότερον, ὅσον εἶναι δὺκολώτερον νὰ γίνῃ μεταβολὴ εἰς μίαν σειράν ἑσων ὄρων· ἀπὸ τὸ ὅποιον κρέματα τὸ ψεύδος τῆ προκειμένη Σωρείτη· ἐπειδὴ δεδόθη ὅτι ὁ υἱὸς ἑξοσίαζε τὴν μητέρα, καὶ ἢ μητέρα τὸν Θεμισοκλέα· δὲν ἑξοσίαζαν ὅμως αὐτοὶ τὸν Θεμισοκλέα μὲ τὸν ἴδιον ἔσπον, ὅπῃ ὁ Θεμισοκλῆς ἑξοσίαζε τῆς Ἑλλάδας· ἀλλ' ὁ υἱὸς ἑξοσίαζε τὴν μητέρα μὲ φωνὰς καὶ ἐνοχλήσεως, καὶ ἢ μητέρα τὸν Θεμισοκλέα μὲ κολακείας καὶ παρακαλέσεις· ὁ δὲ Θεμισοκλῆς ἑξοσίαζε τῆς Ἑλλάδας μὲ ἑξοσίαν καὶ δυνάμιν, ὅπῃ τῆ ἐδόθη ἀπὸ τὴν Πολιτείαν.

Τὸ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ γνωρίσῃ τινὰς τὰ τέτοια ψεύδη, εἶναι νὰ ἀνθυποβάλῃ εἰς κάθε πρότασιν τὸ ὑποκείμενον, καὶ αὐτὰς αἱ προτάσεις εἶναι πάντοτε (ὅ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Περὶ τῶν πηγῶν τῶν Ἐπιχειρημάτων.

Οἱ παλαιοὶ Διαλεκτικοί, ἐπειδὴ ἐναχολῆστο πολλὰ εἰς τὸν ἔσθον τῶ ἐπιχειρῆσαι, δεῦ ἔλειψαν νὰ δείξων καὶ τὰς πηγὰς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠμπορῶν νὰ ἔξαρρῶνται τὰ ἐπιχειρήματα· τὰς ὁποίας πηγὰς τὰς ἀνόμαζαν τόπως τῶ ἐπιχειρημάτων, ἢ ἀποδείξεων.

Ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῶ νοεῖν μόλις ἐγγίζει τῶ τῶν παραματεῖαν, καὶ ἐκτείνεται πολλὰ εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἦτον ματαία καὶ πρεπιτή.

Οἱ μεταγενέστεροι Διαλεκτικοί, εἴτε ἀπὸ τῆς λόγως τῶν, εἴτε ἀπὸ κανένα ἄλλο αἴτιον καταπειθεύτες, φαίνονται ὅτι ἐνάθησαν ἐκ συμφώνως διὰ νὰ τὰ ἀπορρίψων μὲ τελειότητα.

Ἐγὼ ὅμως δεῦ ἠμπορῶ νὰ καταλάβω πῶς αὐτὸς ὁ πρείφημος Συγγραφεὺς, εἰς καιρὸν ὅπῃ ἐναχολῆθη τὸσον πρελ τὰ χήματα, καὶ τῆς ἔσθως τῶν συλλογισμῶν, ἐπαραματεῖθη μὲ τὸσον ἀμέλειαν καὶ καταφρόνησιν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἔσθον τοῦ δέισκειν τὰ ἐπιχειρήματα, μὲ τὰ ὁποία ὑφαίνονται οἱ συλλογισμοί; Ἐμὲν μὲ φαίνεται ὅλον τὸ ἐναντίον· ὅτι πολὺ πρεισότερον συμφέρει νὰ διδάξῃ τινὰς τὸν ἔσθον τῶ δέισκειν τῆς λόγως, παρα τὸν ἔσθον, καθ' ὃν πρέπει νὰ ταχθῆν εἰς τὸν συλλογισμὸν· διὰ τὶ αὐτὸ δαλήσω νὰ πληροφορήσω τινὰ πρείτινος παράματος, τὸ νὰ ἰξάρω μὲ ποῖες λόγως νὰ τὸν καταπείσω, εἶναι ἀναγκαῖον· ὀλίγον ὅμως διαφέρει, ἢ νὰ δώσω εἰς αὐτὰς τῆς λόγως τὸν τεχνητὸν, καὶ ὄχι τὸν φυσικὸν γύρον τῶ συλλογισμῶ (τὸν ὁποῖον ἴσως δεῦ θέλει τὸν καταλάβῃ ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα αὐτὸν καὶ ἀγύμναστος εἰς αὐτῶ τῶν τέχνων), ἢ νὰ μετα-

χει-

χειρῶ τῶν φυσικῶν καὶ τακτικῶν μέθοδον, τῶ ὁποῖαν κανεῖς δεῦ ἀγνοεῖ, καὶ εἰς τῶ ὁποῖαν ὄλοι τέλος πάντων φθαῖν, ὀδηγῶνται ἀπὸ τῶ ἰδῶν φύσιν, ἢ ὁποία εἶναι νὰ θέτῃ τινὰς ἀροπῆτερα ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει νὰ ἀποδειχθῇ, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιφέρῃ τοὺς λόγως. (Ὅρα τὰ εἰρημένα ἐμπαροθεν εἰς τῶ ἀρχῶν τῶ παρόντος Τμήματος, Σελ. 81).

Ἐγὼ λοιπὸν στοχαζομαι ὅλον τὸ ἐναντίον, ὅτι πολλὰ ἀτελής, καὶ κατὰ τὸ ἀναγκαῖότερον μέρος ἐλλειπῆς, πρέπει νὰ ὀνομαθῇ μία Δογματῆ, ἢ ὁποία δεῦ παραματεῖται καθ' ὅλου πρελ τῶ πηγῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔξαρρῶνται τὰ ἐπιχειρήματα· καὶ μὲ ὅλον ὅπῃ ἡμεῖς εἰς τῶ ἠμπορῶσαμεν ἴσως νὰ κατηγορηθῶμεν ὀλιγώτερον, ὡς αὐτὸ ὅπῃ μὲ τὸ νὰ σρέφῃται τὸ πρῶτον Μέρος ὅλον τεργύρω εἰς τὸν ἔσθον τῶ ἐξετάζειν, καὶ γινώσκων τῶ ἀλήθειαν, ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι κανόνες, ὅπῃ ἐκεῖ ἐκθέσαμεν διὰ νὰ δέισκωμεν τῆς λόγως, δι' ὃν νὰ πείθωμεν τὸν ἑαυτὸν μας πρελ τῆς ἀληθείας τῶ παραματεῖτων, χρησιμοποιῶν ἐκ φύσεως νὰ μᾶς χορηγήσων καὶ ἐκείνης, μὲ τῆς ὁποίας νὰ τῶ δέισκωμεν καὶ εἰς ἄλλως· ἐπειδὴ ἢ ἀλήθεια δεῦ ἠμπορεῖ νὰ δειχθῇ εἰς ἄλλως, παρα μὲ τῆς αὐτῆς λόγως, μὲ τῆς ὁποίας ἐφθάσαμεν νὰ τὴν γινώσκωμεν, καὶ νὰ καταπειθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· μὲ ὅλον τῶ τὸ δεῦ λείπομεν νὰ εἰπῶμεν ὀλίγα τινὰ πρελ τῶ ἐν τῶ παρόντι, τὰ ὁποία θέλων χρησιμοποιῶσει, αὐτὸ καὶ εἰς ἄλλο, τῶ ἀνάχισον εἰς τὸ νὰ δείξων ἀθρόα, καὶ ὑπὸ κάτω εἰς μίαν ὄψιν, ὄλα ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι διασπαρμένα ἐκεῖ εἰς πολλὰ μέρη.

Δεῦ θέλομεν φυλάξῃ ὅμως τῶν πῆξιν ἐκεῖνῶν, ὅπῃ ἀκολουθῶσων εἰς τῶ οἱ παλαιοὶ Διαλεκτικοί, ἀλλὰ θέλομεν ἀκολουθῶσει μίαν ἄλλῶν πλέον σύμφωνον μὲ ἐκεῖνῶν, ὅπῃ ἠκολυθῶσαμεν εἰς τὸ πρῶτον Μέρος, ἢ ὁποία καὶ μᾶς φαίνεται νὰ εἶναι ἀφελιμώτερα.

Καὶ ἐπειδὴ καθὼς ὄλαι αἱ ἀλήθειαι, ὅπῃ ἠμπο-

ρῆμεν νὰ γνωρίσωμεν, σρέφονται ἢ περὶ τῶ ὑπαρξίν τῶ πραγμάτων, ἢ περὶ τὰς αὐτῶ ποιότητας, ἢ περὶ τὰς ἀναφορὰς καὶ χέσεις των· τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αἰ ἀλήθειαι, ὅπῃ θέλομεν καὶ δείξωμεν εἰς ἄλλας, δευ ἢμπορῆν νὰ ἔχων ἄλλο ὑποκείμενον ἔξω ἀπὸ τῆ εἰρημεία. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἰδῶμεν ἀπὸ ποίας πηγᾶς κυρίως ἢμποροῦν νὰ ἐξαρρῦνται αἱ ἀποδείξεις διὰ ὅλα αὐτὰ τὰ τεῖα Ἄρθρα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ τῶ ἀποδείξεων, διὰ τῶ ὁποίωμ πρέπει νὰ δειχθῆ ἢ ὑπαρξίς, ἢ ἀϋπαρξία ἐρὸς πράγματος, ἢ ἐρὸς γενομένου.

Εἰνόνομεν εἰς τὸ ἴδιον Ἄρθρον ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀφορῶν εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ τῶ πραγμάτων καὶ τῶ γενομένων, ἐπειδὴ τὸ νὰ δείξῃ τινὰς τὴν ὑπαρξίν ἐρὸς γενομένου, δευ εἶναι ἄλλο παρὰ νὰ δείξῃ τῶ ὑπαρξίν, ἢ τῆς αἰτίας, ὅπῃ τὸ παρήγαγεν, ἢ τῆ ἀποτελέσματος, ὁποῦ προῆλθεν ἀπὸ αὐτῶ, ἢ καὶ τῶ δύο ἐν ταύτῃ.

§. Α'.

Περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶ πραγμάτων, καὶ τῶ γενομένου.

Ὡς πρὸς τῶ ὑπαρξίν λοιπὸν τῶ πραγμάτων, ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἢ πνευματικὰ ἢ σωματικὰ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ πρῶτα, λέγομεν ὅτι ἢ ὑπαρξίς τῆς ἰδίας ψυχῆς εἰς κἀνσᾶ ἄλλον δευ ἢμπορεῖ βέβαια νὰ δειχθῆ καλλίτερα, παρὰ εἰς ἐκεῖνον, ὅπῃ τὴν ἀ-

νακαλεῖ εἰς τῶ ἰδίαν αὐτῆ ἐσωτερικῶ ἀἰσθησίν· ἐπειδὴ αὐ γνωρίζῃ ὅτι νοεῖ, δευ ἢμπορεῖ νὰ μὴ γνωρίζῃ, ὅτι ἔχει εἰς τῆ λόγους ὅσα δευ διανοητικόν. Ὅσον διὰ τῶ ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς τῶ ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ τῶ λοιπῶν ζώων, αὐτῆ δευ δείχεται μὲ ἄλλο, παρὰ διὰ τῆς ἀναλογίας, τῆτ' ἐστὶ διὰ τῶ γνωρισμάτων, ὅπῃ κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον μᾶς δίδουν, ὅτι αἰσθάνονται, σκέπτονται, ἐνθυμῶνται, βέλονται, ἐνεργῶν δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἰξέρωμεν ὅτι δευ ἀνῆκον, παρὰ εἰς τῶ ψυχῶ μόνω· καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ γνωρίσματα δευ φαίνονται εἰς τὰ ζῶα, παρὰ ἂν ὅσω διαρκεῖ ἢ ζωῆτες, διὰ νὰ ἀποδείξῃ λοιπὸν τινὰς αὐ ἢ ψυχῆ ὑπάρχη ἀκόμι εἰς κἀνσᾶ ζῶον ὁποιοῦνδήποτε, ἄλλο μέσον δευ εἶναι, παρὰ νὰ δείξῃ αὐ αὐτὸ εἶναι ἀκόμι ζωντανόν.

Τῆς δε ὑπάρξεως τῆ Θεῆ ἢ ἀποδείξεις ἢ πλέον ἀμεσος ἐξαρρῦεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐδικῆς μας ψυχῆς· ἐπειδὴ γνωρίζοντας ἢ ψυχῆ, ὅτι ὑπάρχει, καὶ ἐν ταύτῃ ὅτι δευ ὑπάρχει παρ' ἐαυτῆς, ὡς ἐμῶροθεν ἀπεδείχθη (Μέρ. Α'. Σελ. 82), συνάγεται ἀναγκάως ἢ ὑπαρξίς μιᾶς πρῶτης αἰτίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν αὐτῆ (ἢ ψυχῆ) ἔλαβε τῶ ὑπαρξίν, ἢ ὁποῖα πρῶτη αἰτία πρέπει ἀναγκάως νὰ ὑπάρχη παρ' ἐαυτῆς· διὰ τὶ ἄλλῶς ἢθελεν εἶναι μιᾶ σειρά ἀπειρος ἀποτελεσμάτων, χωρὶς μίαν πρῶτην αἰτίαν, τῆτ' ἐστὶ χωρὶς κἀμμίαν αἰτίαν (ἐπειδὴ μὴν ὑπάρχωντας ἢ πρῶτη, δευ ἢμπορῆν νὰ ὑπάρχων αἱ ἄλλαι), τὸ ὁποῖον εἶναι ἀτοπὸν. ἢμποροῦν ἔχ ἥττον καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα τῆ παντός νὰ χορηγηθῆν ἐπιχειρήματα τῆς ὑπάρξεως τῆ Θεῆ· διὰ τὶ δευ εἶναι ἐντόμον, ἢ φύλλον, ἢ ἀνθος, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἢμπορῆ δικαίως ὁ φιλόσοφος νὰ τὸ μεταχειρισθῆ εἰς τοῦτῶ· μὲ τῶ διαφορῶ ὅμως, ὅτι ἐπειδὴ αὐτῶν τῶ πραγμάτων δευ ἔχομεν, παρὰ μόνον φυσικῶ βεβαιότητα, ἢ ὑπαρξίς τῆ Θεῆ διὰ μέσων αὐτῶν ἀποδείχεται φυσικῶς, εἰς καιρὸν ὅπῃ διὰ μέσων τῆς ὑπάρξεως τῆς

ἔδικῆς μας ψυχῆς, (τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀπόλυτον καὶ μεταφυσικὴν βεβαιότητα), ἀποδείχεται μὲ πλήρη καὶ ἀπόλυτον βεβαιότητα.

Αἱ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τῆς ἄλλων πνευμάτων, τῶν ἑστὶ τῆς Ἀγγέλων, δαιμόνων, κτλ. δὲν ἔμπορῶν νὰ χορηγηθῶν, παρα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν, ἢ ὅποια ἔχει τὸ μεγαλώτατον βάρος, ὡς αὐὸ ὅπως εἶρεῖται εἰς τὸ ἀσφαλτοῦ τῶ Θεῶ.

Ὅσον δὲ διὰ τὴν ὑπάρξιν τῆς σωμάτων ἢ καλλιτέρα ἀποδείξεις, ὅπως ἔμπορῶν νὰ δώσωμεν εἰς ἄλλους, εἶναι νὰ τὰ ὑποβάλλωμεν εἰς τὰς ἰδίας τὰς αἰσθήσεις, ἕως νὰ ἔμπορῶν νὰ λάβωμεν ἀπὸ τὰ ἰδία τὰς αἰσθήματα τὴν φυσικὴν βεβαιότητα.

Συμβαίνει ὅμως πολλάκις νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ὑπάρξιν καὶ εἰς τὸς πράγματος, ὅπως δὲν ἔμπορῶν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς ἄλλων. Ἡ ὑπάρξις φέρει εἰπεῖν τὴν στοιχειακὴν πυρὸς καὶ τὴν ἠλεκτρικὴν, ὅπως δεικνύεται εἰς εἷνα σῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἔμπορῶν τινὰς νὰ τὸ αἰσθῶνθῃ μὲ καμμίαν αἰσθησιν, δὲν ἔμπορῶν νὰ δειχθῇ μὲ τῆτον τὸν τρόπον. Εἰς τῆτον λοιπὸν τὴν πειρασσιν τὸ καλλίτερον μέσον εἶναι νὰ δείξῃ τινὰς τὴν ὑπάρξιν τῆς αποτελεσμάτων τῶ. Ὁ πλατυσμὸς (ἢ μύνωσις) τῶ ὑδραργύρου εἰς τὸ θερμόμετρον, ὅπως ἠθέλε πλυσίασθῃ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα, θέλει δείξῃ ὅχι μόνον τὴν ὑπάρξιν τῶ στοιχειακοῦ πυρὸς εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὸν βαθμὸν ἀκόμι. Ἡ ἔλξις τῶ ἐλαφρῶν σωμάτων, καὶ ἢ ἀπ' ἀλλήλων ἀποχώρησις τῶ νηματίων τῶ ἠλεκτρομέτρου, θέλει δείξῃ τὴν ὑπάρξιν τῶ ἠλεκτρικῆς πυρὸς. Ἡ ὑπάρξις τῶ κενῆ εἰς τὸ πᾶν, τῶ ἑστὶ τῶ διασημάτων, ὅπως δὲν κατέχονται ἀπὸ σῶματα, δείχεται ὁμοίως ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶ ἰδίων σωμάτων, ἢ ὅποια δὲν ἔμπορῶν νὰ γένῃ, ἀλλ' ὡς ἦτον ὅλον πεπληρωμένον. Ἡ ὑπάρξις τῶ διαφόρων ἐσιῶν, ὅπως συνδέταν ἕνα σῶμα, δείχεται παρομοίως ἀπὸ τὰς χημικὰς διὰ μέσῃ τῶ διαφόρων αποτελεσμάτων, ὅπως προέρχονται ἀπὸ

ἀπὸ αὐτὰς, ἐκθέτωντας αὐτὸ τὸ σῶμα εἰς τὴν δυνάμιν τῶ πυρὸς, ἢ τῶ καυμάτων διαλυτικῶν μέσων. Ἡ ἀπόδειξις ἐνὶ λόγῳ ἢ καθολικώτερα καὶ συνθεστέρα εἰς τὴν φυσικὴν εἶναι τὸ νὰ δείξῃ τὴν ὑπάρξιν ἐνὸς πράγματος διὰ μέσῃ τῶ αποτελεσμάτων τῶ.

Καθὼς ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα συνάγεται ἢ ὑπάρξις τῆς αἰτίας, ἔτω πολλάκις καὶ ἀπὸ τὴν αἰτίαν ἔμπορῶν νὰ συναχθῇ ἢ ὑπάρξις τῶ αποτελέσματος τῆς. Τῆτον ὅμως δὲν ἔμπορῶν νὰ γένῃ μὲ βεβαιότητα, παρὰ ὅταν εἶναι βεβαιωμένον, ὅτι ἢ αἰτία δὲν ἔμπορῶν νὰ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ὡς δὲν ὑπάρχῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἰξούρω ὅτι εἰς εἷνα τόπον ἀναφερὴ μίαν φορὰν εἷνας κρατῆρ, συμπεραίνω ὅτι ἐκεῖ θέλει εἶναι εἰς κιακιδες, ἢ μύδροι, ἢ ὑαλοὶ κρατῆρκοὶ, ἢ γαίαι πεπυρακτωμέναι, ἢ ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια συνθεσζαν νὰ εἶναι ἀποτελέσματα τῶ κρατῆρων. Ἰξούρω ὅτι εἰς τὸ Βεζέβιον, καὶ εἰς τὴν Ἀίτταν ἀνάφταν κρατῆρες ἀκόμι καὶ σήμερον, συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖ μέσα ὑλαὶ πεπυρακτωμέναι, ὑροπεποιημέναι, ὑαλοπεποιημέναι, κτλ. Παρομοίως ἀπὸ τὰ δὲνικὴ ψύχῃ, ὅπως κυριάζαν μέσα εἰς τὰς πολιτικὰς κύκλους, θέλω συμπεραίνῃ ὅτι ἐκεῖ πρέπει νὰ δεικνύονται πάγοι διηνεκίς ἀπὸ τὸ νὰ δεικνύεται ὁ Ἡλιος τὸν Δεκέμβριον εἰς τὸν ἑσπικὸν τῶ Λιγόκερα, θέλω συμπεραίνῃ ὅτι τότε εἰς τὸ νότιον ἡμισφαλεῖον πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἄνθη, καὶ οἱ καρποὶ τῶ θερῆς.

Ὅποταν ὅμως ἢ αἰτία δὲν ἔχῃ ἀναγκαίαν συνάφειαν μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν ἔμπορῶν τότε πλέον νὰ συναχθῇ μὲ βεβαιότητα ἀπὸ τὴν ὑπάρξιν αὐτῆς, ἢ ὑπάρξις τῶ αποτελέσματος τῆς. Ἀπὸ τὸ νὰ ὑπάρχῃ εἷνα δένδρον ποῖος θέλει συμπεραίνῃ ὅτι ὑπάρχει ἀναγκαιῶς καὶ ὁ καρπὸς τῶ; διὰ τὴν τῆτον πειθανῶς ἔμπορῶν νὰ εἶναι, ὅχι ὅμως καὶ ἀναγκαιῶς. Ὅθεν ἀπὸ τὰς αἰτίας ἔμπορῶν νὰ συμπεραίνῃ τὰ ἀποτελέσματα μόνον ἐκεῖνα, ὅπως οἱ Σχολαστικοὶ ὀνομάζαν ἀναγκαῖα, ὅχι ὅμως καὶ ἐκεῖνα, ὅπως ὀνομάζαν ἐνδε-

χόμενα, τὰτ' ἔστιν ὅτι ἴσχυον νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴ εἶναι.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀποδεικνύειν ἀπὸ τῆς αἰτίας τὰ ἀποτελέσματα τὸ ἀνόμαζον ἀποδείξειν ἐκ τῆς προτέρας, καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἀποδείξειν ἐκ τῆς ὑτέρας, εἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὰ φυσικὰ πράγματα εἰς πλεονεκτήριον ἢ εἰς τὸ δούτερον, παρά τὸ πρότερον· ἐπειδὴ ἀγνοῦντες τὴν ἐσωτερικὴν εἰσὶν τῆς σωμάτων, καὶ πολλὰς ἀλόμους ποιότητάς τας, δεῦν ἴσχυομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἀποδείξωμεν τὰ ἀποτελέσματα, ὅτι ἴσχυον νὰ κάμω, παρά ἀπὸ τῆς γνώσεως τῆς ἀποτελεσμάτων, ὅτι ἔκαμαν ἄλλω φασί.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς ὑτέρας ἀπόδειξις, τὰτ' ἔστιν ἡ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα εἰς τῆς αἰτίας, δεῦν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής, ἀλλὰ απαιτῶνται δύο πράγματα διὰ νὰ τῆς δώσωσιν πλήρη βεβαιότητα· πρῶτον τὸ ἀποτέλεσμα νὰ ἴσχυον ἀληθινὰ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖναι τῆς αἰτίας, ὅτι ὑποδέτεται· δεύτερον, νὰ μὴ ἴσχυον ποτὲ νὰ προέλθῃ ἀπὸ κάμω ἄλλω· διὰ τὴν ἀπὸ πόσα αἰτία δεῦν ἴσχυον νὰ ἀκολουθήσῃ μία αἰτία εἰς μίαν μηχανήν; μάλιστα καὶ εἶναι πολυσημῶδες· καὶ ἐπὶ πάντων εἰς τῆς μηχανῆς τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ὅτι εἶναι ἡ πλέον σημῶδες, καὶ τεχνικώτερα ἀπὸ κάθε ἄλλω; ἀπὸ πόσας ὁ ἀφανισμὸς ἐνὸς οἰκοδομήματος, ἡ ἀκαρπία ἐνὸς πεδίου, ἡ καταστροφὴ ἀπὸ μίαν πυρκαϊάν, καὶ τὰ παρόμοια; εἰς τὰς τέτοιαις ὅμως περιπτώσεις δεῦν ἴσχυον ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ὑπαρξίς μιᾶς αἰτίας, ὅταν δεῦν φάνωνται αἱ περιπτώσεις, ὅτι ἴσχυον ἡδὲ λαὸν συσφύξῃ εἰς τὸτο.

Ἐξω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια ἴσχυον νὰ ὀνομασθῶσιν ἐσωτερικά, ἴσχυον νὰ χρησιμοποιῶσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπαρξέως τῆς πραγμάτων καὶ τὰ ἐξωτερικά ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια ὅλα περιλαμβάνονται εἰς τῆς μαρτυρίαν τῆς ἄλλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐκ τῆτων δείξεις χρησιμοποιῶσιν κυρίως εἰς τὸ νὰ ἀπο-

δείξωσιν τῆς ὑπαρξίς τῆς γνομῶν μεταβαλλομεν ἴδη εἰς αὐτὰ.

Ὅμως καὶ αἱ ἀποδείξεις τῆς γνομῶν ἴσχυον προλάκεις νὰ ὀνομασθῶσιν ἐσωτερικά. Τῶν ἀρχαίων λοιπὸν γνομῶν ἐσωτερικά καὶ βαβαιότεραι ἀποδείξεις εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, ὅτι ἔφησαν· οἱ μύδροι, παραδείγματος χάριν, καὶ τὰ λοιπὰ κρατικὰ ἀποτελέσματα εἶναι τὸ καλλίτερον ἐπιχειρήμα τὸ παλαιὸν ἐναύσματος τῆς κρατίων εἰς διαφόρους τόπους· τὰ θαλάσσια σώματα, ὅτι διεσκοποῦνται ἐπάνω εἰς τὰ βυθὰ, εἶναι ἡ καλλίτερα ἀπόδειξις, ὅτι ἐκεῖ ἴσχυον μίαν φασί θαλάσσια. Ὅμοίως καὶ τῆς προσφάτων γνομῶν, ἐσωτερικά καὶ πιθανώτερα ἀπόδειξεις εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, ὅτι μὴν ἀπὸ αὐτὰ, καθὼς τὰ εἰρηπια, ὅτι μὴν ἀπὸ μίαν πυρκαϊάν, ἀπὸ ἐνα σεισμὸν, ἐνα κατακλυσμὸν, ἐνα κεραυνὸν, ἀπὸ τὴν καταστροφῆς μιᾶς πόλεως, καὶ τὰ παρόμοια.

Αἱ ἐξωτερικά ἀποδείξεις ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς ῥημάτων, ἡ ἐγγράφας ἐκθέσεις ἐκεῖνων, ὅτι διατείνονται, ὅτι ἐρέθησαν παρὸν εἰς τὸ γνομῶν· περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ὁποῖων ἐδῶ δεῦν λέγομεν τίποτες, ἐπειδὴ περὶ τῆς ἀμιλήσασιν ἀρκετὰ εἰς τὸ πρῶτον μέρος (Τμήμ. Ε'. Κεφ. Β'.)· ἀλλὰ μεταβαλλομεν ἴδη εἰς τῆς ἐρῶν τῆς ἀποδείξεων, δι' ὧν ἀποδείχεται ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς πράγματος, ἡ γνομῶν.

§. Β'.

Περὶ τῆς ἀνυπαρξίς τῆς πραγμάτων, καὶ τῆς γνομῶν.

Τὸ πρῶτον μέσον διὰ νὰ ἀποδείξῃ τινὰς τῆς ἀνυπαρξίαν ἐνὸς ὑποτιθεμένου πράγματος, εἶναι νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐσωτερικὸν ἀδύνατον τῆς αὐτῆς. Μετ' αὐτὸν τὸν

ἔσπον θέλει φανῆ ὅτι δὴν ὑπάρχουσι πλέον Θεοί, ἐπειδὴ τέτε τεθρότος, δὴν ἠθέλων εἶναι πάντας Θεός.

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ δείξη τὴν ὑπαρξίν εἰδὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον ἀπωθεῖται ἀναγκαστικῶς τὸ πρῶτον. Ἐνα πιθάνει, ὅπῃ ἐγὼ βεβαιῶνω, ὅτι εἶναι γεμάτον νερόν, θέλει ἀποδείξει βέβαια ὅτι εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν δὴν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι γεμάτον λάδι· μάλιστα αὐτίσας τὰ δύο πράγματα φθείρην εἴνα τὸ ἄλλο· καὶ τῇ ἀληθείᾳ ποῖος θέλει διήχυεθῆ, ὅτι εἶναι πάγοι (κρύσταλλα) εἰς εἴνα τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἀποδείχνω, ὅτι εἶναι εἴνα πῦρ καυσικώτατον;

Τέτον μέσον εἶναι νὰ παραστήσῃ ὅτι αἱ περὶ σάσεις τὰ τόπα, ἢ τὰ καιρῶ, ἢ ἄλλων πραγμάτων ἀποκλείην τὴν ὑπαρξίν ἐκεῖνη, ὅπῃ ὑπετέθη. Ποῖος θέλει τολμήσῃ νὰ διαφεντεύσῃ μὲ τὰ σώματα ὅτι ἢ μυθώδης πῆσις ἢ πτεροποιία τὰ Ἰκάρη, ἢ Δούκαλιωνός εἶναι πράγματα ἀληθινά; ἢ ποῖος θέλει εἰσπῆ, ὅτι εἰς τὴν Νορβηγίαν, ἢ εἰς τὴν Λαπώνίαν οἱ λειμῶνες ἀντίξεν τὸν Ἰωννάειον; Αὐτῇ ἢ ἐξέτασις τῆς περὶ σάσεων χρησιμῶς μάλιστα εἰς τὸ νὰ δείξωμεν τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς γενομένης. Μὲ τοῦτον τὸν ἔσπον δείχεται ὅτι δὴν εἶναι ἀληθινὸν πᾶς ἢ Διδῶ ἐθανάτωθη ἀπὸ τὸν Αἰνείαν· ἐπειδὴ αὐτῇ ἐγεννήθη εἰς αἰῶνας ὑτέρα ἀπὸ αὐτόν· ὅτι ὁ Σέξτος Ρόσκιος Ἀμελίνος δὴν ἐρόνδισε τὸν πατέρα τῶ· ἐπειδὴ ἦτον μακρῶν, ἢ δὴν εἶχεν αἰτίαν, μήτε μέσα διὰ νὰ τὸν θανατώσῃ διὰ χειρὸς ἄλλων.

Τέταρτον, θέλει εἶναι πολλάκις αρκετὸν νὰ δείξωμεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα, ἀγκαλὰ ἢ δὴν εἶναι ἀδιώατον, εἶναι ὅμως ἐναντίον εἰς τὴν κοινὴν τάξιν τῆς φύσεως, καθὼς αὐ ὑπάρχην Κύκλωπες, ἢ Κυνοκέφαλοι.

Πέμπτον, ὅπου τὰ ἀποτελέσματα, διὰ τῆς ὁποῖων βεβαιώνεται εἴνα πρᾶγμα, εἶναι ψεῦδη, ἢ δὴν εἶναι ἀνάλογα μὲ αὐτὸ, ἢ ἠμπορεῖ νὰ δειχθῆ, ὅτι διώαται νὰ πορεύθῃ ἀπὸ καθε ἄλλο, καὶ τῆτο εἶναι ἰχυρὸν ἐπιχείρημα, διὰ νὰ δείξη τινὰς τὴν ἀνυπαρ-

παρξίαν αὐτῶ τῶ πράγματος. Κατὰ τῆτο θέλομεν εἰσπῆ ψεῦδη τὴν ὑπαρξίν τῆς δυνῶν τῆς αἰθέρεως ὕλης, ὅπῃ ἐφαντάθη ὁ Καρτέσιος, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς κινήσεις τῆς οὐρανίων σωμάτων· ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ κινήσεις δὴν ἀντιστοιχῶν (συναποκρίνονται) μὲ ἐκεῖνας τῆς δυνῶν. Ὁμοίως καὶ τὴν ὑπαρξίν τῆς ψυκτικῶν μοριδίων· ἐπειδὴ τὸ ψύχος ἀποδείχεται ἀπὸ δειξίας ὅτι πορεύεται ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν τῆς θερμότητος.

Ἐκτον, ἢ τὸ νὰ ἀποδείξη τινὰς μόνον τὴν ἀνικανότητα τῆς ἐπιχειρημάτων, διὰ τῆς ὁποῖων καταφάσκονται εἴνα πρᾶγμα, ἀρκεῖ πολλάκις νὰ τὸ ἀναφέρῃ, ἢ τελάχιστον νὰ τὸ καταστήσῃ ἀμφίβολον. Κατὰ τῆτον τὸν ἔσπον ἀποδείχονται κατὰ τὸν ἢ ὕψος τὰ εἰσώδη χήματα, αἱ καθόλα φύσεις, ἢ συμπάθεια, ἢ ἀντιπερὶ σάσεις τῆς Περὶ σάσεως, ἢ ψυχὴ τὰ κόσμη τῆς Πλατωνικῶν, ἢ Στωϊκῶν, τὰ εἰδῶλια τῆς Ἐπιχειρήσεως, ὅσοι τὰ λεπτὰ ἢ μικρότητα ἰνδάλματα, ὅπῃ αὐτοὶ ἔλεγον, ὅτι ἀποκόπτονται ἀπὸ τὰ σώματα, καὶ κάμην τὰς ιδέας μας, καὶ αἱ ἐμφυτοὶ ιδέαι τῆς Καρτεσιανῶν, κτλ.

Παρατηρητέον ὅμως ἐνταῦθα, ὅτι ἢ ἀνικανότης τῆς ἐπιχειρημάτων, διὰ μέση τῆς ὁποῖων ἀποδείχεται ἀπὸ ἄλλης ἢ ὑπαρξίς εἰδὸς πράγματος, ἢ εἰδὸς γενομένης, μᾶς δίδει νὰ, πάντοτε τὸ δίκαιον νὰ μὴ πιστεύωμεν τὴν διαβεβαίωσιν τῆς· ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ὅπῃ διαβεβαίωσαντας εἴνα πρᾶγμα θέλει νὰ πισθῆ, χρεώσῃ νὰ τὸ ἀποδείξη καθὼς πρέπει, δὴν μᾶς δίδει ὅμως πάντοτε τὸ δίκαιον ἢ νὰ τὸ ἀποφάσκωμεν, καὶ πολὺ περὶ σάστερον νὰ βεβαιώσωμεν τὸ ἐναντίον. Διὰ νὰ βεβαιώσῃ τινὰς τὴν ἀνυπαρξίαν εἰδὸς πράγματος, ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ δείξη τὴν ἄλλειψιν τῆς ἀποχρώντων ἐπιχειρημάτων εἰς τὸ νὰ δειχθῆ ἢ ὑπαρξίς τῆς, ἢ ὁποῖα ἔλλειψις λέγεται ἀπόδειξις ἀποφατικῆ, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπιφέρῃ καὶ καταφατικὰς ἀποδείξεις, τῆτ ἔσιν ἐκεῖνας, ὅπῃ δείχην ἀπὸ δειξίας ἢ ὅτι

ὅτι δὲν ὑπάρχει καθόλου, ἢ ὅτι μήτε ἢμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἢ ὅποια εἶναι ἢ ἰχυροτέρα ἀποδείξεις.

Ἐβδομον, ἢ τελευταῖον, ἢ ἀνυπαρξία εἰνός πράγματος, ἢ εἰνός γονομῆς, ἢμπορεῖ νὰ δειχθῇ ἢ ἀπαφατικῶς, δείχνοντας τὴν ἔλλειψιν, ἢ τὴν ὀλίγην πίσιν τῆς μαρτύρων, ὅπῃ τὸ διαβεβαιώσεν, ἢ καταφατικῶς μὲ τὸ ἀξιόπιστον τῆς ἀξιολόγων μαρτύρων, ὅπῃ τὸ ἀρνῆνται, ἢ βεβαιώσεν τὸ ἐναντίον.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περί τῆς ἀποδείξεως, διὰ τῆς ὁποίωμ πρέπει μὰ δειχθῇ ἢ ποιότης τῆς πραγμάτων.

Αἱ ποιότητες, ὅπῃ γνωρίζονται ἀμέσως διὰ τῆς αἰδήσεων καθῶς ἢ ὄσμη, ὁ χυμός, ὁ ἦχος, τὸ χῶμα, τὸ χῆμα, τὸ βάρος, καὶ τὰ παρόμοια, δὲν ἢμπορῆν νὰ δειχθῆν καλύτερα, παρὰ ὑποβάλλοντας εἰς τὰς αἰδήσεις τὰ ὑποκείμενα, εἰς τὰ ὅποια κατηγορῆνται.

Ἐκεῖναι, ὅπῃ δὲν ἢμπορῆν νὰ ὑποβληθῆν εἰς τὰς αἰδήσεις, θέλουν δειχθῇ κάλλιστα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα των, αὐ φαίνεται κἀνός. Τὸ βάρος φέρειπεῖν τῷ αἶρος θέλει ἀποδειχθῇ ἀπὸ τὴν θλίψιν, ὅπου κάμνει εἰς τὸν ἐν τῷ βαρομέτρῳ ὑδράργυρον ἢ εἰδικὴ βαρύτης τῷ ὑδραργύρῳ, ὅτι εἶναι μεγαλιτέρα ἀπὸ τὴν τῷ ὕδατος, ἢ αὐτὴ ἀπὸ τὴν τῷ ἐλαίῳ, ἢ χαιεῖς νὰ ζυγιαθῆν θέλουν δειχθῇ ἀπὸ τὴν ἀμεταῖρεπτον παρατήρησιν, ὅτι αὐ βληθῆν εἰς εἷα ἀγγεῖον αὐτὰ τὰ τεῖα ὕδα, ὁ ὑδράργυρος πηγαίνει εἰς τὸν πάτον, ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸν μένει τὸ νερόν, καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ νερόν σέκει τὸ λάδι ἢ ἀντισηπτικὴ, ἀνόδυνος, διερητικὴ, ἢ γλυκαντικὴ ποιότης διαφορῶν ἰατρικῶν ἀπα-

δει-

δείχνεται ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, ὅπου κάμνου ἐπάνω εἰς τὰ σώματα τῆς ζώων, εἰς τὰ ὅποια ἐπιθέτονται.

Ἡ ὑπαρξίς μίας ποιότητος ἀποδείχεται πολλάκις ἢ ἀπὸ τὴν ὑπαρξίς μίας ἄλλης, τὴν ὁποίαν ὑποθέτων μὴ αὐτῆς εἰς εἷα πράγμα. Ἀπὸ τὴν δύναμιν, φέρειπεῖν, τῷ νοεῖν εἰς τὴν ψυχῇ συνάγεται ἢ ἀπλότης της, ἢ ἀπὸ αὐτῆς ἢ ἀφ' αὐτῆς.

Πολλάκις ἐξαρρῦεται κατὰ ἀναλογίαν καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος, ἢ γένος, εἰς τὸ ὅποιον ἀνάγεται τὸ πράγμα. Παραδείγματος χάριν εἷα κομμάτι χρυσοῦ θέλει ἀποδειχθῇ, ὅτι σφέπει νὰ εἶναι ἐλατὸν, σφυρήλατον, σερρόν, διαλυτὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ὕδαρ, κτλ. ἐπειδὴ αὐτὰ αἱ ἰδιότητες ἀνήκουν εἰς τὸν χρυσόν.

Ἐξ ἐναντίας ὅποταν ὁ λόγος εἶναι διὰ νὰ δειξῇ τινὰς τὴν ἀνυπαρξίαν μίας ποιότητος, τὸ ἰχυρότερον ἐπιχείρημα θέλει εἶναι νὰ δειξῇ ὅτι αὐτὴ ἐναντιόνηται εἰς κάμμιαν ἄλλην, ἢ ὅποια εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ ἴδιον ὑποκείμενον· καθῶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τῷ νοεῖν δειχνεται εἰς τὴν ψυχῇ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιτάσεως· ἐπειδὴ ἐπιτασις καὶ νόησις εἶναι ἐναντία ἀλλήλοισ· καὶ ἐξ ἐναντίας ἀπὸ τὴν ἐπιτασιν δειχνεται εἰς τὴν ὕλην τὸ ἀδύνατον τῆς νοήσεως.

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἀποτελεσμάτων, ὅπου ἔχουν φύσιν νὰ προέρχωνται ἀπὸ μίαν ποιότητα, ἢ ἢ παρουσία ἀποτελεσμάτων ἐναντίων, εἶναι παρομοίως μία δεῖξις τῆς ἀνυπαρξίας μίας τῶν ποιότητος. Ἐἷα σῶμα, φέρειπεῖν, ὅπου γίνεται ἢλεκτραγωγόν (διαπορθμοῦ τῆς ἢλεκτρικῆς πυρὸς εἰς ἄλλα σώματα), δὲν θέλει εἶναι κατ' αὐτὸ ἢλεκτρικόν· εἷα σίδηρον μαγνητικόν, ὅπῃ δὲν ἔλκει τὸ ἄλλο σίδηρον, δὲν θέλει ἔλαβε μαγνητικὴν δύναμιν.

ἢμπορῆμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀποδείξιν καὶ τὴν ἀναλογίαν, διὰ νὰ ἀποφήσωμεν μίαν ποιότητα ἀπὸ εἷα πράγμα, ὅπῃ ὑπάγεται εἰς μίαν κλάσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποφάσκειται αὐτὴ ἢ ποιότης, ἢ δὲν ὑ-

Ὁ ὅρος Σόφισμα σημαίνει κυρίως μίαν ἐπιχείρησιν ψεύδη, ἔχουσαν κάποιον χῆμα ἀληθείας, τὸ ὁποῖον διὰ κακίαν μεταχειρίζεται τινὰς εἰς τὸ νὰ ἀπατήσῃ ἄλλους. Ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοὺς παλαιούς Σοφιστὰς, τῆς ὁποίας ἡ τέχνη ἦτον νὰ ἀπατῶν καὶ νὰ σκοτίζεν τὰς ἀνθρώπους μὲ τὰ τέτοια ἐπιχειρήματα.

Μερικοὶ ὑπὸ κάτω εἰς τὸ σόφισμα περιλαμβάνουν κάθ' ἐπιχείρημα ψεύδες, εἴτε διὰ κακίαν ἢ θελε γένη, τὸ ὁποῖον δεῖ πρέπει ποτὲ εἶναι τιμημένος νὰ κάμῃ· εἴτε καὶ δι' ἀγνοίαν, εἰς τὸ ὁποῖον καθ' εἶναι ἢ μπορεῖ νὰ πείσῃ· ὅμως τότε λέγεται προσφύεστερα παραλογισμός.

Μ' ὅλον ὅπ'ε διὰ νὰ φυλαχθῆ τινὰς καὶ ἀπὸ τοὺς παραλογισμῶς, καὶ ἀπὸ τὰ σοφίσματα φαίνονται ὅτι ἀρκοῦν οἱ κανόνες, διὰ τῆς ὁποίας ἐδείχθη ὁ ὀρθὸς ἔσος τῶ συλλογίζεσθαι· καθὼς καὶ εἰς εἶν' ὁδοιπόρον διὰ νὰ μὴ πλανηθῆ τῶ σκοπεμένην δρόμῳ, φθάσει νὰ τοῦ δείξεν τὴν δειδίαν, ὅπου τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸν δρόμον τε· μ' ὅλον τῆτο, ἐπειδὴ οἱ κίνδυνοι, ὅπ'ε εἶναι διὰ νὰ ἀποφύγῃ τινὰς, κάμνεν, καθὼς κάλλιστα παρατιρεῖ ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τοῦ νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 19.), πειραστοτέρων προσβολῶν, καὶ πείθων καλλίτερα, παρά τὰ πράγματα, ὅπ'ε πρέπει νὰ ἀπολεθῆσῃ τινὰς, νομίζομεν ὅτι συμφέρει νὰ δείξωμεν τὰς κυριώτερας αἰτίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννῶνται οἱ ψεύδεις συλλογισμοί, καὶ διὰ νὰ μὴ πίπτωμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, καὶ διὰ νὰ μὴν συράμεθα ἀπὸ ἄλλων εἰς τῆτο.

Μάλιστα καθὼς ἐκεῖνος, ὅπου πλέει εἶν' ἄμεγαν ποταμόν, ὅσον ὀλίγην ἐπιτηδειότητα καὶ ἀν' ἔχη εἰς τὸ νὰ

νὰ εὐθύνη τὸ τιμῶνι, ἐκεῖ ὅπ'ε εἶναι τὰ πέρα πλοῖμα δεῖ ἔχει φόβον, ἐπειδὴ ὁ ποταμὸς ὁ ἴδιος σύρει τὸ πλοῖον εἰς τὸν δρόμον τε δὲ τυχεῶς· εἰς τὰ κινδυνώδη ὅμως, καὶ εἰς τὰς δίνας, καὶ εἰς τὰς σκοπέλας, καὶ τὰς σύρσεις, μεταβάλλεται εἰδησιν μεγαλιτέρων καὶ ἐπιτηδειότητων· ἐντὶ καὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅπου ἔχει ἔργον τοῦ συλλογίζεσθαι, ὅταν τὰ πράγματα εἶναι ἀληθινὰ, ὅσον ὀλίγην γένησιν καὶ ἀν' ἔκαμε τὰ λογικῶς, αἱ ἀληθεῖς ἀποδείξεις των ἔρχονται εὐκόλα ἀφ' αὐτῆς, καὶ εἶναι εὐκολώτατον νὰ τὰς διδῶσθῃ τινὰς· αἱ ἀπάται ὅμως, τὰ ψεύδη ἐπιχειρήματα, αἱ ἀμφίβολοι ἀποδείξεις, καὶ οἱ λόγοι, ὅπ'ε ὑπὸ κάτω εἰς μίαν ὀψιν ἀληθείας εἶναι μάταιοι καὶ ψεύδεις, εἶναι ἐκεῖνα, ὅπ'ε πρέπει προσηγορικῶς νὰ γνωρίζῃ τινὰς, καὶ νὰ ἀποφύγῃ.

Λοιπὸν αὐτὰ τὰ ψεύδη ἐπιχειρήματα ἀπὸ δύο ἐλαττώματα ἔχεν μάλιστα τὴν ἀρχιότητος· τῆς ὁποίας τὸ εἶναι κενυμμένον εἰς τὰς λέξεις, καὶ τὸ ἄλλο εἶναι εἰς τὰ ἴδια πράγματα· διὰ τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο θέλομεν εἰπῆ ἓν μέρος συνοπτικῶς τὰ ἀναγκαιότερα.

νον ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως καὶ πείρας, τὰτ' ἔστιν αὐτὴν τὴν ἰδίαν πλοῖσασιν.

Δεύτερον σοφίσμα εἶναι τὸ ψεύδῳς ὑποθεθεμῶν. ὅταν δηλαδὴ τὰ ἐπιχειρήματα ἐπαίδωνται εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν εἶναι, ἀλλὰ ψεύδῳς ὑποθεθεμῶν, τὸ ὁποῖον τὸ ἔλεγον οἱ Ἀρχαῖοι τὸ παρατὴν ψεύδῳς ὑποθεθεμῶν. Αὐτῆς τῆς φύσεως ἦτον ὅλαι αἱ σωματικαί, ὅπου ἔκαμναν οἱ Ἀστρολόγοι ἀπὸ τῆς διαφορῆς φάσιν τῆς Ἀστέρων, διὰ τὰ κείνων περὶ τῆς φυσικοῦ, τῆς χαρακτῆρων, τῆς τύχης, τῆς καταστάσεως τῆς ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῆς διαφορῶν συμβεβηκότων τους. ὡς αὖ τὰ ἐκρέμαντο αὐτὰ τὰ παράγματα ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἀστέρων, ἀπὸ τῆς ὁποῖαν δὲν ἔχου καμνίαν μετοχίω.

Ὅμως τὸ ψεύδῳς ὑποθεθεμῶν, ἀντὶ τὰ πῆσῃ εἰς τῆς αἰτίας, πίπτει πολλαῖς φοραῖς εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, περὶ οὗ ὁ λόγος. Ὁ Πλάταρχος ἀκούωντας ὅτι τὰ πωλάεα, ὅπου ἐκωμηγήθησαν ἀπὸ τὸν λύκον, εἶναι ἐπιτηδείωτερα εἰς τὸ ἔξῃμον (παχύτερα) ἀπὸ τὰ ἄλλα, πρῶτον ἐπιφέρει δύο λόγους τῆς ἐξῆς. ὅτι τὰ ἀργότερα ἴσως ἐπιάθησαν, καὶ ἐγλύτωσαν τὰ ὀγλιγώτερα. ἄλλον, ὅτι κάμνωντας τα τότε ὁ φόβος ὀγλιγώρα, διεφύλαξαν μετὰ ταῦτα αὐτὴν τὴν ἔξιν. Τέλος πάντων ἐπιφέρει ὅτι ἴσως τὸ ἴδιον γενομένον δὲν εἶναι ἀληθινόν. Αὐτὸ τὸ Πλουτάρχειον συμπέρασμα ἔπαρεπε νὰ ποροτιμᾶται ἀπὸ πολλαῖς διηγήματα παραγμάτων ἀσυνλήθων καὶ ἀλλοκότων. ὅμως οἱ ἄνθρωποι, ἀγόμενοι ἀπὸ τῆς τέρψιν τῆς θαυμασῶν, ἀγαπᾶν πολλαῖς νὰ τὰ πιστεύω, καὶ ἔπειτα νὰ ἀσπιδάζω διατὰ νὰ δώσουν τὸν λόγον ἐκεῖνου, ὅπου δὲν εἶναι, καὶ μετὰ τὴν ἀνακινεῖται κάθε καιρὸν τὸ ζήτημα τῆς χρυσῆς ὀδόντος (1).

Τεῖ-

(1) Εἰς τὸν ΙΖ'. αἰῶνα, ἕνας ἀγύρτης (Ματζουκάς) περιήρητο πρὸς Πόλεις, καὶ ἔδειχον ἕνα νέον, ἔχοντα ἕνα ὀδόντι χρυσῶν.

Τεῖτον εἶναι τὸ παρατὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι. τὰτ' ἔστιν ὅταν ἡ ἀπόδειξις ἐρείδεται εἰς ἕνα ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον χρειάζεται ἀπόδειξιν. Τέτοιον ἦτον, καθὼς δείχνει ὁ Γαλιλαῖος, τὸ ἐπιχείρημα, μετὰ τὸ ὁποῖον δισχυρίζοντο οἱ Περιπατητικοὶ νὰ δείξω, ὅτι ἡ γῆ εἶναι εἰς τὸ κέντρον τῆς κόσμου. Ὅλα τὰ βαρῆα (ἐλαγαν) φέρονται ἐπὶ τὸ κέντρον τῆς κόσμου. ἀλλὰ μὲν ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ὅλα τείνων πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς. τὸ κέντρον ἄρα τῆς γῆς εἶναι κέντρον τῆς κόσμου. Ὅμως τίς τὸ εἶπον εἰς τοὺς Περιπατητικῶς, ὅτι ὅλα τὰ βαρῆα φέρονται ἐπὶ τὸ κέντρον τῆς κόσμου; Τέτοιον ἦτον ὁμοίως καὶ τὸ ἐπιχείρημα, μετὰ τὸ ὁποῖον οἱ Καρτεσιανοὶ ἠθέλων νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι διάφορον τῆς ὕλης. ἐπειδὴ ἡ εἴσα τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τῆς νόησιν, καὶ τῆς ὕλης εἰς τῆς ἐκτασιν. Ἄν δὲν εἶχαμεν ὅμως ἄλλω δείξιν νὰ δείξωμεν τῆς ἀληθινῆς ἑτερότητας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὕλης, ἡ ὁποῖα συνίσταται εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἡ μία εἶναι ἀναγκαίως ἀπλή, καὶ ἡ ἄλλη σῶθετος, καθὼς τὰ εἶχαμεν διὰ τὰ τὴν δείξωμεν μετὰ τὸ ἐπιχειρήματός, ἐπειδὴ πῶς ἠμπορῆσαν οἱ Καρτεσιανοὶ νὰ δείξω, ὅτι ἡ εἴσα τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τῆς νόησιν, ἡ ὁποῖα δὲν εἶναι ἄλλο, παρατὸ μία ἐνέργειά της, καὶ ἡ εἴσα τῆς ὕλης εἶναι εἰς τῆς ἐκτασιν, ἡ ὁποῖα εἶναι μία ποιότητος, καὶ μάλιστα μία ἀπλή ἀνα-

σῶν. Οἱ αὐτοὶ Φιλόσοφοι ἐξάδουαν πομπῆς λόγους νὰ ἀποδείξω ὅτι ἡ ὕλη τῆς χρυσῆς ἠμπορῆσε νὰ διατεθῆ ἰς τὸ ὀδόντι, καθὼς διακατασταται καὶ εἰς τὴν χρυσῆα, καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὸ χρυσῶν ὀδόντι ἰς τὸν νέον πρὸ Ματζουκά. καὶ αὐτὸ δὲν δίστασε ἕνας ἐπιτηδείος χερσουργὸς νὰ ἀνακαλύψῃ ὅτι τὸ δόντι τῆς νόου ἦτον τυλιγμένον ἐπιτηδείως μετὰ φύλλον χρυσῶν, ἴσως ἠθέλων εἶναι ἀκόμι ὅσο τῆς σήμερον ζήτημα παρατὸς Φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι καθὼς ἀκύσαντι, βεβαιώσῃ δὲν νὰ ἀποδώσῃ τὸν λόγον, χωρὶς νὰ δεικνύσῃ, αὐτὸ εἶναι τῶν κατὰ ἀκέραια. καὶ οἱ ποῖοι λέγονται παρατὸς φράγεις ὅτι ἀνακινῶν τὸ ζήτημα πρὸς χρυσῶν ὀδόντος.

ραφοράτης, καθώς ἀλλῃ θέλομεν δείξει, μὴ ὄντας ἄλλο κυεῖως, παρά ἢ συνύπαρξις πολλῶν μερῶν, ὃ ἔστι πολλῶν πραγμάτων ἠνωμένων;

Τέταρτον εἶναι ὁ λεγόμενος ἐσφαλμένος κύκλος, ἢ διάλληλος δείξις· ὅταν δηλαδὴ τὸ πρῶτον δείχνηται διὰ τῆ δούτερε, καὶ πάλιν τὸ δούτερον διὰ τῆ πρῶτη· καθὼς ἀνίσως ἔλεγε τινὰς, ὅτι ἢ τὰδε γραμμὴ εἶναι ἢ μικροτέρα ἀπὸ ὅλας, ὅπῃ ἠμπορῶν νὰ ἀχθούν ἀπὸ εἴνα σημεῖον εἰς ἄλλο, ἐπειδὴ εἶναι δούτεια· καὶ πάλιν εἶναι δούτεια, ἐπειδὴ εἶναι μικροτέρα ἀπὸ ὅλας, ὅπου ἠμποροῦν νὰ ἀχθούν ἀπὸ εἴνα σημεῖον εἰς ἄλλο.

Πέμπτον σοφίσμα εἶναι τὸ νὰ ληφθῆι τὸ μὴ αἰτιον ὡς αἴτιον, καθὼς οἱ Περικρατικοὶ τὴν ἀνάβασιν τῆ ὕδατος εἰς τὴν ἑόμπαν, τὴν ἀπέδιδαν εἰς τὴν φεῖκω, καὶ τὸ μῖσος, ὅπου ὑπέθεταν ὅτι ἔχει ἢ φύσις εἰς τὸ κενόν. Ἐκεῖνοι, ὅπῃ ἔλεγαν ὅτι ὁ πάχος προέρχεται ἀπὸ τὰ φυκτικὰ μόρια, τὰ ὅποια εἰσδύον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ συσφίγγον τὰ μόριά τε· ὅτι ὁ κεραινός προέρχεται ἀπὸ τὰς θειαφώδεις ἐξάψεις, ὅπῃ γίνονται εἰς τὸν ἀέρα· ὅτι ἄλλαι τοιαῦται ἐξάψεις εἶναι τὸ βόρειον σέλας, καὶ οἱ κομήται· ὅτι ἀπὸ τὰς κομήταις καὶ ἐκλείψεις ἀκολουθεῖν οἱ λοιμοί, οἱ λιμοί, οἱ πόλεμοι, οἱ θάνατοι τῶν μεγάλων, καὶ ὅν γινέει τῆτε τῆ εἴδους εἶναι ὅλα τὰ ἐλαττωματῶδη ἐπιχειρήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔδειχναν καὶ δείχνου καὶ τὴν σήμερον, ὅτι εἴνα πρῶγμα προέρχεται ἀπὸ ἄλλο, διὰ τὴ ἀκολέθησαν τὸ εἴνα κατόπιν τῆ ἄλλου, καὶ οἱ Σχολαστικοὶ τὰ ἀνόμαζαν μετὰ τοῦτο, ἢ μετὰ τῆτε, ἄρα διὰ τῆτο, ἢ ἐκ τῆτε.

Εἰς τῆτο τὸ σοφίσμα πίπτει καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ διὰ νὰ ἀποδώσω τὸν λόγον ἀγνώστων ἀποτελεσμάτων, δὲν κάμνεν ἄλλο, παρά φοφέρην λέξεις ἀσημαῖτες, καθὼς ἔκαμναν οἱ Σχολαστικοὶ εἰς τὰ περυσότερα τῆς Φυσικῆς· διὰ τὴ ἀν τῆς ἐρωτῆσε τινὰς, διὰ τὴ τὸ νερόν φύγει ἀπὸ τὸ λάδι; ἀπεκείνοντο, ὅτι αὐταὶ αἰ
δύω

δύω εἶναι ἔχουν ἀντιπάθειαν πρὸς ἀλλήλας· διὰ τὴ τὸ σίδηρον ἔχει πρὸς τὴν μαγνήτιν; διὰ τὴ ἔχει συμπάθειαν μετὰ αὐτῷ· διὰ τὴ ἢ μήκων (παπαρούνα) εἶναι ὑπνώτικῆ; διὰ τὴ ἔχει δυνάμιν κραιωτικήν· διὰ τὴ καθαρίζει ἢ συναμική; διὰ τὴ ἔχει δυνάμιν κραιωτικήν· διὰ τὴ καθὼς ζῶν ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του; διὰ τὴ φυσικῶν κλίσεων, κτλ. καὶ μετὰ αὐτὸ ἐνόμιζαν ὅτι ἀπέδιδαν λόγον σαφέστατον ὅλων τούτων τῶν φαινομένων, εἰς καιρὸν ὅπου δὲν ἔκαμναν ἄλλο, παρά ἔλεγαν μετὰ ἄλλας λέξεις, ὅτι τὸ νερόν φύγει ἀπὸ τὸ λάδι, διὰ τὴ φύγει· τὸ σίδηρον ἔχει πρὸς τὴν μαγνήτιν, διὰ τὴ ἔχει, καὶ τὰ λοιπά.

Ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἑ ἐπαυσεν ἡ σχολαστικὴ Φιλοσοφία, τὸ σοφίσμα τῆτο ἀκόμι καὶ τὴν σήμερον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν πᾶς ἐπαυσε μετὰ τὴν ὀλοτήν· διὰ τὴ οἱ ἀνθρώποι οἱ περυσότεροι, ὅποταν τῆς ἐρωτῶν τὴν αἰτίαν τινὸς πράγματος, στοχαζόμενοι ἀτιμον νὰ ὁμολογήσων εἰλικρινῶς τὴν ἀγνοιαύτης, ἀγαποῦν περυσότερον νὰ τὴν καλύψω μετὰ λέξεις κενὰς καὶ ἀσημαῖτες, παρά νὰ εἰποῦν μετὰ εἰλικρίνειαν, ὅτι δὲν ἴξδύον ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν ἴξδύον.

Εἰς τοῦτο τὸ σοφίσμα ἠμπορεῖ νὰ ἀναχθῆι ἀκόμι καὶ τὸ νὰ ἀποδίδῃ τινὰς εἰς μίαν μόνην αἰτίαν ἐκεῖνο, ὅπου προέρχεται ἀπὸ πολλὰς. Νὰ ἀποδίδῃ τὴν τιμὴν μιᾶς πράξεως εἰς εἴνα μόνον ὑποκείμενον, εἰς καιρὸν ὅπῃ συνέθεσαν εἰς αὐτὴν πολλοί· μίαν μόνην αἰτίαν εἰς θανάσιμα ἀποτελέσματα μιᾶς ἀρρώστιας, εἰς τὰ ὅποια ἠμπορῶν νὰ συνέθεσαν πολλοί.

Εἰς τῆτο ἀνάγεται ἀκόμι καὶ τὸ νὰ λέγηται αἰτία εἰς ἀποτελέσματος ἐκεῖνο, ὅπου ἦτον ἀπλή συγκυρία, καθὼς νὰ κατηγορῶν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διὰ τῆς πόσως φόρους, ὅπου μετὰ ἀπλήν πρόφασιν αὐτῆς, καὶ ἐναντίον εἰς τὰ δόγματάτης ἔγινεν.

Ἐκτον εἶναι τὸ παρά τὴν ἀπλή ἐξαλειθμῶν, καθὼς νὰ διιχνεύηται τινὰς ὅτι ἔκαμε καλὸν εἴνα ἰατρικόν, ἐπειδὴ δὲν ἐπροξένησε κακόν· ὡς αὐ νὰ μὴ
ἡμ-

ἤμποροῦσε τάχα νὰ μὴ προξενήσῃ μίτε καλόν, μίτε κακόν. Εἰς τῆτο ἀνάγονται ὅλα τὰ διλήμματα, καὶ οἱ διαζωπτικοὶ συλλογισμοί, ὅπῃ δὲ εἶναι ἀκριβεῖς κατὰ τὴν διαίρεσιν καὶ ἀπαρίθμησιν τῶν μερῶν· τῶν ὁποίων ἐκθέσαμεν παραδείγματα εἰς τὸ προηγούμενον Τμήμα. (Κεφ. Α'. Ἄρθρ. Δ'. §. 3. καὶ Κεφ. Β'. Ἄρθρ. Α'.)

Ἐβδομον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου οἱ Σχολαστικοὶ ἀνόμαζαν παρά τὸ συμβεβηκός, τοῦτ' ἔστιν ὅταν θεωρηταί ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι ἀπλῶς κατὰ συμβεβηκός. Τέτοιον ἦτον τὸ ἐπιχείρημα, διὰ τὸ ὅπου ὁ Ῥωσῶ διΐχυεζετο ὅτι πρέπει νὰ καταργήσῃν ἀπὸ τὸν βίον τὰς τέχνας, καὶ ἐπιστήμας, διὰ τὴν φθορὰν τὰ ἤθη, ὡς αὐτὸ ἦτον ἡ διαφορὰ τῶν ἠθῶν εἰς ἀποτέλεσμα ἴδιον καὶ ἀναγκαῖον τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ ὄχι κατὰ συμβεβηκός ἀποτέλεσμα ἐκεῖνου, ὅπου τὰς κακομεταχειρίζεται· διὰ τὴν ποῖος θέλει εἰπῆν ποτὲ ὅτι πρέπει νὰ ἀποβληθῆν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν ὁ ὑδράργυρος, τὸ ὅπιον, ἢ τὸ ἀντιμόνιον, ἐπειδὴ ὅταν τὰ μεταχειρίζονται κακῶς, εἶναι μερικαῖς φοραῖς βλαπτικώτατα.

Κατὰ τῆτο σφάλμα καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ διΐχυεζονται ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἀληθεύῃ ἐκεῖνο, ὅπου κατὰ τύχην ἀλήθευσε καμμίαν φοράν· καθὼς ὅτι τὰ ὀνειράτα πορολέγαν ἐκεῖνο, ὅπῃ μέλει νὰ γένη, ἐπειδὴ μερικαῖς φοραῖς ἀπολέθῃσεν τῆτο.

Ὁγδοον εἶναι τὸ νὰ ληφθῆν τὸ ὅλον ἀντὶ τοῦ μέρους, τῆτ' ἔστι νὰ συμπεραῖν διὰ τὸ ὅλον ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀνήκει μόνον εἰς μερικὰ μέρη τε. Κατὰ τῆτο ὁ Πλάτων ἐξώρισεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν τὴν τῆς Ποιητῆς, ἐπειδὴ μερικοὶ εἶναι ἐπιβλαβεῖς· κατὰ τῆτο ἀπέομεν συχνὰ νὰ κατηγορηταί εἰς ὅλοκληρον γένος ἀνθρώπων, μία πολιτεία, ἓνα ἔθνος, διὰ σφάλματα, τὰ ὅποια ἀνήκον μόνον εἰς μερικὰ ἀτομά τε.

Εἰς αὐτὸ ἀνάγονται καὶ ὅλα τὰ ἐλαττωματώδη ἐπιχειρήματα, ὅπῃ γίνονται ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος εἰς τὸ

καθόλου, τὰ ὅποια εἶναι συχνότατα· ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀρκοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δύο, ἢ τρία παραδείγματα, διὰ νὰ κάμω μίαν καθόλου ἐπαγωγὴν.

Ἐννατον εἶναι νὰ ἀποδίδῃ τινὰς ἀπλῶς εἰς εἷς πρᾶγμα ἐκεῖνο, ὅπου δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ παρά ἀφ' ἑτεροῦ καμμία ὑπόθεσις, ἢ διαβολή· τὸ ὅποιον οἱ Σχολαστικοὶ τὸ ἀνόμαζαν λαμβάνεσθαι ἀπλῶς ἀληθινόν ἐκεῖνο, ὅπου δὲν εἶναι ἀπλῶς, ἀλλὰ πῆ (εἴτ' οὐκ ἀπλάτῃ) τέτοιον· καθὼς τὸ νὰ δείξῃ τινὰς βλαβερὸν φύσει εἷς πωρικόν, ἐπειδὴ βλάπτει ἀνίστως βρώγεται ἄωρον, ἢ χαλασμένον, ἢ ὑπέρμετρον. Νὰ εἰπῆ ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι θνητός κατὰ πάντα, ἐπειδὴ εἶναι θνητός κατὰ τὸ σῶμα. Τέτοιον ἦτον τὸ σοφίσμα τοῦ Κόττα παρά Κιέρωνι (περὶ φύσεως Θεῶν Βιβλ. Γ'.) ὅτι εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἀρετή· ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑπάρχου ἐκεῖνα, ὅπου ἀπαιτῶνται εἰς τὸ ἀτελές τῶν ἀνθρώπων· γενναίότης δηλαδὴ εἰς τὰς δυσυχίας, μετεοότης εἰς τὰ πάθη, φρόνησις εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν κακῶν, καὶ ἐκλογὴν τῶν καλῶν, καὶ τὰ παρόμοια, ὡς αὐτὸ νὰ μὴ ἦσαν ἄλλαι ἀρεταὶ ἀπὸ αὐτῶν· ἢ τὸ νὰ εἶναι ἀπηλαγμένον ἀπὸ ἀτελείας καὶ ἐλαττώματα, τὸν κατασταίνει νὰ μὴ ἔχῃ μίτε ἀρετῆς, μίτε τελειότητος. Τὸ ἐπιχείρημα τὸ, ὡς παρατηρεῖ ἀστειῶς ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τοῦ νοεῖν (Μέρ. Γ'. Κεφ. 19.) εἶναι καθὼς ἠθέλων εἶναι τὸ ἐπιχείρημα εἰς ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ βηνά, ὁ ὅποιος ἀπέωντας ὅτι εἰς τὴν πολιτείαν τὰ σίτια δὲν εἶναι σπεττασμένα μεκαλάμια, μίτε μετ' ἄχυρα, ἠθέλε συμπεραῖν ὅτι οἱ ἀστικοὶ εἶναι πάντοτε εἰς τὴν βροχίαν, εἰς τὸ χιόνι, καὶ εἰς τὸν αἶρα.

Δέκατον εἶναι νὰ συμπεραῖν τινὰς ἀπὸ τὸ δυνατὸν τὸ ὄν, τὸ ὅποιον τὸ ἔλεγον οἱ Παλαιοὶ ἐπὶ τὸ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖν, καὶ εἶναι τὸ πλεῖστον συχνότατον· καθὼς τὸ τῆτο πρᾶγμα εἶναι δυνατὸν, λοιπὸν

Ἐπειδὴ τὰ πράγματα δεῦν θεωροῦνται ἀπὸ ὅλους ὑπὸ μιαν ἢ τὴν αὐτὴν ἄψιν, μήτε ἔχον ὅλοι περὶ αὐτῶν τὰς αὐτὰς ὑπολήψεις, εἶναι ἀφύκτος ἡ διαφορὰ τῶν δοξασίων, ἢ αἱ φιλοκειμίας.

Πολλάκις ἀφελῶν καὶ αὐταί, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐναντιότητα τῶν δοξασίων, ἢ τὴν μάχην τῶν λόγων, ὅπερ ἐκατέρωθεν ἐπιφέρονται, διόκεινίζεται καὶ ἀναπτύσσεται κατ' ὀλίγον ὀλίγον ἡ ἀλήθεια, ἢ ὅποια ἄλλως ἢ θῆλε μὴ ἀσαφής, ἢ κεκαλυμμένη, ἢ περιπεπλεγμένη, ἢ ἢ ἀμφίβολος.

Εἰς τῆτο ὁμῶς εἶναι ἀναγκαῖον ὅπου αἱ διαλέξεις νὰ γίνωνται πρῶτον εἰς πράγματα σαφῆ καὶ ἐπωφελῆ, ἢ ὄχι εἰς ψυχρὰ καὶ μάταια ζητήματα. Δύτερον κατὰ τὰς ἀνήκοντας ἑόψεις, ἢ νὰ μὴ καταντῶν, καθὼς ἀκολουθεῖ συχνάκις, εἰς μάταιας κραυγὰς.

Διὰ τῆτο θέλομεν σημειῶσαι πρῶτον κάποιας παρατηρήσεις, ὅπερ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς ὅποιανδήποτε διάλεξιν, καὶ δεύτερον τοὺς διαφόρους ἑόπους τῶν διαλέξεων.

Καρόμες γεμικοί παρατηρητέοι εἰς κάθε Διάλεξιν.

Α΄. Ὁ σκοπὸς τῆς διαλέξεως πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἔραος τῆς ἀληθείας, ἢ ἡ ἐπιθυμία τῆ νὰ τὴν γνωρίζῃ τινὰς, ἢ νὰ τὴν κάμῃ γνωστὴν εἰς ἄλλους, ἢ ὄχι τὸ συμφέρον, ἢ ἡ ληψομελία (spirito di partito), ἢ εὐας ἀφρων καὶ μαρὸς ἐνθουσιασμός, ἢ ἡ τυφλὴ ἐπιμονὴ εἰς τὰς ἰδίαις προλήψεις, ἢ ἡ μάταια φιλοτιμία τῆς ἐπιδείξεως, ἢ ἡ μανία τοῦ ἀντιλέγειν εἰς κάθε πρᾶγμα, τὰ ὅποια εἶναι τὰ αἴτια τῶν πεισοσοτέρων ἀντιλογιῶν καὶ λογομαχιῶν, καὶ τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλα.

Β΄. Ἀφ' ἑ συγκροτηθῆ μετέτοιον σκοπὸν ἢ διάλεξις, διὰ νὰ προβαλεῖ καὶ μετὸν πρέποντα τρόπον, πρέπει νὰ ἐκθέτουν μετὰ σαφῆ καὶ ἀκρίβειαν τὰς γνώμας, ὅπερ ἔχει καθῆνας νὰ διαφεντόσῃ, χωρὶς νὰ εἰσάγουν εἰς αὐτὰς κανένα ὄρον ἀσαφῆ, ἢ ὁμῶνυμον, ἢ ἀμφίβολον, μήτε ἀμφιβολίαν, ἢ σύγχυσιν λέξεων· ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς πλέον ἀκρίβεις καὶ σαφεῖς ὄρους, καὶ νὰ τοὺς διαθέτουν εἰς ἑόπον ὅπου, ἀθὺς νὰ φαίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ κρεῖται ἐννοία τοῦς.

Γ΄. Ἄν τὸ ζήτημα εἴρηται εἰς πράγματα ὄχι τὸσον ἐγνωσμένα, ἢ εἰς κάμμιαν ἀπὸ τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας, ὅπερ εἰς διαφόρους ἀνθρώπους εἶναι διάφοροι, πρέπει νὰ ἐξηγήσῃν προσητέρα ἀκριβῶς τὰς ἀεισμένας ἰδέας, ὅπερ ἔχει καθῆνας διὰ τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἢ τὶ ἐννοοῦν ὑπὸ κάτω εἰς ἑκάστον τὸν ὄρον, διὰ νὰ μὴ γίγεται, καθὼς ἀκολουθεῖ πολλάκις, ἡ διάλεξις περὶ λέξεων μόνων, καὶ εἴρηται μόνων εἰς ὄρους καθὼς ἐκλαμβνομενάς.

Δ'. Οπόταν τὸ ζήτημα περιλαμβάνῃ πολλὰ μέρη, πρέπει νὰ διακρίνῃ αὐτὰ τὰ μέρη ἀκριβῶς, καὶ ἀρχίζοντας τὸ εἶνα νὰ μὴ μεταβαίνομεν εἰς τὸ ἄλλο, πρὸς τὰ νὰ τελειώσῃν καὶ νὰ συμπεράνωμεν τὸ πρῶτον.

Ε'. Ἀφ' οὗ διακρινίσωμεν τὴν φύσιν τῆς ζητήσεως, πρέπει νὰ ἐπιφέρῃν, ὅσον τὸ εἶνα μέρος, ὅσον καὶ τὸ ἄλλο, τὰ ἐπιχειρήματα, ὅπου ἀπαιτοῦνται εἰς τὸ νὰ δείξῃ καθόλου τὸ προκειμένον παράγωμα· εἰς τὸ ὁποῖον τοῦτο ἢ φυσικωτέρα τάξις ἀπαιτεῖ ὅτι ἐκεῖνος, ὅπου καταφάσκει νὰ ἐπιφέρῃ πρῶτον τὰς λόγους, διὰ τὰς ὁποίας καταφάσκει· καὶ ἐκεῖνος, ὅπῃ ἀποφάσκει, πρῶτον νὰ ἀναιρῇ αὐτὰς τὰς λόγους, καὶ ἔπειτα νὰ ἀντιφέρῃ ἄλλας, ὅσον ἢμπορεῖ ἐναντίας.

Ϛ'. Εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας ἐκάστη γνώμης δεῖν πρέπει μὴτε τὸ εἶνα, μὴτε τὸ ἄλλο μέρος νὰ μεταχειρίζεται σοφίσματα, μὴτε ἀσαφεῖς περιπλοκάς λέξεων, μὴτε ἀκαίριες παρεμβάσεις, ἀλλὰ νὰ προσφύνηται πάντοτε εἰς τὸ προκειμένον, καὶ νὰ τὸ ἀποδείχῃ μετ' ἐπιχειρήματα ἰχυρὰ, κανονικὰ, καὶ κατηγορικά, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν σαφῆ, ἀκριβῆ, καὶ εἰλικρινῆ.

Ζ'. Δεῖν πρέπει ποτὲ τὸ εἶνα μέρος νὰ ἀντικόπη τὸ ἄλλο, πρὸς τὸ νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον του· ὅμως καὶ ἐκεῖνος ὅπῃ ὁμιλεῖ, πρέπει νὰ εἶναι διακριτικὸς εἰς τὸ λέγειν, καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὴν δυνατὴν βραχύτητα, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ὁμιλῇ μόνος αὐτός.

Η'. Πρέπει νὰ λείπουν μακρὰν αἰ κραυγαὶ καὶ οἱ θόρυβοι, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι τὸ ζήτημα ἔχει νὰ ἀποφασισθῇ μετ' ἰσχύος τῆς φωνῆς καὶ τῆς σήφης· ὁμοίως καὶ κατὰ ὑπερβολικὴν ἔξαρσιν, διὰ νὰ μὴ καθυστερῇ μετ' ἰσχύος τῆς ἔξαρσιν εἰς μάχην ἢ διάλεξιν, ἐπὶ ἀρχίζῃ διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν.

Θ'. Πρέπει νὰ ἐξορίζονται ἀπὸ τὴν διάλεξιν πρὸ πάντων τὰ δημοτικὰ κινήματα, αἱ εἰρωνίαι, οἱ σαρκασμοὶ (χλοδασμοὶ), οἱ καταφρονητικοὶ ὅροι, καὶ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἢμπορῇ νὰ λυπηθῶμεν καὶ νὰ παραξένωμεν.

ἐξέναν τὸν ἐναντίον, καὶ ὅπῃ δεῖν ἀρμόζῃ εἰς ἀριστοί-
θεις ἀνθρώπους· καὶ πρὸ πάντων οὐ ὕβριτες καὶ βαρ-
βαρότητες, τὰ ὁποῖα εἶναι ἴδια τῶν χαϊμάλιδων, καὶ
φούλων ἀνθρώπων.

Ι'. Πολλὰ ἀσείον εἶναι, ὅποταν ὁ ἀντικείμενος δύ-
γαλῃ ἀπὸ τὸ προκειμένον τι, νὰ τὸν ἀνακαλοῦμεν εἰς
τὴν ὑπόθεσιν μετ' ἔσσης πολιτικῆς, καὶ νὰ τὸν κρα-
τῆν πάντα ἀμετακίνητον εἰς αὐτὴν· καὶ, ὅποταν φα-
νεται ὅτι θέλει νὰ ἀλλάξῃ τὴν εἴσοιν τῆς κατ' ἀρ-
χὰς παραληφθέντων ὅρων, νὰ τὸν ἀναμιμνήσκῃ· μά-
λισα ἀίσιως ἐφύλαττον ὅλοι τῆτο, αἱ διαλέξεις ἠθε-
λας τελειοῦν πάντοτε εἰς ὀλίγα λόγια, καὶ δεῖν ἀκο-
λεθῶμεν ἐκεῖνο, ὅπῃ συμβαίνει συχνότατα, νὰ γί-
νωσκῇ μεγάλα ἔειδες ἀπὸ παραμικρὰ παράγωμα,
καὶ μετ' ὀλίγα λόγια νὰ ἐμβαίνομεν καὶ τὰ δύο μέρη
εἰς εἶνα λαβύρινθον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον
νὰ εὔρωμεν, καὶ νὰ ἐμβῶμεν εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἀρχισαν.

ΙΑ'. Δεῖν πρέπει νὰ εἶναι τινὰς προσεπαταλαδόμε-
νος (προσολλημένος) εἰς τὰς δόξας τε, καὶ ὅσον κυ-
ριόμνος ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν, ὥστε γνωρίζοντας ὅτι
ἔχει ἀδίκον, νὰ θέλῃ πλεοναστότερον νὰ ἀκολουθῇ καὶ
νὰ ὑπερασπίζηται τὸ σφάλμα του, παρά νὰ ὑπέκῃ
ἐντίμως, καὶ νὰ παραχωρῇ· διὰ τὴν ἀμαρτάνειν
ἀνθρώπινον, καὶ μία μετετόφρων ὁμολογία, ἢ μία
ἐπιτοδεία ὑποχώρησις, προξενῇ πλεοναστότερον τιμῶν
εἰς τὰ παρόμοια, παρά μία ἐπίμονος ὑπεράσπισις.

ΙΒ'. Καὶ ἐκεῖνος, ὅπῃ δεισνέται νικητῆς, δεῖν πρέ-
πει νὰ δευαμβόλῃ προπετῶς δι' αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ πα-
χίζῃ μετ' ἑκάστη ἔσσην διὰ νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ τὸν ἐναν-
τίον τὴν δυσἀρέσειαν τῆς ἡττῆς· νὰ καλύπτῃ, ἢ
νὰ μετελάξῃ ἐκεῖνον τὴν ἀπὸ τῆς ἐπίδειξιν τῆς ὑπερο-
χῆς, ὅπῃ τῆ δίδει τὴν νίκην· νὰ κατηγορῇ τὸν ἑαυ-
τόν τε, ὅτι δεῖν ἐρμηνεύθῃ καλὰ κατ' ἀρχὰς, δείχνων-
τας πῶς εἶναι πληροφορημένος ὅτι αὐτὸς ἐξηγῆνται καλ-
λίτερα, ὁ ἐναντίος κατ' ἑαυτὸν ἠθέλων εἶναι εἰς τὴν
αὐτὴν δόξαν· νὰ λέγῃ ὅτι στοχάζεται τὸ παράγωμα

ποιήτης λογῆς, ἢμπορεῖ ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἠπαστημέ-
νος καὶ αὐτός. Ὅπότεν βλέπη τὸν ἐναντίον ὅτι ὑπο-
χωρεῖ, νὰ μὴ τὸν ἐπιδιώκη, καὶ νὰ μὴ τὸν κατα-
πατῇ βαρβαρικῶς, ἕως νὰ τὸν καταβάλῃ κατὰ κρά-
τος· μάλιστα ἀπίσως εἶναι εἰς ἐκεῖνον μεγάλη δυσά-
ρέσκεια, καὶ δυσκολία εἰς τὸ νὰ νικηθῇ, νὰ παρα-
χωρῇ καὶ νὰ ἀπέχη μὲ φρόνησιν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξαλο-
γηθῇ τῷ μάχῳ· διὰ τὶ ὅπότεν γίνονται μὲ τῶτον
τὸν τρόπον αἱ διαλέξεις εἶναι ἐπαινεταὶ καὶ ἀφέλιμοι·
εἰ δὲ μὴ, εἶναι κατηγορηματικαί, καὶ ἐπιβλαβεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ διαφορῶν τρόπων τῆς διαλέγεσθαι.

Αἱ διαλέξεις διαιροῦνται παρὰ πάντων εἰς ἰδίας καὶ
δημοσίας· αἱ παρῶται ἀναφύονται εἰς τὰς συναναστρο-
φάς, αἱ δούτεραι γίνονται εἰς τὰ κειμήλια, ἢ εἰς τὰ
σχολεῖα.

Αἱ ἴδιαι διαλέξεις τῆς συναναστροφῆς γίνονται ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ διαλόγους, εἰς τὰς ὁποίας καθ' ἑ-
νας ἐναντιόνηται, καὶ ἀποκρίνηται ἐκεῖνο, ὅπῃ φρονεῖ.

Αἱ διαλέξεις τῆς κειμήλιου γίνονται μὲ δημηγορίας,
εἰς τὰς ὁποίας ἀρχίζει ὁ ἐνάγων (ὁ κατήγορος) νὰ
προβάλλῃ καὶ νὰ δείχνῃ μὲ ὅλας τὰς λόγους (αἰτιολο-
γίας) ἐκεῖνο, ὅπῃ ζητεῖ, καὶ ὁ ἐναγόμενος (ὁ κα-
τηγορούμενος) ἀποκρίνηται εἰς τὰς λόγους τῆς ἐναντίας,
καὶ ἐπιφέρει τὰς ἐδικούς τε· ἐπαναλαμβάνει ὁ κατήγο-
ρος δείχνωντας ψῆδῃ τὴν ἀναίρεσιν, καὶ τὰ δικαιολο-
γήματα τῆς κατηγορουμένης, ἐπιφέρωντας ἄλλα, ἢ βε-
βαιώνωντας τὰ παρῶτα· ὁ κατηγορούμενος πάλιν ἀπο-
κρίνηται ἐκ δούτερου, (τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπαναδί-
πλωσις) διαλύωντας τὰ νέα ἐπιχειρήματα τοῦ ἐναν-
τίου, καὶ ἐπιφέρωντας ἄλλα παρὰ βοήθειάν τε. Ὑστερα
ἀπὸ τοῦτο ἐπιφέρεται ἡ ψῆδος τῆς κειμήλιου. Εἰς μὲν
καὶ τῶπος ὁ κατήγορος εἰς τῷ ἐπαναδίπλωσιν ἔχει
ἄδειαν νὰ ἐναντιόνηται, καὶ νὰ ἀντιόπτῃ τὸν κατηγο-
ρούμενον εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ λέγει ψῆματα.

Αἱ διαλέξεις εἰς τὰ σχολεῖα γίνονται κατὰ δύο
τρόπους, κατὰ συλλογιστικὸν χῆμα, καὶ κατὰ διαξίβην
ἀκαδημαϊκῆν.

Εἰς τῷ συλλογιστικῷ ὁ ἐπιχειρῶν λαμβάνει μίαν θέ-
σιν τοῦ ὑπερκειμένου ὁποιασδήποτε γνώμης· χηματι-
ζει οὖν αὐτὸν συλλογιστικῶν, ἢ ἐνθύμημα, εἰς τὸν ὁποῖον
δείχνει ὅτι ἡ προταῖσα θέσις εἶναι ψῆδῆς.

Ὁ ὑπερασπιστής πρῶτον ἐπαναλαμβάνει εἰς τὴν μνήμην τὸ ὅλον τὸν ἐναντίον συλλογισμόν, διὰ τὸ δεῖξαι ὅτι τὸν ἀπεμνημόνευσε καλῶς· ἔπειτα ἐπαναλαμβάνει πάλιν τὴν μείζονα, καὶ ἢ τὴν δέχεται, αὐτὴ εἶναι ἀληθινή, ἢ τὴν ἀποφάσκει, αὐτὴ εἶναι ψευδής, ἢ τὴν διαίρει, αὐτὴ εἶναι διπλή, ἢ ἀμφίβολος, ἢ ἀληθινή ἀπὸ εἰσῆς μέρους, καὶ ψευδής ἀπὸ ἄλλου· ἢ τὴν ἀθετεῖ μὲ τὴν ὁλότῳ, ἀνίσως νομίζῃ ὅτι δὲν ἀνήκει ἀπ' αὐτῆς εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Τὸ ἴδιον κάμνει καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα, καὶ τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον τὸ ἀποφάσκει μὲ τὴν ὁλότῳ, ἀνίσως ἢ μείζων, ἢ ἐλάσσων ἀποφάσκηται ἀπλῶς, ἢ κατὰ τι, ἢ διαίρεται, ἢ εἶναι δεκτὴ κατ' εἰσῆς, καὶ ἀπόβλητος κατ' ἄλλο.

Συμβαίνει ἐνίοτε νὰ δεχθῇ τινὰς τὰς δύο προτάσεις, καὶ νὰ ἀπορήσῃ (νὰ ἀποποιηθῇ) τὸ συμπέρασμα, ὅπότεν δὲν εὐγαίῃ κανονικῶς ἀπὸ τὰ τεθέντα. Καθὼς ἀνίσως ἔλεγε τινὰς ὁ θῆνος εἶναι φάρι, τὸ δελφῖνι, εἶναι φάρι· λοιπὸν τὸ δελφῖνι καὶ ὁ θῆνος εἶναι τὸ ἴδιον πράγμα· ἢ τὸ ξύλον δὲν εἶναι αἰσθητικόν, ἢ πέτρα δὲν εἶναι αἰσθητικὴ· λοιπὸν κανὲν νὰ πράγμα δὲν εἶναι αἰσθητικόν.

Συμβαίνει κάμμιαν φοράν καὶ νὰ δεχθῇ ὅλον τὸν συλλογισμόν, καὶ μὲ ὅλον τοῦτο νὰ δείξῃ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν ἔχει ἀδικον· τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, ὅπότεν ἐκείνος συνάγῃ ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ ζητεῖται. Ἀνίσως τινὰς, παραδείγματος χάριν, ἔχωντας νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατος ἔλεγον· ἐκεῖνο ὅπου δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς, δὲν εἶναι αἰδίον· ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς· ἄρα ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι αἰδίος· εἰς τὸ ὁποῖον ἠμποροῦσε νὰ δεχθῇ τινὰς ὅλον τὸν συλλογισμόν, καὶ μὲ ὅλον τῆτο νὰ ἀπορήσῃ τὸ ἀπὸ τοῦτο ἐπόμενον, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατος.

Τῆτο ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ, παρὰ ὅταν ὁ ἐπιχειρῶν ἢ δὲν ἔχη καθόλου ἰδέαν τῆς τέχνης

τα, ἢ θέλῃ ἐπὶ τῆτο νὰ τὴν παρομοιωθῇ· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσχιστόν, κατ' ὅποιον τρόπον ἀπὸ τῆς δύο καὶ αὐτὴ γίνεται.

Ἐξ ἐναντίας εἰς εἰς ἐνθύμημα συμβαίνει νὰ εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγούμενον, καὶ ἀπόβλητος ἢ σωπεία (τὸ συμπέρασμα), χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἔχει κατὰ τὴν ἀδικον ὁ ἐπιχειρῶν· ἐπειδὴ τότε ἐνοεῖται ὅτι ἔχει νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὑπακωμομένην πρότασιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔπεται τὸ συμπέρασμα. Καθὼς αὐτὸς ἔλεγε τινὰς ἢ ψυχὴ δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς, λοιπὸν ἢ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθάνατος· εἴθε μὲ ὅλον ὅπου εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγούμενον, τὸ συμπέρασμα ὅμως ἀποφάσκηται, τοῦ ὁποῖου τὸ ψεῦδος κρέμαται ἀπὸ τὸ ψεῦδος τῆς ὑπακωμομένης προτάσεως, ὅτι ἐκεῖνο ὅπῃ δὲν ὑφίσταται παρ' ἑαυτῆς, δὲν εἶναι ἀθάνατος. Ὅποιος ἄν μὴ θέλῃ νὰ συλλογίζεταί ὁρθῶς, κερταῖ νὰ φουλάγηται ἀπὸ τὸ νὰ κάμνῃ ἐνθύμηματα, τῆτο ὁποῖον καὶ εἶναι δεκτὸν τὸ ἠγούμενον καὶ ἀπόβλητον τὸ συμπέρασμα· διὰ τὴν τῆτο ἠμπορεῖ νὰ εἶναι σημεῖον τῆς, ὅτι αὐτὸς ἢ δὲν βλέπει, ἢ θέλῃ νὰ κρύψῃ τὸ ψεῦδος τῆς ὑπακωμομένης προτάσεως· τὸ ὁποῖον ὅπως καὶ αὐτὸ θεωρηθῇ, εἶναι ἀτιμον.

Λοιπὸν ὁ ἐπιχειρῶν, ἀφ' οὗ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς πρώτης συλλογισμῆς, κάμνει μίαν δευτέραν, ὅ ἐστιν εἰς δέυτερον συλλογισμόν, ἢ ἐνθύμημα, εἰς τὸν ὁποῖον συμπεραίνει ὅτι εἶναι ἀληθής ἢ πρότασις, ὅπῃ ἀποφάσκηται.

Καὶ ὁ ὑπερασπιστής πρῶτον ἐπαναλαμβάνει ὅλον τὸν συλλογισμόν, ἔπειτα ἐπαναλαμβάνει τὰ μέρη καὶ ἀνὰ μέρος, καταφάσκωντας, ἢ ἀποφάσκωντας, ἢ διαίρωντας, ἢ ἀποποιέμενος (καθὼς ἀνωτέρω) ἐκεῖνα, ὅπου εἶναι ἄξια ἀποδοχῆς, ἢ ἀποφάσεως, ἢ διαίρεσεως, ἢ ἀποποιήσεως.

Ἐτῆς ἀκολουθεῖ ὅπότεν τὸ ζήτημα ἔχει νὰ διαλυθῇ μὲ τὴν ἐν σχήματι συλλογιστικῶν διάλεξιν, ἕως ὅπῃ νὰ καταστήσῃ ἐκεῖ ὅπου ἢ ὁ ὑπερασπιστής νὰ

μὴν ἢ μπόρῃ πλέον νὰ ἀρνηθῇ κἀμμίαν ἀπὸ τὰς προτάσεις, ὅπῃ τοῦ προτείναν, ἀλλὰ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ τὰς δεχθῇ ὅλας ὡς ἀληθεῖς, ἢ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ μὴν ἢ μπόρῃ πλέον κατ' ἑδῶνα τρόπον νὰ δείξῃ τὰς ἀποφασισμένας προτάσεις τε.

Ὅμως πόλλὰ σπανίως, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κἀμμίαν, φορῶν δὲ καταντᾷ τὸ πρᾶγμα ἕως αὐτῆ· ὅθεν ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἐπιχειρήματα κατὰ σχῆμα, ἀπερνῶν εἰς ἐκεῖνο, ὅπῃ ὀνομάζεται ἐκτὸς χήματος, εἴθ' αὖ ἐπιχειρῶν, ἀφ' ἧ ἀποδείξῃ τὴν τελευταίαν ἀρνηθεῖσαν πρότασίν τε, προβάλλει χωρὶς συλλογισμῆς, ἀλλ' ἐν εἶδει ὀμιλίας τὰς ἐπιλοίπους ἀντιρρήσεις του, καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς (τὸ δόγματος περὶ ἧ ὁ λόγος) πρῶτον ἀναλαμβάνει συνοπτικῶς ὅλας τὰς ἀντικειμένας ἀντιρρήσεις, ἔπειτα τὰς ἀναίρει ἀπὸ μίαν μίαν, συνάγων τὰς τέλος πάντων τὴν ἀλήθειαν τῆς προτάσεως, ὅπῃ ὑπερασπίζεται.

Αἱ κατὰ διατελιβίω ἀκαδημαϊκῶν διαλέξεις εἶναι ὅμοιαι κατὰ πάντα μὲ τὰς κατὰ χήμα συλλογιστικῶν, ἔξω ἀπὸ τοῦτο ὅπου εἰς αὐτὰς ὕστερον ἀπὸ εἴνα, ἢ δύο συλλογισμῆς, ἢ ἐνθυμήματα, μεταβαίνων εἰς τὴν ἐκτὸς χήματος καλωμένῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶ ποῖοι τρόποι διαλέξεων εἶναι ὠφελιμώτεροι εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας.

Ἀφ' οὗ ἀπηλείθμισα καὶ εἴδεια τοὺς διαφόρους τρόπους τοῦ διαλέγεσθαι, καιρὸς εἶναι τῶρα νὰ εἰπῶ καὶ ποῖοι ἀπὸ αὐτῶν εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτηδειότεροι εἰς ἐμπέδωσιν καὶ διασάφησιν τῆς ἀληθείας· τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς καθεστῆ διαλέξεως. Ἐμοῦα λοιπὸν μὲ φαίνεται ὅτι ὁ καλύτερος ἀπὸ αὐτοὺς ὅλους εἶναι ὁ κατὰ σχῆμα συλλογιστικὸν, ὅπῃ γίνεται κατὰ κανόνας, καὶ ἢ μπόρουν νὰ τὸ ἐξακολουθήσων ἕως τὸ τελευταῖον συμπέρασμα, χωρὶς νὰ μεταβουῖ εἰς τὸν ἐκτὸς σχήματος· ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν αὐτὰς ὅλαι αἱ προτάσεις προσδιωρισμένα καὶ σαφεῖς, καὶ ἀμέσως συνημμένα, καὶ μία ἀπὸ τῶν ἄλλῶν ἐξηρημένα, ἔπεται μὲ εἴνα μικρὸν κύκλον ἐπιχειρημάτων, νὰ φθάσων εἰς τὸ τέλος, ὅπου ἔχει νὰ δείξῃ ὅτι ἐνικήθη τὸ εἴνα, ἢ τὸ ἄλλο μέρος.

Ὅμως κατὰ τὸν τρόπον, ὅπου κοινότερον τὸν μεταχειρίζονται, τολμῶ νὰ εἰπῶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ χειρότερος ἀπὸ ὅλους εἰς τὸ νὰ διασαφήσῃ τὴν ἀλήθειαν· ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ἀπερνῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰς τὸν ἐκτὸς σχήματος ἴσια ἴσια ὅπῃ φθάσων εἰς τὸν δεσμόν, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτζι, τοῦ ζητήματος, ὅλα τὰ κατὰ σχῆμα ἐπιχειρήματα, ὅπῃ εἰς αὐτὸ προτίθενται, δὲ εἶναι ἄλλο παρά μία ἀνώφελης προπαρασκευῆ, καὶ μία ὀχληρὰ ἐπανάληψις προτάσεων, αἱ ὁποῖαι ὅλαι καταντουῖ σχεδὸν εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, καὶ αἱ ὁποῖαι ἢ μπόραῦσαν νὰ περι-

ληφθούν αἱ περαιοτέραι εἰς μίαν, ἢ δύο (1)· καὶ μὴν ἐπιβέβηκται εἰς τὸν ἐνιστάμενον, παρὰ εἷνα μόνον ἐκτὸς χήματος, τῷ σηκόνῃ τῷ δυνάμιν τοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, ὅπως ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τῷ ὑπόθεσίν τε, καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραχωρῇ παρὰ τῷ νὰ κινήθῃ. Τὸ ἴδιον λέγομεν καὶ περὶ τῶν κατὰ διαβιβλῶ ἀκαδημαϊκῶν, ἔξω μόνον ὅτι εἰς αὐτὸν λείπει καὶ ἡ ἀναφελῆς ὀχλησις τῆς συλλογισμῶν.

Μὰ ἠθέλον εἰπῆ ἴσως τινὰς, ὅτι αὐταὶ αἱ διαλέξεις τὰς ἀπὸ γίνονται διὰ τῆς ἀνακαλύψαν τὴν ἀληθεῖαν;

(1) Ἀνίσως παραδείγματος χάριν θέλωντας νὰ κάμω ἕνα εἶναι ἢς τὴν ἀδαασίαν τῆς ψυχῆς; ἠθελα εἰπῆ (1) ὅτι ἡ ἀδαασία τῆς ψυχῆς δὲν ἠμπορεῖ μὲ κανένα ἐπιχείρημα νὰ ἀποδειχθῇ· λοιπὸν μίαν τέτοιαν ὑπόθεσιν εἶναι ψευδῆς. 2) ὅτι καὶ ἐπιφερόμενα ἐπιχειρήματα εἶναι ἄλλα ἰσωπερικά; καὶ ἄλλα ἐξωπερικά, ὅμως καὶ πᾶσι καὶ ἐκείνα εἶναι ἀναφελῆ· λοιπὸν ἡ ἀδαασία τῆς ψυχῆς μὲ κανένα ἐπιχείρημα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ. 3) Τὰ ἰσωπερικά ἐπιχειρήματα εἶναι ἢ ἐκ τῆς προτέρων, ἢ ἐκ τῆς ὑστέρων· ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ μὴτε ἐκ τῆς προτέρων, μὴτε ἐκ τῆς ὑστέρων ἀποδειχναται ἀδαασίος· λοιπὸν καὶ ἐξωπερικά ἐπιχειρήματα εἶναι ἀναφελῆ. 4) καὶ ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς προτέρων ἀρρύνονται ἀπὸ τὴν ἴδιαν φύσιν τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ μὴν ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς δὲν συνάγεται, ὅτι εἶναι ἀδαασίος· λοιπὸν ἐκ τῆς προτέρων οὐδὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ. 5) διιχυρίζονται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλή; καὶ ἀπὸ τῆς συνάγεται, ὅτι εἶναι ἀδαασίος· ἀλλὰ πᾶ ὅτι εἶναι ἀπλή δὲν βεβαιώνεται κατ' ἕτεραν τρόπον· λοιπὸν μὴτε ὅτι εἶναι ἀδαασίος. 6) ἡ ἀπλότης τῆς ψυχῆς συνάγεται ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς νοῦν, ἀλλὰ μὴν εἰς τῷ νόσιν δὲν ἔπεται ἀναγκαῖως ἡ ἀπλότης· λοιπὸν δὲν βεβαιώνεται ὅτι εἶναι ἀπλή· ἀν' ἔλεγα ἐνζι, ἠθελε κάμη ἐξ ἐπιχειρήματα, καὶ μὲ αὐτῶν ἄλλο δὲν ἠθελα εἰπῆ, παρὰ ὅτι ἡ ἀδαασία τῆς ψυχῆς κακῶς συνάγεται ἀπὸ τῷ ἀπλότησά τῆς, καὶ αὐτῆ ἀπὸ τῷ δυνάμιν τῆς νοῦν, χωρὶς νὰ ἐπιφέρω ἀκόμη καμμίαν δέξι. Ἀλλὰ καὶ πᾶσι ἐπιχειρήματα κατὰ χῆμα συλλογιστικὸν δὲν ἀποφαίνονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ χαρότερα ἀκόμη (πᾶ ἔστι χωρὶς ἀποδείξιν) καὶ ἴδια πράγματα· αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦσαν νὰ περιμαζοχθῶν ἢ ἕνα διάστημα μικρότερον ἀπὸ τῆς!

θεῖαν, ἀλλὰ διὰ τῆς γυμνάζονται οἱ νέοι, καὶ νὰ βεβαιώνονται εἰς τὰς ἀληθείας, ὅπου ἀνεκάλυψαν, ἢ διὰ τῆς δίδαν ἀπόπειραν εἰς ἄλλας ἐκείνας, ὅπως ἔμαθον· τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ δεχθῶμεν, πάντοτε αὐτὸ τὸ σχῆμα φαίνεται ἀχρηστον καὶ ἀναφελές αἰς πρὸς τὸν πρῶτον σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπενόηθησαν αἱ διαλέξεις· ὅσον δὲ διὰ τὸν δεύτερον, θέλομεν ἐξετάσει τῷ ὠφελιμῶν εἰς τὸ ἐπόμενον Κεφάλαιον.

Αἱ διαλέξεις, ὅπως γίνονται μὲ χῆμα διαλόγου κατὰ τὸν τρόπον, ὅπως ἐμεταχειρίζετο ὁ Σωκράτης (τοῦ ὁποῖου θέλομεν πολλὰ παραδείγματα εἰς τὸν Πλάτωνα), τοῦτ' ἔστι μὲ ἐρωτήσεις συνεχεῖς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἐναντιος ἀναγκάζεται νὰ ἀποκρίνεται ἀλλεπαλλήλως, καὶ νὰ ἀποκρίνεται σφικτὰ σφικτὰ, ἢ τὸν ἀφίνων νὰ πηγαινῆ πλέον ἐλεύθερα, καθὼς βλέπομεν εἰς τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα τοῦ Κικέρωνος, καὶ καθὼς ἀπολυθεῖ συχνὰ καὶ εἰς τὰς συναναστροφάς, αὐτὸς ὁ τρόπος ἠθέλεν εἶναι χρησιμώτατος εἰς τὸ νὰ γνωσθῇ ἡ ἀλήθεια, ἀν' ἦτον δυνατὸν νὰ φυλάττουσιν οἱ διαλεγόμενοι μὲ ἀκρίβειαν εἰς ὅλον τὸν διάλογον τοῦς κανόνας, ὅπου ἐκθέσαμεν εἰς τὸ πρῶτον Κεφάλαιον, χωρὶς νὰ παρέκβέβηται ἀπὸ τὸ ἀποκείμενον, ἢ μὲ ὀχληρὰς παρεκβάσεις, ἢ μὲ ἐρωτήσεις ὑπαλλήλους, ὅπου ἀναφύονται καθεὶ ὀλίγον, καὶ ἀνίσως αἱ κραυγαὶ καὶ αἱ φωναὶ καὶ ἡ ἀνυπομονησιὰ τῆς νὰ ἀκέρση τῆς λόγους τῆς ἄλλης, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς νὰ προβάλῃ τῆς ἐδικῆς τε, δὲν ἔκαμνε συχνὰ τῆς διαλεγόμενος νὰ μὴν ἠμπορῶν μὴτε νὰ λύσῃν τὸ ζήτημα, μὴτε νὰ καταλαμβάνῃν τί λέγει ὁ εἷνας, καὶ τί ὁ ἄλλος.

Μορεῖ λοιπὸν ἀπὸ τῆς διαφορῆς τρόπων, ὅπως ἀπολυθεῖν εἰς τὰς διαλέξεις τῷ σήμερον, νὰ εἶναι καλύτερος εἰς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας ὁ δικωικός, ὁ ἔστιν ἐκεῖνος, ὅπως μεταχειρίζονται εἰς τὰ κελθῆα· ἐπειδὴ αὐτὰς ἐλεύθερος καθένας ἀπὸ τοῦς διαλεγόμενος νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὰς πρῶτας διημιγυοείας τε ὅλης τῆς

πὲς λόγους τε, χωρὶς γὰρ ἀντικοπῆ, καὶ εἰς τὰς δούτε-
ρας γὰρ ἀποκριθῆ εἰς ὅλας τὰς ἐνστάσεις, ὅπῃ ἤμπο-
ρῶν γὰρ γένεον τόσον ἀπὸ τοῦ εἴνα, ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλ-
λο μέρος, εἶναι εὐκόλον γὰρ προσδιορεῖσθαι καὶ ἡ φύσις
τῆς ζητήματος καὶ τὸ βάρος τῆς λόγων, τόσον τῆς εὐδὸς,
ὅσον καὶ τῆς ἄλλης μέρος. Διὰ τῆτο εἰς ὅλας τὰς κει-
σεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι πολλὰ ἀναγκαῖον γὰρ γινώ-
εῖσθαι ἢ ἀλήθεια, ἀπορρίπτειν τοῦτον τὸν ἔσθον τῆς
διαλέξεως, καὶ τὸν ἀκαλοθεῖν, εἴτε διὰ ζώσης φωνῆς,
εἴτε ἐγγράφως.

Ἀληθινὰ αἱ τέχναι τῆς Ῥητορικῆς κάμνεν κάμνιαν
φορῶν καὶ διὰ μέσων τῆτο τῆ ἔσθον τῆς κριτικῆς γὰρ ἀπα-
τῶνται, καὶ γὰρ ἀποφασίζεν πρὸς βοήθειαν ἐκείνη, ὅ-
πῃ ἔχει τὸ ἀδίκον, εἰς ἔσθον ὅπῃ ἠθέλε φανῆ, ὅτι
ἔπρεπε γὰρ ἀνακαλεῖσθαι τὸ σύστημα τοῦ Ἀρείου πάγου
τῆς Ἀθλιῶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦτον ἐξωρισμένον κά-
θε ἴχνος τῆς Ῥητορικῆς Τέχνης· μὲ ὅλον τοῦτο αὐτὸ
δὲν ἠμπορεῖ γὰρ ὀνομαθῆ ἑλάττωμα τῆς μεθόδου, ἀ-
πὸ τῆτο ὁποῖαν ἠμπορῶν γὰρ ἐξωρισθού ὅλαι αὐταὶ
αἱ ἀπάται, καθὼς ἀπὸ τὸν Ἀρείον πάγον, ἀλλὰ ἢ
τοῦ μέρος ἐκείνου, ὅπου δὲν εἶναι ἱκανὸν γὰρ ἀνακα-
λύψαι, καὶ γὰρ ἐμπαίξῃ αὐτὰς τὰς ἀπάτας τοῦ ἐρω-
τήτου, ἢ τῆς κειτῆ, ὅπου ἀφίρονται γὰρ ἀπατῶνται ἀ-
πὸ αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ Διαλέξεωμ ἰδίωμ εἰς γύμνασιμ
τῆς μέωμ.

Ἄι διαλέξεις, ὅπου γίνονται εἰς τὰ Σχολεῖα διὰ
γύμνασιμ τῆς νέων, μὲ ὅλον ὅπῃ ἠμπορῶν κατὰ δια-
φόρους τρόπους γὰρ εἶναι ἀφέλιμοι, ἐγὼ ὅμως ἀμφιβάλ-
λω, ἀπίσως καθὼς τὰς μεταχειρίζονται οἱ περὶασό-
τεροι, ἠμπορῶν γὰρ προσεκήσαν ὅλον ἐκεῖνο τὸ ὄφελος,
ὅπῃ ὑπόχονται.

Διὰ τί ἐγὼ δέισκω ἀληθινὰ ἀφελιμώτατον γὰρ
συνηθίζεν οἱ νέοι γὰρ προσβάλλεν μὲ σαφιλίαν καὶ ἀ-
κελβίαν τὰς ἀληθείας, ὅπῃ ἐγνώρισαν, καὶ ἀφ' ἑ τὰς
προβάλλεν ποιέτις λογιῆς, γὰρ ἰξόρην γὰρ τὰς ἀποδεί-
χην ἀκελβῶς· δέισκω προσέτι ἀφελιμώτατον καὶ τὸ
γὰρ συνηθίζου δια γὰρ ἠμπορῶν γὰρ γινώσκεν εὐκόλα
τὸ ἐλάττωμα εὐδὸς ψευδοσυλλογισμῆ, ὅπῃ ἠθέλε τὰς
προβληθῆ, εἴτε εἰς τῆτο ἀμφιβολίαν τῆς ὄραν ἠθέλε
κρύπτηται, εἴτε εἰς τῆτο ἀοριστίαν, εἴτε καὶ ὅπῃ ἀλ-
λῆ ἠμπορεῖ γὰρ εἰρεθῆ· ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνω διὰ
ποῖαν αἰτίαν γὰρ συνηθίζου γὰρ τὸ κάμνεν τῆτο εἰς
σχῆμα συλλογιστικόν, τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὔ εὐγεν ἀπὸ τοῦ
Σχολεῖον, δὲν θέλην τὸ μεταχειρεθῆ ἴσως ποτὲ εἰς
ὄλιω τους τῆτο ζωῆ (ἐπειδὴ δὲν ἠξόρην εἰς ποῖαν
συμναστροφίω, ἢ συνομιλίαν τιμίαν καὶ εὐγενῶν ὑπο-
κειμένων πῆ ζητήματα, ὅπου ἀναφύονται κάθε σιγ-
μιῶ, καὶ μεταχειρίζονται, διὰ γὰρ συγκροτῶν τῆτο ὀμι-
λίαν, τὰ παραγματόδονται μὲ συλλογισμῆς, ἢ μὲ τὸ
σύμφημι, ἀπόφημι, διαίρω, δέχομαι τῆτο μείζονα,
ἢ τῆτο ἐλάττωτα, καὶ τὰ τοιαῦτα), καὶ γὰρ μὲ συνηθί-
ζεν γὰρ τὸ κάμνεν κατὰ τὸν τρόπον, ὅπῃ ἔχεν γὰρ με-
ταχειρίζονται εἰς ὄλιω τῆς τῆτο ζωῆ.

Ὁμολογῶ ὅτι εἶναι καλὸν γὰρ μάθῃ τινὰς γὰρ ἰ-
Elem. di Filos. T. II. L ξδ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς δημοσίως διαλέξεως, ὅπως γίνεται εἰς ἀπόπειραν τῆς μέτρως.

Καθὼς εἰς τὰς κατὰ μέρος διαλέξεις, ἔγωγε καὶ εἰς ἐκείνας, ὅπου γίνονται δημοσίᾳ εἰς ἀπόπειραν τῆς νέων, δεῦν ἰξόρω αὐτὴν κοινὴν μέθοδον εἶναι ἢ ὠφελιματέρα· ἐγὼ βλέπω ὅτι ἐκλέγαν τὸ πολὺ πολὺ δῶμα, ἢ τελα ζητήματα, καὶ εἰς αὐτὰ μόνον γυμνάζονταν πολλὸν καιρὸν· καὶ ἐντοσάτω ἀφίκεν, καὶ πολλάκις λησμονεῖν ὅλα τὰ ἐπίλοιπα· καὶ πολλάκις φοραῖς ἐκεῖνος, ὅπως τὰς γυμνάσεις, ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ μόνος τὰς διαφορὰς ἀποκρίσεις, ὅπως ἀπαιτῶνται εἰς τὰς διαφορὰς ἐνστάσεις, ὅπως ἠμπορεῖν νὰ τὰς κάμῃ ἐπάνω εἰς τὰς προκειμένους ὑποθέσεις· εἰς τρόπον ὅπως ἢ ἀξιότιμος τὸ ἀπολογημένον δεῦν μένει εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὸ νὰ τὰς μάθῃ κατὰ λέξιν ἀπὸ μνήμης.

Ἐπαινῆται τὸ ἀπολογημένου ἢ ταχύτιμος εἰς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ νὰ ἀποδίδῃ ἐν καιρῷ τὰς ἀνηκούσας διασολὰς· ὅμως καὶ εἰς τὸτο ἢ ἀξιότιμος εἶναι ἀμφίβολος· διὰ τὴν ἐγὼ ἐγνώρισα εἶνα, ὅπως ἔλαβε μίαν φοράν ἐπαίνους μεγαλωπιάτης δι' αὐτὸ τὸτο, ὅπως δεῦν ἦτον ἀξιός κατ' ἑδῆνα τρόπον νὰ τοὺς ἀπολαύσῃ.

Αὐτὸς ἦτον εὐδὸς πνεύματος πόσον νωθρῶ, ὅπως τυχαίνωντάς τε νὰ κάμῃ μίαν τέτοιαν παράταξιν, ὃ διδάσκαλός τε ὢντας πληροφορημένος, ὅτι αὐτὸς δεῦν ἦτον ἰκανὸς νὰ ἐπαναλαμβάνῃ κανένα ἐπιχείρημα ὄχι μόνον ἐκ τῆς προχείρου, ἀλλὰ μήτε καὶ ἀνίσως τὸ ἐμυῖθαι ἀπὸ πολλῶν καιρῶν προτιότερα, καὶ τὸ ἐσπέρουε καλά εἰς τὴν μνήμην με μυσίας ἐπαναλήψεις, ἀπεφάσισε νὰ προετοιμάσῃ ὃ ἴδιος πολλὰς μίνας προτιότερα ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ νὰ τὸν βάλῃ νὰ τὰ

σπεύδασθαι ἀπὸ εἶνα εἶνα με ἀνεκλάλητον ὑπομονὴν καὶ πλησιάζωντας ὃ καιρὸς τῆς διαλέξεως, νὰ παρακαλέσῃ τὰς φίλους, ὅπως ἐκλέχθησαν διὰ νὰ κάμῃ τὰς ἐνστάσεις, ὄχι μόνον νὰ τὰς ἀνακοινώσῃ τὰ ἐπιχειρήματα, ὅπως ἔπρεπε νὰ μεταχειριθῆν, (τὸ ὅποιον δεῦν εἶναι πόσον σπάνιον) ἀλλὰ νὰ μάθῃ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὰ ἐπιχειρήματα, ὅπως αὐτὸς τὰς ἔδιδε, καὶ νὰ τὰ ἀποσηθίσαν· τὸ ὅποιον εἶναι τὸ σπανιότερον παράγμα, ὅπως ἐσάθη εἰς τὸν κόσμον. Λοιπὸν τί ἀκολουθεῖ; οἱ ἐνιστάμενοι, ἀφ' ἑ συμέλαβον τὴν ἐννοιαν, δεῦν ἠμπορεῖσαν νὰ ξεχάσῃ καὶ τὴν ὕλην τῆς λέξεως. Ὁ καλὸς ἀπολογημένος, ὃ ὅποιος δεῦν ἦτον τρόπος νὰ ἀφήσῃ μήτε μίαν κεραλίαν ἀπὸ τὰς λέξεις του, ἐπαναλαμβάνων προχειρότατα κάθε ἐπιχείρημα, κατὰ τὴν ἐννοιαν τῆς ὑποθέσεως, ὅμως με λέξεις πολλὰ διαφορετικὰς, τὰτ' εἶσι με ἐκείνας, ὅπως εἶχον ἀποσηθίσαι πόσον καιρὸν προτιότερα. Οἱ ἀπροαταί, οἱ ὅποιοι δεῦν ἰξόρω τὸ γενόμενον, βλέπωντάς τον νὰ σφενδονίζῃ πόσον ἐλδύθερα κάθε ἐπιχείρημα, καὶ νὰ τὸ ἐκθέτῃ με διαφορὰς ὄρας, τὸν ἐκρίταζαν με θάμβος, καὶ ὄλοι οἱ κύκλω περιτάμενοι τῆ ἐκαμῶν πρότης μεγαλωπιάτης, εἰς καιρὸν ὅπου ὃ καλὸς νέος ἐσέκρινταν τεταπεινωμένος καὶ κατηχυμένος διὰ μίαν τέτοιαν δόξαν, ἰξόρω τὰς πόσον ἦτον ἀξιός τῆς τοιούτων πρότων.

Καθὼς ἠμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ με τὸτον τὸν τρόπον ὅπου ὃ μεγαλιότερος παπαγάλος νὰ κάμῃ τὴν πλέον ἐγγενικατέραν ἐπίδειξιν, ἔτις ἠμπορεῖ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ὅπως εἶνα νέος ὃ πλέον ἀξιότερος, ὅπου δεῦν θέλει νὰ μεταχειριθῇ αὐτὰς τὰς τέχνας, νὰ συγχιθῇ, καὶ νὰ μείνῃ κατηχυμένος· καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀκολουθήσῃ μίαν φοράν τὸτο εἰς εἶνα, ὃ ὅποιος ἐσπεύδασεν ὅλα τὰ παράγματα με μεγάλῃ ἐπιμέλειαν. Λιτάμεσα εἰς τὰς ἄλλας θέσεις ἐπεχειρήθη νὰ διαφεντόσῃ καὶ ἐκείνῃ τῆ Βοερχαβίς, ὅπως ἐπεπόλαζε τότε κοινῶς εἰς τὰς φυσικὰς, περὶ τῆς ἴσης διαχύσεως τῆ πυρός κατὰ τὰ διαστήματα. Ἡ πείρα, ἀπὸ τῆ

ὅποιαν ὁ Βοερχάβιος συλλάγει αὐτὴν πὴν δόξαν εἶναι τῆτο, ὅπῃ αὐτὴν εἰς εἷα οἰκίσκον διάφορα σώματα, ὅμοια εἰς τὸ χῆμα, καὶ ἴσα τὸ μέγεθος, ὅμως διάφορα κατὰ τὴν εἴαν καὶ ποιότητα, διάφοροι, φέρει-
 πείν, κύλινδροι ὅμοιοι, εἷας ἀπὸ ξύλον, ἄλλος ἀπὸ πέτραν, ἄλλος ἀπὸ σίδηρον, κτ. καὶ κρεμασθῆ εἰς τὴν μέσῃ αὐτῆς εἷα θερμομέτρον, μετὰ ὀλίγον καιρὸν ἀφ' ἧς διαμοιρασθῆ εἰς αὐτὰ κατὰ ἴσους αἰμίαν τὸ πῦρ, πλησιάζοντας εἰς καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ θερμομέτρον, δευ δεῖχνη καμμίαν ἀλλοίωσιν· σημείον, ἔλεγχον, ὅτι αὐτὰ τὰ σώματα, μὴ ὅλον ὅπῃ εἶναι διάφορα εἰς τὴν πυκνότητα, ὡντας ὅμως ὅμοια εἰς τὸν ὄγκον, ἔλαβε καθένα ἴσον βαθμὸν τῆ πυρός. Λοιπὸν ὁ ἐπιστάμενος ἄρχισε νὰ πολεμῆ τὸ ἴδιον συμπέρασμα τῆ Βοερ-
 χαβίε, ὅπῃ ἐσυλάξεν ἀπὸ τῆς πείρας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐθεμελιώμετο ὅλη ἡ θέσις, λέγωντας ὅτι αὐτὴ ἡ πείρα δεῖχνη ὅτι κάθε εἷα ἀπὸ αὐτὰ τὰ σώματα ἐδέχθη ἀπὸ τὸ πῦρ, ὅσον μέρος ἠρμοζεν εἰς τὴν φύ-
 σιν τῆ, ὅχι ὅμως καὶ ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι ἴσον εἰς ὅλα· διὰ τὴν αὐτὴν εἰς τὸ σίδηρον, παραδείγματος χάριν, ἠρμοζου 12. βαθμοί, εἰς τὸν ὕ-
 δράργυρον 10, εἰς τὴν πέτραν 8, καὶ εἰς τὸ ξύλον 6, ἡ ποσότης τῆ πυρός θέλει εἶναι διαφορετικὴ εἰς ὅλα αὐτὰ· ὡς τὸσον ἔχωντας καθένα ὅσον μόνον ἠρμοζεν εἰς τὴν φύσιν τῆ, πλησιάζοντας εἰς αὐτὰ τὸ θερμο-
 μέτρον, δευ θέλει εἶναι καμμία αἰτία μήτε ὁ ὕδραργυρος νὰ μεταδώσῃ εἰς ἐκεῖνα ἀπὸ τὸ ἐδικόν τῆ πῦρ, μήτε ἐκεῖνα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἐδικόν τῆς· ὅθεν τὸ εἰς τὸ θερμομέτρον μένει αἰνῆτον. Ἦκιστον ὁ ἀπολογέ-
 μενος τῆ δύαμιν τῆ ἐπιχειρήματος, εἰς τὸ ὁποῖον δευ ἠμπορῆσε νὰ εἶναι ἀποπαρεσκαλισμένος, καὶ τὸ ὁποῖον δευ ἐπιδέχεται ἀπόκλεισιν· καὶ ἅς εὐχαρισθῆ ὅπῃ ἀποβάλλωντες τὸ ὕπερα ἀπὸ ὅλα, καὶ ἐκτὸς χήματος, καὶ ἔχωντας δι' αὐτὸ εἰς τὸ πλάτυτατον νὰ ἐκτανθῆ εἰς τὰ λοιπὰ πρῶτα ἐπιχειρήματα, καθὼς ἦλθεν εἰς τῆτο τὸ τελειωταῖον, ἠμπορῆσε νὰ τὸ διατρέξῃ, ἐπιφέ-
 ρων·

ρωντας μόνον διάφορα παραδείγματα σημείων, ὅπου δεῖχνη τὸ θερμομέτρον δευ ὅπῃ πλησιάζει εἰς διάφορα σώματα, τὰ ὅποια ἠθελαν ἔχῃ διάφορον βαθμὸν πυρός, καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ συλλάξῃ ὅτι τῆτο ἠθελον ἀπολεσθῆσιν ἐξάπαντος, ἀνίσως καὶ εἰς τὰ εἰρημέ-
 να σώματα τῆ πειράματος τῆ Βοερχαβίε ἦτον ὁ βαθμὸς τῆ πυρός διάφορος, μετὰ τὸ ὁποῖον μέσον ἠμπορῆσε νὰ καλύψῃ ὅπως αὐτὸ τῆ ἀδυναμία τῆς ἀποκλείσεως τῆ, εἰς τρόπον ὅπῃ δευ ἔδειξε καμμίαν πῶς τὸν ἐκατάλαβε· διὰ τὴν αὐτὴν δευ ἦτον τῆτο, ἢ αὐτὸ ἐπιχειρήμα τῆτο τοῦ ἐπαροτείνετο εἰς τῆ ἀρχῆν, ἦτον κίνδυνος, καὶ βέβαια χωρὶς σφάλματα, νὰ μείνῃ ἀναπολόγητος.

Τὸ σφάλμα εἰς τοῦτο εἶναι τῆς ἰδίας μεθόδου· ἐπειδὴ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαιτῆ τινὰς ἀπὸ εἷα νέον τὸ νὰ εἶναι ἀπόχειρος νὰ ἀπανθῆσῃ ἐπὶ ποδός, ὃ λέγεται, εἰς κάθε ἀποσοδόμητον εἷασιν, ὅπου ἠθελαν τῆ καμμίαν ἄλλοι;

Ποῖος καὶ ἀπὸ τῆς πλέον γεγυμνασμένους ἀνδρας ἠθελε πολμήσῃ, χωρὶς μῶμον θρασύτης, νὰ εὐγῆ εἰς τὸ δημόσιον διὰ νὰ ἀπανθῆσῃ ἐπὶ τῆ ἀποχείρῃ, ὅχι ἐπάνω εἰς τρεῖς, ἢ τέσσαρας, ἀλλὰ εἰς μίαν μό-
 νον θέσιν (καὶ μάλιστα ὅταν ἡ ὕλη δευ εἶναι βέβαια, ἀλλὰ μόνον πιθανῆ) εἰς κάθε εἷασιν, ὅπῃ ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ εὐρῆ, ἢ νὰ φαντασθῆ, καὶ αὐτὸς μήτε νὰ σοχασθῆ καθόλου;

Ὅθεν ἐγὼ νομίζω, ὅτι καὶ διὰ τῆς τῆς νέων, καὶ διὰ περαιοτέρων ἀφέλειαν τῆς, καλλίτερον ἠθελεν εἶναι νὰ ἀπολεσθῆν εἰς ὅλας τῆς τέτοιας δοκιμῆς ἐκείνῃ τὴν ἴδιαν μέθοδον, ὅπῃ ἀπολεσθῆν εἰς τῆ Γεωγραφίαν, εἰς τῆ Χρονολογίαν, εἰς τῆ Ἰστορίαν, καὶ εἰς τὰ Μαθηματικά· τῆτ' εἶναι, ἀφ' ἧ ἐκθέτων τῆς ὕ-
 λας, ὅπῃ ἠκιστον, ἐπάνω εἰς αὐτὰς νὰ τῆς ἐρωτῆν, καὶ νὰ τῆς ζητῆν λόγον ἀκριβῆ ἐκείνων, ὅπῃ ἔμαθον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μόνον, ὅπῃ πρέπει νὰ ἀπαιτῆν ἀπὸ αὐτῆς.

Μὲ τῆτον τὸν τρόπον 1) ἠμποροῦσαν νὰ ποροτοιμάζονται ὄχι μόνον εἰς τεῖα, ἢ τέσσαρα, ἀλλὰ εἰς πολλὰ, καὶ μάλιστα εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἐδιδάχθησαν· καὶ αὐτὴ ἢ ἐπανάληψις ὅλων τῶν πραγμάτων δεῦ ἠμπορεῖ τινὰς νὰ εἴπῃ πόσον εἶναι ὠφέλιμος. 2) ἠθέλει φαίνεται καθαρώτερα ἢ ἀληθινὴ ἀξιότης τῆ καθαρῶς, καὶ ἠθέλου ἔχει ὀλιγωτέραν χώραν ἢ ἀπάτη, εἰς τὴν ὁποίαν δεῦ ἰξούρω πόσον ὠφέλιμον εἶναι νὰ σιωπῆζεν τῆς νέας πόσον ὀλιγωρα. 3) καθὼς ἠθέλου ἐλεύθερωθῆ ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν κόπον ἐκεῖνοι, ὅπῃ τῆς διαθέτων εἰς τέτοιας δοκιμῆς, ἔτσι ἠθέλου ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν, ὅπῃ δοκιμῆζεν κοινῶς καὶ ἐκεῖνοι, ὅπῃ πρέπει διὰ κἀνέναν τῆς τίτλον νὰ εἰσκακῶνται παρόν· καὶ αὐτὸ ὁ λόγος ἦτον περὶ πραγμάτων ὠφελίμων καὶ ἀξιολόγων, ἀντὶ διὰ ἐνόχλησιν, ἠθέλου εἰσκακῶν ἠδονῶ.

Ὡς πόσον ἐγὼ λέγω μόνον τὴν γνώμην· ἄλλοι ὅμως ἴσως θέλου ἰδῆ καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲνα ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι ὠφελιμώτερον.

Τ Μ Η Μ Α Σ'.

Π Ε Ρ Ι Μ Ε Θ Ο Δ Ο Υ.

Ἡ τάξις, καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν γίνεται ὁποιοῦνδήποτε πῶρον, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ γενικῶς ὀνομάζεται Μέθοδος· ὅθεν εἶναι μέθοδος τῆ ἀπατάζειν, μέθοδος τῆ μανθάνειν, μέθοδος τῆ ἐξετάζειν τὴν ἀλήθειαν, καὶ μέθοδος τῆ διδάσκειν· ἀγκαλὰ οἱ Ἀρχαῖοι μέθοδον δεῦ ἐννοῦσαν ἄλλο, παρὰ τὴν τάξιν καὶ τὸν τρόπον τῆ διδάσκειν τι εἰς ἄλλον.

Ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ τινὰς κἀνέναν πῶρον εἰς ἄλλον δύο μεθόδους ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἢ μία ὀνομάζεται Συμθετικὴ, καὶ ἢ ἄλλη Ἀναλυτικὴ.

Ἡ Συμθετικὴ μέθοδος ἀρχίζει ἀπὸ τὰ καθόλου, καὶ καταβαίνει εἰς τὰ μερικὰ· ἢ Ἀναλυτικὴ τὴναντίον, ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μερικὰ, καὶ ἀναβαίνει εἰς τὰ καθόλου.

Ἀφ' ἧ εἰπέμεν ὀλίγα τινὰ πόσον διὰ τὴν μίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἄλλαν μέθοδον ἀνὰ μέρος, θέλομεν εἴπῃ ἐκ συγκρίσεως, καὶ ποῖα ἀπὸ τῆς δύο φαίνεται ποροτιμωτέρα.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Α'.

Περὶ Ὄρισμῶν.

Ο Ὄρισμός λέγεται κοινῶς ὅτι εἶναι μία πρότασις, διὰ τῆς ὁποίας ἐξηγεῖται ἢ τί εἶναι εἷς παράγωμα, ἢ τί σημαίνει εἷς ὄνομα· ὅθεν οἱ ὀρισμοὶ διαίρενται εἰς ὀρισμὸς τῆς πραγμάτων, καὶ εἰς ὀρισμὸς τῆς ὀνομάτων, καὶ ὀνομάζονται οἱ πρώτοι ὀρισμοὶ πραγματιώδεις, καὶ οἱ δεύτεροι ὀρισμοὶ ὀνοματιώδεις.

Κυρίως ὅμως ὅλοι οἱ ὀρισμοὶ εἶναι ὀνοματιώδεις· ἐπειδὴ ὄντας εἰς ἡμᾶς ἀγνώστους ἢ ἐσαυτελικῆς φύσεως τῆς πραγμάτων, δεῖν ἠμπορέμεν μὲ τῆς ὀρισμῶς μας νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκείνος ὅπῃ εἶναι τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ μόνον ἐκείνο, ὅπῃ νοῶμεν ὅτι δηλοῦν τὰ ὀνόματά τες· καὶ τῆ ἀληθείᾳ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ τί εἶναι ὁ χρυσὸς καθ' ἑαυτὸν, ἢ ὁ ἀργυρὸς, ἢ ἄλλο ὁποιοῦνδήποτε παράγωμα; Ἀντίσως εἰπῶ ὅτι ὁ χρυσὸς εἶναι εἷς μέταλλον βαρύτερον, ἄχρον, ἔλατον, σφυρήλατον, κτ. δεῖν λέγω ἄλλο, παρὰ ὅτι μὲ τὸ ὄνομα τῆ χρυσῆ ἐνοῶ μίαν φύσιν, ὅπῃ ἔχει αὐτὰς τὰς ιδιότητας· ὅμως μὴ γνωρίζοντας ἐγὼ ὁ ἴδιος μήτε ὅλας τὰς δυνατάς ιδιότητας τῆ χρυσῆ, μήτε πῶν ἐσαυτελικῶς οὐσίαν, δεῖν ἠμπορῶ βέβαια νὰ κάμω ἄλλον νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τῆτο ἠμπορῶ νὰ τὸ εἰπῶ περισιότερον ὅταν ὀμιλῶ ὄχι διὰ εἷς κομμάτι χρυσοῦ ὀρισμῶν καὶ ἀτομικόν, ἀλλὰ διὰ τὸν χρυσὸν ἐν γένει, καὶ πολὺ περισιότερον ἀκόμη ἀντίσως ὀμιλῶ ὄχι διὰ οὐσίας, ἀλλὰ περὶ ἠθικῶν ὄντων, περὶ ἀρετῆς δηλονότι, ἢ κακίας, περὶ τέχνης, ἢ ἐπιστήμης, κτ. Ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ μὴ ὑφίστανται ἔξω ἀπὸ λόγους, μήτε τὰ γένη, μήτε τὰ εἶδη, ἀλλὰ εἶναι ἐδικὰ μας ἀπλᾶ ἀφροίσματα ἰδεῶν, καθὼς εἶναι καὶ αἱ ἐνοιαὶ τῆς ἠθικῶν ὄντων, μὲ τὰ καθολικὰ ὀνόματα τῆ χρυσῆ, ἢ τῆ ἀργύρης, καὶ μὲ τὰ ἀφρημενὰ τῆς τέχνης, ἢ

ἐπιστήμης, ἀρετῆς, ἢ κακίας, ἄλλο δεῖν ἠμπορέμεν νὰ δηλώσωμεν, παρὰ τὰ ἀφροίσματα τῆς ἰδεῶν, ὅπου προσάπτωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα, καὶ ἐπομένως οἱ ὀρισμοὶ τες δεῖν εἶναι ἄλλο, παρὰ ὀνοματιώδεις.

Αἱ φεικταὶ μάχαι, ὅπῃ ἐβλάβησαν ἀναμεταξὺ εἰς τῆς Περιπατητικῆς περὶ τῆς ὀρισμῶν τῆς πραγμάτων καὶ τῆς ὀνομάτων, ἔλαβον τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ τῆτο, ὅπῃ ἠθέλησαν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰς ἀφαιρέσεις τες, καὶ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πραγματικῶς ὑπῆρχον ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τες αἱ καθολικαὶ φύσεις, τὰ οὐσιώδη γήματα, τὰ γένη, τὰ εἶδη, αἱ φύσιν, καθὼς ὑπῆρχον εἰς τὸν νῦν τες.

Μὲ ὅλον τῆτο, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τοῦ νοῦν (Μέρ. Α'. Κεφ. ΙΒ'), ἢ διαβολὴ τῆς ὀρισμῶν τῆς ὀνομάτων, καὶ τῆς πραγμάτων, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι παραδεκτὰ κατὰ τινὰ τρόπον, ὅπῃ ἐνοῶμεν ὀρισμὸν ὀνόματος, ἢ ὀνοματιώδη πῶν ἐξηγήσιν τῆς ἐνοίας, ὅπου εἷς ἰδίᾳ προσάπτει εἰς εἷς δοθέντα ὄρον, καὶ ὀρισμὸν πράγματος, ἢ πραγματιώδη τὴν ἐξηγήσιν ἐκείνου, ὅπῃ ὅλοι κοινῶς προσάπτειν εἰς αὐτὸν.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐνοίαν οἱ ὀνοματιώδεις ὀρισμοὶ δεῖν ἔχουν τόπον, παρὰ ὅταν παρέπη νὰ εἰσάξωμεν εἷς νέον ὄρον, διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν εἷς νέον παράγωμα· ἢ θέλωμεν νὰ προσάψωμεν εἰς εἷς παλαιὸν ὄνομα μίαν σημασίαν ἰδιάζουσαν, διαφορετικῶς ἀπὸ τὴν κοινῶν, τὸ ἐποῖον ὅμως παρέπει νὰ γίνεται μὲ προσοχὴν μεγάλῃ, καὶ μόνον τότε, ὅπῃ ἠμπορῆ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ διορίσῃ εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἀόριστα ὀνόματα μίαν ἐνοίαν ὀρισμῶν, καὶ ἀκριβῆ.

Οἱ Παλαιοὶ ὅμως δεῖν ἐνοῶσαν τοιάτης λογῆς τῆς ὀνοματιώδεις ὀρισμῶς, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀνόμαζαν ὀνοματιώδη εἷς ὀρισμὸν ὅπῃ αὐτὸς ἄλλο εἷς εἷς ὄνομα χεῖς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ παράγωμα· καθὼς ἀντίσως ἢ ἐκλειψίς τῆς Σελῶν ἄλλοι οὐκ ἔδειξαν ὅτι εἶναι σκοτασμός τῆς Σελῶν εἰς αἰθέριον· καὶ πραγματιώδη ἀνόμαζαν

ἐκεῖνον, ὅπῃ δείξει (εἴτ' ἂν ἐξηγήσῃ) τὸ ἴδιον πρᾶγμα, καθὼς ἀνίσως ἔλεγε τινὰς· ἢ ἐκλείψις τῆς Σελήνης εἶναι ὁ σκοτισμὸς τῆς Σελήνης, ποροερχόμενος ἀπὸ τῆς σκιάς τῆς γῆς, ὅπῃ παρεμπίπτει ἀνάμεσα εἰς τὴν Σελήνην, καὶ τὸν Ἥλιον. Εἶναι ὁμως φανερόν ὅτι αὐτοὶ οἱ ὀλισμοὶ καὶ οἱ δύο ἐξηγουῦν τὸ ἴδιον πρᾶγμα μὲ διαφορᾶν, ὅτι ὁ εἷας ἐντελέστερα, καὶ ὁ ἄλλος ἀτελέστερα, εἰς τρόπον ὅπῃ, ἀντὶ τὰς δια-
 ρῆν εἰς πραγματιώδεις καὶ ὀνοματιώδεις, ἢμπορῶν γὰρ τὰς ὀνομάζων καὶ τὰς δύο ὀνοματιώδεις, λαμβανόντας τῆτον τὸν ὄρον εἰς ἐννοίαν κυρίαν καὶ αὐστηράν, ἢ καὶ τὰς δύο πραγματιώδεις, κατὰ τὴν ἐννοίαν, ὅπῃ εἴπαμεν παραπάνω ὁμως τὸν εἷα ἐντελή, καὶ τὸν ἄλλον ἀτελή.

Διὰ γὰρ εἶναι ὁ ὀλισμὸς ὀρθὸς ἀπαιτοῦνται τέτα
 πράγματα.

Α'. Νὰ εἶναι σαφῆς, εἰς ἕνα ὅπῃ γὰρ κάμνη τὰς ἄλλης γὰρ συλλαμβάνων μίαν σαφῆ, καὶ διακινεμένην ἰδέαν τῆς πράξεως, ὅπου δείξεται καθὼς εἶναι, φέρειπείν, τὸ παράδειγμα τῆς ὀλισμῆς τῆς ἐκλείψεως τῆς Σελήνης, ὅπῃ ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω.

Διὰ τῆτο ἐσφαλμένοι ὀλισμοὶ εἶναι 1) ὅλοι ἐκεῖ-
 νοι, εἰς τὰς ὁποῖας εἰσάγονται ὄροι, ὅπῃ δὲν παρα-
 σαίνων σαφεῖς ἰδέας. Τέτοιος ἦτον ὁ ὀλισμὸς τῆς κί-
 νήσεως, ὅπῃ ἔδιδεν ὁ Λεισοπέλης, λέγωντας ὅτι κί-
 νησίς ἐστι ἢ τῆς δυνάμει ὄντος ἐντελέχεια ἢ τοῖσιν· ἐ-
 πειδὴ κινήσεως βέβαια ἀπὸ αὐτὰς τὰς λέξεις δὲν θέ-
 λει καταλάβη καλλίτερα τί εἶναι ἢ κινήσεις. Τέτοιοι
 ἦτον ὁμοίως καὶ οἱ ὀλισμοὶ, ὅπῃ ἔδιδε τὰ ξηρῆ, τὰ ὑ-
 γρῆ, τὰ θερμῆ, τὰ ψυχρῆ, κτ. Τέτοιος ἦτον ἀκόμι
 καὶ ὁ ὀλισμὸς τῆς εὐθείας γραμμῆς, ὅπου ἔδιδεν ὁ
 Πλάτων, λέγωντας ὅτι εὐθεῖα γραμμὴ ἐστίν, ἢς αὐτὸ
 μέσον ἀμφοῖν τῶν ἐχάτων ἐπίπροσθεν ἢ· ἐπειδὴ κί-
 νησεως βέβαια δὲν θέλει ἢμπορέσει γὰρ καταλάβη, τί-
 νι τρόπῳ εἷα σημείον, ὅπου δὲν ἔχει μέρη, ἢμπο-
 ρεῖ γὰρ ἐπιπροσθεῖν εἰς ἄλλα σημεία μὴ ἔχοντα μέρη.
 2) ἐσφαλμένοι ὀλισμοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, εἰς τὰς ὁ-
 ποῖας

ποῖας ἐμβαίνει τὸ ἴδιον δείζόμενον πρᾶγμα· καθὼς
 εἶναι ἐκεῖνος ὅπῃ ἔδωκεν ὁ Εὐκλείδης τῆς εὐθείας
 γραμμῆς, λέγωντας ὅτι εὐθεῖα γραμμὴ ἐστίν, ἢτις ἐ-
 ξίστη τοῖς ἐφ' ἑαυτῆς κεῖται σημείοις· εἰς τὸν ὁποῖον
 δὲν ἢμπορεῖ τινὰς γὰρ ἐννοήσῃ ἄλλο, παρὰ ὅτι ἢ εὐ-
 θεῖα γραμμὴ κεῖται κατ' εὐθείαν εἰς τὰ ἄκρατος, ὅ-
 ἐστι ἢ εὐθεῖα γραμμὴ εἶναι εὐθεῖα γραμμὴ. Τέτοιος
 εἶναι ἀκόμι καὶ ὁ ὀλισμὸς τῆς Ἀρχιμήδου, ὅτι εὐθεῖα
 γραμμὴ ἐστίν ἢ ἐλαχίστη τῆς τὰ αὐτὰ πέρατα ἐχούσων·
 ἐπειδὴ διὰ γὰρ τὴν μετρήσῃ τινὰς πρέπει γὰρ μεταχει-
 ρεῖσθαι μίαν ἄλλω εὐθείαν γραμμῆν, εἰς ἕνα ὅπῃ
 εἶναι ὡς αὐτὸ γὰρ ἔλεγε, ὅτι εὐθεῖα γραμμὴ εἶναι ἐ-
 κείνη, ἢ ὁποῖα, ἀφ' ἑ μετρηθῆ μὲ μίαν εὐθείαν γραμ-
 μῆν, δέλεσκαται ὅτι εἶναι ἢ πλέον μικροτέρα ἀπὸ ἐ-
 κείνης, ὅπῃ ἢμπορῶν γὰρ ἀχθῆν ἀνάμεσα εἰς δύο δο-
 θέντα σημεία. 3) ἐσφαλμένοι εἶναι ἐτι ὅλοι σχεδὸν
 οἱ καθαρῶς ἀποφατινοὶ, οἱ ὁποῖοι λέγουν ἐκεῖνο, ὅ-
 πῃ δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα, χωρὶς γὰρ εἰποῦν ἐκεῖ-
 νο, ὅπῃ εἶναι· καθὼς αὐτὸ ἔλεγε τινὰς τῆς Λογι-
 κῆς, ὅτι εἶναι μίαν τέχνην, ὅπῃ δὲν πραγματεύεται
 περὶ ἀθροισμάτων, μήτε περὶ πολέμου, χωρὶς γὰρ εἰπῆ
 περὶ τίνος πραγματεύεται. Πρέπει ὁμως γὰρ ἐξαιρε-
 θεῖν ἐκεῖνα αἱ περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποῖας ἢ ἀπόφα-
 σις ἐνός πράξεως συνάγει ἀναγκαίως τῆς κατὰ-
 φασιν ἐνός ἄλλης· καθὼς αὐτὸ ἔλεγε τινὰς, ὅτι ἀπλῆν
 εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ δὲν εἶναι σιμῶδρον ἀπὸ μέρη, ἐ-
 πειδὴ εἰς τῆτον, ἀποφάσκοντας τὴν πολλαπλότητα τῶν
 μερῶν, συνάγεται ἐπομένως ἢ κατὰφασις τῆς μονα-
 πλότητος.

Β'. Ὁ ὀλισμὸς πρέπει γὰρ εἶναι ἀπειβῆς καὶ ἀει-
 σιμῆς, τῆτ' ἐστὶ πρέπει γὰρ ἐφαρμόζῃ εἰς ὅλον τὸ δει-
 ζόμενον πρᾶγμα, καὶ εἰς μέρος αὐτό. Ὁ δὲν κακῶς
 ἢ θελεν ὀλίγη τὸ τελεγον ἐκεῖνος, ὅπῃ ἢ θελεν εἰ-
 πῆ, ὅτι εἶναι χῆμα συγκείμενον ἀπὸ ἕως πλῆθους,
 καὶ ἕως γατίας ἴσας· ἐπειδὴ τῆτο δὲν ἀρμόζει εἰς
 ὅλα τὰ τελεγον· ἢ τὸ τελεγον ὅτι εἶναι χῆμα

συγκείμενοι από τεσσάρων πλευρῶν ἴσας, ἐπειδὴ τὸ ἀρμόζει καὶ εἰς τὰς ῥόμβους. Ὁ πρῶτος χωλαίνει κατὰ πλεονασμόν, ἐπειδὴ περιλαμβάνει χαρακτῆρας πλεοναστότερες ἀπὸ ἐκείνας, ὅπῃ ἀρμόζουν εἰς τὰ τετράγωνα ἐν γένει, καὶ ὁ δεύτερος σφάλλει κατ' ἐλλείψιν, ἐπειδὴ δὲν ἐκδέχεται ὅλως ἐκείνας, ὅπῃ ἀνήκουν εἰς τὰ τετράγωνα.

Γ'. Ὁ ὀλισμός πρέπει νὰ συνωτισθῆ μετὰ τὸ ὀλισθόν, τὴν ἔστι νὰ ἡμπορῆ εἰς κάθε περίστασιν νὰ ἀντικαθίσταται εἰς τὸ ὄνομα τῆ ἰδίας πράξεως. Ἀνίσως εἰπῶμεν, παραδείγματος χάριν, ὅτι τὸ τρίγωνον εἶναι εἷς χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τρεῖς γωνίας, καὶ τρεῖς πλευρῶν, ἡμπορῶμεν νὰ εἰπῶμεν καὶ ἀντίστροφως, ὅτι κάθε χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τρεῖς γωνίας καὶ τρεῖς πλευρῶν, εἶναι τρίγωνον· ὅμως ἐκεῖνος, ὅπῃ ἠθέλον εἰπῆ, ὅτι τὸ τετράγωνον εἶναι χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τεσσάρων πλευρῶν ἴσας, δὲν θέλει ἡμπορέσθ νὰ εἰπῆ ἀντίστροφως, ὅτι καὶ κάθε χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τεσσάρων πλευρῶν ἴσας, εἶναι τετράγωνον. Εἶναι ὅμως γνωστὸν, ὅτι τὸ νὰ εἶναι ὁ ὀλισμός ἀντίστροφος εἶναι χαρακτῆρ ἀναγκαῖος τῆ ὀλισμῆ, ὄχι ὅμως καὶ ἀπερχῶν· ἢ νὰ εἰπῶ σαφέστερα, κάθε ἀκείβητος ὀλισμός πρέπει ἀναγκαῖως νὰ εἶναι ἀντίστροφος, ὅμως κάθε ἀντίστροφος δὲν εἶναι ἀναγκαῖως καὶ ἀκείβητος. Ἀνίσως ὀρίσω τὸ τρίγωνον, ὅτι εἶναι χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τρεῖς πλευρῶν, καὶ τρεῖς γωνίας ἴσας, θέλω ἡμπορέσει νὰ εἰπῶ καὶ ἀντίστροφως ὅτι κάθε χῆμα συγκείμενον ἀπὸ τρεῖς πλευρῶν καὶ τρεῖς γωνίας ἴσας εἶναι τρίγωνον, δὲν ἔπεται ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἀκείβητος ὁ ὀλισμός μου. Κατὰ τῆτον τὸν βόπον ὅλοι οἱ ἐπὶ πλέον τῆ ὀλισμῆ ὀλισμοὶ εἶναι ἀντίστροφοι, δὲν ἀπαλλάττονται ὅμως ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἡμαρτημένοι. Διὰ νὰ ἔχη ὁ ὀλισμός τῆς τρεῖς εἰρημένως χαρακτῆρας, λέγει ὁ Κικέρων, ὅτι πρέπει νὰ σύγκριται ἀπὸ τὸ πλησιέστατον γένος, καὶ τὴν ἐσχάτην διαφορῶν, τὴν ἔστι νὰ ὀρίχη τὸ πλησιέστατον γένος, ἢ εἰδος,

δος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται τὸ ὀλισθόμενον πρᾶγμα, καὶ τὴν διαφορῶν, ὅπῃ τὸ διασέλλει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τῆ ἰδίας γένους, ἢ εἴδους. Ὁθεν ὁ ἀνθρώπος θέλει ὀριθῆ καλά, ἀνίσως ὀριθῆ ὅτι εἶναι ζῶον λογικόν· ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος περιέχεται ἐγγύτατα εἰς τὸ γένος τῶν ζῶων, καὶ τὸ λογικὸν τὸν διασέλλει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα αὐτῆ τῆ γένους. Ὅμως κάποις ἠθέλον ὀριθῆ, ἀνίσως ὀρίζονταν ὅτι εἶναι εἷς ὃν ζῶον λογικόν· ἐπειδὴ ἢ κλάσις τῶν ζῶων εἶναι πολλὰ γένεα καὶ περιλαμβάνει καὶ τὰ πνεύματα. Κακῶς τὸν ὀρίζε καὶ ὁ Πλάτων, ὅτι εἶναι ζῶον δίπεν ἀπτερον· ἐπειδὴ αὐτῆ ἢ διαφορῶν δὲν τὸν διασέλλει ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα, ὅπῃ ἢ φυσικὰ εἶναι ἀπτερα καὶ δίποδα, καθὼς οἱ βραγυτάγγοι, ἢ τέχνη, καθὼς ἔκαμα τὸν ἀλεξβρόνα Διογένης ὁ Κυρκός, καὶ τὸν ἔρριψεν ἔμποροδέν του διὰ νὰ τὸν περιπαίξῃ, λέγωντας· ἰδὲ ὁ ἀνθρώπος τῆ Πλάτωνος.

Ἐσημειώσαμεν ἐν παρόδῳ εἰς τὸ Α'. Μέρος (Τμήμ. Β'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.), ὅτι αἱ ἀπλᾶς ιδέαι δὲν ἡμπορῶν νὰ ὀριθῶν· ἐπειδὴ δὲν ἡμπορῶμεν νὰ εἰπῶμεν ῥητῶς τὴν διαφορῶν, ὅπῃ τὰς διακρίνει μίαν ἀπὸ τῆ ἄλλῃ· διὰ τί ποῖος ἡμπορεῖ νὰ ὀξηγήσῃ εἰς ἄλλον ῥητῶς μετὰ λέξεις εἰς τί συλίσταται ἢ διαφορῶν τῆ ἐρυθρῆ, καὶ τῆ πρᾶσινα χρώματος;

Μ' ὄλον τῆτο εἶναι διάφορα μέσα διὰ νὰ δώσωμεν νὰ τὰς καταλάβῃ καὶ αὐτὰς. Πρῶτον εἶναι νὰ δείξωμεν τὰ ἴδια ἀντικείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα λαμβάνομεν τὰς ιδέας· παραδείγματος χάριν θέλομεν εἰπῆ ὅτι πρᾶσινον χῶμα ὀνομάζεται τὸ χῶμα τῶν χορτῶν, καὶ ἐρυθρόν, τὸ χῶμα τῆ αἵματος. Δεύτερον νὰ δείξωμεν τὰ μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα τὰς ἀποκτῶμεν· θέλομεν εἰπῆ ὅτι ἢχοι, λόγι χαῖν, ὀνομάζονται τὰ αἰσθήματα, ὅπῃ λαμβάνομεν διὰ τῆς ἀκοῆς, καὶ ὀσμαι ἐκεῖνα, ὅπῃ λαμβάνομεν διὰ τῆς ὀσφρήσεως. Τρίτον νὰ ἀποκλείωμεν ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτὰς. Τὸ σημεῖον, παραδείγματος χάριν, λέγεται ἀ-

διαίρετον, ἢ εἷς ὑπόκειμα, ὅπῃ δὲ ἔχει κἀμμίον ἔκτασιν, δηλαδή μήτε μήκος, μήτε πλάτος, μήτε βάθος. Ἀγκαλὰ πολλὰ καλλίτερα θέλουσιν δάσει νὰ καταλάβου τὸ εἶναι τὸ σημεῖον, ὅταν ἀντὶς διὰ αὐτὰς τὰς καθαρῶς ἀποφατικὰς ἐννοίας, πασχίσωμεν νὰ δάσωμεν μίαν θετικῶν, λέγοντας ὅτι σημεῖον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ χηματίζει τὸ πέρασ μιᾶς γραμμῆς, ὅπῃ αὐτὸ τὸ πέρασ θεωρεῖται μόνον ὡς τέλος χωρὶς νὰ θεωρεῖται ὡς μέρος τῆς ἰδίας γραμμῆς.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Β'.

Περὶ Διαίρεσεως.

Οπότεν τὸ ὑποκείμενον, περὶ ἃ ὁ λόγος, ἔχει πολλὰ μέρη, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὰ διαιρῶν, εἴτ' ἢ νὰ τὰ ξεχωρίζω, διὰ νὰ ἡμπορῶν νὰ δίδων ἰδέαν σαφεῖ καὶ διακεκευμένω καὶ τῷ ἰδίῳ ὑποκειμένω, καὶ τῷ μερῶν τε.

Αὕτῃ ἡ διαίρεσις ἡμπορεῖ νὰ γένη κατὰ πρῶτην ἴδαν. 1) ὅπῃ εἷς ὑποκείμενον μερικὸν διαιρεῖται εἰς τὰ μέρη, ὅξ ἂν σύγκειται· παραδείγματος χάριν εἷς δένδρον εἰς ῥίζας, στέλεχος, κλάδους, φύλλα, ἄνθη, καὶ καρπὸς· εἷς ἀνθρώπῳ εἰς ἀνδρανίτην, γυναικονίτην, οἰκίσκας, κτλ. μίαν πόλιν εἰς μαχαλάδας, σπηκαίαν, καὶ ἀσπίαν· εἷς Βασίλειον εἰς τὰς ἐπαρχίας τε, κτλ.

2. Ὅταν εἷς γένος διαιρεῖται εἰς τὰ εἶδη· καθὼς, ἡ εἶσα εἰς σώματα καὶ πνεύματα, τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον.

3. Ὅπῃ ἀντὶ νὰ εἰπῶν τὰ ὀνόματα τῶν εἰδῶν, λέγω τὰς διαφοράς τε· καθὼς, κάθε εἶσα εἶναι ἀπλή, ἢ σιωπῆτος· κάθε ζῶον εἶναι λογικὸν, ἢ ἄλογον.

4. Ὅ.

4. Ὅπῃ σημεῖονονται τὰ ἐναντία συμβεβηκότα, εἰς τὰ ὅποια ἡμπορῶν νὰ ὑποκείνται· καθὼς, κάθε σῶμα κινεῖται, ἢ ἡρεμεῖ· κάθε ἄνθρωπος εἶναι βεβός, ἢ λαλητικός.

5. Ὅπῃ μίαν ποιότην, ἢ ἕνα συμβεβηκὸς διαιρεῖται εἰς διάφορα ὑποκείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἡμπορεῖ νὰ ἀνήκη· καθὼς, ὅταν διασέλλων τὰ καθὰ εἰς κοινὰ, καὶ ἴδια· τὰς ἰδονὰς εἰς φυσικὰς, καὶ ἡθικὰς, ἢ εἰς σωματικὰς, καὶ ψυχικὰς.

Πολλὰς φορὰς, καὶ τῷ μερῶν τῆς διαίρεσεως γίνεται ἄλλη διαίρεσις, ἢ ὅποια λέγεται ὑποδιαίρεσις· παραδείγματος χάριν αἱ ἰδέαι διαιρῶνται εἰς σαφεῖς καὶ ἀσαφεῖς, αἱ σαφεῖς ὑποδιαίρῶνται εἰς διακεκευμένας καὶ συγκεχυμένας, αἱ διακεκευμένας εἰς πλήρεις καὶ ἐλλειπτεῖς, αἱ πλήρεις, εἰς ὀλοχερεῖς, καὶ μὴ ὀλοχερεῖς.

Οἱ κανόνες μιᾶς ὀρθῆς διαίρεσεως εἶναι Α'. νὰ εἶναι πλήρης, ὅξ εἰ τὰ μέρη τῆς διαίρεσεως νὰ περιλαμβάνω ὅλῳ τῷ ἔκτασιν τοῦ ὑποκειμένου, ὅπου διαιρεῖται. Πλήρης διαίρεσις, παραδείγματος χάριν, εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν ἀριθμῶν εἰς ἀρτίους καὶ περιττοὺς· τῶν ἐσίων εἰς ἀπλᾶς καὶ σιωπῆτους. Ἐξ ἐναντίας ἐσφαλμένη διαίρεσις εἶναι τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀσπιδίους καὶ φαύλους· ἐπειδὴ εἶναι καὶ πολλοὶ, ὅπῃ δὲν εἶναι μήτε τὸ ἕνα, μήτε τὸ ἄλλο.

Β'. Τὰ μέρη τῆς διαίρεσεως πρέπει νὰ εἶναι ἐναντία, καὶ νὰ ἀποκλείω ἀμοιβαίως ἕνα τὸ ἄλλο, καθὼς περιττὸν καὶ ἀρτίον, ἀπλῶν καὶ σιωπῆτων, λογικὸν καὶ ἄλογον· ὅξεν καθὼς ἡθελων διαιρεθῆ τὰ παραλληλόγραμμα εἰς ὀρθογώνια, ὀξυγώνια, τετράγωνα, καὶ ῥόμβους, ἐπειδὴ εἰς τὰ ὀρθογώνια περιλαμβάνονται καὶ τὰ τετράγωνα, καὶ εἰς τὰ ὀξυγώνια οἱ ῥόμβοι.

Γ'. Τὰ μέρη τῆς διαίρεσεως πρέπει νὰ εἶναι ὠρεσμένα καὶ ἀκερβῆ, καὶ ὄχι κενὰ καὶ ἀόριστα· ὅξεν ἀξιογέλαστος ἡθελων εἶναι ὅποιος ἡθελω διαιρέσῃ τὰς

γραμμὰς εἰς μακρὰς ἢ βραχεύας, τὰς ἀνθρώπους εἰς μεγάλας ἢ μικρὰς.

Δ'. Ἡ διαίρεσις πρέπει νὰ εἶναι, ὅσον εἶναι δυνατόν, σιῦτομος, διὰ νὰ ἴμφορῶν εὐκόλα νὰ ἀειθμῶνται τὰ μέρη τῆς· ἐπειδὴ κακῶς ἤθελε κάμη, ὅποιδος ἐδιαίρεσε τὰ ζῶα εἰς κύνας, ἴππους, πορόβατα, λέοντας, ἄρκτους, λύκους, αἰετὸς, ἰέρακας, θίνους, δελφίνια, κτλ. Ἡ πρώτη διαίρεσις πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ μόνον τὰ γενικώτερα μέρη, καθὼς τῆ ἀποδο, ἐναέλια, εὐδρα, ἐρπετά, καὶ εὐτομα. Ἐπειτα κάθε μέρος ἴμφορεῖ νὰ ὑποδιαίρεθῇ εἰς εἶδη μικρότερα, καθὼς τὰ τῆ ἀποδο εἰς μονόχιλα, δίχιλα, κτλ.

Ὁδοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τὸν κανόνα, ὅπερ φησὶ ὁ Ραμῶ, λέγωντας ὅτι κάθε διαίρεσις καὶ ὑποδιαίρεσις πρέπει νὰ σύγκηται ἀπὸ δύο μόνον μέρη· ἢ αὐτὰ ὁμοίως ἀπὸ δύο δύο, καὶ ἔπως ἐφεξῆς· καθὼς ἐκεῖνος, ἀντὶς νὰ διαίρη τὸ ἐκτεταμένον ποσόν, καθὼς κάμην οἱ ἄλλοι, εἰς γραμμῶν, ἐπιφάνειαν, ἢ σφαιρὸν, ἔλεγε πρῶτον ὅτι τὸ μέγεθος εἶναι γραμμῆ, ἢ γραμμικόν· δεύτερον ὅτι τὸ γραμμικόν εἶναι ἐπιφάνεια, ἢ σφαιρὸν· διὰ τὶ τὰ μέρη ἴμφορουῦ νὰ εἶναι ἢ τετὰ ἢ τεσσάρα, ἢ πνευστότερα ἀκόμι φθαῖσι μόνον νὰ μὴ εἶναι πνευστότερα ἀπὸ τὸ πρέπον, ἢ μῆτε ἴμφορῇ τινὰς νὰ μᾶς ἐλέγξῃ, ἀνίσως διαίρεμεν τὴν γλῶν εἰς τεσσάρα μέρη, Εὐράπιον, Ἀσίαν, Ἀφεικίον, ἢ Ἀμεικίον· ἢ τὸν χρόνον εἰς τεσσάρας ἡρας, ἢ καθὲ ἡρᾶν εἰς ἑξὶς μῶνας.

Περὶ Ἀξιῶμάτων, Αἰτημάτων, Θεωρημάτων, Προβλημάτων, κτ.

Τὰ αἰτήματα δὲν ἀπαιτῶνται εἰς ὅλας τὰς πράγματείας· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητῇ τινὰς εἰς ὅλας, διὰ νὰ κάμη τί. Τὰ ἀξιῶματα ὅμως, τῆ εἰς τὰς θεμελιώδεις, καὶ καθ' ἑαυτὰς προδήλως ἀληθείας, ἴμφορῶν νὰ τὰ ἐπιδέχωνται ὅλα.

Παρατηρητέον ὅμως δύο πράγματα εἰς τὰ ἀξιῶματα. Α'. ἢ ἀλήθειά τῆς νὰ γνωρίζηται ἀμέσως χωρὶς ἀνάγκην ἀποδείξεως. Β'. ὅποταν εἶναι τέτοια, νὰ μὴ λαμβάνῃ τινὰς μάταιον κόπον διὰ νὰ τὰ ἀποδείξῃ.

Εἰς τὸν πρῶτον χαρακτῆρα, τῆ εἰς τὴν ἀμεσον ἐνάργειαν τῆ ἀξιῶμάτων, χωλαίνεν τὰ ἀκόλουθα ἀξιῶματα τῆ Εὐκλείδου. Πρῶτον ὅτι ἀνίσως δύο εὐθεῖαι τμηθῶν ἀπὸ μίαν τρίτην, καὶ κάμην ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος δύο γωνίας μικροτέρας ἀπὸ δύο ὀρθὰς, αὐτὰι αἰ δύο εὐθεῖαι, αὐ πρὸςβληθῶν ἀπὸ τὸ αὐτὸ μέρος, θέλῃν ἀπαμαθῆ. 2 (δύο εὐθεῖαι δὲν πειεῖχαν χωρίον. 3) ὅτι δύο εὐθεῖαι δὲν ἴμφορουῦ νὰ ἔχῃν μίαν κοινὴν τομὴν· τὰ ὅποια αὐτὰ ἀξιῶματα χρειάζονται ὅλα ἀποδείξιν, μάλιστα ἀνίσως παραδοθῇ ὁ ὀρισμός, ὅπερ εὐρίδα τῆς εὐθείας γραμμῆς. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐνάργειαν χωλαίνεν ἀκόμι ἢ τὰ δύο ἀξιῶματα, ὅπερ ἐκαμεν ὁ Συγγραφεὺς τῆς Τέχνης τῆ νοεῖν (Μερ. Δ'. Ἀρθ. ζ'.) ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ περιλαμβάνεται εἰς τὴν σαφῆ καὶ διακνημενὴν ἰδέαν εἶδος πράγματος, ἴμφορεῖ νὰ κατηγορηθῇ εἰς αὐτὴν μὲ ἀλήθειαν· τὸ ὅποιον ἴσομεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.) ὅτι ἴμφορεῖ πολλαῖς φοραῖς νὰ εἶναι ψαδές. Καὶ, ὅτι κάμηνά σῶμα δὲν ἴμφορεῖ νὰ κινήσῃ ἄλλο, ἀνίσως δὲν κί-

ἢ αὐτὸ τὸ ἴδιον, τὸ ὁποῖον ὁπόταν εἷς σῶμα ἢ
ρεμῆ, καὶ ἔλκη, ἢ ὠδὴ εἷς ἄλλο, δεῦν φαίνεται βέ-
βαια ἀληθινόν.

Εἰς τὸ δεύτερον σφάλλει ὁ Βόλφιος, ὁ ὁποῖος ἠθέ-
λησε νὰ κοπιᾷσῃ διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὡς καὶ τὸ, ὅτι τὸ
ὅλον δεῦν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι μικρότερον ἀπὸ εἷς μέρος
ταῦ ὅεσιν ὅλη ἢ κεφαλή δεῦν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι μικρο-
τέρα ἀπὸ τὴν μύτην· καὶ τὸ ἔκαμε μὲ τέτοιον ἔο-
πον, ὅπῃ ἠθέλε κάμη τῆς ἀνθρώπου νὰ ἀμφιβάλλῃ
διὰ αὐτὴν τὴν ἐναργεστάτην ἀλήθειαν, ἀνίσως ἢμ-
πορῶσαν νὰ ἀμφιβάλλῃ.

Τὰ θεωρήματα πρέπει νὰ προτίθενται σαφέςακι,
καὶ νὰ ἀποδείχωνται αὐστηρότατα, ἢ διὰ μέσων τῆς ὀ-
ρισμῶν, τῆς ἀξιωματίων, καὶ τῆς λοιπῶν ἀληθειῶν,
ὅπῃ ἐδείχθησαν εἰς τὰ προηγμένα θεωρήματα, ἢ
διὰ μέσων τῆς ὑποθέσεων, καὶ τῆς κατασκευῆς των.

Ὅμως αἱ ἀποδείξεις ἢμπορῶν νὰ εἶναι ἢ ἀμεσοί, ἢ
ἐμμεσοί· ἀμεσοί, ὅταν ἀποδίδῃν τῆς λόγους, διὰ τοῦς
ὁποῖους εἷς πρᾶγμα εἶναι πραγματικῶς καθῶς κα-
ταφάσκεται· ἐμμεσοί, ὁπόταν δείχνῃν μόνον ὅτι ἠ-
θέλεν ἀκολουθήσῃ ἄτοπον, ἀνίσως τὸ πρᾶγμα δεῦν
ἦτον τέτοιον. Λοιπὸν ὁπόταν ἢμπορῶμεν νὰ μεταχει-
ρισθῶμεν τῆς ἀμέσους ἀποδείξεις, πρέπει νὰ προτιμῶ-
μεν αὐτάς, ὡς ἀνὸ ὅπῃ ἔξω ἀπὸ τὴν βεβαιότητα,
προξενῶν ἀκόμι καὶ ἐνάργειαν (ὄρα Μέρ. Α'. Τμήμ.
Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθρ. Β'.), καὶ κοντὰ ὅπῃ καταπαίθῃν
τὸν νῦν, ἢμπορῶν ἀκόμι νὰ τὸν φωτίσῃν, καὶ νὰ τὸν
σοφίσῃν, τὸ ὁποῖον ἴσως δεῦν τὸ ἐκατάλαβῃν ἀρκετὰ
ὁ Εὐκλείδης· ἐπειδὴ ἐμεταχειρίθη συχνὰ τῆς ἐμμέ-
σους ἀποδείξεις, εἰς καιρὸν ὅπῃ ἢμπορῶσε νὰ μετα-
χειρίθῃ τῆς ἀμέσους.

Εἰς τὰ προβλήματα πρέπει νὰ φροντίζωμεν, ὅπῃ
ἢ λύσις νὰ εἶναι ὅσον δυνατὸν εὐκόλος καὶ ἀπλή, καὶ
νὰ ἀποδείχνηται καὶ αὐτὴ μὲ ἀκεῖβειαν.

Τὰ ποείσματα δεῦν πρέπει νὰ διγαίνωμεν ἀπὸ τὰ
θεωρήματα καὶ προβλήματα, ὁπόταν δεῦν ἔπονται οἱ-

κοθῶν, καὶ δεῦν εἶναι σιωπέται ἀμεσοί, καὶ σαφέςα-
ται· ἀλλῶς πρέπει νὰ προσεθῇ ἢ ἀπόδειξις τε.

Τὰ χόλια ὁπόταν δείχνου κάποιαν ἐπωφελῆ ἐ-
φαρμωγὴν τῆς θεωρημάτων, ἢ προβλημάτων, ἢ πε-
ελέχων κάμμιαν ἀξιόλογον φιλομάθειαν, εἶναι ὠφε-
λιμώτατα· ὁπόταν ὅμως ἐπιφορτίζῃν τὸν λόγον ἀνω-
φελῶς, εἶναι χιᾶκα.

Πρέπει ὅμως νὰ παχίζωμεν ὅπῃ ὅλαι αἱ εἰρημέ-
ναι προτάσεις νὰ διαδέπονται εἰς τὴν πλέον καλλι-
τέραν τάξιν, καὶ αἱ ὅλαι νὰ διανέμονται καθῶς πρέ-
πει μεθοδικῶς, καὶ νὰ σιωχῶνται μία μὲ τὴν ἄλ-
λῃν, καὶ ἀπὸ τὰ δεικνύμενα καὶ ἀπλῆστερα νὰ προ-
βαίνῃν βαθμυδὸν εἰς τὰ δυσκολώτερα καὶ σιωθετώτε-
ρα· τὴν ὁποῖαν ἀρετὴν δεῦν τὴν ἔχῃν καθόλου τὰ
σοιχεῖα τῆς Εὐκλείδης, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κα-
τασκευῆν τῆς ἰσοπλεύρου τριγώνου, διὰ νὰ ἔλθῃ ἔπει-
τα νὰ δείξῃ πῶς ἢμπορεῖ νὰ ἀχθῇ μία δὲθεῖα γεω-
μῆ ἴση μὲ μιαν ἄλλῃ δοθεῖσαν· καὶ ἀπὸ δύο δὲ-
θείας ἀνίσους νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὴν μείζονα εἷς μέ-
ρος ἴσον μὲ τὴν ἐλάσσονα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ Μεθόδου Ἀναλυτικῆς.

Η ἀναλυτικὴ μέθοδος, ἡ ὅποια λέγεται καὶ μέθοδος διρέσεως, προβαίνει μὲ μίαν τάξιν σχεδὸν ἐκ διαμέξεως ἐναντίαν μὲ τὴν τῆς συνθετικῆς· ἐπειδὴ αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ νὰ βάλῃ πρῶτον τὰς γενικὰς ἀρχάς, καὶ ἀπὸ αὐτὰς νὰ παχίσει διὰ νὰ διγάξῃ τὰς μεικωτέρας συνεπείας· ἐκείνη δὲ ἐναντίας ἀρχίζει ἀπὸ τῶν ἐξέτασιν τῶν μεικωτέρων πραγμάτων, διὰ νὰ ἀναβῇ εἰς τὰ καθολικώτερα· καὶ εἰς μὲν τὴν συνθετικῶν ὅλα οὐρίζονται καὶ διαίρῃνται καὶ διανέμονται εἰς θεωρήματα, καὶ προβλήματα, καὶ πορίσματα, κτλ. εἰς δὲ τὴν ἀναλυτικῶν δὲ ἐναντίας δεῦν εἶναι εἰς χεῖρσιν σχεδὸν πάντας οὐρισμὸς, ἢ διαίρεσις, μήτε ἀναφέρονται καθόλου θεωρήματα, ἢ προβλήματα, ἢ πορίσματα, ἀλλὰ ὅλα εἶναι συνεπείαι, καὶ συνεχείαι, καὶ ἀναπτύσσονται ἀπὸ τῶν ἀνάλυσιν τῶν ἰδεῶν, ὅπου λαμβάνονται εἰς θεωρίαν.

Λοιπὸν εἰς αὐτῶν τῶν μεθόδων, ἀντὶ νὰ βάλῃ προσητέρα τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ νὰ τὰ οὐρησῇ, ἐκθέτει πρῶτον τὰς ἀπλᾶς ἐννοίας καὶ ἰδέας, ἀπὸ τὰς ὅποιας συλλίστανται αἱ συνθέτοι, καὶ ἔπειτα προδέτει εἰς αὐτὰς τὸ ὄνομα· παραδείγματος χάριν, θέλωντας νὰ ὀμιλήσω ἀναλυτικῶς περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ νὰ λέγω, ὅτι ὁπότεν τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα κάμνουν κάμμιαν προσβολῶν ἐπιπᾶν εἰς ἡμᾶς, κινουῦν κάποια νήματα, ὅπου διγαίνων ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ διεσπιδάζονται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ μέρη τῆς σώματος, ὅπῃ ὀνομάζονται αἰδήσεις, καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ νήματα, ὅπῃ ὀνομάζονται νεῦρα, διασπορθεμένον εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶν προσγυνομένων κινήσιν, καὶ ὅτι αὐτὴ

ἡ κίνησις κατὰ τὸν ἄρρητον καὶ ἄγνωστον μεταδίδεται εἰς τὴν ψυχῶν, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ αἰθαίνεται, λέγεται αἰδήσιμα, καὶ ὅτι ὁπότεν ἔχει ἐμπροσθεν τῆς εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν πολλὰ αἰδήματα, ἐναχολεῖται ἰδιαιτέρα, καὶ περσιώτερον πότε εἰς τὸ εἶνα καὶ πότε εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐκείνο, ὅπῃ λέγεται προσοχή, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ.

Ἀντὶ τῆς διαίρεσεως καταριθμεῦνται τὰ μέρη, ἀπὸ τὰ ὅποια σύγκεται τὸ ὅλον, καὶ ἔπειτα προδέτεται τὸ ὄνομα τῆς ὁλοῦ· παραδείγματος χάριν, θέλωντας νὰ ὀμιλήσω περὶ τῶν γυνῶν ὑποκειμένων, ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ νὰ λέγω, ὅτι ἀπὸ αὐτὰ μερικὰ ἔχουν διοργανισμόν, κινήσιν αὐτοθέλητον, καὶ αἰδήσιν, καθὼς ὁ ἄνθρωπος, ὁ κύων, ὁ βῆς, τὸ πρόβατον, κτλ. καὶ ἄλλα ἔχουν μόνον διοργανισμόν, χωρὶς κινήσιν αὐτοθέλητον, μήτε αἰδήσιν· καθὼς τὰ δένδρα, τὰ χόρτα, τὰ γυνήματα, τὰ ὄσσεια, κτλ. καὶ ἄλλα τέλος πάντων δεῦν ἔχουν μήτε διοργανισμόν, μήτε κινήσιν αὐτοθέλητον· καθὼς οἱ λίθοι, αἱ γαῖαι, τὰ ἄλατα, τὰ μέταλλα· ἔπειτα προδέτω ὅτι τὰ πρῶτα ὀνομάζονται ζῶα, τὰ δεύτερα φυτὰ, καὶ τὰ τρίτα ὀρυκτὰ· καὶ ὅτι ὅλα ὁμῶς ὀνομάζονται τὰ τετρα βασιλεία, εἶτ' ἔν καθολικὰ γυνὴ τῆς φύσεως.

Εἰς τὰς ἀποδείξεις σπανιώτατα μεταχειρίζονται συλλογισμόν· ἀν' ὁμοίως τύχη νὰ μεταχειριθῶν, πάνποτε τίθεται προσητέρα ἢ ἐπὶ μέρους, ἢ καθόλου πρότασις. "Ὁθεν θέλωντας νὰ δείξω, ὅτι εἰς τὸ χόρτον, ὅπῃ ὀνομάζεται κοινῶς αἰδήσιμα, δεῦν πρέπει νὰ ἀποδίδεται μία ἀληθινὴ αἰδήσις, θέλω ἀρχίσαι λέγωντας ὅτι αὐτὸ τὸ χόρτον ἔχει ὅλας τοὺς χαρακτῆρας, ὅπῃ ἀνήκου εἰς εἶνα ἀπλῶν φυτῶν, ἔπειτα ὅτι εἰς κάποια φυτὸν δεῦν εἶναι ποτὲ νὰ ἀνήκῃ ἡ δύναμις τῆς αἰθαίνεσθαι, καὶ ὅτι διὰ τῆτο πρέπει νὰ ἀποφάσκηται καὶ ἀπὸ αὐτό· καὶ ἡ συστολή τῆς φύλλωντου, ὁπότεν τὸ θῆγη τινὰς, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς εἶνα

ἀπλῆν καὶ μηχανικὸν ἐρεθισμόν, ὅπερ προξενεῖται ἀπὸ τῆς εἰς τὰς ἴνας τε.

Περισσότερον μεταχειρίζονται τὴν Ἐπαγωγὴν, καὶ τὸν Σωρεῖτῶν. Δι' ποιότητες, φέρειπεῖν, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὰς γενικὰς κλάσεις, εἰς τὰ δένδρα δηλαδή, ἢ εἰς τὰ ζῶα, συνάγονται διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἀπὸ τῆς ἐπαειδήμων καὶ δεῖξιν τῶν μερικωτέρων εἰδῶν, ἢ ἀτόμων, εἰς τὰ ὅποια αἱ εἰρημεῖαι ποιότητες εἰσκόονται. Θέλωντας, παραδείγματος χάριν, νὰ δεῖξω τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ νὰ παρατηρῶ μὲν τὰς κανόνας τοῦ Σωρεῖτου (Τμήμ. Γ'. Κεφ. Β'. Ἀρθ. Β'.), ὅτι ἡ ψυχὴ νοεῖ· ἔπειτα δείχνω ὅτι ἡ διανοητικὴ εἴσα πρέπει νὰ εἶναι ἀπλῆ· εἶτα ὅτι ἔνα ὄν φύσει ἀπλῆν, εἶναι ἀδιαίρετον, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μέρη· ὕστερα ὅτι ὅντας ἀδιαίρετον πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀφθαρτον, ἐπειδὴ ἡ φθορὰ προέρχεται ἀπὸ τῆς διάλυσιν τῶν μερῶν· ἀπὸ τοῦ ὅποιον τέλος πάντων συνάγω ὅτι ἡ ψυχὴ, ὅντας φύσει ἀφθαρτος, θέλει εἶναι καὶ φύσει ἀθάνατος.

Ἰσέον ὅμως ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς μεθόδου, αἱ ἀναλύσεις, ὅπερ γίνονται, πρέπει νὰ εἶναι πλήρεις, διὰ τὴν ἀνίσως, ὅταν ἀποδίδω τῆς εἰρημίας εὐδὸς ὄρε, ἀφήσω κάμιναν ἰδέαν, ἢ ὅποταν ἀπαειδήμω τὰ μέρη, ἀπὸ τὰ ὅποια σύγκειται εἰς ὅλον, ἀλησμονήσω κάμιναν, ἢ ὅποταν κάμινω ἐπαγωγῶν, δὲν ἀναφέρω εἰς ἕνα ἀειδήμων ἀρκετὸν εἰδῶν, ἢ ἀτόμων, εἰς τὰ ὅποια ἀνήκει ἐκεῖνο τὸ κατηγορούμενον, ὅπερ ἔχω νὰ κατηγορήσω εἰς ὅλον τὸ γένος, ἢ εἶδος, ἀνίσως εἰς τὰς ὑπαλληλίας ἐπαγωγὰς, ἢ σωρεῖτας δὲν εἶναι ὅλαι αἱ ποσότητες, ἢ κατ' ἑαυτὰς ἐναργεῖς, ἢ καλὰ ἀποδεδειγμένα, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀναλύσεις πίπτουν ἀφ' ἑαυτοῦ των, καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ συμπυκνωθῆ ἀπὸ αὐτὰς τίποτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Παραλληλία, εἴτ' ἔμ σύγκρισις τῆς δύο Μεθόδων Σωφειτικῆς ἔ' Ἀραλυτικῆς.

Οἱ Παλαιοὶ τὸ εἶχαν διὰ ἄξιωμα, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ μέθοδος χρῆσιμῶς μόνον εἰς εὑρεσιν τῆς ἀληθείας· διὰ νὰ τῆς προβάλλῃ ὅμως τινὰς, ἢ νὰ τῆς δεῖξιν εἰς ἄλλον, πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν σωφειτικὴν.

Ὁ Ἀββᾶ Κονδυλλιάκ ἐκινήθη μὲ σφοδρότητα μετὰ τὴν ἐναντίον εἰς αὐτὸ τὸ ἄξιωμα, ἀποφαινόμενος εἰς πολλὰ μέρη τῆς συγγραμμάτων τε, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ μέθοδος εἶναι μάλιστα ἡ μόνη καὶ ἀληθὴς μέθοδος ὅχι μόνον νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ τῆς διδάξῃ εἰς ἄλλον. Μὲ τῆς μόνον τὸ μέσον, ἔλεγον, ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ τινὰς εἰς τὰ ἀληθινὰ σοιχεῖα τῆς πραγμάτων, νὰ δώσῃ πλήρεις καὶ ἀκρίβεις ἰδέας, νὰ δεῖξῃ τῆς ἀμοιβαίαν συνάφειαν καὶ ἐξάρτησιν των, διὰ νὰ συνάξῃ ὀρθὰ καὶ ἀκριβῆ συμπεράσματα.

Ὅμως, μὲ ὅλον ὅπερ αὐτὰ τὰ προτερήματα τῆς ἀναλυτικῆς μεθόδου φαίνονται ἀναντίρρητα, ἤθελα μ' ὅλον τῆς, πορὸς νὰ ἀποφασίσω ποῖα ἀπὸ τὰς δύο πρέπει νὰ προτιμᾶται, νὰ γνή, μία διασολὴ καὶ τῆς ποιότητος τῆς ὑποθέσεων, περὶ ὧν πραγματεύονται, καὶ τῆς ποσότητος, εἰς τὰ ὅποια ἀποβλέπουν τὰ συγγραμματα.

Εἰς ἐκεῖνα τὰ συγγραμματα, ὅπερ πραγματεύονται τὰ πράγματα κατὰ βάθος, καὶ ἀποδιδύονται εἰς ποσότητα σιωπηθισμῶν ἢ δὲν εἰς τῆς μελέτῃ, καὶ εἰδήμονα ἐν μέρει τὴν ἀλλήλων εἰς τὰς ὑποθέσεις, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐγὼ δὲν εἰσκόω βέβαια ἄλλω μεθόδῳ καλλιτέραν ἀπὸ τῆς ἀναλυτικῆς· διὰ τὴν αὐτὴ μόνη

ἢμπορεῖ νὰ εἰσάξῃ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἀληθινὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων· αὐτὴ μόνη ἢμπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀρχάς των· καὶ ἐπειδὴ ποροβαίνει μὲ τὴν ἰδίαν τάξιν τῆς δόξεως, ποροξενεῖ μίαν μεγαλωτάτην τέρψιν εἰς ἐκείνον, ὅπῃ ἀναγινώσκει, ἢ ἀκεί, ὅτι αἱ ἀλήθειαι φαίνονται ὅτι ἔρχονται οἴκοθεν ὑπὸ κάτῳ εἰς τὰς ὀφθαλμῆς μας, ἢ ὅτι περαιοότερον τὰς βλέπομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, παρά τὰς μανθανόμεν ἀπὸ ἄλλης.

Εἰς τὰ συγχεύματα ὅμως, ὅπῃ ἔχεν σκοπὸν νὰ δώσω μόνον μίαν ἀπλὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καθὼς εἶναι ὅλαι αἱ ἐπιτομαί, ὅπῃ ἀποδιδύονται εἰς ποροσώπα, τὰ ὅποια δευ ἔχεν ἀκόμι εἰδησιν τῆς ὕλης, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἢ δευ εἶναι ἀκόμι ἰκανῶς συνηθισμένα εἰς τὴν μελέτην, καθὼς ἀκολουθεῖ εἰς τὰ περαιοότερα σοιχειώδη βιβλία, ἀμφιβάλλω αὐ ἢ ἀναλυτικὴ μέθοδος, ἔξακολουθεμένη μὲ αὐστηρότητα, ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ὠφελιμωτέρα. Εἰς τὴν πορώτην περαιοάσιν, ἐπειδὴ ἢ ἀνάλυσις δευ ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἐντελής· καὶ μοι φαίνεται ὅτι εἶναι καλλίτερον νὰ μὴ τὴν κάμη τινὰς, παρά νὰ τὴν κάμη ἀτελῶς· εἰς τὴν δευτέραν, ἐπειδὴ φοβῶμαι μήπως οἱ ἀρχάριοι, μάλιστα αὐ τύχη νὰ εἶναι ἴσοι, ἢ τὸ χειρότερον, παιδία, δευ ἢμπορῶν νὰ τὴν καταλάβαν ἀρκετά.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐκείνος, ὅπῃ δευ εἶναι πολλα συνηθισμένος εἰς τὸ νὰ σκέπτηται, μὲ δυσκολίαν ἢμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ μίαν μακρὰν ἀναλυτικὴν σειράν ἐπαγωγῶν, αἱ ὅποια πολλαῖς φοραῖς εἶναι τέτοιαι, ὅπῃ δευ ἢμπορεῖ τινὰς νὰ ποροῖδῃ πῶ ἔχεν νὰ κατωπῆσαν, πορὸ τῆ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, καὶ εἰς τὰς ὅποιας, ἀνίσως κοπή ἢ συνέχεια, συμβαίνει ἐκείνο, ὅπῃ ἀκολουθεῖ εἰς τὰ μαργαειάεια, ὅπου σκορπίζονται.

Διὰ τῆτο ἐγὼ νομίζω ὅτι εἰς τὰ σοιχειά, ἢ καλλίτερα μέθοδος εἶναι μία συώθετος καὶ ἀπὸ τὰς δύο.

Νὰ φέρῃ τινὰς ποροπότερα εἴνα λαβύεινον ὀσμῶν,

σμῶν, αἰτημάτων, ἀξιαμάτων, καθὼς κάμνοικ οἱ συωθετικοί, μοι φαίνεται βέβαια ὅτι ἐπιφορτίζει πορὸ ἄρας τὴν μνήμην μὲ εἴνα σωρὸν ὀνομάτων, καὶ πραγμάτων συωθεμένων, τὰ ὅποια διὰ τὴν φυσικὴν τῆς ἀλλοφροσύνης εἶναι δύσκολα νὰ μνημονοδύωνται, καὶ ὀχληρὰ διὰ νὰ τὰ μάθῃ τινὰς· ἐπειδὴ δευ φαίνεται ἀκόμι πορὸς τὸ τέλος ἀποδιδύονται. Πορομοίως νὰ διαιρῆ, καὶ νὰ ὑποδιαιρῆ εἰς ἀρχῆς τὸ ὅλον εἰς χίλια μέρη, καὶ νὰ τὰ κάμη κόνιν, καθὼς ἔλεγει ὁ Σκέκας, μοι φαίνεται εἴνα μέσον ἰκανὸν διὰ νὰ τὰ συγχεῖ περαιοότερον, παρά διὰ νὰ τὰ διδύκειν.

Νὰ ἀρχίζῃ ὅμως ἀπὸ εἴνα γενικὸν ὀρισμὸν τῆς πορώματος, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐπειτα νὰ τὸ διαιρῆ εἰς τὰ κυριώτερα μέρη τῆ, καὶ ἀκολουθῶς κατωπῶντας εἰς κάθε μέρος νὰ δίδῃ καὶ αὐτῆ τὸν ὀρισμὸν, καὶ νὰ ποροδέτῃ, ὅπῃ τὸ καλεῖ ἢ χρεία, τὴν ὑποδιαίρεσιν τῶ μικροτέρων μερῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια σύγκειται καὶ αὐτὸ, μοι φαίνεται βέβαια εἴνα μέσον πολλα καλλίτερον, διὰ νὰ δώσῃ εἰς εἴνα ἀρχάριον μίαν σαφῆ ἰδέαν τῶν πραγμάτων, παρά νὰ τὸν ἐμβάσῃ συωθεμένως μὲ τὴν ἀνάλυσιν εἰς εἴνα τόπον ἀγνώρισον, καὶ ἐκείθεν νὰ τὸν ὀδηγῆς διὰ μέσῃ μακρῶν τείβων, τῶ ὅποιαν δευ βλέπει τὸ τέλος, μήτε ἰξούρει πῶ δύγαινην.

Διὰ ἄλλα δύο αἰτία νομίζω ὅτι εἰς τὰς σοιχειώδεις ποροματείας πορέπει νὰ ποροτιμᾶται εἴνας ἀκείβης ὀρισμὸς ἀπὸ τὴν μέθοδον τῆς ἀναλύσεως· πορώτον, ἐπειδὴ εἰς εἴνα ἀρχάριον, ὅπῃ ἀκεί, ἢ ἀναγινώσκει εἴνα ἴσον ὀνομα, ἢ ποροσοχῆτε περαιοεῖται πολλα καλλίτερα ὑπὸ τῆς περαιοργείας, διὰ νὰ εἰξετάσῃ νὰ μάθῃ ποία εἶναι ἢ σημασία αὐτῆ τῆ ὀνοματος, παρά ὅποταν βλέπῃ, ὅτι τοῦ πορρῆσιάζονται πορώτον μὲ τὴν ἀνάλυσιν ἰδέαι, ὅπῃ δευ ἰξούρει ἀκόμι πῶ ἔχεν νὰ τελειώσῃν, καὶ ἐπειτα ἀκεί τέλος πάντων νὰ ποροφέρηται τὸ ὀνομα. Δεύτερον, ἐπειδὴ εἶναι πολλα δύκολώτερον νὰ κρατήσῃ τινὰς εἰς τὴν μνήμην

κας, ἢ ἠθικὰς, καὶ πολιτικὰς, ἢ φυσικὰς ὕλας εἰς θεωρήματα, καὶ προβλήματα, καὶ πορίσματα, καὶ χόλια (1). Ὡφέλιμον ὁμῶς νομίζω νὰ τὰς διαίρουσιν εἰς βιβλία, μέρη, τμήματα, κεφάλαια, ἄρθρα, παράγραφοι, καὶ ἀειθμῶν· καὶ νὰ προτάτῃν εἰς τὴν ἐπιγραφῇ τοῦ κάθε βιβλίου, ἢ μέρους, ἢ τμήματος ἐκεῖνο, ὅπου περιέχεται, καὶ νὰ περικλείῃ ὀλίγα τινὰ εἰς κάθε ἀειθμὸν, ἢ παράγραφον, ἢ ἄρθρον, διὰ νὰ βλέπῃ κάθε σῆμα, ὅπῃ ἐπιχειρῆται νὰ ἀναγνώσῃ, ἢ νὰ σπουδάσῃ κανένα πᾶρμα, ἀπ' αὐθείας τὸν δρόμον, ὅπῃ ἔχει νὰ ἀκολουθήσῃ· καὶ νὰ ἴσχυρῇ νὰ ἔχῃ συχνὰς ἀναπαύσεις, καὶ νὰ σταθῇ ὅταν τὸ ἀρέσῃ, χωρὶς νὰ φοβῆται, μήπως ἢ ἀνάπαυλα τῆς σπουδῆς, ἢ τῆς ἀναγνώσεως τὸν βλάψῃ εἰς τὰ ἀκόλουθα.

Ἐνα διεξοδικώτατον κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον δεῦν δείσκει τινὰς νὰ ἀναπαυθῇ, παρὰ ἀπ' αὐτὸ τελείωσιν, ὅξιν πάσκει πολλὰ ἐκεῖνον, ὅπῃ ἐπιχειρῆται νὰ τὸ ἀναγνώσῃ, πολλῶν μᾶλλον ὅταν εἶναι σῆμα τμήμα, ἢ σῆμα μέρος, ἢ σῆμα βιβλίον ὁλόκληρον, χωρὶς διαίρεσιν κεφαλαίων.

Ὅσον δὲ διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως τῆς προκειμένην ἀληθειῶν, δεῦν θέλω βέβαια νὰ ἀκολουθῆται ἡ χολαστικὴ καὶ ἀρχαία μέθοδος τῆς συλλογισμῶν, μήτε νὰ προβαίνει μετὰ τὸ, ἐνίσταμαι, καὶ ἀποκείνομαι, μετὰ τὸ, σύμφημι, καὶ ἀπόφημι, καὶ διαίρω· πλὴν δεῦν θέλω πάλιν καὶ νὰ νομίζω ἐλάττωμα τὸ νὰ κάμουσιν σῆμα συλλογισμὸν, ὅπῃ τὸ ἀπαιτῇ ἢ χρεία, ἢ μίαν διαίρεσιν, ἢ ὁποῖα ἀφαίρει τὴν δυσκολίαν, καὶ δείχνει τὸ ἐλάττωμα τῆς ἐναντίας σοφίσματος, ἢ παραλογισμῶν. Ὁδου θέλει εἶναι εἰς χεῖρσιν

σιν πότε ὁ συλλογισμὸς, πότε τὸ ἐνθύμημα, ἢ τὸ ἐπιχείρημα, ἢ τὸ δίλημμα, ἢ ὁ σωρείτις, ἢ ἡ ἐπαγωγή, καθὼς ἠθελε τὸ ἀπαιτήσῃ ἢ χρεία· καὶ μάλα θέλει εἶναι εἰς χεῖρσιν ὁ ἄλλος τῆς ἐπιχειρῆσαι, ὅπου εἴπαμεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου Τμήματος (Σελ. 81.) πῶς εἶναι ὁ ἀπλῆστερος καὶ φυσικώτερος, τοῦτ' ἔστι νὰ προβάλλεται ἀπ' αὐθείας καὶ ἀπλῶς ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει νὰ ἀποδειχθῇ, καὶ ἔπειτα νὰ προδέπωνται οἱ λόγοι, χωρὶς καμμίαν διαλεκτικὴν τέχνην.

Αὕτη εἶναι ἡ Μέθοδος, ὅπῃ ἐγὼ νομίζω καλλιτέραν, πλάχισον εἰς τὰ στοιχειώδη βιβλία· ἀφίνα ὁμῶς εἰς ἄλλους νὰ κείνουσιν αὐτὴν ἐγὼ φρονῶ καλῶς, ἢ κακῶς.

Τέλος τῆ Β'. Τόμου.

(1) Τὸ δὲ καὶ τὴν Γραμματικὴν εἰς θεωρήματα, προβλήματα, πορίσματα, χόλια, καὶ συντομίας διαίρεσιν, καὶ νοῦσαι αἰσχρὸν.

ΠΙΝΑΞ

ΤΟΥ Β. ΤΟΜΟΥ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	1
ΤΜΗΜΑ Α'. Περὶ τῶν λέξεων.	3
Κεφάλαιον Α'. Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν λέξεων.	6
Κεφ. Β'. Ποῖα εἶδη λέξεων εἶναι ἀναγκαιότερα εἰς δὴ- λωσιν τῶν νοημάτων τῆς ψυχῆς.	8
Κεφ. Γ'. Περὶ ἀρχῆς καὶ ὁρίσεως τῶν λέξεων.	12
Κεφ. Δ'. Περὶ τῆς πολυπλασιασμῆ τῶν λέξεων.	20
Κεφ. Ε'. Περὶ κλίσεων τῶν λέξεων, καὶ τῶν κανόνων τῆς συντάξεως.	24
Ἀρθρον Α'. Περὶ ποικιλότητος, ἢ μεταβολῆς τῆς καταλήξεως τῶν ὀνομάτων, Ἀπτονυμιῶν, καὶ Με- τοχῶν.	αὐτόθι.
Ἀρθρον Β'. Περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς καταλήξεως τῶν ῤημάτων.	26
Ἀρθρον Γ'. Περὶ τῶν Κανόνων τῆς Συντάξεως.	28
Κεφ. Γ'. Περὶ τῆς ὠφελείας, ὅπῃ προξενῶν αἱ λέ- ξεις εἰς τὴν αὐξήσιν καὶ τελειότητα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.	32
Κεφ. Ζ'. Περὶ τῶν ἄλλων διασολῶν καὶ διακρίσεων τῶν λέξεων.	40
Κεφ. Η'. Περὶ χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῶν λέξεων.	43
ΤΜΗΜΑ Β'. Περὶ Προτάσεων.	47
Κεφ. Α'. Περὶ Προτάσεων συμπεπλεγμένων καὶ ἀ- πλῶν, εἴδη καὶ περὶ τῶν ἀρχικῶν καὶ παρεμπιπ- τῶν.	51
Κεφ. Β'. Περὶ Προτάσεων σωθέτων.	59
Κεφ. Γ'. Περὶ τῶν εἰδῶν Προτάσεων, αἱ ὅποια ἀνα- φέρονται εἰς τὰς συμπεπλεγμένας καὶ σωθέτους, ἢ περὶ τῶν μετὰ ῥόπου, καὶ τῶν ἐκθετικῶν.	64

"Αρ-

Ἀρθρον Α'. Περὶ τῶν Τροπολογημάτων.	64
Ἀρθρον Β'. Περὶ τῶν Ἐκθετικῶν.	66
Κεφ. Δ'. Περὶ ποιόπιτος καὶ ποσόπιτος τῶν Προτάσεων, ἢ περὶ καταφατικῶν καὶ ἀποφατικῶν, τῶν καθόλου, καὶ τῶν ἐπὶ μέρους, καὶ τῶν καθ' ἕκαστα.	70
Κεφ. Ε'. Περὶ τῶν ἀντικειμένων πρὸς ἀλλήλας Προ- τάσεων.	73
Κεφ. Γ'. Περὶ τῶν Ἀντιτρόφων Προτάσεων.	75
Κεφ. Ζ'. Περὶ τῶν ὀνομάτων, δι' ὧν οἱ Γεωμέτραι μά- λιστα διατέλλαν διάφορα εἶδη Προτάσεων.	78
ΤΜΗΜΑ Γ'. Περὶ Ἐπιχειρήσεων.	80
Κεφ. Α'. Περὶ Συλλογισμῶν, Ἐνθυμήματος, καὶ Ἐπι- χειρήματος.	83
Ἀρθρον Α'. Περὶ Συλλογισμῶν ἐν γένει.	84
Ἀρθρον Β'. Περὶ Συλλογισμῶν Ἀπλῶν.	85
Ἀρθρον Γ'. Περὶ Παραλογισμῶν, ἢ Ψέδουσυλλογισ- μῶν, καὶ τῶν αἰτίων, ὧν προκύπτουσιν.	89
Ἀρθρον Δ'. Περὶ Συλλογισμῶν Σωθέτων.	95
§. Α'. Περὶ τῶν Ὑποθετικῶν.	αὐτόθι.
§. Β'. Περὶ Συμπλεκτικῶν.	98
§. Γ'. Περὶ Διαζευκτικῶν.	99
Ἀρθρον Ε'. Τίτι ῥόπου οἱ σύνθετοι Συλλογισμοὶ ὑ- πάγονται εἰς τὴν καθόλου Κανόνα τῶν ἀπλῶν.	100
Ἀρθρον Γ'. Περὶ Ἐνθυμήματος.	102
Ἀρθρον Ζ'. Περὶ Ἐπιχειρήματος.	103
Παράρτημα. Περὶ τῶν Κανόνων τῶν Συλλογισμῶν κατὰ τῆς Διαλεκτικῆς.	105
Κεφ. Β'. Περὶ Διλήμματος, Σωρείτου, καὶ Ἐπαγω- γῆς.	112
Ἀρθρον Α'. Περὶ Διλήμματος.	αὐτόθι.
Ἀρθρον Β'. Περὶ Σωρείτου.	114
Ἀρθρον Γ'. Περὶ Ἐπαγωγῆς.	116
Κεφ. Γ'. Περὶ τῶν πηγῶν τῶν Ἐπιχειρημάτων.	118
Ἀρθρον Α'. Περὶ τῶν ἀποδείξεων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνάγκη εἶναι δεῖχθῆναι ἢ ὑπαρξίς, ἢ ἀνυπαρξία ἐ- νός πράγματος, ἢ ἀπὸς γενομένης.	120

§. Α'.

§. Α'. Περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων, καὶ τῶν γενομένων.	120
§. Β'. Περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς γενομένων.	125
Α' ῥθρ. Β'. Περὶ τῆς ἀποδείξεως, διὰ τῆς ὁποίων πρέπει νὰ δεῖχθῇ ἡ ποιότης τῆς πραγμάτων.	128
Α' ῥθρ. Γ'. Περὶ τῶν ἀποδείξεων, διὰ τῆς ὁποίων δειχνοῦνται αἱ ἀναφοραὶ τῆς πραγμάτων.	130
Α' ῥθρ. Δ'. Περὶ τινῶν ἄλλων γενικῶν πηγῶν τῶν ἐπιχειρημάτων.	131
ΤΜΗΜΑ Δ'. Περὶ Σοφισμάτων.	134
Κεφ. Α'. Περὶ τῆς ἀπὸ τὰς λέξεις Σοφισμάτων.	136
Κεφ. Β'. Περὶ τῆς Σοφισμάτων, ὅπῃ ἐνυπολαμβάνονται εἰς τὰς ἀποφάσεις, ἢτοι εἰς τὰ πράγματα.	139
ΤΜΗΜΑ Ε'. Περὶ Διαλέξεων.	148
Κεφ. Α'. Κανόνες γενικοὶ παρατηρητέοι εἰς κάθε Διάλεξιν.	149
Κεφ. Β'. Περὶ διαφορῶν ῥόπων τῆς διαλέγεσθαι.	153
Κεφ. Γ'. Περὶ τῶν ποῖοι ῥόποι διαλέξεων εἶναι ὠφελιμώτεροι εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας.	157
Κεφ. Δ'. Περὶ Διαλέξεων ἰδίων εἰς γύμνασιν τῶν νέων.	161
Κεφ. Ε'. Περὶ τῆς δημοσίων διαλέξεων, ὅπου γίνονται εἰς ἀπόπειραν τῆς νέων.	166
ΤΜΗΜΑ ΣΤ'. Περὶ Μεθόδων.	171
Κεφ. Α'. Περὶ Μεθόδου Συμθετικῆς.	172
Α' ῥθρ. Α'. Περὶ τῆς Ὁρισμῆς.	174
Α' ῥθρ. Β'. Περὶ Διαίρεσεως.	180
Α' ῥθρ. Γ'. Περὶ Ἀξιωμάτων, Λίτημάτων, Θεωρημάτων, Προβλημάτων, κτ.	183
Κεφ. Β'. Περὶ Μεθόδου Ἀναλυτικῆς.	186
Κεφ. Γ'. Παραλληλία, εἴτ' ἐν σύγκλεισι τῆς δύο Μεθόδων Συμθετικῆς, καὶ Ἀναλυτικῆς.	189

Τ

Σ.